ex LIBRIS
J·G·VAN MARLE

van Eys.

NATUURLYKE HISTORIE VAN HOLLAND.

DERDE DEEL,

DERDE STUK.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/natuurlykehistor33fran

NATUURLYKE HISTORIE VAN HOLLAND.

DOOR

J. LE FRANCQ VAN BERKHEY. M. D.

DERDE DEELS, DERDE STUK.

MET NOODIGE AFBEELDINGEN.

TE AMSTERDAM,
By *YNTEMA en TIEBOEL.*
MDCCLXXIII.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vervolg van het voorige Hoofdſtuk; *gaande wel byzonder over de Inwoonders der Overmaaſche, Hooge Zuid-hollandſche en Yſſeloeverſche Landen, tot in en langs Delfland en Schieland, in deeze Agttiende Eeuwe.*

De Geſtalte en Kleeding der HOLLANDEREN in de *Agttiende* Eeuw.

Met den aanvang der Agttiende Eeuwe, waarop ons eindelyk nog het oog ſtaat te vestigen, ontſtond 'er, uit de ingevoerde Franſche Mode, onder onze Hollanders, die Geſtalte en Kleeding, welke nog heden veelal ſtand houd; ſchoon in een anderen ſmaak, volgens den wispeltuurigen invloed der Mode. De Wambaizen, die, in en na den jaare 1672, in zeer weitſche, geſtrikte en gekwikte, Mantels, Lyven en Broeken, verkeerd waren, kwamen allengskens in het vergeetboek. De lastige toeſtel van Linten en Plooien verveelden den Hollander; en men ging wederom over tot eene enger en geſlootener manier van kleeden. Men liet de Mantels agterwegen, en droeg in derzelver plaats een Rok met Mouwen; die over de Vest of het Kamizool, dat nog het eigentlyke Wambais, 't welk over 't Onder Lywaat ſloot, verbeeldde, aangetrokken wierd. Dit Bovenkleed, dat wy thans

DE HOLLANDSCHE NATIE.

thans gemeenlyk een *Rok* heeten, noemde men diestyds veelal het *Habyt;* in navolging van het Franſche woord *Habit*; dat de gemeene Man, naar den Hollandſchen tongval, verdraaide in Habyt. Het was in diervoegen gemaakt, dat de Voor-Panden, zoo als men nu ſpreekt, recht van boven tot onder op en over de kniën hingen; en kon overlangs met een aantal van kleene knoopjes en knoopgaatjes toegeknoopt worden. Dit had mede plaats in de Agter-Panden, die van onder den Rug insgelyks open hingen; en zoo ook op zyde van de Heupen af; dog hier waren ze door eenige hegtſels min of meer geſlooten; zynde dus in alles na genoeg gelyk aan onze gewoone hedendaagſche Manskleeding. Het aanmerkelykſte onderſcheid beſtond hier in, dat zy geweldige groote Opſlagen op de Mouwen droegen, en de Zakken of Beurzen, met derzelver Kleppen, tot laag onder aan de Voorpanden der Rokken plaatſten.

Daar benevens konden onze Voorvaders, in den aanvang deezer Eeuwe, nog zoo terſtond niet geheel afſtappen, van het draagen van Linten en Strikken, aan de Schouders, aan de Mouwen, en aan de Broeken. Men zag uit dien hoofde, in den jaare 1720, nog al etlyke Jonkers, die allerleie gekoleurde Linten ter wederzyde van de Schouders lieten afhangen, en de Mouwen zonder opſlagen, kort boven den Elleboog zeer wyd, met gekoleurde Franje bezet, droegen. Ook zwierden de Strikken aan

Broek

Broek en Schoenen nog vry algemeen. Dan de Hoed wierd nu, in ſtede van rond, met omgeboogen kleppen gedraagen; van welken al mede eenige Strikken of Pluimen afhingen. Men zie dit alles op *Plaat* V. *Fig.* 3, in de afbeelding van een Jonker van dien tyd, naar eene origineele Schildery, vertoond. Het duurde egter niet lang, of de Strikken geraakten geheel weg; en de Mouwen verkreegen de gemelde groote opſlagen; waarop allerleie ſoorten van knoopen ſtonden. Deezen begon men toen zoo geweldig groot te draagen, dat ze als ſtuiters aan den Rok hingen; dog ze wierden eerlang al mede wederom verwisſeld voor Knoopen van een middelmaatiger vorm; die men op veelerleie manieren zeer konſtig wist te bewerken, en waarop zig veelen, zints de nieuwe mode der Habyten, of Rokken, vlytig toeleiden. Ik heb zeker bejaard Heer gekend, die, om zig met eene byzonderheid op te houden, een Kabinet van allerlei ſlag van ouder- en nieuwerwetſche Knoopen van de Kleederen onzer Natie verzameld had. Door deezen zoo zeldzaamen ſmaak van Liefhebbery, die zekerlyk wat vreemd was, vertoonde hy ons eene menigte van knoopen, waar over men zig moest verwonderen, ter oorzaake van de konst en kostbaarheid, die in een groot gedeelte van dezelven uitblonk. Men kon 'er wel byzonder genoegzaam uit nagaan, dat de Zilver- en Goud-gewerkte Knoopen, in 't begin der Agttiende Eeu-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

we, by de vermogenden zoo gemeen waren, als de tegenwoordige gegooten Pinsbekken, Tinnen, Zilveren en Gouden overgeblaazen, welken nu veelal by de Grooten gedraagen worden. De Burgerſtand droeg ze egter gemeenlyk van eene effen ſtemmige koleur; en hun Habyt beſtond over 't geheel uit een zwaar kostbaar Lakensch Kleed, met groote Knoopen, en magtig breede ronde opſlagen; draagende voorts een zwaaren ſtyven driekant omgekrulden Kastoor-Hoed, mitsgaders Rolkousſen, enz., gelyk *Plaat* V. *Fig*. 4. in 't verſchiet vertoont. Diestyds wierd het onder den Burger ook gemeen, om Japonnen of Nagtrokken aan te trekken, daar men te vooren niet van geweeten had; en hier by droegen ze op hunne Hoofden, in hun Japonsgewaad, veelal bonte gevoerde Mutſen, die niet zelden van best Sabelbont, en dus zeer kostlyk waren. Zedert is het gebruik van Japonnen, die haar oorſprong en naam van de uit de Indiën overgevoerde Japanſche lange Rokken verſchuldigd zyn, zoo algemeen in de Steden geworden, dat men het hier en daar, als by voorbeeld by de Haarlemmer Stedelingen, wel als eene gewoone dragt moge aanmerken; dog by de Boerenlieden blyft eene Japon tot nog in eene algemeene veragting; egter begint dit Gewaad ook reeds onder hen min of meer in zwang te komen.

Wyders ſloeg onze Adel, op *Plaat* V. *Fig*. 5 en 6 verbeeld, gemeenlyk om den mid-

middel een Sluier, welks einde verſierd was met Gouden en Zilveren Franje, die op de zyden afhing. Voorts gaven zy, met de verandering der geſteldheid van 't Habyt, aan de Degens ook eene andere plaats; en men begon dezelven, even als nu, in eene *Porte Epée* te draagen; zoo dat het Gevest, op de linker zyde, door de openingen der Panden van den Rok uitſtake. Daar benevens ontſtond 'er, omtrent dien eigenſten tyd, eene geheel nieuwe vertooning onder de wandelende menigte, door den toevoer van Indiaanſche Rottingen; welken als iets zeldzaams, en uit pragt, door oud en jong, tot Wandelſtokken geſchikt wierden. Deeze ſoort van Wandelſtokken was voorheen niet gebruikelyk; oude Lieden en gebreklyke Perſoonen bedienden zig alleen van Stokken, die veelal by wyze van Krukjes gemaakt wierden; dat aanleiding gaf tot de uitdrukkingen van Stok-oude, en den ouden Stok, als men iemands hoogen ouderdom wilde aanduiden. Van daar zeide VONDEL, met betrekking tot den Amſterdamſchen Schouwburg, DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Byen ſtorten hier het eelſte dat zy leezen,
Om *d'ouden Stok* te voên, en d'ouderlooze Weezen.

en zoo ook in een zyner Hekeldichten, ſlaande op het ſtokje van den ouden BARNEVELD,

Na 't rusten van dien *Oudenſtok*. Enz.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zoo was het draagen van Stokken of Krukken eertyds den ouden Lieden, ter ondersteuninge, byzonder eigen; maar in de Agttiende Eeuw wierd het, onder oud en jong, een algemeen gebruik, met een Stok of Rotting, als een gedeelte van den toenmaaligen opschik, te wandelen. En elk versierde deeze Wandelstokken naar zyne zinlykheid, met een grooten Yvooren, Ebbenhouten of Zilveren Knop, die somwylen zoo geweldig groot was, dat men eene goede Vuist noodig had, om denzelven te omvatten: hoedanigen nog ten overvloede, by oude Familiën of Bestevaars, te vinden zyn; en nu ook wel eens voor Bedstokken gebruikt worden. Dan deeze zwaare Stokken zag men meest onder de Burgerlieden; terwyl de Adel en de Jonkers meer werks maakten van lange, dunne, zoogenaamde Leedjes Rottingen; waar mede zy niet zoo zeer ten steunsel, als wel tot eene soort van galante handeling, spanceerden; zoo als wy het op *Plaat* V. *Fig.* 5, afgebeeld hebben. Men ziet uit deeze Afbeelding te gelyk, hoe de wyde Broeken mede in eene enger plooi geraakt waren; en dat dus ook hier omtrent eene gantsch andere Mode stand gegreepen had; die nog heden, by de nu ouderwetsche Hollanders van onze Eeuw, in gebruik is. Men had naamlyk, in vroeger dagen, zeer lange Kousfen; die, even boven de kniën, door een Kousfeband vastgemaakt zynde, voorts met de groote bovenslip om de Beenen

nen nederſloegen; en dus, met een ruimen zwier van Linten, over de kuiten hingen. Maar nu verzon men 't anders. Men liet de Linten weg, en maakte de Broekpypen zoo lang, dat ze, met de omgeſlaagen einden der Kousſen, over de Kuiten heen hingen: men rolde ze dan te ſamen op, tot dat ze boven de kniën, in de rondte, als een Wrong, inééngerold zaten; dog zoo dat de Kous egter boven bleeve. Deeze toeſtel, (zynde den naam van Hoozen reeds verſleeten,) verkreeg den naam van *Rolkousſen;* die in onze dagen nog by eenige oude eerwaardige Burgers gedraagen worden. Dan diestyds behoorden zy mede tot den opſchik van den Adel; en deeze ſtelde, om ook hier in uit te munten, eene byzondere pragt in derzelver koleuren, en verdere ſieraaden. Het rood en vleeschkoleurige was de doorgaande verw; en men had bovenal veel op met de Klinken, die met allerleie Bloemwerk tot digt aan de kniën opreezen; ook droegen ze de Grooten wel met Goud en Zilver geborduurd. Hier benevens waren toen by uitſtek gemeen de Schoenen met breede Neuzen, breede Kappen, en hooge roodleere Hielen. Onze *Plaat* V, *Fig.* 5, brengt 'er ons een voorbeeld van onder 't oog; en men kan ſoortgelyke Afbeeldingen, ten bewyze der algemeenheid van die dragt onder onze Landzaaten, veelvuldig aantreffen, in de Spotprinten, die tot den berugten Actiehandel van deeze

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Eeuw betrekkelyk zyn; mitsgaders in een aantal van Tafereelen en Afbeeldingen van toen en nog in weezen zynde Hollanders.

Gelyk nu dus genoegzaam de geheele vroegere Kleeding, in Rok, Broek, Kousſen en Schoenen, hervormd was; even zoo gong het ook met het oude Hoofdſtelſel, dat het Aangezigt eene deftige fierheid en eerwaardigheid byzette. De Paruiken kreegen de overhand; de natuurlyke Hairlok wierd by de aanzienlyken als veragtelyk beſchouwd; en de door konst nagebootſte Lokken zwierden, tot overlaadens toe, op de Schouders. Voorheen was eene korte Paruik, met weinig zwiers, genoeg, om een deftigen Kaalkop, of een zwak Hersſengeſtel, tegens de koude, en den invloed der Lugt, of de nadeelige gevolgen eener al te fyne uitwaasſeminge van den Hoofdſchedel te beſchermen: maar nu bedompte men het Hoofd met dikke Paruiken dermaate, dat men 't 'er op toe ſcheene te leggen, om de natuurlyke uitdampingen te helpen verdikken, door een overzwaaren last van vreemde Lokken. Deeze Mode wierd wel dra zoo algemeen, dat niet alleen de Adel, maar ook de Burgerſtand daar mede pronkte: en dit is in 't vervolg van tyd zoo ver gegaan, dat wy heden, indien wy 'er ons mede wilden ophouden, geen einde zouden vinden, aan de ontellyke, zoo Engelſche als Franſche, benaamingen van allerleie ſoorten van Paruiken en Hoofdſieraaden: waar

Zie Bl. 597.

on-

onder, (wie zou 't voorheen verwagt hebben?) ook Paruiken van Yzerdraad, en gebreid Wollen Garen te vinden zyn. Dog laat ons hier van afzien; op dat wy, met het doorſnuffelen der Paruikwinkelen, niet beneveld worden, door den reuk der Pomade, en het ſtof van den dartelen Poeierkwast. Alleenlyk ſtaat ons, met betrekkinge tot dit onderwerp, nog kortlyk te melden, hoe zy, die het Raadsheerlyke en Burgemeesterlyke gezag onder de Hollanders bekleeden, hier en daar in den Raad verſchynen, met opzetlyke daar toe vervaardigde groote gekrulde Paruiken; welker Lokken zig gantsch deftig, ter wederzyde, over de Borst vlyen: het welk hun, nu de eigen Hairlok tog veelal min geagt is, geen kleene ſtaatlykheid en ontzag voor 't oog der Gemeente byzet. Ook ziet men meermaalen 's Lands getabbaarde Advocaaten, in den Haag, dus deftig in de Pleitzaalen verſchynen; en byzonder in Amſterdam en eenige andere Steden, daar de Agtbaare Regeering, ſchoon zulks in ſommige Steden geen plaats hebbe, die ſtaatlykheid, niet oneigen, in eere poogt te houden. Men zie, ten voorbeelde hier van, de Afbeeldingen der Burgemeesteren van Amſterdam, VAN BYNKERSHOEK en anderen. Voor 't overige kan men ook de Hollandſche Geestlykheid, dit ſtaatlyke eenigermaate navolgende, veelal onderkennen aan het fatſoen haarer Paruiken, gelyk de lieden van den Burgerſtand aan hunne zoogenaamde geſneeden Pa-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE. Paruiken; dog wat de Heeren Doctoren betreft, deezen volgen gemeenlyk den gewoonen zwier en de veranderlyke Mode. Ondertusſchen heeft het draagen van Paruiken, hoe algemeen het ook geworden zy, egter geen ſtand gegreepen by het gros der Natie, ten platten Lande; ook vind men 't in Noord-holland, daar 't egter nog ſteeds toeneemt, minder dan in Zuid-holland. Men draagt 'er nog al vry algemeen het eigen Hair, en bedient zig ſlegts by nood van eene Paruik; in hoedanige gevallen de Paruiken in Noord-holland, by de Overvriezen, en op de Eilanden, al van oudsher gedraagen zullen weezen; doordien zy zig, van Schaapen- en Lammeren-vagten, eene ſoort van Paruiken of Bonte Mutſen wisten te bereiden; die nu nog onder de Visſchers in gebruik zyn.

Meer algemeen, mag men zeggen, is de dragt van opgetoomde Hoeden, die ook eerst in deeze Agttiende Eeuw is doorgedrongen. Wy hebben in 't voorgaande reeds gezien, hoe eerst de Capproenkens, daar na de vilte, witte of graauwe Hoeden, onder onze Natie, ingevoerd zyn; en tevens, hoe ze, nu vlak nederhangende, dan eenigzins omgeſlaagen, en met Pluimen of Roozen verſierd waren; dog na dit alles verkreegen zy, in deeze Eeuw, eene gantsch andere gedaante. Men maakte ze nu, in ſtede van vlak rond, driekant rond, met ſtyve randen; die, op zig zelven los ſtaande, ſtevig driekant omkrulden. Om

Zie Bl. 499, en verv.

Zie *Plaat* IV. *Fig.* 1 en 4.

Om dit ſtevige ſtaan der randen te wegen te brengen, was de beste ſtof, in eene aanmerkelyke hoeveelheid, by uitſtek noodig; het welk deeze Hoeden, die men fyne ſtyve *Castooren* heette, tot een hoogen prys bragt. Zulk eene ſoort van Hoeden word nog heden meerendeels door onze Hollandſche Predikanten, en ſommige Kerkendienaaren, gedraagen, als een Hoofdtooiſel, dat hun by uitſtek eigen is. Hier door zyn hunne Eerwaarden, buiten Mantel en Bef, gemeenlyk vry wel te onderſcheiden; en zulks zou nog verder gaan, zoo niet eenige Schoolmeesters, Catechizeermeesters en anderen, die zig niet zelden het gezag der Eerwaardige Leeraaren ſchynen aan te matigen, ook in dit uiterlyke hen navolgden. Buitengemeen vernuftig beſchreef de beroemde GELLERT, in 't Hoogduitsch, deeze verandering der Hoeden; dat door een kundig Dichter in onze Hollandſche Taale zeer wel overgebragt is. Wy zullen 'er, ter uitſpanninge, (zynde het te lang om hier te plaatſen,) eenige der aartigſte en op onze ſtof welvoegende regels uit overneemen. De Hoeden van den ouden trant beſchryvende, laat zig de Dichter, by voorbeeld, aldus hooren:

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hy, zeg ik, die den Hoed bedacht,
Tot eer van 't Mannelyk geſlacht;
Droeg hem onöpgetoomt, gezegt onopgeſlaagen.
De rand rondsöm hing neêrwaard af,

Zie onze *Plaat* IV. *Fig.* 1.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

En echter wist hy hem te draegen,
Dat hem die *ronde* HOED een deftig aenzien gaf.
Wanneer die man nu kwam te fterven
Liet hy dien Hoed zyn' Zoon béerven.

Na dit berigt, dat volftrekt toepasfelyk is op het geen wy gezegd hebben van onze oude Hollandfche Hoeden, geeft hy ons de volgende geestige befchryving van den zoo even gemelden omgekrulden Hoed.

Deeze Erfgenaam bevond dien *vaderlyken* HOED
Recht ongemaklyk om hem aan te grypen:
Wat nu gedaen? hy gaet zyn zinnen flypen;
Zyn overleg is kort en goed.
Te weeten: om het hoofd veel beeter op te hullen,
Twee Breede Kleppen om te krullen.*
Daer wandelt hy en pronkt voor ieder een;
En 't volk hem ziende roept, die HOED ftaet ongemeen.
Die HOED nu opgefmukt met twee gekrulde randen
Kwam, na zyn dood, in andre handen.
Het was een Wyshoofd dien hy viel te beurt.
Wat by den voorzaet was voor goed gekeurt,
Stond dees niet aen; hy moest hem anders dragen.
De derde klep was neergeflaegen.
Krul om die Lap! riep dit doorluchtige verftand:
Zoo als hy fprak, volbragt hy zulks met eigen hand.
Maer was 'er een gejuich, het was in deeze dagen;
't Geluid weergalmde aan allen kant:
ô Deez verhoogt het vaderland,
En zy geprezen t'alle tyden,
Mits hy de kroon ver boven andren fpant.

Zie onze *Plaat* V. *Fig.* 4.

Die

Die Hoed aldus gekruld met *kleppen aan drie zyden*,
Beërfde een ander na dien Held zyn overlyden. Enz.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Op deeze wyze wierden de Hoeden, aan drie zyden omgekruld, toen zeer algemeen; dan de pragt der Grooten, die ſteeds zoeken uit te munten, verzon weldra, om ze met Zilveren en Gouden Knoopen, Boordzels, en Galonnen te bezetten; dit viel zeer wel in den ſmaak van den Adel, dog nimmer zoo ſterk, als in 't midden deezer Eeuwe; toen men, om van veele andere byzonderheden niet te ſpreeken, oordeelde dat

De Hoed moest *driekant* zyn, *met ſnoeren opgebonden*,
Aan d'eene zyde een *knoop*; ô dat was ongemeen
En heerlyk uitgevonden.

Zints dien tyd, tot nu toe, heeft men altoos de Hoeden, zoo als men tegenwoordig ſpreekt, opgetoomd gedraagen; en 't voornaamſte onderſcheid, dat hier omtrent plaats gehad heeft, is, dat ze nu eens breeder, dan eens ſmaller van rand gemaakt wierden. Ondertusſchen was evenwel de tooi der breede randen, omboord met zeer breede Zilveren en Gouden Galonnen, en vooral met groote ſchitterende witte Pluimen, de eigentlyke uitmuntende pragt van den Adel en der Hollandſche Grooten, tot omtrent het midden deezer Eeuwe: ook is zulks nog heden, hoewel in een anderen ſmaak,

Zie *Plaat* V. *Fig.* 5.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſmaak, vry algemeen onder onze Vaderlandſche Jonkers. Wy zullen ons, om niet noodloos uit te weiden, niet verder verledigen tot het nagaan van de modiſche veranderingen der Hoeden; maar alleenlyk nog aanmerken, dat men heden, volgens het gewoone lot der Mode, allengskens weder overhelt, tot de oude dragt onzer vroeger Voorvaderen, door de Hoeden te verkleenen. Men begint thans ſmaak te krygen in die aartige Engelſche Hoedjes, welken zekerlyk niet ongevallig ſtaan op de kruin van een kleenen bollen krullebol; dat eenigermaate den weg baant, om mogelyk binnen kort onze Hollanders weder in hunne ouderwetſche, witte, zwarte en blaauwe Capproenkens te zien wandelen. En inderdaad de Engelſche Natie, die veelal meer op het natuurlyke, dan het opgeſmukte der Mode valt, heeft de over 't geheel ongedwongener kleeding der Kinderen, myns bedunkens, niet onaartig uitgedagt. Ik voor my althans kan de hedendaagſche lugtige kleeding der Kinderen onzer vermogende lieden, met eene ſoort van genoegelykheid, beſchouwen; dewyl de lieve lachjes onagtzaamer voortkomen, en de vrye Ledemaatjes weeliger dartelen, dan in eene ſtyve kleeding, die de tedere Wichten als houten Poppen belemmert, en hunne Lichaamen niet zelden misvormt.

Wy zouden hier nog meer byzonderheden van de Manskleeding en de geſtalte der Hollanderen, in den dosch van deezen tyd,

te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

te berde kunnen brengen; dan wy oordeelen het gezegde genoeg te zyn, en het overinge niet tot onze taak te behooren. Wyders willen wy hier ook in geenen deele treeden, in eene berispende befchouwing van de verfchillende Modes; die zeer veel van 's Menfchen zinlykheid en bykomende toevallige omftandigheden afhangen. De Mode tog, en derzelver verandering, is van alle eeuwen af eigen aan de Menschlyke geneigdheden en derzelver verandering, die uit veelvuldige oorzaaken ontftaan; vooral by dezulken, die aan de Hoven en in de Koopfteden, door den ommegang met Uitheemfchen, dagelyks gelegenheid krygen om eenige nieuwe fnuf op te doen. Maar op het Land en by het minst vermengde gedeelte der Natie heerscht 'er ondertusfchen fteeds een zekere Volkseigen fmaak, waar van we vervolgens nader hoopen te fpreeken. Wy zullen derhalven den oorfprong der nog grootlyks in zwang zynde Manskleeding van onzen Adel, op *Plaat* V verbeeld, en voorts befchreeven, hier mede daar laaten; wenfchende verder, dat men de Hollanders, vooral onze aanzienlyke Lieden, niet in eene laffe verwyfde, maar in eene Manlyke pragt, overeenkomftig met hun gezag en vermogen, den Hollandfchen Mannen van ouds eigen, naar de lesfen van WESTERBAAN, geftadig gedoscht moge zien. Hoor onzen Hoofchen Vaderlander zelven:

Hebt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hebt geen behaegen in u hayr te doen coeffeeren,
Gebruickt geen priemen om uw locken te friſeeren,
Dat is te vrouwelyk: fraei weſen ſonder toy,
Dat voegt de mannen wel, en is haer beste moy.
De dappre Theſeus dee nooit tang of yzer heeten;
Een konings-kind noghtans had hem met min beſeeten.
De ſchoone Phedra heeft Hippolytus bemint,
Al had hy in zyn hair noch krul, noch krol, noch lint:
Hebt zin in nettigheid: draegt ſorge dat uw kleeren
Wel pasſen aan het lyf; veegt pluizen af en veeren;
Doet pleck en vlecken uit: uw ſchoe zy niet te ſlop;
Uw tong zy rein en glad, geen gal of ſlym daar op.
Houd hand' en tanden ſchoon; laet u geen brodder ſcheeren,
Een ongeleerde hand kan hair en baert onteeren.
Houd uwe nagels kort en zuiver, dat het vuil
Niet tusſchen haer aen 't eynd van uwe ving'ren ſchuil.
Let op uw neus: men zie geen hairtjes in de gaeten,
Uw aesſem zy als van violen en Muskaeten,
Geen ſtank kom uit uw mond nog oxelen van daen.
Tot meerder nettigheid wil ik geen mannen raen.
Het is voor haer genoeg de middelmaet te houwen,
Al wat daer boven gaet zy voor de jonge vrouwen,
Die wulps en weelig zyn; en laet de meisjes toe
Dat ieder haer profyt met zich te cieren doe.

Deeze vryheid van opſiering der Vrouwen boven de Mannen, door alle verſtandigen gegeeven, is eene vergunning, waar van de ſchoone Sexe gemeenlyk alomme, naar

naar 's Lands wyze, zeer wel gebruik maakt. En dit heeft ook, gelyk wy terſtond zullen zien, overvloedig plaats gehad, onder onze Hollandſche Vrouwen deezer Agttiende Eeuwe; welker Tooi ons nu, na het afſchetſen der Mans Kleedinge, nog ſtaat te beſchouwen. Laat ons derhalven eene Hollandſche Dame ten Schouwburge van onze Vrouwlyke Tooi geleiden, en haaren opſchik gadeſlaan. Maar welk eene verſcheidenheid van ſieraaden vertoont zig hier terſtond voor ons gezigt! 'Er is bykans een oneindig getal van verſchillende Hulſels, en Kleederen, die, zints het begin der Agttiende Eeuwe, onder de Hollandſche Vrouwen in zwang gekomen zyn, zoo dat ik met gemelden WESTERBAEN moete zeggen, DE HOLLANDSCHE NATIE.

Eer telde ick al de blaen, die op de boomen groejen,
Eer al de byen, als de boeckweit is aan 't bloeijen,
Als de verſcheidenheid van 't Vrouwelyk getoy,
Daer 's niet een dag, of zy bedenken eenig moy.

'''t Gong dus in zyne dagen, even als het nu nog gaat; en de natuurlyke geneigdheid der Vrouwen tot den opſchik, die haar bevalligheid byzet, als 't met oordeel geſchied, was, zoo hier als elders, ook in deezen tyd beſtendig werkzaam. Met de omwenteling der Manlyke Tooi, ging ook die van den Vrouwlyken opſchik gepaard: 't zy dat dezelve daar naar gerigt wierd, of liever (want dit is deezer Eeuw al vry wat ei-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eigen,) dat de Mannen de Tooi der Vrouwen nabootſten. Dog wat hier van ook weezen moge, dit althans is zeker, dat de Strikken, de gevlogten Hairlokken, de Tuiten, de gladde Kappen, en de Scheelen, onder de Hoofſche Dames en de Vrouwen der Kooplieden, plaats maakten voor de ontzachlyke Fontanjes, Kuifmutſen, Papillons, en ik weet niet al hoedanige veranderingen van Hoofdſieraaden; met welke byzondere meldinge wy ons niet zullen ophouden. Ja, indien wy onze zinlykheid volgden, lieten wy dit onderwerp geheel onaangeroerd; dan ons beſtek eischt, dat wy 'er agt op geeven, uit hoofde van de aanmerkelyke veranderingen in deeze Eeuw ontſtaan; te meer, daar de wyze van opſchik der Vrouwen in de Steden misſchien wel wat verzwakking in den aart der Hollanderen heeft te wegen gebragt.

Zie Bl. 600.

Tot een voorbeeld dan van dit Vrouwlyke Tooiſel, om 'er eenig berigt van te geeven, zullen wy het oog ſlaan op de Hollandſche Dame, die ons op *Plaat* V. *Fig.* 6, voorkomt, met eene Fontanje op 't Hoofd, zoo als men zig oppronkte, omtrent het jaar 1720. Deeze Mode was niet minder een uitwerkſel van het dartele Franſche Hof, en der Koninglyke Minnaresſe, Madame FONTANGE, als de voorige van Madame DE MAINTENON. Zoo veel vermogt het denkbeeld van zig bevallig te maaken, op het hart onzer Vrouwen, dat zy de Hollandſche natuurlyke ſchoonheid meen-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

meenden te verfraaien, door het navolgen van den opſchik eener geblankette Koninglyke Maitresſe. En meermaals zag men in ons Vaderland dien invloed der uitheemſche Tooi, ſchoon derzelver navolgſters, als Martelaaresſen van de Franſche Mode, het ſlagtoffer van de ſpotterny der deftige Vaderlandſche Vrouwen wierden; gelyk dit plaats had omtrent de Fontanjes. Dit Hulſel nu, om nader ter zaake te treeden, beſtond uit eene zeer hooge met yzerdraaden opgezette Kuif; die, uit verſcheiden geplooide kostbaare rijen van kant, de eene hooger dan de andere recht opwaards, zoo verre boven 't Voorhoofd uitſtak, dat zy de hoogte van eene halve tot drie vierde Elle bereikte. Deeze Kuiven ſtonden op 't Hoofd der Dames van eene middelbaare geſtalte, en met een kleen aangezigt, niet minder ongevallig, dan denzulken in onze dagen de thans eislyk hooge opgekrulde Lokken en Hairen doen: zelfs was 't nog ruim zoo mismaakend; dewyl de Hairlok, welken zwier men ook volgen wil, altoos eenig natuurlyk ſchoon bezit. Aan de zyde van zulk een Fontanje-Kuif hingen, langs de Schouders, twee met Kant bezette ſlippen, die naderhand, gelyk ook heden, dog veelal opgeſpeld, gedraagen zyn geworden; en dit Hoofdhulſel noemt men van daar eene *Kuif met ſlippen*. Voorts gongen de Hoofſche Dames veeltyds met een halfontblooten Boezem, zynde dezelve alleenlyk ten deele bedekt door

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene fyne Kant, die, langs den Boord van den Tabbaard, uit den Kroplap, of het Neerſtik, uitſtak. Voorts was de Japon of Tabbaard, dien men ook wel, *a la Reine*, met een langen ſleep maakte, al omtrent gelyk nu weder de Mode is. De Rokken en Tabeljés waren vooral dik met gepofte Linten bezet, en om de Middel droeg men veelal een Gouden of Zilveren Ceintuur, met een Gouden of Zilveren Gesp; dat ook nog by ouderwetſche Vrouwen in gebruik is. De Lubmouwen wierden een, twee a drie hoog geſchikt, en bedekten de Armen zeer lang en flodderig; en voor 't overige was alles, uitgenomen de hooge Fontanje, en eenige verandering in 't Keurslyf, na genoeg gelyk aan onze tegenwoordige Vrouwlykedragt, naar uitwyzen der genoemde Afbeeldinge.

Op deeze wyze was het dat de Hoofſche Dames zig in die dagen opſchikten; dog deeze dragt ging by de Vrouwen van den Burgerſtaat en der deftige Kooplieden niet door. Ook bezweek de uitvinding van Madame FONTANGE, in de Agttiende Eeuw, al zo ras, als die van Madame DE MAINTENON, in de voorige. Dan dit bleef 'er egter van over, dat de Kuifmutſen, hoewel die hooge optuiting verminderde, algemeen wierden; min of meer in zodanigen ſmaak als ze nu nog by Burgervrouwen gedraagen worden; ſchoon ze zints dien tyd op veelerleie wyzen opgemaakt zyn, onder de naamen van *Papillons*, *Toiletjes*,

Bok-

Bokkebaardjes, *Carolyntjes*, *Princesjes*, *Hernhuttertjes*, enz., met een oneindig getal van verplooijingen. Dan onze Boeren-Vrouwen, en de ſtaatige Noord-hollanders, hielden en houden 't nog meerendeels met de Vaderlandſche Kappen, Tuiten en Hoofdſcheelen. De overige Burgerkleeding bleef nog al deftig. Een kostbaare Zyde-of Stoffe-Tabbaard was de pragt van welgezeeten Burgerlieden. Een fraaie Rok van Chits, Zyde of Damast, met een zindelyk net lang Jak, fynen Neusdoek, een Waaier, en een Sabel-Bont of Zyden Pluis om den Hals, maakte de Tooi van den middelmaatigen Burgerſtand; en dit was zeer algemeen onder de zulken. Men droeg ook veelal een fyn Neteldoeks, of een kort zwart zyden Schortje, met Kant bezet; dat men een *Evatje* noemde: welke Schortjes thans weder, onder den naam van *Tabeljés*, by de Dames gemeen worden. Wyders is 'er in deeze Eeuw geen grooter verandering, in de weezenlyke kleeding onzer Hollandſche Vrouwen, by die der voorige Eeuwe ontſtaan, dan in de dragt der Hoepelrokken: die men nog onlangs tot zulk eene geweldige breedte heeft zien draagen, dat de Hoepels breeder waren dan de geheele Perſoon lang was. Dog deeze Mode was kort van duur. Men begon de Hoepels wel dra weder in te krimpen; en maakt dezelven thans beter geſchikt naar de talie des lichaams; zoo dat ze zig nu niet onaartig aan een goed geſtel vlyen. By de Grooten

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie *Plaat* V. *Fig.* 4.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ten worden ze in deezen tyd weinig gedraagen, dan by ſtaatlyke omſtandigheden, en op plegtige Feesten. Maar of de ouderwetſche Wrongen niet wel weder in de Mode komen, is my bedenkelyk; nademaal de geſtalte onzer Jufferſchap geheel en al begint te zweemen, naar die der vroegere dagen van de voorige Eeuw.

Zie *Plaat* IV. *Fig.* 5.

Meerder verandering heerscht 'er in de Overkleeding der Mannen en Vrouwen. De korte Manteltjes, die de kleederen der Ouden, zedert twee Eeuwen, dekten, en bykans onafſcheidelyk door dezelve gedraagen wierden, zyn thans veranderd in lange ruime Jasſen, Surtouten of Overallen, Waldekkers, Ruitersmantels, Sluitrokken, Engelſche Rokken, Schansloopers, en wat dies meer zy. By de Vrouwen zyn de Huiken en zogenaamde Halsneusdoeken meerendeels verwisſeld voor Falies, Kapotten, Kapotmantels, Cochlechons, Mantillés, enz. Bovenal zyn de Schoudermantels zoo zeer in zwang gekomen, dat ze door Ryken en Armen gemeen gedraagen worden: en men vind ze zelfs wat al te veel, by de Vrouwen der Arbeiders, die 'er zoodanig aan gewennen, dat zy log, loom en traag worden, en zig zelven, door te veel broedens, aan ongezonde gevolgen bloot ſtellen. Dit heeft by uitſtek plaats onder die ſlordige Kallooien, welken geheele dagen met eene Stoof of een Lollepot onder de Mantel zitten te luieren; zoo dat ze naauwlyks zonder Mantel en Stoof uitgaan, of op de ſtraat

ko-

komen; waar voor eene deftige Burgeres en naarſtige Huismoeder zig egter wagt; die 'er geen gebruik van maakt, dan by noodige omſtandigheden. Ten aanzien van deeze Schoudermantels, welken onze Natie bykans byzonder eigen zyn, is 't verder zeer aanmerkelyk, dat men den rang onzer Hollandſche Vrouwen al vry na aan dezelven kan onderſcheiden. Het zal, by voorbeeld gemeenlyk doorgaan, dat eene Vrouw, die een Zyden of Satynen langen Mantel draagt, van den ryken Koopmansſtand is; en dat zodanig eene, die eene fynen Lakenſen om heeft, tot den deftigen middelmaatigen, of ook zeer gegoeden Burgerſtand behoort. Een Chitze Mantel is veelal eigen aan welgezeeten Boeren-Vrouwen; en een Katoenen of dergelyken draagen gewoonlyk de Vrouwen van den gemeenen Burgerſtand, of reizende Buitenlieden: en als men eene Vrouw ontmoet, die een bruinen Sergien Mantel, lang en ruim gemaakt, over 't lyf heeft hangen, mag men al vry gegrond gisſen, dat het een Zee-, Visch- of Bouw-Boerin is; waarby men voorts aan de reinheid, netheid, of morsſigheid, den vogel, zoo men zegt, wel dra aan de veeren kent. By dit alles mag men, onder de opmerkelyke veranderingen der kleedinge in deeze Eeuw, nog wel tellen de Winterdragt van Handmoffen, die mede in de plaats van gevoerde Handſchoenen gekomen zyn; welken men, nu zeer groot, dan weder zeer kleen,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gemeen heeft zien worden, en nog te overbekend zyn, om 'er meer van te zeggen. De Handſchoenen zyn van ouder datum; dog, om dit in 't voorbygaan nog te melden, men heeft ze, in 't begin deezer Eeuwe, zoo groot van Kappen gedraagen, dat 'er de geheele Onderarm als in konde, gelyk op *Plaat* V. *Fig.* 5, te zien is.

Op het gewag maaken van alle deeze byzonderheden, kunnen wy niet wel voorby aan te merken, dat de hedendaagſche pragt onzer Hollanderen zig zeer duidelyk onderſcheid, van die onzer Natie in de voorige Eeuw. Men was diestyds, vooral by dezulken, die 't vergelden konden, niet minder pragtig dan tegenwoordig; maar hunne pragt was over 't geheel van weezenlyker waarde dan de onze; nadien de hedendaagſche gemeenlyk meer in een uitwendigen zwier, dan eene inwendige kostbaarheid beſtaat. Oudtyds, en zelfs nog in 't begin deezer Eeuwe, droeg men zwaar Hollandsch Leidsch Laken, digte fyngewerkte Inlandſche Greinen en Haarlemſche Zyden Stoffen, die, om 't ſpreekwoord te behouden, zoo vast als eene plank gewerkt waren. Dit maakte hunne Kleeding wel kostlyk, maar ook tevens duurzaam. Ik ken nog Lieden, die Lakenſche Kleederen draagen, welken, viermaal naar de Mode veranderd zynde, nog vast en ſterk zyn. Een Kleed van een Betgrootvader, in 't laatſte der voorige Eeuwe gemaakt, is dus nog heden te gebruiken. De Kanten, wel-

ker

ker kunſtige bewerking aan Braband ſchynt te behooren, droeg men ongemeen keurig en kostbaar; het Linnen was alleszins fyn; en onze Voorvaders hadden hier mede zoo veel op, dat eene Kas met ouderwetsch Linnen, thans nog, boven het hedendaagſche geſchat worde. De Saaien, Carſaaien, en de gewerkte Greinen, de Legatuure Stoffen, de Fluweelen, Trypen, Franjes, Pasſementen en Knoopen, waren alle Inlandſche deugdlyke Stoffaadjen der Kleederen. Men vergelyke dit eens by onze tegenwoordige Kleeding. Nu ziet men, tot een waarlyk grievende ſmert der welmeenenden van 't Vaderland, onze Natie veelal gekleed in Uitheemſche dunne Lakens, Fluweelen, Trypen, Saaien en Greinen; met dunne vodden van Engelſche Zyden, van brooze Glasſees, van Armozynen en dergelyken; ja dat meer is, met overgeverwde Katoenen, die op de minſte Regenbui als Vaatdoeken hangen, en hunne koleur en zwier verliezen. Ook bedient men zig, ſchoon wy uit onze eigen Oost-Indiſche Maatſchappy een overvloed van welgewerkte Oost-Indiſche Stoffen, gebloemde Chitzen, en Katoenen kunnen bekomen, van vreemden grooven ſchyn. Dit doet veele Burgers van onze voornaame Steden zugten om arbeid en brood; van zulke Steden, die den grondſlag der Vryheid, der Welvaart, en des Koophandels in het cement van 't bloed haarer Burgeren gemetzeld hebben, in welks heilzaame gevolgen wy

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nu nog, na een verloop van reeds twee Eeuwen, mogen deelen. De Burgers zulker Steden, als daar zyn Haarlem en Leiden, beroemde Steden, vermaard door geheel Europa, zwoegen thans onder het juk van dartele uitheemſche prullen en vodden. Ach! dat men, by 't herdenken en 't vieren van 't tweede Eeuwgetyde onzer Vryheid, haarer trouwe ook in dit opzicht indachtig wierd! Dat eenmaal de geliefde Vorst, de Achtbaare Vaders onzes Vaderlands, de vermogende Kooplieden, en de getrouwe Burgers onder onze Natie, hart en ziel vereenigden, om by deeze vreugderyke nagedagtenis van 's Lands Verlosſing uit de Spaanſche overheerſching, de neergeſlaagen en zugtende Arbeiders te verkwikken en te verheugen, door 't bevorderen van onze Inlandſche Fabrieken; en dus een weezenlyk gedenkteken van derzelver herſtelling voor den Nazaat op te rigten! Hoe zou Haarlem dan welriekende Bloemkransſen vlegten! Leiden geleerde Dankliederen zingen! Ja, hoe zou Holland zig dan verblyden in de welvaart dier recht Vaderlandſche Steden! Dit moest 'er uit, Leezer; aan my, een getrouwen Leidenaar, is dit ligt te vergeeven. — Slaan wy, buiten het bovengemelde, verder het oog nog eens op de kostlyke Gouden en Zilveren verſierſels der Vrouwen van vroegere dagen, in derzelver Paarlen, Diamanten, en kleinoodien; tot welk een weezenlyke waarde klommen niet derzelver zwaare en oog-

oogſtreelende Paarlſnoeren, Tafelringen, Oorbaggen en Goude Ketenen? Tot welk eene laagte daalen dan onze tegenwoordige pragtige verſieringen, als men dezelven hier mede vergelykt; daar ze veelal uit valſche Paarlen, Glazen Nabootſels, Waterkristal, ja ſmeltbaare Marcasſiten beſtaan? Dit alles verleent ons gewis een ontegenzeggelyk bewys der waarheid van ons gezegde, dat de hedendaagſche pragt meer een uitwendigen zwier, dan eene inwendige kostbaarheid heeft.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Ondertusſchen willen wy ons, uit hoofde deezer aanmerkinge, niet aangezien hebben, als iemand die de Natie daarom met een oog van verachting beſchouwt, of met eene ſcherpe penne van berisping ſchryft. Wy betuigen ongeveinsd, in dit alles alleen gedreeven te worden, door een oprecht oogmerk, om onze Hollanders onder 't oog te brengen, het oude beſtendige egte kenmerk der Natie; om naamlyk, in al haar doen, zulk eene weezenlyke waarde aan alle haare verrigtingen, zelfs tot in den opſchik, te geeven, dat zy uitwendig niets vertoonen dan 't geen inderdaad plaats heeft. Voor 't overige is 't verre van ons, dat wy, in 't ſtuk der Mode en der uitwendige Gedaante onzer Natie, uit eene ſtrenge naauwgezetheid, geen Jufferlyke Tooi, noch Manlyk ſieraad, of eenige Modiſche veranderingen, in den opſchik der Kleederen, zouden toeſtaan. Dit was de Waereld, dit was de natuur der Menſchen aan eene be-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

beſtendigheid te willen onderwerpen, die in de natuur der zaake onmogelyk is: het beſtendige tog is alleen eigen aan de onbeſtendigheid zelve, en de Mode, die zig zelve nooit lang gelykt, ſterft altoos, ter plaatſe daar ze gebooren word. Het Menschdom in deeze en ſoortgelyke zaaken naauw te willen beperken, is een vrugtloozen arbeid te onderneemen: de geſtrengſte Zedemeesters, van alle Eeuwen af, hebben dit te vergeefsch gezogt; noch de wyze pen van SOCRATES, noch de geſtrenge dingtaal van CATO, noch de ſchertzende geest van JUVENAAL konden dit bewerken. De vroegere Griekſche en Romeinſche Wysgeeren, onze laatere Zedeſchryvers, onze nu eens boertige dan ernſtige Spectators, en dergelyken, ſchoon hunne Schriften daadlyk ter beſchaavinge dienen, zyn niet bekwaam, om 's Menſchen natuur in deezen te veranderen. Hier in ſtaan wy Hollanders gelyk met alle andere Menſchen; alleenlyk mag men zeggen, dat onze Natie voor deezen beſtendiger was, dan de meest Europiſche Volken; dit heeft ons groot gemaakt, en hier omtrent ſchynen wy veel, door eene uitheemſche navolging, verlooren te hebben. Is 'er verder iets onder de Natie ingeſloopen, 't welk men met het hoogſte recht berispen mag; 't is dit, dat eenige onzer aanzienlyke Vrouwen zig, in onze dagen, overgeeven, niet alleen aan onnatuurlyke misvormingen van haare fraaie Geſtalte, maar ook aan openbaare on-

onnatuurlyke kleedingen. Hoe tog zal men, op de uitwendige geſtalte een Man van eene Vrouw onderſcheiden? als de Vrouwen niet met een los gepluimd of met Roozen bezet Hoedeken, als in de dagen van VAN HEEMSKERK, voorkomen; maar met Rok, Kamizool en Broek, gelaarsd en geſpoord, gelyk dit heden plaats heeft, ſchrylings te Paarde ryden. Hoe onnatuurlyk is 't, zoo 't nog al wat rekkelyker toegaat, als een Man van boven en als eene Vrouw van onderen, *a l'Amazone*, gekleed te zyn? 't welk, zoo 't eene Burgervrouw deed, naar 's Lands Wetten ſtrafbaar zou weezen. Zulke Dames zeker, (men verſchoone myne vrypostigheid,) behooren in dit opzicht niet onder de rechtſchaapen Hollandſche Vrouwen; dewyl men in dit Land geen ſchyn van eene tweeſlagtige Sexe eerbiedigt; en algemeen van begrip is, dat het Managtige eener braave Vrouwe niet minder misſtaat, dan den deftigen Mannen het Verwyfde. Ook heeft men 't aan 't gezonde Verſtand veeler onzer Natie te danken, dat zoodanig een en dergelyke onnatuurlyke opſchik, ſchoon de weelde en dartele zwier eeniger Uitheemſchen het hart van ſommige Hollanders, door allerleie wonderlyke uitvindingen van kleeding, als 't ware betovert, dat dezelve egter op verre na zoo algemeen niet is, of de agtbaarſte Familiën, de vermogendſte Kooplieden en Burgers, ja zelfs Nederlands geliefde Vorst en Vorstinne, behouden de zugt,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zugt, om in een deftigen dosch te verſchynen; ſchoon ze dien, naar het beloop van tyden en zeden, veranderen; waar door ze dus eene geoorloofde middelmaat in agt neemen; ten einde, door het onagtzaame navolgen van alle nieuwe Modes, niet weelderig, of, door eene ſtyfhoofdig aankleeving aan het oude, niet beſpottelyk voor te komen. En 't is in deezen ſmaak, dat wy, op *Plaat* V. *Fig*. 7 en 8, eene Afbeelding van de thans meest doorgaande Kleeding geplaatst hebben; om dus den Nakomelingen een ſtaaltje te geeven van de algemeene dragt, die heden onder de deftigſte Burgers of Kooplieden in gebruik is.

Hier mede een einde maakende van de beſchryving der uitwendige Kleedinge, vooral onzer Stedelingen, in de tegenwoordige Eeuw, ſtond ons nu verder ook nog iets te melden van den Boerenſtand in deeze dagen; en dan uit dit alles, gelyk boven geſchied is, eenige gevolgtrekkingen af te leiden, met opzicht tot de Geſtalte en Gemoedsneigingen der Natie. Dog deeze ſchikking, welke ten aanzien van 't voorige genoegzaam was, toen wy alles grootlyks uit de kleeding zelve moesten beſluiten; voldoet ons niet met betrekking tot het tegenwoordige, daar wy de ondervinding kunnen raadpleegen. Dit ſtelt ons in ſtaat om het ſtuk met opzicht tot onzen tyd naauwkeuriger te behandelen; en 't heeft ons daarom goedgedagt, 'er met meer onder-

derſcheidinge van te ſpreeken. Ingevolge hier van zullen wy den dosch van den Boerenſtaat nog een weinig laaten rusten; en den Leezer eerst onder 't oog brengen, 't geen wy opgemerkt hebben, raakende de Geſtalte, Getemperdheid en Gemoedsneigingen onzer Natie, byzonder in de Overmaasſche, de Hooge Zuid-hollandſche, en Ysſeloeverſche Landen. En hier op ſtellen wy ons voor, verder afzonderlyk na te gaan, 't geen daar omtrent overweeging verdient, met betrekking tot dezulken, die het hartje van Zuid-holland, en de Zeekusten, mitsgaders Noord-holland, bewoonen: 't welk ons van zelve gelegenheid zal geeven, om de natuurlyke Geſteldheid der Hollanderen in 't algemeen, die men tog op het platte Land te zoeken heeft, nader te ontvouwen; wanneer ook de hedendaagſche uitwendige Kleeding van den Boerenſtand natuurlyk, op zig zelve, beſchouwd en overwoogen ſtaat te worden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Byzondere beſchouwing van de natuurlyke Geſtalte der HOLLANDEREN; bepaaldlyk van die van 't opperſte gedeelte van Zuid-holland.

Wat dan, om hier mede een aanvang te maaken, de natuurlyke Geſtalte der hedendaagſche Hollanderen, byzonder in 't opperſte gedeelte van Zuid-holland, betreft, het valt gantsch niet gemaklyk 'er eene algemeenlyk doorgaande omſchryving van te geeven, ten ware men 'er de Steden uitſloote, om zig tot de Inwooners ten platten Lande te bepaalen. Zelfs heeft het in deeze beperking nog al zyne zwaarigheden; ter oorzaake van het aanmerkelyke onderſcheid, dat men in de verſchillende ſtreeken

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ken onzer Provincie befpeurt; ieder ftreek bykans heeft iets byzonders, dat men in de anderen niet gewaar word, en waar van men natuurlykerwyze geen gegronder reden geeven kan, dan dat 'er hier eene mindere, en daar eene meerdere vermenging van onderfcheiden Natiën plaats heeft. Dit verfchil is, in den omtrek van verfcheiden Steden deezer Provincie, duidelyk te bemerken; en wy hebben onze Leezers daaromtrent in 't algemeen de volgende waarneemingen mede te deelen; die wy, fchoon we dezelven niet opgeeven als volftrekt altoos ftandhoudende, egter na genoeg over 't geheel meenen te kunnen beftaan. In de Zuid-hollandfche ftreeken omtrent Dordrecht, Gorkum, Schoonhoven, Heusden, en langs den Boven-Maas, vind men de Mannen en Vrouwen, vry algemeen, van een gezonde fterke Geftalte, en veelal van eene middelmaatige kloekte; waar onder men 'er hier en daar ook eenigen befpeurt, die van eene goede lengte zyn. Het meerendeel der Mannen aldaar heeft vry breede Schouders, en is niet fpigtig van Beenen. De Bewooners van dit Gewest draagen gemeenlyk een helder blond vel, en fchoon 'er, gelyk elders, blanken, blonden en bruinetten onder de Vrouwen zyn, zoo winnen het de laatften egter zeer verre; ook zyn de Oogappels meestal bruin en blaauw gemengd, en de Vrouwen zyn doorgaans eer lang dan kort te noemen. Gaan we van hier, door het Land, van en om-

omtrent den Dordſchen Waard af, langs en over de Maaze, tot aan en omtrent Rotterdam, dan ontmoeten we doorgaans Mannen van eene maatige lengte, van vyf en een half tot zes voeten; dog veel meer beneden de zes als daar boven; en de eenheid hunner Geſtalte is byna gemeen. Zy hebben meest allen bruin hair, en donkerblaauwe Oogen, die, met een mannelyken opſlag, al vry diep in 't Voorhoofd ſtaan. Voor 't overige is nogtans hun uiterlyk aanzien eenvoudig en vriendlyk; men ziet 'er geen den minſten trek van Nyd, Afgunst, of Bedrog in. Meestal zyn ze bedeeld met in één gedrongen Ledemaaten, een vast en ſtevig Spiergeſtel, benevens welgemaakte en gantsch geen dunne Beenen; vooral dezulken die de Scheepsvaart hanteeren, en van eene middelbaare geſtalte zyn. De Vrouwen vind men hier ver van tenger; en ze zyn, hoewel kleener dan de Mannen, breed van Heupen; voorts middelmaatig van Boezem, en van eene gezonde blonde koleur: ſomwylen ontmoet men 'er ook zeer blanke Vrouwen, die dan by uitneemendheid ſchoon zyn, en zig met haare friſſche blosjes op de Wangen zeer bevallig vertoonen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Verder mag men, ten aanzien der Ingezetenen van 't opperſte gedeelte van Zuidholland, over 't geheel wel aanmerken, dat zy allen zeer veel overeenkomst hebben, met de Overmaasſchen aan de eene, en de Stichtſchen en Gelderſchen aan de an-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

andere zyde; van welke Volkeren, of liever van welke ſoort van Hollanders, men, uit de vergelyking onzer verdere waarneemingen, eene nadere bepaaling zal kunnen opmaaken. Dan deswegens hebben wy vooraf te melden, dat wy niet zoo zeer ſtaan zullen blyven, op eenige byzondere Steden of Dorpen, als wel op eene geheele afdeeling van de meest overeenkomende Landſtreeken. Wy hebben ook daarom, ten opzichte van de hier aanvanglyk opgenoemden, geen byzonder gewag gemaakt van der Inwoonderen Getemperdheden en Gemoedsneigingen; aangezien zy, die wy hier eerstlyk in opmerking willen neemen, meerendeels overeenkomſtig zyn, met die geenen, welken wy tot aan en omtrent Rotterdam zullen beſchouwen. Dit gedeelte, (en zoo ook telkens in de volgende afdeelingen,) nagaande, is 't ons oogmerk, de natuurlyke en meest heerſchende Getemperdheden en Gemoedsneigingen der Bewoonderen dier Streeke in 't algemeen te behandelen. Om dit te naauwkeuriger uit te voeren, hebben wy 't 'er op toegeleid, om veele en verſcheiden berigten des aangaande te bekomen, van zulke Lieden, die wy dagten, dat ons hier in behulpzaam konden zyn. Ook is 'er ons inderdaad een maatig getal van onderrigtingen, daar toe ſtrekkende, ter hand gekomen; dan, hoe veel moeite, ja kosten, wy hiertoe hebben aangewend, om 't een en 't ander recht van naby te weeten, zyn

wy

wy 'er zo gelukkig niet in geſlaagd als wy wel verwagt en gewenscht hadden: nademaal meest alle de berigten genoegzaam opervlakkig zyn, en gemeenlyk op de vermenging der geſtalte en gedaante uitloopen; welke vermenging ook ons zelven zeer veel belemmering baart. Intusſchen zyn 'er onder die berigten egter nog al eenigen, daar wy volkomen op aan durven, en die de opmerking onzer Leezeren verdienen; als komende uit de handen van kenners in dit ſtuk: des wy van dezelven, (terwyl we de overige Heeren, die ons hier in gunſtig hebben willen zyn, voor hunne bereidwilligheid en goede meening hartlyk bedanken,) met erkentenisſe gebruik maaken zullen. Hier toe behooren, behalven veelvuldige mindere byzonderheden, die ons verſcheiden Liefhebbers van tyd tot tyd medegedeeld hebben, bovenal de opmerkzaame en kundige berigten van den Heer L. BIKKER, M. D. te Rotterdam, mitsgaders Secretaris van het Bataafſche Genootſchap in die Stad, en Lid der Hollandſche Maatſchappye; van den Heer J. VAN DEN BOSCH, zeer geleerd en ervaaren Arts in 's Hage; betreffende wel inzonderheid de Maas- en Overmaaslanders. Wyders wegens de Noord-hollandſche Eilanders, de byéénverzamelde berigten van den Wel Eerwaarden zeer geleerden Heer J. F. MARTINET, A. L. M. Philoſ. Doctor, Predikant te Edam, en Lid der Hollandſche Maat-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Maatſchappye; en eindelyk nog, raakende eenige byzonderheden in Noord-holland, de naauwkeurige berigten van den Wel Ed. Groot Achtbaaren Heer Mr. R. PALUDANUS, Directeur der Hollandſche Maatſchappye.

De MAASLANDERS of OVERMAAZEN.

Raakende de Maaslanders of Overmaazen, die wy in de eerſte plaatſe zullen beſchouwen, en wat ruim tot boven Dordregt rekenen, meld de Heer BIKKER, overeenkomſtig met onze waarneemingen, dat derzelver geſtalte over 't algemeen redelyk ryzig is; dat die der Mannen gewoonlyk tusſchen de vyf en een half tot zes voeten lengte beloopt; en dat de Vrouwen doorgaans wat korter zyn. Men vind de Inwoonders van dit gedeelte niet zeer gedrongen, vry ſterk geſpierd, en maatig grof van ledemaaten. De oogappels zyn veelal gemengd, dog hellen meest naar het blaauwe. De Jeugd heeft hier meerendeels blond Hair; dat met 'er tyd gemeenlyk tot eene bruine verw overſlaat, en by ſommigen zwart word; ook gryzen de meesten al vroeg. De Vrouwen hebben zeer zwaar en lang Hair, doch by de Mannen is 't in tegendeel dunner, en veelen zyn vroeg kaalhoofdig. Men ontmoet hier op 't Land weinig gebrekkigen; maar in Rotterdam ziet men veele krombeenigen, ter oorzaake der Engelſche Ziekte, en veele Scheeflyvigen, van wegens de enge Keurslyven.

Hunne Temperamenten zyn gemengd; die der Mannen hellen ſterkst naar dat der

zoo-

zoogenaamde *Cholerico-Melancholici*, en de meeste Vrouwen behooren onder de *Phlegmatico-Sanguinei*. Wat hunne geneigdheden betreft, ze zyn ſtandvastig en geduldig in 't bevorderen van hunne belangen, winzugtig yverende om naar hunne omſtandigheden ſchatten te vergaaren. Uit dien hoofde zyn de Mannen by uitſtek naarſtig en werkzaam; als mede de Vrouwen zuinige, zindelyke en arbeidzaame Huishoudſters. Allen beminnen zy de Vryheid, en bezitten een Patriotsch hart. Ze zyn by uitneemendheid Godsdienſtig; dog de Winzugt doet hen bykans hunnen tyd geheel beſteeden aan de kostwinninge. Zoo 'er hun egter eenige ledige tyd overſchiet, houden veelen hunner zig op met ſtille Godsdienstoeffeningen; terwyl anderen, wier geneigdheid hier toe zoo volſtrekt niet overſlaat, den tyd verdryven met eenige onnoozele ſpeelen, met ledig zittende Tabak te rooken, of elkander een eenvoudig praatje, over dagelyks voorkomende onderwerpen, te verleenen. Van 't beoeffenen der Geleerdheid maaken zy geen werk; ook hebben ze 'er niet veel mede op, en verwonderen zig meer over een Geleerden, dan ze hem eeren. Ondanks dit alles, zyn zy ſterk nieuwsgierig, en zeer geſteld op nieuwigheden; het welk hen gantsch vatbaar maakt voor Dweepers, Kwakzalvers en ſoortgelyken. De Mannen zyn der Sexe kragtig toegedaan, en zeer jaloers over hunne Vrouwen. De Vrouwen, waar

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van 'er zeer veelen voor ſchoon en welgemaakt mogen doorgaan, waarop zy zig niet zelden verhovaardigen, zyn 'er op gezet, dat men haar met verwonderinge beſchouwe, met oplettenheid oppasſe, en aanbidde; egter zyn ze met dat alles min of meer onder de koelen en onverſchilligen, ten aanzien der Liefdedrifte, te tellen; ze behooren althans niet onder de driftigen, ten minſte niet zoo zeer als men zig gemeenlyk verbeeld; en hier door zyn verre de meesten zeer kuisch en eerbaar. De Maaslanders ſlaan wyders, door hunne natuurlyke geaartheid, ligtlyk over tot oploopendheid; evenwel kan men ze zoo min ſtuurs als zagtmoedig heeten; ze zyn eerder ernſtig. Men vind hen zeer ſchuw voor Vreemdelingen en Onbekenden, op welken zy geen vertrouwen hebben; anderzins zyn zy ſpraakzaam, zelfs praatzugtig, gul, openhartig, en herbergzaam, byzonder voor dezulken met wien zy handel dryven. De afgunst heerscht hier, gelyk elders, onder lieden van eenerlei beroep, al vry ſterk.

Betreffende hunne Kleeding, die is, buiten de Stad Rotterdam, eenvoudig Boersch; dog in Rotterdam heerscht de Kleederpragt, gelyk elders in de meesten onzer Steden. Dan hier omtrent heeft dit onderſcheid nog gemeenlyk plaats, dat de Rotterdammers en Maaslanders het meer toeleggen op het weezenlyk kostbaare van eene innerlyke waarde, dan dat zy door een uitwendigen

zwier

zwier in Kleederen en Huisſieraad tragten te ſchitteren; waar door ze in veele opzigten van die van 't Hoflyke 's Gravenhaage verſchillen. DE HOLLANDSCHE NATIE

De Inwoonders van dit Gewest zyn verder vruchtbaar; en men vind verſcheiden Huwelyken gezegend, met een getal van tien, twaalf, tot veertien en meerder kinderen, door eene Moeder gebaard en gezoogd. Schoon de Vrouwen, geduurende de dragt, hier vry voorſpoedig zyn, vallen haar egter de weën niet buitengemeen gemaklyk; egter zyn ze onder de Stedelingen door de bank moeilyker, dan by de Buitenlieden (*). Het is niet onwaarſchynlyk, dat men zulks grootlyks heeft toe te eigenen aan de enge Keurslyven, die zints veele jaaren in zwang geraakt zyn, en van der jeugd af niet weinig toebrengen, om der Vrouwen Heupen, en gevolglyk den doortogt in het Bekken merkelyk te vernaauwen, en tevens de Spieren in haare kragtige, en als dan vooral noodzaaklyke werking te belemmeren. Ingevolge hier van vind men ook in de Steden de Vrouwen, ſchraal en plat van Boezem; waar tegen de Buitenlieden, die ruime Keurslyven draagen, gezonde ledemaaten en welzoogende Borſten heb-

(*) 't Is in dit opzicht nog al aanmerkelyk, hoe eenigen, van het ſmertlyke baaren der Vrouwen, den naam van *Barendrecht* afleiden; die anderen evenwel liever doet denken op het geſchrei, het baaren en ſchreeuwen der Vrouwen van de verſlaagen Saxen, in vroeger Eeuwen. Zie *Tegenw. Staat van Holland.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hebben. Hier benevens kan men, ten aanzien van den leevenstyd der Maaslanders, als vry doorgaande, melden, dat zy, zoo wel Mannen als Vrouwen, dikwyls een goeden Ouderdom bereiken; nademaal men zeer veele hoogbejaarde Lieden onder hen beſpeurt. Wyders heeft de oplettende Heer BIKKER ons eenige gewigtige aanmerkingen, raakende hunne Ziekten, medegedeeld; dan deezen ſpaaren wy, tot dat wy dit onderwerp afzonderlyk zullen behandelen; en gaan nu over ter beſchouwinge onzer Landsgenooten, die aan de gemelde Maaslanders grenzen, naar den kant der Zeeuwſche Kuste, waarin wy hoofdzaaklyk het verſlag van den Heer VAN DEN BOSCH zullen volgen.

MAASLANDERS naar den kant van Zeeland.

Men ontmoet in die Landſtreek, 't is waar, gelyk elders, wel eenigen, die de gewoone lengte te boven gaan, dog derzelver getal is niet groot; en dus is 'er ook hier en daar wel een kleen perſoon te vinden; maar over 't algemeen zyn ze, zoo Mannen als Vrouwen, van eene middelbaare, kloeke, ſtevige geſtalte; dermaate dat zy de gezondheid zelve zouden kunnen verbeelden; indien ze zig maar niet te veel verzwakten door het overtollige gebruik van Thee en Coffy, dat hunne natuurlyke gezonde koleur doet verſlenſen. Dan dit heeft bovenal plaats by de Visſchers Vrouwen, die buitengemeen op ſnoeperyen geſteld zyn, en veelal den tyd doorbrengen met in huis te zitten; terwyl

de

de Boerenmeiden der Veldarbeiders dit gebrek in tegendeel overwinnen, door een gezonden arbeid. Een Boterham met gedroogden Visch is het gewoone Voedſel der Visſchers; en Vleesch of Spek word hier, als men de Landlieden en Bouwboeren uitzondert, ſchaars gebruikt: daar benevens word de beste ſoort van Visch, meestal Tarbot, door dezulken, die aan de Zeeboezemen woonen, naar Engeland gevoerd; en zy gebruiken dikwerf voor zig alleen eene geringer ſoort van Haaiebeeten, met Aardappelen, Meel, Bry, Koeken, en dergelyken. Voorts maakt men 'er niet zelden een buitenſpoorig gebruik van Genever, dat mede al veel toebrengt tot het veroorzaaken van een ſlap geſtel. Zy hebben wyders, aangaande hunnen opſlag en uitzigt, bruin hair en bruine oogen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De getemperdheid van deeze onze Ingezetenen hangt veel af van hunne leevenswyze; maar over 't geheel zyn zy driftig en uittartende, dog egter ligt ter neder te zetten. Men beſpeurt by die van Middelharnis gemeenlyk veel moeds; en die van Sommelsdyk ſchynen van een zagter aart te weezen; dan de meesten deezer Eilanders zyn van natuure zeer ingewikkeld en veranderlyk. Ook ondergaan zy heden al vry wat vermenging; dat inzonderheid plaats heeft by de Roomschgezinden aan de oude Tonge woonagtig. Veele Brabanders naamlyk komen hier arbeiden, zetten 'er zig

 door

DE HOLLANDSCHE NATIE.

door den tyd ter woon, trouwen de eene of andere ryke weduwe of jonge dogter, en vermengen zig dus ongevoelig met onze Landzaaten; dat men insgelyks wegens de Vlamingen op Zuid-Beveland heeft aan te merken. Dan onaangezien deezen invloed der Brabanders en Vlamingen, houd 'er nog een beſtendig overblyfſel van het eigenaartige Volk ſtand; vermits die van Dirksland, Sommelsdyk, Stad, Bommel en de Plaat, veelal onder elkander trouwen; en gevolglyk natuurlyke eigenaartige Landskinderen voortbrengen. Hier in zyn ze ook zoo ongemeen vrugtbaar, dat de Heer VAN DEN BOSCH getuigt, nooit meer kinderen in eenig Dorp, naar 't getal der Inwoonderen, beſpeurd te hebben; zelfs heeft hy aangetekend, dat het getal der Meisjes, naar gisſing, in deeze Eeuw, te Middelharnis wel 200 vermeerderd is. De Vrouwen zyn in haare dragt doorgaans beſtendig, tot aan den tyd der verlosſinge; maar in vogtige ſaiſoenen hebben de Wormen hier veel de overhand; en deezen veroorzaaken, volgens het gevoelen van onzen opmerkzaamen Artz, niet zelden, veelal op de tien weeken, Miskraamen. Ook hoort men 'er dikwils van moeilyke Verlosſingen; het zy zulks voortſpruite uit onkunde in de behandeling, of uit het geſtel der vezelen zelven.

Met opzicht tot de geneigdheden deezer Eilanders, hebben we verder nog te melden, dat dezelven zig meest uitſtrekken

tot

DE HOLLANDSCHE NATIE.

tot ſamenkoutingen over hunnen arbeid, waarin zy een uitſteekend geheugen hebben: weetende zeer nauwkeurig te verhaalen, in welk jaar zy op deeze of geene plaats *Mede* gedolven hebben; met eene bepaalde optelling van alle de omſtandigheden by die gelegenheid; waarom ook de Baazen 't 'er dikwerf op af laaten loopen, en zig van deeze berigten hunner Werklieden bedienen. Ook ſcheppen zy, buiten den arbeid zynde, een byzonder vermaak in het verhaalen van hunne verrigtingen, met loftuiting voor zig, en berisping van anderen. En gelyk elk ſpreekt van de hem meestbekende zaaken, zoo kouten de Landlieden van hunne Velden en Gewasſen, de Visſchers en Schippersgasten van den Wind en Scheepsvaart; en voorts ſlyten zy hunnen tyd genoeglyk met ſlegte Tabak te rooken. Tot Dobbel- of andere Spelen, ten ware dit hier en daar door de Brabanders wierd ingevoerd, zyn zy ongenegen.

Raakende het ſtuk der kleedinge, hier omtrent drukt zig de Heer VAN DEN BOSCH in deezervoegen uit: „ De kleeding is onder de Zee- en Landlieden naar den ouden Hollandſchen trant. In Goedereede heeft de oudſte, welke veel overeenkomst met de Vrieſche Kleeding vertoont, voornaamlyk plaats. Zy bezitten weinig hoogmoeds op dezelve; zoo niet het Vrouwvolk zulks ſtelle, in haare ſtyfgeſtreeken reepen, of de ſlapheid der Kanten van haare zooge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

noemde Trekmutſen of Keuvels; welke by die van Goedereede, na genoeg op den trant van eenige Vrieſche Mutſen, met drie plooien aan een te ſamengeſtreeken zyn; hebbende naamlyk eene plooi in 't midden, en twee op zyde. Aldaar ziet men bykans nog niets dan Krippen en Sergie-Stoffen; maar in de Overflakkeeſche ſtreeken, begint men reeds gebloemde Jakken en Rokken, en ook Kuifmutſen, te draagen; waarin men zedert twintig a dertig jaaren al merkelyk veranderd is. En zoo men 't Manvolk eenigen hoogmoed op hun gewaad hebbe toe te ſchryven, zal men 't moeten vinden in zig te verhovaardigen op een langen Schippers Rok, met klinken, Zilveren Knoopen in de Broek, twee, drie, of vier Hembdrokken over elkander met Zilveren Knoopen, een Zilveren Horologie in den zak, benevens zwaare Zilveren Schoen- en Broekgespen: die zig dus uitrust is in den grootſten ſmaak gekleed". Dus verre de berigten der beide genoemde Heeren; waar nevens wy nu verder onze eigen waarneemingen nog zullen voegen.

Uit alles wat ons voorgekomen is, meenen wy niet ongegrond, ten opzichte der Overmaazen, te kunnen vastſtellen, dat zy in 't algemeen van eene gezonde en ſterke geſteldheid, breed van heupen, eenigzins gedrongen, en niet bovenmaatig lang zyn. Dat veelen hunner donkerblaauwe, en zeldzaam geheel zwartbruine Oogen heb-

hebben: als mede dat hun opſlag wel vrolyk dog ernſtig is. Naar myne opmerking hangt hun Hair, dat veelal bruin is, met eene ligte krulling; en ſchoon 'er eenigen zyn die zeer ſluik Hair hebben, is zulks hier egter op verre na zoo algemeen niet, als wy 't in Rhyn- en Delfland beſpeuren. Ook ſchynt het my vry zeker toe, dat ik in dit Gewest meer zoogenaamde kroeshairigen gezien heb, dan elders; en wel voornaamlyk in 't opperſte gedeelte van Zuidholland, omſtreeks het Land van Altena, den Bommeler- en Thielerwaard, daar de Overmaazen, die aan de Zee woonen, zig vermengen, met dezulken, die, langs de Maaze, aan de Hooge Zuid-hollandſche ſtreeken huisvesten; welken ons zoo dadelyk voorkomen zullen. Wyders hebben wy 't, overeenkomſtig met den Heer BIKKER, als eene byzondere Gemoedsneiging deezer menſchen aangezien, dat ze zeer gezet zyn op het handhaaven van den Godsdienst. Hierin munten zy zekerlyk verre boven de Bewoonders van veele andere Hollandſche Streeken uit: op Zondag zal 'er byna niemand, dan die door hoogen ouderdom, ziekte, of noodwendig huisbedryf verhinderd, en dus billyk te verſchoonen is, t'huis blyven, en den openbaaren Kerkgang verzuimen. Hunne ernſtige, en niet zelden al te verregaande vooringenomenheid, in 't ſtuk van Godsdienst, ſlaat 'er, 't is waar, veelligt tot dweepery over; en hunne eenvoudigheid word

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

word dan wel eens het ſlagtoffer van Huigelaars en Bedriegers; die hen, onder den dekmantel van Godsdienst, deerlyk misleiden. Uit dien hoofde geeven ze zig ook, hoe afkeerig zy anders zyn van Vreemdelingen, zeer gereedlyk over aan ſchynheiligen, aan Kwakzalvers, en ſoortgelyken, dat in het berugte geval van den Bedrieger CATO KAMERLING, in 't nabuurige Brouwershaven gevonnisd, ten allerſterkſte gebleeken is. Dog voor 't overige is hun hart zeer oprecht; en voor den Medeburger, die by hen bekend ſtaat als een eerlyk Godvreezend Mensch, is hart en haard open. In Mededeelzaamheid zyn ze noch te gul noch te kaarig. De oude egte Spaarzaamheid, de Nederigheid en Trouw onzer Voorzaaten is by hen nog zoo beſtendig, als elders by onze Hollanders; ook vertoonen ze zig alleszins als Menſchen van een zuiver onvermengd Hollandsch Geſlagt.

Zie Bl. 433.

De ZUID-HOLLANDERS, van den Gelderſchen en Stichtſchen kant, tot aan den Binnen-Ysſel.

Even dit zelfde beſpeurt men ook by de Hooge Zuid-hollanders, aan den zuidoostelyken kant, benaamens die van den Lande van Heusden, Altena, den Alblasſerwaard, Krimpenerwaard, en de vyf Heeren Landen; wegens welke Ingezetenen, die meestal in geſtalte overeenkomen, wy niets dan onze eigen opmerkingen hebben voor te draagen. Men ontdekt by alle de Inwoonders deezer Landen eene genoegzaame eenſtaltigheid; als men ſommige buitengemeen grooten en kleenen uitzondert, zyn ze doorgaans vry gelyk van kloekte.

De

De Mannen hellen eerder naar het ſpigtige, dan het vette of dikke; en zyn welgevormd van Ledemaaten. En daar de Maaslanders gemeenlyk wat voorover met het Hoofd zwaaien, veeltyds rondagtig van rug zyn, en wat traag of ſleepende gaan; vind men de Zuid-hollanders in deeze Streek meer plat en ſterk van Schouders, recht op, fier en vlug, voortſtappende; 't welk aldaar, vooral en by uitſtek, boven eenige ſoort van Hollanders, ook by de Vrouwen plaats heeft. En men mag hier omtrent wel aanmerken, dat de gelegenheid des Lands 'er niet weinig aan toebrengt; zy hebben naamlyk, buiten in de groote Rivieren, bykans geen gelegenheid om te vaaren, en de zwaare Klai- en gulle Zandwegen zyn moeilyk om te beryden; dus maaken zy van 't eene en 't andere weinig gebruik. 't Valt dus, door de gewoonte, eene Zuid-hollandſche Vrouw van dien kant niet moeilyk, om een reisje van een uur of zes of agt heen en weder, naar de eene of andere Stad, te voet te doen: ja ik heb Boerenmeiden uit die Streek gekend, en ken ze nog, die op éénen dag, zonder zig veel te vermoeien, van Warmond tot digt by Woerden heen en weder gongen; en des avonds nog lugtig met de Kermisrei danſten. De geſtalte dier Vrouwen vertoont zig ook by uitneemendheid ſterk, en zy ſchynen iets Manlyks te bezitten; althans men vind onder haar zeer veele ſterke en ſtevige Vrouwen, of zo- DE HOLLANDSCHE NATIE.

ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

genaamde Mansfelders, (*Viragines.*) Ze zyn allen, (eenige weinige zieklyken uitgezonderd,) breed van Schouders, zwaar en vleeschig van Armen, vol van Boezem, rond en fier van Heupen, niet zeer groot van Voeten, en gaan wel wat wyd beens en binnewaards; ook is haar Rug veelal natuurlyk wat rondagtig. Dog dit, gelyk de geheele uitzetting van het Lichaam, is grootlyks een gevolg van derzelver kleeding. Want zeer weinigen dier Vrouwen draagen ſtyve Keurslyven, en by de Boerenmeiden vind men 'er, om zoo te ſpreeken, geenen. Zy hebben meest alle eene ſoort van Zieltjes, Lyfjes, Corchetten, die buigzaam om het lyf ſpannen, even als veele Duitſchers draagen: en zoo 'er al eenigen zig van Keurslyven bedienen, dan gebruiken ze zodanigen, die noch de Heupen knellen, noch den Boezem, of de Borst benaauwen; vermits ze zoo kort uitgeſneeden zyn, dat ze bykans niets dan de Lendenen onderſteunen. Wy hebben, om dat alle deeze Hollanders hieraan genoegzaam kenbaar zyn, goedgevonden op *Plaat* VI. *Fig.* 3, de geſtalte eener Zuid-hollandſche Vrouwe, uit die Streek, af te beelden, ten einde den Leezer een klaarder denkbeeld van dit onderſcheid te geeven.

Het uiterlyke aanzien der Mannen is ernſtig, niet zeer aanvallig, of, hoe zal ik het noemen, niet zeer vriendlyk: 'er zweemt een trek van Stuursheid, of liever Ernsthaftigheid, in hun Gelaat. De Oogen,

gen, die veelal helder en ſterk, met blaauw en bruin vermengde Oogappelen voorzien zyn, hebben een ſtoeren opſlag, onder dikke Wynbraauwen; welken hier gemeenlyk zwaarder vallen dan elders. In de bejaarde Mannen ſtaan de Oogen agtbaar en vry diep in 't Hoofd. Zy hebben veelal grove Lippen, benevens een grooten Mond, en zyn nog al opgezet van Wangen. Buiten eenige ſpeelingen der Natuure, in 't voortbrengen van lange en korte Neuzen, is de Neus meestal welgemaakt, recht, en rond aan de Neusgaten. Hun Voorhoofd is breed en hoog, en voorts heeft het geheele aangezigt eene welvoegelyke rondheid. De Hoofdhairen vallen wyders in het ligtbruine, en hebben meerendeels eene ſtyve krulvloeg: men vind 'er ook nog al vry wat zwarthairigen onder; vooral naar den Stichtſchen en Gelderſchen kant. De Vrouwen zyn doorgaans rond en welgemaakt van Weezen, draagen meest alle friſſche bolle Wangen, en vriendlyke donkerblaauwe Oogen, dog by enkelden zyn ze lichtblaauw. Haare Lippen zyn door den bank wel wat dikjes; dog de nette beſneedenheid van het Gelaat geeft 'er een gevoegelyken welſtand aan; te meer, daar een Mondeken, met gloeiende Coraalen Lippen zeer aanminnig voegt, by friſſche roode Wangen. Ook zyn ze niet afkeerig van een eerlyk zoentje; houdende zig aan de oude Hollandſche ſpreekwyze; *Een zoen is maar ſtof, die 't niet wil hebben veegt hem*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hem of. De meeste Vrouwen hier omstreeks zyn tusſchen het blonde en bruine in, zeer frisch en bloedryk in 't aanzien; hebben veelal blond zagt glimmend Hair. Voorts winnen zy 't in ſterkte en wakkerheid van geſtel, van alle onze Hollandſche Vrouwen; waar toe zekerlyk veel doet, de forſche arbeid, dien zy dagelyks verrigten, en de vaste ſpyze die zy gebruiken; want Vleesch, Spek, Erweten, Boonen, Meel, en veel Boomooft, de gezegende Vrugten van dat Gewest, gevoegd by het voedzaame Brood, dat zy daar meerendeels zelven onvervalscht bakken, maaken natuurlyk buitengemeen gezonde en vaste Menſchen. Een ieder dien 't geluste deeze Streeken te bezoeken, zal de doorſlaandſte bewyzen van 't bovengezegde daar alomme zien: 't is 'er zelfs zoo mede gelegen, dat de blanken, die 'er onder de ſchoone Sexe gevonden worden, doorgaans zeer ſterk en kloek zyn, en op verre na die ſlappigheid niet hebben, welke anders der blanken Vrouwen veelal eigen is. En deeze blanke Vrouwen, 't geen opmerking verdient, hebben geen blond, maar recht goudgeel zeer fyn Hair; dat men noch rood, noch ros kan noemen; en intusſchen veel verſchilt van dat geene, 't welk men elders gewoonlyk by de blanke Vrouwen vind.

Wat nu wyders haare Vrugtbaarheid aangaat; men kan wel niet zeggen, dat ze buitengemeen vrugtbaar zyn boven andere- ren;

ren; dog ze leeven zeer gezond geduurende haare dragt; en, de gemeene ſmerten, (die, zoo men veelal wil, in de ſterkſte geſtellen hevigst zyn,) daar laatende, vind men ze doorgaans voorſpoedig in het Kraambedde. 't Is onder de Landlieden van deezen Oord niet vreemd, dat eene Kraamvrouw, binnen de negen dagen, dat anderzins heilige getal der houdinge van het Kraambedde, haar eigen Kraamlinnen, als mede de Luiers en Windſelen van het jonggebooren Wicht, wascht, en aan de Waschtobbe ſtaat. Als men 'er naar den welſtand eener Kraamvrouwe vraagt, krygt men dikwyls, met eene aldaar gebruikelyke ſpreekwyze, ten antwoord: zy ſtaat reeds aan de Waschtobbe. Ieder Vrouw zoogt hier zelve haare Kinderen; en 't is 'er eene ſchande, zulks, ten ware uit nood en by een natuurlyk gebrek, niet te doen. By deeze gelegenheid heeft men hier nog wel byzonder aan te merken, dat eene bejaarde Vrouw, zoo ik zeker weet, in deeze Streeken, omtrent Vianen, Ysſelſtein, Montfoort, Oudewater, enz., al heeft ze ze verſcheiden kinderen gebaard en gezoogd, evenwel gezond en opgezet van Boezem blyft; ten minſten op verre na zoo ſlap van Boezem niet word, als elders; dat buiten kyf een weezenlyk gevolg is van haar ſterk Spier- en Kliergeſtel. Ter dier oorzaake zyn de Meisjes van dit Gewest ook al vroeg huwbaar; en ik ben zeer wel onderrigt, hoe 't aldaar niet zeld-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zaam zy, dat een Meisje van elf, twaalf à dertien jaaren alrede de Vrysterlyke tekenen gewaar word. Voorts zyn de Jongens mede ongemeen frisch: en zo 't op eenige plaats zeer algemeen ſtand houd, is het hier, dat ze weinig door een vroeg verſpilde teelkragt verzwakt zyn; nadien zy doorgaans de Manlyke jaaren al ruim bereikt hebben, eer ze huwen; dat gewisſelyk medewerkt, om vaste en gezonde Lichaamen te vormen.

Vraagt men verder naar de Getemperdheid, en de Gemoedsneigingen deezer Ingezetenen, die ons nog ſtaan te beſchouwen, ze zyn meest al van een Bloedryk Geſtel; hier en daar loopt 'er wel eene Wateragtige, Phlegmatike, of Melancholiſche Getemperdheid onder; maar ik durf wel verzekeren dat dezelve altoos naar het Bloedryke overſlaat. Hier uit ontſtaan dan ook in hun die driften, welken aan deeze Getemperdheid eigen zyn, waar van men overvloedige doorſlaande bewyzen in hun beſpeurt. Men vind, wel byzonder de Mannen, zeer oploopend, ſtout en onvertzaagd; een Bloodaart is hier een voorwerp van ſpotterny; en men zou ze eenigermaate kregel of kitteloorig noemen kunnen. Veel praatjes of laffe kyvery kunnen ze niet verdraagen; een ernſtig woord twee drie word ſtraks van de daad gevolgd; en komt tot ſlagen. Ook is het in deeze Streeken, dat het Mesje voor heenen boven al vry wat van leer gong; byzonder aan den kant

kant van Woerden, 't Land van Vianen, en daar omtrent; alwaar het tegenwoordig mede nog niet geheel uit de Mode is. Die gesteldheid brengt daar benevens ook te wege, dat ze by uitstek vlug, vaardig en naarstig zyn. Luibakken zal men 'er naauwlyks ontmoeten; de Mannen arbeiden zelfs 's Winters op den dorschvloer; de Vrouwen besteeden haar ledigen tyd aan 't spinnewiel; de Moeder, de Meisjes, en de Dienstmeiden spinnen allen; een Meisje van agt of tien jaaren verstaat alrede de behandeling van het Spinrokken. Alles werkt hier, alles is 'er naarstig; des men zig wel verzekerd moge houden, dat men, aan eene Dienstmeid uit die Streeken, eene zoo zindelyke, arbeidzaame, en trouwe Dienstboode heeft, als aan de beste Geldersche of Duitsche Deerne. Dan dit is haar eigen, dat ze harde en slaafsche woorden haaten, en in 't geheel niet by korsele Matroonen vlijen; terwyl ze voor bescheiden Huiswaardinnen alles gewillig verrigten; houdende zelfs dien zwaarsten arbeid voor ligte beuzelingen. Zy beminnen allen den vroegen morgen, en verlaaten by tyds het Bedde. Of schoon de zoete slaap op gezonde Bloedryke Menschen gewoonlyk zeer veel vermag, baart hier zulks egter geen zwaarigheid: de kinderen zyn allen dermaate aan de naarstigheid gewend, dat de Gewoonte in deezen de Natuur overwint. En aan deeze hoedanigheid heeft men 't, zoo ik agte, mede toe te schryven, dat

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de Rykdommen alhier zeer verdeeld zyn. Men vind 'er, 't is waar, veele gegoede Lieden, en ook Armen; dan doorgaans heeft elk, op het Land onder de Boeren, eene kleene bezitting, en ieder zorgt voor zyn Huisgezin. Voorts heb ik hen alomme knap en helder in de kleeding bevonden; als mede waargenomen, dat ze gantsch afkeerig zyn van Vreemden, en zelfs niet zeer ſpraakzaam tegens de Stedelingen; ze ſchynen ten dien opzichte ſchuw, en met eene ſoort van argwaan bezet te zyn. Indien men een jongen Boerenknaap te ſpraak wil doen ſtaan, al vraagt men hem iets onverſchilligs, hy is ſtraks belemmerd; en hoewel een bejaarder Huisman, door den ommegang in Stee, wat ſpraakzaamer zy, krygt men nogtans van veelen hunner of geen, of ten minſten geen voldoenend antwoord; 't is dikwyls niet veel meer dan ja of neen: en als men een Meisje iets onverſchilligs, zelfs beleefd, afvraagt, ziet men haar terſtond bloozen, en ſtilzwygend heengaan. Ondertusſchen zyn ze des te gulhartiger en rondborſtiger jegens hunne Bekenden; ook verdienen ze den lof van goed arms te zyn; zelden gaat een Arme ongetroost voorby een Boerenhuis; een kop zoet Wei, een glas Bier, een homp Brood met Kaas, of iets dergelyks, word 'er gulhartig ter verſterkinge eener hongerige Maage geſchonken.

De Inwooners daar omſtreeks vallen niet leesgierig; en evenwel is een ieder, die

ten

ten minſten eenigzins burgerlyk is, 'er ongemeen op geſteld, dat zyne kinderen kunnen leezen en ſchryven, des men hier omtrent dit ſtuk vry wat oplettender zy, dan in onze Veenſtreeken, daar men 'er zeer veelen vind, die dit geheel verwaarloozen. Dan voor 't overige beſpeurt men zelfs in de meeste Steden, behalve by de Predikanten, Rechtsgeleerden, Doctoren, en eenige weinigen die tot de Regeering en deftigen Burgerſtand betrekkelyk zyn, niet veel drifts voor de Letteroeffeningen. De Boekwinkels en Drukkeryen in de Steden betekenen 'er doorgaans niet veel. Dit blykt zeer klaar uit het geringe aantal van Schriften, welken hier voortkomen. Gorkum, Gouda, en vooral Dordrecht, egter, leveren ſomwylen ſchoone Werken. En men mag, gelyk ook andere omſtandigheden getuigen, hier uit wel afleiden, dat 'er in dit gedeelte van ons Land, zoo wel als elders, geleerde en kundige Mannen, en Lieden van een gezond oordeel, woonen. Dan het vertier in den Boekhandel zal, zoo ik giſſe, meerder naar den Maaskant, en 't hartje van Holland, dan wel naar den Stichtſchen en Gelderſchen kant, zyn. Dog dit is een natuurlyk gevolg van de verſchillende omſtandigheden der Inwoonderen, en men kan van menſchen, die zig met den arbeid hunner handen geneeren, en aan hun beroep verbonden, niet verwagten dat ze veel werks van Geleerdheid zullen maaken. Maar dezulken zyn te pryzen, als ze, beſcheiden

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zynde, berusten in de Wetten van Kerk en Land; zoo dat ze dezelven gehoorzaam en bereidwillig betragten. En hier omtrent zyn ze in dit Gewest over 't geheel niet onkundig; ze weeten hun eigen Rechtsbeftier en Geloof na genoeg, om een behoorlyk gebruik te maaken van onze billyke Vaderlandſche Vryheid; waarin ze zeker, vooral ten opzichte van hun Burgerlyk Recht, hier zoo waakzaam zyn als elders. De ondervinding heeft veelen meermaals geleerd, dat het gantsch niet gemaklyk valt, deeze Boerenlieden door list of geweld te noodzaaken; en dat zy, om hun recht van een ſtroobreed Lands te behouden, zeer wel tegens de Vermogenſten aandurven; 't welk den Schouten, Bailliuwen, Advocaaten en Procureuren daaromſtreeks, overtuigelyk genoeg bekend is.

Wyders vind men hen, het zy zulks uit hunne arbeidzaamheid, of uit eene afzonderlyke neiging, om by hun Hof en Haaf te blyven, of uit iets anders ontſtaa, gemeenlyk, als men eenige weinige Streeken uitzondert, op verre na zoo yverig niet in 't ſtuk van Godsdienst als de Overmaazen. Zy neemen hunnen Godsdienst nog al redelyk wel waar; ook hebben zy eerbied en ontzag voor de Leeraaren en den Godsdienst; dog zy agten 't veelal geen zonde een Kerkgang over te ſlaan, als hun arbeid en huisgezin zulks maar eenigzins ſchynt te vorderen. Ook maaken zy geen zwaarigheid, van zig, na 't waarneemen van den Gods-

Godsdienst, eens te verlustigen in de Kaats- of Kolfbaanen; die 'er evenwel niet overtollig veel zyn. Daar benevens vieren zy hunne Kermisfeesten al vry dartel en weelderig; met hunne Vrouwen en Vrysters, naar 's Lands wyze, voor 't Veeltje ten lugtigen dans te geleiden, en onbezorgd lekker te teeren. Aangaande hunne Liefdedriften, ze zyn voor zoo verre ik heb kunnen befpeuren, hevig, ingeval ze beminnen, en dus heerscht de Jaloezy nog al onder hen; maar anderzins fchynen ze koel en onverfchillig te weezen. De Meisjes, fchoon ik haar niet geheel vry durve fpreeken van fluikeryen, gedraagen zig veelal zeer omzigtig, eer ze zig verbinden; dat grootlyks fchynt voort te fpruiten uit de veranderlykheid der Mannen, die al dikwerf meer dan éene Vryster aanhouden. De gehuwde Vrouwen zyn kuisch; voeden haare Dogters geftreng genoeg op; en neemen dit ftuk zeer ter harte, tot dat ze huwbaar zyn; wanneer ze dezelven, die tot den arbeid fchikkende, of tot den huisdienst in huur beftecdende, aan zig zelven overlaaten. Uit dien hoofde heeft men zeer veel moeite, om een jong Meisje, zoo 't niet by Bloedverwanten, of door en door bekende Menfchen zy, in dienst te bekomen, voor dat ze in ftaat is de waereld, om zoo te fpreeken, te kennen. Dus heb ik een Weduwe uit den Crimpenerwaerd ontmoet, die 't, met een Huisgezin van agt Kinderen, zeer fober had; en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

welke, ondanks haaren nood, weigerde één haarer Dogteren, van omtrent zestien jaaren, in een aanzienlyk Huis, by deftige eerlyke Lieden te besteeden; om ze tog niet uit het oog te verliezen; geevende voor redenen dat zy liever, samen arbeidende, haare eerlyke nooddruft wilde zoeken, dan in ongerustheid zyn over haare nog onbedreeven Dogter. Dan zoo teergevoelig als zy omtrent haare Dogters in die jonge jaaren zyn, zoo ongevoelig bykans gedraagen zy zig jegens haare Kinderen, wanneer ze tot ryper jaaren komen. Haare Kinderen dus ver gebragt hebbende, gebeurt het veeltyds, (en ik weet 'er voorbeelden van,) dat ze, volgens 's Lands spreekwyze, naar elkander niet taalen; dat Dogter, Moeder en Vader elkander in eene reeks van jaaren, zonder hier na te verlangen, niet zien: zoo getrouw en verbonden agten zy zig aan den staat waar in zy zich bevinden; en zyn dus niet wispeltuurig, veel min wederbarstig; dan wanneer ze, als gezegd is, slaafagtig behandeld worden.

Hier benevens mag men, ten opzichte van de spraak, nog wel byzonder in agt neemen, dat de stem van deeze onze Landzaaten eenigermaate zagt en mompelend is, zoo dat ze niet zeer doorslaande van geluid zyn; niet te min is dezelve by de Vrouwen nog al streelende: dog de uitspraak is, door hunnen zwaaren tongval, gemeenlyk grof en op zyn Geldersch. Maar dit

dit vermindert merkelyk, naar maate men dieper in Zuid-holland komt; dan evenwel zoo niet, of de klank van *a* blyft in de *o* doorſlaan. By voorbeeld, die van Ysſelſtein, tot Gouda, en daar omſtreeks, zullen niet zeggen, *te Gouda*, maar *te Gauda*, of *ter Gau*. Zoo hoort men hen ook dikwerf de woorden afbreeken; voor *niet waar?* zeggen ze, *ne weer?* of *ne waer?* De *y* beminnen ze insgelyks bovenmaate; *kind* is by hen *kynd*. Voorts volgen de Inwoonders aan den Stichtſchen kant, de Stichtſchen zeer ſterk naar, vooral in de uitſpraak van *ai* en *oy*; men zegt daar, in ſtede van *Uitrechtſche Heilikmaaker*, *Oyterſche Hailikm'oker*. Anders heb ik niet kunnen beſpeuren, of hunne ſpraak, die ze wat langzaam voortbrengen, is nog al vry goed zuiver Hollandsch; zoo verre als zulks in de gemeenzaame manier van ſpreeken plaats heeft.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men begrypt ligtlyk dat ik in al het bovengemelde hoofdzaaklyk den middelmaatigen Boerenſtand bedoel; en hier van eenigermaate uitſluit de zulken, die nader aan de Maaze, den Ysſel, en de Lek woonen; welken zig veelal met de Scheepsvaart, de Zalm- en andere Visſcheryen, of de Steenbakkeryen ophouden; hoedanige lieden meerendeels eenige eigenſchappen met de Overmaazen gemeen hebben. Wy oogen hier voornaamlyk op die geenen, welken zig meest met den Land- en Veebouw ophouden; die alle de overigen in getale verre te boven gaan; en inzonder-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heid voor egte en onvermengde Landzaaten van deeze Streek te houden zyn; buiten eenige natuurlyke vermengingen met de Stichtſchen en de Gelderſchen, waar mede zy grootlyks overeenkomen; en dienze ook in ſterkte van Leevenskragt en gezondheid van Geſtel evenaaren. Men beſpeurt 'er althans veele gezonde hoogbejaarde Lieden: Mannen en Vrouwen van diep in de tagtig tot de negentig jaaren zyn hieromſtreeks niet zeer zeldzaam; en worden 'er meer gevonden dan in Rhyn- en Delfland. Een myner goede Vrienden van boven Gouda heeft een Grootmoeder gehad, die, in haar negen-en negentigſten jaar, nog fluks op ſchaatzen reed; en het in haar honderdſte gedaan zou hebben; indien een onverwagt ſterfgeval, 't welk geenzins uit eene door ouderdom kwynende ziekte ontſtond, haar zulks niet belet had. Men merke by deeze gelegenheid aan, dat eene ſterke drift, en daar uit vloeiende vaardigheid, van op ſchaatzen te ryden, in die Streek genoegzaam aan beide de Sexen eigen is; des men daar de grootſte Baazinnen van Holland, in dit ſtuk, onder de Vrouwen vinde. Van de ziekten, aan welken deeze onze Landzaaten onderworpen zyn, zullen wy ter geſchikter plaatſe ſpreeken; dog hunne Kleeding vordert hier nog een woord.

Dezelve is, ten aanzien der Mannen, buiten hun Zilveren ſieraad, eenvoudig. By de deftigſten draagt men een Sergie Rok,

Rok, veelal op zyn Steedsch gemaakt; benevens een Chitſen Hemdrok, of Borstrok, die, gelyk ook de Broek, Zilveren Knoopen heeft. Dan gemeenlyk draagen zy een Boeren Wambuis, van bruin grof Laken of Sergie, met Beenen Knoopen; hebbende alleen Zilveren Knoopen in 't Hemdsboordſel: om den Hals ſlaan de meesten, in ſtede van een Linnen Das, een Bonten Doek, welks tippen zy onder de Oxelen inſteeken. Wyders hebben zy veelal kleene opgetoomde Hoeden, dog meest ronde Boeren Mutſen, met een Lint om dezelven. Die gezet zyn op het volgen van de Mode, dat zoo wel op 't Land als in de Steden plaats heeft, draagen mede Zilveren Knoopen aan de Broek, en daarenboven, een Camuslederen Riem met een Zilveren Gesp, op de Kuit: ook hebben zy allen zeer laage Schoentjes, die maar even de Toonen van den Voet beſlaan. Voor 't overige draagt elk, naar zynen ſtaat, een Gebloemden Damasten of Chitzen Hemdrok, met Zilveren Knoopen: dan deeze zwierige Zilverdragt is wat minder, in de Streek van Vianen, Leerdam, en omſtreeks Gorkum: de zwier deezer Ingezetenen beſtaat minder in Goud en Zilver, dan wel in eene eenvoudige netheid. Aangaande de Vrouwen, by de deftigſten en vermogendſten zyn de gladde Boerinnenkappen, met Gouden of Zilveren Hoofdyzers en Paerelſpelden, wel in gebruik; dog op verre na zoo algemeen niet

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

niet als in Rhynland. Bloedcoraalen Kettingen, Goude Dopringen, enz., vind men 'er nog algemeen. De Keurslyven zyn, als gezegd is, ruim, en natuurlyk naar de beweeging van het Lichaam; en die geenen die een Keurslyf draagen, hebben ook veelal een Chitſen of Katoenen Jak, en een Damasten of Gebloemden Rok: dan, verre het grootſte getal kleed zig in gereegen Lyfjes, en heeft daar over een Sergien of pover Soldaaten Jak, benevens zulk een Rok; welken laatſten zy in 't algemeen zoo kort draagen, dat het iemand, dien 't ongewoon is, in 't oog loope, als ſtrekkende veelal maar tot halverwegen, of even over, de Kuiten. Dan dit doen zy niet, uit eenige dartelheid of wellustigheid; maar om des te onbedwongener door de zwaare Klaiwegen te kunnen gaan, zonder den rand van den Rok door klai of modder te beſmetten. Men vind onder haar, des Sondags, nog wel Muilen; dog ze draagen meest allen lugtige Schoenen als de Mannen, welken haar op die wegen beter te ſtade komen. Wanneer men de Meisjes en Vrouwen dus in die Streek ziet gaan, is het een lust, om haare gezonde en friſsche ledemaaten zig, door een vluggen en onbedwongen tred, te zien beweegen: vooral daar zy, 't geen tog der Sexe een natuurlyken zwier geeft, meest allen zeer welgemaakte Beenen hebben, en op haare onderkleederen by uitſtek zindelyk en rein zyn. Ook zyn ze zeer net op heure Hair-

vleg-

vlegten; onreinigheid vind men 'er weinig, ten zy by enkele ſlordige Huisgezinnen. Het meerendeel bind de hairen op, draait ze op de kruin in één, en ſtrykt ze op met een Stryklint; waar boven dan eene Kalot geplaatst word, en daar over eene nette Langetten Trekmuts. Eenigen, die digt by de Steden woonen, draagen geplooide Mutsjes; de zulken, die hooger op aan den Gelderſchen kant gezeten zyn, vind men met Katoenen gebloemde Kallotten: en de bejaarde Huismoeders draagen veelal eene ſoort van Kapjes, als de Nachtkappen onzer Jufferen; waar aan men eene gehuwde Vrouw of Weduwe genoegzaam onderkent. Meerder byzonderheden weet ik niet, of ze zyn ten minſte van niet veel aanbelang; als daar is het draagen van Mofjes, Handſchoentjes, Lintjes voor de Borst, met een Gouden of Zilveren Gespje, en dergelyken; of 't moest nog al zyne opmerking verdienen, dat ze meest alle geele Kousſen, en veelal blaauwe Schortelkleeden draagen; mitsgaders dat ze vry algemeen roode bonte dobbelſteene Doeken hebben, in welker fynheid zy zeer veel waardy ſtellen. Voorts ziet men haar, in den Oogst en Hooityd, den arbeid, in een kort enkel rood baaien Onderrokje, en een geſtreepten Borstrok, onbelemmerd verrigten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men moet van deeze onze tot dus ver beſchouwde Landzaaten, voor zoo verre ik hier onbelemmerd mag oordeelen, getuigen, dat zy wakkere, arbeidzaame, naarſti-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtige, eerlyke, gezonde, en fiere onderneemende Menſchen zyn; wien, weinig of niet verbasterd, het oude moedige Zuidhollandſche bloed nog door de aderen vloeit. En men zou, zoo ik voor my vastſtelle, indien men, eenmaal, ('t geen God verhoede!) weder voor eigen Haard en de Vryheid moeste ſtryden, en onze Ingezetenen, onder hunne byzondere Banieren en Stede livreien, ter Heirvaart moesten trekken, by deeze onze Landzaaten nog veelen vinden, die der Dwingelandye, met een onoverwinnelyken moed, een hardnekkigen tegenſtand zouden bieden. Zy bezitten nog dezelfde geſteldheid als hunne Voorvaders; die, onder het geleide van hunne aloude Heeren, de Arkels, de Brederoden, de Montfoorten, de Woerden, de van Asperen, de Heeren van der Goude, en eene geheele reeks van vroege Edelen, oudtyds zoo manmoedig, of der Graaven of der Bisſchoppen gezag, ſteeds hebben weeten te beteugelen; en die, hoe zeer verdrukt, of door 't noodlot des oorlogs voor eenigen tyd t'onder gebragt, egter altoos wederom zyn komen opdaagen. Men ſchynt 'er nog altoos gedagtig te zyn aan 't oude gezegde, raakende 's Lands Edelen:

ARKEL de Stoutſte,
BREDERODE de Edelſte,
EGMOND de Rykſte,
WASSENAAR de Oudſte.

En

DE HOLLANDSCHE NATIE.

En deeze wakkerheid heerscht hier omstreeks niet alleen ten platten Lande, maar zelfs ook in de Steden. Leerdam, Asperen, Heukelom, Woudrichem, Gorcum, Vianen, Ysselstein, Kuilenburg, Schoonhoven, Woerden, Montfoort en Oudewater, welke Steden meestal door eigen Inboorlingen van oudsher bewoond worden, zouden ons veelvuldige bewyzen daarvan kunnen uitleveren; dog, om van alle deezen niet afzonderlyk te spreeken, de Inwoonders van Gouda, welken wy hier onder betrekken, kunnen in dit geval byzonder ten voorbeelde dienen. In deeze Stad is het, onder de Arbeiders der Pypenmaakeryen, zeer gemeen, dat zy zig, als de Fabriek des Zomers minder of meerder stilstaat, fluks ten Oorloge besteeden, en onze Oorlogschepen bemannen; waarop ze, na een kruistogtje te rug keerende, onder verlof hunner Kapiteins, weder in de Stad gaan arbeiden; des zy zig niet min werkzaam dan moedig betoonen. Ook weeten alle de geenen, die deeze Gasten van naby kennen, zeer wel, dat de Gouwenaars, even als onze oude Katten, geen Katten zyn om zonder Handschoen aan te tasten. En even dit zelfde heeft ook veel meer plaats, als men wel denkt, ten aanzien onzer Landmilitie, en vooral onder de Ruitery. Ik heb ervaren en oude Hollandsche Officieren meermaals hooren getuigen, dat zy de Inwoonders uit deeze Streeken van Zuid-holland, hier in 't al-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

algemeen beſchreeven, onder hunne beste Soldaaten telden; dat ze weinig deſerteerden, onvermoeid en getrouw in hunnen dienst waren; als mede dat zy, wanneer de dienst hun eenig lavei of verlof toeliete, altoos gongen arbeiden; en voor 't overige kregel en ſtout onder hunne mede Soldaaten waren, als zy woorden kreegen, enz. Indien wy dit alles te ſamen neemen, zien wy zeer klaar, dat onze hedendaagſche Hollanders zoo laf en bloode niet zyn, als een Uitheemſche zig dezelven wel eens voorſtelt. Men kent, ik heb het meer gezegd, onze Landzaaten maar al te weinig, daar men ze eigenlyk moet kennen; te weeten op het Land, en in de minst verbasterde Steden: hier zyn ze nog in dien ouden ſtaat van wakkerheid en fiere ſtoutheid te vinden. Dit ontdekt men, wanneer men zig naar den Stichtſchen kant wend, by uitſtek onder de ſtoutſte Gooilanders; die, ſchoon zy zeer veel van den aart en eigenſchap van de Stichtſchen en Gelderſchen hebben, egter onder de Hollanders behooren; en desniettegenſtaande, wat hunne Geſtalte en Kleeding betreft, nog zeer overeenkomſtig zyn, met de beſchreeve hooge Zuid-hollanders.

De GOOILANDERS.

De Mannen zyn ſterke ſtoere Menſchen, vlug in hunne beweeging, van een norſchen opſlag, en groot van Oogen; die veelal eene bruine koleur hebben, en hun vry diep in 't Hoofd ſtaan. Zy draagen gemeenlyk zwaare gekrulde Hairlokken, die

die naar het donkerbruine hellen. Door de bank zyn ze van eene kloeke gestalte, en men vind 'er veelen van een gezet gestel, of, zoo als men zegt, vierkante kaerels. De Vrouwen zyn 'er insgelyks buitengemeen sterk, en van een vast Spiergestel; meer aan den bruinen dan aan den blanken kant; zwaar en gezond van Boezem, vlug van gang, en ongemeen forsch in haare uiterlyke gedaante. 't Is niet zeer zeldzaam hier Vrouwen te ontmoeten, die eerder eene Mannelyke fierheid, dan eene Vrouwlyke gedweeheid, bezitten; 't welk zy ook in veele gevallen door haare bedryven toonen. Aan den kant van Hilversum zyn 'er my aangeweezen, die, zoo wel als de Mannen, voor 't Mesje gongen: en ik heb een Gooilandsch Wyf gekend, dat zig in den Haag ophield, het welk op zekere verkooping, op eene Buitenplaats, het Mes, ('t welk zy tusschen haar' Kousseband droeg,) van leer trekkende, byna alles weg joeg; en niet zonder moeite door de Gerechtsdienaars getemd wierd. Veelen onder haar volgen de gewoonte der Mannen in 't rooken van Tabak na; en 't is niet vreemd, hier en daar in 't Gooi, eene Vrouw aan 't Spinnewiel te vinden, onder 't smooken van een Pypje; ja ik heb 'er gezien, die eene Tabaksdoos en Pypendoos, aan een ketentje hangende, op zyde droegen: waar uit men genoegzaam kan afneemen, dat de aart der Vrouwen hier al zeer veel tot Mannelyke neigingen overhelt;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ondertusſchen heeft dit laatſte egter meest by het geringſte ſlag plaats; en 't ſchynt van de Tabakplantſters onder Amesfoort alhier overgewaaid te zyn. By de deftige Gooiſche Inwooners, die in en omtrent Naarden, Wezop en Muiden woonen, beſpeurt men in geenen deele die ruwheid, welke zig onder het Gemeen, vooral ten platten Lande, vertoont. 'Er heerscht, byzonder in de Steden, wel verre van eene ruwe onbeſchaafde Gemoedsneiging, eene voortreffelyke burgerlyke Heuschheid in handel en wandel; en by uitſtek eene gulle openhartige Gastvryheid voor bekende Vrienden. Ondertusſchen ſtraalt 'er nogtans altoos eene zekere ſtoutheid en wakkerheid in aller daaden door; die, hoewel by deftigen door eene beſchaafder leevenswyze beteugeld, onder den gemeenen Man ligtlyk opborrelt, als men iemand hunner beledigt. Deeze onze Landzaaten behouden dus nog die oude ſtoutheid, welke de Gooilanders in vroegere Eeuwen beſtendig gedugt gemaakt heeft; en hieruit ontſtaat, in den Gooiſchen Boerenſtand, vooral by de zulken die in de Gooiſche Engen, omtrent Hilverſum, Laaren, Blaricum, Busſem, 's Graveland, en ook na den Stichtſchen kant, woonen, eene zekere kregelheid of kitteloorigheid, waar door ze, op 't minſte woordje, ſtraks in volle drift zyn, en 'er meestal op hunne Kermisſen of andere Feesten vegtpartyen voorvallen. Men ziet ook ter deezer oorzaake, op meest alle de Dorpen in

in die Streek, den een of den ander met een Lidteken van een Mesje; dat ze zig somwylen nog al niet schaamen, maar voor een Eerteken houden; dan zulks begint evenwel merkelyk af te neemen. Men vind ze voorts over 't geheel ruw in de Huishouding, en niet zeer op de zindelykheid gesteld; op 't Land zyn ze niet uitneemend Godsdienstig; dan in de Steden vind men ze veelal zeer eerbiedig, en naarstig in 't handhaaven van den openbaaren Godsdienst. Wat hunne overige driften betreft, hier van weet ik niet veel byzonder bescheids te geeven; dewyl ik, uit hoofde van het algemeene gevoelen, raakende hunne kregelheid, schroomagtig geweest ben, my van naby met hun in te laaten. Zy komen my in 't algemeen egter driftig voor, dog vry onverschillig in hunne Liefdedriften, en misschien ook in hunne Huwelyken. Dat ze zeer vrugtbaar zyn, en gezonde Kinderen voortbrengen, is duidelyk te bespeuren: ik weet niet dat ik elders anders zo algemeen zulke sterke boutige Jongens gezien heb, als in deeze Streek; en de Dorpen zyn overal met dezelven vervuld. De Huishouding dier Ingezetenen ten platten Lande is eenvoudig, en ver van pragtig; zy bewoonen, buiten de Huizen in eenige voornaame Dorpen, gemeenlyk geringe Hutten; leeven in soberheid vergenoegd; en onderhouden zig meestal met Land- of liever Aard-vrugten, vooral Boekweiten-Meel, Boomooft,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vleesch en Spek; Visch ziet men 'er weinig, dan die uit de Zuider-zee komt, welke hun nu en dan tot eene verfrisſching verſtrekt. Wyders zyn ze, ondanks de ſtoerheid, die men hun toeſchryft, zeer ſpraakzaam, en men vind ze nog al gereed, om een vreemden, die op de Heiden en Zandwegen verdoold raakt, te recht te helpen; ten minſten ik heb ze 'er zeer heusch in gevonden. Zoo Mannen als Vrouwen hebben een wakkeren gang; gaan fluks en rad, recht over einde, met fiere ſchreeden, door het gulle Zand, of de ſlibberige Klaiwegen heen. De Mannen zyn veelal eenvoudig gekleed; ſommigen hunner egter nog al wat op zyn ſteedsch; dewyl de Jooden 'er veel vertier van oude kleederen hebben: dan zy, die zig zelven kleederen laaten maaken, draagen ze volſtrekt Boersch, en op den Zuid-hollandſchen Boeren trant. De Vrouwen gaan insgelyks eenvoudig, met Sergie Jakken en Rokken, welken hier mede vry kortjes zyn. Kappen ryklyk met Goud bezet, zyn 'er ſchaars; en even zo is 't 'er geſteld met alle verdere overdaad in Goud en Zilver. In dit ſtuk zyn ze nog recht oud Hollandsch; en men heeft ze ook meerendeels voor eene echte eigene ſoort van Hollanderen te erkennen.

Op deeze, zo wy agten, voldoende beſchouwing der Gooilanders, zullen wy nu verder het oog vestigen op onze Ingezetenen in 't hartje van Holland, of dezulken

die

die aan deeze zyde der Maaze woonen, zo in Schieland als Delfland, Rhynland en Amſtelland; om ons vervolgens te wenden tot onze Strandlieden, mitsgaders tot de Ingezetenen van Kennemerland en Noord-holland. Zaaklykheidshalve, en tevens om de kortheid te bevlytigen, zullen wy hier omtrent de volgende verdeeling in agt neemen. In de eerſte plaats ſtellen wy ons voor, die geenen te beſchouwen, welken aan onzen Binnen-Maaskant, van Rotterdam af tot aan den Hoek van Holland, en in 't Westland, huisvesten: dan zullen wy de Inwoonders van Schie- en Delf-, Rhyn- en Amſtelland, dezelve ſamenvoegende, onderling beſchryven; daarop ſtaan wy gewag te maaken van onze Strandlieden, en met de melding onzer Landzaaten in Kennemerland en Noord-holland te beſluiten. Dit alles zal ons nog menigvuldige byzonderheden aan de hand geeven; dog verſcheiden van dezelven zyn van die natuur, dat men ze niet kan aanmerken als uitſluitende kentekenen; waarom 't ons oogmerk is de zulken, zonder de bepaalde Landverdeeling, of verſchillendheid van Streeken, gade te ſlaan, op te geeven, als den Hollanderen deezer Gewesten vry algemeen eigen: houdende middelerwyl ſteeds in 't oog zoodanige byzonderheden, die tot ſommigen, uit hoofde van den arbeid, waar mede zy zig geneeren, bovenal betrekkelyk geagt mogen worden: gelyk dit plaats heeft, by de Bouw-, de Veen-, de

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zeelieden en ſoortgelyken, in welke Streek zy zig ook onthouden. Dus zyn, om onze meening door een voorbeeld op te helderen, de Katwykers, de Noordwykers, de Zantvoorders, de 's Gravezanders, de Scheveningers, en die van Wyk op Zee, meestal ééne ſoort van Menſchen; hoewel deezen onder Delfland, geenen onder Rhynland, en anderen onder Kennemerland en Noord-holland, behooren. Dit zoo zynde, zal ik my, in 't beſchryven van derzelver geſtalte niet gehouden agten, om die van eene byzondere Streek bepaaldlyk te melden, oordeelende dat men den invloed der naast aangrenzende Inwoonders genoegzaam in 't oog kan houden. Ik zal des, van onze Veenlieden ſpreekende, zoo wel die van Delf- en Schieland, als die van Rhyn- en Amſtelland bedoelen; en zoo ook in andere dergelyke gevallen. — Laat ons nu, dit vooraf in aanmerking genomen zynde, volgens de gemaakte verdeeling, een aanvang maaken, met het beſchouwen van de Inwoonders aan deeze zyde der Maaze, langs hunne Dyken, en voorts die van 't Westland nagaan.

De HOLLANDERS binnen de Maasdyken, tot aan den Hoek van Holland.

Onder de Hollanders, die van Rotterdam af, langs de Maasdyken, tot aan den Hoek van Holland, gevestigd zyn; vooral onder die van Delftshaven, Schiedam, Vlaardingen, Maaslandſluis, Schipluiden, en die in de Streeken van Schie- en Delfland woonen, beſpeurt men veelal dezelfde eigenſchappen, welken wy hier boven in

in de Overmaazen opgemerkt hebben. Inmiddels geeft nogtans de dagelykſche gemeenſchap, met de aanzienlyke Steden, Rotterdam, Delft, en 't Hoflyk 's Hage, mitsgaders de invloed van hunnen binnenlandſchen Handel, wat meer leeven aan hunne Gemoedsneigingen. Ook zyn ze, in gevolge hier van, wat minder eenvoudig, ſchoon ze egter, ten aanzien van 't laatſte, nog merkelyk verſchillen van de Inwoonders der opgemelde groote Plaatſen. Wat hunne geſtalte betreft, dezelve is ook al vry overeenkomſtig met die der Overmaazen. Alleenlyk meen ik opgemerkt te hebben, dat ze juist niet van de kloekſte geſtalte, maar veel eer aan den gedrongen kant zyn, en zeer naby aan onze Zeelieden komen. Zy hebben breede Schouders en Heupen; groote breede Handen, en al vry doorgaande gekruld bruin Hair; men ziet 'er weinigen met recht ſtokkig Hair, maar veelen met digt gekroesde Hairlokken. Voorts hellen zy allen naar het bruin blonde, en hun opſlag geeft eene ernſtige Vriendlykheid te kennen. Het komt my voor niet ongegrond te mogen gisſen, dat ze, byzonder die van Vlaardingen en Maaslandſluis, en vooral de Visſchers, uit de bewoonders van onze Zeeſtranden voortgeſprooten zyn: te meer daar ze nog heden hunne Buizen met de zulken bemannen; en vry veelen van dezelven nu en dan hier met 'er woon blyven. Overeenkomſtig daar mede zyn 'er veelen, wier

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tronien frisch, gewoonlyk vol, en gezond van aanzien zyn; het Voorhoofd is by veelen kort, zoo dat de Kuif van 't Hair meest al maar even onder de Muts of den Hoed ſtaat. Dit ziet men inzonderheid by die geenen, welken zig met de Haring- en Cabeljaauw-Visſchery ophouden. Dezulken, meestal uit de Visſchers Buurten aan onze Stranden oorſpronglyk, bewaaren deeze hunne ſoortgelykheid dermaate wel, dat men na genoeg in den eerſten opſlag bemerke, als men verſchillende Inwoonders deezer Streeke ontmoet, wie hunner uit Zeevolk, of uit eigentlyke Delflanders, gebooren is; zynde de laatſten veelal tengerder, en gantsch niet van de kloekſte geſtalte; dog ze zyn niet te min zeer vlug, en alzoo vaardig als de eerſten. Onder hunne Vrouwen is dit onderſcheid mede eenigzins te beſpeuren; dan over 't geheel zyn zy tenger, en de engheid haarer netgereegen Lyven, daar ze, vooral de deftigſten, zeer in uitmunten, veroorzaakt al vry wat bekrompenheid aan de Middel en de Heupen. Zy hebben, byzonder de vermogendſten, hier mede zoo veel op, dat iemand, die by uitſtek ſmaak heeft in een dun toegehaald Middeltje, met eene wyders bekoorelyke Talie, zekerlyk zal moeten toeſtaan, dat deezen den prys van alle Hollandſche Vrouwen ſtryken. Hier by komt nog, dat ze meerendeels blank en poezel van vel, mitsgaders zeer net en fyn beſneeden van Tronie zyn. Daar bene-

vens

vens hebben ze ligt bloozende Wangen; en ſommigen zyn donker blaauwoogig; maar veelal vind men ze met heldere blaauwe Oogen, en blonde Hairen. Ze zyn van een vriendlyken opſlag; haar Boezem is gemeenlyk wat tenger, en niettemin zoogen ze meestal zelven haare Kinderen; dog eenigen zyn nog al vast en ſterk van Boezem. Haar gang is niet zeer vlug, maar wat ſleepende, met korte treedjes; evenwel, voor de geenen die daar op geſteld zyn, effen en netjes. En Mannen en Vrouwen zyn ongemeen keurig op de ſchoeijing der Voeten; draagende de Mannen nette kleene Schoentjes, met laage Hieltjes; hoedanigen ook de Vrouwen hebben, met nette ligte Muiltjes; dat over 't geheel nog al iets bekoorelyks heeft. De Mannen zyn wel wat zwaaiagtig in hunnen gang, zoo als dit veel plaats heeft by onze Zeelieden. De ſpraak en ſtem van de Bewoonderen deezer Streeke is zagt; en de Vrouwen hebben een welluidenden lieflyken tongval. De klinkletter *é* ſpreeken ze niet ſterk maar wat gebroken uit, en de *i* klinkt hier zagtjes en niet ſtraf; by eenigen, die wat dieper in Delfland woonen, word de *e* wat ſtraf geboogen op den klank van *a*; en dit beſpeurt men volkomen by de Delvenaars, die, als ze by voorbeeld *Delft* zeggen, deezen naam bykans uitſpreeken, als of ze *Daelft* zeiden. Aan den kant van 't Westland, byten ze de *y* wederom zeer kort af, en zeggen, gelyk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de Hagenaars, veelal *kik* of *kiek* voor *kyk*: al 't welke ſchynt af te hangen, van eene ſoort van gemeenzaamheid onder de Inwoonders van deeze of geene Streek. Wat wyders hunne Liefdedriften betreft, daar van kan ik zoo bepaald niet oordeelen. Dog zy ſchynen my naast toe wat koel te zyn; ſchoon de Jeugd 'er anderzins zeer geſteld zy op vrolyke gezelſchappen en Bruiloftsvermaaklykheden; ook heerscht 'er de kuischheid zeer, en de huwelyksband is 'er ſterk. Raakende de Vrugtbaarheid, en verdere byzonderheden wegens de Kinderdragt, heb ik niets te melden dan 't geene zy met de Overmaazen meestal gemeen hebben. Alleenlyk is 't my voorgekomen, dat zy, die in 't Westland woonen, als eenigzins ſterker van geſtel, wel wat vrugtbaarder zyn: men wandelt ten minſten in die Streek niet, of 't krielt 'er alomme van gezonde Kinderen; terwyl die langs den Dyk zig vry wat ſlapper voordoen.

Even dit zelfde beſpeurt men ook in de Getemperdheid van deeze onze Landzaaten. De Vrouwen wel byzonder, en veelal ook de Mannen, zy ongemeen Phlegmatiek; en eenigermaate loom en langzaam in al hun doen. Het zy men 't nu aan dit Temperament, of aan iets anders hebbe toe te ſchryven, men vind ze althans zeer doordringend en beſtendig van oordeel; ook zyn ze in 't geheel niet veranderlyk, noch haastig of opvliegende; maar als hun geduld uitgerekt

word,

word, toonen ze zig ſtandvastig in 't wreeken der belediginge hun aangedaan. Men zal een Maaslandſluizer of Vlaardinger niet dra in pleitzaaken inwikkelen, maar als hy 'er inkomt, ſtaat hy 't rond, en houd zyne zaak vol. Dit Volk is ongemeen openhartig en gastvry voor de Natie; dog niet zeer op Vreemden geſteld. In hunne Huizen en aan hunne Haardſteden woont de reinheid zelve; ook munten hunne gemeene wegen, de Dorps- en Stads-Straaten uit in zindelykheid; zoo dat ze de Noord-hollanders, in dit ſtuk, de loef ſchynen af te willen ſteeken. Voorts zyn zy zeer liefderyk, mededoogend en weldaadig jegens hunnen medebehoeftigen Mensch: en neemen edelmoedig deel in alles dat het gemeene welzyn van hunnen Burgerſtand betreft; zynde onderling zeer verbonden door eene gewillige dienstvaardigheid voor elkander. Tot een uitmuntend voorbeeld hier van ſtrekt het gedrag van den Heer GOVERT VAN WYN, te Maaslandſluis; die de Kerk en de Diaconie zeer verſierd en onderſteund heeft, draagende verder het grootſte aandeel in eenige kosten, tot ſieraad der Plaatſe en gemak der Ingezetenen, aangewend; dat zyne nagedagtenis, als die van een edelmoedig Weldoener, nog beſtendig in 't hart van ryk en arm doet leeven. Ze zyn daar benevens ongemeen yverig en naarſtig in hunnen handel; en tevens winzugtig en ſpaarzaam, maar niet gierig; als durvende, ſchoon ze niet gewoon zyn overdaadig te lee-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

leeven, 'er deftiglyk van teeren. En zeker, zoo men eenigen onzer Landzaaten moge aanpryzen, als voorbeelden van een geschikten Volksyver en Naarstigheid, dan zyn 'er gewis deeze Maaslanders onder te tellen, en vooral met naame de Maaslandsluizers; wier woonplaats, in weinig jaaren, van een kleen Buurtje, tot een zeer aanzienlyk Dorp, niet ongelyk aan menig eene genoegzaame volkryke Stad, is aangegroeid: terwyl ook de noeste Vlaardingers, in hunne aloude Stad, niet weinig in Inwoonders en Welvaart zyn toegenomen. Voorwaar, een onwederspreekelyk getuigenis van een yverig en naarstig Volk; dat hen onder onze Natie der algemeene hoogagtinge waardig maakt. In 't stuk van Godsdienst zyn zy zeer bedreeven, en yverige voorstanders. Ja, indien men eene aanmerkelyke onderzoeklievendheid, buiten onze groote Steden, vry algemeen wil zoeken, zal men 't naauwlyks ergens meerder vinden dan by de vermogendsten van Maaslandsluis en Vlaardingen, benevens die van Schiedam en Delfshaven. Men vind ze gewoonlyk leesgierig, zeer gesteld op wat nieuwe Schriften, en 't naspeuren van nuttige Weetenschappen; bovenal maaken ze veel werks van Godgeleerde en Historische Boeken te leezen. Dit maakt veelen hunner, in verscheiden opzichten, zoo wel gevat, dat een twistgraage Wysneus zeer gemaklyk een Maaslander aan deezen kant kon aantreffen, die hem met reden en onder-

vin-

vinding ten bondigfte ftaan zou. Zulks zou vooral plaats kunnen hebben, indien hy een bejaard deftig Man fprak; want men vind de opgemelde geoeffendheid hier meest by bejaarde Lieden; alzoo dezelven hunne nog overige dagen der ruste toewyen; zy laaten dan 't bewind des handels aan hunne Zoonen over, en flyten hunnen leeftyd doorgaans met een eerlyk tydverdryf en in nuttige befpiegelingen. Onder anderen fchynt ook de Dichtkunst haare natuurlyke bloempjes hier mildlyk te ftrooien. Men vind 'er althans veele Liefhebbers der Poëzy: en wie weet niet hoe Vlaardingen roem draagt op haaren Hoogvliegenden HOOGVLIET? Wyders befpeurt men in deeze Streek doorflaande blyken van de infchiklykheid in de Huishoudingen, en de eensgezindheid onder de Kinderen: de Mannen laaten aan de Vrouwen het huislyke bewind volftrekt over, en bemoeien zig alleen met hunne Hantteering; evenwel zyn zy zoo verwyfd niet, of zy handhaaven met befcheidenheid hun Manlyk gezag; het welk te ligter gefchied, om dat de Vrouwen aan de andere zyde den Mannen zeer veel toevieren. De Vrede woont hier des, als men eenige knorrige humeuren, en ongelukkig gefchikte Huwelyksvereenigingen, die tog overal zyn, buitenfluit, in de Huisgezinnen; en zoo ook de Vriendfchap in de Buurten, mitsgaders de Godsdienst in 't Hart; terwyl de vrolyke vergenoeging zig alomme op de Straaten vertoont;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

toont; nadien de naarſtigheid in de Pakhuizen, of op de Kaaien, en aan 't Boord der Schepen, den arbeid der Inwoonderen beloont, met welvaart en voorſpoed, die men ook, met eene Recht Hollandſche deftigheid, in hunne kleeding ziet uitblinken.

De Mannen van eenig aanzien, die vry wel gegoed zyn, hoedanigen 'er veelen gevonden worden, draagen eenen netten Lakenſchen Rok, die noch naar den nieuwſten, noch naar den oudſten ſmaak, maar egter eenigermaate op de hedendaagſche wyze van de kleeding der Stedelingen geſneeden is. Zy houden nogtans niet van korte uitſteekende Panden, en groote Opſlagen, maar wel van best fyn Laken; en gewoonlyk ſtaan zy nog al op het Inlandſche. De meesten hebben zwarte zyden, damasten of greinen Kamizoolen, die mede niet kort gemaakt zyn. In de Boordmouwen pronken zy met Gouden Knoopen, aan de Broek met Gouden Gespen, en op de Schoenen met zwaare Zilveren. Eenigen hunner, dog weinigen, verſieren zig met Paruiken, die ze veelal kort en geſchooren draagen: eene Zakparuik, of eenige andere dergelyke ſoort, is by hen belachelyk. Ook maaken zy geen werk van witte Kousſen, maar kiezen veel eer blaauwe of zwarte zyden Kousſen: en eenigen, van wat laager ſtand, draagen ze wit en zwart gebloemd of geſtreept, als mede graauw en paerelkoleur, enz.

De

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Vrouwen zyn alleszins weezenlyk kostbaar gekleed. Het fynſte Linnen en Neteldoek, met de ouwerwetſche fyne Chits, behaagt haar, en haare verkiezing valt verder op de beste Zyden Stoffen, vooral op de *Gros du tours*, in de blaauwe, zwarte en purpere koleuren. De Keurslyven der Vrouwen deezer Streeke zyn, als boven gezegd is, zeer eng en net gemaakt; en haar Boezem is met een fynen Neusdoek naauw en eerlyk gedekt. Eenigen draagen nieuwmodiſche Kuifmutſen; dan veelen houden zig aan de kostbaare gladde Kappen, die met een breed Goud Hoofdyzer vast op het Hoofd ſtaan, en agter aan de kluit ryklyk met Paerlen, en by ſommigen met Diamantſpelden, bezet zyn. De Oorbaggen, die aan de Tooken van 't Hoofdyzer afhangen, zyn doorgaans Diamanten, of ten minſte zwaare Gouden Bellen. Haar Halsſieraaden zyn Gouden Ketenen, met een Diamanten Dop; en de zeer vermogenden draagen een Paerelſnoer; ook is derzulker Borst verſierd met een Diamanten Gesp, terwyl de minderen dus met een Gouden pronken. Een Gouden Beugeltas by de Vrouwen, en een Goud Horologie by de Mannen, benevens veele andere kostbaarheden, naar gerade, verſtrekken hier alomme ten blyke van een voorſpoedigen Handel; van welke wy op zyne plaats, als zynde een van de voortreffelykſte onderwerpen der *Natuur-*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

tuurlyke Historie, breeder hoopen te ſpreeken.

Wat verder de dragt der Lieden van een laager ſtaat betreft, dezelve is meer in den ſmaak van den Boerenſtand, of wel dien der Zeelieden geſchikt; en deeze heeft bovenal invloed by de meeste Inwoonders. Derzelver kleeding beſtaat gemeenlyk uit een bruin Lakens- of zwart Sergie-Wambuis, met een ruime Broek van dergelyke ſtof, en een Chitzen of witten Hemdrok; hier by hebben ze veelal een wit Dasje, of een bonten Doek om den Hals, welke met twee Gouden of Zilveren Knoopen in 't Hemdsboordſel verſierd is; en eindelyk dekken zy het Hoofd met een Schippers Mutsje, dat met een zwart zyden Lint pronkt: zoo dat ze in alles nog al vry na blyven aan de oude Hollandſche dragt. Men ontmoet hier ook nog veelen met lange Schippers Rokken; dat wel byzonder de kleeding van dezulken is, die als Boots- of Stuurlieden vaaren: onder welke ſoort men hier by uitneemendheid kundige en moedige Mannen heeft; die zeker des noods nog zulke braave Zeehelden zouden kunnen uitleveren, als wy voormaals aan haar' wakkeren PIET HEIN, te Delfshaven gebooren, gehad hebben. De Vrouwen van den gemeenen Burgerſtaat volgen in haare kleeding mede veelal den trant der Zeevrouwen; draagende Sergie- of Saaie-Rokken en Jakken; dog het gebloemde Catoen, of een ſtemmig Chitsje, komt allengskens meerder in zwang. 't Pleeg by-

bykans algemeen te zyn, en 't is nu nog al ſterk onder de gemeene Lieden in de Mode, dat de Vrouwen allen met roode Rokken, van fyne of grove Baai, gongen; ook draagen de meeste bejaarde Mannen zulke Onderbroeken. De Keurslyven deezer Vrouwen zyn insgelyks wat Boerſcher en ruimer, en op verre na zoo net niet gemaakt als die der meer gegoeden. Voorts zyn de platte Kappen, met Gouden of Zilveren Tooken aan de Hoofdyzers, by haar gemeen; dog de geringen draagen, gelyk de Overmaazen, Langetten Mutſen, enz. De Vrouwen van deezen rang zyn wyders, even als die uit de Overmaaſche, al vry wat aan de Thee en Coffy-Tafel verbonden; daar ze niet zelden, onder elkander ſnappende en praatende, den tyd onnut doorbrengen; ſchoon ze zig anders, ten opzichte van den handel, niet traag betoonen: dewyl de winzugt haar ook beheerscht, en ze voor 't overige gemeenlyk ſpaarzaam zyn. Men heeft, ten beſluite, dit Volk over 't geheel aan te zien als egte, onvermengde, opregte, welmeenende, Vryheid en Godsdienstlievende Hollanders; gelyk ook de onmiddelyk met hun vereenigde binnenlandſche Schie- en Delflanders, byzonder die geenen, welken onder den naam van Westlanders voorkomen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Betreffende de Ingezetenen van het tierige en vrugtbaare Westland heeft men, ten aanzien hunner geſtalte, weinig op te mer- De WESTLANDERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

merken, dan 't geen ook op de Delf- en Rhynlanders in 't algemeen betrekkelyk is; waarom wy 't niet noodig oordeelen daar van afzonderlyk gewag te maaken. Zy hebben over 't geheel gantsch geen zwakke geſtellen; Mannen en Vrouwen zien 'er gezond en welgemaakt uit; en dezulken, die dagelyks in de Boomgaarden en Moestuinen arbeiden, hebben, gelyk alle Menſchen die veel in de Aarde werken, zwaare breede Handen en kloeke Vuisten. Men vind ze ongemeen bedreeven in 't delven, waar mede zy zeer veel bezig zyn, door het hier en daar afzanden en bebouwen der Zandheuvelen. Ook maaken veelen der Inwoonderen deezer Streeke, zoo ik het wel hebbe, hun werk van het aanneemen van zwaare Heiwerken aan de Maasdyken en tot Fundamenten voor Sluizen; waar toe zeker geen zwakke geſtellen in ſtaat zyn; des men ligtlyk erkenne, dat 'er gezonde en ſterke Gasten moeten huisvesten. Ze zyn voorts by uitſtek arbeidzaam en naarſtig, waar van de Westlandſche vrugten tot getuigen ſtrekken. Onder alle de Hollandſche Ingezetenen ten platte Lande weet ik niet, dat ik doorgaans gulhartiger Menſchen gevonden heb, dan in deezen Oord. Op een beleefd verzoek, en een vriendlyk woord, ſtaat voor een ordentlyk Man hun Boomgaard open: hy mag op eene beſcheiden wyze, zonder een gulzig misbruik van hunne vriendlykheid te maaken, ongeſtoord de vrugtryke Tuinen doorwandelen.

Lacht

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Lacht hem een rype Suikerpeer of bevallige Appel toe, 't word hem gegund dien te plukken: bloozen de wangen eener beluste Vrouwe, op het zien van eene sapvolle Kers, frisch bedaauwde Pruim, of een goudgeelen Abricoos, zy mag haar lust vrylyk voldoen; om, het zy dan waan of waarheid, 't geen ze draagt te paaien met den voorsmaak dier aangenaame vrugten. Treed ze met haare jonge Kinderen den Boomgaard in, men geeft aan die Wigtjes vryheid, om, op de hurken in 't zand gezeeten, de voor 't kinderlyke oog zoo bekoorelyke, en voor den mond zoo verfrisschende, Aalbeziën te plukken, of zig te vermaaken met uitgezoogen Klapbeziën op te blaazen; om, terwyl ze die op de hand doen klappen, van verre te laaten hooren, waar omtrent zy zig onthouden. Zoodanig eene heuschheid is zeker recht Hollandsch, en heeft ook plaats by de reeds beschreeven hooge Zuid-hollanders, in derzelver Kersen- en Ooft-Boomgaarden; dan hier in deeze Streek is my zulks het meest gebleeken.

Van hunne overige Geneigdheden kan ik het volgende nog kortlyk melden. De Menschen zyn hier in 't algemeen zeer oprecht in hunnen handel en wandel; dog veelen, en vooral de Mannen, zyn vry stout, ver van toeschietende als zy zig beledigd agten; in eenige opzichten al wat hoofdig, en niet gemaklyk van hun stuk te brengen; ook zyn eenigen hunner gantsch

 niet

DE HOLLANDSCHE NATIE.

niet bloode, of ligt vertzaagd in eene twistparty; dan voor 't overige gedraagen zy zig, in gewoone omſtandigheden, anders ongemeen heusch beſcheiden en vriendelyk. Men ontdekt dit zeer klaar, als men ze in de Steden met hunne Fruiten en Groenwaaren ter markte ziet, ter plaatſe daar zy met allerleie Appelwyven en Straatraveelen te doen hebben. Men hoort hen dat volkje vriendelyk behandelen, en als de marktprys bepaald is, kreunen zy zig aan geen ſpytig bod, of het overſchreeuwen van een vloekend wyf; maar tragten ieder door een beſcheiden antwoord te overtuigen. Ik wil niet beweeren, dat 'er geen één onder hen gevonden word, die, gelyk ze elders ook zyn, wel eens haastig of wat kregel is; maar ik kan verzekeren, dat ik 'er myn werk van gemaakt heb, om menigwerf op de zoogenaamde Westlandſche Markt te Leiden te zyn, ten einde op den aart van dit Volk te letten; en dat ik het over 't geheel weezenlyk zoo bevonden hebbe als ik het hier opgeef. In 't ſtuk van Godsdienst betoonen zy zig, zoo Proteſtanten als Roomſchen, zeer yverig, en ernſtig: de laatſten, wier aantal vry groot is, zyn in deeze Streek nog al wat heviger Roomsch, dan elders. In 't gemeen heerscht 'er onder hen allen zeer veel bygeloovigheid; en 'er rolt in de meeste Dorpen gewoonlyk het eene of andere Spook- of Grolvertellingje rond. Dit was hun van ouds reeds eigen; zy vertelden toen, en ſommigen gelooven

't nog

'T nog heden, dat 'er geheel iets byzonders plaats heeft, onder de oude Grondvesten van het Graaflyke Slot Hennenberg; het welk, zoo men wil, op zekeren terp of eene hoogte, by Loosduinen, die men nog Hennenberg noemt, geſtaan heeft. Men wil dat 'er onder dezelven veele Gouden en Zilveren Schatten bedolven liggen, dog dat de ſpaden en ſchuppen van den geenen, die 'er naar delven wil, aan ſtukken breeken. Wyders dat iemand, die des middernagts met zyn rechteroor op den grond van deezen berg nederliggende luistert, op het hooren van den klokkenſlag *één*, onder den grond het gerammel van loopende Braadſpeten, Schotels, Borden, en het kooken van Potten, enz. duidelyk hooren kan. Dit ſprookje was al oud in de dagen van WESTERBAEN; die de Westlandſche Streeken in zyn *Ockenburgh* beſchryvende, 'er dus van gewaagt: DE HOLLANDSCHE NATIE.

Weet, dat die 's middernachts, juist als de klock in 't ſlaen is,
Legt met zyn Oor, dat ver van 't ſlincker niet van daen is,
Op dees begraesden bult, die duist noch veeren heeft,
En dikwils is het bed van die hy voedſel geeft,
Beſcheidelycken hoort, hoe dat de ſpeeten loopen,
Wat pott' en keetelen, en lepels om te droopen,
En braed-pan voor geraes daer in de keuckens maeckt:
Weet, dat ſo iemand komt die na de waerheid haekt,

 En

DE HOLLANDSCHE NATIE.

En 't delven daer bestaet, en gaeren was aen 't vatten
Na Silvre Schotelen en de versoncke schatten,
Hy haest gebroocken ziet syn schoppen en syn spaên,
En even wys en ryck wel mag nae huis toe gaen.
De wyven swoeren 't my wel over veertig jaeren,
Die doenmaels na my heugt wel tweemael veertig waeren,
De mannen swoeren 't oock, en noch al sweert men 't my,
En d'ouden geven het haer kindren in den bry.
Dees had het van syn Bes, die van syn Bestevaertje,
En die weer van syn Noom, of van syn Meutje Maertje.
Maer noit vond ick 'er een, die om de proeve docht,
En elck had het gelooft, maer niemand onderzocht.

Van dergelyke soort is mede de zoo bekende fabel, raakende de Gravinne van Hennenberg, die men wil dat zoo veele Kinderen ter waereld bragt, als 'er dagen in 't jaer, dat is drie honderd vyf- en zestig, waren. Dit slag van vertellingjes schynt aan den Maaskant, en byzonder in 't Westland, zeer gemeen. Ze zyn ook, als men 't wel vat, in een zeker opzicht waar; dog het Gemeen begrypt zulks in den eersten opslag niet; en zelfs schynt de olyke Ridder WESTERBAEN de kneep niet gevat te hebben. Het is zeer natuurlyk dat iemand, die met zyn rechter oor op den grond ligt, en letten moet op den klok-

slag

ſlag *één*, dat hy, tevens vooringenomen zynde met het denkbeeld van een onderaardsch gedruis te zullen hooren, zig dien klokſlag *één* laat ontſnappen; ook kan hy denzelven met het rechter Oor niet hooren, nademaal het digt tegen den grond liggen moet. Het is dus een ſprookje van denzelfden aart, als 't geen men den Kinderen vertelt, wegens het Metaalen Standbeeld van *Erasmus* te Rotterdam, dat hy een blad omkeert, en van den Steenen *Roeland* te Amſterdam, dat hy ſpreekt, *als* hy de Klok hoort ſlaan. En wat het breeken der Spaden in het delven aangaat; dit is niets meer dan een natuurlyk gevolg van de hardheid der oude Fundamenten. Op zoodanig eene wyze kan men ook de Historie der Graavinne van Hennenberg, zoo 'er in 't geheel iets waar in zy, zeer wel verſtaan; 't is geen wonder dat eene Vrouw, die op den tweeden of derden, laat het den vierden January zyn, bevalt, twee, drie a vier kinderen, en dus juist zoo veelen ter waereld brengt, als 'er dagen in 't jaar zyn. Of laat het, zoo als men wil, geſchied weezen, overeenkomſtig met eene bedreiging of toewenſching, op den 29 of 30 December; wat wonder dat eene Vrouw zoo veele Kinderen baart, als 'er *diestyds nog* dagen in 't jaar waren? Van zulk eene natuur zyn genoegzaam alle die Westlander Sprookjes, wanneer ze ontknoopt worden; en ik ben niet vreemd van te gelooven, dat ze door den eenen of an-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

deren gaauwaart onder de Monnikken, uit de Westlandſche Kloosters, welken voorheen vry luisterryk in die Streek waren, onder 't Gemeen verſpreid, en zoo dubbelzinnig verhaald zyn in Delfland, als oudtyds de Delphiſche Orakels by de Grieken en Romeinen. Voorts vind men, deeze ligt- en bygeloovigheid buitengeſteld zynde, de Westlanders in hunne overige hoedanigheden en gemoedsneigingen, gelyk aan de meeste Ingezetenen van het binnenſte gedeelte van Zuid-holland, die wy in 't volgende *Hoofdſtuk* nader zullen beſchouwen.

Wy bedoelen, (om dit met een kort woord te melden,) hier mede geen bepaalde afſcheiding onzer Landzaaten; maar de verdeeling in Hoofdſtukken ontſtaat alleen uit de geſchiktheid van ons Werk; die eenigermaate vordert, den Leezer eene ſoort van verpoozing, door zulk eene verdeeling, te geeven. Uit dien hoofde hebben wy de Ingezetenen langs de Maasdyken, tot in 't Westland, afzonderlyk beſchouwd; en zullen nu, na een wyl tyds gerust te hebben, met onze Leezeren de eigentlyke Delflanders, mitsgaders een gedeelte der Schielanders, en vooral de Rhyn- en Amſtellanders, benevens onze Strandbewooners, bezoeken.

AGT-

AGTSTE HOOFDSTUK.

Verdere beschouwing van de Volkseigene Gestalte en Kleeding, mitsgaders de Getemperdheid en Gemoedsneigingen der HOLLANDEREN, *in deeze Agttiende Eeuw; byzonder met betrekking tot de zulken, die het hartje van Zuidholland en de Zeekusten bewoonen.*

De Landzaaten, die in de eerste plaats het onderwerp van dit *Hoofdstuk* zyn, komen ons in 't algemeen voor, als zulken die het Landeigen, hier en daar onder andere Ingezetenen van Holland verspreid, onderling in zig vereenigd hebben. In 't binnenste van 't Land gevestigd, zyn ze 'er natuurlyk minder van verwyderd, dan anderen, die in den invloed der nabuurige Provinciën deelen, en dus, door hunne gemeenschap met de Zeeuwschen, Stichtschen, Gelderschen en Overysselschen, min of meer tot dezelve overhellen. Wy mogen ze derhalven, daar ze in 't hartje van Holland woonen, met recht als de eigentlyke Hollanders, schoon wat verbasterd, door de veelvuldige Vreemdelingen, die zig met hun vereenigen, beschouwen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Om dezelven te beter in hunnen eigen aart te leeren kennen, zullen wy voornaamlyk het oog vestigen op de Lieden van den deftigen Boeren-Burgerſtand onder hen, op de Vee-, Akker- en Veenlieden, welken hunne Dorpen bewoonen; en dit afgehandeld zynde, hebben wy ons, naar de voorgeſtelde verdeeling, te wenden tot onze Visſchers of Strandlieden. De eerstgenoemden, welken zig onthouden in de Dorpen, die inzonderheid geſchikt zyn tot den Landbouw en Veehoedery, of bepaaldlyk in de Veenſtreeken van ons Vaderland huisvesten, verſchillen meer in geneigdheden, dan wel in de weezenlyke geſtalte; en kunnen dus, als onderling tot elkander betrekkelyk, zeer wel te gelyk voorgedraagen worden; dan de laatſten, die aan onze Zeekusten gevestigd zyn, heeft men zekerlyk, als eene genoegzaam op zig zelve eigen ſoort, afzonderlyk in aanmerking te neemen.

Uiterlyke Geſtalte der Inwoonderen in 't hartje van HOLLAND.

Wat nu de eerſten, zoo Delflanders en Schielanders, als Amſtellanders, en vooral hoofdzaaklyk de Rhynlanders, welke in dit opzicht byzonder gadegeſlagen moeten worden, betreft; men vind hunne Mannen gemeenlyk kloeker van geſtalte, en wel iets langer, dan die van 't hooge gedeelte van Zuid-holland; evenwel zoo niet, of ze zyn, gelyk in alle Streeken, nu wel eens middelbaar, dan eens ongemeen lang of kort. Onder de Bouw- en Melkboeren is het al vry doorgaande, dat zy, hoewel

ze

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ze breede en vaste Schouders hebben, egter in evenredigheid niet zeer breed of rond van Heupen, meestal ſchraal van Kuiten, en niet net van Voeten zyn. Zy beweegen hunne Voeten gewoonlyk binnenwaards, en hebben een ſtyven gang, met eene rechte houding; waar door ze van de hooge Zuid-hollanders niet weinig verſchillen. De Rug is meestal plat; het Hoofd houden zy zeer recht op; de Armen en Handen laaten zy veelal recht by het Lyf neerhangen, of ze ſteeken dezelven in de Voorbroek, Kamizool of Wambuis. In zulk eene geſtalte ontmoet men ze dikwils aan den kant van Delfland, en de Rhynlandſche Weipoort, in en omſtreeks Leiderdorp, Alphen, Koudekerk, Warmond, enz. Die wat kort van geſtalte zyn, hebben meestal een breed en vast Lichaam, welgevormde Beenen, Heupen en Schouders, met een gezond bol gelaat, dat een bruinen opſlag heeft; dan zy, die tot de lange geſtalte overhellen, vertoonen zig meestal ſchraal en vaas van Tronie.

'Er heerscht onder alle de Inwoonders deezer Dorpen eene zekere byzonderheid, die grootlyks ſchynt af te hangen van het Beroep dat zy hanteeren. Hunne Molenaars, Broodbakkers en Grutters, munten veelal uit in eene vlugge en nette geſtalte; de meesten zyn rank van Ledemaaten; rad en kittig op de Beenen; gezond en ſterk; hebben breede en vaste Handen, en in alles zeer net geregelde Voeten. Ook is hun

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hun gang lugtig en vlug; waartoe veelligt eene genoegzaam doorgaande Liefhebbery onder hen, voor lugtige dansjes, op vrolyke Kermisfen of andere Feesten, niet weinig toebrengt; waarby ook, ten aanzien van de Bakkers, wel byzonder komt, het treeden in den Brooddeegtrog. De Snyders, die ongemeen veel ten platten Lande woonen, daarze het werk van de Naaifters waarneemen, en van huis tot huis gaan arbeiden, zullen, gelyk ook in de Steden, de Kniën, in 't gaan, meerendeels buitenwaards buigen, en ze fchynen veeltyds gedrongen van Borst te zyn; een natuurlyk gevolg van hun kruiswyze zitten met de Beenen, en veelvuldig voor over bukken. En ik vermoed dat men, indien men 'er eens op wilde letten, veele Snyders Kinderen zou vinden, die uitzettende Beenen hebben. Onder de Arbeiders, die met de Spade werken, als daar zyn Spitters, Delvers, Warmoeziers, en vooral dezulken, die zig in de Veenen, of elders anders, by menigte met het teelen van Moeskruiden geneeren; onder deeze en foortgelyke Lieden zal men de Mannen, 't zy ze van eene kloeke, middelmaatige, of korte geftalte zyn, allen rond, dog breed van Schouders, en met een meer of min geboogen Nek vinden. Ook zal men gewaar worden, dat ze in hunnen gang de Rechter Schouder merkelyk naar vooren zwenken, en zelfs de Rechter Heup voorzwaaien: welk een en ander uit hunnen ge-

woo-

woonen arbeid, en de rigting des Lichaams ter dier oorzaake, voortvloeit. Daar en boven ſtaan de Voeten, zoo der Mannen als der Vouwen, zeer binnenwaards; 't welk men toe te ſchryven heeft aan het kruipen op de Kniën, als zy het onkruid wieden: en van daar beſpeurt men dit ook by de zulken, welken hier en elders de Aardappelen, het Koren, de Garst, den Haver, en de Boonen-Landen van ontuig zuiveren. Men kan des, hier op lettende, na genoeg afleiden, welke eene voornaame reden is, waarom veelen onzer Boerenlieden niet zeer net van Voeten zyn. Eene dergelyke oorzaak heeft mede een merkelyken invloed op de geſtalte en houding onzer Schippersgasten en Visſchers, die het Haarlemmer-meer, het Y, de Zuider-zee, en anderen onzer Wateren bevaaren. Deeze Knaapen, van jongs af aan gewoon, de Voeten en de beweeging des Lichaams te rigten, naar de beweeging van het zeilende Vaartuig, neemen ongevoelig eene uitwendige geſtalte en houding aan, die hun een ſterk zwaaienden gang, dog tevens ſtyven en vasten tred eigen maakt. Daar benevens doet de Nattigheid, en 't behandelen der Takelagie hun Lichaam in 't algemeen en de Spieren in 't byzonder ſterk zwellen en uitzetten. Ter zaake van deeze hunne kostwinning ſteeken ze ook boven veele anderen uit, in kragt, vlugheid en ſtoutheid; en 't is onder dit ſlag van Lieden, dat men de oude wakker-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heid nog recht ziet leeven. Ik ken althans, over 't algemeen gefprooken, geen ftoerder volk dan onze Schippers-gasten. Men let 'er gewoonlyk niet zeer op; maar men zou reden hebben om verbaasd te ftaan, als men eens nagong, welk een aanzienlyk getal van Manfperfooonen, in onze Veendorpen en elders verfpreid, zig geneert met het bevaaren onzer Binnen-Wateren. En men zou, hun voorkomen gadèflaande, ongetwyffeld met my erkennen, dat eene onverfchrokken hartsneiging, en een ftoute Mannelyke opflag, hier nog by uitftek tot een zeer doorftraalend getuigen ftrekken, van dien ouden onvervalschten heldhaftigen aart; welke, in voorleede dagen, zoo wakker uitblonk onder de Watergeuzen aan de Maaze, de Plempvaarders op het Meer; en, op dat ik 'er dit byvoege, de Noord-hollanders op de Zuider-zee.

Wat onze Veenlieden verder aangaat; deezen, mitsgaders die geenen, welken, fchoon ze den Veenarbeid niet oefenen, met hun in de Veendorpen woonen, zyn meestal Mannen van eene ryzige fterke geftalte; en men vind 'er weinig korte Lieden onder. Ook weet ik niet, (maar 't is my veelligt onder deeze Landzaaten, door dien ze des Zomers veelal in 't Hemd, of een dun Wambuisje, arbeiden, meer dan elders in 't oog geloopen,) dat ik, in eenige andere Streek, doorgaans zoo veel Mannen met zwaar Hair op de Borst gevonden heb, als my hier ontmoet zyn. De befchei-

ſcheidenheid laat niet toe, dit ſtuk ten naauwſte te onderzoeken, en de ſterk dekkende kleeding onzer dagen belet ons deswegens een bepaalder berigt te geeven; dog ik vermoed, dat 'er onder onze Natie nog veele zulke *Rufi* en Ruighairigen gevonden worden, als die van welken men oudtyds by onze Voorvaders, de Batavieren en Katten, gewag gemaakt vind. En betreffende de Roshairigheid in 't byzonder, daar omtrent durf ik wel beweeren, dat men 'er in gantsch Holland geen meer voorbeelden van vinden zal, dan in de Veendorpen, in 't hartje van Rhyn-, Delf- en Schieland. Maar ik durf niet bepaalen, of 'er de grond, de moerasſigheid, en de arbeid in den Veenmodder en Turf iets aan toebrenge of niet; ik weet alleen, dat zulks in deeze Streeken zeer veel plaats heeft. Wyders, zoo ſterk als onze Veenlieden door de bank zyn, zoo zwak integendeel zyn doorgaans die Menſchen, welken hier te Lande in de Potten- en Steenbakkeryen, in de Kalkovens, enz., arbeiden. Meestal ziet men ze mager van geſtalte, mitsgaders van een geluwagtige koleur: en ſchoon 'er hier of daar ſomtyds een ſterk Man onder voorkome, hy is tog gemeenlyk tenger op het aanzien: niettemin zyn ze taai en geſchikt tot hunnen arbeid, dien ze zeer vlug en rad verrigten. Misſchien veroorzaakt de hette der Ovens by veelen hunner wel iets byzonders; dan wy oordeelen, dat 'er veel toe doet hunne over-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

overdaad in Genever en oud Bier, terwyl ze, in ſchamele omſtandigheden, ſlegte Spyzen eeten, en eene morſige leevenswyze van de allergemeenſte ſoort houden. Onze Boeren en Veenlieden zyn zeker meerendeels ook niet bang voor een friſſchen ſlok Genever; dan deezen hebben 'er dit nadeel niet van; om dat ze gezonde vaste Spyzen gebruiken, en tevens hunne Lichaamen door een zwaaren arbeid verharden; terwyl de nadeelige gevolgen van dit misbruik by de loggen en ſlappen ten vollen blykbaar zyn. En men mag, terwyl we hier van den Genever ſpreeken, in dit opzicht wel als vry doorgaande onder onze Hollanders ſtellen, dat alle die geenen, welken zig aan deezen Drank verſlaaven, en eene loome leevenswyze hebben, eene ſchraale geſtalte verkrygen; de Spieren krimpen, als 't ware, in, en de Beenen vertoonen eerlang de zoogenaamde Geneverkuiten; dat zelfs tot de Kinderen overſlaat, die doorgaans kleene onderblyfſels zyn. Ja, 't zou my, ter deezer plaatſe, aan geen bewyzen van dit ſtuk ontbreeken, om zulks te kunnen bevestigen door voorbeelden uit het Gemeen, van een der aanzienlykſte Steden onzes Vaderlands; daar ze zig dermaate aan dien Drank overgeeven, dat de Mannen elkander denzelven, als een gewoonen Drank, met Kelkjes, en de Wyven met Theekopjes, overbrengen, byzonder op hunne Kermisſen, Paardemarkten, Slagttyden, en verdere Speeldagen:

Pl. II.

VERKLAARING

VAN

P L A A T VI.

In het bovenſte Vak is de hedendaagſche Hollandſche deftige Boerenſtand afgebeeld.

Fig. 1. Vertoont een Hollandſchen, of wel Rhynlandſchen, Boerengast, in zyn beste Zondags pak. Zie Bladz. 797-801.

— 2. Schetst de gedaante eener Rhynlandſche vermogende Boerinne in haar Kerkgewaad. Zie Bladz. 801-809.

— 3. Maalt ons, in 't verſchiet, eene gemeene Zuid-hollandſche Boerenvrouw, met een Vlasrokken in de hand. Zie Bladz. 732.

— 4. Verbeeld een Zuid-hollandſchen Boer, met een Wambais. Zie Bladz. 798.

Het middelſte Vak vertoont de gedaante onzer hedendaagſche Strandbewoonders en Zeelieden, met een Strandgezigt in 't verſchiet.

Fig. 5. Verbeeld een rechten Hollandſchen Zeeman, in zyne hem byzonder eigen Kleeding. Zie Bladz. 880.

— 6. Is de gedaante van een Viſchersgast in zyn Scheepsgewaad. Zie Bladz. 882.

Fig.

Fig. 7. Vertoont eene Vischvrouw, zoo als zy daagelyks te Markte gaan. Zie Bladz. 884.

In het onderste Vak vind men de meest gewoone dragt der deftige Zaan- en Waterlanders, met een Landgezigt in 't verschiet.

Fig. 8. Verbeeld een Zaandammer Koopman van den deftigsten Stand, die zig eenigzins naar de Steedsche dragt schikt. Zie Bladz. 949.

— 9. Is de schets van een ouderwetschen Waterlander, of hedendaagsche gemeenen Werkman, of Vaarensgezel. Zie Bladz. 951.

— 10. Stelt ons voor oogen eene deftige vermogende Zaandammer Vrouw, naar den hedendaagschen gewoonen zwier. Zie Bladz. 900 en 944-949.

gen: ook ligt misſchien in deeze overdaad de reden, dat men 'er over 't geheel onder de geringſte ſoort zulke tengere kleene Mannekens vind: dan dit in 't voorbygaan. By dit alles is ons nog, wegens den invloed, die eenige aan dit Land eigen Hanteeringen op onze Hollanders hebben, byzonder opmerkelyk voorgekomen, dat de Touwſpinners, en die in de Lynbaanen werken, ook dezulken, die anders gezonde, ſterke, ja zelfs ruwe Menſchen zyn, veelal dikke en knokkige Enkelen, breede Hielen, mitsgaders zeer lange en platte Voeten hebben. De Touwſpinners en Spinſters van Katwyk en Noordwyk althans verleenen my grond tot deeze opmerking; en het geſtadig agteruitgaan, onder dien arbeid, geeft 'er natuurlyk aanleiding toe. Uit alle deeze waarneemingen blykt intusſchen genoegzaam, hoe moeilyk het zy, om iets algemeens, ten aanzien der geſtalte, te bepaalen; en derhalven zullen wy ons hier over niet verder uitlaaten; vertrouwende dat een opmerkzaam oog daar omtrent meer kan beſchouwen, dan wy, hoe oplettend ook, volſtrekt kunnen bepaalen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het dus ver gezegde, dat inzonderheid de Mannen betreft, is zeker, ten grooten deele, ook op de Vrouwen toepasſelyk; dan we zyn egter, ten haaren opzichte, van gedagten, dat men by de Vrouwen eene meer doorgaande overeenkomst in de uitwendige geſtalte ontmoet, dan wel by de Mannen. Buiten het kennelyke verſchil

DE HOLLANDSCHE NATIE.

in Kleeding, Spraak en Zeden, zou het niet gemaklyk vallen, om de Vrouwen der Bewoonders van Rhyn-, Delf- en Schieland eenigermaate te onderfcheiden; en 't vooral niet te doen zyn, naar derzelver kloekheid of kortheid. Want fchoon men onder de Mannen dikwerf zeer lange geftellen vinde, is dit nogtans zeldzaamer by de Vrouwen; men ontmoet hier en daar wel eene enkelde, die ongemeen kloek is; dog als men ze over 't algemeen befchouwt, buiten dat de Vrouwen, de geheele Waereld door, meestal kleener dan de Mannen zyn, zal men ze meerendeels van eene na genoeg gelyke lengte vinden. Een Hollandfche Boerin deezer Streeken helt dus gewoonlyk meest naar het korte en dikke, dan naar het lange en fchraale; is zeer fterk en zwaar van Heupen, en gezond van Boezem. Veel doet hier toe dat ze de Keurslyven ongemeen breed en ruim draagen; waar door zy noch de Heupen met eene al te groote engheid knellen, noch den Boezem met eene platte Borst prangen. En 'er zyn in dit ftuk mogelyk geene Vrouwen, die 'er meer agt op geeven, dan onze Bouwboerinnen: zy zorgen dermaate voor de kragt en fterkte des lichaams, dat ze zich weinig of niet kreunen aan de netheid der Keurslyven, of aan het verwytende Spreekwoord van eene vierkante Boerin te zyn: ook kan men dezelven aan deeze Keurslyven, en de overige ruime kleeding, op 't uiterlyke vry wel

wel onderſcheiden. Over 't algemeen zyn de Bouwboerinnen, die zig met Boter maaken en Kaaswringen ophouden, de ſterkſten van onze Landvrouwen; ik ken 'er verſcheiden, die voor een ſterken kaerel niet hebben te zwigten. Met eigen oogen heb ik eene Melkmeid een grooten Melkemmer, boordevol met water gevuld, met de eene hand over het Hoofd zien zwaaien, zonder eene drup te ſtorten; en 't is algemeen genoeg bekend, hoe ze, in den Hooibouw, eene zwaar gelaaden Hooivork torſchen kunnen, dat anders een ſterk Mans werk is. Dit geeft aan haare geſtalte een fier en wakker voorkomen; te meer, daar zy veelal zwaar van Beenen, dik van Kuiten, grof van Armen, en, naar 't volkomen bloedryke geſtel overhellende, friſch van koleur zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De andere ſoort van Boerenvrouwen, die zig, in de Dorpen woonende, met winkelen of een ſtiller beroep geneeren; als mede de zulken, die gehuwd zyn met Grutters, Bakkers, Molenaars, Timmerlieden, Metzelaars, Snyders, Herbergiers, en vooral de Viſchers Vrouwen, die veel in huis zitten; deeze ſoort is baarblykelyk veel zwakker, en heeft, als ik 't zeggen mag, eene logger geſtalte. Veelen van dezelven, byzonder van de eerstgenoemden, beminnen eene gedwongener kleeding, en volgen de Steedſche dragt eenigzins naar: hier by komt het veelal zittend leeven, en het gebruik van Coffy en Thee; die, tot ſchaa-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

mens toe, en tot merkelyke ſchade der Huishoudinge, den gantſchen dag onder haar rond gaat. Ook ziet men ten klaarſte, dat de meesten, uit dien hoofde, eene vaaſe koleur en ſchraale geſtalte verkrygen. Niettemin beſpeurt men onder haar, voor die geenen, welke op eene blanke, tengere en nette Deerne geſteld zyn, niet weinig bekoorelyke Meisjes; die geen grove of lompe Ledemaaten hebben, maar fyn van Gebeente, Voeten en Handen, kleen en netgevormd van Boezem, eng van Middel, mitsgaders gantsch poezel en bevállig van Tronie zyn. Ja 't komt my voor, dat onze Delflandſche en Rhynlandſche Meisjes onder die ſoort het winnen, van veelen der overigen in Zuid-holland; en, zonder het eene of andere Dorp te kort te doen, 'er zyn Streeken, die in zulk ſlag van Bevalligheden volſtrekt uitmunten. Verkiest men eens een Speelreisje te doen, van Woerden af, door Bodegraven, Alphen en Leiderdorp, den geheelen Rhynkant af te vaaren, men zal niet misſen van hier en daar zulke Rhynnajaden te ontmoeten. Gelust het ons langs den Delfſchen Vliet en verder Delfland te bezoeken, men zal te Voorſchooten, aan den Leidſchendam, te Voorburg, te Schipluiden, te Ouwerſchie, en elders, de ſchoone Vlietgodesſen zien ſpelemeien. En verkiest men bevallige Bosch- en Bloemnimphen te zoeken, of de Herderinnen onzer Zandvaleien op te ſpooren, de Noordwyker ſchoonheden zullen, met

met haare welriekende bloem- en kruidbouquetjes, ons gezigt niet ontſnappen; en we zullen gewaar worden, hoe de Lisſer, Hillegommer en Glipper Dorpelingen, met frisch bedaauwde Tuinvrugten belaaden, die oogſtreelende bekoorlykheden der Natuure, met de vriendelyke blosjes haarer koontjes, minzaam in 't ſtrydperk doen treeden. 'Er zyn weder ook eenige Streeken, daar men over 't algemeen zeer ſterke ryzige Vrouwen zal vinden, welken niet zoo zeer eene tengere en blanke, als wel eene fiere bruine ſchoonheid bezitten. Dit kan men, zonder ons al mede aan eene byzondere plaats te bepaalen, beſpeuren, als men de Zoeterwouwer, Zoetermeerder, de Benthuizer, mitsgaders de Zilker, Noordwykerhouter en Voorhouter Buurten eens opneemt, als men de meeste Dorpen aan den Duinkant, en wel byzonder de Wasſenaarder Vrouwen, gadeſlaat; onder welke laatstgenoemden ik al vry veele zeer ſterke, ja buitengemeen kloeke, Vrouwen gekend heb. Dan 't een en 't ander geen vaste doorgaande regel zynde, willen wy 'er ook niet volſtrekt aan gehouden worden; zo min als 't geen wy nu nog ten aanzien der Veenvrouwen in 't algemeen, ſchoon met wat meerder zekerheid, hebben voor te draagen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Onder alle de Veenſche Vrouwen, geene Streeken onzer Veenen uitgezonderd, en ſlegts met ter zyde ſtellinge van eenige byzondere huishoudingen van Winkeliers,

 enz.,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

enz., zal men aanmerkelyke blyken vinden, van de ſterkte der Gewrigten en Beenderen. Zy hebben, inzonderheid, wanneer ze de dertig a veertig jaaren bereiken, het Voorhoofd zeer zwaar en hoog; het Jukbeen, (*os jugale*) ſteekt onder den Oogskuil vry ſterk uit; en ze zyn meest allen groot van Oogen en vry zwaar van Wenkbraauwen; dat men, naar 't my voorſtaat, onder de Bouwboerinnen, of by anderen, zoo algemeen niet bemerkt. De gewrigten der Handen, benevens die der Enkelen, ſchynen my ook zwaarder; en 'er heerscht in haare geſtalte wel eene gezonde, kloeke en kragtige gedaante; dog ze hebben tevens eene zekere uitwendigheid, die haar, by het uitwendig vet en bol, taai van Spiergeſtel doet ſchynen. Of dit nu al mede door haaren arbeid, of ter oorzaake van den grond, dien zy bewoonen, ontſtaat, dan niet, laat ik het verdere onderzoek den Liefhebberen aanbevolen. Voor 't overige vind men ze hier, gelyk elders, van verſchillende grootte en onderſcheiden hoedanigheden; dog zy komen meest overeen, met onze Delf- en Rhynlandſche Bouwboerinnen. Meerder byzonderheden te melden laat ons beſtek niet toe; en wy zullen liever alle deeze geſteldheden, als tot denzelfden oorſprong behoorende, tot één Lichaam brengen, om ze dus als één geheel te beſchouwen.

Het is aan deeze Bewoonderen van het hartje van Zuid-holland zeer algemeen eigen,

gen, dat de koleur hunner Hoofdhairen van het ligt geel tot het bruin overhelt; veelen hebben ligtblonde Hairen, dog bruine wenkbraauwen; en dezulken, die zeer zwart Hair hebben, zyn meerendeels van eene vermengde afkomst. Men vind 'er, 't is waar, nog al etlyken; dog ik durf wel verzekeren, dat men, het getal door een geslaagen zynde, geen tien zwarthairigen zal ontdekken, tegens honderd anderen, wier Hairen in het ligt bruin vallen. En even zoo is 't bykans met de gekrulde Hairlok; onder de twintig Boeren zal men 'er geen drie tellen, die volstrekt gezegd kunnen worden, sterk gekruld Hair te hebben; en de zoogenoemde sterkgekrulden zyn veelal kroeskoppen, dat is zulken, die een kort in één krullend Hair op 't Hoofd draagen. Het Hair hunner jonge Kinderen is, of wit blond, of geel, zelden hoog; en als deeze geele of wat bruine koleur door den ouderdom allengskens hooger word, gaat ze over tot die van Castaniebruin, dat men dikwils voor zwart neemt. Het grootste getal onzer eigentlyke Landlieden draagt dus regt Hair; by eenigen, en nog al by veelen, heeft het eene bolle krulvloeg, dog het is meestal niet ingekruld. Den oorsprong hier van heeft men, zoo 't ons toeschynt, zeer veel te zoeken, in de wyze, op welke zy het Hair laaten scheeren of knippen: zy houden het naamlyk kort, vooral niet langer dan even op of aan den Nek; en op de kruin word het glad ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie *Plaat* II. *Fig.* 4.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

geknipt: juist zoo als onze Voorzaaten hunne Hairlokken, in de Veertiende en Vyftiende Eeuw, droegen. De Vrouwen daarentegen laaten het veelal voluit groeien, ſchoon 'er hier en daar eenigen gevonden worden, die het afknippen; het algemeene gebruik, zoo der Rhyn-, als der Schie- en Delflandſche Vrouwen is, de agterſte Hairlokken, wel uitgegroeid, te ſamen te vlegten, ze dan op de kruin tot eene Tuit of Kluit in één te rollen, en dezelven voorts met banden en ſpelden vast te maaken; waar mede dan ook de Lokken van 't Voorhoofd, glad agterover geſtreeken, wyders verbonden worden. Derzelver Hair helt meerendeels naar het blonde of het ligtbruine, en eene rechte Hollandſche Boerenvrouw met pik zwart Hair, hoewel 'er nu en dan eene voorkome, is inderdaad zeldzaam. De Wenkbraauwen volgen gemeenlyk de koleur der Hairlokken, in de bruinen, blonden en blanken; dog 'er zyn zeer veelen die blond Hair, en egter bruinhairige Wenkbraauwen hebben. Ook vind men in de Veenen en elders nog al eenige zoogenaamde *Viragines*, of Mansfelders, welken min of meer van Baard en Knevels voorzien zyn. Intusſchen ontmoet men 'er mede zeer veele ſchoone Vrouwen aan den bruinen kant, met leevendige bruine Oogappelen: dan de bruine Oogen zyn op verre na zo algemeen niet op het Land als in de Steden; des de Boerenknaapen, want de Natuur bemint het zeldzaame, zeer veel op-

Zie Bl. 599. en verv.

ophebben met eene welgemaakte Bruinette, van een zwarten opflag. Anders vind men hier by de meesten, zoo Mannen als Vrouwen, blaauwe Oogen; niet van een helder hemelsblaauw, gelyk die onzer oude Landzaaten, maar van een leevendig blaauw, en daarin, by zeer veelen, een geel of bruin Oogſtraaltje of Starretje, gelyk men zegt.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men heeft, by deeze gelegenheid, ten opzichte der koleur onzer Zuid-hollanders, aan te merken, dat ze over 't geheel noch volſtrekt naar het bruine, noch volſtrekt naar het blanke overhellen, maar gemeenlyk alle anderen overtreffen in een leevendig bloozend blond. Deeze koleur, welke eenigzins eene gedeelde eigenſchap dier twee bepaalingen heeft, doet de opletten den zeer dikwyls in twyffel ſtaan, aan welke der twee Europeſche Hoofdkoleuren zy zeggen zullen, dat onze Hollanders het naaste komen. Opmerkzaame Vreemden, met welken ik, in deeze Streek omwandelende, hier over wel eens in geſprek geraakt ben, verwonderen zig zeer, over die friſche, bolle, en gezonde bloozende Wangen, als mede over de vaste Ledemaaten der Vrouwen onzer Landlieden. Sommigen meenen hier in iets te beſpeuren, dat der Natie eigen is; dan ik bepaal 'er omtrent onze Provincie Holland op zich zelve niets van; maar ben zeer geneigd, en ſchroom niet, om het ten aanzien van den invloed der aangrenzende Provinciën,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

als een egt Volksgeſtel op te geeven: althans het gemeene gevoelen, raakende de wateragtige en gevolglyk bleeke en tengere geſtellen onzer Natie, gaat gantsch niet door; gelyk we veelligt vervolgens wel eens breeder zullen toonen. Middelerwyl is dit vry zeker, dat ongemeen bleeke en zeer blanke Menſchen, in de bedoelde Streeken, helder blaauwoogig, en tevens van een zwak geſtel zyn.

De overige trekken van het aangezigt deezer onzer Landzaaten vertoonen zig, gelyk die van de hooge Zuid-hollanders, en Gelderſchen, niet ongevallig. Hunne Hoofden zyn iets verheven van Agterkruin, platrond van vooren, en niet hoog van Voorhoofd, dog zeer vlak aan de Hoofdſlagen; ook liggen de Ooren en Oorlellen hun bykans plat aan 't Hoofd. Dan dit laatſte word grootlyks veroorzaakt door de wyze van windelen en bakeren; nadien men vooral zorgt, om het Kind, zoo als 't gebooren is, met ſlepjes en klepjes het Hoofd wel te ſluiten. Door dit ſterk winden hebben ſommigen, (en zulks is hier vry gemeen,) wel eens beide de Ooren zonder zoom, aan den bovenrand van den Oorſchelp, of een van beiden ongezoomd; naar de gewoonte, die ſommige Moeders hebben, om het Kind veelal op dezelfde zyde te leggen. Wat verder den Mond, de Lippen, benevens de Wangen en de Gelaatstrekken aangaat; deezen zyn in 't gemeen juist zoo goelyk niet, als die van on-

ze hooge Zuid-hollanders: dan het verbaazend verſchil der Menschlyke Hartstogten ſpeelt hier ook eene merkelyke Rol. Evenwel meen ik deeze onze Landsgenooten meerendeels, in dit opzicht, dus wel te mogen omſchryven. Hun Gelaat heeft, ter wederzyde langs den Neus, een ernſtigen trek; de Mond is veelal geſlooten, en een weinig lachende; de Kin is meer ſpits dan rond, inzonderheid by de Mannen. Verder vertoont zig de geheele opſlag doorgaans ſtemmig, en nog al ſtraf en mannelyk; in 't ernſtige ſtoer, gram en boos; in 't vriendlyke gul en bedaard; en in 't lagchen onmaatig. Onze Rynlandſche Boeren zyn wyders zoo kennelyk aan hunne weezenstrekken, dat ik my verbeelde niet te zullen misſen, in zoodanig eenen, byzonder aan zynen gullen lach van anderen onzer Ingezetenen te onderkennen. 'Er heerscht tog in dit ſlag van opmerkzaamheden een zeker iets, dat een onuitwischbaar onderſcheidend denkbeeld in onze Zielen, als ik zoo ſpreeken mag, indrukt, waar door men, zonder hier van verder eenige reden te kunnen geeven, altoos genoegzaam zeker gaat, om den eenen Inwoonder van den anderen te onderſcheiden; en dit gaat al vry ver door, met opzicht tot geheele Streeken. Maar om dit zeker iets met woorden te omſchryven, daar aan hapert het ons gemeenlyk; en zoo ſchiet ik ook in dit geval te kort, om alles des aangaande zoo net uit te drukken, als ik het by

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

by myzelven wel bewust ben. Even dit heeft insgelyks plaats omtrent de beweeging en den gang onzer Rhynlandſche Boeren. In 't algemeen kan men nogtans zeggen, dat zy een ſtyven tred hebben, en de Voeten, zonder het Bovenlyf veel te beweegen, met een ruimen ſtap voortzetten; als mede dat zy dien tred gewoonlyk behouden, zonder rasſer of ſchielyker voort te gaan; ten zy ze by geval aan 't loopen geraaken, waarin zy niet zeer vaardig zyn. De Vrouwen vind men veelal radder en lugter van gang, dog mede met een wyden tred; veeltyds ſteeken zy de Borst en 't Hoofd niet weinig vooruit; ook zwaaien zy geweldig met de Heupen, daar de veelvuldige Rokken, die zy aan 't Lyf hebben, veel aan toebrengen. Voorts houden ze de handen intusſchen ſamen, of zwaaien dezelven met eene zekere gelykmaatige beweeging aan haare ſchreeden, en gaan wyders natuurlyk en ongemaakt van manieren; de eene wat vlugger of leevendiger, en de andere wat traager of loomer; dog de vlugſten en wakkerſten in 't gaan vind men onder de Melkboerinnen, enz.

Betreffende de natuurlyke kragten der Vrouwen, in het Kinderbaaren; hieromtrent zyn ze, in deeze Streek, vry gelukkig. Niet zeer overhellende tot de wat ſterk heerſchende neiging veeler Vroedkundigen, om eene Baaring moeilyk te noemen, ſchoon 'er niets buiten de gevolgen van natuurlyke Weën plaats hebbe, durf ik,

ik, met uitſluitinge eeniger zwakke en bedorven geſtellen, wel zeggen, dat de Boerenvrouwen in Rhynland, voor ver het meerder gedeelte, voorſpoedig en natuurlyk baaren. 't Gebeurt nu en dan wel, dat 'er een enkel moeilyk geval, ten aanzien van de ongeſteldheid der Moeder, of van eene verkeerde ligging der Vrugt voorkomt; dog derzelver getal is minder dan ſommigen denken. Althans ik weet, zedert een agtjaarig Landverblyf, onder Warmond, naauwlyks zes gevallen te noemen, die ik als eene moeilyke Baaring te boek zou durven ſtellen, en geen vier, waar aan een Vroedmeester te paſſe kwam. Het valt nog wel meermaals voor, dat eene Vrouw één of twee, ja drie dagen in Arbeid is; dan dit heeft gemeenlyk plaats by zwakke geſtellen; of zulken, die zig, voor het eerst baarende, den Arbeid te vroeg op den hals haalen; die, het zy door inbeelding, of verkeerde zorg der Grootmoeders, en een deel Vrouwenklap, al dikwerf Arbeid noemen, 't geen eigentlyk maar voorboden der weën zyn. Men ziet ze ook meerendeels zeer vrugtbaar; 'er zyn ſlegts weinig gehuwde Vrouwen, die 't genoegen misſen van een eigen Troetelwigtje op den ſchoot te hebben. Het Huwelyk, dat ze veelal in 't kragtigſte en 't ſterkſte der rype jaaren aangaan, word meest altyd, binnen het jaar, bekroond met een Zoon of Dogter; en by de opklimmende Huwelyksjaaren groeit de Huishouding dikwils jaarlyks aan.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

aan. Menigwerf worden 'er Tweelingen, zelden drie of vier, gelyktydig, gebooren; en 'er ſterven hier minder Jonggebooorenen dan in de Steden. Menſchen van een hoogen ouderdom, Mannen, en byzonder Vrouwen, van tagtig tot negentig jaaren, zyn in deeze Streeken niet zeer zeldzaam. Men ſlaat des den bal geheel mis, als men aan onze Hollanders doorgaans een kortſtondig leeven toeſchryft: en 't getal derzulken, die tot over de zestig en zeventig jaaren leeven, is grooter dan men gemeenlyk vermoed. Dog dewyl wy dit ſtuk, gelyk ook eenige andere byzonderheden, zoo wegens het gebooren worden der Kinderen, als aanmerkelyke gevallen van geſlagtsvermeerderingen, en ongemeene voorbeelden van groote, kleene, en zwaarlyvige Menſchen, tot eene nadere gelegenheid ſpaaren, ſtappen wy hier mede van dit onderwerp, raakende de Lichaamsgeſtalte, af, om de Kleeding der Ingezetenen van dit Gewest afzonderlyk wat nader te beſchouwen.

De Kleeding der Boeren, in 't hartje van HOLLAND.

Ter klaarder voorſtellinge hier van hebben wy 't goed geoordeeld, den Leezer onder het oog te brengen de nevensgaande *Zesde Plaat*; welke ons een deftigen Rhyn- of Delflandſchen Boer, met deszelfs Boerinne, vertoont, zoo als zy in hunnen besten dosch, of in het Zondagspak, voorkomen; eene afbeelding, die na genoeg mede ten vollen toepasſelyk is, op de Bewoonders van Schie-, Amſtel- en Kennemer-

merland, en die der overige Binnenlandſche Streeken van Zuid-holland. De Mannen draagen op het Hoofd een kleenen driekant opgetoomden Hoed; welke, buiten de gewoone koordjes, geen verder optooiſel heeft, dan alleen eene breede zwarte zyden, met Franje en Gimp, gevlogten Lits, om den Knoop, op de linker zyde. De Hals pronkt met een bonten Zyden Doek, netjes geknoopt; of eene zindelyke ſmalle Neteldoekſche Das; waarop ze ongemeen keurig zyn, met dezelve indiervoege om den Hals te knoopen, dat men het Hemdsboordſel 'er met twee Gouden Knoopen boven ziet, of dat de Knoopen tusſchen de vouwen van de Das doorbooren. De ſlippen van die Das ſteeken ze voorts ter wederzyde onder de Oxelen in, of verbergen dezelven, digt in een gerold, in de Borst of onder den Linker-arm. Veel werks maaken zy van een rein Onderhemd; nadien het Boordſel en Halsſtuk zigtbaar is; want Overhemden draagen zy nooit. De Konst, of de oude Mode, om die Boordſels, door keurig Naaldewerk, met randjes, knopjes, ſtarretjes, roosjes, enz. te beſtikken, is hier omſtreeks nog algemeen, en men heeft 'er zeer veel mede op. Over het Hemd trekken zy één, of meest twee Chitſen of Calaminken Hemd- of Borstrokken, die beiden met eene digtgeſchaarde ry van Zilveren Knoopen bezet zyn; de onderſte is geheel toegeknoopt, en de andere ſtaat half open. Verder ſchieten

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zy

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zy aan 't Lyf een zwart Damasten Kamizool, dog eenigen, die de Steedſche Rokken niet draagen, bedienen zig ſlegts van een Wambais, gelyk de Zuid-hollandſche Boer, op *Plaat* VI. *Fig.* 4, in 't verſchiet word afgemaald; dat de gewoone kleeding der Boeren is, die van een laager ſtaat zyn, of op het land verſpreid woonen. Dezulken, die 'er nog een Overrok over draagen, neemen hier toe gemeenlyk Sergie, bruin Laken, of Droget: de bejaarden en rykſten verkiezen gemeenlyk een der laatstgenoemden, maar 't eerſte is veelal de dragt der jonge Lieden, en der meeste Dorpelingen; welken byzonder veel in witte of gryze Sergie gekleed zyn. De benaaming van zoodanig een Mansrok is op ſommige, zoo niet de meeste plaatſen, vooral in de Veenen, in Rhynland, te zonderling, om 'er geen gewag van te maaken. Wat Stedeling zou, buiten nadere onderrigting, niet vreemd ophooren, als men een besten, veelal een zwarten Sergien Mansrok, een *Kap* (*) noemde? en dit evenwel is hier de eigen naam van zulk een Kleed. Als een gegoed Huisman ter Kerke of ter Begraavenisſe gaat, zal men de

(*) *Kap* ſchynt hier zoo veel te zeggen als *Bovenkleed*, uit kragt der algemeene betekenisſe van het woord *Kap*; dat oudtyds in 't algemeen het *opperſte* het *bovenſte* aanduidde; gelyk KILIAAN ons leert, verklaarende *Kappe* door *Culmen*, *fastigium*: *ſupremum*, *ſive ſummum cujusque rei.*

de omstaanders hooren zeggen, *Kees of Jaep het zyn besten Kap aen:* een beste Kap, een zwarte Kap, is een deftig Huwelykskleed; en een Man, die met zulk een Kap pronkt, munt uit boven de geenen, die een Wambais draagen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat hunne Broeken betreft, hier omtrent zyn onze Landlieden zeer voor de reinheid. In de Steden weet men gewoonlyk van geen Onderbroeken; en de gemeene Man draagt 'er eene beste nieuwe Broek, tot dat dezelve versleeten is, zonder ze ooit van zweeterige of andere natuurlyke onreinigheden te zuiveren. Maar de Boeren behouden hier in nog de oude Hollandsche zindelykheid. Ryken en Armen, van de grootsten tot de kleensten toe, draagen allen Linnen gestreepte of witte Bombazynen Onderbroeken; die ze, elk naar zyn vermogen, in een minder of meerder aantal bezitten; hebbende ten minste zoo veele Onderbroeken, dat ze zig weeklyks kunnen verschoonen. Men stelt hier in een weezenlyk belang, nademaal men 'er de knapheid van het Huisgezin uit beoordeelt; en ter dier oorzaake zal een nooddruftig Arbeider, hoe gelapt ook anders zyne Kleederen mogen weezen, zorg draagen, dat hy egter een rein Hemd en eene zuivere Onderbroek aan 't Lyf hebbe. Zy versieren hunne Broeksbanden gemeenlyk met groote Zilveren Knoopen; dikwerf met twee paar, één aan de Onder- en een aan de Bovenbroek; ook hebben ze

DE HOLLANDSCHE NATIE.

meermaals zwaare Zilveren Knoopen op de ſamenknoopingen aan de Kniën; dat inzonderheid plaats heeft by de West- en Delflanders, en dezulken, die Wambaizen draagen. Hier by komen nog wel groote Zilveren Gespen op de Knieriemen; en onder dezelven, (dog dit gaat by de nieuwmodiſchen wat af,) een Kamuslederen Riem, mede met een zwaaren Zilveren Gesp: en by ongemeen Ryken ziet men Gouden in ſtede van Zilveren Gespen. Voorts draagen ze meest blaauwe, paerelkoleurde, effen of geſtreepte Kousſen; thans zeer veel wit en zwart gebloemde, of geſtreepte; dat by uitſtek gemeen is onder de Paardekoopers en Veehandelaars. De Schoenen der Boerenlieden ſluiten ongemeen laag op de Vreef van den Voet, en zyn meest in zulk een fatſoen gemaakt, dat 'er de Toonen naauwlyks in gevat worden: ze hebben laage Hielen, en breede Riemen, waarin een aartig uitgeſtoken Bloemwerk, gemeenlyk in de gedaante van een Hart, geſtikt is. Men ſtelt 'er veel zwiers in het keurige ſtikken der Schoenen; dat zelfs aanleiding gegeeven heeft tot dit Versken:

De Wasſenaarſche Knegtjes die draagen hoogen moet,
Op haar geſtikte Schoentjes en haar kermis goet.

Wy zouden verder in deeze en ſoortgelyke byzonderheden kunnen treeden; dan het

het gezegde is reeds genoeg, en dit, benevens de Afbeelding op *Plaat* VI. *Fig.* 1, kan, onzes oordeels, zeer wel volſtaan. Wat nog de gemeene daagſche dragt onzer Boeren betreft, dezelve beſtaat eenvoudig, uit bruine Boeren Pyen, Linnen Kielen, Broeken, met Beene Knoopen, grove zwaare Kousſen, Schoenen met Riemen, Hoosblokken, en dergelyken. Hunne kleeding is wyders geſchikt naar hunnen arbeid; ze zyn hier in voor 't grootſte gedeelte volmaakt oud Hollandsch, en beſtendig; des 't niet noodig zy daar op verder ſtaan te blyven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Liever wenden wy ons derhalven tot de Rhynlandſche Boerin, op *Plaat* VI. *Fig.* 2, naast haaren Gezel getekend, in die geſtalte en kleeding, als de deftigſten zig in haar Zondagspak voordoen. Alle onze Boeren-Vrouwen, het zy Bouw-Boerinnen, het zy Vrouwen van Visſchers en Veenlieden, welker algemeene wyze van Hairvlegten en Tuitenmaaken reeds gemeld is, draagen een ſtyve gladde Kap, met een breede platte Kant van vooren, die vast en effen op het Voorhoofd ſluit. Dit Kapſel, by den naam van *Boerinnen-Mutſen* bekend, op zig zelve van merkelyke waarde, is daar en boven zeer kostbaar door den toeſtel, die 'er by behoort. Te weeten, een Gouden Hoofdſtel, dat, met eene bogt over 't Agterhoofd loopende, ter wederzyde aan de ſlaapen van 't Hoofd ſluit, en, verder tot aan de Ooren vervol-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gende, van weêrskanten met een geboogen dubbelen Haak uitsteekt; waar aan ze dan Bellen, of veelal een Paerltje tot Oorsieraaden hebben hangen; en hier by komt nog eene Gouden of Zilveren Hairnaald, die zy op het Voorhoofd steeken. Wyders zyn deeze Mutsen agter in den Nek glad geslooten, en door Gouden Naalden met Paerlenknoppen aan de Tuit gespeld. Over 't Hair draagen zy een dun Linnen Mutsje, verder een wit met zwart bloemwerk gestikt Calotje, en ten laatste de beschreeven Hoofdplaat, met de gemelde Kap; die van kostbaar Kantwerk en fyn doorschynend Batist of Cameryksdoek gemaakt is; zoo dat dezelve de Gouden Plaat en het bloemwerk zigtbaar laate. In deeze Kappen bestaat haare weezenlyke pragt, en een merkbaar onderscheid van Rykdom; wel byzonder van wegen het *Goud-Yzer*, zoo als zy 't noemen, dat meest al van tagtig tot honderd en twintig Guldens en meer waardig is. Minvermogenden draagen hierom ook Zilveren Kapyzers; of veelal het Hoofdscheel van Zilver, en de Tooken van Goud; die van nog laager staat zyn hebben het eerste van Staal of Yzer, en 't laatste van Zilver; en zoo vervolgens naar ieders vermogen. Vry algemeen word 'er, om de fyne Kap te spaaren, in Huis nog een Muts over dezelve gedraagen; die uit een Linnen Calotje, met een breede gladde Haarlemsche Langetten-Kant bestaat. Deeze Calotjes, die losjes gehegt van agteren aan de Tuit toe-

toegereegen worden, heeten ſomtyds *Kapmutſen*, dog gemeenlyk *Trekmutſen*, en in de Veenen zyn 't *Moppen* of *Mopmutſen*. De arme Lieden, die geen Kap kunnen bekostigen, dekken meerendeels het Hoofd met dit ſlag van Mutſen; dat eene zeer gebruikelyke dragt is, die zelfs by de gemeene Vrouwen in de Steden doorgaans plaats heeft; en zoo zyn 'er ook hier en daar etlyke Boerinnen in de Dorpen, die de Kuifmutſen der Steedſche Vrouwen navolgen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hier benevens behoort 'er tot het Hoofdſieraad een groote weidſche Stroo-Hoed; waarin mede, zoo in de fynheid van het Stroo, als in de kostbaarheid van eene Zyden of Chitſen Voering, een groot onderſcheid te beſpeuren is: zelfs kan men, aan het fatſoen deezer Stroo-Hoeden, de Inwoonders, van de eene of andere Streek, na genoeg onderkennen. Die in 't hartje van Rhynland, en aan den kant van Delfland woonen, draagen ze plat eirondig, en ſlegts een weinig geboogen, met eene geheele Voering. Die van den kant van Amſtelland komen, hebben ze agter en voor zeer hoog opgeboogen, met eene kleene Voering, en een breeden Chitſen Rand, benevens een weidsch zwart gevlogten Strikwerk agter boven op den Hoed. Aan den kant van Woerden, en daar omſtreeks, zyn deeze Hoeden zeer plat, en dikwerf van vooren in de Voering met Kant gepoft. By de Binnen-Maaslanders droeg men ze voor eenigen tyd, en dit was nog onlangs in de Steden

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gemeen, driehoekig in een geregen, met eene zyden Voering; dat nog gebruikelyk is by eenige deftige Maaslandſluizer Vrouwen: ja 't ſchynt my toe dat ze daar van afkomſtig, of 'er ten minſten zeer in den ſmaak zyn; alzoo ik ze veeltyds *Sluiſche Hoeden* hoor noemen. Men merke hier, omtrent de dragt deezer Hoeden, nog aan, dat dezelven den Boerinnen, ſchoon ze den nieuwen en besten voor den pronk draagen, in 't algemeen van groot nut zyn; dewyl ze niet alleen het aangezigt, dat, door het noodige buitenwerk, geſtadig aan de Zon en de Lugt bloot geſteld is, hier door beſchermen; maar zig ook in 't Veld, of by Melktyd, eenigzins voor eene regenvlaag beſchutten. Van deeze Stroo-Hoeden onzer Boerinnen ſpreekende, kunnen wy niet wel nalaaten in 't voorbygaan ook iets te melden, raakende die algemeene ſoort van Stroo-Hoeden, welke by den middelmaatigen Stede Burgerſtand, en de Dienstmaagden, gelyk ook veelal by den rykſten Boerenſtand op de Dorpen, genoegzaam als eene eigen Hollandſche dragt doorgaat. 't Zyn naamlyk Stroo-Hoeden, die, met een hollen Bol, over 't Hoofd plat in den Nek ſluiten, en vervolgens met eene breede ronde Toog voorwaards uitloopen: zy worden met Zyden, Chitſen, Katoenen, of andere Stoffen, gevoerd; en voorts met bloemwerk van Stroo, met Linten en Strikken, naar ieders zinlykheid, verſierd. De Amſterdammers draagen ze weitſcher dan an-

anderen, en ſchynen hierin eene byzondere pragt te ſtellen: voor 't overige zyn ze alomme te wel bekend, om 'er meerder van te zeggen. Eer wy egter geheel en al van 't Hoofdſieraad afſtappen, moeten wy nog met een kort woord gewag maaken, van het Hoofddekſel onzer deftigſte en bykans van alle onze Boerinnen, op haare Trouwdagen, Begravenisſen, en ſomtyds ook op Hoogtyden. Zy maaken als dan gebruik van een hoogopgezetten zwarten zyden Kap, die ze met breede ſlippen om den Hals toeknoopen; en vervolgens, met Yzerdraaden vierkant opgezet zynde, ver en hoog over 't Voorhoofd zwaaien. Dusdanig een Hoofddekſel was nog korts in deeze Eeuw by den Burgerſtand zeer in de Mode; en met den aanvang deezer Eeuwe droeg de Adel en Rykdom het zelve van allerleie gedaante; niet ongelyk aan die hooge Zyden toeſlaande Kappen, welken nu onder ons Jufferſchap weder in zwang gaan; dat men op onze voorige aanmerking deswegens kan overbrengen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Naast het Hoofddekſel zouden nu de Halsſieraaden onzer Rhynlandſche Boerinnen in aanmerking komen; dan hier omtrent ſtaat ons niet veel byzonders te melden. De Gouden en Bloedkoraalen Ketenen, die ze nog naar den ouden trant draagen, zyn boven reeds aangeroerd; en dat eenigen thans zwarte gevlogten Lintjes, met kleene gereegen Koraaltjes, om den Hals hangen, benevens meer dergelyke by-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zonderheden, zyn kleinigheden, die wy, als der aantekeninge niet waardig, onaangeroerd laaten. Dan de Halsdoeken vereifchen hier egter een woordje; dewyl onze Binnenlandfchen daar in veel verfchillen van de hooge Zuid-hollanders. Want de Bonte Doeken en Voorflabben, die deezen voor eigentlyke Halsdoeken draagen, flaan de Rhynlandfche Boerinnen niet dan los en by geval om den Hals; dan zy maaken, buiten dat ze in 't geheel veel ophebben met haar dagelyksch Linnen en Neteldoek, veel werks van een zoogenaamden ftyven Doek. Dezelve is een driekante Doek, die, met eene Kant of een keurig Naaiwerk omzet, over de Borst en den Kroplap, die alle Boerinnen nog draagen, gefpeld word. Dezelve moet vooral helder en zoo ftyf gefteeven zyn, dat de agtertip, ftevig uitgerekt, van agteren uitfteeke; het welk nog een overblyffel is van de ftyve ouwerwetfche Kraagen. Wat voorts haare Jakken belangt, deeze worden, met ruime breede plooien en opflagen, glad over 't Keurslyf getoogen: in de Week zyn 't veelal Sergien of Katoenen, maar op Zondag kostbaare Chitfen of beste Zyden Jakken. Oude bejaarde Vrouwen draagen ze ook wel van Laken of Carfaai; dog dan zyn zy veelal zwart, en worden hier *Mantels* genoemd. Deeze Mantels zyn meestal haare Bruids- of Begraavenis Kleederen; waarop zy, als boven gemeld is, by uitftek fpaarzaam zyn: ook vind men onder

der de Boeren-Vrouwen, van allerleien Staat, geen grooter algemeene ſpaarzaamheid, dan met opzicht tot haare Kleederen, om, door derzelver bewaaring, zoo men zegt, wel onderleid te zyn. Alle deeze Jakken en Mantels, van wat ſlag ze ook weezen mogen, zyn doorgaans lang van ſlippen, en waren oudtyds vol zwaare plooijen op de mouwen; edog, ſchoon ze dit gemeen hebben, zyn ze voor 't overige zeer onderſcheiden, door deeze en geene byzonderheden, die van de verkiezing der Vrouwen, in verſchillende Streeken, of ook wel in dezelfde Streek, afhangen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Raakende de overige Kleeding onzer Boerinnen, komt nog alleen het volgende in aanmerking. Zy draagen de Rokken lugtig en niet zeer lang; dog langer dan de hooge Zuidhollandſche Vrouwen: en beladen zig gemeenlyk met zoo veel Rokken over elkander, dat ze zeer dik en zwaar van Heupen ſchynen. Breede Hoepelrokken of Wrongen zyn hier in kleinagting; maar men is 'er ongemeen geſteld op zeer fyne ouwerwetſche Chitzen Rokken; en buiten de Chits is het Wollen Damast de deftigſte dragt. Deeze ſtoffagie verkiezen zy tot een besten Bovenrok, dien ſommigen een *Wacht* noemen. In haare dagelykſche bezigheid is een Sergie-Jak en Rok, of een roode Baaie Onderrok, benevens blaauwbonte Morsmouwen en Schorten, met wat des meer zy, haare voornaame dragt. Wyders zyn de Bouw- of Melkboerinnen veeltyds van de Viſchers

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vrouwen of andere Dorpelingen, aan haare Schorteldoeken wel te onderkennen; dewyl zy bovenal een Schortelkleed van fyn Haarlems Blaauw Linnen verkiezen. Onder, dog meest bovenaan zulk een Voorſchoot, hegten zy, door een fyn zyden tusſchenwerkje, een ſtrook van fyn Rood Bont: verder maaken zy die Schorten, van agteren, met eene ſoort van Zilveren Haaken, vast; en veelen ſchuiven ze daar benevens, door eene Zilveren of Gouden Punthaak, voor onder het punt van 't Keurslyf. De overige Tooi deezer Dorpelingen beſtaat in nette zwarte Mofjes, gebreidde Handſchoenen, benevens een zwaaren Zilveren Beugel, met zyn toebehooren; en by eenigen verkrygen de veelerleie ſoorten van gebloemde Stoffen allengskens meerder ingang. De uitwendige geſtalte onzer Boerinnen verſchilt voorts vry veel van die der Steedſche Vrouwen, en zelfs van die haarer Mededorpelingen, door het onderſcheiden maakſel der Keurslyven. Eene rechte Boerin heeft wel inzonderheid het Keurslyf ongemeen breed van boven, en bezet de Armsgaten met Yzer; om den arbeid in 't Kaaswringen en Boterkarnen des te vryer te verrigten: andere Boeren-Vrouwen hebben de Keurslyven minder breed, en de netſte Dorpelingen laaten ze nu al meest op zyn Steedsch maaken. De ſchoeijing der Voeten eindelyk is veelerlei: de meeste Dorpelingen draagen Kamuslederen Schoenen; dog veelen

len hebben Muilen; maar de gemeene Vrouwen bedienen zig van Klompen: en haare korte Kousſen, hoewel meest geel, worden evenwel ook van verſchillende koleuren genomen. Dan alle deeze en ſoortgelyke byzonderheden zyn aan zoo veele ontallyke veranderingen en verkiezingen onderhevig, dat wy 'er niet verder in kunnen treeden. Wy zullen derhalven hier mede van die ſoort van Hollandſche Tooi afzien; om verder op te ſpooren de natuurlyke Getemperdheid en de Gemoedsneigingen van deeze onze Landzaaten; waar in zig nog al eenige recht Vaderlandſche eigenſchappen zullen opdoen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vonden wy het, ten aanzien der Geſtalte en der Kleedinge, zeer moeilyk, eene geſchikte bepaaling van deeze Inwoonders te geeven, zulks heeft, daar wy nu derzelver Getemperdheden in 't gemeen zullen beſchouwen, ook in dit opzicht niet minder plaats; te meer, nademaal het misbruik van Thee en Coffy, zoo wel hier als elders, heerscht; en 'er dus veele bleeke wateragtige Geſtellen zyn. Ondertusſchen houde ik het, myne opmerking vestigende op de gezonde Geſtellen van den Boerenſtand, dien wy meest in 't oog hebben, daar voor, dat ze eerder naar het ſterke Bloedryke, dan wel naar het Phlegmatike droefgeestige overhellen; ſchoon deeze beiden hier veeltyds vermengd zyn. Daar benevens is 't my voorgekomen, dat men de Vrouwen, in deeze Streeken,

Getemperdheid en Gemoedsneiging van den HOLLANDSCHEN Boerenſtand.

voor

DE HOLLANDSCHE NATIE.

voor veel Bloedryker en leevendiger van Geſtel, dan de Mannen, heeft te ſchatten: ik heb ten minſte bevonden, dat de Boeren-Vrouwen veelal vlugger en ſnediger van begrip, als mede driftiger in haare werkzaamheden zyn, dan de Mannen: dat zekerlyk een blyk van meerder geestrykheid in 't Bloed is. In de Veenen zyn ze middelerwyl doorgaans doffer, ſtiller, en wateragtiger van Getemperdheid; het welk eene doorſlaande traage eigenſchap aan hunne Gemoedsneigingen byzet. Over 't geheel is deeze onze Boerenſtand eer bezadigd dan driftig te noemen; en hier uit ontſtaat die beſtendige aankleeving aan hunne onderneemingen; die onvermoeidheid in het najaagen van hunne voordeelen en belangen; benevens die onverbreekbaare drift, tot handhaavinge van hunne vrydommen en rechten, daar ze nooit van afzien. Ook heeft men 'er niet onwaarſchynlyk uit af te leiden, de langzaamheid, waar mede zy, met eene zekere zagtheid van Stem, hunne woorden uitſpreeken.

De Stem en Spraak.

Hunne Stem is althans, zoo ik vastſtel, buiten tegenſpraak, op verre na zoo mompelend, of, hoe zal ik 't uitdrukken, zoo grof en zwaar niet, als die der hooge Zuidhollanders, aan den Gelderſchen kant. By de Mannen is het geluid helder klinkende, en by de Vrouwen liefiyk en zoetluidende. Ja, als een kiesch oor de kunstgreepen en vallen der Muziek ter zyde ſtelt, als men alleen agt geeft op eene zuivere welluidende gladde Stem, zal men 'er onder onze Boe-

Boeren-Meisjes zulken hooren, die eene gedresſeerde Operiste te barſten zouden zingen, wanneer het op een langen uitgerekten hoogen Toon aankwam. Onze Zuid-hollanders maaken hier van ook te meer werks, om dat ze 'er uitneemend op geſteld zyn, om de Stem zoo hoog te doen klinken, als 't immers mogelyk is. Die 't daar in wint is een baas; en 't is niet wel te melden, hoe ſterk zy zig hier op toeleggen, met het zingen der Pſalmen in de Kerken; dat dikwils tot onmaatig ſchreeuwen overſlaat; ſchoon 't anders by de in dit ſtuk geregelde Gemeentes zeer gelykluidend toegaa. Over 't geheel hebben intusſchen de Boerenlieden, en inzonderheid haare Vrouwen, eén lieflyken tongval; welke in de eene en andere Streek, ten opzichte van de uitſpraak der Taale, nog al merkelyk verſchilt. Dus vallen, by voorbeeld, die van den Delf- en Schielandſchen kant, veel op den klank der Vocaalen *é e*; welke by hen niet klinkt, zoo als men gemeenlyk het Boeren *jaë* en *gaë* wil uitdrukken, maar eerder als eene bekorting van den vollen klank van *é e*; gelyk elders de *y* niet klinkende, maar kort *i*, als *kik* voor *kyk*, gebruikt word. By de Rhynlanders hoort men den klank der Klinkletter *a* altoos op dien van *ae*; en hier van *jae*, *ſtae*, *gae*; dat door het bekende rympje, daar op ſlaande, aangeduid word: DE HOLLANDSCHE NATIE.

Rae Maet rae,
Hoe veul Kaezen in ien zak gaen.

Om-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Omtrent Kennemerland en in Amſtelland, omſtreeks het Gooi, bedient men zig weder zoo ſterk van de Vocaal *e*, dat ze aldaar *Kees* voor *Kaes* zeggen; en tevens ſchynen ze zoo veel op te hebben met den klank van *i*, dat ze denzelven doen hooren, bykans in alle hunne woorden, daar *ee* vereischt word; *een* is by hen *ien*, *twee* klinkt *twie*, enz. Dan beide deeze tongvallen zyn nergens ſterker, dan in de Veenen; daar ze voorts zeer veel gewoon zyn, een Klinker of Medeklinker agter de zelfſtandige Naamwoorden te voegen; als onze *Dirk*, onze *Dirke*, tot onze *Maertje*, tot onze *Maertjes*. Daar benevens is 't hieromſtreeks zeer gebruikelyk, dat men elkander onderſcheid, niet ſlegts door de enkele benoeming, maar met een aantal van bynaamen, die men van 't Beroep of de Maagſchap en dergelyken ontleent: by voorbeeld, *Jan Schippere*, *Piet van Teune*, *Schippers Kooltuin*, *Meester Jannen Piet*, en die van *Tryntjes Zusjes Florenſe*. Dit ſpruit grootlyks voort uit hunne natuurlyke neiging, om de woorden te vermeerderen; en dus, gelyk overal, de Spraak en Taal naar 't gebruik te ſchikken. Dan, laat ons hier van afſtappen, om hunne Gemoedsneigingen wat nader te beſchouwen.

Gemoedsneigingen.

Ze zyn ten deezen opzichte zoo ongevoelig en onverſchillig niet, als men ze veelal wel beſchouwt. De aandoeningen van Liefde, Haat en Gramſchap, mitsgaders die

die van den Godsdienst, enz., zyn ook hier van geen geringe uitwerkingen. Betreffende de hunne Liefdedrift, om daar mede een aanvang te maaken, ik kan niet zeggen, dat dezelve ſchielyk by hen ontſtaat; ze vertoonen zig niet zoo eensklaps verliefd, als men dit wel by andere Natiën beſpeurt: dog wanneer hunne Liefde eens vonk vat, dan is dezelve wel zoo hevig en onuitbluschbaar, als ze, naar ik vertrouw, by eenigen anderen Volksaart te vinden is. Een paar jonge Lieden, die elkander beminnen, zullen jaaren lang vryen, en elkander getrouw blyven, tot dat ze een Beroep hebben, waar door ze beſtaan kunnen. 't Valt niet bezwaarlyk, om, op alle Dorpen van Rhynland en Delfland, voorbeelden te vinden, van jonge Lieden, die tien a twaalf jaaren gevryd hebben: ik ken 'er, die met hun twintigſte jaar door Liefde aan elkander verbonden waren, en egter niet gehuwd zyn voor den ouderdom van vyftig jaaren. Dit uitſtellen van 't Huwelyk ontſtaat intusſchen niet uit eene al te groote koelheid, gelyk ſommigen daar over oordeelen; maar dikwils uit eene ongemeen ſterke Ouderliefde. Deeze voortreffelyke Deugd overwint die Drift, en ſomwylen wel wat al te ſterk: ze is wel eens de oorzaak, dat eene Boeren-Dogter, ſchoon zy door de hevigſte Liefde blaake, eerder onder dien gloed verteeren wil, dan dat ze een berooiden Vader of eene nooddruftige Moeder, en, by de Ryken, zwakke Ouders, ver-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

verlaaten zal; als zy dezelven, door den arbeid of anderzins van dienst kan zyn. En dit is den Hollanderen over 't geheel al vry eigen; zulks heerscht ook genoegzaam in alle onze Steden; hoewel men 'er, hier en daar, gelyk ook elders, veele ontaarte Kinderen ontmoete. Middelerwyl is dit nogtans ook waar, dat het, hoe ſterk de Ouderliefde zig hier tegen de natuur der Liefdedriften aankante, in zulke langduurige Minnaaryen meermaals gebeurt, dat de Drift de Harten overwint; waar door, (de Sexe vergeeve 't my, zoo ik te rond ga;) de geheime Minnehandelingen tusſchen zoodanige Gelieven niet zeldzaam zyn. En 't is ongeloovelyk, hoe doorſleepen onze Boeren-Meisjes veelal op het ſtuk der Liefde zyn; zoo dat ik wel durve zeggen, dat zy 'er de ſnedigſte Courtizane in overtreffen: niet met zig ylings over te geeven, aan de begeerte, en lugtige galante verzekeringen van een wuften Minnaar; maar in de konst, om het Hart haarer Vryers in den grond te leeren kennen; waar op ze zig dan, en niet eerder, met eene ongemeene Drift en ſtandvastige Liefde verbinden. Overeenkomſtig met deeze haare gewoone voorzigtigheid, ziet men ze ook nooit op Bruiloften, Kermisſen, en by ſoortgelyke gelegenheden, zig inlaaten, met iemand die haar onbekend is. Een Steedſche Jonker is derhalven deerlyk misleid, als hy den afkeer, dien ze voor zyne galante kneepen betoonen, aan haare onge-

gevoeligheid toeſchryft: zy verſtaan ze zeer wel; dog houden zig onnozel, en ſpotten 'er mede, als de Stedelingen weggegaan zyn. Ik ben verzekerd, dat zy den Stedeling nog ſterker uitlachen over zyne liefkoozeryen, dan hy haar veroordeelt wegens gewaande ſtuurschheid: en iemand, die de Boeren-Kermisſen, in dit opzicht, bezoekt, mag zig wel omzigtig gedraagen, wil hy niet het onderwerp van de geestigſte kwinkſlagen en ſpotternyen worden, die een onvoorzigtigen Vryer ooit hebben kunnen doen bloozen, en bedremmeld ſtaan. Geheel anders betoonen zy zig jegens haare Vryers en Kermis-Knaapen; voor deezen hebben zy alles over; en de ſluikeryen, die 'er omgaan, zyn, zou ik wel durven denken, hier nog veelvuldiger dan in de Steden: dog alleen onder de door Liefde reeds verbonden voorwerpen; die elkander meest altyd getrouw aankleeven. Hier van is 't ook, dat hunne Huwelyken, als ze tot ſtand komen, gemeenlyk zeer beſtendig en genoeglyk zyn. Dus winnen zy 't veelal van de Stedelingen, onder welken de ſluikeryen niet zelden eene toomelooze rol ſpeelen, en de Huwelyken losſer aangegaan worden. Wat voor 't overige hunne Vryery belangt, konden hier de Hooibargen ſpreeken, de Lindenlaanen getuigen, en de ſluipvenſtertjes der Veeſtallen klappen; men zou menig teder Minneklagtje hooren, dat nu door de ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heimhoudende Liefde verborgen blyft. Wel mogt daarom HUIGENS zeggen:

Lindeblaedjens, luistervincken,
Van ſoo menigh aapenklucht,
Van ſoo menig traen-verdrinken,
Van ſoo menigh ſotten ſucht,
Help my tuigen wat een karmen,
Wat een ſtommelend gelaet,
Wat een Blindeling omarmen,
Onder u niet om en gaet.

Dan de beſcheidenheid verbied ons een verder onderzoek deezer Liefdegeheimen; en wy hebben reeds gronds genoeg, om te beweeren, dat men veelal te voorbaarig oordeelt over den invloed der Climaaten, als men aan de bewoonderen der heetere Gewesten, zoo algemeen meerder en kragtiger Liefdedriften toeſchryft, dan aan hun, die onder een kouder en vogtiger Climaat leeven; en als men uit dien hoofde onze Hollanders, in dit ſtuk, veelal voor min of meer ongevoelig en onverſchillig houd. 't Is hier de plaats niet om dit onderwerp, dat men in een ſterker licht zou kunnen zetten, breedvoerig te betoogen; en 't gezegde, voor zoo ver dit hier te ſtade komt, is genoeg. Men lette voorts alleenlyk, om dit nog in 't voorbygaan op te merken, op die Vreemdelingen, welken zig jaarlyks in menigte, uit Vrankryk, dat tog den voorrang in de Minnekonst begeert,

geert, herwaards begeeven. Is 'er onder dat Boeren Volkje der Piemonteezen, der Bretagners, der Picardiërs en der Savoijaarden, zoo veel meer lieftalligheid en geschiktheid voor de Min te zien, dan in onze Landlieden? 't Is my nimmer zoo voorgekomen, en ik meen recht te hebben, om vast te mogen stellen, dat ze in beschaafdheid, oordeel, en sterke leevenskragten, by onze Boeren niet te vergelyken zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Raakende de overige Driften onzer Landbewoonderen, ze zyn hier omtrent vooral niet minder, dan die van andere Gewesten. Gramschap en Toorn beheerschen hen zekerlyk, gelyk alle andere Menschen, nu en dan: dog de inschiklykheid, en de broederlyke gemeenzaamheid, onder elkander, houden die doldriftige gemoedsneigingen in den band. Men zal onze Rhynlanders, in hunne drinkgelagen, wel eens hevig toornig vinden; dan hunne vervoering neemt doorgaans af, eer het tot slaan komt. Een enkel bedaard tusschenspreeken, van eene goede kennis of een Vriend, is in staat om hen straks te verzoenen; buiten eenige kwaadaartige humeuren, is deeze hunne verzoening oprecht; en hy, die na dezelve harrewart, krygt gewoonlyk een ieder tegen zig. Zoo zeer houden zy van ongeveinsde Vriendschap; en 't is aan deeze loflyke Gemoedsneiging toe te schryven, dat 'er eene zeer algemeene vreedzaamheid, in deeze Eeuw, het veld gewonnen heeft, tegen de Vegtpartyen, die in

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de voorige Eeuw in zwang waren. Op buitengemeene vreugdedagen, vind men ons Boeren Volkje juist niet zeer gemaatigd; als zy 'er zig aan overgeeven, zyn ze geheel en al vrolyk, en geen zorg komt dan in 't hart. Op een Kermis en Bruilofts-Feest, is het, zeggen zy, Kermis en Bruiloft; men zingt, men danst en ſpringt, zoo lang de vreugdedagen duuren, nagt en dag, zonder ophouden, en tot afmattens toe. Dog buiten zulke tyden is hunne Blydſchap niet uitſpoorig; als de Kermis, enz. voorby is, vertoont zig alles weder zeer bedaard; en dan heb ik zeldzaam kunnen beſpeuren, dat ze, over byzondere gevallen, die een ander ſomwylen recht vrolyk zouden maaken, zeer aandoenlyk zyn. En ik durf insgelyks wel verzekeren, dat ze meerendeels zeer gemaatigd zyn in hunne Droefheid en Tegenſpoeden. Ik heb, by gelegenheid veeler bittere en hartroerende Sterfgevallen, opgemerkt, dat de Droefheid hen wel treft; dog dat eene Christelyke Lydzaamheid hen daar tegen weder vertroost. Even zoo gedraagen zy zig onder het verlies hunner tydlyke Goederen, en zyn dan nog wel zoo ſterk: ik ken verſcheiden oprechte eerlyke Boeren, die, in de rampſpoedige Veepest, Hof en Haaf kwyt geraakt zyn; die zig met de grootſte gelaatenheid aan hun lot onderwerpen, en, vergenoegd, weder met een zoberen arbeid geneeren. Ik laat het oordeel ſommiger Wysgeeren aan zyne plaats, en

zoek

zoek my niet in te wikkelen, in hun geschil, of de ſterfte onzer Runderen, als het gevolg van een natuurlyken ſamenloop, dan als eene roede des Allerhoogſten aan te merken zy; maar dit is zeker, dat, ingevolge van den invloed van het laatſte denkbeeld, de Christelyke Lydzaamheid het hart onzer Landlieden vertroost, en haar Gods vooronderſtelde roede eerbiedig doet kusſen; in zulke grievende ongevallen, welken den Veeman by andere Volkeren misſchien tot hoopelooze einden zouden brengen. Wat de Vreeze, die angſtige aandoening van 's Menſchen hart, betreft, ik zou 'er onze hier bedoelde Landzaaten niet geheel vry van durven ſpreeken, ten opzichte van Spookeryen en ſoortgelyke Vertellingjes; en zelfs niet in 't geval van twisten of geſchillen; waar voor ze in den eerſten opſlag anders niet zeer aandoenlyk zyn. Deeze hartstogt werkt hier egter gemeenlyk ſterkst op de eerſte aandoening; als dezelve voorby is, zyn ze veelal onverſchrokken, en, als 't 'er toe komt, onverzettelyk ſtandvastig. Hier en daar, en wel meest onder de Bouwboeren, heerscht eene meerdere ſtoutheid; maar over 't geheel zyn de Veenlui gedweër. Men vind ze wyders, dat doorgaans in Rhynland en Delfland plaats heeft, zeer aan elkanderen verknogt; des de eene Dorpeling bykans altoos den anderen helpe. Hier uit worden nu en dan nog al eens opzetlyke Vegtpartyen gebooren; die niet

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Fff 3 ligt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ligt afloopen, zonder eene geheele overwinning van de eene of andere party; dat geen teken van blooheid of vreeze is. Verder zyn ze, even als alle andere Menschen, voor deeze hartstogt minder of meerder vatbaar, dat hun eer tot lof dan ter veragtinge strekt; dewyl eene beredeneerde Vreeze veel hooger te schatten is, dan eene dulle onverschrokken en roekelooze stoutheid.

Slaan wy voorts het oog op de Geneigdheden, die uit de Getemperdheden en Hartstogten ontstaan, dan konnen wy niet nalaaten, wel byzonder agt te geeven, op de voortreffelyke verbeteringen onzer tot dus ver beschouwde Landzaaten deezer Eeuwe; met betrekking tot die oude Broederlyke neiging, om een ieder in zyne Gevoelens, zoo van Godsdienst als Huishouding, vry en onbelemmerd te laaten. 'Er heerscht toch tegenwoordig, by het meerendeel van deeze onze Landsgenooten, ten aanzien van het eerste, eene algemeene eerbied voor, en zugt tot den Godsdienst, zonder eenig inmengsel van dien bitteren haat, welke, nog in de Zeventiende Eeuw, tusschen Roomschen en Onroomschen stand hield. Een ieder leert en staat zyne byzondere Leerstukken voor; dog wraakt allen persoonlyken haat, om verschil van Godsdienstige gevoelens. Roomsch en Onroomsch leeft, in wandel en handel, als een Vaderlandsch Broeder: nooit, (zeer weinige kreegele eigenzinnige Zielenknevelaars uitgezonderd zynde,) nooit

nooit hoort men een ſchempwoord of vinnigen ſcheut over eenige Gezindheid. Die van de heerſchende Kerk deelen in de gewoonten der Roomschgezinden, om zig, op de Heilige Dagen, met ſpeelen of eenige andere uitſpanningen te vermaaken. De Vastenavond-Feesten zyn eerder byéénkomſten van Broederſchap, dan Plechtigheden van byzondere Gezindheden; ja zy worden door de Gereformeerden zoo ſterk gevierd, als door de Roomschgezinden. En ik voor my betuig, openlyk, dat ik, met zeer veel Roomschgezinden verkeerd hebbende, nimmer eene ſchaduw van ingewortelden haat by hen gevonden heb; maar veel eer een oprecht, gulhartig, welmeenend, Vaderlandsch hart, dan eene geveinsde vriendſchap, die my integendeel, vry meerder, voorgekomen is, by Lieden van andere Gezindheden, die zig met den Mantel van ſchynheiligheid zogten te bedekken. By de Leeken der heerſchende Kerke heeft geene andere Gemoedsneiging de bovenhand, dan die aan de Leere der Kerke, en den eisch der Wetten verknogt is; en zy misbruiken hunne voorrechten zeer zelden. De Roomschgezinden zyn, ondanks eenige misſchien al te ſterke gevolgtrekkingen der Wetten, gehoorzaame Ingezetenen; en hoewel zy, by gisſing, bykans de helft der Inwoonders deezer Streeken uitmaaken, leeven zy, in den Burgerlyken ommegang, met de overigen, als of zy allen van eenerleie Gezindheid waren.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ren. By aldien eens ieders Hof, Haaf en Hart maar vry is, zoo flegts een ieder in zyn tydlyk belang niet belemmerd word, vraagt men weinig, wat hy gelooft: en zoo 't al gebeurde, dat de eene of andere Heethoofd, over 't ftuk van Godsdienst, met drift of fchemp uitvaart, haalt hy zig in de Boerengezelfchappen den algemeenen haat op den hals, en zyne verkeering word gemyd; de gemeene uitdrukking, ik zou byna zeggen regel, is; *Laat ons van geen Religie fpreeken; een eerlyk Man is voor den ommegang, en ons Geloof voor ons Hart en voor God.* — 't Geen ik hier melde, Leezer, fteunt op eene veelvuldige ondervinding, en ik zou het met reden agterwegen hebben kunnen laaten, ware het niet, dat het, tot een ontegenzeggelyk blyk van eene Broederlyke Vryheids Gemoedsneiging der Natie ftrekkende, met recht hier behoorde. Ik heb 'er daar en boven te minder van af kunnen zien, om dat het ons de natuurlyke gevolgen der Vryheid zoo duidelyk voor oogen ftelt. Hoe zeer onze Hollanders, veele Eeuwen door, 't zy door geweldige Overheeringen, 't zy door Oorlogen, 't zy door Religiedwang gefolterd zyn, zy genieten naauwlyks de kalmte eener aangenaame Vrede, en 't genot van hunne eigen Voorfpoed en Bezittingen; of alle haat en twist verdwynt, en 't oude natuurlyke vrye, broederlyke, getrouwe en waaragtige, komt terftond boven. Ook hebben de geleerdfte Twistfchriften het minfte vermo-

mogen niet, om die natuurlyke Verdraagzaamheid der Natie te ondermynen. De Natie beſchouwt, volgens haar eigenaartig karakter, dat ik meest by den Boerenſtand ontdek, de uitgewerktſte Samenſtellen en geleerdſte Twistſchriften, over de veelvuldige Godsdienſtige verſchillen, aan, eerder als onnut, dan nuttig voor de ſamenleeving. Dus is dan onze Eeuw in dit ſtuk, ten minſten by onze Rhynlanders, over 't geheel verbeterd: iets dat ik ten grooten deele toeſchryve, aan de algemeene gematigdheid, welke thans zoo luisterryk op den kanſel der heerſchende Kerke, tot roem onzer Leeraaren, doorſtraalt. En dan ook, wel voornaamlyk ten aanzien der Roomschgezinden, aan de wyze ſchikking van 's Lands Staaten, om Roomschgezinde Priesters uit Ingezetenen of Nederlanders te laaten verkiezen; waar door men dan, (want wie zal zyn Vaderland vervloeken?) niet te dugten heeft, dat een trotſche Spanjaard, of listige Italiaan, den Vaticaanſchen Blikſem, in de houtſtapels en vreugdevuuren der Vryheid, zal doen ontbranden; noch het Roomſche Weerlicht van Geweetensdwang zyne Donderſlagen, op de teenen gorzingen van den Hollandſchen Tuin, doen uitbarſten. Dus leeven wy in ons Vaderland vergenoegd, en in dit opzicht gerust. Dus ziet men, by deeze onze Landzaaten, de egte en rechte oude Hollandſche Gemoedsneiging, voor de Vryheid, op nieuw bevestigd, daar zy in de in-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſchiklykheid, aangaande dat teder ſtuk van Godsdienst, zoo klaarblyklyk veld gewonnen heeft.

Wat de overige Gemoedsneigingen aangaat, het is als of, met de oude Volkseigen Deugden, ook de oude Ondeugden herleeven. De Dobbel- en Speelzugt althans is genoegzaam tot denzelfden trap van misbruik geklommen, dien ze, ten tyde van TACITUS, onder de Batavieren had. Hoe 't hier mede gelegen zy in veele andere Gewesten van Holland, daar van heb ik juist geen ondervinding; maar ten aanzien der Boeren, in Rhyn- en Delfland, is my zulks ten klaarſte gebleeken. Buiten het ſpeelen in de Kolf- en Kaatsbaanen, daar ze, inzonderheid door het zoogenoemde overkolven, veel gelds verliezen, is het Kaartſpeelen by meest allen, oud en jong, arm en ryk, de grondſlag van hun Dobbelſpeelen. En ſchoon deeze Speeldrift by allen niet even ſterk zy, is dezelve egter zeer algemeen; bovenal gaat het Speelen veelvuldig onder hen in zwang, geduurende de Vastenavondtyden; wanneer zy niet ſlegts een enkelen avond of nagt, maar ſomtyds wel twee, ja dagen en nagten, agter den anderen, met het Lanterluiſpel doorbrengen: dewyl ze de gewoonte hebben van dikwerf niet te ſcheiden, voor dat de een of ander alles gewonnen, of de party alles verſpeeld heeft. Een Boerenknegt of Meid, die de met zwaaren arbeid verdiende Huurpenningen, een gantsch

Zie Bl. 480.

jaar,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

jaar, of wel een halfjaar, (want de helft verſmelt gewoonlyk op de Boerenkermisſen,) zuinig beſpaard heeft, zal dezelven onbeſchroomd op één avond verſpeelen. Somtyds zullen ze 't waagen, om verder zoo veel van de Baazen te leenen, dat ze 'er weder een geheel jaar voor moeten arbeiden; 't welk ze ook doorgaans heilig en getrouw nakomen; alzoo het een onuitwischbaare ſchande is, daar in nalaatig te zyn. Men heeft hier zoo ſterk eene zugt voor 't Spel, dat men 't bykans nooit weigert, om aan een bekenden, die zyn geld verliest, zoo veel als iemands beurs en ſtaat toelaat, op te ſchieten. Ze zyn geen liefhebbers van grof ſpeelen; maar op den gewoonen inzet van hun Lanterluiſpel, beſtaande gemeenlyk in de ſomme van vyf Duiten, kan het Spel wel eens zoo hoog ſtygen, dat het tot Guldens, Ducaaten en Ryders oploope. Ik heb 'er, onder de ryke Veenboeren, verſcheiden gekend, die met een zak Duiten, en een volle zak Sesthalven uitgongen, om te ſpeelen; die, dit geld verloren hebbende, zig nog al veel hooger in 't Spel inlieten; en hun geld met zulk een gelaatenheid verlooren, als of 't hun geenszins deerde. Veelligt zouden zy, indien de Wetten der Vryheid eene ſlaafſche verbintenis gedoogden, even als van ouds, in ſlaaverny treeden, wanneer de Speeldrift in 't gemoed aan 't gesten is. Raakende het ſtuk van Dronkenſchap; hier van zou ik zeer veelen hunner niet vry durven ſpreeken. Het Gene-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

never- en zwaar Bierdrinken gaat 'er al vry grof in zwang: edog, hoe ſterk dit ook by veelen plaats hebbe, is het evenwel over 't geheel niet, dan by enkele uitſpanningen, op Kermisſen en Feestdagen; wanneer ze veelal onmaatig drinken, en om een fles Wyn, zoo als zy zeggen, niets geeven. Dan zulk een, die zig dagelyks dronken zuipt, en zyne zaaken laat verloopen, is by hen een walgelyk voorwerp. Men kan ze derhalven niet als overgegeeven Dronkaarts beſchouwen; en daar 't niet te wraaken is, dat de Mensch met goeder harte drinke van zynen Wyn, en dus het hart vervrolyke, kan men, zoo men geen te geſtrenge Zedemeester wil zyn, hunne nu en dan uitſlaande verheuging nog al eenigzins verſchoonen, zonder egter een voorſtander van buitenſpoorigheden te weezen. Zy hebben in dit, gelyk ook in andere gevallen, zeker hunne Menschlyke feilen; maar geenen, waarin zy, boven andere Volken, volſtrekt uitſteeken; en ze bezitten, daar tegen, veele treffelyke hoedanigheden, die de vlekken hunner misſlagen, zoo niet geheel uitwisſchen, ten minſten verdooven of bedekken.

Getrouw aan den Huwelyksband, zyn ze zeer kuisch, vooral de gehuwde Vrouwen. Veele Mannen, byzonder Schippersgasten, die te Amſterdam, te Rotterdam, en in andere volkryke Steden, daar de gelegenheid tot dartelheid al vry openbaar is, verkeeren, ſtaan in dit ſtuk dikwerf bloot

voor

voor uitſpattingen; dog over 't algemeen behoud de kuichheid het veld, by hen, die gewoonlyk in hunne Steden en Dorpen verblyven. Omtrent de Opvoeding der Kinderen, ziet men hen zeer zorgvuldig, zoo lang ze in de kinderlyke jaaren zyn; dan den arbeidzaamen ouderdom bereikt hebbende, laaten zy ze aan zig zelven over; als zy maar weeten dat ze zig in 't Vaderland bevinden; want voor Oost-Indiën beeven ze. De Liefde tot de Kinderen is hier, gelyk by onze geheele Natie, uitmuntend groot, en zeer hartstogtig: de Moederlyke tederheid ſtraalt 'er zoo ſterk, als ergens, door. Eene zwakke Moeder, buiten ſtaat om 't Wigt te zoogen, haar Kind te ontneemen, is haare ſmerten vermeerderen: al wie maar eenigzins kan zoogt zelf; en 'er is geen grooter zegen in 't Kraambedde, geen lieflyker balſem op de ſmertlyke Baarensweën, dan het eigen Moederlyke zog op de Lipjes der Zuigelingen te mogen ſtorten. De Gastvryheid voor een bekenden heerscht 'er algemeen: maar ze zyn zeer ſchroomagtig voor Vreemden, die ze niet ligt zullen herbergen: 't welk voortſpruit uit de menigte van vreemde Landloopers, die 't hartje des Lands doorkruisſen; anders zyn zy, gelyk ook vooral in de Veenen, nog al herbergzaam en gul. Voor een bekenden, of een Vriend, die met hem komt, word ſtraks een pot zwaar Bier, Brood en Kaas, opgezet; en eene vriendlyke, dikwils herhaalde, uitnoodiging, port de eetlust aan.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men kan der Huiswaardinne geen meerder vermaaks aandoen, dan als men vrylyk toetast; zig afkeerig te houden is, dunkt hun, hen te verſmaaden: en by hoe armer dat men komt, hoe meerder vermaaks zy genieten, als men eene beete Broods, en een teug Bier met hen nuttigt. Wil men deeze Lieden volkomen vernoegd, hun Huis en Hart open zien, (Dankbaarheid is hun Wellust,) men ſchenke een Stuiver, een Oortje, of een Koekje, aan de Kinderen, en 't vrolyke genoegen ſchittert op het gelaat van Moeder en Kind; terwyl de gedienſtige Vader bereid ſtaat, om de des begeerden met Schuit of Wagen t'huis te brengen. Meerendeels zyn ze ook jegens de Armen zeer weldaadig; een nooddruftige word bykans nooit ongetroost heen geſtuurd; men ſchenkt hem gemeenlyk een Duit, een ſtuk Brood met Kaas, en een nap met Melk of zoet Wei, ter verfrisſchinge of verſterkinge. Kortom, Heuschheid, Oprechtheid, Liefde tot den Medemensch, Eerbied voor den Godsdienst, en 's Lands Wetten, benevens eene zugt voor eigen Haard en Disch, gaan hier hand aan hand gepaard; en bekroonen de algemeene naarſtigheid, met het genot van een weezenlyk gelukkig leeven. Op het beſchouwen deezer Landlieden word men natuurlyk bewoogen, om, de gewoone lotgevallen des Menſchelyken Leevens, die tog altoos met wederwaardigheden vergezeld gaan, buiten geſteld zynde, het voor zeker

te

te houden, dat een Hollandſche Boer, die op zyn eigen Erf woont, en zyne Landeryen naarſtig en tevens voorſpoedig bebouwt, by uitſtek onder de gelukkigſte Menſchen der Waereld te tellen is. Dit ondervond een onzer beroemdſte Dichteren te Abtswoude, de zielſtreelende POOT; en deed dien Landman van geboorte, door de Natuur ten mildſte begaafd, den lof van 't Akkerleven dus vrolyk zingen:

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hoe genoeglyk rolt het leven
Des gerusten Lantmans heen,
Die zyn zalig lot, hoe kleen,
Om geen Koningskroon zou geven.
Lage rust braveert den lof
Van het hoogſte Konings hof.

Als een Boer zyn hygende Osſen,
't Glimpend kouter door de klont
Van zyn erffelyken gront,
In de luwt der hooge Bosſchen,
Voort ziet trekken; of zyn graen
't Vet der klai met goud belaen;

Of zyn gladde mellekkoeijen,
Even lustig, even bly,
Onder 't grazen, van ter zy,
In een bogtigh dal hoort loejen.
Toon my dan, ô Arme Stad,
Zulk een wellust, zulk een ſchat.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Welige Akkers, groene Boomen,
Malſche Weiden, dartel Vee,
Nieuwe Boter, zoete Meê,
Klaere Bronnen, koele Stroomen,
Friſche luchten, Overvloet,
Maekt het buitenleven zoet.

En wat verder:

Appels enten, Peere plukken,
Maejen, Hooien; Schuur en tas
Stapelen vol veldgewas,
Schapen ſcheeren, Uijers drukken,
Zeven Kinders en een Wyf
Zyn zyn daeglyks tydverdryf. enz.

Het overige van dit Dichtſtukje, waar van wy ſlegts een gedeelte overgenomen hebben, vloeit alleszins fraai en natuurlyk. Het is te vinden in de Werken van den natuurlyken zoetvloeijenden POOT; die, bekend genoeg in onze Hollandſche Waereld, door zyn aanmoedigend voorbeeld getoond heeft, hoe de natuurlyke geneigdheid onzer Hollanderen niet ongeſchikt is, tot het voortbrengen van edele Vernuften, die in de Dichtkunst treffelyk uitmunten. 't Zou ons weinig moeite kosten, dit nog door verſcheiden andere voorbeelden te bevestigen; dan wy zien 'er voor tegenwoordig van af; en merken alleenlyk nog aan, dat het genoeglyke Landleeven, wel inzonderheid onze Rhyn- en Delflanders, met eene alge-

gemeene drift voor de bekoorelyke Dichtkunst ſchynt te bezielen. Ieder hunner althans ſchept een groot vermaak, in 't hooren, en veelen in 't opſtellen, van Liederen, of 't berymen van Spreukjes en Schertzerytjes. 'Er is naauwlyks een Boeren-Knaap of Meisje, die ſlegts leezen kan, zonder ſmaak voor die ſoort van Papieren; en men zal, boven andere Boeken, vastlyk een of meer Liedjes of Liedeboekjes, in derzelver Zakken of Koffers, vinden; en die wat beleezener wil zyn, leest het Boek van CATS, dat Roomsch en Onroomsch, gelyk overbekend is, bykans als een Huisbybel waardeert. De zulken onder hen, die zig boven anderen beroemen, op het maaken van een Rympje, volgen veelal dien trant, welke oudtyds zeer in den ſmaak der Redenrykers was. 'Er zyn my ook nog eenigen in leevenden lyve bekend, die in de openbaare Battementen mede geſpeeld hebben; en men vind hier en daar, op de Boeren-Dorpen, nog Gezelſchappen, die onder elkander *prononceeren*, zoo als zy 't noemen, dog eigentlyk een Comedie ſpeelen. Verder ſtrekken ons mede ten bewyze van dien Rymlust, welke, in vroeger dagen, onder den Boerenſtand algemeen was, en nu nog by veelen ſtand houd, die eenvoudige, dog ſomwyl koddige Rympjes, op de kratten der Karren en Wagens, mitsgaders in hunne Huizen op de Schoorſteenmantels, en vooral op de Glazen. Ter uitſpanninge

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ge zal ik den Leezer een der eenvoudigſten, dat tevens nog al aanmerkelyk is, mededeelen, zoo als het zelve op zeker Glas, in den Dorpe Warmond, gevonden is.

Glasſchrift van MATHYS JACOBS VAN HEEMSKERK.

Als 't Jaer ſestien honderd en 12 uitbrogt,
Als doen heb ik beſogt
De ſtad Romen voorwaar:
Op den 7^{den} Aprillis nam ick aen deſen tocht,
En reisden wel bedocht
Uit Warmond openbaer.
Ick quam binnen Romen den 19^{den} Mey daar naer
Met myn roodgevlakten hond,
Die met my liep tot dien ſtond.
Maer den $22^{ſten}$ Mey ſcheid ik weder van daer,
En kwam binnen Warmond,
Met myn voorzyden Hond,
Op den $20^{ſten}$ Juny, zynde frisch en geſont.

Dit Vaersje, dat op zig zelve tot een voorbeeld ſtrekt van de oudtyds onbedwongen manier, om een of ander voorval te berymen; komt daar en boven zeer wel overeen met de oude geaartheid der Batavieren, die gewoon waren hunne bedryven in Liederen en Zangen te vermelden; waar toe de Hollanders nog al geneigd zyn: het welk ons, ook in dit opzicht, verzekert, dat ze rechte afſtammelingen der Batavieren

ren zyn. Hunne oude wyze van Bardzangen te zingen, is nog vervolgens overgebleeven in de oefeningen der Redenrykers, en ſtraalt nu nog door in het veelvuldig dichten van Liederen. CORNELIS HEILIGERT, (dien ik openlyk dankzegge, voor zyne gunſtige bereidwilligheid, in my veele oude Rym- en Historiewerken, tot het nagaan der oude Dragten onzer Voorzaaten, te verzorgen,) een waardig Medelid van het Konstgenootſchap, *Konst word door arbeid verkregen*, heeft dit, in zekere Redenvoering, die wy hoopen dat het licht zal zien, zeer keurig betoogd; en wy hebben het niet oneigen geagt, van deeze gelegenheid gebruik te maaken, om, in 't voorbygaan, het onze deswegens te melden; zo verre zulks toepasſelyk is op onze Rhyn- en Delflanders; onder welken een aantal van Konstgenootſchappen der Redenrykers gebloeid heeft. Men had naamlyk, buiten de Kamers der Steden *Leiden*, *Haarlem*, *Amſterdam*, *Vlaardingen*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *'s Hage*, *Gouda*, enz. niet min beroemde Rederyk-Kamers, te *Warmond*, *Noordwyk*, *Zoetermeer*, *Ketel*, *Katwyk*, *Scheveningen*, en op meer andere Dorpen; in welken ook nog heden die drift by uitſtek heerscht. Dus zyn 'er te *Katwyk* en te *Noordwyk*, onder den gemeenen Man, of de zoogenoemde Baanders, veelen natuurlyk geneigd, om, op 't minſte voorvalletje dat onder hen plaats heeft, ſtraks een Liedje te berymen; het welk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſomtyds zulke onbedwongen kwinkſlagen behelst, dat ik 'er dikwerf over verzet geſtaan hebbe. In Warmond en te Zoetermeer is het even zoo geſteld; en ſchoon men in de Veenſtreeken minder ſchyne op te hebben met Liedjes, ontdekt men 'er echter eene zugt tot het maaken van korte Rymſpreukjes, die 'er ontellyk veel zyn; waar van wy 'er nu en dan, naar eisch der onderwerpen, al eenigen opgenoemd hebben. Ook is het in deeze onze dagen niet zeer zeldzaam, daar omſtreeks zeer goede natuurlyke Dichters te ontmoeten; en 'er zyn my genoeg bekend, die, met onzen Abtswouder Dichter, POOT, natuurlyk ter Dichtkonſte geſchikt, de zoetvloeiendſte vaarzen doen voortrollen. Onder allen ken ik dus, by uitneemendheid, een braaf en deftig Jongeling, in zeker Dorp, tusſchen Haarlem en Leiden. Van deezen, zynde een Tuinier van zyn Beroep, heb ik verſcheiden vaarzen gezien, welken met zoo veel zwier, kragt en bevalligheid van woorden opgeſteld zyn, dat ik ze niet, zonder die genoeglyke aandoening, welke de Dichtkonst in 't gemoed verwekt, heb kunnen leezen. Indien zulke natuurlyke Dichters ſteeds aangemoedigd, en door des kundigen geholpen wierden, zouden ze veelligt den hoogſten trap der Dichtkonſte beklimmen.

Zie inzonderheid *Tweede Deel*, over de *Turf*, Bl. 586.

Het geen wy tot dus ver gezegd hebben, raakende de Dichtkonst, mag men ook wel grootlyks overbrengen, op haare gelief-

liefde Zuster, de Schilderkonst; in welker oeffening onze Landlieden ook dikwerf niet min gelukkig geslaagd zyn. In ons Rhynland, mag men zeggen, heeft de Natuur een der grootste Schilderbaazen van Europa voortgebragt; REMBRAND VAN RHYN, een Boeren Zoon, te *Koudekerk* gebooren. En Delfland mag roem draagen op zynen ADAM PYNAKER, die in het Dorp *Pynaker* het eerste licht aanschouwde. En 't viel ons gemaklyk, nog al een vry aanzienlyk getal van roemwaardige Hollandsche Schilders op te noemen, ten bewyze van de geschiktheid onzer Natie tot die Konst; dan 't is onnodig. Wy hebben, schoon wy thans op geen by uitstek groote Schilders kunnen roemen, nog heden overtuigelyke blyken van vroeger dagen; die genoegzaam toonen, dat onze Hollanders, wanneer ze 't er op toeleggen, in dit stuk niet minder zyn dan eenig ander Volk. Wyders vind men 'er, onder onzen Boerenstand, nog veelen, die met eene natuurlyke zugt, tot 't handhaaven van deeze en geene Kunsten en Weetenschappen, begaafd zyn. Ik ken 'er, die, met oplettendheid en oordeel, zeer veel werks maaken van Weer- en Starrekundige Waarneemingen; die door eigen oeffening het zeer ver gebragt hebben, in 't samenstellen van kunstryke Werktuigen; die onvermoeid arbeidzaam zyn, in 't beoeffenen der Schryf- en Rekenkonste; die zich by uitstek vermaaken, in 't oplossen der moeilyk-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lykste Algebraïsche voorstellen; waarin verscheiden van onze Dorps-Schoolmeesters uitmunten; dat de Jeugd aanleiding geeft, om haare natuurlyke bekwaamheden, ten dien opzichte, te toetsen, en met een gewenschten uitslag in 't werk te stellen. Door eene geduurige oeffening, hebben onze leerzaamste en schranderste Boeren, dikwerf aartige en kunstige zetten in het stuk der Rekenkunde; waarin zy elkander, geduurende hunne Wintersche avonden, by manier van uitspanning, gestadig scherpen. Ook zyn 'er eenigen, die zig op de Letterkunde toeleggen, dog derzulker getal is niet groot: de Gemoedsneigingen, die geschikt zyn ter onbedwongen verpoozingen, dulden niet wel een aanhoudend zittend leeven. 't Is egter zoo niet, of wy mogen nogtans roemen op Landlieden, welken onder de grootste Taalkundigen behoord hebben; te weeten de vermaarde Gebroeders VAN DER CODDE, Rhynsburger Boeren: waar van de een, onder den naam van GUILLELMUS CODDEUS, de waardigheid van 't Hoogleeraarschap in de Oostersche Taalen, te Leiden, met lof bekleed heeft. Men verhaalt, hoe Prins MAURITS, die 'er eer in stelde, zulke Boeren op het Land te hebben, op zekeren tyd, den Franschen Afgezant, in een Vorstlyk Speelreisje, lokte, ter plaatse daar deeze VAN DER CODDE de Ploegpaarden voor den Ploeg dreef; dat hy, hem aan de Koets geroepen hebbende, den Ambas-

basſadeur verzogt, dien Boer, in verſcheiden Taalen aan te ſpreeken; en dat gemelde VAN DER CODDE den Ambasſadeur, tot deszelfs grootſte verwondering, met zeer veel welſpreekendheid, in onderſcheiden Taalen, voldoende beantwoordde. Deeze, als gezegd is, werd naderhand tot Hoogleeraar verheven; maar zyne Broeders volhardden in het waarneemen van den Landbouw, en maakten volſtandig werk van hunne geliefde Oeffeningen. Zy hebben ook een Nazaat gehad, die zig insgelyks der Taalen kundig maakte, en omtrent den jaare 1730 nog leefde. Deszelfs thans in weezen zynde Afſtammelingen erkent men mede voor deftige braave Burger-Landlieden; dog die zugt tot verhevener Weetenſchappen is by hen niet te beſpeuren. Voor 't overige munten onze Boeren, wel byzonder veelen der Rhyn- en Delflanders, gemeenlyk uit in het Werktuigkundige; en bovenal in de Watertuigkunde; waar omtrent de Nood en de Natuur hen boven anderen bekwaam gemaakt heeft. Deeze liefhebbery voor 't Werktuigkundige ſtraalt zelfs in de kindschheid door; toonende de Jongens bykans allerwegen hier omſtreeks eene zugt, tot het namaaken van allerleie Werktuigjes, die onder hunne zinnen vallen; het zy Wagentjes, Molentjes, Schuitjes, Stalletjes, Ploegjes, en dergelyken. En ſchoon dit aan de kindsheid gemeen geagt mogte worden, hunne werkzaamheid toont dan egter nog

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ten minſten, dat zy van der Jeugd af gelyk ſtaan, met de Kinderen van andere beſchaafde Volken.

Men kan uit alles, wat wy dus ver bygebragt hebben, raakende onzen Boerenſtand, het zy dan Rhyn- en Delf- of Schie- en Amſtellanders, genoegzaam afneemen; dat zy, in hunnen ſtaat, geen onwaardige Leden der Maatſchappye zyn; en dat onze Landlieden vooral niet minder geagt mogen worden, dan die van eenigen der bekende Natien. Laat ons nu voorts, volgens de voorheen gemaakte ſchikking, onze beſchouwing wenden tot de Zeelieden, aan onze Zeekusten, van *'s Gravenzande* af tot aan den *Helder;* welke Strandbewoonders wy, zonder agt te geeven op de verſchillende Landsverdeeling van Noord- en Zuid-Holland, als eene byzondere ſoort van Hollanders mogen aanmerken. Zy komen zekerlyk meer als eenige andere onzer Landzaaten voor, als een zuiver onvermengd ſlag van Hollanders; nademaal zy gemeenlyk niet alleen onder elkander in 't Huwelyk treeden, maar ook zelfs de Dorpelingen in 't byzonder zig te ſaam verbinden. Hier uit ontſtaat dan ook, dat zy, hoewel zy over 't geheel zeer na overeenkomen, egter, ten aanzien van hunne byzondere Dorpen, iets hebben, 't geen hun, met betrekking tot ieder Dorp, bykans, by uitſtek eigen is; 't welk wy, na eene voorafgaande algemeene beſchouwing, nader in agt zullen neemen. In 't een en

't

'T ander geval, ſluiten wy hier, gelyk men ligtlyk begrypt, uit, alle zulke byzondere Lieden, welken, ter oorzaake van eenig Staats-, Geestlyk, of ander Beſtiervoerend Bewind, onder hen huisvesten; als daar zyn hunne Baljuwen, Secretarisſen, Predikanten, en hier en daar eenige Boekhouders of Reeders, die met eene ryke Zee-Boerin getrouwd zyn. Deezen tog behooren eigenlyk niet tot het bepaalde onderwerp onzer overweeginge; die wel byzonder gaat over onze natuurlyke Strandbewoonders; waar omtrent wy in 't algemeen het volgende kunnen melden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat hunne natuurlyke geſtalte, die in de eerſte plaatſe in aanmerking komt, betreft; de Mannen zyn meerendeels van eene zoo ſterke, frisſche, fiere en gezonde Geſtalte, dat ze boven alle onze andere Hollanders uitmunten. In vergelyking egter met onze overige Ingezeetenen, vind men ze niet buitengewoon kloek; zy hebben veelal eene middelmaatige lengte; zynde meer onder dan boven de zes voeten: verre de meesten haalen ſlegts vyf en een halven voet; en 't zyn maar enkelden, die boven de zes voeten lang zyn. Mannen van die lengte zyn hier by uitſtek ſchoone Kaerels, dewyl ze doorgaans tevens een vast forsch Lichaamsgeſtel vertoonen; dog de meesten hellen naar het korte gedrongen. Voorts zyn zy meest allen van onze verdere Landsgenooten onderſcheiden, niet alleen door de breedheid hunner Schouderen,

De HOLLANDSCHE Strandbewoonders.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

maar ook door de gezetheid van het geheele Rif, of Bovenlyf. Zy hebben verder ongemeen forſche en ronde Heupen, welgeëvenredigde Dyen en Beenen, die doorgaans rond en dik van Kuitſpieren zyn, met netgevormde Enkelen, en, naar gerade van de robustheid der Lichaamen, met geen te groote of lompe Voeten. Kortom, hunne Lichaamen zyn zoo recht manlyk gevormd, en hunne Spieren zyn zoo ſterk doortekenende en welgeplaatst; dat de Tekenkonst veelligt geen ſchooner voorwerpen zoude kunnen wenſchen; vooral, zoo men in den trant van den beroemden Tekenaar en Konstſchilder, CORNELIS VAN HAARLEM, in de Afbeeldingen van een Adam of een Hercules, zeer breede Schouders begeerde. De Tekenkundigen, 't is waar, hebben dien Meester wel eens beript, over zyne ſtoute Afbeeldingen; dog ik kan met zekerheid zeggen, dat ze in onze Zeelieden natuurlyk te vinden zyn. Het is aan onze Stranden gantsch niet vreemd, welgeſchaapen Kaerels, van eene geregelde Tekenproportie, te ontmoeten, die Schouders hebben, welken tot één à twee- en twintig duimen, ja ſomwylen meerder, in de breedte uitgezet zyn; en welker Borstſpieren dan ook in evenredigheid zoo forsch voorkomen. Dit doet my zeer gezind zyn, om te vermoeden, dat onze Schilder, die alles naar 't leeven maalde, waarſchynlyk zeer veel gebruik gemaakt zal hebben van de geſtalte

der

der ſterkſte Zantvoorder Zeelieden. In dit vermoeden verſterkt ons de oplettende VAN MANDER, daar hy van deezen grooten Schilderbaas, in deszelfs Leevensbeſchryving, het volgende meld. „ Cornelis quam zyn aanporrende natuure grootlyks te hulp, met uitneemende veel en vlytigh te teyckenen nae 't leven, daer toe uytzoeckende van de beste en ſchoonſte roerende en levende Antycke Beelden, die wy (let wel) *hier genoeg binnen 's Landts* hebben, als de ghewiste en alderbeste ſtudie die men hebben kan". Schoon nu VAN MANDER onze Zeelieden in deezen niet bepaaldlyk noeme, en maar alleen ſpreeke, van het Volk binnen 's Lands, dat CORNELIS daar toe uitzogt, zoo komt het my nogtans, uit de veelvuldig geroemde oplettendheid van onzen Schilder, en de gelegenheid der Stede Haarlem, daar zulke forſche Zeegasten dagelyks kwamen, zeer aanneemelyk voor; dat CORNELIS VAN HAARLEM, die *de beste en ſchoonſte roerende en levende Beelden* gezogt heeft, zig ook bovenal van deeze fiere geſtalten der Zandvoorders bediend zal hebben. Dan dit Schilderzugtige uitſtapje bekortende, voelen wy ons genoopt, tot het naſpooren der natuurlyke oorzaaken, van deeze zoo byzonder aan onze Zeelieden eigen geſtalte.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

K. VAN MANDER. *Nederl. Schilders.* Bl. 207.

Wanneer wy onze gedagten hier op willen vestigen, is 'er de natuurlyke reden zeer gemaklyk van te ontdekken. Men heeft

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heeft ſlegts in aanmerking te neemen, dat zy een ongemeenen zwaaren arbeid met den Rug verrigten. Naauwlyks heeft een jonge Knaap de zes, zeven, of agt jaaren, bereikt, of hy torscht een zwaargelaaden Kriel met Visch, daaglyks, naar Stee. By behoorelyken wasdom, word de Kriel, met het toeneemen der jaaren, vergroot, en de Last vermeerderd. Hier uit moet dan natuurlyk volgen, overeenkomſtig met het geen wy wegens verſcheiden andere Beroepen reeds hebben aangemerkt, dat de Schouderbladen, en het Ruggerif, met de Spieren, niet alleen merkelyk uitgezet, maar ook tevens vaster en kragtiger worden. Dit heeft te meerder plaats by de Zantvoorders, om dat zy inzonderheid zulke zwaare lasten draagen, die een ander naauwlyks zou kunnen heffen. 'Er zyn voorbeelden genoeg van Zantvoorders, die een half vat Bier, door het gulle zand, op hun Rug getorscht hebben. Ja, men verhaalt, dat zeker Zantvoorder Zeeman, uitgelokt door de winst eener weddenſchap, ééne of twee lange Planken over zyn Kriel geſpannen hebbende, en daar op, ten zynen genoegen, een vadem droog Brandhout geſtapeld zynde, dien last, van buiten de Zylpoort te *Haarlem*, tot binnen het Dorp *Zantvoort*, gedraagen zoude hebben. Wy geeven dit op, zoo als 't ons is overgeleverd; en zyn, hoe vreemd het in den eerſten opſlag voorkome, niet geheel ongeneigd, om het aan te neemen; zoo uit

DE HOLLANDSCHE NATIE.

uit hoofde der verzekeringe van geloofwaardige Lieden, als wel byzonder uit de mogelykheid, die wy 'er nog al in vinden. Het ſtaat voor eerst vast, dat deeze Lieden ongemeene zwaare lasten draagen kunnen; en daar benevens hebben wy een buitengewoon ſterk Man: als men nu nagaat, gelyk men wiskundig weet, dat de drukking van een last vermindert, naar maate dat dezelve in een uitgebreider evenwigt gehouden, en op het midden gedraagen word; zoo zal 't zeer wel te begrypen zyn, dat onze Zantvoorder, (het Hout in 't breede, en op het midden puntig toeloopende, geſtapeld zynde,) het overleg by de kragt voegende, zulks heeft kunnen doen. Dan men beſchouwe dit verhaal zoo als men 't goedvinde; dit is althans zeker, dat de ongemeene kragten, die de Zeelieden met de Schouders oeffenen, zoo door het draagen zelve, als door het zetten der Armen in de zyden, en het knellen der Draagbanden, om de Schoudergewrigten, natuurlyk te wege moeten brengen, dat zy zeer breede Schouders, mitsgaders ſterke Borst- en Lendeſpieren verkrygen. Hier toe behoort ook de ongemeene ſterke kragt, die zy in 't werk ſtellen, als zy hunne Schepen, met den Rug tegens de agter- en voorſtevens geſchoord, op rollen, van Strand over de Zeebanken kruien. Wanneer men nu verder by het gemelde nog voegt, dat ze ſteeds bloot ſtaan voor allerlei guur Weer en de Koude; als mede dat zy een

zwaa-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zwaaren Scheeps-arbeid hebben; dan behoeft men zig niet meer te verwonderen over dit onderfcheid; en 't is niet dan zeer natuurlyk, dat onze Zeelieden over het algemeen, by uitftek, zulke vaste, fterke, en breedgefchouderde Menfchen zyn. Daar uit volgt dan ook van zelve, dat hunne Heupen eene meerder vaste en fterker uitzetting fchynen te hebben; waar tegen de de Middel, boven de Heupen, en onder de Ribben, weder vry eng gedrongen is; dat natuurlyk ontftaat, uit hunne middelmaatige korte geftalte, die eerder het Beengeftel en de Borstfpieren, dan de weeke Buikfpieren, doet uitzetten. Zeer veel doet ook hier toe de wyze hunner kleedinge; nadien zy de Broeksbanden, niet, gelyk de Stedelingen, op de Heup draagen, maar boven de Heup toebinden; en de uitwendige geftalte van de Heup, door twee of wel drie Broeken, verdikken. Voorts hebben zy hunne Wambaizen glad en net om 't lichaam geflooten; het welk de zwaare Schouderen, den breeden Rug, en de forfche Lendenen recht manlyk doet uitfteeken.

Dit alles te famengenomen, maakt het uiterlyke aanzien onzer Zeelieden forsch en manhaftig; waar mede ook hun gelaat en verdere houding zeer wel overeenkomt. Ze zyn meest allen van eene ronde Tronie, breed van Voorhoofd, niet uitfteekend van Kin, veel eer rond dan fpitsagtig, en kort van Hals; waar door een gezonde bejaar-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

jaarde Zeeboer, van de kortſte geſtalte, de Onderkin digt aan den Hals en Borst heeft. Allen, (maar eenige weinigen uitgezonderd,) hebben ze kort gekruld bruin Hoofdhair, 't welk by veelen, door eene loſſe krul, leevendig om 't Hoofd zwiert: ook vind men hier, meer dan elders, zeer fraaie gekrulde Kroeskoppen. Hunne Wenkbraauwen zyn zwaar gehaird, en evenwel niet zeer uitpuilend. De koleur van hun Vel is ongemeen blank; dog door de Zeelugt en de Zon word dezelve doorgaans tot het bruine getrokken. De blaauwe Oogen zyn Mannen en Vrouwen gemeen; men ontmoet 'er nog etlyke bruinoogigen, dog ſchaars; en de zulken vertoonen een allerleevendigſten opſlag. De Oogleden, die by hen niet groot, maar eer van eene middelmaatige kleenheid zyn, geeven, gelyk dit den zulken veelal eigen is, eene zekere vriendlyke openhartigheid te kennen: ook is hun geheele opſlag vriendlyk, dog ernſtig en deftig; en 'er zweeft geen de minſte trek van wangunst of list op hun aanſchyn. In de overige uiterlykheden hebben zy alleszins een Manlyk voorkomen: hunne beweeging en gang is wel wat zwaaiende, dog egter tevens fier: zy ſtappen helder recht op, met wakkere ſchreeden, en zetten de voeten regelmaatig voort; maakende telkens eene lugtige buiging in de Kniën. Men zal onder de honderd Zeelieden, als men eenige ſtokoude of kwynende zieken uitzondert, geen tien,

en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

en eer minder, vinden, die niet helder recht op, met opgerigten Hoofde, gaan; en in alles zulk eene leevendige uitwendigheid vertoonen, dat het welgemaakte Lichaam verſierd worde, door de vlugge onbedwongen natuurlyke beweeging.

DeVrouwen onzer Strandbewoonders.

Wat de Vrouwen aanbelangt, dezelven zyn mede ongemeen gezond en ſterk van geſtalte; veelal van gelyke, ja meerder, kloekte dan de Mannen; en ik meen my niet te vergisſen, als ik zeg, dat veele Vrouwen der Zeelieden, van *Scheveningen* en *Katwyk aan Zee*, mitsgaders eenigen van *Noordwyk aan Zee*, kloeker zyn dan de Mannen. 'Er zyn althans heden, by die van *Katwyk aan Zee*, veele kloeke Vrouwen, die, door eene welgeſchapen lengte, veele Mannen te boven gaan; terwyl de Zeelieden van *Zandvoort*, van *Egmond aan Zee*, enz., meestal korter Vrouwen hebben. Als men de Vischdraagſters naar de Stad *Haarlem* eens vergelykt, by die, welken te *Leiden* en in *den Haag* ter Markte komen, is dit onderſcheid voor een opmerkſaamen wel dra duidelyk zigtbaar. Over 't geheel zyn deeze onze Strandbewoondſters eerder van eene middelmaatige, dan van eene uitgeleezen ſchoonheid; ten minſte verliest eene Vrouw, van omtrent en boven de dertig jaaren, haare frisſche ſchoonheid veel eer, dan ik zulks wel in de Land-Boerinnen heb opgemerkt. De oorzaak hier van heeft men, zoo als ik onder verbe-

betering gisſe, te zoeken in het doorſtaan van den invloed der Lugt en de hette der Zonne, het woonen, het gaan, en arbeiden in de Zandduinen. Wy weeten immers natuurkundig, dat de wederomkaatzing der Zonneſtraalen veel ſterker werkt op het Zand, dat een glasagtigen aart heeft, en, zoo men wil, uit kleene Keiſteentjes beſtaat; dan wel op de zwarte Aarde; die porieuzer, of min geſlooten, zynde, de ſtraalen te ligter doorlaat. Als men op een heeten Zomerſchen Dag door de Duinen wandelt, voelt men dat de hette zelfs door de Schoenzoolen heen dringt, en het Aangezigt als verſchroeit; terwyl men 'er op de gemeene Landwegen niets van gewaar word. Dit zoo zynde, heeft zulks, ten aanzien onzer Zeevrouwen, ook dit gevolg; dat zy, die daaglyks over Strand en Duin gaan, te eerder onderhevig zyn aan eene, om zoo te ſpreeken, verharding en inkrimping van de Huid, en het daaronder liggende Netvlies. En dit word men beſtendig gewaar, in het aangezigt der meeste Vrouwen, die zig geſtadig aan de lugt bloot geeven; men ziet wel byzonder haare Mond en Neusſpieren aan de Wangen, eerlang met eene zekere ouwelyke berimpeling bezet. En de bevinding leert aan de andere zyde, dat dezulken, die, het zy door hun vermogen, of huislyk beroep, meestal in huis zitten, veel langer en algemeener eene bevallige ſchoonheid bewaaren. Edog, ſchoon deeze laatſten 't hier-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

in al winnen, zy verliezen het ondertusschen, ten aanzien der overige eigenschappen eener gezonde gestalte; die veelal het deel der eersten is. Dit slag van Zeeboerinnen tog bestaat meerendeels uit ongemeen sterke Vrouwlieden; zy zyn grof van Gebeente, 't welk zelfs in haar aangezigt doorstraalt; zwaar van Heupen en Dyen; hebben sterke Beenen, groote Voeten, en vaste Schouders. En schoon ze doorgaans niet zoo zwaar van Boezem zyn, als onze Bouw-Boerinnen, vind men 'er de meeste die vleeschig en welgespierd, en ook eenigen die zwaar en klieragtig van Boezem zyn. Men schynt 'er hier ook zoo veel werks niet van te maaken, als by de Land-Boerinnen; nademaal ze veel onagtzaamer op haare Keurslyven, en het toerygen haarer Jakken zyn: draagende gemeenlyk ruime groote Keurslyven, die zy zeer onagtzaam aantrekken. Hier van moet men egter eenige puntige Vrouwen onder de vermogendsten uitzonderen; als welken, gelyk de Maaslandsluizers, daar omtrent zeer net en keurig zyn. Wyders is 'er, ten opzichte van het uiterlyke gelaat, of het aangezigt der Vrouwen, iets byzonders in het eene Zee-Dorp, by vergelyking met het andere. De Tronien der Scheveninger, Katwyker, en Noordwyker Vrouwen, hellen veelal naar het langwerpige en sterke; vertoonen een mannelyken opslag; zyn zwaar van Neus, hoog en vlak van Voorhoofd; by eenigen ziet men 't wel wat ronder, dog 't is meest-

meestal zeer plat, en indrukkende aan de zyden van 't Hoofd. In onderſcheidinge hier van is 'er by die van *Zantvoort*, *Wyk op Zee*, *Egmond*, *Petten*, *den Helder*, enz., inzonderheid by de twee eerstgenoemden, een zeker iets, dat myne oplettendheid getrokken heeft. Men bezie de Vrouwen en Meisjes, van de vyftien a zestien, tot de dertig jaaren, op die Dorpen eens aandachtig; en men zal gewaar worden, dat het grootſte gedeelte zoo veel overeenkomst in gelykenis van gedaante heeft, dat men ze elders voor Zusters zoude aanzien. Zy hebben allen, eenigen uitgezonderd, een net Voorhoofd; en de Neus daalt van daar, zonder eenige indrukking, recht nederwaards; zyn niet groot van Neusgaten en Neuslellen, maar zeer net en welbeſneeden; juist zoo, als de Beeldhouwers dezelven in de Antiken begeeren. Ook is de niet groote of Boerſche Mond, door eene vriendlyke inrigting der Lachſpieren, zeer bevallig geplaatst. De Kin is mede niet zwaar; en de niet groote Oogen ſtaan onder vrolyke Wenkbraauwen. Met één woord, de Tronien deezer Dorpelingen zyn, naar gerade van derzelver ſterke gedrongen Lichaamen, eer tenger, dan lomp en zwaar. Ook heerscht 'er, zoo wel onder de Mannen als onder de Vrouwen, eene verregaande gelykheid; die, als men 'er oplette, ligt in 't oog loopt; en zeker grootlyks daar uit ontſtaat, dat zy, van ouds af, tot heden toe, bykans enkel en alleen, onder

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de eigen Dorpelingen trouwen; waar door ze natuurlyk een eenſlagtig Nakroost voortbrengen.

De Voortteeling, enz. onzer Strandbewoonderen.

Raakende dit ſtuk, ſtaat ons met één woord te melden, dat onze Strandbewoonders, over 't geheel, ongemeen ſterke Kinderen teelen. De Vrouwen, die, ſtaande haare dragt veelal voorſpoedig en gezond leeven, baaren, zoo 't my voorgekomen is, eenige byzondere toevallen buiten geſteld, natuurlyk en gemaklyk. Men hoort hier weinig van moeilyke baaringen; ten zy men, naar den ſmaak van ſommige hedendaagſche Vroedkundigen, daar onder betrekke alle zoodanige gevallen, waarin de Vrouwen gewoonlyk ſpreeken van het kwaad te hebben, het zuur te haalen, enz. Dat zy gelukkig in haare dragt, en gemaklyk in de baaring zyn, getuigen hunne gezonde Kinderen: een verminkte op een Zeedorp is iets zeldzaams, naar maate van de menigte: hier en daar vind men een enkelen kreupelen; dog, zoo ik niet mis hebbe, zyn 'er thans te *Scheveningen* meer dan voor deezen; dog ze zyn vlug, vast en gezond; dat de manken nog al veel eigen is.

De Leeftyd van deeze onze Ingezetenen rekt zig natuurlyk tot een gezegenden ouderdom; en zoo men verſcheiden gezonde, eerwaardige, eerlyke en deftige Gryzaards in Holland by elkander begeert op te ſpeuren, men zoeke dezelven aan onze Stranden. Hier blinken etlyke oude gezonde Sche-

Schedels, met de echte Zilveren Hairen; en daar de Natuur dezelven kaluw gemaakt heeft, vertoonen zig frisſche blanke kruinen, geſchikt om de eerbied te verwekken, die eene eerwaardige Grysheid in 't gemoed der jongeren prent; in welke deugd ook onze Strandbewoonders uitmunten. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Natuurlyke Getemperdheid onzer Strandbewoonderen.

Gaan wy verder hunne Getemperdheden na, dan komen ze ons zeer algemeen voor, als Menſchen van een gemengden, bloedryken en wateragtigen aart. Uit dien hoofde zyn ze zeer gematigd in alle hunne handelingen, en genoegzaam onverſchillig omtrent alles, wat buiten hun beroep en dagelykſchen ommegang is. Men kan hen geenszins beſchuldigen van oploopendheid, en zelden vind men ze haatdraagend; dog, als een wrok zig eens by hen vastgezet heeft, zyn ze veelal onverzoenlyk; inzonderheid, wanneer zy zig van hunne Bloedverwanten beledigd agten: in zulk een geval gebeurt het dikmaals, dat ze de Bloedverwanten onterven, en hunne bezitting eenen minder nader Nabeſtaanden, of zelfs eenen Vreemden, toevoegen. Zy gedraagen zig zeer inſchiklyk, en ſlaan niet ligt over tot toorn of gramſchap, maar zyn ontembaar, als 't hun recht ernst is. Men zal de Zeelieden onder elkander, in hunne uitgelaaten vreugdebedryven op de Kermisſen, een knappen roes zien drinken, zonder dat 'er eenige ruzie voorvalt; en zoo dezelve, by ongeluk, ontſtaat, 't zy

DE HOLLANDSCHE NATIE.

door iemand hunner, of door een Vreemden, zyn ze ligtlyk ter neder te zetten. Men zou hier uit, in den eersten opslag, wel afleiden, dat ze bloodaarts zyn; dog 't is ver van daar. Dit hun gedrag spruit niet voort uit eene verzaagtheid; maar uit eene natuurlyke gedweeheid in 't gemoed; en eene vreeze van, door hunne geweldige kragten, een al te ongelukkigen slag te doen. Daar benevens zyn ze van een menschlievenden aart, en byzonder verknogt aan hunne Medeburgers; dit doet hen ligtlyk denken, dat een ander hen, in zulk eene omstandigheid, door geen opgekropten haat, maar slegts door den dronk of een misverstand beledigt; 't welk zy des, zonder moeilykheid, over 't hoofd zien. Dog, zoo het eens gebeure, dat hun een ondraagelyke hoon, of dergelyke, uit eene moedwillige kwaadaartigheid word aangedaan; wee dan hem, die onder hunne Vuisten komt; hunne sterke kragten zyn, op dat bezef, woedend, en zonder toom of teugel; ja, zonder de kneepen van de Worstel-, Vegt- of Snykonst te verstaan, heeft alles wat hun voorkomt, lings en rechts, in zodanig een geval, hunne wraak te dugten. Veelen trekken dan wel dra party, en de een helpt den ander getrouwlyk. Vooral staan ze elkander onwankelbaar by, als iemand hunner door een Vreemden mishandeld is. Hy, die een enkelen Zeeman beledigt, mag staat maaken, dat 'er honderd zullen toevliegen,

om

om hem te helpen: wanneer het onbezuisd, en als met dommekragten, gelyk men zegt, toegaat. Dan, onder hun eigen Volk komt het weinig tot vegten of slaan: maar 't gemeenste slag vecht des te meesterlyker met den mond. Kyven en schelden geen gebrek; dat op de tong ligt moet 'er uit; dog de kyvagie is niet bykans ten einde, of ze word veelal met eene vriendenteug van Bier, Thee, of Koffy, besloten. Elk hunner is zeer nayverig in zyn Beroep; gewoonlyk, omtrent zyns gelyken, niet zoo zeer uit wangunst, jegens de welvaart van anderen, als wel om dezulken door vlyt te agterhaalen. Hier uit ontstaat het, dat sommigen voor ryker gehouden willen worden, dan ze zyn; terwyl anderen zig veelal armer vertoonen, dan ze in waarheid geschat mogen worden. Veeltyds beschouwen ze een by uitstek Ryken en Vermogenden onder hen met verwondering, of liever nayver; wangunst durf ik het, bescheidenheidshalve, niet noemen; egter heeft het 'er dikwerf een zweem van. De vermogendsten van het Dorp zyn tog doorgaans het onderwerp van de snappery en het gekal der Buurwyven. Als eene vermogende Vrouw maar in een nieuw Jak, of met een besten Rok voor den dag komt, of wat netjes gekleed verschynt, is 't wel dra; „'t zyn Ryke Lui, „ die meugen alles doen". Het woord *ryke Lui* word dus, by de Zeelieden, dikwils in een schertsenden zin genomen; en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de benaaming van *arm*, neemenze, integendeel, wel eens in een goeden zin. Zy zullen zig minder gebelgd agten, wanneer men hen arme Visſchers noemt, dan zoo men hen als Ryk begroet: en, ondanks dit, zyn ze banger voor de armoede, dan voor den dood. Al wat naarſtigheid en zuinigheid op een eerlyk hart vermag, ziet men ze aanwenden, om het onderhoud van de gemeene Armen te ontgaan, ten einde daar toe niet te vervallen. Maar komt het zoo verre, dat de nood hen perst om Armen-Brood te eeten, dan ligt 'er ook de vlyt en yver toe; dan zyn ze moedeloos, neêrſlagtig, worden lui en loom. Zy arbeiden, zy visſchen, zy neemen nog al iets by der hand, dog alles geſchied met eene ſoort van lustloosheid, die hen niet ligt ontglyd, maar gemeenlyk tot den ouderdom aankleeft. Dit brengt zelfs der zulker Kinderen tot eene ſoort van ſchaamteloosheid, zoo dat ze een Vreemden, tot verveelens toe, al ſchooiende agteraan loopen, om een Duitje. Dit heeft ook nog al eenigzins plaats by eene ſoort van Kinderen van vermogender Ouders; dog dan geſchied het, met een zekeren omweg: zy veilen Schelpjes en Hoorntjes; willen voor u in Zee loopen; onderregten u, ongevraagd, van de gelegenheid van 't Strand en de Zee; vertellen u, welke ſoort van Visch 'er aangeſpoeld ligge, wien dit of dat Scheepje toekome, en wat meer van die natuur zy. Dit alles doen die

Knaa-

Knaapen, op hoop eener kleene gifte; en zoo 'er één wat krygt, word dezelve ſtraks door eene menigte gevolgd. Dog die beſchaafder bedelaary heerscht meest, by de Scheveningers en Katwykers; waar toe de dagelykſche wandeling van Hovelingen en Vreemden, van 's Hage naar 't Strand, zeer veel doet.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Spraak en Tongval onzer Strandbewoonderen.

Voorts heerscht 'er, by onze Strandlieden, gemeenlyk eene onbedwongen vrymoedigheid in 't ſpreeken. Niet alleen de Mannen, maar ook de Jongelingen en Kinderen, zullen een ieder heusch te ſpraak ſtaan, en zelfs vrymoedig vraagen, zonder veel ommezwaai van woorden. En niettegenſtaande dit alles, weet ik geen Streeken in ons Land, daar men meer ſtamerende menſchen, of zogenoemde *Hakkelaars*, vind, dan aan onze Stranden, vooral wanneer zy jong zyn. Ik zou byna ſtaande durven houden, dat men, onder de tien Kinderen, die in 't aankomen der Jongeling- of Dogterſchap zyn, één ſtamerenden zal vinden; ten minſten zulk eenen, die twee a driemaal agter een het zelfde woord zal noemen. Dog dit ſchynt in ryper ouderdom te veranderen; alzoo het onder de Bejaarden minder algemeen is. Wy zyn daarom niet vreemd van zulks toe te ſchryven aan eene leevendige drift, welke in hunne jonge Kinderen heerscht; waar door ze allen zeer driftig zyn in 't ſpreeken, dat hen de woorden doet bekorten; en daar dan by komt eene ſoort

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van beteuterdheid, om dat ze zig, zoo zy waanen, niet ſchielyk genoeg kunnen uitdrukken. Dit overhaastende ſpreeken verkeert, by de meerdere beſtendigheid der jaaren, in eene tegengeſtelde langzaamheid; die hen met overleg doet ſpreeken, en voor 't ſtameren bewaart. Zoo tog hoort men de bejaarder Zeelieden in 't gemeen de woorden zeer ſterk uitdrukken, en ze zelfs lang laaten naſleepen. Hunne ſtem is doorgaans zeer zuiver, en de uitſpraak zwaar: dog veelal verwarren zy de klanken der Klinkletters; *Willem* is, by voorbeeld, *Wullem:* ook klinkt de *w* hier veelal, op zyn Engelsch, zeer lang; als *water*, volmondig *uwæter*. Wyders ſpreeken zy over 't geheel volſtrekt verſtaanbaar Hollandsch; hoewel zy aan ſommige woorden een vreemden klank geeven. *Zee* is *Ziae*; *Sneeuw*, *ſnouw*; *nu*, *nou* of *nouw*; *Scheveningen*, *Schiaevelingen*; *Katwyk*, *Kattik*; *Leiden*, *Laijen*; *jongen*, *jōēē*, enz.

Liefdedrift en Vryery onzer Strandbewoonderen.

Wat hunne Minnaryen betreft, zy zyn zekerlyk hierin niet van de driftigſten; maar men vind hen zeer beſtendig en getrouw, omtrent het beminde Voorwerp. Dog ſchoon ze min driftig dan anderen voorkomen, ſchynen ze nogtans in 't ſtuk der Liefdehandelingen dikwerf te ongeduldig te zyn, om, door onthouding, den Bruiloftsdag af te wagten. 't Is aan onze Stranden zeer gemeen, eene Bruid bezwangerd te zien voor den Trouwdag; en men rekent haar zulks tot geen ſchande; om dat

zy

zy zig verzekerd houden, dat de Gelieven elkander getrouw en ſtandvastig beminnen: ook treffen zy gemeenlyk zeer goede Huwelyken. Zou men, daar alles immers zyne reden heeft, hier wel ongegrond denken, als men giste dat de Zeevaart eene voornaame oorzaak deezer te vroege Minnehandelingen is? De Jongmans, die gemeenlyk een gantſchen Zomer ter Visſcherye vaaren, zyn veelligt in een ſoort van vreeze, dat hunne Vrysters zig, geduurende hun afzyn, met den eenen of anderen te huis blyvenden Gezel mogten verbinden; en verzekeren zig daarom van het voorwerp hunner Minne, door dien natuurlyken Liefdeband van een Kind: en de Vrysters ſtellen zig daar mede, op haare beurt, ook gerust, dat haar Lieveling, op reis en afweezig zynde, zig niet elders zal vergaapen. Maar nog ſterker reden ligt 'er in de onthouding, en het lang afzyn der Jongmannen op Zee. Als zulk een Jongman te rug komt, en zig, na een lang uitgerekt verlangen, in de armen zyner Beminde werpt, overwint de Liefde ligtlyk, ter wederzyde, alles, wat in een dagelykſchen ommegang tegenſtand mag bieden: en hy, die niet van ſteen is, kan ligtlyk begrypen, van welk een uitwerkſel dit op jonge, ſterke, bloedryke Menſchen kan weezen. Hier by komt nog de afkeer, welken zy doorgaans voor dartele Vrouwen hebben; die men ook, weinig of niet, onder onze Strandbewoondſters vinden zal.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als men deeze hunne Liefdehandelingen dus beſchouwt, uit het oogpunt van de natuurlyke aandoenlykheid aller Menſchen, zal men onze Strandjeugd deswegens van geene geile dartelheid beſchuldigen; en hunne misſlagen van onvoorzigtigheid hier omtrent nog al met een verſchoonend oog beſchouwen. Dan al genoeg over eene zaak, die by onze Zeelieden en Strandbewoonders algemeen is.

Byzondere Deugden onzer Strandbewoonderen.

Laat ons, van dit onderwerp afſtappende, het oog nu verder vestigen op hunne Gemoedsgeſteldheid; waarin ze niet beneden anderen geſchat behooren te worden. Aandoenlyk zyn ze zeker voor droefheid; dog op verre na niet in die overgegeeven drift, welke zig, ten minſten in den uiterlyken ſchyn, veelvuldig by de Stedelingen vertoont; en van daar zyn ze gemeenlyk geduldiger in tegenſpoed. Een Visſchers-Knaap, die ledig t'huis komt, draagt zyn lot gelaaten; hy troost zig met de hoop van daar na een beter. En ik weet, in ons geheele Land, geen Ingezetenen, die, over 't algemeen, in hunne Voor- en Tegenſpoed, meer berusten in de Godlyke Voorzienigheid. Men vind hen zeer dankbaar voor tydlyke Zegeningen, daar ze, in hunnen ommegang onder elkander, geſtadig erkentlyk van ſpreeken: en tevens ongemeen geduldig in 't ondergaan van rampen; ſtellende zig gerust in 't beſtier des Allerhoogſten, aan wiens wys en goed be-

besluit zy alle hunne Lotgevallen toeschryven. Zy komen, over 't geheel beschouwd, voor, als een by uitstek Godsdienstig Volk; dat volyverig is, voor de heerschende Hervormde Leer; waar aan ze zig letterlyk en onverzettelyk houden. Men mag onder hen eenige inwendige verdeeldheden van Coccejaans en Voetiaans vinden, als oorspronglyk in den boezem der heerschende Kerke zelve; maar buiten dit zyn 'er die van de andere Gezintheden der Christenen schaars. Het getal der Roomschgezinden, op onze Zeedorpen, is van geen groot aanbelang, en Lutherschen, mitsgaders Doopsgezinden, zyn 'er zeer zeldzaam; dog hier en daar loopt 'er, by onderzoekende Koppen, nog wel eens een Remonstrant onder: vooral te *Noordwyk aan Zee;* daar zelfs eenige Ledemaaten der Remonstrantsche Gemeente van *Noordwyk Binnen* huisvesten. Ze zyn groote Liefhebbers van 't zingen van Psalmen en Lofzangen; de losser Liedjes en Minnedeunen beginnen 'er wel wat invloeds te krygen; dog ze haaten de onkuische Liedjes, en de Psalmen, die ze gewoonlyk in Zee, en onder het visschen, opheffen, behouden nog steeds den voorrang. Ja 't is niet vreemd, onze Strandbewoonders in hunne vrolyke partyen, om prys, Psalmen te hooren zingen; en dit gaat zoo verre, dat ze elkander meermaals tot eene zingparty uitdaagen, en 'er weddenschappen op aangaan; des zy in dit opzicht een vrolyk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lyk en lustig Volk genoemd mogen worden. Schoon ze zig ſchroomagtig, of liever belemmerd, toonen, in gevallen, aan welken zy niet gewoon zyn, ziet men ze egter gantsch niet vreesagtig voor de eisſelykſte gevaaren en noodlottigheden der Zeevaart. In de grootſte onverſchrokkenheid, ſteeken zy van Land, met hunne Pinkjes, die tegen de golven opſteigeren; en vaaren dikwerf moedig, in weerwil der guurſte buien en vlaagen; ja, in 't aanzien van den Dood zelven. Zy betoonen ſteeds in alles een getroost gemoed, en eene bedaardheid van geest, die 't geen men gewoonlyk van Zeelieden verwagt, te boven gaat; en bykans nooit zal men een oneffen woord onder hen hooren. Het vreesſelyke vloeken der Scheepsmatroozen, op de Oorlog-, Oost-Indiſche- en Koopvaardy-Schepen, is hun een gruwel: een Vloekert is hier een verfoeilyk mensch, daar ze geen agting voor hebben; en zoo ze hunne Kinderen ergens ſtreng om kastyden, 't is om 't vloeken. Hun zwaarſte vloekwoord is veelal de Duivel, Saetan of Saekerloot; en 't is onder 't ſlegtſte ſoort nog al vry gemeen, Saetanſe of Duivelſche jongen te zeggen; maar 't ontheiligen van Gods Naam word naauwlyks onder hen gehoord. De eerbied voor het Opperweezen wederhoud hen; en deeze gaat vergezeld van een ongeveinsd vertrouwen op de Voorzienigheid; dat hen ſtout maakt in alle gevaaren. Men ziet ook op onze Stranden de Vrouwlyke Kunne, hoe

teêr-

teêrhartig anders, met de grootste gemoedigheid, haare Vaders, Mannen en Kinderen, ter Scheepe geleiden; men ziet ze elkander, met de grootste bedaardheid, de afscheidskusfen geeven; en schoon het scheiden nu en dan een traantje uit de Liefde-oogen perse, geschied zulks nogtans niet met een uitgelaaten misbaar, maar met eene zekere stilzwygendheid, die eene verwonderlyke sterkte van 't gemoed te kennen geeft. Herhaalde keeren heb ik zulks, by het afvaaren der Pinkjes, met eene innerlyke aandoening beschouwd; en ik geloof oprechtlyk, te kunnen betuigen, dat ik 'er somwylen meer aandoening van had, dan zy zelven gevoelden: zekerlyk, om dat ik minder gewoon was aan die werking der Hartstogten. En dit denkbeeld, dat onze Hartstogten minder sterk werken, naar maate dat wy meerder, aan zekere daar toe anders aanleidelyke omstandigheden, gewoon zyn, behoorde men in agt te neemen; eer men onze Zeelieden, gelyk dikwils gebeurt, ongegrond beschuldigt, van eene verregaande onbarmhartigheid, ten aanzien der Strandelingen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men is naamlyk, uit hoofde van eenige gevallen, omtrent Schepen en Scheepsgezellen, die op onze Stranden schipbreuk ondergaan hebben, vry algemeen van gevoelen, dat onze Hollandsche Zeelieden, op hoop van den buit der aanstrandende Goederen, niet zeer geneigd zyn, om aan zodanige noodlydenden de behulpzaame hand te De Eer onzer Strandbewoonderen verdeedigd.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

te bieden. Dan ik meen in ſtaat te zyn, van te kunnen toonen, dat men hierin veelal te verre gaat; en zulks beweegt my, om, ter liefde onzer Strandbewoonderen, het 'er op toe te leggen, om hunne Eer, in dit opzicht, openlyk te verdeedigen. Vooraf egter wil ik aangemerkt hebben, hoe 't myn oogmerk niet is te beweeren, dat 'er nooit iets, ten deezen opzichte, aan onze Stranden voorvalle, waarover men rechtmaatig zou mogen klaagen. Alle onze Strandbewoonderen, hoofd voor hoofd, in alles vry te ſpreeken van verkeerde handelingen, zal geen verſtandig Mensch van my wagten. Maar 't oog hebbende op de algemeenheid der beſchuldiginge, ſtel ik my de verdeediging van 't doorgaande gedrag onzer Zeelieden in 't algemeen, ten deezen opzichte, voor; en dit vertrouw ik is vry te ſpreeken van dit hooggaande verwyt; ten minſten in zoo verre, dat onze Strandbewoonderen daar omtrent niet te beſchuldigen zyn, boven onze Binnenlandſche Inwoonders, in ſoortgelyke gevallen. Ik ſta toe, dat 'er zekerlyk gevallen kunnen, ja hebben beſtaan, in welken zy wat traag, in het redden der Manſchap van het eene of andere Schip geagt mogten worden. Ik ſtaa meer toe, naamlyk, dat de begeerte tot Goederen zig zoo ver onder onze Zeelieden kan uitſtrekken, dat zy zig toeëigenen 't geen zy aan het Strand ontdekken. Dan ik beſchouw het een en 't ander als een natuurlyk gevolg van hun

Be-

Beroep zelve, en der omſtandigheden, waarin zy zig bevinden. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Raakende het eerſte ſtuk; onze Zeelieden zyn, dat wel gade geſlaagen moet worden, de gevaaren der Zee kundig; en weeten dus in veele gevallen, dat zy de redding dier ongelukkigen, zonder hun eigen leevensgevaar, niet kunnen onderneemen. Deeze kundigheid van de gevaaren, benevens de gewoonte van 'er voor bloot te ſtaan, doet hen wyders het gevaar van een ander met minder aandoening beſchouwen, dan dezulken het aanzien, dien de eisſelyke branding der Zee gantsch verſchrikkelyk voorkomt. Dus zyn zy natuurlyk verhard tegen de gevaaren, in welken zig een ander Zeeman bevind; waar aan zy, door de dagelykſche ondervinding, voor zig zelven gewoon zyn. Zy beſchouwen des het lot van zulk een noodlydenden, als een gevolg van dat Beroep, naar de voorſchikking der Voorzienigheid. 't Is 'er juist zoo mede gelegen, als met den Oorlog en het ſtryden te Lande; daar men voor ons, die 'er niet aan gewoon zyn, veel onmenschlyker te werk gaat. Een Officier en Soldaat, in den kryg zynde, gewent zig dermaate aan het doodſlaan, dat hy een Mensch als niets telle. Hoe onbarmhartig moeten wy niet beſchouwen het wreede krygsgebruik, van honderden van zyn eigen Volk, met voorkennis van het gevaar, naar plaatſen te zenden, daar ze eensklaps in de lugt ſtaan te vliegen? Men weet, dat zulks

DE HOLLANDSCHE NATIE.

voorvalt, in het bezetten der Mynen; wier aanſteeking door den Vyand men ieder oogenblik verwagt; wanneer 'er, zonder dat een moedig Soldaat op den Vyand mag aanvallen, honderden te gelyk aan ſtukken geſlaagen zullen worden. Of dit nu met eene natuurlyke barmhartigheid overeenkome, en of het in de krygskunde geoorloofd zy, onderzoek ik niet; maar ik breng het alleen te berde, om te toonen, dat de natuur der Menſchen zig, door de gewoonte, met 'er dagelyks ondervinding van te hebben, zelfs aan de onbarmhartigſte bedryven overgeeft. Indien dan onze Zeelieden al eens wat koel, in 't ſtuk der reddinge, aan eenigen mogten voorkoomen; zou men dit kunnen aanmerken als een gevolg van hunne gewoonte aan 't gevaar; en dus zouden ze, van de ergſte zyde beſchouwd zynde, nog verſchoonlyk geagt mogen worden. Dan 't is wel verre van daar, dat de gewoonte zoo veel op hen vermoge, dat ze geheel onbarmhartig zyn. 'Er heerscht, integendeel, by onze Strandbewoonders, eenig ſlegt Volkje uitgezonderd, eene algemeene bereidwilligheid, om, zoo zy maar half kans zien, hunne Medemenſchen te helpen: en 't zou my niet zwaar vallen, meerder bewyzen van Menſchenliefde in dit ſtuk by te brengen, dan anderen voorbeelden van onbarmhartigheid kunnen aanvoeren. Hier omtrent is onze Natie al van oudsher beroemd geweest, by de Nabuur-Volken; die, gelyk

VAN

DE HOLLANDSCHE NATIE.

VAN HEEMSKERK ſpreekt, „ alsſe immers tot het erbermelyk ongeluk van „ Schipbreuk moeten vervallen, hen in „ haar ongeluk nog gelukkig houden, „ dat zulks op onze Stranden heeft mogen „ geſchieden. Met vollen monde bekennende, dat ze in haar eigen Land, en „ by haar eigen Landsluiden, die trouwe „ voorzorge, en medoogende behulpzaamheid, nog verhoopt, nog gevonden zouden hebben". Men voege by dit getuigenis, dat alleszins ter eere onzer Zeelieden ſtrekt, hoe 't blykbaar zy, dat de Rechtsgeleerde geſchillen over dit ſtuk, niet zoo zeer de inhaaligheid van den gemeenen Man, als wel de onrechtmaatige toeëigening der Landsheeren betreffen. Men beſchouwe ook eens alle die verwytingen, ten laste onzer Strandbewoonderen, een weinig van naby. Wie zyn het, die 'er zig het meest over beklaagen? Dwaal ik, als ik zegge, dat het veelal Volkeren zyn, die onze braave Zeelieden, als ze zig in nood bevinden, het onbarmhartigſte behandelen? Komen verder zulke klagten niet veelal van Kooplieden, die hunne eigen listige praktyken eerlyk willen doen ſchynen, door onze braave Zeelieden te beſchuldigen? Zyn niet de Engelſche Kustbewoonders de onbarmhartigſte mishandelaars onzer vrye Visſcheryen en Scheepsvaart? En weet men niet, hoe 't wel eens gebeurt, dat trouwlooze Kooplieden de Asſuradeurs bedriegen, met voor-

Zie VAN HEEMSKERK, *Bat. Arcadia*, Bl. 289.

DE HOL LAND-SCHE NATIE.

bedagtlyk een Schip en Laading aan te geeven, waar omtrent zy in 't geheim met de Schippers overeengekomen zyn, om het zelve te doen ſtranden; wanneer 'er getuigenis gegeeven word, dat de Schipper alles gedaan heeft, wat in zyn vermogen was, om het Schip te redden, dog dat men aan 't Strand weigerde, de behoorlyke hulp toe te brengen? Doorzigtigen in den Koophandel weeten dit zoo wel, dat het geen bewys behoeve; en ondertusſchen draagen de Strandbewoonders, in zulke gevallen, de ſchuld.

Wat wyders nu nog aanbelangt, het toeeigenen van geſtrande Goederen; daar tegen word, door de Hooge Overigheid, en de Strandwetten, alle mogelyke zorg gedraagen. Dog eens geſteld zynde, gelyk het gebeurt, dat iemand, hier of daar, een enkel ſtuk of brok, door de Zee aangeſpoeld, vindende, zulks medeneemt, en zig toeëigent; is zodanig een daarom terſtond ſchuldig te verklaaren? De ſchranderſte Rechtsgeleerden hebben dit nog niet beſlist: het ſtaat nog niet vast, of de Vinder van een of ander ſtuk Goeds, door de vrye Zee aangeſpoeld, zig het recht van eigendom mag aanmaatigen, dan niet; ten minſte, zo de Eigenaar onbekend zy. Ik maak hier onderſcheid tusſchen een geheel Schip en Laading, een Pak, een Kist, of eene Koffer, en tusſchen een enkel loszwervend ſtuk. In 't eerſte geval, zyn onze Strandlieden eerlyk; en zoo zy 't, in ſommige gevallen, niet mogten weezen, ſpee-

Zie VAN HEEMSKERK, *Bat. Arcadia*, Bl. 282-297.

ſpeelen 'er de Jooden en eenige Kooplieden zelven onder; die hun de eerſte aanleiding tot eene ſlinkſche verberging geeven; in hoedanig een geval de Heelers zoo ſlegt zyn als de Steelers. Maar wat Dievery ligt 'er in, als de arme Visſchers, by voorbeeld, wanneer een Vat met Coffyboonen aan gruis geſlaagen is, de Boonen, overal op Strand verſpreid zynde, opzoeken? Wat is 'er onſchuldiger, dan dat zy weeken lang, met Stokjes, Mesſen en Schuppen, in 't Zand wellen, om eenig in 't Zand verzonken Geld te vinden? Zou dit meerder Dievery zyn, dan 'er in zwang gaat, onder het bezien van de Monſters en Proeven der Goederen van de Oost-Indiſche en West-Indiſche Compagnie; daar men, onder den ſchyn van proefjes, de zakken volſtopt, of de Arak-Vaten en Gember-Potten tot ſchaamens toe ſloopt? Dit geſchied egter, en men houd het voor een onderwerp van lachery. Zal men dit geoorlofd agten, en ondertusſchen de Zeelieden voor Dieven uitmaaken, om dat ze zig eene hun door de Natuur zelve aangebooden Zeevond toeëigenen? Indien dit doorgaat, zou men my ook al voor een Dief moeten houden; als ik, by 't ſtranden van een Koolſchip, een brok natuurlyke Schotſche Kool vond, en dien mede nam: eene onnoozele Dievery, zeker. 't Geheugt my dat ik, met myne Katwyker Medeſcholieren langs het Strand wandelende, het geheele Strand tot aan het Duin met gemeene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hoornen-doozen en Kokertjes als bezaaid zag; en dat wy, t'huiskomende, elk van een Doosje of Kokertje voorzien waren. Ingevolge van de natuurlyke eigenſchap der Kinderlyke begeerte, konden wy deeze Doosjes niet wel ongemoeid laaten; en ſchoon wy 'er door onzen Meester over beſtraft wierden, liep het met een lach af. En waar toch, zo men den aart der Menschlyke gemoederen, zonder vooringenomenheid beſchouwt, waar toch zou men, onder welk een Volk het zy, de begeerlykheid zoo verdoofd vinden, dat zy iets van geringe of groote waarde zouden laaten liggen, als 'er zig geen Eigenaar opdoet? Op deezen grondſlag is 't, dat ik de algemeene beſchuldiging van Stranddievery, onzen Strandbewoonderen zoo dikwerf aangewreeven, ten ſterkſte wraak. Ik beſchouw hen, in 't geval van eenige gevonden Goederen, niet alleen even eens, maar zelfs beter, dan veelen in de Koopſteden, in verſcheiden gevallen. Onze Strandbewoonders worden hier toe verlokt, niet alleen door eene natuurlyke Menschlyke begeerte, maar tevens door eene genoegzaam onvermydelyke even natuurlyke gelegenheid, die de Zee hun aan de hand geeft. Maar in de Steden geſchieden ſoortgelyke handelingen met meerder voorbedagtheid en list; 't welk dezulken best weeten, die de Sluikgoederen van de Schepen overlaaden, als mede die geenen, welken in de groote Pakhuizen de Schaal, den Tregter en de Zeef hanteeren.

Nie-

Niemand denke ondertusſchen, dat ik met dit alles eene voorbedagte ontvreemding pryzen wil; dat zy verre! Het gevonden weder te geeven is het kenmerk van een eerlyk Man. Dog men ſchreeuwt ten opzichte der Zeelieden, over de geringſte zaaken, met te veel boha; men beſchuldigt hen te algemeen; en maakt geen onderſcheid tusſchen onnoozele kleenigheden, en zaaken van weezenlyk belang. Zulk ſlag van verwytingen kan ik niet wél ongevoelig hooren. Geloof my, geagte Leezer, eene neiging tot eene ſteelswyze ontvreemding woont niet in 't hart onzer Zeelieden. Zoo hier omtrent nog al iets ten hunnen laste mogte komen, is 't niet anders dan het uitwerkſel, dat de begeerte op de gemoederen aller Stervelingen heeft; en waar over ze des niet boven anderen te beſchuldigen zyn. 't Is geen opzetlyke Dievery; 't is geen voorbedagte List, noch de uitwerking van een geſmeed Bedrog: aan zulk een ſoort van Ondeugd hebben zy geen kennis. Ik ſpreek by ondervinding: van een Kind van vyf, tot aan de Jongelingſchap van vyftien jaaren, heb ik onder hen verkeerd, en doe het nog veelvuldig; maar nimmer heb ik, over 't geheel, oprechter Menſchen ontmoet. En zoo men my niet geloove, men ſlaa de Registers der Schouts-Boeken open, die zullen het getuigen. Men zal, deeze geheele Eeuw door, naauwlyks eenige openbaare Rechtspleeging op onze Zeedorpen, ja zelfs elders van eén hunner inwooners,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ners, vinden, daar men 'er in de Binnen-Dorpen nu en dan nog al voorbeelden van ontmoet. Slegte Menfchen zyn 'er overal, en dus ook onder onze Strandbewoonders, dan ze zyn hier het minst. Ik moet, ik kan, zo ik rondborftig naar waarheid fchryven mag, geen ander getuigenis van hun geeven, dan dat zy eene recht Vaderlandfche Inborst hebben, zoo ftandvastig, eerlyk, Godsdienftig en menschlievend zyn, als men ergens menfchen onder onze Hollanders zal vinden. Dit ftraalt ten allerduidelykfte door in hunne byzondere Zeden, die onze nadere befchouwing nog vorderen.

Eenige byzondere Zeden onzer Strandbewoonders.

De Dobbel- en Speelzugt beminnen zy niet; alleenlyk vermaaken zy zig, by uitfpanning, met Kolven, en 's Winterdaags met het Klootfchieten langs Strand. De Dronkenfchap is by hen veragtelyk; en fchoon zy, in hunne uitgelaaten vreugde, al eens een braaven roes drinken, 't gefchied flegts fomtyds, en maar by enkele gevallen. Eéne Herberg of Taphuis is genoeg voor een geheel Zeedorp. Sluipkroegen vind men 'er byna niet: ten zy te *Scheveningen*, voor de Hagenaars; en op dergelyke Zeedorpen, daar veel Menfchen van buiten gewoon zyn te verkeeren. Men befpeurt hier bykans geen Pragt of Hovaardy in hunne Huizen; maar des te meer eene Hollandfche zindelykheid. Eene geboende of geverwde Kleerkas, een Schotelrak met Delfsch Aardewerk, een Thee- en Koffyblaadje, een goed Bed met zyn toe-

toebehooren, een net gemaakt Tafeltje, benevens esſchen Stoelen, en eene wel voorzienen Pottenbank, is genoegzaam al hun Huisraad. Voorts hangt 'er aan den Zolder veelal een mooie glaazen Bal, uit Engeland mede gebragt; en de Wand pronkt gemeenlyk met een Printje, vertoonende eene Afbeelding van onze Prinſen en Prinſesſen, onzen Tromp, de Ruiter, en ſoortgelyken: zynde men hier meerendeels ongemeen geſteld op onze Zeehelden, en tevens vooral op het Huis van Oranje. De Ouderliefde ſtaat by hen hoog te boek, en hy die Vader of Moeder ſmaadlyk behandelt, is hun tot een afkeer. In 't ſtuk van Eerbied voor den Ouderdom zyn ze ten hoogſten lofwaardig; en hy die een ouden Gryzaard beſpot, haalt zig aller vloek en veragting op den hals. Hier uit ontſtaat het ook dat men, in verſcheiden Zeedorpen, voor de oude Mannen en Vrouwen Godshuizen vind; dat ſchaarſer in de Land-Dorpen plaats heeft. Erkentlyker Menſchen ken ik niet, en de Gulhartigheid gaat 'er hand aan hand mede gepaard. Ik ſpreek by ondervinding; en ſchryvende in myne tegenwoordige omſtandigheden, waar door ik bevoegd ben, om van de Zeelieden dagelyks zekere Tolpenningen af te vorderen; ben ik te veel overtuigd van hun erkentlyk hart, dan dat ik het hier verzwygen zoude. Een vriendlyk woord, eene teug Bier, het aanlangen van een kooltje Vuurs, om hunne Pyp aan te ſteeken, ee-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ne inſchiklykheid voor de Armen, in het verligten der Tolpenningen, en andere geringe beleefdheden, maaken hen zoo erkentlyk, als ik ergens Menſchen gevonden heb. In hunne Bukking- en Haringvangst verëeren zy my iets van hun gelukkig lot; een zootje Bukking, Haring of Scharre, word my zoo gul geſchonken, dat ik het hooger waardeere, dan ſommige geſchenken, die, hoewel grooter, my meestal met inzigt van belang, of als een welverdiend loon, nu en dan, ter hand geſteld worden; waarop de Schenkers dikwils nog al trots zyn, daar het van deeze Menſchen, uit een gul hart, geſchied.

Dat de Winzugt hen, even als anderen, beheerscht, is buiten kyf; dog dezelve blyft hier binnen haare geoorloofde paalen. Zy verkoopen zoo duur als 't maar mogelyk is; en kunnen het zeer hoog overvraagen niet nalaaten: dan de eigenſchap der Visſcherye brengt dit mede. De waardy hangt af van de mindere of meerdere hoeveelheid der Vangſte; het is geen bepaalde Handel, en een Handel die geweldig aan verlies onderworpen is; dat zy zeer geduldig draagen. Ik weet, hoe 't menigmaal, byzonder in den Vischtyd der Kabeljaauwen, gebeurt, dat ze één tot twee Gulden op een Visch verliezen; het welk ze met de grootſte gelaatenheid kunnen doen. Hier uit volgt natuurlyk dat zy, by andere gelegenheden, zullen ze 't goed maaken, grof winnen, en dus overvraagen moeten.

Op

Op bedrog leggen zy zig niet uit; maar elk heeft toe te zien in 't koopen; en vertrouwt men hen op hun woord, is men niet afperſend kaarig, is men een hunner vaste kalanten, ik ſta rond, dat men bykans nooit bedroogen zal worden; zy zullen u gemeenlyk niet dan goeden Visch leveren, of u waarſchouwen, en 't vervolgens aan de keuze der Koopers overlaaten. In 't geen zy zelven koopen moeten, zyn ze zeer knibbelig en kaarig, dog zy pasſen op goede betaaling. De Winkeliers in de Steden houden hen, uit dien hoofde, gaarne aan; ook kunnen ze, zoo ze hen beleefd behandelen, vriendlyk een kop Koffy, Thee, of een glas Bier ſchenken, en hun deun afdingen met een goed woord beantwoorden, gerust ſtaat maaken op hunne zoogenaamde klandizie; die, zoo men hen weldoet, niet ligt verloopt. De Vrouwen zyn buitengemeen vatbaar voor nieuwsgierigheid. Een gegaloneerde Jonker, of eene nieuwmodiſche gecoëffeerde Dame, op een Zeedorp komende, is in ſtaat om alle de Vrouwen en Meisjes van 't Nettebreien en Vischkaaken af te trekken, ja 't geheele Dorp in beweeging te brengen. Dit hebben zy met onze gantſche Natie gemeen; in de Steden, die weinig door ongewoone Vreemden bezogt worden, ziet men dezulken naauwlyks verſchynen, of jong en oud komt ter Deure uit, zoo zy hen al niet naloopen. Benevens die edele zugt en eerbied voor den Godsdienst, welke wy boven

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ven reeds aangeroerd hebben, bezitten zy ook eene onderwerpelyke hoogagting voor 's Lands Waereldlyke Wetten en Regeering, waar aan ze met alle bereidwilligheid gehoorzaamen. Geen de minfte Muitzugt woont hier in 't gemoed. 't Gedrag onzer Strandbewoonderen, in de onlusten deezer Eeuwe, ftrekt hier van tot een doorftraalend bewys. In die dagen, toen men alle onze Steden en de meeste Binnenlandfche Dorpen in rep en roer zag, kon de Plunderziekte, te wage gezeten, van Stad tot Stad, en Gehugt tot Gehugt rondrydende, voor haare doldriftige en hollende Paarden, geen ftalling op onze Zeedorpen vinden. Een enkele onbezonnen mag hier of daar den teugel aan zyne onbefcheidenheid gevierd hebben; maar over 't geheel was 'er by onze Zeelieden een ftil vooruitzigt: en hoe veelvuldig de Oranje Linten eensgezind op hunne Mutfen zwaaiden, waren zy meer in eene ftille rust vrolyk, dan haatdraagend onvergenoegd tegens eenige Party. En zoo heerscht 'er nog heden eene algemeene berusting op 's Lands Wetten en de Overheid; waar door zy zig, in 't genot van hunne Vryheid en Welvaart, zoo vreedzaam houden, dat ze zig weinig of niet bekreunen aan eenige redenkavelingen, over deeze of geene Staatshandeling. Men verdenke hen egter daarom niet van eene volftrekte onverfchilligheid: zy zouden ongetwyfeld, indien men hen al te zeer mogte drukken, nog even zoo ftandvastig zyn, in

't hand-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

't handhaaven van het belang der algemeene zaake, als zy zig in vroeger dagen, by uitftek, getoond hebben: toen zy, in 't aanzien der Engelfche Vlooten, onze Kusten hielpen verdeedigen, en eene Scheveninger Pink, een welgewapend Kaperfchip overmande; waar van zy dit Lofdeuntje nog onder elkander opdeunen:

Wy Schiaeveningertjes groot en klain,
Wy hebben die Ziae gebauwen,
En overwonnen gantsch allain,
Ien Kaeper mit kartouwen.

Bekwaamheid onzer Strandbewoonderen in de Zeevaartkunde.

Wat wyders hunne begeerte tot Letterkunde of hunne leesgierige Oeffeningen betreft, hier van maaken zy geen werk, dan alleen in zoo verre zulks weezenlyk tot hunnen Godsdienst en hun tydlyk beftaan behoort. Zy beftellen hunne Kinderen ter Schoole, en dezelve worden genoegzaam allen in het Leezen, Schryven en Rekenen vry wel bedreeven: zoo dat men zeldzaam een Zeeman ontmoet, die niet kan leezen en fchryven; en die, tot meerder jaaren gekomen zynde, zyne Geloofsbelydenis niet gedaan heeft. 't Is een fchande onder hen, een Kind te hebben, dat niet ter Schoole gaat; en men kan een Kind of Jongeling, hier in niet geoeffend, al vry gerust houden voor een van de flegtfte foort; en onder deezen zelfs zal men 't maar weinig vinden. Voorts liggen zy zig het

DE HOLLANDSCHE NATIE.

het meest toe op het beoeffênen der Zeevaartkunde; waar omtrent zy, ter zaake van hun Beroep, eergierig zyn, en waarin zy ook merkelyk boven anderen uitmunten. Men vind 'er naauwlyks een Stuurman of Schipper, ja een Bootsman of Vischgezel, die alle de regels der Stuurmanskonſte, zoo wel in Theorie als in Praktyk, niet verſtaat: ook zyn 'er hunne Schoolmeesters gemeenlyk genoeg ervaaren in, om de Jeugd een geregeld onderwys deezer Weetenſchap te geeven. In gevolge hier van zyn, in de tegenwoordige Eeuw, eenigen der beste Stuurlieden en Schippers, zoo voor de Oost- als West-Indiſche Compagnie, uit deeze onze Strandbewoonders voortgekomen. En men mag, zonder eenige andere bedreeven Schippers en Stuurlieden te kort te doen, wel zeggen, dat 'er, als men meer op de kunst en de ondervinding wil letten, dan naar gunst en op een los vertrouwen ſpreeken, geen braaver, ſtouter, eerlyker, en ervarener Mannen, ter Scheepsvaarte te vinden zyn, dan onder dit Volk. Als natuurlyke Hollanders, is hun de zugt voor 't welvaaren van 't Vaderland eigen; als gebooren Zeelieden, ſchrikken zy voor geen gevaar; en als wel onderweezen, en door de ondervinding bekwaam gemaakt, bezitten zy een kundig en handig beleid. Voorts hebben zy, als manhafte Lieden, een onverſchrokken moed; en, als deugdzaame Menſchen, een eerlyk hart, dat vóor geen vreemde

draaie-

draaieryen, eenigen der Zeevaarenden eigen, vatbaar is. Ook heeft de verleidende Weelde, die zoo veele brooddronken Zeelieden wegſleept, genoegzaam geen invloed op onze, veelal in 't ſtuk der Dartelheid, zoo gemaatigde Strandbewoonders. En eindelyk werkt hunne Godsdienſtige neiging te ſamen, met hunne natuurlyke vermogens, ter volvoeringe van alle hunne pligten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Aanpryzing onzer Zeelieden.

Wenſchelyk ware het derhalve, dat onze vermogende Maatſchappyen, en Kooplieden, aan deeze zoo natuurlyke Zeemannen, benevens aan andere braave Ingezetenen, als daar zyn de Noord-hollanders en Vriezen, hier ook met recht te noemen, de vereischte hoogagting betoonden. Dat ze aan deezen den voorrang gaven, boven zoo veele vreemde Noordſche Volkeren; die, ryk geworden zynde, even als de oude Gothen en Noormannen, alles norsch en ſtuurs behandelen; en ook nu nog onze beste Vaderlandſche Zeelieden met veragting aanzien. Dan ik zwyge, wie zal het belang der Koopmanſchap doorgronden, dat zig van Vreemd en Inlandsch bediend? Dog wie ook, die liefde voor zyn Volk heeft, zal den voorrang weigeren aan Ingeboorenen, indien ze ten minſte gelyk ſtaan met Vreemden? Niemand, vermoed ik, zal het my ten kwaade duiden, dat ik ter deezer gelegenheid, in de Natuurlyke beſchryving onzer Natie, eenige welmeenende Patriotſche aanmerkingen vlegte.

Welk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Welk een vergenoegen zou 't my geeven, indien ik zoo veel invloeds mogte hebben op het hart van onze vermogende Kooplieden, dat zy 'er hun werk van maakten, om onze eigen braave Zeelieden, zoo veel mogelyk, tot Schippers en Stuurlieden te vervorderen, en derzelver Kinderen hier toe op te leiden. Hun getal is zekerlyk te kleen, om onze Schepen genoegzaam te bemannen; dan dit is ook de zaak niet: het slaafsch juk van slegt Matroos voegt maar kwaalyk op hunne vrygeboorene Schouders. Ook kunnen zy eene geweldaadige mishandeling niet veelen; maar onder eene bescheiden en geregelde Scheepsorde vind men dit Volk gehoorzaam, moedig en volvaardig; en daar benevens zyn ze in geenen deele vatbaar voor omkooping, ter bevorderinge van de belangen der Uitheemschen. Men mag van hun alles verwagten, wat de Vaderlandsche getrouwheid en wakkerheid belooven kan; en men zou de Eer onzer Natie, wier de roem van het ontdekken en bevaaren der afgelegenste Zeeën rechtmaatig toekomt, als oudtyds zien herleeven. Toen tog waren bykans alle onze Schippers, Stuurlieden en Zee-Kapiteins, Hollanders, Noord-hollanders, en Vriezen van geboorte; de Jutten en Nooren stonden, in die dagen, slegts als Matroozen bekend: en nu, men vergeeve myne stoutmoedigheid, maaken die zelfde Volkeren onze Ingezetenen veeltyds tot Matroozen, en weeten zig zelven tot het Scheepsbewind te verheffen. Lof-

lyk,

lyk, ja driewerf loflyk, en onſtervelyk blyve onder ons de naam der Hoog Edele Vrouwe van *Renswoude*, MARIA DUYST VAN VOORHOUT; die, zoo edelmoedig, in de Steden *Utrecht*, *Delft* en *'s Gravenhage*, na haaren dood, voortreffelyke Schoolen heeft laaten opregten, ter onderwyzinge van Ouderlooze en bekwaame Jongelingen, in de Vrye Kunſten, waar onder ook de Wiskunde en Scheepsvaart; van welke nutte ſchikking men al doorſlaande blyken ziet, byzonder in de Delfſche Fundatie, die reeds zeer bekwaame voorwerpen heeft uitgeleverd. En wat, bid ik u, wat zou een vermogend Koopman verhinderen, om, voor zyne rekening, uit de Kinderen onzer braave Zeelieden, bedreeven Jongelingen op te zoeken, en die op hunne Schepen te plaatſen; ten einde dezulken, welken hier te Lande door de Natuur daar toe geſchikt zyn, tot uitmuntende Stuurlieden en Schippers op te leiden? En wat zou zulken Scheepsreders aangenaamer zyn, dan, daar de Dankbaarheid toch in onzer eigen Zeelieden hart woont, hunne betoonde gunst, met het genoegen van erkentenis en Vaderlandſche trouw bekroond te zien. Slaat, ſlaat dan gy Vaderlandlievenden, gy Steunpilaaren van onze Zeevaart en onzen Koophandel, ſlaat uwe oogen op dit Volk, dat ik uliedén, als waare, oude, rechte en manhafte Hollandſche Zeelieden, voordraag. Zy zullen, des houd ik my verzekerd, door

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hunne bekwaamheid en trouw, uw voordeel behartigen: zy zullen, zoo ze zagtaartig en edelmoedig beſchaafd, en door geen haatlyke knevelary gedrukt worden, gewislyk uwe Vlooten zoo gedugt maaken, als die van eenige Natie. En ik voor my, ik zou my, van al myn arbeid, ter Liefde van myn Vaderland, voldaan agten, en vergenoegd de oogen ſluiten; by aldien ik, door de ondervinding, gewaar mogte worden, dat myne aanmoediging iets toegebragt had, ter bewerkinge van het nut dat ik my hierin, misſchien wat te vuurig, voor oogen ſtel.

Kleeding onzer Strandbewoonderen.

Dus hebben wy den Leezer alles medegedeeld, wat ons, raakende de natuurlyke Geſtalte, en de voortreffelyke hoedanigheden onzer Strandbewoonderen, merkwaardig is voorgekomen: thans blyft 'er, naar onze gemaakte ſchikking, alleen nog overig, dat wy beknoptlyk gewag maaken van hunne Kleedingswyze; ter opheldering van welke de Afbeeldingen, die op *Plaat* VI, *Fig.* 5, 6 en 7, voorkomen, getekend zyn. De *Vyfde Figuur* brengt ons hier onder 't oog een welgeſchapen Zeeman, in zyne nog Oud-Hollandſche Kleeding. Dezelve beſtaat, aan het Bovenlyf, in een kort bruin Lakensch Wambais, met korte Mouwen; dat ze gemeenlyk over een blaauwen Baaien Vrieſchen Hemdrok draagen. Verder is het Onderlyf gedekt, met eene ruime Saaie, of veelal Lakenſche Broek, die zy over eene witte

of

DE HOLLANDSCHE NATIE.

of geſtreepte Onderbroek, waar toe de bejaarde Mannen meestal Rood Baai gebruiken, aantrekken. De Broeksband word meestal van vooren vastgemaakt, door twee groote Zilveren Knoopen; dog ze bedienen zig hier toe gewoonlyk niet van gewerkte Knoopen, maar van twee aaneengeſchakelde ſtukken Gelds, het zy Hollandſche Ducatons of Ryksdaalers. Veelen hunner, die om en aan de Engelſche en Schotſche Kusten visſchen, neemen 'er dubbele Engelſche Agtentwintigen toe. Men pleeg tot deezen opſchik ook veelvuldig te bezigen, de bekende Zilveren Spaanſche Matten, op welken de bewuste paalen van Hercules, met de Spreuk van Keizer KAREL DEN V, *ne plus ultra*, (*niet verder*) geſtempeld waren: welke ſtukken zy nog in waarde houden, ter gedagtenisſe, dat hunne Voorzaaten eertyds die Kusten bezogt hebben. Hier benevens maaken zy veel werks van onze zogenaamde Scheepjes-Schellingen; waar mede zy aan hunne Zondagſche Broeken, die dan wel wat op zyn Steedsch, met Knoopsgaten aan de Pypen, gemaakt zyn, met geheele Stelſels, als Knoopen, pronken. De Halsboord van 't Hemd heeft veelal Gouden Knoopen; en om den Hals ſlaan zy eene zindelyke witte Das, die zy zoo ſchikken, dat 'er de Gouden Hemdsknoopen door heen ſteeken: dog deeze Das is bykans alleen in gebruik, als zy op hun Zondags gekleed zyn; want door de Week draagen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zy een Bonten Doek of Dasje. Een Chitsen of Damasten Hemdrok, met Zilveren Knoopen, is mede een zeer algemeen sieraad. Hunne kleeding van Wambais en Hemdrok is by allen zeer eng om de Heupen, en de Wambaizen zyn wederzyds op de Heupen met een Knoopje bezet. Men draagt hier veelal blaauwe Kousſen, en ligte dunne Schoenen, met laage Hielen en Voetſtelſels. Een opgetoomde Hoed is onder onze Zeelieden gantsch niet gemeen; eenige Reeders of andere Bywoonders draagenze; maar ver 't meerendeel houd zig nog aan de ouderwetſche Capproenkens, nu *Schippersmutſen* geheeten. De Schippers, de Stuurlieden, en de Bootsmannen, hebben doorgaans, over hunne gewoone Kleederen, de ſtaatlyke dragt van lange Lakenſche Rokken; die, als eene ſoort van Jasſen geſneeden, en zoo gemaakt zyn, dat de Zelfkant van 't Laken tot een Onderrand van den Rok en het Boordſel der Mouwen diene. Deeze Rokken noemen ze *Poolſche Rokken*, *Wagtrokken*, *Schansloopers*, en ook wel *Levantſche Rokken*; die, als behoorende tot de gebruikelyke dragt der Zeevaarenden, genoeg bekend zyn. Onder deeze Rokken draagen ze dan ook veelal lange lakenſche Slobbroeken; in hoedanig eene Kleeding 'er ons een op *Plaat* VI, *Fig*. 6, in 't verſchiet, word aangeweezen. Wy zouden hier, met opzicht tot hunne dagelykſche Kleeding, die ze in hun Beroep draagen, nog op verſchei-

ſcheiden byzonderheden kunnen ſtil ſtaan; als daar zyn hunne Laarzen, Lederen Kolders, Rygrokken, enz.; dan derzelver Afbeelding zal natuurlyk voorkomen, als wy vervolgens hunne Visſcheryen zullen maalen; des wy 'er nu van afzien, en den Leezer voor tegenwoordig, ten voorbeelde, wyzen naar het Strandgezigt, in ons *Eerſte Deel*, op *Plaat* III, vertoont.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Laat ons nu liever nog een Zee-Boerinnetje ter Vischmarkte geleiden, en haare Kleeding in opmerking neemen. 'Er valt van dezelve niet veel byzonders te zeggen, in onderſcheid van 't geen wy wegens de Kleeding der Land- en Bouw-Boerinnen, gemeld hebben; waar mede die onzer Strandbewoondſters zeer veel overeenkomst heeft. Het voornaamſte verſchil beſtaat hierin; ze maaken de Jakken langer; en de Keurslyven zyn rechter en langwerpiger, zeer ruim aan de Borst, dog hoog en plat van agteren. Veelal hebben zy een Bonten Doek om den Hals; welks Tippen, door een ſaamgeknoopt Koordje, een zwart of Fluweelen Bandje, ook wel met een Goud Gespje, voor de Borst hangen. Het Kapſel deezer Vrouwen is mede het bekende Boerinnen-Kapſel, dat ook hier by de vermogenden pronkt met Gouden of Zilveren Tooken; dog die van laager ſtaat ziet men meerendeels met eene breedgekante Mopmuts op 't Hoofd. Haare Schortelkleeden zyn meestal Blaauwbont; dog bovenal is haar de Roode Onderrok gemeen. Dit word

DE HOLLANDSCHE NATIE.

men inzonderheid by de Zantvoorders gewaar; die genoegzaam allen, als ofze tot eene gemonteerde bende behoorden, met bruine of gryze Sergie Jakken en Bovenrokken, en Roode Onderrokken, (daar men ze meest in ziet,) gekleed gaan. Ook is de Sergie de gemeene dagelyksche dragt der Zeevrouwen; maar het beste Pak was eertyds van zwarte Saai, en nu ook wel van Chits of gebloemd Katoen, waar mede een ieder zig, naar zyne zinlykheid en vermogen, opschikt. Voor 't overige beantwoorden zy genoegzaam aan de hier medegedeelde Aftekening, op *Plaat* VI, *Fig.* 7. Eene byzonderheid is 'er egter, na dit alles, nog op te merken, raakende het Hoofddeksel, dat ze gebruiken, om 'er de Vischbunnen op te draagen. In oude tyden droegen ze algemeen, over haare Mutsen, een soort van zwarte Vilten Kappen, die zoo dik gemaakt waren, dat ze de drukking der zwaarte op het Hoofd konden beletten. Deeze Kappen zyn thans by de Katwykers, Scheveningers, en Noordwykers geheel uit de Mode. Zy bedienen zig nu van een saamgewonden Krans, dien ze op de kruin van haare groote Stroohoeden, of vlak op de Muts, zetten; waar op dezelve zoo wel fluit, dat zy eene zwaar gelaaden Bun met Visch gemaklyk draagen. By de Zantvoorders, Wyk op Zeeërs, Egmonders, enz. zyn die oude Kappen evenwel nog algemeen in gebruik; en ze zyn hier door kennelyk van de eerstgenoemden te onderscheiden.

den. Op de Haarlemmer Vischmarkt ziet men de Zantvoorder Vrouwen dus dagelyks; dog ze bedienen zig, in 't vervoeren van zwaare lasten, bykans niet van dat Hoofddeksel, als zynde meer geoeffend in het torschen van Krielen op de Rug: waar tegen die van Scheveningen en Katwyk beter afgerigt zyn, op het draagen van zwaare Vragten op het Hoofd; zoo dat ze, gelyk CATS en HUIGHENS haar doen spreeken, wel mogen zeggen: DE HOLLANDSCHE NATIE

Myn Hoofd wint my de kost.

En 't is der opmerkinge waardig, hoe zwaaren last zy, in een geschikt evenwigt, zonder eenige ondersteuning, uuren lang op het Hoofd kunnen houden. Men ziet deeze Vrouwen dagelyks, met eene Mande vol Visch op het Hoofd, vlug en rad, naar den Haag, Delft en Leiden, heenen treeden; en, met eene volle vragt van Aardappelen, Boomappelen, Peeren, en andere nooddruft, onvermoeid t'huiswaards keeren; na dat ze een geheelen morgen de Straaten der Steden doorkruist hebben. Dog laat ons afbreeken, en een einde maaken aan de beschouwing der Ingezetenen, die onze Zeekust bewoonen.

Men ziet, zoo ik vertrouw, uit alles wat ik des aangaande gemeld hebbe, dat zy een agtenswaardig Volk zyn; en wel verdienen gevoegd te worden, by onze Maas-, Schie-, Delf-, Rhyn- en Amstellanders;

 als

DE HOLLANDSCHE NATIE.

als evenaarende in hunne ſoort de beste Volkeren, die in het hartje van ons Land huisvesten. En nademaal zy, ten aanzien van onze gemaakte Landsverdeeling, den kring van Zuid-holland, tegen de Noordzee, beſluiten; zoo geleiden deeze natuurlyk braave Hollanders ons als met de hand over hunne Duinen, by de niet minder voortreffelyke en roemwaarde Bewooners van een gedeelte van Kennemerland en Noord-holland; tot welker beſchouwing het volgende *Hoofdſtuk* nog geſchikt is.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Vervolg en ſlot der beſchouwing van de Volkseigene Geſtalte en Kleeding, mitsgaders de Getemperdheid en de Gemoedsneigingen der HOLLANDEREN, *in deeze Agttiende Eeuw. Byzonder met betrekking tot de Inwoonders van* Kennemerland *en* Noordholland; *benevens die der* Eilanden *aan deeze Kust.*

Uit het dus lang doorkruiste Zuid-holland, in het van oudsher beroemde Noord-holland overſtappende, ontmoeten wy dadelyk, in den omtrek van Haarlem, de Afſtammelingen der fiere Kennemers, die in 's Lands Geſchiedenisſen met lof geboekt ſtaan. Wy ontdekken in deeze Nakomelingen, wel dra, een Volk, dat zyn ouden zuiveren Vaderlandſchen aart, geſtalte en geneigdheden, nog al grootlyks heeft blyven behouden: als beſtaande meerendeels uit Lieden, welken, verre van door een aantal Vreemdelingen verbasterd te weezen, genoegzaam algemeen zuivere Hollanders zyn. Men heeft ze, zoo men bepaalder wil ſpreeken, veelal te houden, voor Rhyn- en Amſtellanders, benevens

De Noord-hollandſche Volkeren, byzonder de KENNEMERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Westvriezen en Waterlanders; uit welker vereeniging en natuurlyke vermenging de Kennemers voornaamlyk ontſtaan zyn; hebbende de Natuur de Vaderlandlievende harten alhier zeer ſterk vereenigd. Onder dit Volk, dat wy thans, naar onze voorgeſtelde Orde, hebben te beſchryven, betrekken wy, hoofdzaaklyk, de Inwoonders omſtreeks Haarlem, in den Vogelenzang, te Overveen, te Bloemendaal, te Velzen, en daaromtrent, langs de hooge Zeeduinen, tot aan en boven Limmen en Castricum. Als mede onze Landzaaten, die voorts, langs het Spaarne, en het Wyker Meer woonagtig zyn, of aan den Waterlandſchen kant grenzen.

Uiterlyke Geſtalte der KENNEMERS.

Wat hunne uiterlyke Geſtalte, die tog eerst in 't oog loopt, betreft, hier omtrent meenen wy te mogen zeggen, dat zy daarin meerendeels met de Rhynlanders overeen komen: dog het is voor een oplettenden wel dra blykbaar, dat 'er veelen onder de Mannen, en nog meer onder de Vrouwen gevonden worden, die tot het lange en ſpigtige overhellen. Dan men beſpeurt des aangaande ligtlyk een zigtbaar onderſcheid, by deeze onze Landsgenooten. Dezulken, die aan den Duinkant en in het hooge deel van Kennemerland woonen, zyn veelal ſterker, breeder, vaster, en wat gedrongener van Geſtalte, dan die geenen, welken zig naar den kant van Waterland, of in 't zelve, uitbreiden. Ik heb althans, volgens myne opmerkingen, meer gedronge

ge en middelmaatige Geſtalten aan den Duinkant gevonden; en integendeel, onder die geenen, welken aan den Waterlandſchen kant woonen, meer Menſchen van eene lange en ryzige geſtalte gezien. Ze zyn ten grootſten deele tenger, en bleekagtig van koleur. Men vind ze op verre na zoo algemeen niet met een bloozend, en naar het bloedryk hellende gelaat, als de hooge Zuid-hollanders. De meesten draagen een ligt bruin Hair, dat veelal eene losſe krulling heeft. De Vrouwen behooren meerendeels tot de blonden, en pronken met zeer zagte blonde lange Hairlokken, daar ze veel werks van maaken. De Oogen zyn hier, gelyk elders, wel eens vermengd; dog vry algemeen donker blaauw; men ziet 'er egter ook veelen licht blaauw; dog de bruine Oogen zyn 'er niet zeer gemeen. Maar als men nu of dan eene bruinoogde Vrouw aantreft, is ze ook uitmuntend ſchoon; nademaal dezulken 'er doorgaans zeer blank by zyn. Eene rechte Bruinette, met zwarte Hairlokken, is onder haar iets zeldzaams; vooral by de zoodanigen, die naar den kant van Waterland woonen. Over 't geheel zyn de Mannen en Vrouwen, in dit Gewest, welgevormd van Ledemaaten, en niet buitengemeen grof. Zy hebben geen by uitſtek zwaare Handen of lompe Voeten, en zyn ook niet zwaar van Kuiten. Hunne beweeging is vlug en vaardig, vooral die der Mannen; want de Vrouwen zyn door den bank hierin wel wat loo-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

loomer en traager. Men ziet de Mannen gemeenlyk zeer vaardig en lugtig in al hun doen; en dus vertoonen ze ook, in 't voortzetten hunner ſchreeden, geen loggen of ſtyven ſtap, maar geeven, door een vluggen en vasten Manlyken tred, een onbetwistbaar getuigenis van de wakkerheid hunner Lichaamen. Raakende hunnen opſlag, 't valt moeilyk, om 'er iets algemeens van te bepaalen; nadien hunne geneigdheden zeer verſchillende zyn, naar de Streeken, aan welken zy het naaste grenzen. Die aan den kant van Rhynland, en omſtreeks Haarlem, by voorbeeld, zyn gemeenlyk wat ſtoerder en fierder van opſlag, dan zy die omſtreeks Waterland huisvesten; welker laatſten eene ſoort van ernſtiger en bezadigder, of liever, ſtyver houding hebben.

Gemoedsneiging en Gematigdheid der KENNEMERS.

Doorgaans zyn de Kennemers, in het eerſte voorkomen, meer ernſtig, dan inneemend; zy ſchynen meer agterhoudend te weezen, om zig, zoo als men 't noemt, aanſtonds te laaten zien; en men vind ze, (dat ook in 't weezen doorſtraalt,) eerder geſchikt, om den geenen, dien zy niet kennen, te doorgronden, dan om gelegenheid te geeven, van zig te doen kennen. Ter dier oorzaake zyn ze zeer ſtilzwygend, of ten minſten niet heel ſpraakzaam, in hunnen ommegang. Men ontmoet overal Praaters, die, vol en ryk van woorden, altoos het woord willen voeren; dog nergens minder dan hier. Ondertusſchen zyn ze even-

evenwel des te openhartiger, als zy den geenen, dien ze bejegenen, meenen te kennen. In zulk een geval zyn zy ſpraakzaam, en ze tragten dan, door een bezadigde vriendlykheid, de Vriendſchap te bevestigen; ook heerscht 'er onder hen onderling eene vry losſe en onbepaalde Vriendſchap. Alles nagaande, dunkt my, dat men die geenen onder hen, welken men als rechte Kennemers moet aanmerken, ten voorbeelde, die omſtreeks de Stede Beverwyk, en het Dorp Heemskerk, tot aan Castricum, of een weinig naar de Waterlandſche Streek, woonen, dat men die, zeg ik, te tellen heeft, onder de listigſten, en tevens ingewikkeldſten, of, hoe zal ik het zagter noemen? der olykſten onzer Hollanderen. Althans in 't ſtuk van den Vee- en Landbouw zyn ze niet wel door anderen te verrasſen, en in Koop en Verkoop valt het niet ligt hen te bedotten. De voorzigtigheid ſcherpt hen tot het maaken van langzaame en weloverdagte beſluiten; die hunnen oorſprong in de natuurlyke Getemperdheid van dit Volk hebben.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zy hellen toch natuurlyk alleszins over tot het Phlegmatike of Wateragtige; hunne Getemperdheid is hier en daar wel eens wat bloedryker, of vermengd; dog over 't geheel heeft 'er een wateragtig, benevens een Melancholick, in het droefgeestig vallende, of, laat ik liever zeggen, een langzaam geſtel de overhand. Hier door gaan

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ze traaglyk voort in hunne befluiten; dog zyn verftandig en beredeneerd in het bepaalen, beftendig in het ondernemen, en onverzettelyk in het uitvoeren. Men vind hen niet opvliegende noch haastig, maar fchriklyk in hunnen Toorn of Gramfchap. Eene hun aangedaane belediging zien ze, als dezelve hen recht treft, niet ligt over 't hoofd. Onder den gemeenen Man, of dezulken, die in Herbergen en Gelagen, in twist geraaken, brand het wraakvuur hevig, wanneer het, na een lang geduld ontvonkt, uitbarst; en zoo de verfchilhebbenden zelven niet tot eene verzoening komen, geld 'er bykans geen beredeneerde tusfchenfpraak. Het Recht is in hunne woede zelfs buiten gezag; en men heeft, ingevolge daar van, onder dit flag van Kennemers, al vry wat voorbeelden van deerlyke ongelukken en jammerlyke vegtpartyen. Zoodanige gevallen hebben wel onder de deftigften geen plaats; dog 'er ftraalt des niet te min, in hunne gefchilzaaken, die zelfde vry onbeteugelbaare drift door: en 't geen de gemeene Man met de daad wreekt, bewerken de anderen door overleg of geding. Kortom, de Kennemers zyn in dit ftuk onder de ftoutften onzer Hollanderen, die ik ontmoet heb, te houden. De Gooilanders vertoonen zig wel opvliegend, kregel en manhaftig; maar onze Kennemers zyn langzaam, moedig en onverzettelyk.

Zy zyn bekend voor niets minder dan vrees-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

vreesagtig; en egter zeer gevoelig getroffen, door droevige nootlottigheden: bovenal vind men ze ten ſterkſte vatbaar voor droefheid, over 't gemis hunner Naastbeſtaanden: en ſchoon ze juist niet te boek ſtaan voor zeer mededeelzaam, als zynde al vry vasthoudend aan hunne middelen, gedraagen zy zig nogtans mededogend omtrent ſommigen hunner behoeftigen. Een Vreemde is hun onverſchillig, al is het zelfs een Zuid-hollander: zy behandelen denzelven wel vriendlyk, dog niet altyd openhartig; ten zy het belang of eene byzondere vriendſchap wat meerder op hen vermoge; en als dan zyn ze overbodig in plichtplegingen. Ik weet niet, of ik het nog aan een kleen overblyffel van den ouden wrok tusſchen de Kennemers en Hollanders, of aan eene hun byzonder eigene Volksliefde, moet toeſchryven; dat zy zig nog heden, ten opzichte van een Zuidhollander, met eene ſoort van agterhoudendheid, gedraagen. Men komt byna in geen Herberg, byzonder op kleene Dorpen, of men vraagt u, van waar gy zyt; antwoord men, van deeze of geene plaats in Zuid-holland, dan ontſtaat 'er eene zekere ſtilte: komt men van hooger op, naar den Stichtſchen kant, zoo dat de Tongval wat zwaar klinke, ſtraks houd men u voor een Mof of Poep, zoo als ze zeggen; en dit neemt toe naar dat men dieper in Noordholland voorttrekke. Maar is men uit Rhynland, of van omſtreeks Haarlem en Amſter-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſterdam afkomſtig, dan zyn zy gemeenlyk gedienſtiger, bovenal voor de Amſterdammers, welken zy zeer wel zetten mogen; en die, door hun groot vertier en ruime verteering, veel invloeds by hen hebben.

Wegens hunne Liefdedriften kan ik niet beſpeuren, dat zy, in hunne geneigdheden, zeer veel verſchillen van hun, die in Zuidholland woonen. 't Komt my, ondanks die algemeene koelheid, welken de Uitheemſchen aan dit Volk, gelyk ook aan alle de Noord-hollanders, toeſchryven, voor; dat de Vrouwen en Mannen zoo onverſchillig in dit ſtuk niet zyn, als men wel voorgeeft. 't Valt niet gemaklyk, om hier over zoo maar eensklaps te oordeelen; dewyl de Liefdehandelingen, in ons Land, op eene eerbaarder en geheimer wyze geſchieden, dan in andere Landen; en gevolglyk kan men niet te omzigtig zyn, als men 'er beſlisſend over ſpreeken wil. Zy, die 't meest den mond vol hebben, over deeze koelheid en onverſchilligheid, zyn veelal Vreemdelingen, welken zig verbeelden, dat onze Vrouwen zoo vatbaar behoorden te zyn, voor hunne fratſen en galanteriën, als de ligtvaardige Coquettes hunner Landen bevonden worden: het welk juist lynrecht ſtrydig is met de natuur onzer Landzaaten; die, zoo ze beminnen, hevig en ſtandvastig beminnen. En dit meen ik, ten aanzien der Kennemers, en vooral der Waterlanders, welken ik dadelyk ga bezoeken,

ken, met ruimte te mogen vastſtellen. Ik heb althans, onder eenige my bekende jonge Dogters en gehuwde Vrouwen, naar 't my voorkomt, niet onduidelyk beſpeurd, dat ze vry hevig en ſterk in haare genegenheden, en zelfs in dit ſtuk veel opwekkender, dan hunne Vryers, waren. De Meisjes zyn 'er door en door ſchrander in 't punt van Vryery; en weeten de Jongelingen, naar onzen Hollandſchen trant, op de aartigſte en inneemendſte wyze te bekooren; waarin zy ook als Vrouwen, ten aanzien hunner Mannen, volharden. Veel doet hier toe haar by uitneemendheid nette opſchik en houding; haar aangenaame ſtem in 't kweelen van tedere Minnedeuntjes, en vooral haare bevallige beſpraaktheid. De Vrouwen zyn hier gemeenlyk niet misgedeeld van eene leevendige ſpraakzaamheid, boven de Mannen; het welk in deeze Streek byzonder merkbaar is. Zelden komt men, in Kennemerland, by het eene of andere Huisgezin, of de Vrouw voert 'er het woord; zy vraagt, uit eene ſterke nieuwsgierigheid, welke niets, dat onder haar bereik valt, onaangeroerd laat, met eene menigte van vraagen, naar allerleie onderwerpen. Dan hier door zyn ze ook, gelyk men de nieuwsgierige vraagers niet zelden ligtgeloovig vind, tamelyk vatbaar voor de vertelzeltjes van looze Menſchen; die hun gemaklyk wat diets kunnen maaken, en de een of andere logen een geheel Dorp doen rondrollen. Dog zo ligt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

als ze diergelyke nieuwtjes aanneemen, zoo ligt vergeeten ze dezelven weder; vooral zoo dra 'er een ander nieuwtje, dat dikwerf ſpoedig gebeurt, op de baan komt; te meer, daar 't doorgaans zaaken van weinig belang betreft.

Ten aanzien hunner geneigdheid tot den Godsdienst, betoonen ze zig noch voorbeeldig, noch ſterk berispelyk; en ze zyn vooral niet haatdraagend tegens de eene of de andere Secte. Hier van ziet men een meer dan gemeen bewys, in de Stede *Beverwyk;* daar alle Weeskinderen, zonder verſchil van Gezintheid, zoo Roomsch als Onroomsch, beneden de twaalf jaaren, in één Weeshuis ontvangen worden. Ook behoud eene Christelyke Verdraagzaamheid, over 't geheel, in gantsch Noordholland, op 't luisterrykſte het veld: ieder is 'er vry in zynen Godsdienst, en kleeft zyne Godsdienſtige denkbeelden eerbiedig aan: dan Ongodisten en veragters van God en Godsdienst zyn 'er vervloekt; ja hy, die maar eenigen ſchyn van de zoo zeer in zwang zynde Spotterny of Blasphemie vertoont, is hier by ryk en arm gehaat. Overeenkomſtig daar mede vind men de Bewooners deezer Streeken nog al op den uiterlyken Godsdienst geſteld; en ze zullen meerendeels ten minſten eens in de week ter Kerke gaan. De Roomschgezinden, die 'er in grooten getale huisvesten, zyn by uitſtek Godsdienſtig, zeer gezet op het vieren hunner Heilige Dagen, en ten naauwſte

Zie *Tegenw. Staat van Holland,* VIII. D. Bl. 304.

ſte verknogt aan de leerſtellingen der Kerke. Als zodanigen vind men ze hier en daar niet vry van verregaande Bygeloovigheden; dat voor weinig jaaren op het zoogenaamde ontſpringen der Bronne te Heilo, nog duidelyk gebleeken is; en waar van 'er onder de Kennemers, ten opzichte van etlyke Roomſche overblyfzelen, van Kloosters, Abtdyen, enz., zoo te Heilo als te Egmond en elders, nog veele bewyzen voorhanden zyn; dan wy laaten dit liefst berusten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie *Eerſte Deel*, Bl. 250.

De neiging der KENNEMERS.

Wat den Omgang en de Huishouding van deeze onze Landzaaten betreft; by de vermogenden is dezelve ryklyk deftig, en uitneemend zindelyk; by de middelmaatigen mede rein en net, dog eenvoudig; en by het gemeenſte ſlag, ook nog al niet morsſig, maar egter zeer onagtzaam, zelfs tot onverſchilligheid toe; evenwel zyn ze in 't algemeen op hunne Spysbereiding hoog zindelyk en overvloedig. De gemeene Man en Arme valt hier zeer klaagagtig; zy beminnen veelal beklaagd te worden, en een anderen te beklaagen. Voor de Kinderen hebben ze alles over, en misſen dezelven niet gaarne; ook verzenden zy een Zoon of eene Dogter noode buiten den omtrek hunner Streeken. Ondertusſchen meen ik nogtans wel bemerkt te hebben, dat hunne Kinderen zig, als zy tot volwasſenheid gekomen zyn, haasten, om buiten het Ouderlyke gezag te weezen: en zoo dra een Zoon dit bereikt heeft, ver-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

beeld hy zig niet minder verſtandig te zyn, dan de Vader. Zoo veel vermag de algemeene neiging van dit Volk tot hooghartigheid; welke men voor geen gering doorſlaand kenmerk van 't zelve mag houden.

Zy betoonen zig wyders by uitſtek naarſtig, in 't ſtuk van den Vee- of Landbouw, en de Moezery; in welk laatſte de Kennemers, myns oordeels, den palm ſtryken van de meeste onzer Hollanderen, buiten de Westlanders en Veeners. In de Teelkonst op zandige gronden winnen zy 't zekerlyk van allen; en 't is voor een Liefhebber der moeite dubbel waardig, om hunne wyze van bebouwen te zien. By de Landlieden aan den Duinkant heeft wel inzonderheid eene algemeene behandeling plaats, welke zeer dienſtig is, om hunne Weiden, hunne Koorn-, Garst- en Teellanden, voor de Zee- en zoogenaamde Snywinden te behoeden. Zy ſtapelen, met dit oogmerk, overal, rondom de velden, ſteiloploopende heuveltjes, byna ter Mans hoogte, op een; vervolgens bezetten zy dezelven met Haagen en Heggen, en beklinken ze voorts met Graszooden. Deeze omheiningen dus vastgroeijende en de Landen omringende, verſchaffen aan de tedere kruiden eene zagte luwte, en doen de doordringende winden op haare verheven haagen afſtuiten.

Wat het overige der Zeden van dit Volk betreft, men mag het zelve over 't geheel

zeer bescheiden noemen. Eenige ligte gasten, brooddronken lieden, verkwisters, enz., vind men overal; dan ze zyn hier zeker zoo menigvuldig niet, dat men dusdanig een gedrag ten laste kunne leggen aan de braave Kennemers; die, door veeler deugdzaame en roemenswaardige zeden, voor geenen onzer Landsgenooten behoeven te zwigten. De kuischheid heerscht 'er onder de Echtgenooten en jonge Lieden; de naarstigheid onder de Arbeiders; en de deftigheid onder de Vermogenden. Men bespeurt 'er daar benevens niet weinig Leesgierigheid onder de Lieden van verschillende Gezintheden, die zig, in een vry genot van Godsdienst, zonder eenige de minste afgunst jegens elkanderen, oefenen. Ze zyn niet zeer gesteld op eene uitwendige pragt, maar de vermogenden hebben veel op met zaaken van eene kostbaare en inwendige waardy; en de minderen zyn zeer gesteld op eene zindelyke netheid.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

In 't stuk van Kleeding maaken onze Kennemers een blykbaaren overgang, van de eigentlyke Zuid-hollanders, tot de bepaaldlyk genoemde Noord-hollanders, of Westvriezen en Waterlanders. By de Inwoonders van Kennemerland, in het gedeelte, dat zig van den Vogelenzang tot digt aan de Beverwyk uitstrekt, is de gewoone kleeding der Rhynlanders, welken wy hier boven beschreeven hebben, de heerschende Mode; en zoo zal men ook de Kennemers, die aan de Amstellandsche en

Kleeding en Spraak der KENNEMERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE

Rhynlandſche Veenen, omſtreeks Kalſlagen en Aalsmeer gevestigd zyn, genoegzaam volſtrekt gelyk vinden, aan de Veeners en Ingelanden dier Streeken. Dan naauwlyks komt men in de Beverwyk of alles heeft een ander aanzien: en men kan voluit zeggen, dat ze zig hier half Zuid- en half Noord-hollandsch vertoonen. Dit word men by uitſtek gewaar, als men agt geeft op de Vrouwen, die meest allen een Noord-hollandsch Kapſel hebben, en een Keurslyf draagen, dat half Zuid- en half Noord-hollandsch is: zynde noch op de puntige enggereegen Zuid-hollandſche, noch op de oude ruime Noord-hollandſche wyze gemaakt. Even zoo zyn ook haare Rokken, niet zoo dik en dicht geplooid, als die der Waterlanders, maar ook niet zoo ſchaars gevouwen of ruim geſpannen, als die der Zuid-hollandſche Vrouwen. Dan in den geheelen opſchik helt haare kleeding meest naar den Waterlandſchen trant: waarom wy, dezelve liefst daar mede vergelykende, den Leezer ſlegts wyzen naar de Afbeelding, die wy vervolgens van eene egte Noord-hollandſche Vrouw zullen geeven: te meer daar ons toch, buiten dit, nog veele andere byzonderheden, welken deeze Kennemers betreffen, in 't beſchouwen der Noord-hollanders, zullen ontmoeten. — 't Geen wy hier gezegd hebben, raakende deeze vermenging van de kleeding der Noord- en Zuid-hollanders onder de Kennemers, heeft ook min of meer

Zie *Plaat* VI. *Fig.* 10.

plaats

plaats in de natuurlyke Spraak en den Tongval van dit Volk. Wel byzonder hoort men ze, maar even boven Haarlem, al aanſtonds de woorden anders buigen; en zelfs hebben 'er de Haarlemmer Stedelingen iets van. Hunne Stem is doorgaans ſcherp en helderklinkende, valt gantsch niet zwaar op de *a* en *o*; en de *e* ſchynt veelal hunne geliefdſte klinkletter te weezen. Wanneer we dit alles, wat wy van de Kennemers gezegd hebben, by elkander neemen, is 't blykbaar, dat deeze onze Landsgenooten de duidelykſte kenmerken draagen, van eene natuurlyke en broederlyke vermenging der oude Westvriezen en Zuidhollanders, waar door zy, ſchoon verſchillendheid van inzigten, in vroeger Eeuwen, de grootſte tweedragt onder hen veroorzaakte, nu, God dank, met den onverbreekelykſten band van trouw, en onafſcheidelyke Broederliefde, voor eeuwig aan elkanderen verbonden zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Na deeze beſchouwing der Ingezetenen van 't voorſte gedeelte van Kennemerland, ſtond ons nu, volgens eene Aardrykskundige ſchikking, bepaaldlyk agt te geeven, op de bewoonders der verdere Baljuwſchappen, die onder Kennemerland behooren. Maar in zoo verre wy als Natuurkundigen te werk gaan, en inzonderheid de natuurlyke vermenging onzer Landzaaten in 't oog houden, zullen wy hier wat meerder vryheids neemen, en liever het oog verder vestigen op die Noord-hollanders in 't algemeen,

De WATERLANDERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

meen, welken, naar de laage en wateragtige Landen, waarop zy gehuisvest zyn, veelal den naam draagen van Waterlanders. Deeze benaaming is, in de gewoone Landsverdeeling, gelyk men weet, wel byzonder eigen aan de Inwoonderen eener zekere bepaalde Streeke van Noord-holland; dan het gewoone gebruik bezigt dezelve, als bekend is, ook in eene ruimer betekenis. In navolginge hier van, verſtaan wy, naar ons bedoelde oogmerk, in een ruimſchootſchen zin, hier, onder de benaaming van *Waterlanders*, wel inzonderheid alle die Ingezetenen, welken zig aan en omtrent de Uitgeester-, Crommenier- en Asſendelver Bannen onthouden; mitsgaders alle de zoodanigen die langs de Naauwernaſche Vaart, en de wederzydſche Boorden der Zaane, als mede tot aan, in, en omtrent Purmerende of Monnikendam, en daar omſtreeks woonagtig zyn. En nademaal onder alle deezen, die van Zaandam, Westzaanen, Crommenie, en Broek in Waterland, met hunne nabuurige Dorpelingen, ons de voornaamſte blyken van de algemeene geſtalte, den gewoonen aart, en de heerſchende geneigdheden van dit Volk natuurlykst aan den dag leggen; zullen wy 'er ons voornaamlyk van bedienen, in 't opmaaken van deeze onze beſchryving der Waterlanderen. Ik tree dan hier mede, waarde Leezers, ter beſchouwinge van een der zuiverſte Vaderlandlievende Volkeren, waarop ons Holland roemen mag; en 't welk

welk ik altoos de uiterfte hoogagting heb toegedraagen. Een Volk, van welks grootheid en natuurlyke vermogens, zoo wel veelen onzer Landsgenooten, als inzonderheid de Vreemdelingen, gemeenlyk weinig indruks hebben; ter oorzaake van deszelfs ftille aangebooren nederigheid; 't welk my te fterker aanzet, om deeze onze Landzaaten wat uitvoeriger af te maalen; dat van te meerder dienst kan weezen, om dat zy genoegzaam ten voorbeelde der overige Noord-hollanders kunnen ftrekken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Laat ons, naar gewoonte, een aanvang maaken, met het befchouwen hunner uiterlyke geftalte. De Manfperfoonen hebben doorgaans eene fpigtige Spieragtige Gefteldheid; zynde verre de meesten fchraal van Spieren, en gantsch niet vet, noch dik, of gedrongen van Ledematen. In dit opzicht zyn ze meestal het tegengeftelde van de hooge Zuid-hollanders; waar onder men meer ongemeen zwaar en breedgefchouderde Mannen ontmoet. Men ziet dezulken hier zeldzaam; buiten een enkel bejaard zwaar Perfoon, die door een zittend leeven, fterk eeten en drinken, of andere oorzaaken, verdikt is, komen 'er maar eenige weinigen voor; en men vind 'er veel meer lange ryzige Mannen onder. Zy zyn dus over 't geheel fpigtig, en niet heel breed van Schouderen; waar van men egter hunne Schippersgasten en Moolenknegten moet uitzonderen; als onder welken nog al frisfche Kaerels, dog ook veele

Uiterlyke Geftalte der WATERLANDERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vreemdelingen, gevonden worden. Zy zyn voorts ſchraal van Kuiten, en niet groot van Voeten; die ze eenigzins platagtig hebben: ook vertoonden zy zig wel wat breed van Heupen; dan de dikke Onder- en Bovenbroeken, die ze veelal boven de Heupen toeknoopen, doen dit niet zelden zoo ſchynen. De Mannen hebben gantsch geen loome beweeging in hunnen gang; ſchoon dit by derzelver Vrouwen vry gemeen beſpeurd worde. Egter gaan zy ook zeer bedaard en langzaam, als ze zig, buiten hunne zaaken, verlustigen. Maar in hunne bezigheden zyn ze altoos vlug en vaardig, gedraagende zig in hun Beroep ongemeen driftig: een aantal van Waterlandſche Kooplieden ziet men dus, ten minſte twee a driemaal ter weeke, in Amſterdam, met de grootſte vlugheid en vuurigſten yver, naar de Beurs en de Koopkantooren treeden. Over 't algemeen hebben ze, by hunnen driftigen gang, iets byzonders in hunne houding. Wanneer men 'er op let, ziet men de meeste Manspersſoonen recht op met het Hoofd in den wind gaan; en de Voeten met korte zeer vaardige treedjes voortzetten; daar benevens laaten ze de Armen, houdende de Vuisten der Handen veelal toegekneepen, recht nederhangen, of mede ſlingeren; zoo dat deezen met de drift der Voeten als medewerken. Dit ſchynt hen, vooral de Zaanlanders, zoo eigen, dat zy, zelfs wanneer ze iets draagen, 't zy een Geld- of Monſterzakje,

meest

meest altoos de eene of andere Hand, met eene toegekneepen Vuist, naar des Lichaams beweeging, laaten zwaaien. Daar benevens gewennen zig zeer veelen, terwyl zy kaarsrecht voortgaan, om het Hoofd te gelyk met het Lichaam ſtyf te houden; waar door dan hun Hoofdhair, in 't voortgaan, als 't ware opwipt. Dit noemen veelen de ſtyve houding der Noord-hollanders; en 't moet zeker denzulken, die, door de alerte Dansmeesters, in de konſtige beweeging des Lichaams onderweezen zyn, wel eens zoo voorkomen. Dan ik voor my beſchouw deeze Lichaamsbeweegingen, die ik, om 'er het rechte woord toe te gebruiken, liever kittig en driftig, dan ſtyf, zou noemen, veel eer als een uitwerkſel van de voortvaarende gemoedsneigingen, en de leevendige geestgeſteldheid van dit Volk; dat zulks vry duidelyk in hunnen gantſchen opſlag gewaar doet worden. Dit ſtraalt byzonder door in hunne leevendige ſcherpziende blaauwe Oogen; welken niet groot van opſlag, en by de meesten, eenige weinigen uitgezonderd, met geen zwaare wenkbraauwen voorzien zyn. Men vind ze meest allen ſchraal en niet heel bloozend van Wangen; zeer veelen hebben magere Tronien; en hier door is 't, dat men nog al eenige Langgeneusden onder hen ontmoet: ook zyn de Lachſpieren by verſcheiden lang en ernſtig uitgedrukt; het welk de Wangen aan den Neus ſterk te ſamen trekt. Verder zyn ze doorgaans niet groot

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie *Plaat* VI. *Fig.* 8.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

groot van Mond; vry plat aan de Hoofdſcheelen, en, zoo ik 't wel hebbe, zelfs hoog en eirond van Agterhoofd; dat grootlyks afhangt van het bewinden van het Hoofd der tedere Wichten, by derzelver geboorte. Wyders bezitten bykans alle de Waterlanders, een ernſtig en bedaard gelaat, in 't welke een ſtille trek van vriendlykheid ſpeelt, en ſomwylen ook iets dat eene voorzigtige agterhoudendheid te kennen geeft. Overeenkomſtig met dit gelaat, zyn ze ook niet driftig noch voorbaarig in hunne redenen; maar aandagtig in het aanhooren, als mede oplettend en beſcheiden in het antwoorden; geevende alleszins pryswaardige blyken van een doorzigtig Volk.

Tot bykans in 't midden deezer Eeuwe, droeg ver het meerendeel der Bewoonderen van dit Gewest hun eigen natuurlyk Hoofdhair; men vond 'er ſlegts eenigen, die eene Paruik op het Hoofd hadden; genoegzaam alleen dezulken, die 'er zig door de noodzaaklykheid of den ouderdem toe gedrongen zagen. Dan dit is in de laatſte jaaren merkelyk toegenomen, zynde het draagen van geſneeden Paruiken onder hen voor al reets vry gemeen geworden. Intusſchen is de heerſchende koleur der Hairlokken by de Mannen, die hun natuurlyk Hair blyven draagen, licht bruin; hebbende meestal eene lugtige krulvloeg; men vind hier ook nog vry veel kroeshairigen; en onder de Bejaarden verſcheiden eer-

waar-

waardige Gryzaards, met ſchoone witte Hairen; in welken zy met recht eene groote eer ſtellen. 't Geheugt my nog dat ik, in Noord-holland, Gryzaards met Baarden gezien heb; en onder anderen ſtaat my voor, eens een Noord-hollandſchen Mennoniten Prediker te Amſterdam ontmoet te hebben, die alle myne oplettendheid tot zig trok, door zyne eerwaardige gryze Hairen, en gantsch reinen witten Baard, welke hem tot over de Borst vlyde. Ik liep verſcheiden Straaten om, ten einde dat deftige weezen naauwkeurig op te neemen, tot dat hy in zeker huis in de Warmoesſtraat intrad, en de beſcheidenheid my verbood, meer vrypostigheid te gebruiken. Het eerwaardige gelaat van dien Man bleef toen den gantſchen dag voor mynen Geest, en blyft nog heden leevendig in myn Geheugen. Wyders ontmoet men hier en daar in Waterland nog wel een zwarthairigen, dog ſchaars. De licht bruine Hairlok, en ſomtyds eene roshairige Kuif, bedekt gemeenlyk de Kruin van dit Volk; waar onder zig weinige zoogenaamde ruighairige Mannen bevinden. De Waterlanders zyn gevolglyk, ten opzichte hunner natuurlyke Geſtalte, niet van de gedrongenſten noch ſterkſten, maar van de tengerſten en vlugſten; en over 't geheel, onder de Hollanders, na genoeg de langſten; aangezien men onder de meeste lange Mansperſoonen ontmoet.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Maar heeft 'er dus een zigtbaar verſchil plaats,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

plaats, tusſchen de Zuid- en Noord-hollandſche Mannen; het doet zig nog ruim zoo kennelyk op, in de Geſtalte der Vrouwen van deezen Oord. Toen wy de Zuidhollandſche Streeken bezogten, wierden wy bykans overal begroet, door bevallige Blonden of Bruinetten, en zagen alomme vaste Geſtellen, met friſche bloozende Wangen. Dit heeft men in Waterland zoo algemeen niet te wagten; dan, in vergoeding daar van, vertoonen 'er zig aan ons de blankſte Schoonheden, niet alleen van Holland, maar, zoo men het getuigenis der Uitheemſchen gelooven moge, de fraaiſte en netgevormdſte blanke Tronien van geheel Europa. En inderdaad, de Waterlandſche Vrouwen hebben een Aangezigt en Wangen van eene uitneemende blankheid; en derzelver Tronien zyn ongemeen wel beſneeden. Het Voorhoofd vertoont zig zeer glad, en meerendeels hooger, dan by onze Zuid-hollanders; 't welk inzonderheid veroorzaakt word, door het Kapſel, dat zy draagen. Dit doet haar zig van jongs af aan gewennen, om het Hair van vooren met een Stryklint ſtyf op te ſtryken, en hier door tevens het Vel van 't Voorhoofd ſterk te ſpannen: van kindsbeen af leggen de Moeders het daar op toe, en de jonge Dogters vervolgen het; om dus, gelyk zy ſpreeken, een groote gladde Pòòt te hebben; dat zy als eene byzondere ſchoonheid aanmerken. Het opgeſtreeken en geſpannen Voorhoofd blyft te meer in dien ſtaat;

om

om dat het geheele Kapſel, met een ſtevig Boordſel, en door behulp der Tooken, die 't zelve vast doen ſluiten, tot dat einde mede werkt. Dit heeft ook ten gevolge, dat zeer veele Vrouwen, wanneer de bolle Spieren van 't Gelaat met de jaaren inkrimpen, en de ouderdom de rimpels op het Voorhoofd begint te plooien, op het oog vry breed van Voorhoofd worden. In jonge Meisjes en Vrouwen, van middelbaare jaaren, beſpeurt men deeze breedte zoo zigtbaar niet, maar derzelver gladheid en hoogheid van Voorhoofd loopt een ieder in 't oog. Ter dier oorzaake ziet men ook, onder de Noord-hollandſche Vrouwen, veel meer, (om de gewoone Tekentermen te gebruiken,) nette Eironde, dan wel bolle Appelronde Tronien.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Aangaande derzelver beſneedenheid van Neus, Mond en Oogen, alle deeze deelen zyn by uitſtek evenredig. De Oogen zyn doorgaans niet kleen noch knipoogig, zoo als men 't noemt; maar van eene gemaatigde grootte, rond, en vol van Oogenleden; het wit der Oogappelen is zeer wit, of meest altoos helder blaauw, en heeft ook wel eens een bruin randje om den Oogſtip. De Wenkbraauwen haarer Oogen zyn niet zwaar; en derzelver opſlag is zagt en vriendlyk. Men vind hier meer dan elders de oudtyds beſchreeven heldere hemelsblaauwe Oogen der oude Hollanders: en veelen deezer Vrouwen zyn mede natuurlyk verſierd met de ſchoonſte blinkende goud-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

goudgeele Hairlokken, den blanken Schoonheden zoo algemeen eigen; zelfs loopen 'er nog al etlyke Roodhairigen onder. De Waterlandſche Vrouwen weeten van hunne voorſte Hairlokken, byzonder aan die van de ſlagen van 't Hoofd, een aanminnig gebruik te maaken; door een aartig net gekruld Lokje, ter wederzyde aan 't Hoofd, los en derteltjes te laaten hangen; 't welk, tot op de blanke Koonen vlyende, eene zonderlinge natuurlyke bevalligheid aan haar netgevormde Tronie verleent. Een Hoofd, op die wyze gekapt, en verſierd, heeft, by een ſchoon Gelaat, zoo veel bekoorlykheden, dat 'er geen ander Vrouwlyk Hulſel, of eenige vreemde zwierige Tooi, by haalen kan: de vooringenomen Vreemdeling ſtaat 'er zelfs over verwonderd, en roemt het als een deftig, eerbaar, en tevens aanvallig Hoofdſieraad. Den Mond hebben zy gemeenlyk niet onmaatig groot, en zeer net gevormd; de Lippen zyn ongemeen glad, en van een gloeiend rood; zelfs meen ik wel te mogen zeggen, dat ze wat gloeiender zyn, dan die van onze hooge Zuid-hollanders; dog het ſchynt my toe, dat zy, inzonderheid de bejaarde Vrouwen, de Onderlip wel wat laaten hangen. Men ontmoet 'er weinigen, die eene zwaare Onderkin hebben; ze zyn meerendeels, om en aan de Kaaken, rondagtig, en zeer fyn beſneeden. Het vel der Wangen heeft alleszins eene zagte poezelheid; en is, zoo ik een Schilders ſpreek-

wyze

wyze mag gebruiken, met eene waschagtige doorſchynendheid bekleed; waar door de tedere bloedadertjes eenige vermilioenagtige blosjes zagtjes doen doorſtraalen. Dit brengt te wege, dat het blanke ſchoone deezer Vrouwen gepaard gaat, met die bekoorelyke gloeiendheid en blaauwagtigheid, welke men in eene volmaakte blanke vereischt.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dan met dit alles deelen zy in het vry algemeene lot, dat den Vrouwen van een blank geſtel niet zelden eigen is: te weeten, dat zy niet heel ſterk, maar log en loom, of liever ſlap van natuur zyn; en dat 'er daar en boven veele wateragtige bleeken onder dezelven gevonden worden. Deeze opmerking, ten aanzien der blanke Vrouwen, word mede door die van Waterland bevestigd. En wyders, hoe volmaakt zy ook van Tronie zyn, haar geſtalte en houding evenaart nogtans, in wakkerheid en vlugheid, geenzins aan die onzer Zuid-hollanders; ten zy men zulks zoeke, by eenigen van haare Bouwboerinnen op het Land, welken men hier van moet uitzonderen. Dog dit gemis van geſtalte en houding heeft men, naar 't my voorkomt, niet zoo zeer te zoeken in de Natuur zelve; maar men mag het, by veelen dier Vrouwen, welken de Natuur ten deezen opzichte niets geweigerd heeft, grootlyks toeſchryven aan derzelver manier van kleeding en gewoonten. De vreeſelyke zwaare Rokken, en wonderlyke Keurs-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lyven, die veelen, welken de ouderwetsche Kleeding nog eenigermaate aankleeft, draagen, werkt althans zeer veel mede, tot het houden van een loomen fleependen gang, en 't voortbrengen van ronde Ruggen. Veel doet ook hier toe haare gewoonte van het Hoofd, in zwaare digtfluitende Kapers, voor over te buigen. Door deeze en diergelyke verkeerdheden kunnen zelfs dezulken, die zeer volmaakt en welgeschapen van Ledemaaten zyn, aan dezelven zoo bevallig eene beweeging niet geeven; dat haare houding even zoo fterk in 't oog loope, als de uitblinkende fchoonheden van haar Gelaat. Het meerendeel deezer Vrouwen is wyders van eene middelmaatige kloekte; dog ze zyn veelal tenger, dun en fyn van Gebeente, en zeer net van Handen, die fpigtige Vingers hebben: ook vind men de fterkften welgefpierd van Armen; dog dit heeft men voornaamlyk te zoeken by haare Land- of Vee-Boerinnen, die gemeenlyk fterker, en over 't geheel wel wat korter en gedrongener voorkomen. Onder de Waterlandfche Schoonheden, zyn de Meisjes langs de Zaan geenen van de minften; ze munten byzonder uit in het tengere en blanke; dog behooren ook veelal onder de zwakften.

De natuurlyke geftalte der Zaanfche Vrouwen is dus op zig zelve zo volmaakt, als die van eenig ander gedeelte onzes Lands; maar 't is eenigermaate jammer, dat zy dezelve dikwerf zoo zeer benadeelen,

len, door uiterlyke houdingen, die haar door de gewoonte als natuurlyk geworden zyn. Het komt my, en den meest onpartydigen, ten minſten dus voor, dat ze beter voor den dag zouden komen, wanneer zulks geen plaats had, en zy meer agt gaven op eene bevalliger houding. Men kan althans met geen reden goedkeuren, dat eene natuurlyke zeer ſchoone en welgeſchapen Vrouw zig gewenne, om de vlugge Voeten eerst in Schoenen te beklemmen, en dan nog onder die Schoenen een paar Muilen te draagen; waar door zy, in ſtede van een vryen natuurlyken tred, een ſloffenden en ſleependen gang aanneemen. Dit word nog ongevalliger, wanneer zy, gelyk dit by ſommigen plaats heeft, ſchynen niet te kunnen gelooven, dat zy voortgaan; zoo ze het geklikklak der Muilen op de Straat niet hooren. By deezen verveelenden gang hebben zy dan voorts ook nog eene houding, welke niet weinig van die der Zuid-hollanderen verſchilt. Zy gaan naamlyk meest allen met het Hoofd een weinig voorover gebukt; en, zonder eenige beweeging der Armen, met gevouwen Handen voor het lyf; de meesten zien, naar 't ſchynt, ſlegts voor zig neder, als 't ware met nedergeſlaagen Oogen; dog zy weeten egter tevens zeer naauwkeurig kunſtig op zyde te loeren. Die zig een deftigen gang aanmaatigen, doen gewoonlyk zulke korte ſleepende ſchreeden, dat een Vreemdeling, die zoodanig eene korttreedende

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

en fleepende Vrouw van verre zag aankomen, ligtlyk zou twyffelen of ze gong dan of ze voortfchoof; te meer, doordien haare lange Rokken, welken aan de dragt der deftigen vooral eigen zyn, de Voeten byna gantsch en al bedekken. Zy fchynen wyders veelal vry breed en eenigzins rond van Rug, en ingeboogen van Buik en Middel te zyn: dan dit is niet gelegen in haare natuurlyke Geftalte, maar ontftaat uit den vorm der Keurs- of Ryglyven, die zy, zoo ze niet van den allernieuwften fmaak zyn, met voordagt zoo laaten maaken, dat ze zig van vooren hol ingeboogen, en van agter breed, plat en rond vertoonen, naar welk bedwang zy dan ook het Lyf in 't gaan voorover moeten houden. Dan hier omtrent hebben zy in de laatfte jaaren al eenige veranderingen beginnen te maaken; met de Keurslyven meer naar de Steedfche wyze te fchikken; egter zoo niet, of het oude blyft 'er vry algemeen in doorftraalen. De Waterlandfchen zyn dus hier door, en juist niet tot haar voordeel, ten fterkfte van alle onze overige Hollandfche Vrouwen te onderfcheiden. Dog indien wy haar niet al te ftreng, maar met een infchikkelyk oog, gelyk ons betaamt, willen aanzien, zullen wy wel dra reden vinden tot eene aanmerkelyke verfchooning deezer Vrouwen, van wegens haare zoo fterk in 't oog loopende traage beweeging. De Natuur heeft haar, 't is zeker, alleszins welgefchapen, en zelfs zeer fchoone

Li-

Lichaamen geſchonken; dan zy vinden zig intusſchen beroofd van de gelegenheid, om haare vrye Ledemaaten aan een vluggen tred te gewennen. Want wie, die de Waterlandſche Dorpen bezogt heeft, kan loochenen, dat 'er inderdaad zeer weinig gelegenheid gevonden word, tot uitgeſtrekte wandelingen? Daar en boven zyn haare gemeene Gangpaden in de Dorpen, vooral den geheelen Zaankant langs, zoo net en vlak geplaveid, dat ze als op een effen Vloer binnens Huis gaan. Zy hebben des voor geen Wankelpaden, Kuilen, groote Keiſteenen, of glipperige Klai te vreezen; en 'er word gevolglyk, voor de beweeging der Voeten, niet meer dan een effen ſchuivende voortgang vereischt. Het beſtendig gaan op zulke wegen maakt eindelyk zoodanigen gang, tot eene algemeene gewoonte. Ook beſpeurt men onder de Bouw-, Teel- en Vee-Boerinnen, die in 't Land, de Boomgaarden en Moestuinen, min effen wegen betreeden moeten, hier omſtreeks een meerder vluggen gang; 't welk ons toont, hoe 't niet vreemd zy, eene voornaame oorzaak dier loome beweeginge in de gemaklykheid der gangpaden te zoeken. Hier by komt nog, ten opzichte van 't draagen der Muilen, dat medewerkt tot het vertraagen van haaren gang; dat zulks grootlyks toe te ſchryven is aan haare uitſteekende reinheid. Hier door is 't onder haar eene algemeene gewoonte, om met Muilen onder de Schoenen op de gemeene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Straaten te gaan; welke Muilen, of ze ook min of meer bemorscht mogten zyn, (dat egter op de zindelyke Waterlandſche Straaten gemeenlyk niet veel plaats heeft,) uitgetrokken worden, als zy in Huis treeden; wanneer ze dezelven, op een daar toe geſchikt Matje of Feiltje, agter de Deur zetten. Men voege eindelyk by dit alles nog eene voortreffelyke reden, die zeer veel doet tot de traagheid haarer beweeginge. De Waterlandſche Vrouwen zyn naamlyk veelal voorbeeldige Huismoeders, die zeer beſtendig in haare Huizen blyven; om het Huishouden gade te ſlaan, op de Kinderen te pasſen, en den Mannen te believen; die ze dermaaten weeten in te neemen, dat deezen van hunnen kant ook zeer veel voor haar doen willen; zoo dat zy zig zelfs niet zelden gewillig toonen, om het Kind op Straat voor de Vrouw te torſchen; 't welk daar oudtyds algemeen, en nu nog, onder den gemeenen Man, niet geheel buiten zwang is. Deeze dus meerendeels t'huis zynde Vrouwen hebben weinig aanleiding tot een vluggen gang op Straat: want buiten een enkel Speelreisje, een Kerkgang, of een zeldzaam afgelegen Bezoek, gaan veelen dikwils niet verder van Huis, dan hier of daar in den omtrek van haare Buurt. Indien men 't een en 't ander van 't voorgeſtelde te ſamen neemt, zal men gewislyk genoegzaame redenen van verſchooning voor de Waterlandſche Vrouwen, ten aanzien

Zie *Plaat* IV. *Fig.* 9.

zien van haaren loomen gang, als zy op Straat verſchynen, vinden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat nu nog aangaat de kragten van haar natuurlyk geſtel, ſtaande haare Dragt, en in 't Kinderbaaren: men telt ze in 't eerſte geval niet onder de ſterkſten; dog houd ze ook in 't laatſte niet voor de ongemaklykſten. Geduurende den tyd van haare Dragt zyn ze zeer aan flaauwten en gemelykheid onderworpen: de witte Vloed en de Scheurbuik, welken hier ſterker dan elders onder de Landkwaalen te tellen is, veroorzaakt 'er nog al vry dikwils Miskraamen en zwakke Kinderen. Dan in het Baaren zelve zyn ze, zoo ik wel onderrigt ben, en dat ook natuurlyk uit haar Geſtel volgt, buiten de gemeene ſmerten, al vry voorſpoedig. De Moeders, als 't maar eenigzins kan geſchieden, zoogen zelven haare Kinderen; ze zyn hier doorgaans vry wel voorzien van voedend Zog; en haar Boezem is gemeenlyk ruim en vol: waartoe natuurlyk veel helpt de gemeenſte vorm haarer Keurslyven, die eer de Heupen dan den Boezem drukken, en gevolglyk aan de Borſten haaren ruimen natuurlyken wasdom laaten. Volgens het my toegezonden berigt, hebben de Waterlandſchen door de ondervinding geleerd, welke nadeelige gevolgen de hooge, platte en den Boezem drukkende Keurslyven hebben; 't welk haar in de laatſte jaaren, met een goed gevolg, oplettender gemaakt heeft. De Boezem, min belemmerd, is daar door ook

DE HOLLANDSCHE NATIE.

min onderhevig geweest aan verscheiden jammerlyke ongevallen; en men wil, dat de Waterlandsche Vrouwen, buiten dit, uit hoofde van haar natuurlyk gestel, minder gevaar loopen van zweerende Borsten te krygen, dan onze bloedryke hooge Zuidhollanderen; ze ontstaan 'er althans niet veelvuldig. Ondertusschen is egter haar Kraamleger gemeenlyk zoo voorspoedig niet als dat der laatstgemelden; inzonderheid zyn ze zeer dikwerf aan langduurige Vloeden onderworpen. Men kan zeggen, dat dit al vry algemeen plaats heeft; dog zoo niet, of eenigen der sterkste Vrouwen zyn hier van uit te zonderen; en men ontmoet 'er voor 't overige al mede, gelyk elders, een zeer groot verschil tusschen de eene en de andere Gesteldheid; 't welk wy, in de Verhandeling der Landziekten, vervolgens nader in agt staan te neemen.

Getemperdheid en Gemoedsneigingen der WATERLANDERS.

Tot dus ver beschouwden wy onze Waterlanders, voornaamlyk in hun uitwendig gestel, met de daar aan verknogte gevolgen; dan dit is zekerlyk het minste; laat ons nu voorts beproeven, hoe ver wy gelukkig kunnen slaagen, in 't naspooren van hunnen inwendigen aart; door 't ontvouwen van hunne Getemperdheid en 't opneemen hunner Gemoedsneigingen. Als men zig daartoe verledigt, ontdekt men terstond, dat 'er, zoo by Mannen als Vrouwen, heerscht, een Phlegmatiek, Melancholiek, Temperament, of, 't geen men noemt, eene wateragtige droefgeestige Gesteld-

ſteldheid; dat ik egter, met opzicht tot de uitwerkingen op de driften van dit Volk, liever zou noemen, een langzaam, beſtendig Temperament. Deeze onze Landzaaten zyn zekerlyk wel wateragtig, ten aanzien van de ſamenmenging des bloeds en der leevensvogten; en 't is niet te ontkennen, dat eene traager beweeging in derzelver omloop vry geſchikt is, om droefgeestigheid te veroorzaaken; dan met dit alles zyn ze nogtans niets minder dan droefgeestig; even zoo min als uitgelaaten driftig en opvliegend. En 't gaat voorzeker in dit opzicht by hen niet door, dat het Phlegmatike Melancholike geſtel altoos droefgeestig is. Veeleer oordeel ik, uit het geen men in dit Volk gewaar word, dat de dunne Vogten zoo wel eene vlugge geestrykheid aan de Phlegmatiken kunnen mededeelen, als de geestryken dit doen aan de Bloedryken. Onze Waterlanders hebben des, uit hoofde hier van, zeer geregelde middelmaatige driften; zoo dat men ze niet geheel en al loom of droefgeestig, en ook niet uitneemend vlug of vrolyk kunne noemen. Ter oorzaake van deeze bezadigde geſteldheid des Gemoeds, bezitten zy ook een zeer beredeneerd, en beſtendig arbeidzaam Vernuft. Dit treffelyke kenmerk der Waterlanders, of der Noord-hollanders in 't algemeen, ſtraalt zoo duidelyk door in alle hunne bedryven, dat zy daarin gewis voor geenen onzer Landzaaten behoeven te wyken. Waar

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

toch kan men, niet alleen in Holland, maar zelfs in Nederland, ja in geheel Europa, een Gewest aantoonen, welks gelegenheid natuurlyk ongunſtiger is voor uitgebreider zaaken, en wiens Inwoonders, zonder een uitwendig gelaat van opgeblaazen hoogheid, of van leevendige voortvaarendheid te vertoonen, zoo wyduitgeſtrekten handel dryven? Waar is 'er een Volk, in zulk een Gewest woonagtig, onder 't welke zoo bloeiend een handel, dusdanig een aanwas van welvaart, zoo beſtendig een yver, en zulk een ernſtig voorſtaan van Koopmanſchappen en welvaartkoesterende Weetenſchappen, met de ſchitterendſte blyken van een diepzinnig vernuft, gevonden word? Men toone my elders Werktuigkundigen, die hen overtreffen in allerleie Moolenwerk. Men noeme my andere Streeken, daar men, in den omtrek van maar vier of vyf uuren, zestig duizend Rollen Zeildoek in een jaar konde maken; daar een Scheeps-Timmerbaas aannam, in twee- en twintig maanden, twintig groote Zeeſcheepen te vervaardigen; en een ander, in den tyd van vyf weeken, een Schip, van de Kiel af, voltooid voor de paalen van Amſterdam bragt. Weinig moeite ware het hier over breeder uit te weiden; dan 't is onnoodig; nademaal hunne daaden nog dagelyks ſpreeken, en getuigenis geeven van hunnen invloed op den Koophandel en de Zeevaart. Daar 't over bekend is, hoe de Waterlanders, vooral zy

die

die den Zaankant bewoonen, te Broek in Waterland, en elders in de voornaamste Dorpen huisvesten, nog steeds te tellen zyn, onder de voornaamste Steunpylaaren der Amsterdamsche Koopbeurzen: vooral daar men op hunnen Vaderlandlievenden yver, als mede op hunne zuinig bestierde en ryk gevulde Beurzen geruster aan kan, dan op de weiffelende inzichten van een vreemden Handel. Men kan, uit dit maar zeer flaauwe schetsje, terwyl men weet, dat 'er, tot het handhaaven van een geregelden Koophandel en eene bloeiende Zeevaart, een uitsteekend Vernuft behoort, genoeg opmaaken, dat wy overvloedige redenen hebben, om de Waterlanders, en vooral de Zaankanters, verre van als onnozel en droefgeestig, in tegendeel als yverig, voorzigtig en vernuftig te beschouwen; waar van ons de verdere overweeging hunner Gemoedsneigingen nog meerder blyken zal geeven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Heerschende Gemoedsneiging deezer Ingezetenen, eenpaarig met die van alle de overige Noord-hollanders, strekt zig byzonder uit tot het aankweeken van 's Lands gemeene Welvaart, het behouden van onze Burgerlyke vrye Bezittingen, en het vermeerderen van hunnen wettig verkreegen Eigendom. Hier toe benaarstigen zy zig tot het leevendig houden van de Liefde voor 't Vaderland, en de zugt voor de Vryheid. Dit doet hen alles aanwenden om den Land- en Veebouw, den Koophandel

DE HOLLANDSCHE NATIE.

del en de Zeevaart, met de daar aan verknogte Konſten en Weetenſchappen, ten yverigſte te bevorderen. En hier aan heeft men toe te ſchryven hunne beſtendige oude rechtaartige Hollandſche Zuinigheid; welke men ten onrechte Gierigheid noemt; waar omtrent wy onze Hollandſche Natie alvoorens reeds verdeedigd hebben. Genoeg zy 't derhalven nu omtrent onze Waterlanders nog te zeggen, dat ze zoo min karig als kwistagtig zyn: dan de waarde en het nut der Schatten kennende, houden ze het hegt hunner welvaart in handen; dit leid hen tot eene ſpaarzaame beſtiering hunner middelen, en maakt hen omzigtig en wantrouwig voor misleidende Vreemde beloerders hunner Schatten. Veelligt bragt men dit onder de Waterlanders oudtyds wat verre; dog een ieder, die hunne hedendaagſche leevenswyze recht kent, zal hen over 't algemeen deswegens niet beſchuldigen; ſchoon ze al gewoonlyk ſpaarzaamer leeven, dan men veelal in Zuid-holland doet; waar omtrent ze zekerlyk niet te laaken zyn. Ook vind men hen, inderdaad ver van karig, wanneer zy weeten, dat eene welberedeneerde Milddaadigheid noodig is. Men ontmoet, uit dien hoofde, in de meeste hunner Dorpen, naar evenredigheid der Inwoonderen, minder Armen, dan ons wel op andere plaatſen voorkomen; en 't zyn meerendeels zulken, die zig zelven door ledigheid tot Armoede gebragt hebben; hoedanige Luibakken hier bovenal

Zie Bl. 654.

in

in de hoogſte veragting zyn. Naarſtige Armen lyden 'er geen gebrek: en is een hunner Ingezetenen, door rampen of ongelukken, tot een laagen ſtaat vervallen, nergens vind zoodanig een ſpoediger liefdaadige Menſchen, die hem gulhartig byſtaan, onderſteunen, en zelfs ſomtyds in een vernieuwden ſtaat ſtellen. In geen Streek van ons Vaderland worden eerlyke gebrekkige Perſoonen, die geen arbeid oeffenen kunnen, burgerlyker onderhouden. Een deftig, door tegenſpoed, verarmd oud Mensch is, onder de menschlievende Waterlanders, geen voorwerp van ſmaad of veragting, en word niet gelyk geſteld met een gemeen ſlag van lui en ſlegt Volk. Hy ontmoet 'er integendeel eene zoo hartlyke broederlyke liefde en agting, als of hy zig nog in den bloei zyner welvaart bevonde. De aanzienlykſte en vermogendſte Dorpelingen zelven zullen hem dikwerf zoo vriendlyk bejegenen, zoo gemeenzaam met hem verkeeren, zoo gul in hun Huis en aan hunnen Haard ontvangen, dat een Vreemdeling nooit zoude denken, dat zulk een Mensch uit de onderſteuning van anderen leefde: te minder, daar men een Waterlander zeer zelden zal hooren roemen op zyne milddaadigheden. Te Broek in Waterland, vind men zeer weinig openbaare Armen; en 'er zyn my, door een der aanzienlykſte Ingezetenen, die ik op dit ſtuk vroeg, deftige Huizen aangeweezen, welken bewoond wierden van de zulken, die men

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

men door ſtille giften onderſteunt. Ook heeft men genoegzaame blyken van hunne edelmoedigheid, in 't onbekrompen ſchenken van ruime belooningen, voor gedaane dienſten; 't welk de Amſterdamſche Doctooren, op hunne Waterlandſche Viziten, wel eens ondervinden. Voor 't overige getuigt, alomme in Waterland, een aantal, zoo van Geestlyke, als van gemeene Burgerlyke Geſtigten, die, enkel uit de edelmoedige gaaven der Inwoonderen, of verbeterd, of vernieuwd zyn, ten overvloede, hoe zy, daar het te pasſe komt, geen inhaalige karigheid bezitten: 't welk ook de Landloopers, die zig van de milddaadigheid der Waterlanders zeer wel weeten te bedienen, eenpaarig bevestigen.

Raakende hunne Geneigdheid in 't ſtuk van den Godsdienst; ze zyn al zeer algemeen yverig en beredeneerd Godsdienſtig; kleevende die Godsdienſtige Leer, welke zy omhelzen, getrouwlyk aan. Ook zyn veelen der vermogendſten hier meer beleezen en geoeffend in de Hoofdſtukken van den Godsdienst, dan men dezulken, 't geen te beklaagen is, wel eens in andere Streeken ontmoet: en men vind zoo hier en daar in Waterland, gelyk ook hooger op in Noord-holland, en wel onder de Dorpelingen, by veelen eene weluitgezogte verzameling van Godgeleerde Boeken. Dog de gemeene Arbeider, die 'er ook geen tyd noch gelegenheid toe heeft, breekt zyn Hoofd niet met Godgeleerde verſchillen,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

len, en is te vreden, als hy zyn Catechismus kent; waarin ze veelal redelyk wel bedreeven zyn. Men verſtaa dit egter zoo niet, als of wy alle de Waterlanders in 't gemeen voor min of meer geoeffend wilden opgeeven. Ver van daar! 'er loopt ook veel Kaf onder dit Koorn. Wy willen 'er alleen mede aanduiden, dat ze zig over 't geheel vry wel bevlytigen om den Godsdienst, dien ze belyden, te verſtaan. Hier door zyn ze meerendeels niet zeer vatbaar voor dweeperyen; en, overeenkomſtig met hunne natuurlyke zugt voor de Vryheid, byzonder afkeerig van eene geſtrenge behandeling der Geestlyken; als waren zy nog ſteeds gedagtig aan derzelver overheerſching, ten dage hunner Voorvaderen, en daar tegen op hunne hoede. Zy draagen hunne Leeraaren de hoogſte agting toe, indien dezelven een vriendelyken en gemaatigden omgang, met hunne Christelyke vermaaningen, paaren: dan hunne genegenheid verſlaauwt zigtbaar, zoo dra iemand hunner het Geestlyke gezag wat ſterk begint te trekken. Wy zouden ons hier over zoo ruim niet durven uitlaaten, by aldien wy des aangaande, door zeer Eerwaardige Predikanten, niet genoegzaam onderrigt waren. Men getuigt ons zoo eenpaarig, hoe de Waterlanders, en meest alle de Noord-hollanders, die in de Dorpen woonen, zeer gezet zyn op een gemeenzaamen dagelykſchen omgang met hunne Leeraaren; en dat zy voor zulk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zulk eenen, die zig ongedwongen hier naar weet te ſchikken, de hoogſte eerbied hebben; waar door hy dan weerkeerig zeer veel invloeds op het hart en de zeden zyner Gemeente heeft. Mitsgaders hoe zy integendeel ongemeen kregel en onagtzaam zyn, omtrent een Predikant, die zig, door eene ſterke zugt ter ſtrenger overheerſchinge, veel bemoeit met ontydige en ſcherpe berispingen, over hunne Burgerlyke en Huishoudelyke zaaken. Deeze byzondere zugt om met hunne Leeraaren, als met hunne Vaders en Broeders, om te gaan, vertoont zig by uitſtek, in de plegtige gewoonte, die veele Noord-hollandſche Dorpelingen nog heden behouden; om naamlyk hunne beroepen Predikanten, niet ſlegts door eene byzondere bezending van den Kerkenraad, maar met een aanzienlyk gedeelte der Gemeente, zoo Mannen en Vrouwen, als Vrysters, Vryers en Kinderen, blymoedig in te haalen; en hem, na zyne inhuldiging, allen groot en klein, zoo gemeenzaam in zyn Huis met vreugde te begroeten, als of zy ter Bruiloft gongen. En een trotſche Geestelyke, hoe beroemd hy ook zy, van wegens zyne Geleerdheid of Gaaven, die zig aan deeze gemeenzaamheid onttrekt, of dezelve ſlegts met eenige ſoort van minagting behandelt, is onherſtelbaar het hart zyner Leeken kwyt. Zoo vrolyk gaat hier de oprechte zugt voor den Godsdienst met de Burgerlyke beleefdheid, naar 's Lands wyze, gepaard.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De pryswaardige welgeſchiktheid van gemoed, in dit alles doorſtraalende, heeft natuurlyk ook tamelyk wel eene gewenschte uitwerking op de Zeden van dit Volk; waar van hunne gewoone handelingen in het dagelykſche bedryf een vry goed getuigenis verleenen; vooral ten opzichte veeler anderszins zeer gemeene en ſchadelyke driften; als die van Haat, Gramſchap, Toorn en Wraakzugt. Naar uitwyzen myner ondervindinge is 'er althans geen Volk onder onze Hollanders, dat zig hier in gematigder betoont. Zeldzaam zullen ze in onbedagte Gramſchap ontſtooken worden, of met ſchriklyke vloeken en bedreigingen in hevigen Toorn uitvaaren. Ze zyn zekerlyk met alle Menſchen aan den invloed dier driften onderworpen; maar hunne aandoenlykheid deswegens brengt hen tot eene ſoort van zwygende gemelykheid; waar door zy hunne gevoeligheid meer tragten te verbergen, dan ze te doen uitſpatten. Gaat men voort met hen te tergen, zy zullen 't nog al eenigen tyd doorſtaan; maar eindelyk ſlaan zy over tot een volvoerenden yver; niet om zig te wreeken; dat is hun juist niet eigen; maar om het voorwerp van hunnen Toorn, zoo veel 't hun mogelyk is, te ſchuwen, of van zig te verwyderen, en dus alle verdere aanleiding hier toe weg te neemen. Zoo zal een Knegt of eene Meid, die zig de gramſchap of de veragting des Meesters op den hals gehaald heeft, denzelven niet ligt omzetten, als

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hem zyn affcheid gegeeven is; en zeer zelden komt zulk een ooit weder in denzelfden dienst. Hun Toorn is dus, mag men zeggen, niet zoo zeer driftig, als wel beredeneerd; en vandaar zyn ze bykans onverzettelyk, wanneer zy eenmaal tot een befluit komen, niet om zig te wreeken, maar om, gedwongen zynde, zorg te draagen voor 't handhaaven hunner goede zaake, zoo als zy 'er over oordeelen. De Waterlanders zyn dus eigentlyk niet wraakgierig in den aart; dog, als ik 't wel zal uitdrukken, zeer forsch in 't afweeren; om den geenen, die hen, hunnes oordeels, onrechtmaatig behandelt, te beteugelen. Als 't 'er op aankomt, houden zy hun ftuk dermaate vast, dat zy, in navolging onzer oude egte Landzaaten, nog de voornaamften zyn, welken ik kenne, die zig niet ligt, door dreigen, door dwang, of door gezag, van hun denkbeeld, dat zy 't recht hebben, laaten afleiden. Zy ftaan dan onwrikbaar vast op hun ftuk; en men mag hen ten dien opzichte ftandvastig of hoofdig noemen; willende eerder alles verliezen, dan van hun Recht afftaan. Ook zullen ze, wanneer zy zig zwaar beledigd agten, hun recht eerder zoeken door een Pleitgeding, dan door zig in koelen moede te wreeken; en egter zullen ze de pleitgedingen zeer voorzigtig fchuwen, waarin zy van fommige Kennemers al vry wat verfchillen. Men zou hen uit dien hoofde veelligt haatdraagend agten; dan dit is nogtans hun zwak niet;

want

want niets minder dan haat heeft invloed op hun gemoed. Indien de beledigende Party toeſchiet, of als zy maar begrypen, dat de belediging niet opzetlyk gedaan is, heeft al het voorgevallen geen ander gevolg dan eene ſtilzwygendheid, of eene uitdrukkelyke broederlyke verzoening. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men verdenke hen egter, uit hoofde van die ſtilzwygendheid en bedaarde inſchikkelykheid, niet van vreesagtigheid. Even zoo bedaard en gemaatigd als zy anders voorkomen, zyn zy ook ten opzichte der Vreeze, beſchouwd als de oorzaak van ligtvertzaagtheid of ſlapmoedigheid. 'Er is misſchien geen Volk onder onze Natie, dat meer bedugt is voor de gevolgen van gevaarlyke zaaken; dog dat tevens onvertzaagder is, om 'er zig uit te redden, wanneer zy 'er zig in bevinden. En hunne alles overtreffende drift, ter uitvoeringe van gewigtige onderneemingen in de Zeevaart, dat zekerlyk de zaak niet is van bloode vreesagtige gemoederen, ſpreekt hen van alle verdenking hier omtrent vry. Voor 't overige leeven zy onder elkander tamelyk gerust, zonder vreeze. Op het Land, en vooral hooger op in Noord-holland, ſlaapen zy, ten minſte de gemeene Arbeidslieden, niet zelden met ongeſlooten of ongegrendelde Deuren. Het onderlinge goed vertrouwen verbant hier alle Vrees voor ongevallen. De Droefheid ſchynt meer vat op hun Gemoed te hebben: zy vertoonen althans, gelyk my meermaals ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

bleeken is, voor 't uitwendige, eene al zeer ſterke aandoening. Het verlies van eenige Vrienden, Nabeſtaanden, of Medeburgers, vervult eene geheele Buurt met rouwklagten. Onverwachte gevallen maaken hen ligt verſlaagen; en zy geeven zig zelven veel toe in allerleie misbaar en uiterlyke betooningen van droefheid. Dog ze zyn niet te min zeer wel te troosten, als de oorzaak der droefheid wat ſlyt; dat een eigenaartig gevolg hunner natuurlyke bezadigdheid is. Nademaal zy egter zeer overhellen, om eene zaak, dikwils herdenkende, te overweegen, en in hunne dagelykſche vertellingen geduurig te herhaalen; zoo zyn zy ook zeer vatbaar, voor de herinnering van alles wat hun droefheid of vreugde heeft konnen geeven; waar door ze dan deeze hunne Hartstogten op nieuw gereedlyk gaande maaken: des het niet moeilyk valle, om beide die Gemoedsdriften, zeer kort op elkander, onder hen in beweeging te brengen. Dit geſchied te ligter, om dat zy niet minder aandoenlyk zyn voor Vreugde dan voor Droefheid; zelfs vind men veelen hunner buitengemeen geſteld op vrolyke vreugdebedryven; waarin zy zig, naar hunnen trant, vry onbedwongen gedraagen; zelfs in zoo verre dat zy op hunne Bruiloften, Kermisſen en diergelyken, al wat losjes van den band gaan. Evenwel zoo niet, of 'er heerscht nog altoos, by de meesten, eene zekere ingetogenheid; waar door zy eerder gul en

ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gemeenzaam vrolyk, dan aanſtootelyk dartel ſchynen. Dit min of meer ingetogene verdwynt zelfs zeldzaam; of de Wyn moet by de Mannen ten minſten eenige verhitting maaken. En hier omtrent had in vroegere dagen eene zeer ſchandelyke gewoonte maar al te algemeen onder hen plaats. Veelen, en zelfs van de aanzienlykſten, gaven zig over aan 't ſterk Wynzuipen; men tragtte daarin boven anderen uit te ſteeken; lag het 'er op toe, om iemand als te noodzaaken tot het overtollig gebruiken van Wyn; en bragt het bykans zoo verre, dat de Dronkenſchap niet meer ſchandelyk gerekend wierd. Dan deeze verkeerdheid, hoe algemeen ook diestyds, is in de laatere dagen ſteeds afgenomen, en heeft tegenswoordig, zoo men my verzekert, volſtrekt geen plaats meer, althans niet by deftige Lieden. Voorts vind men hen, in hunne vrolyke partyen, gelyk meerendeels in alle hunne handelingen, zeer gemeenzaam. Armen en Ryken zyn dikwerf in één gezelſchap met elkander; en een Man van vermogen, ja, dieper in Noord-holland, zelfs een Burgemeester of ander aanzienlyk Perſoon, viert de Kermisvreugde te gelyk, in ééne Herberg, met zyne minderen en bedienden. En, 't geen nog al byzondere opmerking verdient, de Nagt is, vooral op de Kermisſen, de tyd hunner grootſte vreugde. De Kermis-Kraamen blyven daarom tot diep in den Nagt open; en de Waterlanders geeven dan den ruimen toom aan

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hunnen trek, tot Koek, Banket en andere Snoeperyen. Dit ſchynt den Waterlanders, en vooral hun gemeene Volk, zeer eigen te weezen: ze zyn, over 't geheel, meer dan onze andere Landzaaten, op zoete Snoeperyen geſteld; waar door men 'er ook veelen vind, die 'er zig te ſterk aan vergaapen.

Wat wyders nu nog hunne Liefdedriften betreft; men houd de Waterlanders gemeenlyk voor zeer koel of onverſchillig. En dit denkbeeld heeft ook nog al merkelyken ſchyn; wanneer men daar over oordeelt, naar derzelver uiterlyke leevendigheid en gebaarden. Dan zy, die 'er gemeenzaam mede verkeeren, beſchryven ons dit Volk zoo onverſchillig in dit ſtuk niet, als zy zig voor 't uiterlyke wel vertoonen. De Vreemdeling vergist zig hier in; ter oorzaake dat zy veelal gewoon zyn hunne Gemoedsneiging tot de Liefde te verbergen. Veele Vryeryen geſchieden hier zeer omzigtig en geheim; en niet zeldzaam zullen Gelieven, die elkander hartlyk meenen, voor 't oog van 't Gemeen, en nog meer voor dat der Vreemdelingen, afkeerig van elkander ſchynen. Men vertelt overal in Zuid-holland, als een bewys van de ongevoeligheid der Noord-hollanderen, al vry veel byzonderheden van derzelver Vryeryen. Men heeft het inzonderheid zeer gelaaden op het zoogenoemde Kweesten, 't welk men wil, dat diep in Noord-holland, en byzonder op de Eilanden, plaats zou hebben. De Vryster, zegt men,

men, gaat te bedde leggen; en de Vryer komt in den Voornagt, om haar het grootſte gedeelte van den Nagt, zoo niet onder, ten minſte op het Dek of Laken te vergezellen; en dus, als ongevoelig voor de drift der Natuure, zyn Liefdebezoek af te leggen. 't Kan zyn, dat 'er voormaals iets van die natuur, onder onze Eilanders, gevonden wierd, toen de goede trouw en de kuischheid bykans allen agterdogt in dit ſtuk verbande; maar ik ben op goeden grond verzekerd, dat het nooit een algemeen gebruik geweest is in Noord-holland, en dat het heden nergens plaats heeft. De Jeugd vryt hier gemeenlyk genoegzaam op de zelfde wyze, als in Zuid-holland ten platten Lande; alleenlyk met dit onderſcheid, dat onze Waterlanders zig meer bepaalen, om den avond en den nagt ter Minnekoutinge af te zonderen. Het geheim, dat ze veelal van hunne Minnehandelingen maaken, heeft wel ligt aanleiding gegeeven tot dit gebruik; en de gewoonte doet het dan, zelfs wanneer 't geen geheim meer is, ſtand houden. By de bewoonders van den Zaankant heeft daar omtrent iets plaats, dat hun byzonder eigen is. De Jeugd heeft 'er gemeenlyk al vroeg eene onderlinge verkeering, die men Vryery noemt; dog in welke de Liefde als dan weinig of geen deel heeft. Een Jongman vervoegt zig in den laaten avond aan 't huis van een jonge Dogter; komt aan eene geſlooten Deur; op zyne beweeging aan dezelve nadert de Dogter

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ter van 't Huis, en vraagt van binnen wat hy begeere. Hier op volgt eene min of meer geestige kouting tusſchen dit jeugdig Paar; en 't ſlot van dezelve is, zoo 't geſprek van den Jongman eenigzins behaage, of het Meisje op gezelſchap geſteld zy, dat hem de Deur geopend en hy ingelaaten worde. Ettelyke paaren, hun oogmerk dus bereikt hebbende, vervoegen zig dan by elkander, en brengen te ſamen den Nagt in een vrolyk gezelſchap door; het gezelſchap ſcheid ten laatſte, ieder geleid zyn Meisje aan haare wooning, en gaat vervolgens t'huiswaards. Deeze aanvanglyke Vryery is van geen bepaalende verbindtenis; menig Jongman past dus nu het eene, dan het andere Meisje op; en de Jeugd ziet dit ter wederzyde meer aan als eene vrolyke verkeering, dan als eene Vryery, die een Huwelyk bedoelt. Gewoonlyk egter heeft die verkeering tot een gevolg, dat het eene en 't andere Paar, een byzonder behaagen in elkander ſcheppende, een gezetter Minnehandel aanvangt, en met 'er tyd om eene Egtverbintenis begint te denken. Van dien tyd af vermindert het gaan in gezelſchappen, en de Gelieven zoeken meer de eenzaamheid; brengende te ſamen den nagt in aangenaame Minnekoutingen door. Dan beginnen ook de Ouders het ſtuk met meerder opmerkzaamheid te overweegen, en op derzelver goedkeuring word eindelyk het Huwelyk geſlooten. Men duid het der Jeugd geens-

geenszins ten kwaade, dat zy, in de eerstgemelde verkeering, dikwerf van wederportuur veranderen; maar wanneer de zaak ten laatste ernst begint te worden, wraakt men zeer sterk alle wispeltuurigheid. Men vind Volkeren, by welken het eener jonge huwbaare Dogter ter eere strekt, wanneer zy, in haar 's Vaders huis, door veele Minnaars openbaar bezogt en aangebeden word; zulks is ook in onze Steden, onder de Grooten, al merkelyk in zwang gekomen. Maar by den Burgerstaat, op het Land, en vooral by onze Waterlanders, is 't eene oneer, verscheiden Minnaars op den tuil te houden. Een Waterlandsch Meisje, huwensgezind zynde, en een gewenscht Minnaar hebbende, bepaalt zig getrouwlyk aan dat voorwerp haarer Liefde; en doet haaren goeden naam te kort, wanneer ze zig daar omtrent zeer veranderlyk gedraagt; of toont vermaak te scheppen in een Vryer, gelyk men spotswyze zegt, een blaauwen scheen te laaten loopen. En even zoo verliest een Jongman zyne agting, wanneer hy zyne Vryster balddaadig opschiet. De Vryery der Waterlanders is dus zo ongeregeld en koel niet, als men zig dezelve somtyds wel verbeeld; en schoon hunne Nagtvryeryen den Zuid-hollander wat vreemd mogen voorkomen, de Opvoeding en de heerschende Kuischheid maakt de Ouders desaangaande niet meer bekommerd, dan men in Zuidholland is, wegens de vryheden, welken

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

aan Gelieven verleend worden: en men ziet dat de verkeerde gevolgen, welken de hartstogt der Liefde overal kan hebben, onder de Waterlanders niet veelvuldiger zyn, dan by anderen, en elkander genoegzaam evenaaren. Wil men onze Waterlanders nog al koel noemen, om dat ze zig maar aan één voorwerp bepaalen, en oprecht beminnen; om dat de Sexe hier geen ſmaak heeft in ligtvleiende Minnewoorden, en dartele Venustaal; om dat zy niet bekoorelyk wil weezen aan wufte Jonkers; ik laat derzulker denkwyze over, aan 't oordeel van alle braave Lieden. Ik meen ondertusſchen recht te hebben, om het hartlyke voortbrengen van welmeenende Minnewoorden, het vrolyke zingen van lieftalige en inneemende Liederen, het bevallige vertellen van zoete Sprookjes, het vuurige ſchieten van onvervalschte Lonkjes, en 't minzaame geeven van getrouwe Liefdekusjes, te mogen aanmerken, als onloochenbaare blyken van eene weezenlyke gevoeligheid voor de Liefde: en dit zoo zynde, is 't zeker, dat de Waterlanders wel verre van koel en onverſchillig zyn; nadien dit alles in hunne Vryeryen ten ſterkſte doorſtraalt. Tot een byzonder getuigen hier van ſtrekt hunne ongemeene drift voor allerlei ſlag van eerbaare Liedjes en Minnedeuntjes; welken hier, en in geheel Noord-holland, onder de naam van *'t Hoornſche Mopsje*, en *de Gulden Spiegel*, om van *het Zingende Leeuwrikje* of *Nagte-*

gaal-

gaaltje, en honderd diergelyke Tytels, geen breeder gewag te maaken, menigvuldiger dan elders rond zwerven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Voor 't overige is 't ook onbetwistbaar, dat onze Waterlanders in hunne Liefdedriften zeer beſtendig zyn; niet ligt bloot ſtaan voor veranderlyke hartstogten; maar gemeenlyk zeer getrouw blyven aan 't voorwerp, dat zy uitverkooren hebben. Dit toonen ons ten klaarſte hunne Huwelyksverbintenisſen; die meerendeels ongeſchonden bewaard worden; en in welken de Egtgenooten, tot in den hoogen ouderdom toe, zig alleszins bevlytigen, om elkanderen te believen. De Mannen zyn 'er by uitſtek inſchikkelyk voor hunne Vrouwen; en geeven zig, ten aanzien van het huishoudelyke bewind, geheel aan dezelven over. By aldien het gezegde van TEMPLE, raakende het gezag der Vrouwen in Holland, ergens in onze Gewesten bewaarheid word, zoo is het bovenal by de Waterlanders; nademaal de Mannen hier zeer naauwkeurig agt geeven, op het involgen van den zinnelyken ſmaak der Vrouwen. Ook weeten de Waterlandſche Vrouwen de gemoedsdriften haarer Mannen zeer wel te ondertasten; zig vervolgens naar den aart van derzelver humeuren te ſchikken, de Mannen zoodanig te koesteren, en hun zoo veel gemaks aan te brengen; dat deezen zig, zonder dat zy 't merken, door de Vrouwen genoegzaam laaten leiden. Dan dit egter gaat zoo verre niet,

Zie Bl. 661.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

niet, dat men ze daarom verwyfd zou mogen noemen; in geenen deele! Zy zyn volkomen Baas, daar ze 't behooren te weezen; naamlyk in hun Beroep, in hunne Burgerlyke zaaken, en in den Koophandel, waar mede zig de Vrouwen niet bemoeien. Ook zwygt de Vrouw gemeenlyk, zoo de Man volſtrekt wil, dat zyne begeerte in de eene of andere zaak voldoening erlange. Dit geſchied, zelfs in gemelyke humeuren, met zulk eene beſcheidenheid, dat 'er zelden, ten zy by eenigen van de ſlegtſte ſoort, een hamerſlag gehoord worde, die ten Buurhuize klinkt. Hunne gemelykheden of huistwisten worden dikwerf zoo dra geſmoord, als zy gebooren zyn; de onderlinge Liefde is veelal de ſcheidsman, en brengt de verzoening mede, wanneer de twist zoekt door te dringen. De Ouders hebben daar benevens zoo ſterk eene Liefde voor hunne Kinderen, dat zy daarin voor geen ander Volk behoeven te wyken. Uit dien hoofde houden zy dezelven ook, zoo lang 't maar mogelyk zy, onder de beſcherming hunner Vleugelen; en draagen de uiterſte zorg voor eene eerlyke Vaderlandſche Opvoeding der Jeugd, vooral in agt neemende, dat zy grondig onderweezen worden in den Godsdienst en den Koophandel.

Veel werks maakende van den Koophandel, leggen zy het ongemeen toe op het leeren Leezen, Schryven en Rekenen; en in gevolge hier van vind men onder hen de beste

te School- en Reken-Meesters. Tot een uitmuntend ſtaal deswegens ſtrekken zekere Maandlykſche Stukjes, die bepaaldlyk over de Rekenkunst gaan; en in welke men de konſtigſte berekeningen, byzonder ook ten opzichte van den Koophandel, kan vinden; welk Werkje, te Purmerend gedrukt, meestal door Noord-hollandſche Meesters gaande gehouden word. Hier omtrent heerscht 'er onder hen eene ſoort van doorgaande Liefhebbery. Buiten het ontknoopen van geestige Raadſels, en 't ſcherpzinnige redeneeren over den Godsdienst en den Koophandel, de twee hoofdonderwerpen hunner gezellige geſprekken, houden zy zig in hunne Gezelſchappen, zoo onder de vermogenden, als by die van een minderen rang, niet zelden bezig, met het oplosſen van het eene of andere ingewikkeld Rekenſtukje. Ook heb ik 'er meermaals zulken ontmoet, die geestige krul- en ſchryfſtrekken met een ſtuk Kryts wisten te maaken; en onder anderen eenen te Zaandam, die met zeer veel vaardigheid, konſtiglyk, lings, rechts, en 't onderſte boven, als mede bovenshands onder aan de zoldering, kon ſchryven. Vermaak ſcheppende in deeze en ſoortgelykende kunſtenaryen, munten ook veelen hunner voornaamſte Kooplieden uit, in een netten Schryf- en juisten Rekentrant. Hunne Kinderen dus in den Handel, en 't geen daar toe betrekkelyk is, opkweekende, verzuimen zy niet om hunne uitmuntende en vernuftige Fabrieken

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ken ook onder het Nageſlacht te doen ſtand houden. En dit maakt dat elk hunner, om zoo te ſpreeken, van den geringſten tot den grootſten, in zyn ſtaat en handel zeer bedreeven is; maar zig voorts weinig kreunt aan alles, dat daar buiten om gaat. Ter dier oorzaake zyn de meeste Waterlanders, buiten dit ſtuk, in vergelyking met de overige Hollanders, eenvoudige Lieden te noemen: en ze komen in hunne gemeene houding ook veelal dus voor, te meer, daar ze gewoonlyk, en althans boven de Zuid-hollanders, een afkeer hebben van dartele en hovaardige pragt. Men kan egter inmiddels, niet tegenſtaande die groote uitwendige nederigheid, eene innerlyke gemoedsneiging van hovaardy meermaals onder hen beſpeuren; en dit gebrek heerscht hier en daar al vry wat onder de vermogendſten dier Inwoonderen. Veelen derzelven, die 'er hun werk van maaken, om zig uiterlyk gering en nederig te gedraagen, zullen niettemin gaarne de gelegenheid waarneemen, om hun vermogen ten klaarſte te doen blyken. Een Man van middelen, by voorbeeld, zal, wanneer hy eene aanzienlyke ſomme Gelds te betaalen heeft, zig vermaaken, door den ontvanger in een kleen Zomerhuisje te geleiden; en hem, terwyl hy met een effen bruin Rokje gekleed is, en op afgeſleeten muiltjes gaat, te vraagen, in welke Geldſpecie hy zyne ſomme gelieft te hebben; dus te kennen geevende dat hy zeer vermogend

is.

is. Men verhaalt ons gevallen van die natuur, en ze komen zeer wel overeen met het karakter van dit Volk. In zodanig een gedrag is zekerlyk de hoovaardige neiging van 't hart al zeer zigtbaar; dog met dit alles is het veel verſchoonelyker, dan het gedrag der zulken, die in een vergulde Koets rondryden, en den Uitheemſchen Koopman in eene Vorstlyke Zaal ontvangen; maar zig tevens genoodzaakt zien, om, door het byéén ſchraapen van veelerleie Geldſpecien, duidelyk genoeg te toonen, dat het ſchraaltjes by hen omkomt, en het dus al geen Goud is wat 'er blinkt.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Na dit alles mogen wy niet wel in gebreke blyven, om van de uitſteekende zindelykheid der Waterlanderen nog iets te zeggen; nademaal dezelve den Vreemdeling te ſterk in 't oog loopt, om haar onopgemerkt voorby te gaan. 'Er heerscht naamlyk by alle de Noord-hollanders, en inzonderheid by de Waterlanders, eene zindelykheid, die hen van de overige Hollanders genoegzaam onderſcheiden maakt. Dezelve vertoont zig bykans alomme, maar bovenal by dezulken, die zig vry beſtendig houden aan de Zeden hunner Voorouderen. Wy kunnen niet wel nalaaten, van ons hier omtrent zoo bepaaldlyk uit te drukken, dat 'er thans al veelen onder de Waterlanders gevonden worden, die zig hier omtrent wat meer naar de Zeden der Zuid-hollanders beginnen te ſchikken. Wat dan de in dit ſtuk nog egte

De Zindelykheid der WATERLANDERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

egte Waterlanders betreft; dezelven bewoonen meestal Houten Huizen, of hebben ten minsten, het geheele Huis door, Houten Vloeren; die, niet minder dan het Huisraad, ten uiterste rein en zindelyk gehouden worden. Men gaat by dezulken bykans nooit door de Voordeur van 't Huis, die gemeenlyk te hoog van drempel is tot een dagelyks gebruik, naar binnen; en 't Voorhuis is by de meesten hunner een der beste Vertrekken, daar zelden iemand in komt, dan by gelegenheid van Huwelykspiegtigheden en Lykstatien; wordende de Bruiden ontvangen, en de Lyken uitgedraagen, door de opgemelde Voordeur; welker ingang, in zoodanige omstandigheden, door eene verhooging op Straat, gemaklyker gemaakt word. Buiten zulke gevallen gaan zy doorgaans, op zyde van het Huis, langs eene bestraaten Steeg, of een met Schelpen bestrooid Pad, of ook wel op zindelyke Planken, naar het Agterhuis, daar ze meest Huishouden. By de Deur van dit Agterhuis, staan gemeenlyk Muilen of Schoenen, die geschikt zyn om in Huis gebruikt te worden; laatende de Huisheer zyne Schoenen of Muilen, waar mede hy op Straat geweest is, veelal by deeze Deur blyven. Aan den Haard hebben zy meerendeels grove witte Linnen Dweiltjes, of ook wel Matjes; op welken de Mannen de Voeten zetten; om de gladgeschuurde en glimmende Plaat voor alle dingen rein te houden. De Vrouwen, die nog recht in den

den ouden ſmaak zyn, hebben buitengemeen zeer veel op met zindelyke Bedſteden, die gemeenlyk zeer hoog van den grond zyn; en waar van 'er altoos eene voor ſieraad gehouden word. Deeze Pronk-Bedſtede is verſierd met Chitzen, Katoenen, en andere Spreien; op dezelven liggen groote Hoofdkusſens, die met breede Kanten bezet, en vooral by de Landlieden, met veelerleie Linten, op eene zeldzaame keurige wyze, geſtrikt en gekwikt zyn. Dit geeft voor een Zuid-hollander, wanneer hy zulks voor de eerſte maal ontmoet, eene zeer vreemde vertooning. Hy ziet eene hooge Bedſtede met kleene Deurtjes; en als dezelven geopend worden, ontdekt hy iets, dat ruim zoo wel naar een net opgetooid Altaar, als naar een Bed zweemt. Voorts zyn de Binnekamers meest overal met Houten Beſchotten, Kasſen, Schapraaien, Spinten, Kasjes en Bontjes, zoo zy 't noemen, betimmerd. By de Landlieden vind men veeltyds alles met eene vlammende, bruine, nooteboomagtige verwe beſchilderd; en hier en daar pronken de Deuren der Kasſen met Bybelſche Geſchiedenisſen, Bloemen, Vogeltjes, Scheepjes, Meulentjes en diergelyke ſieraaden. Dezulken, die in Steenen Huizen woonen, laaten de Muuren gemeenlyk met witte of gekoleurde verglaasde Steentjes ophaalen. Voorts is alles, in de geheele Huishouding, zoo uitſteekend zindelyk, dat deeze egte Waterlanders hierin boven alle onze Land-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zaaten uitſteeken; houdende zy zelfs hunne gemeene Straaten zoo rein, als men elders de Huizen vind.

Kleeding der WATERLANDSCHE Vrouwen.

Wat wyders nu nog de Kleeding der Waterlandſche Vrouwen betreft, vooral der zoodanigen, die de egte Waterlandſche Dragt eenigzins behouden, (want ook hier heeft de Mode haaren invloed;) deeze is zeer onderſcheiden van die onzer Zuid-hollanderen. Zy munten by dezelven ten ſterkſten uit, niet alleen door haare gladde Kapſels en ſtyve Keurslyven, hier boven omſchreeven; maar ook door haare Jakken, Rokken en verderen Tooi. De Jakken die zy draagen, en welken zy *Borstjes* of *Bortjes* noemen, ſtaan glad en plat over 't Keurslyf geſpannen, en hangen met weinig plooien, in de gedaante van eene lange, gladde, ronde ſlip, tot byna op de helft van den Bovenrok. Het Gemeen heeft ze meestal van zwarte of bruine Saai, Grein, of Bombazyn; maar de vermogenden draagen ze van gekoleurde Zyde, of Gros du Tours, Taf, of dergelyke Stoffen, en hebben ze doorgaans wat korter van ſlippen. Onder deeze Jakken hangt een last van Rokken, welker dragt den Noord-hollanderen alleen eigen is. Zy draagen naamlyk, behalven een aantal van Wollen en Linnen Onderrokken, over dezelven een zeer zwaaren gemeenlyk Wollen geplooiden Bovenrok; dewelke overlangs, naar beneden, met eene menigte van ruime overeenliggende Plooien, nederhangt; en uit

zoo

zoo veel ſtofs beſtaat, dat 'er eene Zuidhollandſche Vrouw wel twee Rokken van kunne maaken. Deeze Rokkendragt geeft haar eene geweldige zwaarte en drukking op de Heupen; en dit, gevoegd by de ſtevigheid der Plooien, inzonderheid van den Bovenrok, werkt alleszins mede, om deeze Vrouwen in eene ſtyve uiterlyke geſtalte te doen voorkomen: te meer, daar ze 'er niet weinig op geſteld zyn, om deeze Plooien van dien Bovenrok, of van haar Wagt, gelyk zy denzelven heeten, zeer ſtyf, effen en net te houden. Men begint 'er egter tegenwoordig die menigte en zwaarte van Plooien al merkelyk te verminderen; mitsgaders de Bovenrokken van eene ligter ſtoffe te maaken; volgende veelal half de Noord- en half de Zuid-hollandſche Mode. Voorts zyn 'er ook zeer veelen, die deeze Rokken draagen over eene byzondere ſoort van Hoepelrokken, welken, ſchuins en rond afloopende, eene nog meerdere ſtyfheid aan haare geſtalte geeven. Zy pronken meest allen met zeer fyne Linnen Schortjes; byzonder met Oost-Indisch of Haarlemmer keurig geſtreept: en by de Landlieden of Bouwboerinnen, mitsgaders by de Schippers Vrouwen, is het bont en blaauw in eene algemeene agting. Ook draagen dezulken, volgens haare zindelykheid, tot eene dagelykſche dragt, vooral wanneer zy arbeiden, niet zelden blaauwe en bonte Overmouwen; die zy over de Armen en over de Jaksmouwen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heen ſtroopen. Buiten dit behooren, onder de algemeenſte, haar byzonder eigen en by haare oorſpronglyke Dragten, de Kapers of Kappen, die zy op 't Hoofd zetten. Dezelven zyn veelal van Saai, Sergie of Zyde; met Grein of Zyde gevoerd; men ſpant de hier toe geſchikte Stoffe over een breeden Boog van ſtyf Bordpapier, dat het Hoofddekſel uitmaakt, en zy hangen verder met de ſlippen voor over de Schouders op de Borst, en van agteren met een breeden Klep, tot ruim halverwege den Rug. Men wil dat de Waterlanders deeze Kappen, overbekend by den naam van *Noordhollandſche Kapers*, wel inzonderheid draagen, om haare blankheid te bewaaren; nadien zy 'er zig van bedienen, niet alleen des Winters, in de Koude, maar ook in den Zomer, wanneer die dragt natuurlyk lastig moet zyn. Weinig of geen ſmaak hebbende in de Zuid-hollandſche Stroo-hoeden, draagen zy deeze Kapers zelfs, terwyl ze haaren arbeid op het Land verrigten; en het komt eener Zuid-hollandſche Bouw-Boerinne zeer vreemd voor, als zy in Waterland, en voorts in geheel Noord-holland, de Boerinnen met eene ruime Kaper op het Melkblok ziet zitten: en misſchien zou zy zig nog meer verwonderen, als zy die zindelyke Noord-hollandſchen, in de Schaapenſtallen, met eene groote ruime Broek, over haare Rokken heen, het Vee zag hanteeren: dan 's Lands wyze, 's Lands eer.

En

En dus is 't ook met de overige verkiezingen onzer Waterlanders, in onderſcheidinge van onze Zuid-hollandſche Landlieden. De laatstgemelden, by voorbeeld, beſteeken haare gladde Kappen met eene enkele Hairnaald, en eene ſmalle Gouden of Zilveren Took: maar de Noord-hollanders zyn zeer geſteld op een breed Gouden of Zilveren zoo genoemd Hoofdyzer; en draagen, ten minſte de vermogenden, twee Hairnaalden; ook hebben ze niet weinig op met een aartig Krullokje, dat ze aan de zyden van 't Hoofd geestig uit haar Kapſel laaten zwieren. De Zuid-hollanders gebruiken verder haare gladde Kappen meestal by Hoogtyden, of andere plegtige gelegenheden, en dekken zig des werkendaags gemeenlyk met eene Mopmuts: daar en tegen ziet men de puntige Noordhollandſche Vrouwen, bykans altoos, en zelfs van Kindsbeen af, in haare gladde Kappen gehuld. Hier uit volgt natuurlyk, dat 'er zich by veelen deezer Vrouwen, op die plaats, daar de Hairnaald het meest op het Voorhoofd drukt, een zekere Moet vertoont; welke door de langheid van tyd, ook in 't Gebeente kennelyk word; dat, zoo ik meen wel opgemerkt te hebben, in eenige Vrouwen-Bekkeneelen, even boven den ſlaap van 't Hoofd, duidelyk te ontdekken is. Voor 't overige zyn de Kapſels deezer Vrouwen, naar de Streeken, in welken zy woonen, zoo zeer verſchillende, dat wy 'er ons, zonder lastig te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

worden, niet mede kunnen ophouden; waarom wy, hier van afziende, den Leezer op *Plaat* VI, *Fig.* 10, nog maar alleen, tot een voorbeeld, onder 't oog brengen, de Afbeelding eener deftige Zaandammer Vrouwe; en voorts dit ſtuk van de Vrouwen-Kleeding beſluiten zullen, met eene korte melding van den byzonderſten opſchik, daar zy 't meest mede op hebben. Hier onder behoort vooral hun Halsſieraad, dat gemeenlyk uit ſchoone Koraalen beſtaat; dog de voornaamſten draagen veelal eene ſoort van zwaare Gouden Ketenen; en zyn daar omtrent, in deeze Eeuw, tot eenen haar bykans alleen eigen ſmaak overgeſlagen. Zy laaten naamlyk Halsketenen maaken van groote Gouden Doppen, of zoogenoemde Booten, welken aan elkanderen gehegt zyn, en waar van ieder een Kornalyn of ander Glasagtig Geſteente omvat. De Sluitdop, welke de twee einden deezer Keten vereenigt, pronkt doorgaans met een konſtig Miniatuurſtukje, verbeeldende zeilende of voor ſtroom liggende Scheepjes, ook wel het eene of andere Landſchapje, of iets 't geen betrekking tot het beroep van 't Huisgezin heeft. Deeze Keten hangt dan op haare digt toegeſpelde fyne Halsdoeken; zynde zy, in het toedekken van den Boezem, zeer algemeen by uitſtek eerbaar en deftig. De Borst is wyders veelal verſierd met een afſteekend Lint, aan 't welke een Gouden of Diamanten Gesp gehegt is. Voorts ziet men aan de Armen geen

zoo

zoo zeer lange dweilende Lobben, maar eene korter ſoort, die met een fyn kostlyk Kantje van den Elleboog afhangt; en de Armen zelven zyn gedekt met Fluweelen of Zyden Handmoſjes, die met Gouden of Diamanten Knoopjes geſlooten, en verder door Brazeletten, met dergelyke Gespjes, aan den Arm gehouden worden. Ook is het draagen van Zilveren Tuigjes, benevens een Zilveren Beugeltas, hier nog by veelen in zwang; dog men ſchikt zig in 't een en 't ander van deezen, en allen verderen opſchik, allengskens meerder naar de Zuid-hollandſche Mode; vooral langs den Zaankant. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Belangende het gewaad der Mannen, om ook hier van met een kort woord gewag te maaken; men beſpeurt in 't zelve een kennelyk onderſcheid, tusſchen dezulken, die den Koophandel of de Fabrieken beoeffenen, en tusſchen die van den gemeenen Burgerſtaat. De eerstgenoemden, die men veelvuldig den geheelen Zaankant langs, te Broek in Waterland, en meer binnenwaards gelegen Dorpen, vind, zyn thans veelal min of meer in den Burgerlyken Steedſchen trant gekleed, met langgepande Rokken. Over 't geheel egter is deeze hunne Kleeding niet zeer geſchikt naar de nieuwſte Mode; maar valt ten grooten deele nog in den ſmaak, welke in het midden deezer Eeuwe, onder onze Stedelingen, heerschte. Dan gelyk de nieuwe Mode van Manskleederen heden aan zeer verſchillende ſmaaken, naar ieders verkiezing, Mans-Kleeding in WATERLAND.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

onderworpen is, zoo ſluipen 'er ook by de Waterlanders ongevoelig verſcheiden veranderingen in: waar door hunne tegenwoordige dragt veelal beſtaat, uit eene vermenging van de oude Waterlandſche Kleeding, met den Kleedertrant der Stedelingen, zoo ver dezelve niet naar den nieuwſten ſmaak is. De bejaarde Lieden houden zig meerendeels nog al aan het oude ſtemmige, draagende eene nette en deftige Kleeding. Maar veelen hunner jonge Gasten, dien eene leevendiger en zwieriger Kleedingswyze beter behaagt, volgen de nieuwer Mode der Stedelingen eenigzins van verre na. Nogtans valt de zwier van allerleie gekoleurde en gebloemde Kamizoolen niet zeer in hunnen ſmaak: het meerendeel draagt nog zwarte Onderkleederen, en veelal Lakenſche, Greinen of Damasten Kamizoolen. Egter ziet men 'er ook al etlyken onder de Jeugd, die zig van veelerleie gekoleurde, gewaterde en dergelyke Onderkleederen bedienen. De zwierigſten onder hen ſchynen wel inzonderheid vry algemeen veel op te hebben, met het draagen van zwarte zyden Stroppen of Dasſen, en ſoortgelyken opſchik; die men onder den Burgerſtaat als min deftig aanziet; waar door ze dan te meer uitſtecken by hunne deftige Landzaaten, die gemeenlyk zeer fyne witte Dasſen om den Hals hebben; waar onder 'er ook nog veelen gevonden worden, welken, naar de ouderwetſche Mode, met Gouden Knoopen

pen in 't Hemdsboordſel pronken. Daar benevens vertoont 'er zig ook nu en dan een over 't geheel recht ouderwetſche Waterlander, gekleed in een bruinen of zwarten Lakenſchen Boeren-Rok, met eene ruime Broek en Kousſen van dezelfde koleur; omtrent in dien ſmaak als de Afbeelding op *Plaat* IV, en byzonder op *Plaat* VI, *Fig*. 9. 't Gebeurt dikwerf, dat men zulk een eerwaardigen Gryzaard ziet gaan nevens zyn Zoon, opgeſchikt met een nieuwmodiſchen hedendaagſchen Rok, een geſneeden Paruikje, en een net opgetoomd Hoedje; dat ons het aanmerkelyke onderſcheid der oude en nieuwe maniere, van zig in Waterland te kleeden, ten klaarſte voor oogen ſtelt. Wyders is de dragt der Mannen van den gemeenen Burgerſtaat hier nog al doorgaande Boersch, dog egter zoo niet, of ze ſchikt zig van tyd tot tyd meerder naar den Steedſchen zwier. Dan by de Landlieden, en vooral onder de zulken, die aan de Dyken woonen, als mede by de Schippersgasten, heerscht 'er eene Kleederdragt, welke zeer na komt, aan die van onze Strandbewoonders; en voorts overeenkomſtig is, met die der overige Noord-hollanders, of liever der eigentlyke West-Vriezen; waar mede zy natuurlyk zeer verwant zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dit blykt, buiten de bewyzen, die ons hunne Geſtalte, mitsgaders hunne Eigenſchappen verleenen, ten vollen uit den Tongval en de Spraak der Inwoonderen van het eene en andere Gewest, als die zeer

De Taal en Tongval der WATERLANDERS.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

veel overeenkomst met elkanderen heeft. Zy hebben gezamentlyk eene heldere, niet zeer doordringende, maar buigende ſtemme; zynde dezelve eerder ſcherp en eensklinkend, dan zwaar en mompelend. Zy byten ſommige uitdrukkingen zeer kort af, en ſpreeken de Klinkletter *e* gemeenlyk gantsch ſleepende uit. Ook ſchynt dezelve by hen eene geliefde Letter, waar tegen zy de *a* en de *u* niet zeer beminnen. Over 't geheel hebben zy in hunne manier van ſpreeken al vry wat overeenkomst met de Vriezen; van waar ze ook verſcheiden Lettergreepen en Woorden volſtrekt naar derzelver Tongval buigen. Het Zuid-hollandſche *ons*, by voorbeeld, is hier algemeen naar het Vrieſche *uus*, in *uis* verkeerd: dus zeggen zy voor *onze Krelis*, *uize Krelis*; waarin ook de benaaming van *Krelis* voor *Kornelis*, of het verkorte Zuid-hollandſche *Knelis*, tot een blyk verſtrekt van hunnen inkortenden ſmaak. Ter dier oorzaake zeggen ze ook *hy het*, voor *hy heeft*; *Zelſchip* of *Zelſchop* voor *Gezelſchap*, met meer dergelyken; welken, naar alle vermoeden, ontſtaan zyn, uit de algemeene vermenging der Waterlanders, met de West-Vriezen, en door deezen ook met de eigentlyke Vriezen. De aart hunner Taale levert daar van overvloedige bewyzen uit; dan overmits wy, hier omtrent uitweidende, geheel buiten onze taak zouden gaan, zullen wy ons daar mede niet verder ophouden; en liever op de voorge-

gestelde beschouwing der Waterlanders, nog die van de West-vriezen, of gemeenlyk genoemde Noord-hollanders, laaten volgen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De NOORD-HOLLANDERS.

Overeenkomstig met ons Ontwerp, gelyk wy reeds ten opzichte der Waterlanders gezegd hebben, meer agt geevende op de natuurlyke vermenging en 't verschil onzer Landzaaten, dan wel op de gebruikelyke verdeeling onzer Gewesten, maaken wy geen zwaarigheid om de overige Inwoonders van het Noorder-Kwartier, in onderscheid van de voorgestelde Waterlanders, onder den algemeenen naam van *Noord-hollanders* te betrekken; en dus, uit de opgenoemde Waterlandsche Streeken, over te stappen, in de Purmer, de Wormer, de Beemster, en de daar aan verbonden Landen. In 't algemeen heeft men omtrent deeze Inwoonders van Noord-holland aan te merken, dat ze meest allen van den zelfden aart zyn; in zoo verre dat men, zonder eene zeer naauwkeurige opmerkzaamheid, genoegzaam geen verschil van belang bespeure. Men vind zig, als men de Waterlanders verlaat, geheel Noord-holland door, tot in het uiterste einde, (met uitzondering egter van de Bewoonders der Eilanders,) ten platten Lande, alomme onder een gelykslagtig Volk. Egter is 't zoo niet, of men bespeurt, wanneer men onderscheidenlyk agt geeft op de Bewoonders van verschillende Streeken, en hen onderling vergelykt, een byna ongevoeligen overgang, die ons eindelyk nog al

eene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene merkelyke verfcheidenheid van aart ontdekt. Dit word men bovenal gewaar tusfchen die geenen, welken aan den Zuider-Zeekant, den geheelen Dyk langs, woonen; en tusfchen die geenen, welken zig aan den hoogen Zandigen Noord-Zeekant, of in het midden des Lands onthouden. Het een en 't ander zal ons eene verdere oplettende befchouwing genoegzaam doen bemerken.

De Inwoonders van NOORD-HOLLANDS laagfte gedeelte.

Natuurlykst maaken wy in deezen een aanvang met de binnenlandfche Noord-hollanders, of dezulken, die 't laagfte gedeelte van dit Gewest bewoonen, en de meeste overeenkomst hebben met de zoo even gemelde Waterlanders. Hier onder hebben wy, overeenkomftig met het bovengezegde, alle dezulken, die tusfchen de Steden, Monnikendam, Purmerende, en Edam, of daaromftreeks, mitsgaders verder tot beneden Alkmaar en Hoorn woonagtig zyn. Dog van deeze onze Landsgenooten hebben wy, aangaande hunne natuurlyke geftalte, en verdere uiterlyke gedaante, niet veel byzonders te melden, buiten het geene reeds van de Waterlanders gezegd is. Over 't geheel zyn ze egter wat vaster van Spiergeftel; vooral de Landlieden in de Beemfter; en nog wel allerfterkst die Inwoonders, welken zig naar den kant van Alkmaar uitbreiden. Hier tog vind men het Landvolk meestal van eene forfcher Geftalte; de Mannen zyn breed van Vuisten en Schouders; fterk van Gebeente; middelmaatig van Lengte, en vry ftoer van

Aan-

Aanzien. De Vrouwen zyn voorts veelal fpigtig; dog niettemin vleefchig van Spieren. Die in de omliggende Streeken van Purmerend en de Purmer woonen, zyn, meen ik 't wel te hebben, voor 't grootfte gedeelte wat aan de korte geftalte; fchoon 'er ook eenige anderen gevonden worden. Meerendeels hebben alle deezen, zoo in de koleur van 't bruine Hoofdhair, als in die der blaauwe Oogen, onderling iets gemeens; en de Vrouwen vallen veelal in het blonde en blanke. Die zig aan de Zeedykkant onthouden, zyn doorgaans, fchoon ze al veel zorg draagen, om den invloed der lugt te beletten, wat fproetig van vel: men vind ze ook gemeenlyk geluwer, dog tevens fterker, dan de anderen. En de Mannen zyn, zoo door de Zeelugt, als door het bevaaren en bevisfchen der Zuider-zee, al vry bruinagtig van vel. DE HOLLANDSCHE NATIE.

In 't ftuk van Geneigdheden doet 'er zig meer verfchils op tusfchen de Noord-hollanders en de Waterlanders. Daar deezen, als gezegd is, niet zeer driftig, noch eigentlyk gefproken, uiterlyk woelig van natuur zyn, ontdekt men integendeel by die van de Beemfter, de Purmer, en de Schermer, veelal een zeer voortvaarenden en gantsch woeligen aart. Men vind in hunne Gezelfchappen, en byzonder op hunne Kermisfen, eene losfer en wilder leevensmanier; in hunne handelingen eene meer driftige en verhaastende uitvoering; mitsgaders in alle hunne dagelykfche bedryven, eene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene vryer en veranderlyker werking van hunne Hartstogten, waarin zy zig somwylen al vry wat den lossen teugel vieren. Tot een byzonder bewys van deezen hunnen woelender aart, strekt hunne zoo sterk doorstraalende geneigdheid, tot het behandelen van Paarden, en het beoeffenen van de Harddraavery; dat ze zig tot om en boven Hoorn, dog vooral ook onder de Enkhuizers, uitstrekt; en waarin ze wel gezegd mogen worden boven alle onze Landzaaten uit te munten. Deeze Liefhebbery, hoe zeer ze ook berispt moge worden, door zulken, die 't oog gevestigd houden, op de wilde leevenswyze veeler Paardenhouders, op de niet zelden noodelooze verteering, en het onmaatige wynzuipen, dat 'er dikwils mede gepaard gaat; komt ons egter, terwyl wy de opgenoemde misbruiken ten hoogsten wraaken, op zig zelve zoo laakbaar niet voor. Het kunstige en welbestierde Paardryden is eene recht Manlyke oeffening; en beantwoord volkomen aan de neiging van onzen ouden Landaart; zynde onze vroege Voorvaders, van de alleroudste tyden af, altoos voor de beste Ruiters bekend geweest. Ook zyn de Paarden, van natuure, boven alle andere Dieren, zeer geschikt, om den stouten en fieren Mannen ten dienste te staan, en hun tot eene vermaaklyke uitspanning te verstrekken. En men ziet alomme dat de aart van alle wakkere Jongelingen zeer greetig overhelt tot het beryden van een moedig Ros;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Ros; wanneer men nagaat hoe zy eene algemeene drift voor de Paarden hebben, en in hunne kindſche jaaren, met het uiterſte genoegen, Paardetje ſpeelen. Maar buiten dit alles hangt deeze Manlyke Geneigdheid ook grootlyks af, van de gelegenheid des Lands, en de geſchiktheid der Rywegen; waar door de Inwoonders hier toe, op de eene plaats nog ſterker dan op de andere, geduurig aangeſpoord worden. 't Is dus zeer eigen, dat de Noord-hollanders deezer Streeken, meer dan anderen, hier toe overhellen; ter oorzaake van de aangenaame, vlakke en breede Rywegen, die zy, in en rondſom de Beemſter, de Purmer, en de Schermer, des Zomers met vermaak kunnen gebruiken; als daartoe by uitſtek wel geſchikt. Daarenboven bezitten zy hier omſtreeks zeer grazige en vette Weiden, waar op zy de ſchoonſte en vlugſte Paarden voeden; des alles, om zoo te ſpreeken, medewerke, om die Liefhebbery alhier aan te kweeken. Dus verſchillen zy in deeze hunne Geneigdheid zeer veel van de Waterlanders; die, naar de waterryke geſteldheid van hun Land opgevoed, meerder geneigd zyn, om de Stroomen en Meeren, onder 't geblaas van eene friſche kouw, in eene welbezeilde Schuit, te doorklieven. De Landeryen deezer Streeken zyn voorts ook uitneemend goed tot den Vee- en Landbouw; waar mede veele Ingezetenen zig insgelyks geneeren. En uit kragt hier van komen ze, zoo ten aanzien der geſtalte,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

te, als der Lichaamsbeweegingen mede natuurlyk eenigermaate vlugger voor, dan de Waterlanders. Hunne Kleeding valt ook na genoeg in den ſmaak van deeze hunne nabuurige Landlieden; alleenlyk ziet men 'er wat meer Boerſcher pragt in doorſtraalen, en verder eenige weinige veranderingen, die der moeite niet waardig zyn om gemeld te worden. De vermogendſten deezer Noord-hollanders egter, byzonder die der Steden, kleeden zig veelal min of meer naar den Zuid-hollandſchen trant; dog de middelmaatige Burgerſtaat komt, in 't ſtuk van kleeding, meerendeels met de Landlieden overeen; en dus ziet men den Burgerſtaat, in de Steden Edam, Purmerend en Monnikkendam, veelal gekleed, gelyk de deftigſte Inwoonders van de Purmer en de Beemſter.

'Er heerscht wyders by deeze onze Landsgenooten in 't algemeen eene openhartige rondheid van omgang; men ontdekt 'er bykans geen agterhoudende geveinsdheid, in hunnen handel noch wandel. Egter hebben zy met dit alles een zekeren afkeer van Vreemdelingen; en behandelen de hooge Zuid-hollanders met eene ſoort van omzigtigheid, zoo dra hunne Spraak maar eenigzins zwaar op den Hoogduitſchen klank ſlaat; niettegenſtaande zy 'er genoeg aan gewoon zyn, dewyl zeer veele Westfalinger Arbeiders geſtadig onder hen verkeeren. Dan deezen moeten, gelyk veelal elders, den ſmaadnaam van Poep draagen; dien zy al vry gemeenzaam overbrengen,

gen, op al wat geen Noord-hollander is. Wy hebben verder geen byzondere berigten van de Inwoonderen deezer Streeke erlangd; en keeren ons derhalven voorts tot onze Landzaaten, die het hoogere gedeelte van Noord-holland bewoonen; van welken wy meer uit eigen ondervinding kunnen ſpreeken. DE HOLLANDSCHE NATIE.

In dit gedeelte van Noord-holland ontmoeten wy de eigentlyke West-Vriezen; die, ſchoon ongevoelig met de laatstgemelde Noord-hollanders en Waterlanders vermengd, hier nogtans ten kragtigſte de doorſlaande blyken van hunnen ouden Volksaart vertoonen. Zonder ons bepaaldlyk op te houden met eenige byzondere Streeken van dit Gewest, bedoelen wy onder deeze benaaming, in 't algemeen, die geenen onzer Landzaaten, welken hunne woonplaats hebben boven Alkmaar, en vooral aan de Hoornſche zyde, tot om Enkhuizen, en voorby Medenblik; als mede die voorts in den kring van den Wieringer Waard en in de Zyp gevonden worden: met uitſluiting van die der Zeedorpen, van welken wy reeds gewag gemaakt hebben, toen wy onze Strandlieden bezogten.

De Inwoonders van NOORD-HOLLANDS hooger gedeelte.

Zie Bl. 839.

Wat de Geſtalte deezer West-Vriezen betreft; de Mannen zyn doorgaans van eene middelmaatige kloekte; dog rustig van Ledemaaten; meer gedrongen dan ſpigtig; boutig en vast van Spieren; welgezet van Middel en Heupen; niet lomp van Voeten; meer rondagtig net, dan lang

Geſtalte der WEST-VRIEZEN.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

en plat van gedaante; ook hebben ze meestal eene vry gezonde koleur; alleen zyn die, welken zig aan de Zuider-zee onthouden, wat geluwer, of liever geelagtig van Huid. De algemeene Volksaart blykt hier zeer ſterk in de Hairlokken, die by meest allen ligt bruin zyn; ook hebben hunne Oogappels gemeenlyk een helderen, of ook wel een donkerblaauwen glans. Men vind 'er veelen met fraaie gekrulde Lokken, en ook met gekroesd Hair; mitsgaders nog al etlyke eerwaardige Gryzaards, met ſchoonblinkend wit Hair. Hunnen Tronien ſchynt het langwerpige rond eigen te zyn; en veelen hebben den Neus van onderen vry dikjes. De Oogen zyn meerendeels groot, helder uitpuilende, en met zwaare Oogleden voorzien. Hier by komen dan nog zwaare Wenkbraauwen, en een breed en ſtoer Voorhoofd; dat hun over 't geheel een Manlyk opſlag verleent: ook vertoonen zy zig ongemeen ernſtig; en men zal 'er, onder de bejaarde en bezadigde Mannen, zelden een aantreffen, dien niet een trek van ernsthaftigheid en van een zeker ontzag uit de Oogen ſtraalt. Men beſpeurt daar benevens in hunnen gang eene zekere wakkerheid: zy treeden recht op met het Hoofd in de Lugt; dog, op de manier onzer Strandelingen, eenigzins zwaaiagtig; ook ſteeken zy de Elleboogen wel wat uit, dewyl ze veelal met de Hand in de Zyzakken gaan. Ongemeen handig en nyver zyn zy in den Landbouw, dog vooral

in

in de Zeevaart; en men vind onder hen, die zig daar mede geneeren, veel ſterke vierkante Kaerels, kort en gedrongen van geſtalte.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Vrouwen, uitgenomen die van de Zyp, zyn hier gemeenlyk zoo ſpigtig niet als in Waterland; ook beſpeurt men klaar genoeg, dat ze niet zoo tenger, maar veel vaster en bloedryker zyn. Men vind haar meestal welbeſneeden van Tronie; en ſchoon ze naar den blanken kant overhellen, ſchynen zy nogtans veel eer blonder te weezen, ten minſten onder het Landvolk. Gelyk onze Landlieden bykans overal, door het oefenen van een geregelden arbeid, het gebruiken van vaste en gezonde Spyzen, en het leiden van eene geſchikte leevensmanier, als een natuurlyk gevolg, vaste en ſterke Lichaamen, bekomen; zoo verkrygen ook hier door deeze West-Vriezen, by haare natuurlyke uitmuntende ſchoonheid van een blank en blond vel, de welgemaaktſte geſtalte van een recht gezond Lichaam. De meeste West-Vrieſche Vrouwen hebben des flukſche talien; en haare jonge Dogters zyn de volmaaktſte Deerns; ook getuigt men dat zy gemeenlyk al vroeg Vrysters worden. Alles nagaande, mag ik, naar 't my voorkomt, zonder de overige Noord-hollandſchen te kort te doen, wel zeggen, dat de West-Vrieſche Vrouwen het, in wakkerheid en friſchheid van Geſtel, van alle de anderen winnen. Hierin word ik ten vollen bevestigd, door verſcheiden zoo

DE HOLLANDSCHE NATIE.

mondlyke als schriftlyke berigten, die my eenpaarig melden, dat zy, in 't stuk der Voortteelinge en van 't Kinderbaaren, op verre na de zwaksten niet zyn. Zy staan bekend voor zeer vrugtbaar; en men hoort, ten zy by buitengewoone gevallen, niet dikwils onder haar van Vrouwen, die in de Kraam sterven. Ze zyn gewoonlyk voorspoedig in 't Kraambedde; zoogen bykans allen zelfs; en bereiken veelal, na dat de vermogens ter voortteelinge eindigen, een gezonden en vasten ouderdom. Alle deeze byzonderheden zyn zekerlyk gewisse tekens van een sterk, of, zoo ik 't eens dus mag uitdrukken, van een lenig Gestel. En inderdaad, die eene gezonde West-Vriesche Boerin eens oplettend beschouwt, kan niet ontveinzen, dat hy, by eene bekoorelyke schoonheid, een welgevormd Lichaam ziet, vooral als men zulk eene Vrouw in de kragt haares leevens, tusschen de twintig en dertig jaaren, ontmoet.

Het geen wy tot dus ver van de West-Vriesche Vrouwen, ten platten Lande, gezegd hebben, kan men egter zoo algemeen niet overbrengen op de Vrouwen in de Steden. Deezen liggen vry sterk onder de beschuldiging van slaaperig en vadzig te zyn; uit welken hoofde zy dan ook zoo fluks niet bevonden worden. Men moet egter, ten aanzien van 't stuk der schoonheid, zeggen, dat 'er ook veele schoone Vrouwen onder dezelven te vinden zyn. Maar jammer is 't dat zy, eene schoone

Ge-

Geſtalte, eene welbeſneeden en blanke Tronie bezittende, zoo zeer deelen in het algemeene gebrek der blanke Schoonheden; naamlyk dat van Sproeten of geele ſtipjes op het Aangezicht te hebben. Dit gebrek is hier, en by de Blanken in geheel Noord-holland, zoo algemeen, dat men zelden eene blanke Vrouw ontmoet, welker Gelaat 'er niet meer of min mede bezet is; ja niet zelden vind men 'er Vrouwen, wier gantſche Weezen zig geel en taanig vertoont, ter oorzaake van de Sproeten; terwyl de Hals en de Boezem met een leevendig en ſchitterend blank Vel pronkt. De Noord-hollanders moeten des hierin zwigten voor onze Zuid-hollandſchen; onder welken ook hier en daar nog wel een ſproetige voorkomt, dog op verre na zoo algemeen niet.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vestigen wy, na deeze beſchouwing van de uiterlyke gedaante der West-Vriezen, onze aandagt op hunne Gemoedsneigingen en Temperamenten, zoo zullen wy wel dra ontdekken, dat ze ten grooten deele, ſchoon eenigzints Phlegmatiek, zeer tot het Bloedryke overhellen. De zoo algemeene regel der Geſtelkundigen, naamlyk, dat alle wateragtige Landen, aan de Zeeboezemen, wateragtige Geſtellen voortbrengen, die meermaals elders ongegrond bevonden is, gaat des hier, gelyk ook aan onze Zeeſtranden, geenzins door. By aldien 'er iemand aan twyffele, hy bezoek deeze onze Landzaaten, en bezie eens van

De Gemoedsneiging der WEST-VRIEZEN.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

naby de wakkerheid dier Mannen en Vrouwen. Getroost men zig dier moeite, men zal, des houde ik my verzekerd, my gereedlyk toeſtaan, dat de Gezondheid zelve in dit Gewest woont; te weeten op het Land en aan de Zeedyken: in de Steden toch heeft de Genees-, Vroed- en Heelkunde haare Schouwſpelen. Daar benevens verleenen de uitwerkſelen hunner Gemoedsneigingen een overvloedig getuigenis, van hunne bloedrykheid en de vlugge beweeging hunner Vogten. Onder alle de Volkeren van ons Land, die ik meen te kennen, weet ik 'er inderdaad geenen, die ronder gaan in hunne meeningen voor te ſtellen; die ſtouter en vaardiger zyn in het uitvoeren hunner oogmerken; en zig kregeler toonen in het handhaaven hunner belangen en voorregten, dan onze West-Vriezen; des men ze zelfs *Choleriek* zou mogen noemen. Wanneer men, om dit met een kort woord te melden, het beloop onzer Vaderlandſche lotgevallen nagaat, ziet men door alle tyden, dat geen Westvrieſche Noord-hollander een voetſtap van zyne oude Regten en Vryheden is te rug getreeden, ten zy het algemeene nut zulks vorderde. De Historie der Graavelyke Oorlogen, en het voorgevallen, ſtaande de Beroerten van het ſtoute Kaas- en Broodſpel, bewyzen genoegzaam hunnen opvliegenden en ſtouten aart. De Mannelyke Beſchryving van Hoorn, door VELIUS, is genoeg, om, ten aanzien der Hoornſchen,

ſchen, hunne onverſchrokken ſtandvastigheid te toonen. En ziet men niet nog in onze dagen, hoe zelfs de kleenſten hunner Steden, haare zitting in 's Lands Vergaderingen hebben blyven handhaaven? terwyl eenigen in Zuid-holland reeds van overlange daar van afzien. Een Westvriesch, (dit is zyn byzonder karakter;) kent, naast het algemeene welzyn, niets waardiger, dan 't handhaaven zyner wettige belangen. Dit beſpeurt men zelfs in hunnen gemeenzaamen omgang; want ze zyn de vriendlykſte Gebuuren, en de inſchikkelykſte medgezellen, als men hunne Rechten niet te na komt: maar zoo dra men hen verkort, of hunne Vriendſchap beledigt, vind men in hun de kregelſte Rechtzoekers, en de opvliegendſte Wreekers. In gevallen van die natuur zyn zy ten uiterſte kregel; als kunnende geen het minſte ongelyk, of zelfs den ſchyn daar van, voor zig of hunne Kinderen, verdraagen: zy vliegen, gelyk men zegt, terſtond op als Buskruid, en zyn 'er op geſteld om weinig te zeggen, maar veel te doen. Deeze hunne vuurige geſteldheid is wyders ook blykbaar in hunne zugt tot het aanvaarden van groote onderneemingen, vooral ter Zee; waar door zy der Zeevaart dikwerf wakkere Kapiteins, bedreeven Stuurlieden, en flukſche Matroozen leveren: die, voor zoo verre ik 'er eenigen van gekend hebbe, meestal ſtil van aart, dog wakker van beleid zyn. Mag Amſter-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

dam en Rotterdam, met de overige Zuidhollandſche Steden, roem draagen op wakkere Zeehelden; het West-Vrieſche Alkmaar, byzonder Hoorn en Enkhuizen, ja zelfs de Dorpelingen, boogen niet minder op een beroemd aantal van braave Verdedigers der Hollandſche Vlag. En wy mogen nog ſteeds gerust van deeze onze West-Vriezen vertrouwen, dat zy, indien 'er een andere BOSSU, al had hy, gelyk voorheen, Amſterdam in zyn bezit, op de Zuider-zee kwam opdaagen, nog met dezelfde ſtoutheid, 's Vyands Schepen aanklampen, en hunne Landen en Stranden, met de Enterbyl in de vuist, verdeedigen zouden.

In den gewoonen omgang heeft hier eene gemeenzaame verkeering plaats, tusſchen de Edelen, de Regeerders, de vermogende Burgers, en die van den gemeenen Stand: zy leeven doorgaans, behoudende de minderen eene geregelde agting voor de meerderen, in eene vriendelyke ſamenleeving. Een Noord-hollandsch of West-Vriesch Edelman ziet den vermogenden Koopman ook niet aan, als een gemeen Burger; maar gedraagt zig, in gewoone omſtandigheden, jegens denzelven, als ware hy hem gelyk in geboorte; en de andere eert hem, zonder eene te verregaande vernedering, of ſlaafſche onderdaanigheid, als zynen Edelen Vaderlandſchen Vriend. De Burgemeester ſpreekt met den Burger, als met zyn Broeder; en deeze met hem als met

zyn

zyn Vader. De Burger behandelt den gemeenen Man, als zyn Medeburger, toont zig een behulpzaam Medemensch; en deeze ontmoet hem, schoon erkentelyk in zyne geringheid, als iemand van gelyken staat. Dus is het geheele Volk, het slegtste slag uitgezonderd zynde, als met Burgerlyke Liefdeschakelen aan één verbonden. De Hoogmoedige is hier versmaad; de Gierigaart bespottelyk; de Menschenhaater vervloekt; de Verkwister belachelyk; de Spotter met God en Godsdienst gehaat; en de Vreemde versmaader, die anders door veinzery al vry ver in 't hart der Hollanderen indringt, maakt zig hier, door zyne eigen aangewende listen, het grootste voorwerp der algemeene veragtinge. De West-Vriezen zyn voorts leevendig van begrip, zaaklyk en sneedig in hunne antwoorden; ook vind men dezelven onder elkander zeer spraakzaam, maar tegens een Vreemden zyn ze gemeenlyk niet zeer woordenryk. De Landlieden vind men gemeenlyk in hunne vreugdebedryven wel onbedwongen vrolyk; maar niet zoo los en wild, als veelen der Stedelingen, welken nog al meer vatbaar zyn voor overdaad in drank; welk gebrek ten platten Lande meerendeels zyne paalen heeft; zynde een Dronkaart onder hen zeer versmaad. Op Bruiloften en Kermisfen nogtans zetten zy den Kroes wel eens stout onder den Neus; en zyn zelfs dan, hoe stil ze zig anders gedraagen, uitgelaaten van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

vreugde. In zulke omſtandigheden is 'er aan zingen en ſpringen geen gebrek; men danst 'er van den Avond den Morgen te gemoet; men zingt 'er aartige Liedjes, vol zoete Minnekoozeryen, met recht Hollandſche dubbelzinnige dog eerlyke kneepjes; de Lachjes zyn 'er zoetlyk; de Lonkjes doortrapt; de Kusjes eerlyk, en de Liefdehandelingen niet aanſtootelyk.

Hunne Vryeryen gaan gemeenlyk zeer geheim om, en veelal op dezelfde manier, als wy reeds van de Waterlanders gemeld hebben. Egter heeft 'er, in ſommige gelegenheden, een meer openbaare Minnehandel plaats; ten minſten op Kermis in eenigen hunner Dorpen; als onder anderen te Schagen. Hier is 't, gelyk ik gemerkt heb, een gewoon gebruik, dat de jonge Meisjes zig, op de Kermistyd, netjes opgeſchikt naar eene bekende wandelplaats begeeven, veelal op en omtrent de ruime Kerkhoven. Hier vergaderd zynde, komen de Jongmans by haar; maaken een praatje met de eene en de andere; tot dat zy eene Vryster naar hunnen ſmaak hebben uitgekoozen; maar mede zy genegen zyn ter Kermisſe te gaan. Deeze op eene heuſche wyze gevraagd zynde, weigert ook zelden het verzoek in te willigen; als zy zig niet alvoorens aan den eenen of anderen Jongman verbonden heeft; of, (zoo zy zeggen,) met hem opgeſtemd is, om ſamen te kermisſen. Deeze vergadering loopt bykans nooit af, of ieder Liefſtentje heeft

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heeft haar geriefſtentje, of Vryer; die dan ook, zal hy der jonge Dogter geen gevoeligen hoon aandoen, en zig zelven de veragting zyner medeknaapen niet op den hals haalen, gehouden is, zyn uitgekoozen Meisje dien geheelen dag en nagt, ja den gantſchen Kermistyd door, op te pasſen en te believen; waar toe ook zy, ten opzichte van den Vryer, aan haare zyde, niet minder verpligt is. Dit alles gaat hier zoo gemeenzaam en heusch toe, dat men, ſchoon een aantal van paaren beſtendig onder elkander, den geheelen Kermistyd door, een gezelſchap uitmaake, bykans nooit eenige trekken van jaloezye onder hen ontmoete. Uit dit Kermis-houden met de jonge Dogters ſpruiten voorts de meeste Vryeryen, en ernſtige Liefdehandelingen deezer Landlieden. En dit hebben zy met de Zuid-hollanders ten platten Lande, veelal gemeen; uitgezonderd dat de paaring van Vrysters en Vryers aldaar zoo openlyk niet geſchied; gaande de Zuidhollandſche Jongemaats gemeenlyk aan huis eene Kermisvryster, zoo zy 't noemen, opzoeken. Veelligt heeft deeze gewoonte, van dus openlyk eene Kermisvryster te verkiezen, aanleiding gegeeven tot alles wat men van de Schermerhornſche Vrystermarkt verhaald heeft; des men de vertellingen daar omtrent hier uit eenigermaate kunne ophelderen; waarom wy 'er ook te bepaalder gewag van gemaakt hebben.

Men vind de West-Vriezen in hunne

Hu-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Huwelyken, zoo de eerfte Huwelyksliefde niet wat verflaauwd zy, door eene ontydige famenkomst, dat nog al fomtyds voorvalt, zeer naauw aan elkanderen verbonden. Ook hebben de Vrouwen, gehuwd zynde, een algemeenen roem, van wegens haar kuisch en eerbaar gedrag; zelfs, fchoon 'er, aan den kant van eenige Mannen, die ter Zee vaaren, en veel in Zeefteden, te Amfterdam, of dergelyke plaatfen, verkeeren, misfchien wel wat te zeggen zoude zyn. Dog hier van zyn hunne Visfchersgasten, en de zulken, die aan de Zeedyken woonen, genoegzaam geheel vry te fpreeken. Onder deezen, die gemeenlyk uitmunten in een heusch, oprecht en eenvoudig gedrag, heerscht vooral eene kuifche en beftendige Huwelyksliefde; haatende zy niet alleen de dartelheid, maar zelfs den fchyn van alles wat naar onkuischheid zweemt. Dit ftraalt ook ten allerduidelykfte door by de Inwoonders der Binnenlanden en Coggen. De Moeders voeden hier haare Dogters, tot aan de jaaren van onderfcheid, in de geftrengfte kuischheid op; en de Vaders neemen hunne Zoonen ten naauwkeurigfte in agt: zoo dat men de dertele Venusreien, in deeze Streeken, en byzonder aan den kant van Wieringen, Schagen, Colhorn, en voorts tot in en om de Zyp, te vergeefsch zoude zoeken. Met dit alles heeft 'er egter de geoorloofde Liefdedrift wel degelyk haaren invloed; dog zy bepaalt zig alleenlyk tusfchen twee

voor-

voorwerpen; die gemeenlyk hunne aandoeningen een langen tyd zorgvuldig voor 't Gemeen als een geheim verbergen. Ook ziet men 'er de Meisjes op den minften fchyn van Liefde, of gefprekken over dit onderwerp, ligtlyk bloozen; doch om met CATS te fpreeken: DE HOLLANDSCHE NATIE.

De fchaamte in de teere Jeugd,
Dat is een teken van de Deugd.

En waarlyk, de aanvallige Liefdeblosjes dier jonge Dogteren geeven een voordeelig getuigenis van haare ingetoogenheid; en verftrekken, al wil men haar om die reden koel of onverfchillig noemen, gewisfelyk tot zeer kragtige tekenen, van het oude eenvoudige eerlyke hart der Noord-hollanderen; die zeker, ten aanzien van alles wat tot deeze drift te betrekken is, veele anderen te boven gaan. Geen ongebonden Vreemdelingen, waar door zig eenige ongelukkige Inwoonders onzer Zuid-hollandfche Steden, helaas! tot zeer haatelyke gebreken hebben laaten verleiden, vinden invloed by dit Volk; en 'er is tot heden by deeze onze West-Vriezen, ja in geheel Noord-holland, naauwlyks eenige fchaduw van te ontmoeten. De natuurlyke Liefdedrift wandelt hier op de Roozenbladeren der tedere jeugd; en haare altoos groenende Myrthen flingeren eenvoudig, door de klimopbladeren des Huwelyks, om de Eikenftammen der eerwaardige Huisvaders en Huis-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Huismoeders. Opregte Kusjes ſteelen het hart der Maagden en der Jongelingen; een heilig Ja verbind haar, al zyn de rechterhanden nog lange vry; Veinzery is 'er onbekend, Bedrog en valſche Min vervloekt. Kortom, de Liefdedriften blyven hier, ſchoon 'er ſomwylen eenige ontydige verbindtenisſen voorvallen, inzonderheid by onze Zeelieden, meest altoos heilig; en worden gemeenlyk door een kuiſchen en welmeenenden Egt bevestigd.

Wat verder hunne Hartstogten van Toorn, Gramſchap en Haat betreft; hier voor zyn zy zekerlyk ten ſterkſten aandoenlyk; dewyl men onze West-Vriezen, als gezegd is, voor zeer opvliegend en ſtoer te houden heeft. Ook kan men hen in 't algemeen niet pryzen van wegens hun gedrag jegens de Vreemdelingen, of zulken die buiten hunnen Landaart zyn; dewyl ze dezelven, ſchoon ze onder elkander de gulhartige gastvryheid oeffenen, juist niet altyd inſchikkelyk behandelen. Ze zyn derhalven in dit ſtuk beneden de Zuid-hollanders; die, het zy uit een meerderen omgang met de Inwoonderen der nabuurige Gewesten, of uit een byzonderen aart, het hier in verre van hun winnen. Ondertusſchen ſtaat 'er egter, voor een bekenden, Hart en Haard open; en zy zullen met alle bereidvaardigheid meer dan gemeen doen, om denzulken te verpligten. Schoon ze wyders niet geheel vry te ſpreeken zyn, van eene al te naauwgezette Zuinigheid,

gaat

gaat dezelve nogtans meerendeels zoo verre niet, of men heeft die Spaarzaamheid, gelyk wy hier voorens, ten opzichte der Waterlanders, getoond hebben, boven de Spilzugt veeler Zuid-hollanders te waardeeren; en hunne Zuinigheid is inderdaad eerder als eene wyze zorg, dan als eene gierige inhaaligheid te beschouwen: dat uit hunne mededeelzaamheid jegens noodlydenden, en ruimschootigheid in 't bevorderen van algemeene voordeelige onderneemingen, ten klaarste blykt. De voornaamsten hunner Kooplieden zullen, het zy in den Land- of Veebouw, het zy in andere takken van den Koophandel of Zeevaart, hunne Penningen zoo onbekommerd durven waagen, als zy dezelven met eene zeer zorgvuldige Zuinigheid verzameld hebben. Door naarstigheid overwinnen zy alles; de tegenspoed maakt hen niet neerslagtig, en in voorspoed worden zy niet roekeloos: dit is hun oud en nog hedendaagsch egt karakter. Geduld, Naarstigheid, Standvastigheid en Manhaftigheid, zyn de grondkanteelen, waarop zy begrypen, dat de Zuilen hunner Vryheid en Welvaart, gelyk die van ons geheel Holland, gevestigd zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 654. enz.

Men weet 'er ook genoegzaam van geen uiterlyke pragt of hovaardy. De ryken en vermogenden ten platten Lande zyn dikwerf moeilyk te onderscheiden, van een minvermogenden. Op zyn Geld en Middelen te pochen, is by hen bespottelyk; het is hun genoeg te weeten, dat zy vermogend

zyn,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zyn, zonder een ander in 't oog te loopen; de Kluit te hebben, en die te bewaaren, is by hen een zaaklyk iets; 'er op zyn tyd een goed gebruik van te maaken, en dezelve wyders voor den Nazaat te bespaaren, is veeler eigentlyk doel. In hunne Wooningen dingt de Nederigheid en Zindelykheid om stryd naar den prys. De Wanden zyn, in stede van met keurige Tapyten, met verglaasde Steentjes opgehaald; men ziet 'er zuivere witte Kalkmuuren; of, gelyk zy meest Houten Huizen bewoonen, nette Houten beschilderde Beschotten. Men pronkt 'er weinig met Schilderyen, veelal met Aardewerksche Schotelen en Schoteltjes, die zy alomme aan den Wand ophangen: dog by eenigen vind men nog al eene mooie Prent, en een ouderwetsch Tafereeltje, of een Bordje (dus noemen zy de Schilderytjes,) hangen. By de aanzienlyken egter in de Steden, en elders, is 't nog niet geheel zeldzaam schoone Schilderyen te zien, en in Kamers te komen, die naar den ouden Hollandschen trant, met Kunststukken behangen zyn; gelyk de algemeene gewoonte was, toen men van geen vodden van Papieren, rottige Doeken, en elendig gebroddelde Kamerbehangselen wist. Deeze oude loflyke smaak heerscht nog al veel by de voornaame Noord-hollandsche Stedelingen; en de Zykamers of beste Vertrekken, der vermogende Burgeren, blinken meermaals, van de gladde gewreeven Lysten, waarin de

de treffendſte Tafereelen der heerlyke Penceelkunſte, meestal van braave Haarlemmer en Noord-hollandſche Meesters, (want hier op mogen deeze Ingezetenen ook roemen,) gevat zyn. Keurige Schilderyen trekken hier dikwils het oog van kundigen en onkundigen; dat ook zeer wel bekend is by de Kunstkoopers, die als Ravens in dit West-Vriesland heen en weder vliegen, om 'er de besten uit te pikken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Westvrieſche Zindelykheid, die hen alles, ook de Vloeringen der Huizen, ongemeen rein doet houden, ſtraalt zelfs door in hunne Veeſtallen, die met ſchoongeſchuurde Koereepen pronken, en wier Wanden en Vloeren blinken: ook zyn 'er de drekgroeven, by veelen, met gladde Steenen geplaveid; en meermaals heb ik de Muuren, waar tegen het Vee ſtaat, ter plaatſe daar ze gevoerd worden, met witte Steentjes aangezet gezien. Zy zetten naamlyk het Vee op eene andere wyze op Stal, dan in Zuid-holland gebruikelyk is; daar men de greppen gemeenlyk aan den muur houd. Hun Linnen en Beddegoed is mede uitſteekend rein; en de Bedſteden, die ze meestal met Deuren ſluiten, vertoonen zig eenigzins als Kasſen, of als Scapraaien, met Gaazen Deuren: wel byzonder zyn hunne Pronkbedden, in den Waterlandſchen ſmaak, wonderlyk raar en net, met Chitſen, Katoenen, of andere gebloemde Stoffen, met Kanten, met ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſpelde of geſtrikte naamen, en ik weet niet al welke keurige verkiezingen opgeſchikt. Zy maaken daar benevens veel werks van hun Koper en Tin zoo ſchoon en blinkend geſchuurd te hebben, dat de Vrouwen 'er, volgens eene by hen gebruikelyke ſpreekwyze, als in een Spiegel, de Kap in kunnen zetten. De Disch onzer Noord-hollanders, waarop zy ook zeer rein zyn, is ten platten Lande gemeenlyk gantsch Boersch en eenvoudig: ze zyn, inzonderheid voor een Zuid-hollander, niet vry van berisping, byzonder in ſommige Spyzen. Over 't geheel houden zy veel van zoet, 't geen ze met de Waterlanders gemeen hebben. Ik heb by ſommigen aangezeten, daar my geölyde en geäzynde Salade, met Siroop beſaust, wierd voorgezet; en by anderen heb ik Salade met Kaas gegeeten: ook verſtrekt 'er, dat by de Zuid-hollandſche Boeren mede nog al plaats heeft, eene Schotel met groene of graauwe Erwten en Pondekoek onder een gekookt, wel eens tot een Midagmaaltyd. Voor 't overige houden de West-Vriezen en Noord-hollanders meerendeels eene voedzaame Tafel; wel voorzien van goed Vleesch en Spek, ſchoon Brood, aangenaame Boter, Melk, Room en puik van Kaas; waar onder hunne Schapenkaas insgelyks uitmunt; en by dit alles vind men 'er een overvloed, zoo van Zee- als van Riviervisch, ter ſpyze. Men zet 'er den Disch met zulk eene zindelykheid en gulhartigheid voor; dat men, zoo iemand anders

eene

eene welgeſchikte Maag heeft, niet konne nalaaten te watertanden; en dat een kieſche Lekkerbek zelfs 'er met den grootſten ſmaak eete.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Betreffende hunne geneigdheden in 't ſtuk van den Godsdienst; hier omtrent zyn ze, onder alle de Hollanders, voor de inſchikkelykſten en bezadigdſten te houden. Menſchen van verſchillende Gezintheden behandelen elkanderen hier niet veragtelyk; zy bekreunen zig onderling weinig aan elkanders byzondere gedagten, over de twisten der Godgeleerden. Die van de heerſchende Kerke houden zig veelal eenvoudig en welmeenend aan de Belydenisſe der Kerke; ook heeft men 'er gemeenlyk niet zeer te klaagen over hunne nalaatigheid in het Kerkgaan; eenige floffe Kerkgangers, die toch overal zyn, uitgezonderd; komende ſommige zelfs van zeer verre tot het bywoonen van den openbaaren Godsdienst. Volgens de berigten eeniger Leeraaren, zyn ze wel voor wat onverſchillig te houden, omtrent het aankleeven van verſchilſtukken, en de byzondere leiding hunner Predikanten; waar uit dan hunne inſchikkelykheid, in de ſamenleèving met andere Gezintheden ook grootlyks, zoo men agt, ontſtaat. Dit heeft vooral plaats met en omtrent de Doopsgezinden, die gemeenlyk op het Land onder de deftigſte Inwoonders te tellen zyn; en by welken men nog al vry eenige geoeffende en doorleezen Mannen ontmoet;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zelfs zulken, die zig op natuurkundige en bespiegelende oeffeningen toeleggen; hoedanigen doorgaans ernstige Voorstanders zyn van eene bezadigde en voorbeeldige Christelyke verdraagzaamheid; dat zeer veel invloeds op deeze onze West Vriezen heeft. 't Is niet vreemd, om onder dezulken, en ook die van de openbaare Kerk, op het Land, Lieden te vinden, die eene schoone en uitgezogte verzameling van Boeken bezitten: en 't is nog minder zeldzaam, om 'er schrandere Vernuften te ontmoeten, die zeer bedreeven zyn in 't stuk der Werktuigkunde, en der Scheepvaart, mitsgaders, en wel vooral, in den Landbouw. Zy betoonen zig omtrent deeze stukken, en alles wat voorts tot heil en nut der Maatschappye kan strekken, voor zoo ver hunne omstandigheden aangaat, uitneemende vernuftig en weetgierig; als mede ten hoogsten onderneemend, om het beste te beproeven. Die met hun omgaat, ontdekt wel dra, dat deeze West-Vriezen, hoe eenvoudig zy ook aan sommigen mogen voorkomen, inderdaad een zeer weldenkend Volk zyn, dat vatbaar is voor eene gezonde redeneering, daar ze zig streng aan houden: als iemand hen overtuigt, vallen zy hem gereedlyk toe, zonder dwarsdryvery; en zyn verheugd, om dat ze de zaak wel begrypen: maar als men 't 'er op toelegt, om hen te overschreeuwen, dan zwygen zy dikwils, en lachen in hunnen geest den dwarsdryver uit.

uit. De Dweepery is hun meerendeels niet zeer eigen; en eene Nieuwkerker ſtuiptrekking of eene gemaakte bezetenheid, zou hen in deeze dagen doen lachen. Dog zy hebben veel op met eene gemoedlyke aandoening, en ſchatten zeer hoog eene Christelyke Liefde in handel en wandel, een eerlyk voorbeeldig gedrag in alles, en een betoon van eerbied voor de Godsdienſtige en Burgerlyke Wetten. Dit maakt veelen onder hen, hoewel ze niet voorkomen als de grootſte uiterlyke yveraars, nogtans zeer ernſtige betragters van den Godsdienst, en goede Burgers voor den Staat. Uit hoofde dier Gemoedsgeſteldheid zyn ze ook gemeenlyk afkeerig van Dobbelſpelen, Dronkenſchap, Godlooze Vloeken en ontydige Woorden. Men mag eenige Lootſen en norſche Bootsgezellen, de woestheid der Zeevaart gewoon, de onbezonnen Zeemans vloeken hooren uitbraaken; maar onder de Viſchers en Landlieden is zulks afſchuwelyk. Zy mogen ook, voor hun vermaak en tydverdryf, hier en daar een Kaartje ſpeelen; dog het geſchied bykans altoos zonder inhaaligheid of dobbelzugt; en by de meeste Burgerlieden vind men geen ſpeelzugt; ten zy een Ganzebordje of een Damſpel hen vermaaken kan. Dit is, in een goeden zin, eenigermaate na te gaan, uit zeker geestig hedendaagsch Liedje, dat ten deezen opzichte omtrent aldus luid:

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het Gansje is hier de mode,
Het Dambord ſtaat gereed;
Meer is 'er niet van nooden,
Dus word de tyd beſteed.

De Kolfbaanen zyn hier ſchaars; men vind ze alleenlyk in eenige voornaame Dorpen; en daar zyn ze dikwils nog ſlegt, en met Gras begroeid; in, om, en aan de Steden zyn 'er egter, die door de Liefhebbers daaglyks bezogt worden. Het grootſte vermaak der Ingezetenen, ten platten Lande, beſtaat, in het verhaalen en aanhooren van Vertelſeltjes, in het Tabak rooken, en zoetlyk kouten, over hun Vee- of hunne Teellanden, en verder over het voorgevallene in de Buurt. Wanneer zy op dit laatſte onderwerp komen, dat vry veel geſchied, hoort men ze al wat ſterk redeneeren en oordeelen, of, regt uit gezegd, kallen en bedillen. Dit heeft ook niet weinig plaats in de Steden; dog veelligt wat minder, om dat 'er de ſpeelzugt, naar den hedendaagſchen trant, ſterker indringt. 'Er gaat in de aanzienlyke Gezelſchappen der Stedelingen, zoo wel hier als elders, een Ombertje, een Quadrilje, en dergelyken, al vry gemeen rond; des zy hier omtrent in 't voorige Liedeken zingen:

Nu is het al Quadrilje,
Of Ombren, kent gy 't niet?
Of Basta en Spadilje,
Zes in de Favoriet.

In-

Intusſchen heerscht 'er nogtans, onder veelen der deftigſten, beſtendig een weetgierige yver; en men ontmoet te Hoorn, Enkhuizen, Alkmaar en elders, nog al etlyke onderzoek- en leeslievende Vernuften; ook leveren de West-Vrieſche Drukpersſen meerendeels goede Stukken, en althans weinig Prulſchriften uit. De edele Dichtkunst vind mede in dit Gewest haare hoogagters; en men beſpeurt, zelfs onder de Veldelingen, eenige bewyzen van hunne neiging tot dezelve, in veele eenvoudige, dog zinryke, Liedjes en Rympjes; maar in een minder trap, dan in Zuid-holland. Dit onderſcheid had reeds oudtyds plaats; want men vond onder de West-Vriezen maar weinig voorbeelden van de Battementen, Rondeelen, enz., der oude Rederykers, die in Zuid-holland zoo veelvuldig voorkwamen. Ook hebben ze nog heden weinig ſmaak voor Toneelſpelen; die ze ſomtyds te Amſterdam met de grootſte verwondering beſchouwen: waar tegen de Waterlanders 'er zeer veel mede op hebben; agtende, dat zy niet te Amſterdam geweest zyn, zoo ze, de gelegenheid zulks toelaatende, de Comedie niet bygewoond hebben. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Voor 't overige ontdekt men hier, in de menigte van onderſcheiden Dorpen en Streeken, al vry wat verſchillendheid van aart, in den uiterlyken ommegang: 'er ſchynt aan de Inwoonders van ieder Streek bykans iets byzonders eigen te weezen; Verſchillende geaartheid der WEST-VRIEZEN.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ten minften is het my indiervoege voorgekomen. Dus meen ik, by voorbeeld, niet onduidelyk opgemerkt te hebben; dat zy, die aan den kant van Hoorn en Enkhuizen in de Ooster-, Zuider- en de Middel-Coggen woonen, de ftoutften en kregelften zyn; zoo dat men ze voor eenigermaate hoofdiger en opvliegender dan anderen hebbe te houden. De Ingezetenen van Medenblik af, langs den Wieringerwaard, tot aan Wieringen, en benedenwaards, tot aan, om, en in den Heer Huigenwaard, zyn de ernftigften en bedaardften; die van het Eiland Wieringen, de Wieringerwaard, en daar omftreeks, de goedaartigften en oprechtften; terwyl die van de Zyp de lugthartigften en beleefdften geagt mogen worden. Dit laatfte mag men van de Zypers wel in volle ruimte zeggen; zelden zal men langs hunne wegen iemand, tot de Kinderen ingeflooten, ontmoeten, die zelfs den Vreemden niet met eene heufche groet bejegent. Zoo is het niet met de eerstgemelde Bewoonders van dit Gewest; die zullen u integendeel dikwerf ftoer en ftyf voorbygaan, en alleszins toonen dat zy geen beleefdheid bezitten voor Vreemden, zelfs niet voor de Zuid-hollanders; ja, wat meer is, voor de Kennemers en Waterlanders, hunne Gebuuren, zyn zy niet minder dan openhartig. Dit is al vry een doorgaand gebrek onder deeze West-Vriezen; 't welk men in de tegenwoordige Eeuw niet gemaklyk over 't hoofd kan zien; nu toch de

de oude wrok, tusſchen de Zuid-hollanders, de Kennemers, en de West-Vriezen, door het lang verloop des tyds, in vergetelheid gebragt is; en een Zuid-hollander den West-Vries, met de hartlykſte genegenheid, als zynen Broeder en Landsgenoot, omhelst. Dan, wat zal men zeggen? 't ſchynt dat ieder Volksaart iets heeft en behoud, van 't geen hun, door hunne oorſpronglyke Vaderen, als in het bloed is medegedeeld; en overeenkomſtig met die ſtelling zou men hier mogen denken, dat deeze Gemoedsneiging der kregele West-Vriezen nog een egt bewys is, van hunne afkomst, uit de oude onverzettelyke, dappere en onvertzaagde, ja voor hunne Vryheid ontembaare West-Vrieſche beſtryders der Zuid-hollanderen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hier mede hebben wy al het byzondere voorgedraagen, van 't geen wy, raakende de Gemoedsneigingen en de geaartheid der loflyke West-Vriezen, hebben kunnen opſpeuren; thans ſtaat ons, ter verdere voltrekkinge van onze beſchryving deezer Landzaaten, nog een woordje te melden van hunne Geſtalte, ten aanzien der Kleedinge. Dezelve is meerendeels overeenkomſtig met die der Waterlanderen; dog hier en daar ontdekt men nog al een merkelyk onderſcheid, byzonder in het Hoofdſtelſel van de Vrouwen. Derzelver Hulſel is, in deeze en geene Streeken, dermaate verſchillend, dat ze hier door zeer kenbaar zyn; weshalven het voor een des kundi-

Kleeding der WEST-VRIEZEN.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 623, enz.

gen niet moeilyk valle, eene Alkmaarſche, van eene Hoornſche en Enkhuizer Vrouwe of Dogter te onderkennen; op eene dergelyke wyze, als we zulks, wegens de oude Noord-hollanders, alrede beſchreeven hebben. Men benoemt deeze Hulſels veelal met de benaamingen der verſchillende Plaatſen, en ſpreekt dus van Durgerdammer, Zaandammer, Hoornſche en Zypſche Kappen; waar by ook nog wel komen de Blokzylinger Kappen of Phlebſen. Het onderſcheid beſtaat grootlyks in eene meer of mindere lengte in den Nek, ronder of platter gedaante op de Wangen, en hooger of dieper ſtand op het Voorhoofd, mitsgaders in eene ſchikkinge der Kanten, Inzetzels, enz.; waarin al ruim zoo veel verſchillendheid van Vrouwlyke verkiezing plaats heeft, als in de Kuiven en Mutſen der Zuid-hollandſche Vrouwen. Dog, hoe onderſcheiden ze ook zyn, hebben ze dit intusſchen gemeen, dat zy allen met Gouden of Zilveren Tooken en Hoofdyzers, welken men hier, gelyk ook in Waterland, te recht *Ooryzers* noemt, op 't Hoofd vastgezet worden. De West-Vrieſche Vrouwen maaken mede veel werks van het Voorhoofd glad te houden; en men vind 'er nog al etlyken, die een goudgeel of blond Hairkrulletje op zyde neder laaten hangen. Aan den kant van Wieringen, en op 't Eiland zelve, is 't vry algemeen, de Hairen op het Voorhoofd glad en blinkende op te trekken, ja zelfs gebleekt Hair over

DE HOLLANDSCHE NATIE.

over 't natuurlyke heen te ftryken. Daar benevens heeft 'er, in fommigen deezer Streeken, een onderfcheid in het Hoofdftelfel der Vrysters en der Vrouwen plaats; draagende de eerstgemelden het Hoofdhair minder of meerder bloot: anderen pronken, onder het fyne Kamerdoek of het Kantwerk haarer Kappen, boven op het Voorhoofd, met een rood Lint of zulk eene Zyden ftrook; welk fieraad zy veelal met haaren trouwdag afleggen. Veelen der gehuwde Vrouwen draagen op fommige plaatfen eene eenvoudiger Kap, die zy dan haare *Hul* noemen; elders weder, ziet men de Vrysters met eene Hul, en de getrouwde Vrouwen met eene Kap; dog hier van zullen wy dadelyk, by het befchouwen van de Eilanders, nog wel wat naders te melden hebben. Over deeze Kappen of Hullen dekken zy zig gemeenlyk met de boven befchreeven Waterlandfche Kapers; zynde de Stroo-hoeden hier geheel buiten agting. Wyders is by de West-Vriezen, zoo wel als in Waterland, en elders in Zuid-holland, het draagen van Bloedkoraalen en Garnaaten Ketenen om den Hals, zeer gemeen: vooral hebben zy veel op met de Bloedkoraalen; welken hier in grooter waarde gehouden worden, dan ze thans in Zuid-holland zyn; daar eene fchoone Bloedkoraalen Keten, die in vroeger tyd wel honderd Guldens waardig was, nu fchaars twintig gelden mag. Sommigen, en vooral de Eilanders, houden het Barnfteen mede

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 615.

mede nog in hoogagting; en 't Gemeen draagt geen Halssieraad, of pronkt met glazen Koraalen. Verder dekken zy den Hals, over den Boezem, met Kroplappen of ouderwetsche Beffen; en voorts met een fynen Neteldoekschen Doek, of eene Damasten Feitel; waartoe de Visschers Vrouwen zig gewoonlyk van Bonte Doeken bedienen. Dit deksel sluit, eerbaarheidshalve, zeer naauw om den Hals, is vry styf geplooid, hangt agter over den Rug met een gespelden Klap, en deszelfs voorslippen worden voor op de Borst, netjes, of glad, of gepoft, omgespeld. Over deeze slippen hebben zy, boven op de Borst, wanneer ze zig opschikken, ook nog wel een speurig Strikje, of Lintje, dat de vermogenden somtyds met een Goud Gespje versieren.

Dit geheele Optooisel is meerendeels overeenkomstig met dat der Waterlanderen; en zoo vind men haare gantsche Kleeding, uitgezonderd de verschillende fatsoenen, welken in ieder Streek onderscheiden zyn, grootlyks in den Waterlandschen smaak; gaande zy veelal met Jakken, die lang of kort zyn naar den staat des ouderdoms, of het gebruik der plaatse. De Vrysters houden 't doorgaans met korte Jakjes, die zy, gelyk ook de Waterlanders, *Kassekeintjes* noemen; zynde by de Gemeenen veelal van Sergie of Katoen, maar by de Vermogender van Chits of Zyde. Dit is hier eenigermaate eene nieuwer dragt, die

steeds

ſteeds meer doordringt, ook by de getrouwde Vrouwen; anders draagen ze nog lange Jakken, op de Waterlandſche wyze gemaakt; dog ze zyn veelal ruimer en langer van Mouwen. Veelen, vooral de Bouw-Boerinnen, die zig met de Moezery geneeren, hebben over hunne Ryglyven, of Bovenjakken, eene ſoort van Zieltje, zonder of ten minſte met zeer korte Mouwen; dat zy als een Overjak aanſchieten, en van dun bruin Linnen of Sergie is; waar by ze dan meestal blaauwe of bonte Linnen, of Morsmouwen, gelyk zy ſpreeken, aantrekken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De thans aldaar nieuwmodiſche Keurslyven zyn zeer verſchillende, van die der oude en gemeene Burger Vrouwen. Die der laatstgemelden zyn vry breed en rond, dog zoo groot niet als by eenige ouderwetſche Waterlanders. Maar het jonger ſlag, en dat verder de nieuwer Mode involgt, draagt de Keurslyven zeer eng om de Middel: niet, gelyk de Zuid-hollanders, om en aan de Heup, maar zeer drukkende tegens de Bovenbuik, en de Maag. Hier mede hebben zy zoo veel op, dat de jonge Meisjes 'er gemeenlyk in moeten ſlaapen, om toch, naar hunne Taal, een dun Middeltje te behouden: dog deeze Mode zou, indien zy 'er de ſchadelykheid recht van kenden, vermoedelyk wel dra een einde onder haar neemen. Ik kan ter deezer gelegenheid niet wel nalaaten, van een kort woord hier over te ber-

de

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de te brengen; en te zeggen, dat die ſoort van Keurslyven ten minſten eene zeer voornaame oorzaak is, van de gemeene ſlapheid in de Lenden, daar veele West-Vrieſche Vrouwen over klaagen; als mede van den daar uit ſpruitende loomen en ſtyven voorover gang; gelyk ook van de ronde Ruggen, die men als een weezenlyk gebrek van meest alle de Noord-hollandſche Vrouwen mag aanmerken. Dat een naauwgemiddeld Keurslyf de Lenden zou ſterken, is een volſtrekt wanbegrip. In plaats van de jonge Meisjes hier door te verſterken, maakt men ze zwakker; men dringt de Onder-Ribben te geweldig; en de Boezem word dus wel hoog opgezet, dan daarom niet ruim, vleeſchig en vol; men maakt hier door de Onderborst plat; en de Buikſpieren worden, ter plaatſe daar ze kragtig, breed en ſterk moesten zyn, ſaamgeperst; daar benevens dringen dan de Ingewanden, die anders natuurlyk bol en vry moesten liggen, tegen de Maag aan. En wat is 't gevolg hier van? wat anders, dan benaauwdheden, bezettingen van winden, ja flaauwten; en, zoo men ſlegts een enkelen dag zonder Keurslyf is, van opſtygingen, met een geweldig gerommel in de Ingewanden? 't Is waar, de Natie valt thans in den ſmaak van zeer tedere Middeltjes; men verbeeld zig, dat zulks mooi ſtaat; maar is dat denkbeeld gegrond? Is zulk een engmiddelde Geſtalte wel natuurlyk? Vertoont dezelve eene bekoorelyke evenredigheid, die

die men waarlyk ſchoon kan noemen? Die een recht denkbeeld van natuurlyk ſchoon en bevallig heeft, moet dit zekerlyk wraaken. En zagen onze Voorzaaten, die liefhebbers van 't natuurlyke ſchoon waren, nu eens op, zy zouden ongetyfeld verbaasd ſtaan, op het hooren en zien van zulk een denkbeeld en opſchik. Wat is dan, zal men my hier op ligtlyk vraagen, wat is dan ſchoon in eene Hollandſche Vrouw? Ik antwoord: een welgeſchaapen Lichaam, natuurlyk onbedwongen van leest, fier van gelaat, wakker van tred, welgevoed van Boezem, vast van Middel, mitsgaders ſterk en rond van Heup. Dit is het weezenlyke ſchoone van eene fikſche Talie; en dit bezitten onze Noord- en Zuidhollandſche Vrouwen van natuure, maar zy bederven 't dikwils door kunst. Eene West-Vrieſche Vrouw, naar 's Lands wyze, wel gekleed zynde, heeft in dat haar gewaad, byzonder uit hoofde van het Kapſel, een welgemaakt en bevallig voorkomen; dog de Keurslyven maaken 'er een wanſtal in; zoo door de al te tengere Middellyven, als door de ronde Ruggen, die 'er gemeenlyk mede vergezeld gaan. Dit mogen wy met te meerder gronds zeggen, daar we zien dat onze hooge Zuid-hollandſche Vrouwen, die dikwerf alleen een lenig Corchet of een gereegen Borstrok draagen, meerendeels zeer welgemaakt van Leden zyn: deeze natuurlyke bewaaring van 't Lichaam werkt grootlyks mede tot de

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 640.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de verwonderlyke ſchoone Geſtalte der Engelſche Vrouwen; veelen onzer Jufferſchap vertoonen zig ongelyk frisſcher dan voorheen, nu zy deezen regel in agt neemen. 't Is te hoopen, en ik wensch het met goeden harte, dat onze geliefde Noord-hollanders eens opmerkzaam zullen worden, om de natuurlyke Geſtalte haarer jonge Dogters, die uit eigen aart tenger genoeg van Middel zyn, gade te ſlaan, en derzelver gezondheid te gelyk met de ſchoonheid te bewaaren. Zy zouden, dit doende, zien, dat haare Kinderen, even als onze hooge Zuid-hollanders, de garven en zaadſchooven, zonder Keurslyf, onverhinderd van 't veld konden torſchen; en dat dezelven minder gevaar lopen van zulke ſlappe Lenden te krygen, als zy nu, door die ſtyve en vooral enge Keurslyven veelal hebben. Kunnen zy zig egter van deeze gewoonte niet zoo terſtond ontſlaan, 't is evenwel te hoopen, dat ze zig zullen laaten raaden, van die Keurslyven toch zoo min drukkende op de Maag te vormen en te ſchikken, als mogelyk zy; want hier in legt de voornaame oorzaak van de zoo algemeene Maagpynen onder de West-Vrieſche Vrouwen. Dan wy ſtappen 'er van af, oordeelende genoeg gezegd te hebben, voor de geenen die geraaden willen weezen.

Naast de Keurslyven hebben wy nu nog eenig byzonder gewag te maaken, van de Schorten en Boezelaars der West-Vrieſche Vrouwen; die een kort woord vereiſchen,

al

al was het maar, om het onze toe te brengen, ter voorkominge van een onderwerp van taalvittery voor de Nakomelingen. Het klinkt veelen vreemd, als zy hooren, dat men oudtyds, in Zuid-holland, een zwarten of besten Mansrok, eene Kap, en een Vrouwen Rok, een *Bouwen* noemde: maar wie onzer Zuid-hollanders, die geen verkeering met de Noord-hollanders heeft, verſtaat de West-Vriezen recht, wanneer zy van haare Schorten en Boezelaars ſpreeken? Wie zou vermoeden, dat een Vrouwen Rok aldaar een *Schort* genaamd word? En wat is dan nog wel bepaaldlyk een Schort? Het is een breed Linnen of Katoenen Kleed, dat voor het Lichaam, van onder het Keurslyf, over den Rok of het Wagt, gelyk zy ſpreeken, heen hangt, en eigentlyk een Voorſchoot heet, als hangende voor de Schoot. Dog als men nagaat dat onze Vrouwen in Zuid-holland haare Voorſchooten ook noemen Schortekleed, als een Kleed dat oudtyds over de Schort hong; dan bemerkt men, dat deeze West-Vriezen nog den egten naam van Schort voor een Rok behouden hebben; des men het woord opſchorten, dat is, opligten, ophouden, van deeze benaaming van Schort hebbe af te leiden; zynde men oudtyds veelal gewoon, in verſcheiden omſtandigheden, met opgeſchorte of van onderen omgeſlaagen Bouwen of Schorten te gaan. En wat verder den Boezel of Boezelaar betreft; men gebruikt dit woord in Zuid-holland, en by-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 798.

Zie Bl. 625.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zonder te Amſterdam, gewoonlyk in de algemeene betekenis van een Schortelkleed; dan by de Noord-hollanders, en ook hier en daar by de Zuid-hollandſche Boerinnen, is een Boezelaar bepaaldlyk eene ſoort van Schortelkleed van blaauwe Leidſche Sergie of Haarlemmer Bont; draagende de eerstgenoemde ſtoffe veelal den naam van *Leidsch Boezel*, of *Boezelblaauw*. En die bepaalde benaaming is niet oneigen; want deeze Boezels of Schortelkleeden verkreegen, mag men denken, oudtyds dien naam, om dat de Vrouwen dezelven, met eene daar aan gehegte Slabbe, voor den Boezem, vast maakten; ten einde dus haare Jakken en Rokken tevens voor alle morſigheid te beſchermen: des Boezel of Boezelaar natuurlyk zoo veel zegge als Boezemdekker (*). Misſchien ſpeelt 'er ook wel de betekenis in van boezen of roezeboezen; gelyk men zoo in Holland ſpreekt van roezeboezig, dat is, buijig of morſig Weer; en de Vrouwen haar ſchrobben, wasſchen en plasſen, dat met morſen vergezeld gaat, niet zelden ook roezeboezen noemen. Daar nu zulke Schortekleeden byzonder in dit ſlag van werk gebruikt worden, om de zindelyker kleeding in het roezeboezig morſen te beſchermen, mogen ze met het hoogſte recht, ook in dien zin, Boezels of Boezelaars, dat is,

(*) Zoo verklaart ook KILIAAN het woord *Boeſem* door *Slabdoeck*.

is, Schortelkleeden, die geschikt zyn, om 'er mede te roezeboezen, genoemd worden. Men mag hier uit, in 't voorbygaan, aanmerken, hoe eene en dezelfde zaak, onder het eigenste Volk, verschillende benaamingen kan hebben, en hoe dezelfde benaaming ook onder dat Volk verschillende onderwerpen kan aanduiden; waar door eenige byzonderheden, in laatere tyden, bykans onverstaanbaar kunnen worden. Dog om nader ter zaake te keeren, deeze Boezelaars, die men in Noord-holland ook veelal van eene zekere soort van zoogenaamd bruin Vriesch Boezel maakt, behooren tot de algemeene dagelyksche dragt der West-Vriesche Land- en Visschers Vrouwen. Deezen hebben gemeenlyk haare grove Boezels, om mede te roezeboezen; maar buiten die ook Schortelkleeden, van eene fyner of beter Boezelstof; welken zy van boven met een Rand, of, in haare Taal, een endje, Haarlemmer rood of blaauw Streep, versieren; waar toe de deftigsten en zindelyksten ook wel gebloemd Katoen gebruiken. Gewoonlyk maaken zy de Boezels agter met een Bandje, met eene Haak en een Oog, om de Schort of Rok vast: zelfs zyn die grove Werk-Boezels meerendeels zoo breed en ruim, dat ze van agteren gehaakt kunnen worden; zoo dat zy de geheele Onderkleeding tegen alle morsigheid beschermen. Haare Rokken en Wagten zyn wyders, hoewel zeer ruim en lang, egter op verre na zoo dik en digt niet ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

 plooid,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

plooid, noch zoo zwaar, als die der Waterlanders. Evenwel belaaden zy de Heupen nog zwaar genoeg met lange Wollen Onderrokken, 't welk haar zeker geen vryen en lugtigen gang geeft; dien men bykans alleen aantreft by de Bouw-Boerinnen, en eenigen die in de klaiagtige Streeken woonen: dezulken die haare Onderkleeding wat lugtiger draagen, zyn vlugger ter been; dog zy gaan, door haar in 't geheel ſtyve kleeding, nogtans in lange zoo flink niet als onze Zuid-hollandſche Boerinnen. Omtrent het ſchoeien haarer Voeten zyn ze verder al vry keurig; de welgevormde Enkelen en Voeten ſluiten in zeer netgemaakte Schoentjes; ook zyn de zoogenaamde dunne Schoentjes, met de Sloffen onder dezelven, naar de Waterlandſche wyze, hier omſtreeks, in gebruik; vooral by de Visſchers Vrouwen en in de Dorpen. Het overige haarer kleedinge is in alles wonderlyk net en zindelyk: men ziet weinig of genoegzaam geene Westvrieſche Vrouwen, met morſige of ſlordige gelapte Kleederen; zelfs zorgen de Armen, ſchoon haare Kleederen gelapt of geſtopt zyn, 'er zeer voor, dat het toch knap ſtaa. Dit is een uitwerkſel van haare zindelykheid en tevens van haare eerzugt; want, onder de armen en behoeftigen onzer Landsgenooten, ken ik 'er geenen, die minder arm willen ſchynen, en meer begeeren beklaagd te worden: zoo ſtryd hier de Eer met de Nooddruft.

Wat

Wat nu voorts nog de dragt der Mannen betreft; dezelve is alleszins gerigt naar hunne gewoone deftigheid, en loopt dus niet sterk in 't oog. By de Landlieden is een bruin Lakens of Saaien Wambais, 't welk ruim, dog net, gemaakt word, de algemeene Bovenkleeding. Onder dit Wambais hebben zy wel eens een Chitsen of Damasten Hemdrok, die overvloedig met Zilveren Knoopen bezet is, dog minder dan by de Zuid-hollanders. Zelfs ziet men ryke en welgegoede Veldelingen, vooral de bejaarden, meermaals Hemdrokken draagen, met gewerkte Garen, en ook wel met Ivooren of Beenen Knoopen; dat zy deftiger oordeelen. Derzulker grootste pragt bestaat in een, veelal rooden of blaauwen, fynen Kalaminken Borstrok; benevens eene fyne Neteldoeksche Das; die ze wonderlyk netjes vouwen, effen vlak om den Hals slaan, en tusschen de Oxelen insteeken. De Mannen zyn over 't geheel niet zeer gesteld, op het pronken met Zilver of Goud. Egter vind men 'er nog al onder, die 'er zig weidsch mede versieren; dog dezulken worden van de West-Vriezen als hoovaardigen beschouwd; en men noemt ze, gelyk ook in Zuid-holland, als 't wat sterk uitsteekt, *Zilveren* of *Gouden Jantjes*. Ondertusschen draagen ze evenwel nog al vry veel, even als de Zuid-hollanders, op de samenknooping van de Das, aan den Hals, Gouden of Zilveren Knoopen; als mede Zilveren Schoen- en Broekgespen. De laatsten zyn by de zulken, die by uitstek

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

pronken, onder de Vermogenden, ook wel van Goud: des men een Noord-hollander, met Gouden Kniegespen ontmoetende, na genoeg ſtaat mag maaken, dat men hem, zoo als de Zuid-hollanders zeggen, voor een Noord-hollandſchen Peperboer, dat is, voor een Ryken Man, heeft te houden. Van de overige Kleeding valt verder niet veel byzonders te zeggen; dan dat dezelve meestal op den Waterlandſchen trant is, en voorts met de kleederwyze van den Rhynlandſchen Boerenſtand overeenkomt. En even zoo is de dragt hunner Visſchersknaapen, als mede derzulken, die aan de Zeedyken woonen, meerendeels dezelfde met de Kleederdragt onzer Strandlieden; uitgezonderd dat zy, zoo wel in hun Zondagsch, als Werkendagsch Pak, de Visſcherskleeding beminnen. Men ontmoet hier nog eenige Inwoonders, welken de ouderwetſche Hollandſche dragt, zoo als wy die boven beſchreeven hebben, beſtendig blyven navolgen. Veele bejaarde Mannen draagen, over hunne Onderbroeken, nog de eertyds gewoone wyde Broeken, welker Pypen tot op de Kuiten hangen; en hunne Schoenen zyn veelal met lederen Riempjes vastgeſtrikt, of hebben zeer kleene Zilveren Gespen. De Schippersgasten, benevens de Visſchers, dekken het Hoofdhair zeer algemeen met de bekende Schippers-Mutſen; eenigen, byzonder aan den kant van Wieringen en daaromſtreeks, bedienen zig, en dit begint

Zie Bl. 567, 621

thans

thans weder gemeen te worden, ook van Vriesche Bonte Mutsen, van Lammerenvagt of Zeehondenvel bereid: ook zyn de lange Slobbroeken, mitsgaders de Overjakken, Schansloopers en Wagtrokken, of Levantsche Rokken, alhier veelvuldig in gebruik. De eerwaarde Gryzaarts, wier Schedels in een eerlyken ouderdom kaal geworden zyn, draagen mede hier en daar korte Paruiken, van bereide Lammerenvagten. Slaat men, na deeze beschouwing der Landlieden en vaarende Gezellen, ten dien opzichte het oog op de Stedelingen, zoo ontdekt men wel dra, dat zy onder elkander zeer veel verschillen in hunne kleederwyze. Want de Stedelingen, (en dit is eene byzonderheid in Noord-holland en Westvriesland,) die tot den gemeenen Burgerstand behooren, en ook nog al eenigen die men hooger zou mogen schatten, verkiezen veelal min of meer de dragt der Landlieden. Maar de Vermogenden, en die wat willen uitmunten, schikken zig al meer en meer naar de Mode van de bewoonders der Zuid-hollandsche Steden; waar door 'er veelen onder hen gevonden worden, die genoegzaam half Noord- en half Zuid-hollands gekleed zyn. Dog in welken smaak zy mogen vallen, 'er heerscht in 't algemeen, in hunne kleeding, eene algemeene netheid en zindelykheid; en, by die der Visschers en Landlieden byzonderlyk, eene ongemaakte nederigheid, die den eenen en den anderen deezer Inwoonderen eene deftige Gestalte

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

byzet; dat zeer wel beantwoord, aan het ernſtige van den deugdryken inborst, waar mede de West-Vriezen vooral niet minder bedeeld zyn, dan veelen onzer Landzaaten, in andere Streeken van ons Gewest.

De Spraak en Tongval der WEST-VRIEZEN.

Wy kunnen na dit alles onze West-Vriezen nog niet verlaaten, zonder een kort woord te melden van hunne Spraak en Tongval. Zy hebben meest allen eene heldere gladde ſtem, vooral de Vrouwen; maar de Mannen zyn dikwils wel een weinig dreunende van geluid. Zy ſpreeken doorgaans op éénen toon, zeer bezadigd en langzaam, zonder buitengewoone verheffing of daaling van de ſtem. Edog, ſchoon 'ze langzaam ſpreeken, en men dus weinig ſtamerenden onder hen ontmoete, hoort men hen menigmaal de woorden kort afbyten, en voorts al vry veel op zyn Vriesch praaten. Zoo vallen ze by voorbeeld ſterk op de letter *S*; in plaats van *Zomerhuis*, met eene zagte *Z*, zeggen zy met een ſcherpe *S*, *Somerhuis*, of eigentlyk, *Seumerhuus*; gebruikende in veelen gevallen de klinkletter *u*, daar wy den tweeklank *ui* bezigen, als *t'uus* voor *t'huis*. Ook hebben zy dit met de Waterlanders gemeen, dat zy de *e* gewoonlyk boven de *a* ſchynen te beminnen, zeggende *Peerd* voor *Paard*, *Heerd* voor *Haard*; en dus is hier mede *uis* voor *ons*, *heur* voor *haar*, *Gezelſchup* en *Heerſchup*, of *Gezelſchip* en *Heerſchip*, voor *Gezelſchap* en *Heerſchap*, zeer gebruikelyk. Deeze en meer dergelyke byzonderheden toonen eenigzins eene zekere

kere ſoort van gemeenzaamheid met de Over-Vriezen en Waterlanders; zoo ze niet, daar ik gantsch niet vreemd van ben, voortſpruiten uit eene beſtendige aankleeving aan de oude Hollandſche of wel Noordhollandſche Spraake. Dan wy kunnen ons, voor als nog, met zulke ſpraakkundige beſpiegelingen niet bepaaldlyk ophouden. Ons beſtek roept ons ook daar en boven, om, van de vaste Noord-hollandſche Kust, naar de Eilanden over te ſteeken. En dit doet ons, een heusch afſcheid neemende van de Noord-hollanders, met een hartelyken wensch, dat zy, onder den gezegenden bloei van hunnen recht Vaderlandſchen Handel, hunne echte en rechte wakkerheid, en naarſtigheid tot in de laatſte Eeuwen mogen handhaven; in een dobberend Vaartuig treeden, om aan onze roemenswaardige Eilanders nog een bezoek te geeven. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Met een bezeild windje van den Helder afgeſtooken zynde, zetten wy de voeten wel dra weder op het Land, en zien ons, door de wakkere Texelaars, heusch ontvangen. De Inwoonders van dit Eiland komen ons, ten aanzien van hunne kloekte en geſtalte, meerendeels voor, als overeenkomſtig met de West-Vriezen, zoo terſtond beſchreeven; des men dezelven over 't algemeen best by dat Volk vergelyke. En als we deeze onze Landzaaten verder nog wat nader beſchouwen, worden wy, ten aanzien van de Mannen, gewaar, dat zy, De TEXELSCHEN.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

buiten eene vaste, en al vry ryzige gedrongen gestalte, gemeenlyk, even als de meeste hooge West-Vriezen, van een zeer ernstigen opslag zyn; hebbende doorgaans donkere graauwe blaauwe Oogappelen, en stoere Wenkbraauwen. Hun Hoofdhair is meestal donker bruin; hoewel by den eenen van wat zwaarder koleur dan by den anderen; ook hebben zy deswegens niet zelden losse en leevendig gekrulde Lokken, dat den donker Bruinhairigen gemeenlyk eigen is. Men vind 'er egter mede nog al veel Kroeshairigen; die, gelyk het meerendeel der Gekroesden, met een ligter gekoleurd Hair gedekt zyn, dat min of meer naar het geele helt. By eenigen der zwierigsten is de korte Paruikendragt alrede vry gemeen geworden. Voorts zyn ze, in alles van eene zeer forsche, wakkere en welgemaakte Gestalte; en, schoon natuurlyk zeer blank, al vry bruinagtig van vel; dat waarschynlyk door de Zeelugt toekomt. De Vrouwen zyn, gelyk die der West-Vriezen, welker kleederwyze en Hulsel zy meerendeels navolgen, over 't algemeen, zeer blank van vel, en niet weinig met sproeten bezet; dat by sommigen ten sterkste in 't oog loopt. Zy hebben dus ook meest geelagtig of rood Hair; dan de Hairlok der Blonden, die men 'er nog ontmoet, is hier, gelyk elders, zeer verschillende; dog men vind 'er maar zeer weinigen, by welken dezelve naar het zwarte helt. Ook staan de zwarthairige Meisjes hier niet voor de

schoon-

ſchoonſten te boek, om dat ze gemeenlyk bruine Oogen hebben, en de blankſten niet zyn; 't welk by de Texelaars voor 't beste natuurlyk ſchoon gehouden word. Als een gevolg dier keuze, beminnen zy ook de heldere blaauwe Oogen, die 'er veel zyn; waar onder men 'er ook etlyken vind, die naar het graauwe trekken. De Texelſche Vrouwen zyn gemeenlyk aan den ſpigtigen kant; ſchoon 'er hier of daar een van een vast middelmaatig geſtel voorkome: men zegt, dat zy 't 'er zelfs byzonder op toe leggen, om ſpigtig te worden, door middel van haare Keurslyven, daar zy, met dat oogmerk, des nagts in ſlaapen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat wyders de Getemperdheid, en de Gemoedsneiging deezer Ingezetenen betreft, zy komen hier in genoegzaam overeen met de West-Vriezen. Wanneer men aan de Rede op het Schild te land komt, verkrygt men in den eerſten opſlag geen gunſtig denkbeeld van de Inwoonders; men moet ze dan voor wat ruw in hunnen ommegang houden; althans ik voor my heb ze aan dien kant juist niet beleefd gevonden; dog men heeft zulks veelligt grootlyks toe te ſchryven aan hunne dagelykſche verkeering met het ſtoute en woeste Zeevolk; dat zig hier ter plaatſe veelvuldig ophoud. Als men het Eiland wat dieper intreed, vind men verre de meeste Lieden vry heusch; en, zoo men 'er recht by bekend is, betoonen zy eene algemeene gulhartigheid en gastvryheid; dog buiten dit heerscht 'er onder hen al mede, eene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene ſoort van minagting of agterhoudendheid, voor een ieder, die maar de ſchaduwe heeft van een Vreemdeling te zyn. Men zou ze wel een weinig doorſleepen op het winstzoeken, mitsgaders wat wantrouwig, mogen noemen, en inderdaad, de goede trouw is 'er flaauwtjes; dan 't eene en 't andere is hun, door de dagelykſche ondervinding, in den Handel met misleidende vreemde Volkeren, geleerd, en word bykans noodwendig in hun vereischt. Verder heeft men deeze onze Landzaaten voor een zeer eerlyk en deugdzaam Volk te houden. Onder de deftige Burgers is de Dronkenſchap ten uiterſte veragtelyk; maar de Lootſen en dergelyke Gasten, welker aantal vry groot is, neemen voor de Zeelugt nog al dikwerf een friſchen ſlok, en gaan 'er zig wel eens in te buiten. De Speelzugt is 'er, vooral in 't hartje van 't Eiland, weinig of niet bekend; ten minſten hunne geneigdheid ſtrekt 'er zig niet zeer toe uit. Gemeenlyk heeft dit Volk een vergenoegden en vrolyken aart; op hunne Bruiloften, Kermisſen, en dergelyken, vermaaken zy zig, onder het zingen van allerleie deuntjes, zeer met een huppelenden dans; waarin zy, minder door de kunst, dan door de natuur, geoeffend zyn. Men ziet 'er des de ouderwetſche Rondedansjes, benevens de reien, hand aan hand, en hoort de Bruiloftsgasten, wanneer ze een Govertje danſen, het oude Hollandſche Liedje,

Is 'er niet een Govert in deezen dans. enz.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lugtig opneurien. In 't midden dier gulle en eenvoudige vrolykheid brengt de Liefde, onder de blyde Jeugd, de zoete kozeryen van oprechte ongeveinsde Minnewoordjes op de baan. Men mag hen elders aanzien, als bykans ongevoelig in dit ſtuk; dog men kent dan de Texelaars niet recht. Hunne Liefdedrift ſtaat ten minſte gelyk met die der West-Vriezen, en is in haare uitwerkingen wel van zoo ſterken invloed, als die der Waterlanders; des zy gezegd mogen worden, vuurig genoeg te zyn in hunne Vryeryen; waar mede wy ons in deezen niet verder zullen ophouden; nadien wy het gezégde wegens de Vryeryen der Waterlanderen, en het diestyds bygebragte, daar omtrent voldoende oordeelen.

Zie Bl. 932, enz.

De Vrouwen zyn 'er vruchtbaar, en hebben 't zelden moeilyk in 't Kinderhaalen; zy vieren het Kraambedde niet met zulk eene kieschheid, als wel elders plaats heeft: ontziende in geenen deele het gebruik haarer dagelykſche Spyze, zoo van Vleesch, als van Visch. Byaldien het geſchieden kan, zoogen zy zelven haare Kinderen; die 'er bykans allen frisch en gezond uit zien. 't Is een lust om derzelver aankomende Knaapjes, en vooral de Meisjes, te beſchouwen. Als deezen, gelyk ook de Meisjes der West-Vriezen, nog niet ſproetig of wat hard van Vel geworden zyn, dat

met

DE HOLLANDSCHE NATIE.

met het toeneemen der jaaren wel plaats heeft, door den invloed der Lugt, onder het hanteeren van 't Veldwerk; dan vertoonen zy, te meer daar ze zeer leevendige Oogen hebben, en netjes gekleed gaan, alle die jeugdige en aanminnige bekoorlykheden, welken de Noord-hollandſche Vrouwen zeer algemeen met de poezelſte en blankſte ſchoonheden der Duitſche Gewesten, naar den prys doen dingen. Haare kleeding eindelyk komt vry na aan die der Waterlandſche en West-Vrieſche Vrouwen; ook ſchynt 'er, tusſchen een getrouwde Vrouw en eene Vryster, eenig onderſcheid, vooral ten aanzien van het Hoofdſtelſel, in zwang te weezen. De eerstgemelden draagen beſtendig eenen Kap, en de laatstgenoemden eene ſierlyke Hul; of wel een glad doorſchynend Kalotje, met een rood of ander gekoleurd Lint; het Hoofd is wat minder gedekt, en men ziet het Voorhoofd, meer ontbloot, met gladder opgeſtreeken Hairen verſierd.

De VLIELANDERS, TER SCHELLINGERS en AMELANDERS.

Naast de Inwoonders van Texel komen vervolgens die van Vlieland, ter Schelling en Ameland, nog in aanmerking; welke Eilanders veel meer verſchillen van onze Noord-hollandſche Landzaaten; zelfs zoo verre, dat zy, in geſtalte en geneigdheid, een gantsch byzonderen Volksaart ſchynen te bezitten. Gaarne had ik hen eens perſoonlyk bezogt, om, gelyk ik ten opzichte van de meest alle tot dus ver verhandelde Inwoonders gedaan heb, grootlyks op eigen

gen ondervinding af te gaan; te meer, daar ik my vlei, met het denkbeeld, dat 'er mede nog al ſpooren van een onverbasterden Volksaart, en andere merkwaardige byzonderheden, aan te treffen zyn. Dan verſcheiden omſtandigheden hebben my hier in belemmerd; en thans zou het de uitgave van dit Stuk te veel vertraagen; des ik een togtje derwaards moet uitſtellen; zonder 'er egter geheel van af te zien; zoo dra my de tyd zulks zal toelaaten. Ondertusſchen zal ik nogtans den Leezer, die dit beſcheiden gelieve op te neemen, voor tegenwoordig nog mededeelen, het geen ik heb kunnen opſpeuren, uit eenigen ommegang met ſommige deezer Lieden binnen Amſterdam; en 't geen my verder, door des kundige wel oordeelende Vrienden, aangaande deeze onze Landsgenooten, is berigt geworden. Deeze Eilanders zyn, zoo veel ik bemerkt heb, over 't geheel minder vast en ſterk van Geſtel dan de West-Vriezen. De Mannen zyn veelal wel kloek, en op 't uiterlyke aanzien vry boutig; dog zy hebben geen rechte friſsche koleur; egter zyn 'er nog etlyke ſtoere en wakkere Visſchersgasten onder. Door de bank is hun Voorhoofd, zoo ik 't wel hebbe, wat kreukig; men ziet ten minſte, zelfs by jonge Kaerels, veeltyds eenige kreukjes, om of aan de Oogen, en aan de ſlaapen van 't Hoofd; ook ſchynen ze, volgens het algemeene getuigenis, zig al vroeg oud te vertoonen. Hunne dragt verſchilt zeer veel DE HOLLANDSCHE NATIE.

van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van die hunner voorgemelde Nabuuren. Meestal Visschers of Schippersgasten zynde, draagen zy, op de ligtbruine veeltyds kortgekrulde Hairen, (want deeze koleur en lok heerscht hier,) een Schippers Mutsje, iets breeder van rand, dan die onzer Zeelieden. Voorts is hunne gebruikelyke kleeding een kort bruin of meest zwart Wambais; dat voor op de Borst, en op het einde der Mouwen, ongemeen digt met kleene Knoopjes en Knoopsgaten bezet is; waar mede ook de openstaande agterpanden van 't Wambais versierd zyn; en even zoo pronken hunne Hemdrokken, onder dat Wambais, met een soortgelyk sieraad; zynde de Knoopjes by de vermogendsten van Zilver. Dit Wambais en Hemdrok sluit hen zeer eng om de Middel, of ten minste het schynt zoo; om dat zy ongemeen ruime Onder- en Bovenbroeken draagen; die dermaate ruim van stof en digt geplooid zyn, dat ze, om en boven de Heup opgeschort, zelfs als door een wrong opgepoft worden: staande voorts ieder Broekspyp als een uitgezetten Aalkorf; op eene dergelyke wyze, en nog wel zoo ruim, als wy dit slag van Broeken, by 't beschryven van den ouden Hollandschen dragt, op *Plaat* III, *Fig.* 3, afgebeeld hebben. Door deeze Broekendragt vertoonen zy zig eng van Middel, even als de Vriesche Schippers; naar welker Gestalte zy in 't geheel zeer wel zweemen. Zy hebben allen welgeevenredigde Beenen, vleeschige Kuitspieren,

Zie Bl. 558.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ren, dunne Enkelen, en doorgaans zeer nette Voeten. Men ziet hen met een flukſchen gang voorttreeden, en de Kniën, by elken tred, los en onbedwongen knikken; zy gaan ook veel met beide de handen in de Zyzakken; en zyn over 't geheel zoo rank en fluks in hunne beweeging, als men eenig Manvolk kan ontmoeten. Hun voorkomen is alleszins ſtemmig; ze zyn zeer net op hunne Kleeding, en houden ongemeen veel van rein Linnen; hebbende gewoonlyk eene zindelyk gevouwen Das of een zuiver Bont Doekje om den Hals. Met Goud of Zilver pronken zy niet ſterk, hebbende alleen, gelyk onze meeste Zeelieden, een paar Gouden Knoopen in den Halsboord van 't Hemd, en een paar Zilveren Plaaten voor in den Broeksband; waar by dan eenigen nog, als gezegd is, Zilveren Hemdroksknoopen draagen. In hun Visſchers of dagelyksch Pak, loopen zy, gelyk het meerendeel onzer Strandbewoonders, met ronde, ruime Zeildoekſche Rokjes, Overjakken, met halve Mouwen, en lange Hansop-broeken.

Van der Vrouwen Tooi valt niet veel byzonders te zeggen, buiten het geene reeds van de Texelaars of West-Vriezen bygebragt is; en ik heb ſlegts opgemerkt, dat het draagen van Hullen hier wat gemeener voorkomt. Wyders ziet men ook, in deeze en geene Streeken, een ſterker zweem naar de Vrieſche Mode; en by die van ter Schelling en Ameland leeft de

DE HOLLANDSCHE NATIE.

rechte oude Hollandſche en Vrieſche Kleederwyze; welke alrede bekend is, uit het geene wy te vooren deswegens gemeld hebben. Verders vind men hier de Vrouwen meerendeels zeer tenger, aan den ſpigtigen kant, en blank, dog zeer ſproetig van Vel. Ze zyn ſmal van Schouders, en niet zwaar van Boezem; dien ze als eerbaaren, met een rood bonten doek, gantsch digt bedekken; byzonder de jonge Dogters en de Vrouwen, die in den ſmaak der Amelandſche en Hinlooper dragte vallen. De meesten deezer draagen ook geen ſtevige Keurslyven, maar leenige Zieltjes of Corchetten; die ze, gelyk ook de Bovenkleederen, zoo netjes toerygen, dat het geſtel van het Bovenlyf en den Hals zig glad en natuurlyk, door de Zieltjes en Kasſekeintjes heen, vertoone. Jammer is het dat deeze Vrouwen, daar ze de natuurlyke beweeging van het Bovenlyf in zulk een goeden welſtand houden, met zig door geen zwaare Keurslyven te prangen, tevens ondertusſchen haare Lendenen en Heupen, in derzelver beweeging, zoo zeer belemmeren en verzwakken, door het torſchen van een ongemeenen last van zwaare en lange Rokken; welken zy tot op de Voeten toe draagen. Hier door maaken zy de Voeten en Kniën onbekwaam voor een vluggen tred; en men heeft, zoo 't my voorkomt, het grootlyks hier aan toe te ſchryven, dat men veele manke en kreeple Vrouwen, onder die van ter Schelling, en vooral

vooral onder die van Ameland, vinde. Ik verbeeld my niet te ſterk te ſpreeken, wanneer ik zeg opgemerkt te hebben, dat 'er my, onder de tien deezer Vrouwen, welken in Amſterdam verkeeren, ten minſten ééne mankgaande ontmoet is; 't geen ook den Hinlooper Vrouwen zeer gemeen ſchynt. En dit gebrek beſtaat niet, zoo ik wel gezien hebbe, in eenige ſcheefheid van de Kniën of het Lichaam; maar is volſtrekt in de gewrigten der Heupen, op welken die zwaare lange Rokken drukken, gelegen: des wy, daar wy elders het misbruik van al te enge Keurslyven gadeſloegen, hier deeze al te groote onagtzaamheid, op het ſlot en de drukking der Heupen, niet onopgemerkt konden laaten. Wat de overige byzonderheden deezer Ingezetenen, ten opzichte van den ommegang, de gemoedsneigingen en driften, betreft, hier van heb ik geene gezette berigten, en kan alleenlyk melden, dat ze den naam hebben van zeer oprechte, eenvoudige en eerlyke Menſchen te weezen; in welk licht ze my ook meermaal voorgekomen zyn; leevende wyders veelal op zyn oud Hollandsch of Vriesch; waar mede de gewoone ſpraake deezer onzer Landzaaten ook eenigzins overeenſtemt, als ſlaande nog ſterk op den ouden Tongval. Behalven deeze Eilanders, die onze buitenſte Kust aan de Noord-zee bewoonen, vinden wy ook nog Landsgenooten, die huisvesten op de Eilanden, welken meer binnen-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nenwaards in de Zuider-zee liggen; en bekend ſtaan, onder den naam van *Urkers*, *Schoklanders* en *Markers*. Van deezen, en inzonderheid van de Markers, zullen wy wat naauwkeuriger kunnen ſpreeken, dan van de laatstgemelde Buiten-Eilanders; nadien wy, zoo door ons eigen bezoek, als door de gunſtig medegedeelde berigten van nen Wel Eerwaarden Heer MARTINET, en deszelfs Medebroeders, raakende deeze Ingezetenen, meerder byzonderheden magtig zyn geworden; dat ons in ſtaat geſteld heeft, om 'er het volgende nog kortlyk van te kunnen voordraagen.

De URKERS.

De Urkers, (om daar mede een aanvang te maaken,) hebben meerendeels een vast en ſterk Lichaamsgeſtel; zyn niet zeer tenger noch ſpigtig, en meestal middelmaatig van lengte; ook komen 'er nog al eenigen onder hen voor, die de gemeene lengte te boven gaan. De Mannen hebben wel een eenvoudig, dog tevens ernſtigen, opſlag, met een trek van ſtoutheid; ze zyn gemeenlyk zwaar van Tronie, en dik van Wenkbraauwen. Steeds aan de Zeelugt bloot geſteld, is hunne Huid geluwagtig. Sommigen hebben het Hoofd gedekt met kort geſchooren krullend ligt bruin Hair; by eenigen is 't zwartagtig; en 'er loopen al vry veel kroeshairigen onder. Men vind ze veelal van eene gezonde en ſterke natuur; des men hier veele hoogbejaarde Lieden ontmoete. De Vrouwen zyn blank, dog mede zeer ſproetig, en doorgaans blaauwoogig,

oogig, met fyne Wenkbraauwen. Zy behooren gantsch niet onder de zwakſten haarer Sexe; zyn zeer vrugtbaar, voorſpoedig in het draagen, mitsgaders gemeenlyk gelukkig in het baaren: en ſchoon eenigen het al eens wat moeilyk hebben, ryzen zy nogtans ſpoedig uit het Kraambedde; te meer, doordien zy 'er zeer op geſteld zyn, om haaren Kerkgang binnen korten tyd te doen. Zelfs de Kinderen te zoogen is haar grootſte vergenoegen; en men maakt 'er hier veel werks van, om dezelven, van de eerſte jeugd af, tegens de ongeſtadigheid der Lugt, wel te harden. Uit dien hoofde zyn ze ook al vroeg huwbaar, en treeden dus vry jong in den Egten ſtaat. De Geneigdheden van dit Volk bepaalen zig bykans geheel en al aan hun Beroep van te visſchen, als anderzins; zoeken hunne uitſpanning zelfs in het boeten of breien van Netten. Edog, men meld my, dat de jonge Maats aldaar tegenwoordig ſmaak beginnen te krygen, in 't Kolven en Balſlaan; dat anders zeldzaame Spelen op deeze Eilanden zyn. De bejaarden egter, aan hunne oude leevenswyze gewoon, beminnen geenerleie Spelen: hun vermaak, buiten het geen hun Handwerk betreft, beſtaat in vriendelyk te kouten, en een pypje Tabak te rooken; als mede op hunne Kermisſen, in het Koekzwikken, of het Hakken en Kneppelen van Koek. De Vrouwen zyn 'er wel wat log van beweeging; doende ſlegts, voor een uitſpanningje, nu en dan

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene kleene wandeling om het Klift; waar in ook de Vrysters haar vergezellen. Deezen vermaaken zig wyders met Nooten te rollen, eens helder uit de borst te neuriën, of, al zingende, om den Vuurtooren een wipdans, gelyk zy zeggen, te doen. Kortom, de uitſpanningen van deeze onze Landsgenooten zyn gemeenlyk zeer eenvoudig; en de Menſchen zyn my in den ommegang zoo heusch voorgekomen, als men van de zulken, in hunne omſtandigheden, kan verwagten. 't Is waar, men berigt my, dat ze veel van hunne oude oprechtheid verlooren hebben, en dat 'er de gulhartigheid, benevens de goede trouw, van tyd tot tyd afneemt. Dan, deeze berigten komen van Mannen, wier zaak het niet is, de Zeden der Menſchen op de zagtſte wyze voor te draagen; des ik oordeele vryheids genoeg te hebben, om hun verſlag niet in den ſterkſten zin op te neemen; maar hier omtrent eenige inſchikkelykheid te gebruiken. Ik kan niet anders zeggen, of ik heb deeze onze Landsgenooten zeer gulhartig gevonden, in alles wat ik met reden van hun kon eiſchen; zy waren ten uiterſte gedienſtig en beleefd, met my, zoo over hunne Viſcheryen, als over 't geen het Eiland mogt betreffen, een heusch verſlag te geeven. In 't eerſte voorkomen zyn ze wel wat agterhoudend, of ſchuwagtig en ſtilzwygend; dog eene vriendlyke aanſpraak ontſluit wel dra het hart, en opent den mond; wanneer zy zig, in on-

ongeveinsde welmeenendheid, gantsch bescheiden uitlaaten. DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Kleeding der Mannen is, naar den Visscherstrant, op zyn Vriesch; na genoeg zoo, als wy van de Vlielanders gemeld hebben; en die der Vrouwen schoeit al mede op deeze leest. Men bespeurt hier insgelyks eenig onderscheid tusschen gehuwde Vrouwen en Vrysters, of ten minste tusschen bejaarder en jonger Persoonen deezer Kunne. Sommigen der eersten scheppen behaagen in eene soort van Hullen; veelen van dezelven draagen Blokzylinger Mutsen, met Langetten, Strooken, of breede Kanten bezet, en een weinig in den Vrieschen smaak geschikt. De Vrysters of jonge Vrouwen daarentegen houden 't veelal met de Waterlandsche of Durgerdammer Kappen van fyn Kamerdoek; hebbende van vooren eene gladde Langetten Strook, of een net Kantje, dat de Kap volmaakt op het Voorhoofd doet sluiten; waar uit dan, op het jeugdige gladde Voorhoofd, en langs de slaapen, eenige aartige Lokjes en Krulletjes zwieren. Voorts bestaat de Kleeding, zoo der Vrouwen als der Vrysters, in sterke Wollen welsluitende Borstrokken, of Jakjes met slippen, naar de wyze der Blokzylingers; die zy, draagende weinig Keurslyven, zeer netjes digt weeten toe te rygen. Het bovenlyf en den Boezem, dien ze met een Bonten Doek bedekken, houden zy, in deeze dragt, ruim en vry. Hier by komen ver-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

der de Wollen Onderrokken, en lange Sergien Bovenrokken, met een blaauw of een bont Boezel. En eindelyk hebben zy aan de Voeten meest laage Sloffen; ſommigen draagen ook Schoenen, of beiden te gelyk.

De SCHOKLANDERS.

Deeze dragt der Urkers is ook die der Emmeleroorders en Enzers, welken op Schokland huisvesten, en insgelyks in Geſtalte en Gemoedsneigingen, ja bykans in alles, met dezelven overeenſtemmen. Ondertusſchen heeft 'er, niet tegenſtaande deeze overeenkomſtigheid, by de Inwoonders van Schokland, naar men my berigt, iets byzonders plaats, dat een nader onderzoek verdient; dog waar toe ik nu geen tyd en gelegenheid heb. Men heeft my naamlyk gemeld, dat de Schoklandſche Vrouwen, die tenger, en ongemeen blank, maar ook zeer ſproetig zyn, meest allen rood of ros Hair hebben. Op dit berigt zou het der moeite wel waardig weezen, eens te onderzoeken, of de Vrouwen ter dier plaatſe, eene byzondere ſchoonheid in dit roode of rosſe Hair ſtellende, daar mede natuurlyk gedekt zyn, dan of ze niet wel eene geheime konstgreep bezitten, om het Hair die koleur te doen bekomen. Men weet toch dat eenige Vrouwen hier omſtreeks, in Noord-holland, het Hair kunſtig weeten te bleeken tot eene blonde of witte koleur; en dat de Markers zig ook van dit Hair bedienen, als dadelyk ſtaat gemeld te worden. Ik val te eerder in 't vermoe-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

moeden, dat men, indien dit Hair onder de Schoklandſche Vrouwen zoo algemeen zy, om eenige gepleegde kunſtenaary heeft te denken, ter oorzaake, dat het alleen dit kleene gedeelte onzer Eilanders is, 't welk hier voor by uitſtek bekend ſtaat. In West-Vriesland, en deszelfs Zeedyken, als mede in de andere Eilanden der Zuider-zee, ziet men wel eene blonde, ja goudgeele, Hairlok het Hoofd der Vrouwen ſtreelen; dog dezelve is op verre na zoo hoog ros of rood niet. Evenwel houd ik het voor vry vast, dat die andere Inwoonders even zoo min een verbasterd Volk zyn, als de Schoklanders; althans de Vlielanders, de ter Schellingers, de Amelanders, de Urkers, en de Markers, behooren, zoo als 't my tot nog voorkomt, onder de zuiverſte en onvermengdſte Ingezetenen onzer Landen, aan dien kant. Dit zoo zynde, dan zou men dat roode Hair, indien 't aan de Landſtreeke, en 't Volk aldaar woonagtig, natuurlyk eigen ware, (dus dunkt my mag ik denken,) ook by de gemelde Landzaaten, indien al niet zoo algemeen, ten minſte zeer veel moeten vinden. En aangezien zulks geen plaats heeft, zoo heb ik, myns agtens, gewigtige reden, om te twyfelen, of dat roode Hair den Schoklandſche Vrouwen wel natuurlyk eigen zy. Ik moet het nader onderzoek hier van tegenwoordig laaten berusten, maar hoop 'er door den tyd meerder zekerheid van te erlangen; wel byzonder, om dat ik my

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 447.

vlei met het denkbeeld, dat men hier door veelligt nog eenigermaate zou konnen ophelderen, het geen men zoo dikwerf gemeld vind van het rosſe en goudgeele Hair der oude Batavieren; dat deeze Schoklanders dan, het zy hoe 't zy, of van natuure, of door de konst nog heden bezitten. Andere byzonderheden, die wegens de Schoklanders nog in aanmerking mogten komen, ſlaan wy te ligter over; om dat ze veelal van denzelfden aart zyn, als 't geen wy van de Urkers gezegd hebben; en uit hoofde dat wy deeze onze Landsgenooten, in 't ſtuk der Kleedinge en der vlegtinge van 't Hair, zeer overeenkomſtig vinden, met de Markers; raakende welken wy het beste en naauwkeurigſte berigt, dat ons van alle de Eilanders gegeeven is, bekomen hebben: waarom wy het hier ook, met byvoeging van eenige byzonderheden, die wy zelven, door eigen ondervinding, opgemerkt hebben, zullen plaatſen, zoo als het ons, in Antwoord op onze Vraagen, gunſtiglyk is medegedeeld.

De MARKERS.

De Markers, byzonder de Vrouwen, zyn wel blank in den aart, dog, door den invloed der Zeelugt, uitwendig geluw en graauwagtig van Vel. Eenige weinigen draagen geel Hair; dog de meesten hebben 't bruin en ook zwartagtig. Het Hair der Mansperſoonen is gemeenlyk bruin, en heeft korte Krullokken; men vind 'er weinig gekroesden onder. De Oogappels zyn, by

by de eene en andere Sexe, veelal blaauw. De Mannen hebben een ſterk en vry vast geſtel: ook zyn 'er de Vrouwen doorgaans tamelyk grof van gebeente, en gedrongen van Lichaam; dan de jonge Dogters vallen 'er wel wat ſpigtiger. Men vind niet veele hoogbejaarden op dit Eiland. Zy trouwen gemeenlyk tusſchen de een- en vier- en twintig jaaren; zyn zeer kuisch, en gantsch niet driftig in 't ſtuk der Liefde; misſchien wel de koelſten onzer Landsgenooten. De Vrouwen zyn niet meer dan middelmaatig in vrugtbaarheid: zy brengen haare Kinderen nogtans niet moeilyk ter waereld; niettegenſtaande de Jonggeboorenen al vry groot zyn; vertoonende gemeenlyk, als 't ware, eene wasdom van wel drie Maanden; waarin zy die van 't vaste Land dus overtreffen. Zy kraamen meerendeels voorſpoedig, en 't gebeurt zelden, dat 'er eenigen onder de ſmerten bezwyken of ſterven. De Kraamvrouwen zoogen genoegzaam allen zelven hunne Kinderen, en weeten weinig van zweerende Borſten. Veelen der Inwoonders zyn al vroeg tandeloos; dat een gemeen gebrek by alle onze Eilanders is. Wat verder de Gemoedsneigingen deezer onzer Landzaaten betreft; ze zyn zeer bedaard; eene opvliegende drift, de dolle gramſchap, en de woedende wraakzugt, zyn hier niet bekend. Men meld my dat ze, ten aanzien van hunne oprechtheid, niet veel roems boven anderen hebben, dan by Vreemdelingen, en dezulken die hen, als

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

als in 't voorbygaan, eens bezoeken; welken verrukt worden, door de eenvoudigheid van hun voorkomen, en leevenswyze, met betrekking tot het Burgerlyke. Ik laat dit verslag eenigermaate aan zyne plaats: iemand die 'er woont, of dagelyks met deeze Lieden omgaat, kan derzelver gulhartigheid zekerlyk beter beproeven, dan hy, die slegts eens op het Eiland komt, om zyne nieuwsgierigheid te voldoen. Dan het is tevens ook waar, dat iemand wel eens goede reden kan hebben, om een Volk niet uit dat gunstigste oogpunt te beschouwen, in 't welke zy aan anderen voorkomen. Dog wat hier van ook weezen moge; ik voor my althans heb deeze onze Landsgenooten met veel genoegen gezien; wanneer ik hen, by manier van een Speelreisje, bezogt. Ik vond de Inwoonders van dit Eiland, in eene diepe eenvoudigheid leevende, uitermaate beleefd en vriendlyk. Wy kwamen 'er met een vry sterk Gezelschap, dat diestyds zeer vrolyk was, en waar onder zig eenige dertele jonge Lieden bevonden. Op onze intreede in verscheiden Huizen, zagen ons de Huisgenooten, met eene zekere stilzwygendheid, aan; dog toen ze, zoo uit de spraak als uit andere omstandigheden bemerkten, dat het een vrolyk heusch Gezelschap was, betoonden zy zig ongemeen gedienstig. Zy zetten terstond Stoelen, en booden ons Melk en Bier aan, om te drinken; waren voorts ongemeen vriendlyk, spraakzaam en gulhartig. Zy be-

begeerden ook geen geld, voor den drank, daar ze ons mede beſchonken hadden; dog ſcheenen ten uiterſte vereerd met een geſchenkje, en een vriendlyk woord, voor de Kinderen. Een aantal van dezelven volgden ons ook, op ons vertrek; des eenigen uit het Gezelſchap Stuivertjes en Duiten byéén verzamelden, en die onder de Jongens te grabbel wierpen; daar zy, gelyk ook de bejaarden, zeer wel mede in hun ſchik waren. Zy gedroegen zig in alles zeer vriendlyk; zelfs ondanks eenige wat te laage ſpotternyen, onzer byhebbende Jeugd, die deeze Inwoonders al vry onnoozel beſchouwde; dog uit zeker geval wel dra hunne ſchranderheid bemerkte. Naderhand heb ik hen nogmaals bezogt; en kan getuigen, dat ze my zoo veele bewyzen van de eerlykſte, de ongeveinsdſte, en gulhartigſte Gemoedsneigingen verleenden, als ik by eenige onzer Landzaaten ontmoet heb; waar mede ook overeenſtemt, het algemeene goede getuigenis van de zulken, die, zoo in Amſterdam als elders, met hun omgaan.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

In 't ſtuk van Kleeding komt verder, ten aanzien der Vrouwen, bovenal in aanmerking derzelver Hulſel, en nog wel byzonder het vlegten van 't Hair. Van dit laatſte, dat ook by de voorgemelde Eilanders min of meer plaats heeft, hadden we tot nog geen recht verſlag; maar 't berigt, ons, raakende de Markers, verleend, heeft ons gelegenheid gegeeven, om den Leezer daar om-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

omtrent het volgende te konnen melden. De Marker Vrouwen deelen het Hair, van 't Voorhoofd tot het Agterhoofd, in twee deelen; dus gescheiden zynde, word het aan ieder zyde van het Hoofd te saam gebonden; en elk gedeelte van dit saamgebonden Hair hegten zy aan 't Hoofd, met een haakje, en twee banden, ter dikte van een vinger, vast; om welke banden het Hair vervolgens gestrengeld word. Aan 't einde van dit eigen natuurlyk Hair hebben zy een witagtig gebleekt Hair, 't zy van haare eigen Lokken, of van die van een ander. Dit gebleekte Hair weeten zy met het natuurlyke te verbinden, tot die lengte, welke zy oordeelen, dat haare Vlegten behooren te hebben. Dan werken zy daar voorts in geslaagen roode koord, ter lengte van eenige Ellen. Deeze dus gebonden Hairvlegten worden, van het Voorhoofd tot de Kruin, rondsom de Kruin, tegen elkander gevlyd; waarop dan eindelyk die gestrengelde Hairvlegten, by wyze van eene Tuit, midden op de Kruin, nevens elkander gedraaid worden; zoo dat het witagtige Hair in den Nek kome; mitsgaders aan de zyden of slaapen des Hoofds. Ter deezer plaatse hegten zy 'er voorts, ter wederzyde, nog aan, eene loshangende gekrulde Lok van haar eigen Hair, die tot op de Wangen afrolt. Daar benevens krullen zy het Voorhoofdhair losjes en aartig; zoo dat het zig vertoone, als of het eene zoogenaamde Toepet ware. Deeze wyze van Hair-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hairvlegten is weezenlyk de egte trant, die by de oude West-Vriezen, nog geene Eeuw geleeden, plaats gehad heeft; gelyk op *Plaat* IV, *Fig*. 8, te zien is. De Markers bewyzen derhalven hier door beſtendig hun' ouden Volksaart; en wel, met zulk eene aankleevendheid, dat zy deeze Vlegten, ondanks den heeten Zomer of den kouden Winter, veeltyds bloot draagen. Egter heeft men hier omtrent nog aan te merken, dat dit alleenlyk plaats heeft in den ongehuwden ſtaat; want de jonge Maagd is zoo draa niet in den Egt verbonden, of zy dekt haar Hoofd, daags na den Trouwdag, met eene Hul of Kap; welke zy, na dien tyd, nooit afleggen; zelfs dan niet, wanneer zy, ten einde van haaren Weduwlyken ſtaat, op eenen anderen Trouwdag, in de Bruilofts vreugde zullen deelen. En eene ſoortgelyke verandering van Hulſel heeft, gelyk wy reeds aangeduid hebben, ook min of meer plaats by de hooge West-Vriezen, by de Wieringers, Texelaars, Vlielanders, ter Schellingers, Amelanders, Urkers, Schoklanders, en verder by onze meeste Landzaaten, aan den oever der Zuider-zee. Over deeze bloote Hulſels draagen de ongehuwden dikwils eene ſoort van losſe Doekjes; dan de getrouwden hebben meer ſluitende Hoofddekſels, die ze veelal *Phlebſen*, of ook *Kappen*, noemen. Wyders kleeden de getrouwden zig gemeenlyk in korte Keurslyven; en veele jonge Dogters in buigzaame net toegereegen Lyfjes. Bei-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Beiden hebben zy hier over zeer nette korte Jakjes, met vry lange enge Mouwen, die zy *Katjes* of *Buisjes* noemen; en meerendeels van bruin Linnen, Saai, of Sergie, gemaakt zyn; voor met een gebloemde Borstlap, en agter rood Laken. De Boezem en Hals is eng en digt gedekt; zelfs vind men aan die Katjes en Buisjes, of Jakken, gekoleurde Kraagjes, die zeer naauw om den Hals fluiten. Ook zyn de Mouwen veelal, op zyn Hindeloopers, zeer lang, ftaande gefpannen over de Armen. Dermaaten dat deeze Kleedy, zoo door de wonderlyke verkiezing van koleuren, als ouderwetfche Hulfel, volftrekt het vertoon maakt van de eigentlyke oude Hollandfche dragt, welke niet onbevallig by deeze Lieden zyn zoude, indien zy door de Zeelugt niet merkelyk bruin, en door de Zon verfchroeid, voorkwamen.

Betreffende de Kleeding der Mannen; deeze is mede nog in alle deelen op den ouden Visfcherstrant; byzonder in hun dagelyksch Gewaad, wanneer ze ruime Zeildoekfche Visfchersbroeken en laarzen draagen; hebbende veeltyds ook maar grove Kousfen en Schoenen, met lederen Riemen. Hun Bovenkleed is gemeenlyk een dik pyen Wambais; welks mouwen vry eng tot op de hand fluiten: en hier over trekken zy, als zy visfchen zullen, een toegeregen pyen zeildoeksch, of meest lederen, Halflyf, met flippen; dienende om het koude

en

en natte Water van het Lichaam af te keeren, en de Netten te gereeder over boord te ſchuiven. Verder hebben zy een Bont Dasje om den Hals; en op 't Hoofd een gemeene Schippers Muts; of, gelyk dit by veelen nog in gebruik is, eene ouderwetſche Bonte Muts, van Schaapenvagt en Zeehonden Vel. In hun Zondagspak zyn ze genoegzaam eveneens als alle onze andere Zeelieden gekleed. Ook ontdekt men gezamentlyk, by alle onze Zee- en Visſcherslieden, van Zeeland af, langs onze Zeekusten, tot aan en in Vriesland, eene nabykomende gelykvormigheid; behoudende de hedendaagſche Visſcherskleeding nog ſteeds zeer veel overeenkomst met de oude Hollandſche dragt; des wy onze Leezers ten dien opzichte, naar de Afbeeldingen, op *Plaat* III, *Fig.* 5 en 6, en *Plaat* IV, *Fig.* 7, 8, enz., gegeeven, en de aldaar voorgeſtelde beſchryving, verder heenen wyzen: oordeelende voorts hier mede genoeg gezegd te hebben, van onze braave, eenvoudige, oprechte Markers, en de overige Eilanders.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

TIENDE HOOFDSTUK.

Behelzende nog eenige byzondere aanmerkingen, over het karakter der Hollandſche Stedelingen, in onderſcheidinge van die van 't platte Land, alvoorens beſchreeven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wy hebben ons, in de beſchouwing van Nederlands Ingezetenen, tot nog meerendeels opgehouden, met de Inwoonderen ten platten Lande, overeenkomſtig met het hoofdoogmerk, dat wy ons voorgeſteld hadden; om naamlyk wel byzonder onze natuurlyke Landzaaten te ſchetſen; waar toe ons dezulken de beste gelegenheid gaven; nadien zy ten platten Lande min verbasterd dan in de Steden voorkomen. En hier mede zouden wy, naar dat bedoelde, dit gedeelte van ons Werk konnen ſluiten; zoo wy niet vreesden, hoe ſommigen het als een gebrek mogten aanzien, dat wy ons dermaate ophouden met de Veldelingen, en zoo weinig gewag maaken van de Stedelingen. 't Viel ons, zoo wy agten, niet moeilyk, ons deswegens te verdeedigen, met te toonen, dat de Stedelingen, volgens het bovengemelde doelwit, eigentlyk niet tot ons Ontwerp be-

behooren; vermits dezelve ten grooten deele bestaan, uit eene vermenging van allerleie Natien; die eene onnadenkelyke verscheidenheid, en eene menigte van geduurige veranderingen met zig sleept; vooral in onze groote en Volkryke Steden. Te geruster zouden wy de melding hier van agterwegen laaten, om dat de schets, die wy gegeeven hebben, raakende de vermenging der Vreemdelingen met onze Landzaaten, in de voornaamste Steden, ten dien opzichte voor volledig genoeg gehouden mag worden. Edog voorziende, dat veelen, na dit alles, mogelyk nog al aangedrongen zouden hebben, op een bepaalder gewag van onze Stedelingen; uit hoofde dat 'er onder hen deeze en geene byzondere eigenschappen plaats hebben, waar door ze, bovenal, in hunne gemoedsneigingen, merkelyk verschillen van de geenen die op het Land huisvesten; zoo hebben wy ten laatste besclooten, den zoodanigen, in dit *Hoofdstuk*, nog eenigzins ten wille te zyn. Men zal egter, zoo ik vertrouw, van my niet vergen, dat ik de Inwoonders van ieder Stad afzonderlyk beschryve; maar zig in dit stuk voldaan agten met eene beschouwing van die onzer beroemdste Steden in Zuidholland; als welken best geschikt zyn, om iemand een denkbeeld te geeven van het heerschende karakter onzer Hollandsche Stedelingen; zoo als het zelve zig vertoont, in 't midden der menigvuldige vermengingen met Vreemdelingen; niettegenstaande

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

welken de Vaderlandsche aart zig by veelen nog bestendig ten duidelykste doet zien.

Men merke evenwel hier omtrent vooraf nog aan, dat wy geen vryheid vinden, om in alles, van onze Stedelingen, zoo rondborstig te spreeken, als wy van onze Inwoonders ten platten Lande, hoewel met alle bescheidenheid, gedaan hebben. Over 't geheel voed men ten platten Lande bykans geen argwaan, over 't bescheiden voorstellen der eenvoudige waarheid; en men mag dus met deeze onze Landzaaten, onbeschroomd, vry rond gaan: dan zoo is 't gewoonlyk niet in onze Steden, althans niet in deeze Eeuw. 'Er heerscht onder de Stedelingen al vry sterk een geest van bedilzugt en berisping, waar door men by veelen hunner, hoe welmeenend en inschikkelyk men zig ook tragte uit te drukken, altoos gevaar loopt van zyne goede meening ten kwaadsten te hooren duiden. Dit zal in deezen wat meerder omzigtigheids vorderen; en daar benevens meen ik my geheel te onthouden van de Inwoonderen der verschillende Steden met elkanderen te vergelyken, en daar door de eene Stad boven de andere te verheffen. 't Is my altoos voorgekomen, dat wy in alle onze Steden nog veele welmeenende Hollanders ontmoeten; en dat de deugd en luister van deezen de vlekken der anderen zeer wel konnen dekken; waar door 'er aan ieder Stad iets voortreffelyks eigen is, dat tegen de

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de aldaar ſtand grypende gebreken overſtaat. Na deeze behoedende aanmerking, zal ik my nu voorts verledigen, om de gewigtigſte byzonderheden, raakende het karakter onzer Inwoonderen, in de aanzienlykſte Steden, die natuurlyker wyze het oog van opmerkzaame Vaderlanders niet kunnen ontglippen, met zoo veele omzigtigheid en tevens ongeveinsdheid, als de tederheid van dit ſtuk vereischt, mede te deelen. Onze hooggeagte Stedelingen gelieven myne opmerkingen, met zulk eene welmeenendheid te ontvangen, als ik dezelve zal opgeeven: en ik verwagt van derzelver heuſche inſchikkelykheid verſchooning, zoo ik ergens in misgetast, of, zonder genoegzaame reden, het eene iets breeder dan het andere voorgedraagen mogte hebben.

De Inwoonders van AMSTERDAM en ROTTERDAM.

Tot een aanvang deezer beſchouwinge, zal 't niet oneigen zyn, in de eerſte plaats het oog te ſlaan, op onze twee beroemdſte Koopſteden, Amſterdam en Rotterdam; welker Inwoonders, zeer nayverig op elkander, uitmunten, in hunne naarſtige handhaaving van den loflyken Koophandel. De Inwoonders dier beide Steden zyn, door den geſtadigen arbeid, die hun de Koophandel verleent, veelal gezonde en kloeke Menſchen. Men vind in hun, gelyk by het meerendeel onzer Landzaaten, eene voortreffelyke Gemoedsneiging tot eene vredelievende, inſchikkelyke, burgerlyke ſamenleeving; waar door het genot van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

eene wettige en eerlyke Vryheid, in haar weezenlyk zoet, gesmaakt word. Men kan niet bespeuren, ten minsten voor zoo verre ik zulks, wel byzonder geduurende myn verblyf in Amsterdam, bevonden heb; men kan, zeg ik, niet bespeuren, dat de mindere hier door den meerderen veragt of verdrukt word. De rykste Koopman kent het belang van den geringsten Kruier; en deeze betoont hem blymoedig ontzag en dienstvaardigheid, zonder de minste schaduw van slaaverny. Een Burgemeester is hier zoo wel te spreeken voor den geringsten, als voor den magtigsten; ook wedervaart hun beiden recht en gerechtigheid. En veelligt zyn 'er in Europa weinig Steden bekend, daar men de Schaale der Gerechtigheid naauwkeuriger wikt en weegt; en daar de goede Wetten meerder invloeds hebben op het hart van kleen en groot. Dit is geen vleiery; de bewyzen hier voor zyn sterk genoeg om proef te kunnen houden. In Londen, Parys, Madrid, Venetien, Romen, en de magtige Duitsche Steden, is 't wat zeldzaams, als men één of twee Maanden ziet voorbygaan, zonder dat 'er een deel Misdaadigers het leeven, door eene schandelyke dood, eindigt: en in deeze onze volkryke Steden verloopt 'er somwylen meer dan een en meer jaaren, eer de Galg-Raavens zig met het Vleesch der gevonnisden mogen verzadigen; zelfs staat, in de mindere straffen, de barmhartigheid aan de rechterhand der Rechters. Intusschen zal men,

men, niettegenſtaande deeze zagtaartige en Christelyke Gemoedsneiging dier Vaderlandſche Overheden, nergens, geloof ik, meerder ontzags voor de Wetten ontmoeten; nademaal bykans elk Inwoonder, naar zynen rang, ſtaat, of vernuft, medewerkt, om het zyne toe te brengen, ter aankweekinge van eene waare eerbied voor dezelven. Het bedillen en kleinagten van elkander, dat in mindere Steden dikwils gevonden word, heeft, onder de braave Burgers van deeze Steden, naauwlyks eenige plaats. Ieder hunner bykans bemoeit zig ſlegts met zyne byzondere zaak, en bekreunt zig zelden aan die zyner Gebuuren; waar door het wel eens gebeurt, dat Nabuuren, die een jaar en meerder naast of digt by een gewoond hebben, elkanders naam of perſoon niet kennen: zoo onverſchillig zyn zy in alles wat buiten hunne eigen zaak gaat.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Uit dien hoofde vind men ook by eene zeer groote menigte hunner weinig kennis van zaaken of weetenſchappen, buiten hun Beroep of den Koophandel. Ondertusſchen moet men nogtans erkennen, dat ze agting hebben voor alle nutte Weetenſchappen, die op bondige bewyzen, en eene doorſlaande ondervinding, ſteunen; waar omtrent zelfs veelen dier Inwoonderen, in deeze onze Eeuwe, uitmunten. Oudtyds konden zy al roemen op voortreffelyke Vernuften, en ſchrandere Geesten; dog de kennis en beoeffening der Geleerdheid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

huisvestte meest by de aanzienlykſten, gelyk de eenvoudige yver en ſchranderheid in den handel, by die van den Burgerſtaat. Dan heden begint de lust tot onderzoek, en de leesgierigheid, als ter uitſpanninge, zig ook by den Burger-Koopman ſterker te openbaaren. De proefkundige Gezelſchappen, de Natuurkundige Waarneemingen, de Dicht- en Taalkundige oeffeningen, waarin die van Amſterdam en Rotterdam nooit de minſten onzer Vaderlanders geweest zyn, worden hier ſterk voortgezet. En zoo de Drukpers ergens zweete, het is in deeze Steden; doch inzonderheid in Amſterdam. Jammer is het maar, dat dezelve te veel misbruikt word, tot het verſpreiden van vreemde, al te vrye gemoedspynigende Schriften; die ſtilletjes de goede oude zeden bederven, en de vernieuwde oeffenzugt deezer Eeuwe, met het vernis van Ongodsdienſtigheid en ſpotterny, dekken; 't welk te wege brengt, dat veelen der voornaamſte Inwoonders, vooral de Jongelingen van aanzien, wat al te losbandig in hunne uitſpanningen zyn.

Benevens die losbandigheid heerscht 'er by veelen deezer, ſteunende op hun vermogen, eene al te groote hooggevoeligheid van zig zelven; waar uit het ontſtaat, dat een Rhyn- of Delflandsch Huisman, en een vernuftige eenvoudige Noord-hollander, dikwerf min gunſtig denkt over de verdienſten deezer Stedelingen. Dit gebrek van zig, door trotschheid op zyn vermogen,

de

de kragt des Lands, als 't ware, alleen toe te eigenen, is te onverſchoonelyker, om dat men natuurlyk kan begrypen, dat onze overige Landzaaten, ſchoon ze, zonder de Stedelingen, niet ryk, magtig, en uitgebreid van handel zouden zyn, egter verſtandig, eerlyk en roemrugtig konden leeven: en dat de Stedelingen zig zelven, zonder den gemeenen ſtand onzer Landzaaten, niet kunnen handhaaven. Schrandere en opmerkzaame Stedelingen, welken hier aan niet onderhevig zyn, vind men zoo wel overtuigd van dit verkeerde, dat ik niet vreeze ondank te behaalen, met deeze aanmerking te maaken, onder het melden van de anders zoo voortreffelyke gemoedsneigingen hunner Medeburgeren. Ik wenschte dat ik, zonder de waarheid te krenken, hen over 't geheel van dit gebrek kon vry ſpreeken; gelyk ik geen zwaarigheid maak van hunne edelmoedigheid te pryzen; hoe zeer ook ſommige Vreemden mogen ſmaalen, op de Gierigheid en Onerkentlykheid van onze Ingezetenen in 't algemeen, en van die onzer Koopſteden in 't byzonder; van welks tegendeel ieder des kundige ten vollen overtuigd is.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

. Een Amſterdammer of Rotterdammer toch, verre van eene onredelyke zuinigheid aan te kweeken, durft van zyne overwinst wel ruim en ryklyk teeren; ſchroomende niet op zyn tyd een goed gebruik van dezelve te maaken. By den Vermogenden houd men een pragtigen, by den

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Burger een deftigen, en by den Armen een voedzaamen Disch. Ieder goede bekende, ja een Vreemdeling, die zig behoorelyk voordoet, word 'er gulhartig ontvangen; zonder dat een gierig oog de beeten in den mond telt. 't Is zelfs in deeze Eeuw eene voornaame hoedanigheid dier Stedelingen, dat ze, daar onze Landbewoonders eene doorgaande ſchroomagtigheid voor Vreemden hebben, het 'er in tegendeel op toe leggen, om een Uitheemſchen alle mogelyke vermaaken aan te doen; vooral zoo 't Mannen van verdienſten zyn. Dit heeft de beroemde Corſicaanſche Generaal PAOLI rondborſtig getuigd; en 't word, door alle weldenkende Vreemden, algemeen bevestigd. Voorts zyn ze meerendeels milddaadig en ruimſchootig genoeg, jegens de nooddruftigen, om dezelven in hunne behoeftigheid te onderſteunen, of uit hunne verlegenheid te helpen; ſchoon ze hier in minder luidrugtig zyn dan andere Volkeren. Een Engelschman, by voorbeeld, zal eene Guiné geeven, dat het elk ziet, om edelmoedig te ſchynen; en een aanzienlyk Amſterdammer of Rotterdammer zal Ducaaten ſchenken, zonder dat het iemand merkt, om edelmoedig te zyn, en niet roekloos te ſchynen. Meermaals ben ik 'er ooggetuige van geweest, dat een Gezelſchap van Kooplieden, geevende elk naar zyn vermogen, eene aanzienlyke ſomme byéén bragt, ter onderſteuninge van een ongelukkigen Vriend; zonder dat de

een

een wist wat de ander gaf, noch de behoeftige van wien het kwam; terwyl zelfs de meesten van het gezelſchap ſomtyds niet eens wisten voor wien het was. Ook weeten zy, die, met geoorlofde en openbaare Collecten, hier te Lande Penningen voor de behoeftigen inzamelen, zeer wel, hoe veel ſtaat zy kunnen maaken op de edelmoedige Mededeelzaamheid van deeze onze Stedenburgeren. En een goed gedeelte onzer Lutherſche Geloofsgenooten, in andere Landen en Streeken, ondervind, door deeze hunne Christenbroeders, wel ryklyk de edelmoedigheid onzer vermogende Koopſieden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Daar het dus met de zaak gelegen is, kunnen wy niet zonder verontwaardiging hooren, dat Uitheemſchen deeze onze Vaderlanders van eene al te groote vasthoudendheid beſchuldigen. Dan men merke hier omtrent aan, dat dit veelal geſchied van zulken, die meerder begeeren dan ze waardig zyn, of beuzelingen voor eene zaak van verdienſte willen doen doorgaan, en op eene groote belooning wagten. Een *galante* Jonker, die, door een deel *beaux mots*, eene deftige Dame tragt te hervormen tot eene welleevende *Coquette*, waant, dat hy recht heeft, om de Beurs van den Man als de zyne aan te ſpreeken; een *Eventail*, eene *Aigret*, eene Snuifdoos, of eene *Amuſement* aan eene Dame *preſent* te doen, ſchatten zy op eene zeer hooge *recompence*. Een Taalmeester, of *Pedagoog*, die ruim

en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

en ryklyk beloond word, eigent zig fchatten, en niet zelden aanzienlyke Ampten, toe. Een ingebeelde Planmaaker, of Finantiegeest, maakt zyne rekening op de onderneemzugt der Kooplieden; en zoo hem de een en ander voorzigtig van de hand wyst, dan noemt hy onze Kooplieden gierig. Zie daar dan ftofs genoeg voor dezulken, tot het fchetfen van het karakter der geheele Natie; dat wy, fchoon wy 't voor de Landzaaten der voorige Eeuwe, in dit ftuk, reeds verdeedigden, hier andermaal niet konnen nalaaten voor te fpreeken; aangezien fommigen, nog heden in onze dagen, zig niet ontzien, op die wyze van de Hollanders te fpreeken; waarin ze dan van eenige Schryvers nagevolgd worden. Dog dezulken toonen, dat ze onze Kooplieden nooit recht gekend, noch derzelver leevenswyze in eigen perfoon befchouwd hebben. En 't is blykbaar, dat zy op de berigten van zulke misnoegden afgaan; of in hun Boekvertrek meer geraadpleegd hebben, met de befchryving van TEMPLE, en de oude Historien, dan met de hedendaagfche ondervinding. Nooit zekerlyk fchreef iemant op deezen trant, die de eer gehad heeft, van ommegang te hebben, met onze Kooplieden op de Heere-, Keizers- en Princegragten te Amfterdam; met onze magtige Handeldryvers te Rotterdam, onder de Boompjes, en aan de breede Havens dier Stad; of met onze Negotianten, zelfs in de mindere Koopfteden. — Dan laat ons

Befchouwing van den Aart enz. der beroemdfte Volkeren van Europa.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ons weder ter zaake keeren. Niet tegenſtaande de bovengemelde by veelen ſterk in 't oog loopende losbandigheid, is egter de opvoeding en leevenswyze, in verſcheiden opzichten, ſtaande deeze Eeuw, merkelyk beſchaafd geworden. Dit ziet men vooral in het ſterk Wyn en Bier drinken; 't welk heden, by Lieden van eenig fatſoen, ſchoon 'er al eens een goed glas Wyn rond ga, naauwlyks ooit overſlaat tot zulke ſchandelyke drinkpartyen, als 'er eertyds gewoonlyk plaats hadden. Hier benevens word 'er ook de loſſe ongebonden Bordeel- en Kroeg-taal, als in vroeger dagen, voor geen ſnaakery meer opgenomen. Een TENGNAGEL, FOCQUENBROCH, OVERBEEK, en dergelyken, zouden thans in Amſterdam en Rotterdam eene ſlegte figuur maaken; de ſmaak verbeterd zynde, zou men hunne klugten en zoogenoemde ſnaakeryen, gelyk meer Schriften van dien aart, niet eens willen aanzien. Met dit alles zou 'er egter, op het ſtuk van een zoogenaamden welleevenden ommegang, de Galantery en dertele Wellust, nog al vry wat te zeggen vallen. En wy zouden veelen dier Inwoonderen niet geheel vry durven ſpreeken, van eene al te ſterke neiging tot het volgen van uitheemſche zwieren en zeden; mitsgaders van eene te hooggaande Dobbel- en Speelzugt, met meer ſoortgelyke berispelyke gebreken, welken hier in zwang gaan; dan wy agten 't genoeg, om 'er ſlegts ter loops van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van te reppen; te meer, daar het 'er nog zoo niet mede gesteld is, of de menigte der braave en deftige Burgeren overtreft verre het getal der zulken, die zig hier aan schuldig maaken. En men moet dit eenigermaate beschouwen, als doorgaans eigen aan Steden, daar de Voorspoed de Weelde voortbrengt. Uit dit oogpunt beschouwen wy ook de algemeene zugt veeler Kooplieden, om zig, des namiddags en des avonds, in hunne Gezelschappen te vermaaken; of zig, 't zy door een Zeiltogtje, 't zy door eene Draaf- of Ryparty, van den last der Koopzorge te verpoozen; 't welk ik, verre van berispelyk, als eene recht manlyke uitspanning aanmerke, indien 'er maar, gelyk in alle zaaken, het misbruik buiten blyve. Wat verder hunne Gemoedsneiging tot den Godsdienst betreft; in zoo volkryke Steden vind men eene te groote verscheidenheid van Menschen, om daar omtrent iets beslissends te bepaalen: alleenlyk zou men kunnen zeggen, dat men, over 't geheel, te Rotterdam wel zoo naauwgezet is op het waarneemen van den openbaaren Godsdienst, en het verdere uitwendige, als te Amsterdam. Egter vind men 'er, in de eene en andere Stad, nog maar al te veel, die de Zon- en Feestdagen tot hunne grootste vreugde- en speeldagen houden; en de algemeene klagte leert ons, dat 'er eene thans in de Mode zynde heerschende kleenagting voor den Godsdienst by niet weinigen veld gewonnen heeft.

Wat

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat hier van zy, men ontmoet evenwel, in beide de Steden, nog al veele weldenkende Christenen, wier gemoedsneiging, alleszins tot de gezonde Leere der waarheid, die naar de Godzaligheid is, overhellende, niet vatbaar geoordeeld mag worden, voor eene geheel verwaarloozende kleinagting, of volſtrekte dweepery: en dus mag en moet men, wil men deeze onze Landzaaten recht doen, hun, in 't algemeen, eene oprechte zugt tot den Godsdienst toeſchryven.

Eindelyk hebben wy, ten aanzien van Amſterdam, nog te melden, hoe 't ons zeer aanmerkelyk voorgekomen zy, dat 'er een al vry kenbaar onderſcheid plaats grypt tusſchen de Ingezetenen van de eene of andere Streek dier Stad. Een onderſcheid, dat niet zoo zeer beſtaat, in de Geſtalte, als wel in de Kleeding, en vooral in den Tongval. In 't eerſte opzicht word men gewaar; dat die van den Haarlemmerdyk en daar omtrent zig deftig burgerlyk kleeden; terwyl die van Kattenburg, en de overige Eilanden, veelal iets van het gewaad en de houding der Zeevaarenden hebben; en de Inwoonders van de Middelſtad op het pragtigſte gekleed gaan. Men vind hier alles met zulk een byzonderen zwier, dat men de bewoonders van ieder Streek genoegzaam op 't oog kunne onderkennen; ook worden ze, binnen Amſterdam, met naamen onderſcheiden, in *Haarlemmerdykers* en *Kattenburgers*; welke laatſten, uit hoofde der me-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

menigte van Scheepstimmerlieden, die 'er woonen, ook wel *Byltjes* genoemd worden; eene benaaming, die anders den Scheepstimmerlieden byzonder eigen is. Raakende het tweede, den Tongval; men heeft al van ouds opgemerkt, dat ze de woorden, *een naalde met een blaauwen draad*, zeer verschillend uitspreeken. De Haarlemmerdykers, en die daar omstreeks woonen, zeggen, *ien neelde met ien bleeuwen dreed*, en zoo ook *Street* voor *Straat*: van waar men hen schertzende wel eens toeduwt, *slee de heek in de peel en heel neeje*: waar tegen die van den Amstelkant, en voorts op Kattenburg, zeer zwaar op de *a* vallen, zeggende ten volmondigste, *een naald met een blaauwen draad*; of, *slaa de haak in de paal en haal naa je*; in onderscheidinge van welken die van de Binnenstad tot wat zagter Tongval overhellen; dog gemeenlyk vallen de Amsterdammers zoo geweldig in den harden klank van den *a*, dat ze 'er bykans van alle andere Stedelingen door te onderscheiden zyn. Even als men een Rotterdammer onderkent, aan het kortbuigen van de *e*; en vooral aan het naauwkeurig uitspreeken der letter *y*, en van den tweeklank *ei*; die een Amsterdammer niet zelden verwart, of eveneens doet klinken; als hy geen Haarlemmerdyker is. Een Rotterdammer zegt met een verschillenden klank, *Men moet de Meiden myden*; dit klinkt by de Amsterdammers veelal niet onderscheiden; maar een Haarlemmerdyker zegt, *Men moet de*

Mai-

Maiden meiden. Deeze en meer dergelyke byzonderheden laaten zig beter hooren, dan op het papier brengen; waarom wy, dit ſtaaltje genoeg agtende, 'er niet langer op ſtaan blyven; en liever overgaan, om nog iets te zeggen, van de Inwoonders onzer, door haare Fabrieken, niet minder beroemde Steden, Leiden en Haarlem. Beide die Steden, welker Inwoonders onderling al vry wat overeenkomst hebben, mogen, even als die van Amſterdam en Rotterdam, mede wel een weinig op elkander betrekkelyk behandeld worden; ſchoon elk hunner al iets byzonders eigen zy; 't welk wy, als ons door eene veeljaarige ondervinding bekend, wat breeder zullen voordraagen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Leidenaars, vooral onder het gemeene Arbeidsvolk, zyn door de bank wel zoo kloek van geſtalte als de Haarlemmers, en by de meesten deezer ſlaat 'er een vry doorgaande bruiner opſlag door. Veelligt ontmoet men ook nergens in onze Hollandſche Steden meer zwartgehairde Kruinen, mitsgaders bruin, ja zwartoogige Perſoonen, dan in deeze Stad; dat ik, als boven gemeld is, grootlyks toeſchryf, aan de menigvuldige vermenging met de Waalen en Franſche vlugtelingen. Daar benevens valt de koleur van hun Vel over 't geheel niet weinig in 't bruine; en ze zyn gemeenlyk van eene taaie en ſterke geſteldheid. Ondertusſchen ziet men ook by veelen onzer Leidenaars, op eene natuurlyke blanke of blon-

De Inwoonders van LEIDEN en HAARLEM.

Zie Bl. 422.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

blonde Tronie, eene vriendelyke zuivere Hollandſche geaartheid doorſtraalen; en men kan ruim genoeg zeggen, dat de beide Sexen, onder de deftige Burgers, zeer welgemaakte Menſchen zyn. Het bewondert my des, dat de Wel Eerwaarde Heer MARTINET, in zyn Voorſtel van Waarneemingen, raakende het gebrek van kundigheden in de Natuurlyke Historie van Holland, aan de Hollandſche Maatſchappy, vraagt, wat de reden zy, dat een zeer groot getal onder de aanzienlykſte Vrouwen, te Leiden, mank gaa? Want ik moet als Inboorling en Stadgenoot betuigen, dat ik, hoe zeer ik my de geſtalte van alle mogelyk bekende aanzienlyke Vrouwen, van jaaren herwaards, heb getragt te herinneren, my niet kan voorſtellen, zelfs in die dagen, toen gemelde zeer geleerde Heer zyne Studie op 's Lands Hooge Schoole volbragt, ooit een zoo algemeen gebrek in Leiden te hebben beſpeurd. Ik weet wel dat eenige weinigen derzelven een trippelenden gang hadden; dog men vond ze 'er vooral niet meer dan elders. Ik vertrouw derhalven, dat men zyn Eerwaarden, dien ik altoos met agtinge noeme, omtrent dit ſtuk, een verkeerd berigt verleend heeft. Hoe 't ook zy, een ieder, dien 't geluste, hier op aandagtig te letten, zal wel dra overtuigd weezen, dat de meeste Vrouwen, zoo der aanzienlykſten, als van den Burgerſtaat, zeer gezonde en wakkere Le-

Verh. van de Holl. Maatſch. XI. Deel. Bl. 202.

Ledemaaten hebben; als mede dat de aanzienlykften zeer veel werks maaken, om haare jonge Dogters eene goede Lichaamsleest te doen erlangen. Komt 'er hier en daar eene Vrouw voor, die, 't zy door geboorte, of andere toevallige oorzaaken, een trippelenden of trekkenden gang heeft, derzelver getal is te Leiden niet grooter dan elders. En voor 't overige behoeven onze Leidfche Dames, als het op 't ftuk van eene fikfche Talie en bevallige fchoonheid aankomt, voor geene onzer Landzaaten onder te doen. Dit alles is, met betrekking tot de Aanzienlyken en die van den Burgerftand volftrekt waar; dog men kan tegenwoordig zoo gunftig niet fpreeken van de geftalte der Arme Ingezetenen. Men ontmoet zekerlyk heden, uit hoofde van de deerniswaardige Armoede, die eene onagtzaame leevenswyze vergezelt, onder dezulken een groot aantal van ellendig kwaalyk geftelde voorwerpen; en inzonderheid veele magere, geluwe, teeringagtige Geftellen; die, door een beevenden en knikkenden gang, duidelyk toonen, dat het gebrek hier de natuur misvormt. Het eeten van raauwe onguure Spyzen, Aardappels, zonder zout of fmout, Visgrom, daar ik, met het grievendfte hartenwee, fteelswyze op de Markten wel om heb zien bedelen, gebrek aan Turf, Hout, Dekfel en Kleederen, het flaapen op Stroo, zoo ze 't nog hebben; zyn allen ongetwyffeld

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſamenloopende oorzaaken, van eene kwynende geſteldheid; welke een rechtgeaart Mensch niet zonder ontroering kan beſchouwen.

Ten opzichte van die thans berooide menigte heeft men, ter deezer gelegenheid, wyders nog aan te merken, dat dezelve, door alle tyden heen, zeer veel van den aart der Waalen in 't algemeen, en van derzelver brooddronkenheid in 't byzonder, heeft overgehouden; van waar 'er ook nog onder den gemeenen Man eene vry doorgaande morsſigheid en luiheid heerscht, die thans vooral ſterk in 't oog loopt. Dan, helaas! voorſpoed verheft, en armoede maakt droeve: de werkeloosheid, de nood, het verval der Broodwinningen, maakt hen moedeloos. Zy zien zig, om zoo te ſpreeken, gekastyd, over de roekelooze baldaadigheden, waar mede zy de Voorſpoed bejegenden, toen zy door het werk hunner handen ryklyk konden beſtaan, en dikwerf niet wilden arbeiden. In die dagen konden ze, ten gevalle van 't vermaak, op een Boerenkermisdag, den Baazen wel een Maand voorſpoeds weigeren, of dezelven noodzaaken, om van de anders bedoelde winst, door gebrek van arbeidzaame handen, te moeten afzien; dat deezen op hun beurt wel eens bewoog, om met derzulker zweet te gaan ſlaapen. Dit heeft in onze dagen eene doorſlaande Liefdeloosheid, of een geest van gemelykheid, zoo als nergens in onze Hollandſche Steden beſtaat, onder de

Ry-

Ryken en Armen te Leiden verwekt. Dit is de bron, waaruit die versmaading van den noodruftigen Arbeidsman, en by deezen wederom die kleinagting jegens den gegoeden Burger, voortkomt: ja hier uit ontstaat ook, vergeeft het my, geliefde Broeders en Stadgenooten, zoo ik rond ga, hier uit ontstaat ook veeler gemelyke gemoedsneiging tot agterklap, omtrent den Medeburger, en derzelver oneerbiedigheid jegens de Overigheid. Hoe verschillende is dit gedrag van die oude uitmuntende Broederlyke gezelligheid en gemeenzaamheid, van dien minzaamen Burgerlyken ommegang, welke hier in vroeger tyd plaats had, en nergens zoo onderhouden is geweest! Hoe wenschelyk ware het, dat die oude gewoonte, welke nog eenigermaate, dog flaauw, stand houd, in haare vroegere gulhartigheid, herleefde! DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Schryver van den *Nederlandschen Spectator*, heeft dit gebruik reeds als eene voortreffelyke Gemoedsneiging, tot gulle gemeenzaamheid, aangemerkt; en deszelfs byzonderheid eischt, dat wy 'er nog, met een kort woord, gewag van maaken. Ieder Buurt naamlyk, heeft, buiten haare gewoone Bonmeesters en Wykmeesters, haare Buurtheeren, of zoo zy zeggen, den Heer van de Buurt; en deeze weder heeft zyne Raaden en Secretaris, of Kashouder; die met elkander een Buurt-raad uitmaaken. In deezen Raad worden allerleie kyvagien en huiskrakeelen, die niet te hoog loopen,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

voor eene kleene boete afgedaan; by trouwen, ſterven, verhuizen uit, of aankomen in de Buurt, geeft ieder Huisgezin, naar deszelfs vermogen, een vrywillig geſchenk; en het dus byéén gebragte Geld word geſpaard, tot dat men eene genoegzaame ſomme verzameld heeft, om 'er eene vrolyke maaltyd van aan te leggen, en dus, gelyk men ſpreekt, Buurt te houden. Als men hier toe dag en uur beraamd heeft, komt ryk en arm by een, te weeten, de Man en Vrouw uit ieder Huisgezin: men vaart met Speeljagtjes naar buiten, en houd de Maaltyd ter beſtemder plaatſe; men danst en banketteert 'er, met de grootſte en gulhartigſte gemeenzaamheid der Waereld. De aanzienlyke Regenten en Kooplieden zitten niet als Heeren, maar als Medeburgers, naast den nederigen Arbeidsman; de Ouderdom alleen heeft 'er den voorrang; en verder is het woord *Gebuur* de tytel, zoo wel van den meerderen, als van den minderen: kortom, 'er heerſchen in deeze byéénkomſten blyken van eene rechtmaatige vriendſchap en openhartigheid. Dit is de natuurlyke geſteldheid van 't oude Buurthouden; dog thans is die gewoonte, gelyk we aangeduid hebben, zeer ſterk verminderd, ja ten grootſten deele buiten gebruik geraakt. Want ſchoon de Buurtwetten nog dezelfden zyn, deelt men egter, uit hoofde der vervallen Gemeente, heden de Penningen der Buurtkasſe veelal rond. In eenige der aanzien-

lyk-

lykſte Buurten valt 'er nu of dan nog wel eens zulk eene vriendlyke byeenkomst voor; dog in de geringere heeft zulks geen plaats meer. Alleenlyk heerscht 'er onder 't Gemeen nog eene zeer oude gewoonte van gezelligheid, op de Zomerſche avonden: wanneer verſcheiden Gebuuren, 's avonds, na den eeten, buiten de deur, veelal op Straat, op de Bank, of in 't Voorhuis, byéén komen, en elkander op een kop Koffy of Bier onthaalen, 't welk zy *Banken* noemen, en meestal tot elf uuren of laater duurt. Dan de werkeloosheid, en eenige andere redenen, doen dit gebruik mede al afneemen. Men kan ondertusſchen uit al het gezegde afleiden, hoe 'er, ondanks eenige toeneemende uitwendige liefdeloosheid, nogtans eene inwendige natuurlyke gemoedsneiging in den aart der Leidenaaren ligt, die tot vriendſchap en gulhartige gemeenzaamheid overhelt. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zy bezitten wyders eene onuitbluschbaare drift voor hunne Vaderſtad, waar aan ze met zoo ſterk eene liefde kleeven, als eenige onzer Hollanders aan hunne Geboorteplaatſen. Een Leidenaar mag, het zy door nood of ter zaake van voordeel, als anderzins, voor een tyd uit de Stad trekken, maar hy helt altyd weder naar zyne Geboorteplaats. De gemeene Man is nergens ſchroomagtiger, om naar Oost-Indiën te vaaren, of buiten 's Lands te gaan, dan hier: zy vreezen 'er voor als voor eene zwaare ſtraf; en het ſcheiden valt hun

 bit-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

bitter. Eene geheele Buurt zal met aandoening een Jongen of Man, die ter Vaart moet, naar de Amſtèrdamſche Nagtſchuit geleiden; daar ze in andere plaatſen ſlegts van de Naastbeſtaanden vergezeld worden. Eenige jaaren geleeden, had men, voor groot geld, een goed getal Weevers, Spinders, Droogſcheerders, en ander Werkvolk, naar Spanjen gelokt, om de Laken-Fabriek aldaar te vestigen: dan zy keerden wel dra te rug. En als men de zulken vroeg, wat redenen hen bewoogen, om een Land te verlaaten, daar ze besten Spaanſchen Wyn konden drinken, ruim teeren, en grof Geld winnen, ja als Heeren leeven? was het antwoord; wy misſen onze Gebuuren, onze Leidſche Kaas en Boter, en ons oud Luiksch Bier; geevende dus te kennen, hoe zy liever, by hunne Vrienden en in hun Vaderland, van een geringer beſtaan, en in gulle vryheid zig geneeren wilden, dan in Spanjen pragtig en in weelde leeven. Aan deeze geneigdheid tot hunne Geboorteplaats, is 't ook grootlyks toe te ſchryven, dat de meesten, onder de geringe Gemeente, de werkeloosheid, en de daar uit ſpruitende armoede, zoo hardnekkig draagen; dat ze liever lui en ledig daar heenen gaan, dan hun best doen, om zig buiten der Stads muuren door den arbeid te geneeren. Hier uit ontſtaat 'er ook eene gantſche menigte van bedelaars en gering Volkje; die des Winters naar Amſterdam trekken, maar des Zomers weder in hun-

hunne Stad komen. En ze zyn dus, hoe loflyk ook de zugt voor zyne Geboorteplaats zy, hierin zeer te mispryzen; dat ze dezelve zoo verre trekken, dat het tot ledigheid en nooddruft overſlaat. Dit heeft dan wyders, (want ledigheid is de moeder van nieuwsgierigheid en agterklap,) ten gevolge, eene ongemeene toevloeijing van Volk op het minſte voorval, of de verſchyning van eene vreemde kleederdragt. Eene ledige Koets met zes Paarden is in ſtaat om alle de Weefgetouwen en Spinnewielen te doen ſtil ſtaan; en een langgebaarde getabberde Hoogduitſche Jood lokt alle de Buurvrouwen op den uitkyk. Niet minder verwekt ook, by zulke lediggangers, het minſte geval, hoe onnoozel, ja ſomtyds belachelyk het zy, een haatelyken agterklap; dan dit is een zeer algemeen gebrek, vooral in onze Binnenſteden. Men ontmoet voorts by de Leidenaars in 't gemeen, zoo by de Vermogenden, als de Onvermogenden, het doorſlaande zwak van ſterk te medicineeren, en veel te praaten over hunne Ziekten. Zulks gaat zoo verre, dat men dikwerf in de gezelſchappen niet veel anders hoort, dan het verhaal van Ziekten, Kwaalen en Ongemakken, en de gezegden van den Doctor of den Chirurgyn over dezelven. Ook zal men 'er onder den gemeenen Man genoeg vinden, die gebrek aan Brood lyden zouden, om een Schelling aan den Doctor te geeven; en dat meermaals om eene inbeelding, of ſlegts wat

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

pyn in 't Hoofd. Zou de beoeffening der Medicynen aan de Hooge Schoole hier toe iets doen? Ik durf het niet wel bepaalen: maar dat het met de zaak zoo gelegen zy, is blykbaar in de verkeering; en de Medicynmeesters, schoon weldenkenden hen uit een beter oogpunt beschouwen, ondervinden maar al te veel, dat zy zig naar deeze zwakheid dienen te schikken, willen zy in de algemeene agting deelen.

Dan deeze en dergelyke verkeerdheden worden niet weinig vergoed, door de overige treffelyke Gemoedsneigingen myner Stadgenooten. Want de aankleevendheid aan hunne Geboorteplaats, schoon ze in 't gemelde opzicht berispelyk zy, heeft standvastig by hen de loflyke werkzaamheid van een Vaderlandlievend hart; waar door ze de Vryheid, met de grootste kloekmoedigheid en wakkerheid, verdeedigen. Dit zag men, niet alleen geduurende die benaauwde belegering in den jaare 1574, toen zy de Pest, den Hongersnood, den Dood en den Vyand, op 't manmoedigste tegenstand booden; maar ook in het noodlottige jaar 1672, wanneer zelfs de Vrouwen en Jongens, met de grootste kloekheid, de Stads Vesten in weinig dagen hielpen versterken. Daar benevens is de Openhartigheid eene vry algemeene Deugd der Leidenaars; en hier door is het in deeze Stad niets zeldzaams, dat de een des anders Huishouden, inkomen, leevenswyze, enz. weet; waar uit dan wel voortspruit eene wat te verregaan-

gaande zugt, om over eens anders zaaken te praaten, maar ook tevens ontſtaat eene gezellige behulpzaamheid onder elkander, dat ze *byſtaan* noemen. En in dit geval zyn ze onderling buitengemeen gedienſtig; een Gebuur in nood niet by te ſtaan, oordeelt men den bitterſten ſchemp en de hoogſte veragting waardig: ook zyn ze van natuure zeer ontfermend en mededogend; ſchoon zy, door de bovengemelde omſtandigheden, 'er vry wat in te kort ſchieten. In 't midden van den tegenſpoed ziet men ze meermaals zeer vrolyk, waar door zy wel eens wat ruim teeren, zoo dra zy maar iets hebben: den aart der Waalen volgende, vergeeten zy ligtlyk hunnen nood, als ze eens helder vrolyk mogen zyn. Wyders heerscht 'er onder hen, en vooral onder de burgerlyke Arbeidslieden, eene zeer ſterke hoogloflyke onderzoeklievendheid, en beoeffening van den Godsdienst; meerendeels bezitten zy eene genoegzaam onverzettelyke aankleeving aan de openbaare Leere der Kerke; en 't is gantsch niet ongemeen, te Leiden een eerlyken Arbeidsman te ontmoeten, die in de Godgeleerdheid dermaate geoeffend is, dat hy menig bekwaam Predikant kunne evenaaren. Dit ſtrekt zig zoo verre uit, dat men 'er veele ſamenkomſten en gezelſchappen vinde, waarin de eene of andere Godgeleerde Stelling, Oordeel- en Bybelkundig verhandeld word; en even zoo zyn ze ook zeer geneigd tot het Pſalmzingen. In beide deeze

ſtuk-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtukken mag men den Leidſchen Burgerſtand, op goeden grond, wel boven de meeste Inwoonders van onze andere Steden ſchatten. Verder heeft men deeze myne Stadgenooten mede voor zeer eergierig en eerlyk te houden. Het eerſte, het zy men 't van de hooghartigheid der Waalen afleide, of als een uitſteekend kenmerk van hunnen ouden Hollandſchen aart aanzie, brengen zy zelfs tot een uiterſte. 'Er woonen in Leiden deftige Burgers, die, voor 't uiterlyke oog, welvaarende en gegoed ſchynen, dog ſtilzwygende in de bitterſte nooddruft leeven; en 'er zyn gevallen van die natuur bekend, welken eene redelyke verwagting te boven gaan. 't Is onder anderen gebeurd, dat bejaarde eerlyke lieden, Man en Vrouw, die uiterlyk wel voor den dag kwamen, door nood geperst, na al het hunne verteerd te hebben, beſlooten, om liever van honger te ſterven, dan hunnen nood te klaagen. Hun Huis bleef op zekeren dag zoo lang geſlooten, dat het den Buuren argwaan van eenig ongemak deed opvatten; deezen gaven zulks te kennen; men brak vervolgens de Deur open, en vond de beide Egtelingen in zwym op het Bedde liggen. Het noodige voedſel wierd hun wel dra gelangd; maar men bewoog hen niet, dan met groote moeite, onder 't aandringen van overtuigelyke redenen, om zulks uit handen van de Armenbezorgers aan te neemen; en zints heeft men dit Paar, op eene ſtille wyze, buiten den ſchyn van zoo-

ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

genoemde Alimentatie, onderſteund. Zulk eene edelmoedige handelwyze word ook van de Walſche Gemeente te Leiden, zoo ik wel meene te weeten, meermaals in agt genomen; met eerlyke noodlydende Lieden, zonder dat men het merke, Christelyk te onderſteunen, en tevens hun openbaar fatſoen te handhaaven. En ſchoon deeze waarlyk wat al te hooge trap van Eergierigheid meest gevonden worde by den Burgerſtand, is 't egter zoo, dat men dit eigenſte beginſel ook onder de geringer Gemeente beſpeurt. Want onder deeze, het ſlegtſte ſlag uitgezonderd zynde, is 'er, hoe ſterk de Nooddruft ook dringe, naauwlyks eene grooter vreeze, dan die voor den naam van Armenbrood te eeten: de Eer heeft hier dikwils een ſterken ſtryd met de Nooddruft. Aangaande het verder opgegeeven karakter van Eerlykheid; dit huisvest, onder myne Leidenaars, tot een vry aanzienlyken trap. Hoort men hier, gelyk elders, van eenige Faillisſementen, die uit hoofde van 't verval der Neeringe wel eens moeten voorvallen, dezelven gaan niet vergezeld van die ſnoode en opzetlyke voorneemens van bedrog, waar over men hedendaags zoo dikwils in de Koopſteden hoort klaagen. Ik bedoel hier geenszins dezulken, ſchoon 'er veelligt ook eenigen hunner hier ter Stede gevonden wierden, welker goudlust, door een geraffineerden Windhandel, Ryken en Armen zogt te bedriegen; maar heb het oog op den mid-

del-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

delbaaren Burgerstand, en in 't algemeen op het hartje der Ingezetenen. By deezen heerscht eenpaarig de sterkste zugt tot woordhouden, en om, zoo zy gewoonlyk zeggen, elk het zyne te geeven: des men zig wel moge verzekeren, dat het onvermogen, door de werkeloosheid aangebragt, hen egter niet tot oneerlykheid doet overhellen; hunne eerzugt wederhoud hen van oneerlykheid; en doet hen alles aanwenden, om hun onvermogen te bedekken. Hier uit ontstaat zelfs by veelen nog al eene drift, om eenigzins grootspreekend te zyn; en men zal een gemeenen Lorren- of Pondegoedskooper, als mede een onnoozel Winkeliertje, dikwils, van zyne Koopmanschap hooren spreeken, als of hy een voornaam Fabrikeur of Handeldryver was; dog zy brengen dit egter niet hooger, dan 't ook wel by de Haarlemmers plaats heeft.

Wyders durf ik myne Stedebroeders wel, met volle ruimte, onder de leevendigsten van geest onzer Hollanderen stellen. Men vind hen, in dit opzicht, vlug, en zeer geneigd tot zoogenoemde kwinkslagen; ook scheppen zy veel vermaaks in Spotternyen. Men word dit wel dra gewaar, als men slegts eens in hunne Wyn- en Bierhuizen gaat; daar de geest van schertsery dermaaten uit de Beekers waasemt, dat men bykans geen reden hoore, daar niet een kwinkslag of lachverwekkend woordje onder voorkomt. Hier door is de gemeene

Man

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Man ook zoo mild, met het geeven van Bynaamen, of Bentnaamen, dat 'er geen Bier-, Turf-of Waagdraager en dergelyke zy, welke geen Bentnaam heeft. Streeken van die natuur toonen, dat onze Leidenaars niet ſtomp of ſtroef van Vernuft zyn; en ze hebben meermaals doorſlaande blyken van hunne bekwaamheid gegeeven, in het uitvinden van nuttige, konſtige en voordeelige, Fabrieken, Verweryen, enz. waar in zy al van ouds her, zelfs voor de komst der Franſche Vlugtelingen, zeer beroemd waren. En even zoo behoeven zy, ten aanzien van allerleie vernuftige Weetenſchappen, in het voortbrengen van Kunſtenaars, geleerde en beroemde Mannen, tot heden voor geene Stad te zwigten. De gemeene Burgerman heeft voor 't overige zeer veel Liefhebbery, voor 't Vinken en Visſchen, dat ze, met een ongelooveIyk geduld, by manier van uitſpanning, oeffenen; byzonder het vinken naar Meezen en Pimpelmeesjes, daar ze uuren ver om loopen. Ook zyn de Jongens in geen Stad 'er beter op bedreeven; nog handiger, in de Vogeltjes, door middel van een langen garen draad, op de Kruk te leeren af en aan vliegen.

Wat nu nog de Gemoedsdriften der Leidenaars betreft; zy hellen gemeenlyk over tot het ſtoute en opvliegende; ſchoon 'er ook vry veel onnoozele en bloode Lieden, vooral by de nooddruftigſten, onder hen gevonden worden. De Toorn en Gramſchap

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſchap overheerscht hier al dikwils het gemoed, en ſlaat wel eens tot wreeken over; dog hun wraak is byna nooit vergezeld, van een aanhoudenden wrok. Op eene vegtparty, en bittere wraakneeming, uit haastigheid gebooren, volgt meerendeels wel dra eene alles vergeetende verzoening. 'Er mogen hier en daar eens oorzaaken gevonden worden van eene lang verwyderde vriendſchap; dan over 't geheel behoort de inſchikkelyke verzoenbaarheid tot het egte karakter der Leidenaaren. Ze zyn, met één woord gezegd, in hunnen Toorn niet geveinsd, en in hunne Verzoening niet valsch; een Leidenaar gedraagt zig, in 't eene en andere geval, als een rechte Hollander, voor de vuist. Aangaande de uitwerking die de Leere der Wysheid, in Leidens Hooge Schoole voorgedraagen, op het gemoed der Inwoonderen heeft; hier van kan men zeggen, dat dezelve nog al veele onderzoeklievende Burgers maakt. En ten opzichte der orde, omtrent de Schooljeugd, mag men, tot lof der Overheid en der Schoolbeſtuurderen, wel getuigen, dat 'er, op geen Hooge School in ons Vaderland, beter wetten en voorzorgen plaats hebben, dan in Leiden. Ook is de verkeering der Studeerenden en die der Stedelingen onder elkander, (ſchoon niet gantsch vry van mispasſen, dat niet te wagten is,) in deeze onze dagen over 't geheel te pryzen: leevende zy onderling in eene minzaame verkeering. De Aanzienlyken ont-

ontvangen hen met alle beleefdheid; en de Burger behandelt dezelven met eene gemeenzaame vriendlykheid. In één woord, een Student, van wat rang of ſtaat ook, indien zyn gedrag en ommegang heusch zy, mag volkomen ſtaat maaken op het hart en den haart myner Leidenaaren. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wanneer men nu alle deeze ongeveinsde aanmerkingen, wegens de natuurlyke gemoedsneigingen der Leidenaaren, te ſamen neemt, kan men niet ontkennen, dat hunne algemeene lofwaardige inborst hunne byzondere gebreken verre overtreft. Men beſpeurt hier eene eerlyke, eerzugtige, vriendelyke, vaderlandlievende en Godsdienſtige Geneigdheid, gepaard met eene rechtſchapen Hollandſche Openhartigheid, en manmoedige Lydzaamheid in tegenſpoed. Geen geringe hoedanigheden zekerlyk, die aan deeze roemenswaardige en getrouwe Ingezetenen van ons geliefde Vaderland ter eere ſtrekken. In 't midden hunner menſchelyke misſlagen ſtraalt 'er ſteeds eene recht burgerlyke gemeenzaamheid, eene aankleevende ſtandvastigheid, en eene gulhartige, vrolyke, genoeglyke, Zielsneiging in hunnen handel en wandel door; waar mede die van Haarlem insgelyks vry doorgaande bezield zyn. 'Er is ook tusſchen de Inwoonders van Haarlem en Leiden nog al eene merkelyke overeenkomst; dog zo niet, of 'er zyn tevens etlyke byzonderheden, die den Haarlemmers by uitſtek eigen ſchynen, dat in deezen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nog een kort woord van ons vordert. — De Haarlemmers zyn meerendeels niet alleen van een korter geſtalte, dan de Leidenaars, gelyk reeds aangemerkt is, maar ook veelal kleener, dan de Inwoonders der overige Hollandſche Steden: dit loopt zoo ſterk in 't oog, dat men, als men wil aanduiden, dat iemand niet kloek van geſtalte is, gewoonlyk zegt, *hy is van Haarlemmer maat.* Ondertusſchen zyn 'er nog al eenige kloeke Menſchen; dog over 't geheel zyn ze, vooral die van den middelmaatigen Burgerſtand, en de Arbeidslieden, welken in de Fabrieken werken, aan den korten kant; hebbende veelal de lengte van om en aan de vyf voeten. Daar benevens vind men ze doorgaans tenger van gebeente, en bleek van gelaat; ook zien 'er de Vrouwen meestal bleekagtig, ja veelen zelfs geluwagtig, uit: en zy hebben op verre na dien bruinen opſlag, en zwarte Hairlok niet, welke veelen der Leidenaaren eigen is. Dan in de zugt tot uitgelaaten vreugde, en, als ik 't zeggen mag, brooddronkenheid, ſtaat het Haarlemſche Gemeen gelyk met dat van Leiden. Houden die Leidenaars de Boeren-Kermisſen voor hunne weelde-dagen; dit ſlag van Haarlemmers heeft ook zyne Vastenavonds vermaaken, zyne Hartjesdagen, zyne Paardemarkten, en vooral zyne Varkensmarkten met den Slagttyd. Zy gaan zig op zulke dagen, en 't is hun op andere tyden ook niet vreemd, niet zelden zeer te buiten in 't drin-

't drinken van Genever; dat, benevens het overtollige gebruiken van Koffy en Thee, naastdenkelyk zeer veel toebrengt tot hunne ſchraale gedaante. De Leidſche gemeene Man houd het daar en tegen meer met oud Luiksch of Loender Bier, waar van ten getuige ſtrekt eene menigte van Bier- of Taphuizen, die de Leidenaars *Vaantjes* noemen; om dat ze, door het uithangen van een Vaantje of Houten Vlaggetje, veelal met Stads Wapen verſierd, kenbaar zyn. Niettemin vind men de Geneverkroegen in de laatſte jaaren te Leiden ſterker toegenomen; en mogelyk verliezen deeze tegenwoordige Leidenaars, hier door, mede al vry zigtbaar, niet weinig van hunne oude wakkere geſtalte. Hoe 't zy, dit althans is zeker, dat men, onder de Inwoonders van beide die Steden, een merkelyk onderſcheid van gezond geſtel beſpeurt, tusſchen de geenen die vaste Spyzen en ſterke Bieren gebruiken; en dezulken die zig aan den Thee- en Koffy-Pot of de Geneverfles gewennen. Dan zoo het Leidſche Gemeen hier in iets voor heeft by 't Haarlemſche; het laatſte wint het aan eene andere zyde zeer verre van het eerſte: te weeten, in eene geſchikter en zindelyker leevenswyze. Men ziet te Haarlem zoo veele morsſige en ſlordige Menſchen niet; de allerarmſte is 'er gemeenlyk nog al knap, en naar zyn doen zindelyk. De verſchillendheid der voornaamſte Fabrieken brengt hier aan ongetwyffeld merkelyk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

toe. De Haarlemmers behandelen meest rein Linnen Garen, zagte zyde, en drooge Wolle; waar tegen die van Leiden, vooral de Schrobbelaars, de Vetſpinders, de Plooters, en ſoortgelyken, altoos zweeterige Wol en vette Oly moeten hanteeren; waarom zy, beſmet wordende met het geene daar ze mede omgaan, hier in natuurlyk eenigzins te verſchoonen zyn. Daar by komt ook, dat de nooddruft te Haarlem nog niet tot zoo hoogen trap geklommen is, dat men 'er dit ſlag van uitwerkſelen zoo klaar kunne beſpeuren.

Hunne geneigdheden zyn voorts in verſcheiden opzichten al zeer gelyk aan die der Leidenaaren. Eene broederlyke gemeenzaamheid in de Buurten, en eene onverzettelyke verknogtheid aan hunne Geboorteplaats, is hun niet minder eigen. Men vind de Haarlemmers, by aldien niet meer, ten minſte zoo nieuwsgierig, en ſnapagtig over elkanders bedryven, als de Leidenaars. Daar benevens zyn ze insgelyks al vry vatbaar voor fantazien en geſprekken, raakende ziekten en kwaalen: en veelligt heeft het hier wel wat meerder gronds; dewyl de tengerheid der Vrouwen genoegzaame blyken verleent van Lichaamsgeſtellen, die aan veelerleie kwaalen onderhevig zyn. In 't ſtuk van Eergierigheid en Eerlykheid zyn de Haarlemmers mede hoog te agten. Ze zyn 'er, als oude getrouwe Batavieren, ſterk geſteld op het houden van hun woord; bedrog en misleiding is hier vooral niet min-

minder dan elders gedoemd; en men mag in handel en wandel doorgaans gerust vertrouwen, op iemand die onder hen ter goeder naam en faam ſtaat; dan ik twyffel ſterk, of ze niet wat verregaande karig en knibbelagtig van aart geoordeeld mogen worden. Men kan ze ook wel van geene afkeerigheid voor Vreemden in hunnen ommegang beſchuldigen; dog ze zyn my egter over het geheel zoo openhartig en rondborſtig niet voorgekomen, als myne Leidenaars en de Amſterdammers. 'Er heerscht, omtrent dezulken, al zeer gemeen, by de Inwoonders deezer Stad, eene zekere ſtilzwygende agterhoudendheid, vergezeld van eene vry ſterk doorſtraalende omzigtigheid, in hunnen handel: mitsgaders eene regelmaatige zoogenaamde juistheid en langzaamheid in het ſpreeken; waar door ze hunne woorden ſchynen te wikken en te weegen, terwyl ze den Vreemden met het grootſte geduld uithooren. Men zou dit veelligt als een wel beredeneerd gedrag mogen aanmerken; dan veelen trekken het wat te verre, en maaken hunnen ommegang hier door lastig voor eene openhartige gezelligheid, welke zulk een bedwang wraakt. Een Leidenaar, die, gelyk het meerendeel zyner Stadgenooten, tot eene losſe vrolyke ſpotagtigheid overhelt, vereenigt zig niet gemaklyk met dat deftige der Haarlemmers; en ſtaat verwonderd, als hy hoort, hoe ze zig, zelfs in zoogenoemde gemeenzaame geſprekken,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

toeleggen, op het gebruiken van naauwkeurige, fyne en zaaklyke uitdrukkingen. Het heerſchende van dit hun karakter is, vermoedelyk, nog eenigermaate een overblyffel van den ouden natuurlyken aart der Kennemers, dien eene zekere naauwgezetheid en agterhoudendheid vry eigen was. En 't is niet vreemd te denken, dat dit natuurlyke nog al wat verſterkt is, door den invloed der menigte van Doopsgezinden alhier ter Stede; die in vroegere dagen, meer dan wel heden, ten uiterſte geſteld waren, op eene zekere juistheid in alles, waar door ze zelfs tot het tettige, gelyk men zegt, in netheid overſloegen. Als men dit oudeigen dier Gezindheid nagaat, en tevens opmerkt, dat deeze Doopsgezinden al vroeg, gelyk nog in onze dagen, onder de vermogendſte Kooplieden en ſterkſte Steunpilaaren van Haarlem geteld wierden; zal men dat denkbeeld niet geheel ongegrond agten. Natuurlyker wyze heeft het gedrag dier vermogende Fabrikeurs, welker aantal vry groot was, en waar mede men geſtaag verkeerde en handelde, geen geringen invloed op veeler ommegang gehad; te meer, daar zulks niet vreemd viel by de oude geaartheid van den Landzaat; en te ligter ingang vond by de Haarlemmers, die gemeenlyk eene doorzigtige en bedaarde gemoedsneiging bezitten.

Uit hoofde deezer algemeene neiginge, die wel beſtierd zeer loflyk is, zyn de Haar-

Haarlemmers by uitneemendheid geschikt, om alles met een stil en bedaard oordeel ten netste te behandelen; mitsgaders zig toe te leggen op weezenlyk nutte en geduld vorderende onderzoekingen. Van hier bespeurt men, zelfs tot in het kleenste Winkeltje of Handwerk, alomme eene juiste regelmaatige schikking, die den aart van een zindelyk en net Volk te kennen geeft. Wel byzonder is de geschiktheid der Haarlemmers tot eene aanhoudende oplettendheid by uitstek blykbaar, in hunne heerschende Liefhebbery tot Bloemen, byzonder tot Hyacinthen, Tulpen en Auriculâs. Een recht Liefhebber zal met een ongeloovelyk geduld tuuren, op de speelende veranderingen van koleuren, de gedaante der bladeren, de grootte of kleente, de enkelheid of volheid van bloem, en wat dies meer zy; vooral wanneer eene nieuwe Bloem, of een Conquest, zoo als zy 't noemen, zig in vollen luister vertoont. Hy zal 'er zoo veele byzonderheden in opmerken, dat zelfs een kruidkundige, hoe bedreeven hy anders zy, in vergelyking van zoodanig iemand, als een onkundige voorkome. Dit loopt by sommigen, die meer oplettendheid dan oordeel bezitten, wel eens tot eene verregaande teuteragtigheid; en men heeft deeze Liefhebbery, in de voorige Eeuw, ten aanzien van de Tulpen, en in den aanvang der tegenwoordige, ten opzichte van de Hyacinthen, tot zulk eene buitenspoorigheid gebragt, dat 'er verschei-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

 den

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den Lieden, die 'er hunne welvaard aan opofferden, door verarmd wierden. Dit bespottelyke heeft aanleiding gegeeven tot het in Print brengen van den bekenden Zotskap van Flora; en men kan niet ontkennen dat de handelwyze der zoodanigen zulks verdiende; dan men moet tevens zeggen, dat deeze Bloemliefhebbery thans met gegronder kundigheden en gemaatigder behandeld word: schoon 'er nog al wat van het oude in doorstraale; ten bewyze van de bovengenoemde geschiktheid tot een aanhoudend keurig onderzoek. Buiten dit stuk van Liefhebbery, dat te Haarlem sterker dan elders anders plaats heeft, munten de Inwoonders deezer Stad ook uit, door hunnen goeden smaak voor alle beschaavende Oeffeningen. Men bespeurt hier, onder den deftigen Burgerstand, en by de Vermogenden, ten minsten eene algemeene kundigheid van verscheiden Weetenschappen, die het Vaderland of den Godsdienst betreffen: en veelen hunner verkiezen, ter uitspanninge, een bepaalder bestudeeren van die of deeze Weetenschap in 't byzonder; het zy dan de Proefondervindelyke Natuurkunde, of de Wis- en Sterrekunde, of de Historiekunde, en meer dergelyke nutte Oeffeningen. Men vind deezen pryzenswaardigen lust tot het vermeerderen zyner kundigheden, ook wel by sommigen onzer Landsgenooten te Leiden en elders; dog ze heeft, naar myne ondervinding, nergens in onze Steden met

zoo

zoo veel bepaaldheid plaats, als te Haarlem. Elders valt de ſmaak van oeffening ſterker op het algemeene; dan hier zyn 'er meer, die zig beſtendig op een byzonderen tak toeleggen, met oogmerk om 'er in uit te munten, en zig verder te volmaaken. Tot een doorſlaand blyk van deeze hunne zugt, dient bovenal, de oprigting van de bekende Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen aldaar; die, uit een aanzienlyk gezelſchap deezer Stedelingen oorſpronglyk, zoo door de Stadgenooten als andere Buitenleden, binnen korten tyd, zeer ſterk is toegenomen: en zig heden tot dien ſtand gebragt vind, dat zy met recht onder de beroemde Europiſche Maatſchappyen geteld moge worden. Een gelukkige uitſlag, welke ook andere Steden in ons Vaderland, als Rotterdam en Vlisſingen, aangeſpoord heeft, om het voorbeeld van Haarlem, met een loflyken yver, na te volgen. Men beſpeurt dus alleszins by die van Haarlem een onderzoeklievenden geest, dien ze beſtendig met juistheid te werk ſtellen, om hunne kundigheden te beſchaaven en te vermeerderen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wyders vertoont zig die gezetheid der Haarlemmers, van welke wy boven gewag gemaakt hebben, ook vry ſterk in hunne Kleeding en Houding. 'Er heerscht onder den gemeenen Man, by de eene en andere Sexe, meerendeels eene ſtyfheid van houding; en, hoe gering ze zyn, eene zekere zindelykheid en netheid van kleeding.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Men vind dit ſlag van Inwoonders zoo vlug niet in hunne beweegingen, als den gemeenen Man te Leiden; niet te min zyn ze nogtans zeer wakker en ſtout in hunne bedryven. De deftige Burgerſtand vertoont insgelyks veelal eene min of meer gedwongen houding, met een gemaakten ommegang; en eene ſtaatige pragt in 't ſtuk van kleeding. Men kan ronduit zeggen, dat de oude Hollandſche deftigheid hier nog grootlyks plaats heeft. Men komt by geen gegoed Burger, of men beſpeurt 'er, in de Kleederen en Huisſieraaden, eene weezenlyke pragt, zynde alles zeer net en van eene inwendige waarde. De vreemde Modes, ſchoon ze by eenige aanzienlyken, die zig wat naar den Hooffchen ſmaak ſchikken, voorkomen, zyn hier egter gemeenlyk nogal dermaate beſnoeid, dat 'er eene geregelde keurigheid in te beſpeuren zy. De Dames verkiezen, gemeenlyk, geen loſſe opgemaakte vodden, maar inwendige goede Stoffen, en kostbaare Kanten, tot haaren opſchik; ook is een verregaande dertele zwier, by de meesten deezer, veragtelyk: en misſchien vind men geene Stad, in welke de aanzienlyke Lieden hunne pragt nog beter om en aan de paalen der deftigheid houden. Ook moet men, tot lof deezer Ingezetenen, getuigen, dat veelen hunner meerder werks maaken, van zig te kleeden met de Stoffagien van hunne Haarlemſche en onze verdere Inlandſche Fabrieken, dan zulks wel plaats heeft in andere Steden; waar

DE HOLLANDSCHE NATIE.

waar in 't te wenſchen ware dat alle onze Landsgenooten dezulken navolgden. Men ontmoet daar benevens te Haarlem, meer dan in eenige andere Stad, veele deftige Burgerlieden in de Japon op Straat. Deeze verkiezing, welke allen Vreemden in 't oog loopt, is een eigenaartig gevolg van de neiging en de omſtandigheden dier Burgeren. Over 't geheel afkeerig zynde van ledig en onnut de Stad te doorkruisſen, of, gelyk men zegt, Straatſlypers te zyn, zoo houden zy zig meest in huis, by hun Beroep, of aan nutte bezigheden, dat geen verdere Kleeding van hun eischt. Voorts niet veel op hebbende met eene uitwendige pragt, zoo verveelt hun de dagelykſche opſchik; en zy willen des liever onbedwongen in hun Huisgewaad blyven; te meer, daar hunne zindelyke Fabrieken zulks zeer wel toelaaten; des zy, met eene kostbaare en net gemaakte Japon, zeer geſchikt voor den dag komen.

Wat verder de uitſpanningen der Haarlemmers betreft; gelyk ze in alles zeer geregeld leeven, zoo zyn ook hunne uitſpanningen niet buitenſpoorig. Ik ſpreek hier van den deftigen Burgerſtand, en de braave Werklieden onder de minvermogenden; laatende het ruwe Gemeen, dat tog overal zyne ongeregeldheden heeft, aan zyn plaatſe. 't Is onder hen zeer gebruikelyk, van den vroegen morgen tot in den laaten namiddag, naarſtig aan zyne zaaken te zyn; de Winteravonden in gezelſchap door te bren-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

brengen; en de Zomerſche namiddagen in hunne om en aan de Stad gelegen Tuinen te ſlyten; het welk zy met veelen der beste Burgeren van Leiden gemeen hebben. Een Amſterdammer of Rotterdammer heeft gewoonlyk 's morgens zyn Koffyhuis, en 's avonds zyne Kreb, of Collegie, gelyk men 't noemt, in deeze of geene Herberg; waarin braave Burgers zig onopſpraakelyk gedraagen. Te Haarlem en te Leiden heeft zulks ook nog al by ſommigen plaats, dog niet zoo algemeen als te Amſterdam en te Rotterdam. Men houd de Gezelſchappen hier meer aan den eigen Haart; en de meesten zoeken des Zomers hunne uitſpanningen in hunne Tuinen of Tuintjes, die by menigte in den omtrek der Stad gevonden worden; hebbende ieder, welke maar eenigzins meê kan, eene grooter of kleiner plek gronds, die hem ten Tuinvermaak ſtrekt. De Man, de Vrouw en de Kinderen, vermaaken zig hier eenvoudig, 't zy op zig zelven, of met een goed Gezelſchap. Een kleen omtrek Lands, beplant met Vrugtboomen en Bloemen, en een kleen welgeſchikt Speelhuisje, voldoet aan 't oogmerk; om naamlyk den arbeid en de zorg voor 't dagelykſche brood, door de genoegelykheid van 't buitenleeven, in een ſtil vermaak te verpoozen. De Poortklok luid, de Tuindeur word geſlooten, en, onder den aangenaamen geur der bedauwde bladeren, 't zy van den Haarlemmer Hout of de Leidſche Buitencingels, gaat elk naar huis;

huis; en begeeft zig, na 't houden van den Avondmaaltyd, ter ruste, om den arbeid met verfrischte kragten, na 't ontwaaken, vrolyk te hervatten. Wyders behooren de Haarlemmers, in 't ſtuk van Godsdienst, doorgaans niet onder de onagtzaamſten, maar veeleer onder de geregeldſten, en tevens ook onder de vryheidlievendſten. Het denkbeeld van Vryheid in Staat en Godsdienst word, by de meesten van den beſchaafden Burgerſtand, zeer wel in deszelfs weezenlyke kragt begreepen: men voed eene hartlyke eerbied voor, en eene zuivere zugt tot de handhaaving der goede Wetten; ter bewaaringe van de oude Rechten, zoo met betrekking tot de Burgerlyke Vryheid, als die van het Geweeten: 't welk men ook in genoegzaame ruimte op de deftigſte Leidenaars kan overbrengen. En dus is het dat de weldenkenden, die nooit waanden, dat de Vryheid een onbeteugelden willekeurigen handel toeſtond, veelal de vlek uitwiſchen, die men deezen Stedelingen ſomtyds aanwryft; als bezaten zy een misnoegden geest, welke ligtlyk tot muitzugt overſlaat; om dat men 'er nu en dan de uitſpattende driften van 't ſpoorlooze Gemeen gewaar is geworden; iets, dat men ook in andere Steden, niet minder dan te Haarlem en te Leiden, ondervonden heeft. Kortom, ik durf, zonder verdenking van vleiery, onze Leidenaars en Haarlemmers onbeſchroomd rekenen, onder de weldenkendſte, eerlykſte, ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

getrouwste, en yverigste Ingezetenen van Holland, die ons Gemeenebest eere aan doen.

Wat eindelyk nu nog den Tongval der Inwoonderen deezer Steden betreft; dezelve is, in verscheiden opzichten, vry aanmerkelyk; dog zulks laat zig beter hooren dan beschryven. Met een kort woord egter, konnen wy 'er nog van melden, dat de Leidenaars, in 't uitspreeken van de *y* en *ei* of *ey*, zoo hard in den klank van *ai* of *ay* vallen, dat ze 'er den toenaam van *Layſche Waalen* van gekreegen hebben. Aan deeze sterke uitspraak, die zeer ongevallig in 't oor van onze overige Hollanders klinkt, zyn de Leidenaars veelal te kennen: dan zulks heerscht, schoon 'er alle Ingezetenen iets van hebben, nogtans meest onder het Gemeen; dat, buiten deezen *Layſchen* Tongval, verscheiden byzonderheden in de gewoone spraak heeft. 't Is, by voorbeeld, den meesten der geringe Werklieden zeer moeilyk, *Haarlem* te zeggen; en 't uitspreeken der *h*, voor eene klinkletter, schynt hun geheel bezwaarlyk te vallen. In stede van te zeggen, *onze Hendrik*, (of *Henk*) *heeft te Haarlem een Hoed gekogt*, is hunne taal, *onze Endrik*, (of *Enk*) *ayt te Aarmel*, (of *te Haarlmel*) *een oet ekogt*. By het Haarlemmer Gemeen is 'er ook iets van deeze natuur; dog het steekt minder door. De klank van *ei* of *ey* buigen zy meer op dien van *y*, dan op het Leidsche *ay*, en de *ui* valt 'er, schoon niet heel sterk, eenig-

zins

zins op de *oi*. Voorts komen de Haarlemmers meerendeels nader aan den Amsterdamschen, dan aan den Leidschen Tongval. Ondertusschen hebben ze veelal iets byzonders in 't uitspreeken van 't hulpwoord *heeft*, in den voorleeden tyd. *Hy heeft gezien*, drukken zy gemeenlyk uit, *hy het*, (of *hy hebt*) *gezien;* en zoo zeggen zy ook, *wat het*, (of *hebt*) *hy gedaan?* in plaatse van, *wat heeft hy gedaan?* Dit is den Inboorlingen zoo eigen, dat men 'er een rechten Haarlemmer genoegzaam aan onderkenne. Men merke by deeze gelegenheid nog aan, dat het oudtyds te Haarlem zeer gemeen was, eene Vrouw *Buisken* of *Buisje* te noemen; van waar men, schoon die benaaming aldaar bykans versleeten zy, nog heden wel hoort spreeken van een *Haarlemmer Buisje;* welk woord KILIAAN verklaart, door *Amicus, Sodalis*, dat is, Vriend of Tafelgezel; dog VAN OUDENHOVEN neemt het voor een Vrouwen naam. — Laat ons nu hier mede afscheid neemen van onze Haarlemmers en Leidenaars; om vervolgens, door het Vorstlyk Haagsche Bosch trekkende, onzen Hagenaars een vriendlyk bezoek te geeven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

J. V. OUDENHOVEN, *Haarlems Wieg*, Bl. 129.

De Inwoonders van 'S GRAAVENHAGE.

Den Haag intreedende, brengt ons de groote menigte en verscheidenheid van Vreemdelingen, die niet weinig invloeds op de Landzaaten hebben, met den eersten opslag eenigermaate in verwarring; dan eene oplettende beschouwing van 't kennelyke, dat den Hagenaaren eigen is, helpt ons wel

DE HOLLANDSCHE NATIE.

wel dra te rechte. Dezelve doet ons inzonderheid terstond opmerken, dat 'er een zigtbaar onderscheid plaats heeft, tusschen de Hooge Standspersoonen, mitsgaders de aanzienlyke Hovelingen, en tusschen den deftigen Burgerstand, en den gemeenen Man. Dit onderscheid geeft ons, ten minsten in de uiterlyke vertooning en den ommegang, zulk eene verschillendheid van karakter aan de hand, dat het wel der moeite waardig zy, op deeze Standen afzonderlyk het oog te vestigen.

Wat de eersten betreft, daar omtrent moeten wy betuigen, dat de eerbied, die men aan het Hooge Gezag, en voor dezulken, die in hunne aanzienlyke posten daar toe betrekking hebben, verschuldigd is, ons geen vryheid geeft, om derzelver karakter ten naauwkeurigste na te gaan. Als gehoorzaame Kinderen voegt het ons, niet dan met eerbied, te spreeken van 's Lands Vaderen; en geen Hovelingen zynde, is 't onze zaak niet de geneigdheden van hun, die tot het Hofgezin behooren, te polsen, of daar over, in alle deelen, met eene Hollandsche rondborstigheid te oordeelen. Ondertusschen is 'er egter geen zwaarigheid, om, als rechtschapen Hollanders, het heerschende karakter onzer Staats-Mannen en dat van 't Haagsche Hofgezin, zoo als 't 'er in der daad mede gelegen is, op te geeven. Want met ter zyde stellinge van den invloed, dien de weelde en pragt van 't Hofleeven op derzelver ge-

moe-

moederen mogte hebben, mag, en moet men, in zuivere waarheid, zeggen, dat men, heden in deeze Eeuw, onder de aanzienlyke Perſoonen van dien eerſten rang, eene doorgaande Manlyke deftigheid ontmoet; en dat onze Hollandſche Edelen, met de voornaamſte Hovelingen, gemeenlyk in eene frisſche en gezonde geſtalte bevallig voorkomen. Daar benevens munten onze Hooge Standsperſoonen gemeenlyk uit in eene Burgerlievende bereidwilligheid; waar door zy den Burger openhartig te woord ſtaan; en eenen ieder, die ſlegts de behoorlyke eerbied in agt neemt, den vryen toegang tot hunne tegenwoordigheid verleenen; iets dat aan andere Hoven dikwerf veel moeite in heeft, en ſomtyds niet, dan na een aanhoudend ſmeeken, gedoogd word. Heeft 'er immer iets van die natuur in 's Hage plaats; men heeft het zekerlyk meer te wyten aan de hoogmoedige behandeling van eenige Lakeien en Livreibedienden, dan aan onze Staatsmannen zelven; dien dit ſlag van onheuschheden zelden recht ter oore komt. Slaan we wyders agt op het algemeene onpartydige getuigenis der Uitheemſchen, wy hooren dezulken altoos met lof ſpreeken, van de beleefde, voorzigtige en verſtandige handelwyze onzer Staatsmannen; en zy, welken verder zien dan op de uitwendige pragt en de tooi der Kleederen, die toch den Hoven eigen is, ontdekken wel dra in hun eene innerlyke neiging tot eene waare deftigheid. En

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heeft de agterhoudendheid, de agterdogt en vleiery, die onafscheidelyk verknogt is, aan de voorzigtige behandeling van Staatszaaken, en den vereischten oplettenden ommegang met allerleie vreemde Gezanten en Heeren, ook hier een grooten invloed; de Vreemden getuigen egter, eenpaarig, dat zulks nergens minder huisvest, dan aan 't Haagsche Hof; en 'er althans niet meer plaats heeft, dan eene geoorlofde, ja noodzaaklyke, Staatkunde vordert. Deeze brengt te wege, dat de meeste onzer Aanzienlykften van den Lande zeer weinig van zeggen zyn. Men ontdekt in hun, welken ingang ook voor 't overige de welleevenheid der Franschen, de leevendige spraakzaamheid der Engelschen, en de hooghartigheid der Duitschers, onder de Hovelingen hebben, een by uitstek standvastig blyk der oude Hollandsche geaartheid, in hunnen bedaardlyk oplettenden geest, die hen voorzigtig doet zyn, in het antwoorden van alle voorstellingen. Ook heeft eene lange nuttelooze aanspraak minder invloeds op hen, dan een kort en zaaklyk woord. Daar benevens mag men hunne beleefdheid jegens de minderen nog wel aanmerken, als een egt bewys van hun weezenlyk Hollandsch karakter. Een Burgerman, die den Hoed afneemt, en een Edelman of Staatspersoon beleefdlyk groet, gaat den zulken zelden voorby, of hy word op zyne beurt met eene heusche groet beantwoord. Ja 't komt my voor, zoo verre ik, nu en dan 's Graaven-

venhage bezoekende, op de uiterlyke handelwyze gelet hebbe, dat onze aanzienlyke Hovelingen, waar onder men genoegzaam den bloem van den Adel onzer verëenigde Provinciën te tellen heeft, thans veel werks maaken, van eene vriendlyke behandeling omtrent den minderen Burgerſtand. En misſchien is 'er geen Gewest in de Waereld, daar de Landzaaten zoo vryen toegang tot hunne Hooge Staatsperſoonen genieten, als hier te Lande: ook is 'er veelligt geen Volk bekend, dat 'er meerder op geſteld is. Men beſpeurt toch overal, en byzonder in den Haag, ten overtuigelykſte, eene onverzaadelyke geneigdheid der Inboorelingen, en der overige Landzaaten, om vooral zyne Doorlugtige Hoogheid, benevens deszelfs Koninglyke Gemalinne en Vorstlyke Spruiten, te beſchouwen, te begroeten en te believen; aan welke minzaame neiging het Hof ook, met alle gulhartigheid, zoo veel 't geſchieden kan, voldoet. Het is dus ten vollen blykbaar, dat de oude Hollandſche heuschheid hier nog heerscht; in 't midden van alle de Hoflyke gewoonten, met de daar aan verknogte gevolgen, en ondanks den invloed van allerleie Vreemden. Ook beſpeurt men, hoe zeer het een en 't andere medegewerkt moge hebben, om de pragt in 't algemeen te doen ſteigeren, by onze voornaame Staatslieden, voor hun perſoon, minder uitwendige pragt in de Kleeding, en den uiterlyken omſlag, dan wel by die van minderen rang, en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

niet zelden by de van hun afhangelyke Bedienden. Men mag zig gevolglyk, ten hunnen opzichte, wel houden, aan 't gezegde van mynen Stadgenoot, den keurigen Dichter SNAKENBURG; die zig, in 't midden deezer Eeuwe leevende, over dit onderwerp aldus liet hooren:

Zie *Dichtlievende Tydkortingen*, II. Deel.

Nog vindt m' 'er, Klorimeen,
Die zich in al hun daden
Alleenig schikken naar het richtsnoer van de reen.
Men vindt nog (overal) oprechte Batavieren;
Die, in het hedendaags gewaad,
Zich echter houden aan de deftige manieren
Van dien alouden Staat.
Men vindt nog Vaders, die, tot lessen aan hun Zoonen,
't Volmaakte voorbeeld van hun eigen wandel toonen.
Men vindt noch Zonen, die, op 's Vaders tred,
Het weldoen achten voor hun eerste en grootste wet.

Wat nu verder den deftigen Haagschen Burgerstand betreft; men beschouwt denzelven, gelyk ook veelal dien van onze andere Steden, doorgaans wat al te oppervlakkig; daarover oordeelende uit dezulken die ons in 't voorbygaan meest voorkomen. Zulke beschouwers slaan in den Haag het oog gemeenlyk op de Hoofsche Bedienden, en vooral op die geenen, welken zy op Straat of in de Logementen ontmoeten; zonder eene gemeenzaame verkeering met de Bur-

ge-

gery zelve te hebben; waar uit dikwerf verkeerde beschryvingen van 't karakter der Hagenaars ontstaan. Wanneer men gemeenzaam onder hen verkeert, ontdekt men wel dra, dat het aanzienlyke Lichaam der Haagsche Burgerye, niet tegenstaande den invloed der Vreemdelingen en der Militairen, zoo onvervalscht in den ouden en echten stand blyft, als men elders eene Burgery vind; houdende de aanzienlykste, egte en rechte Hagenaars zig meestal eenigzins afgescheiden, zoo wel van de zeer hooge Persoonaadjen, als van de mindere Gemeente.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Raakende hunne uiterlyke Gestalte, moet men zeggen, dat de Hagenaars in geenen deele onder de geringsten van ons Vaderland te tellen zyn. De jaarlyksche optogt of paradeering der Haagsche Burgerye vertoont ons althans een aantal van frissche, fluksche, welgemaakte Mannen. En de Vrouwlyke Sexe heeft hier meerendeels gantsch geen ongevallig voorkomen; alleenlyk zy 't my geoorlofd te zeggen, dat ze veelal wat bleek van verw en week van gestel zyn; 't welk men inzonderheid by de mindere Gemeente veelvuldig bespeurt. Ook ziet men in 't geheel, onder het Gemeen, op verre na zoo veel gezonde Gestellen niet, als onder den middelbaaren en deftigen Burgerstand: ja 't schynt my toe, dat men hier, zoo men ergens agt wil slaan op gebreklyke persoonen, ten minsten onder het gemeene Volk, vry veel verminkte Menschen ontmoet. En

DE HOLLANDSCHE NATIE.

wy hebben ons hier over niet zeer te verwonderen, als we het groote aantal van verminkte Soldaaten, en oude Krygers, welken hier huisvesten, nagaan; en daar benevens in opmerking neemen, de ſobere, ruwe en morsſige leevenswyze der Soldaaten, die veelal in 's Hage gehuwd zyn; en niet zelden, door de ongebondenheid hunner driften met de Sexe, wanvormige Schepſels veroorzaaken. Dog vooral ſpeelt hier het gebruik van ſobere Spyzen, met een morſig leeven, en eene onagtzaame huishouding, in dit geval, eene groote rol; gelyk wy dit onder den gemeenen Man der Stad Leiden ook reeds opgemerkt hebben. De Ontleed- en Artzenykunde moge, op het ſtuk van misvorming, eenige gewigtige redenen aanvoeren, wy ſtemmen 'er volkomen in; dan gelooven tevens voor vast, dat het gebruik van onguure Spyzen door de Moeder, gevoegd by de onagtzaamheid op haare lichaamen, zeer veel doet tot het voortbrengen van ongezonde Kinderen. Hier by komen dan nog de aankleevende Ziekten der Ouderen, die haaren invloed hebben op het Gebeente, de Zenuwen en Aderen der Zuigelingen; welken de gevolgen van de Weedommen der Ouderen, in hunne geboorte, mede brengen: een gebrek, dat, naar alle waarſchynlykheid, onder het mindere Gemeen, maar al te dikwils plaats heeft.

Slaan we verder het oog op de natuurlyke geneigdheden der Hagenaars, dan vertoont

toont 'er zig voor ons een niet min merkelyk onderſcheid, tusſchen den deftigen Burgerſtand en het gemeene Volk. Naar 't my voorkomt heeft men de eerstgenoemden volkomen vry te ſpreeken, van dien opvliegenden aart, welke by de laatſten veelal heerscht. Het Haagſche Gemeen is een zeer ſtout, en, als ik 't zeggen mag, weifſelend Volk. Hunne veelvuldige ſtoute, driftige handelingen en vegtpartyen, in een voortvaarenden toorn, en daadlyke wraakneeming, getuigen dit ten overvloede. En ik meen zeer wel te weeten, dat een Amſterdamſche of Rotterdamſche onderneemende Kaerel nergens, met meerder ſchroom, zyne anders ſtoute voorvegtingen durft onderneemen, dan hier; dewyl een Haagſche Knaap, die de Waereld, zoo als men zegt, gezien heeft, niemand vreest, en onbeſuisd in het grootſte gevaar loopt; dat voor eene natuurlyke uitwerking van den invloed der Soldaaten gehouden mag worden. Ook is 't over bekend, dat het Regiment Hollandſche Guardes, 't welk meest uit Hagenaars beſtaat, de ſtoutſte en wakkerſte Soldaaten uitlevert. Aan deezen invloed is 't mede toe te ſchryven, dat de Kinderen van 't Gemeene Volk, van der jeugd af, eene zekere ſtoutmoedigheid en oorlogszugt bezitten. Gemaatigder geestgeſteldheid vind men by den aanzienlyken, den middelbaaren en den deftigen Burgerſtand: 'er heerscht onder dezulken wel eene neiging tot het hand- DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

haaven van hun recht, en de voorrechten van hun Burgerſchap, (mogelyk alzoo rondborſtig als elders;) dan een gemeenzaame ommegang, en de eerbied voor 't geen billyk is, ziet men 'er ſteeds mede verknogt. Zy bezitten meerendeels eene zekere leevendigheid van geest, gepaard met eene vlugge lichaamsbeweeging, die hunne voortvaarende neiging ten kragtigſte te kennen geeft. Voor 't overige gaan de gulhartigheid en de gastvryheid, ſchoon ze met wat veele pligtpleegingen vergezeld zyn, hier hand aan hand; en ik ken geen Hollanders, die iemand in Huis en aan Tafel beleefder onthaalen. Een Haagsch Burger is boven al erkentelyk: zoo men hem vriendlyk ontvangen, of hem eenigen dienst gedaan heeft, kan men volkomen ſtaat maaken op de gulhartigſte wedervergelding. Hy zal zoodanig eenen, die hem bezoekt overal geleiden, hem alles doen zien, van alles de vereischte opheldering geeven, ja bykans den geheelen Haag onder 't wandelen beſchryven; en, zoo veel 't geſchieden kan, zyn eigen zaaken en zyn tyd opofferen, om den zulken, en zelfs een Uitheemſchen, plaizier te doen. Ook ſtaan de Haagſche Burgers bekend voor openhartig, zynde de vleiery onder hen niet gemeen; en daar boven voor eerlyk in hunnen handel: waar mede gepaard gaat eene algemeene eergierigheid, welke een ieder bykans aanzet, om het in zynen ſtand, buiten de hulp van anderen, rond te ſchieten, zoo lang

lang 't maar mogelyk is. De gemeene Man brengt dit hier, even als wy van de Leidenaars gezegd hebben, wel eens tot het uiterfte; en men zal eer de flordigheid dan de openbaare armoede onder de mindere Gemeente ontmoeten. Wyders hebben de dagelykfche nieuwigheden van 't Hof, en de woeligheid der plaatfe, een groot vermogen op den geest der Ingezetenen: hier door bezitten veelen eene verregaande nieuwsgierigheid; welke al dikwils tot eene foort van vermeende of voorgewende kundigheid in zaaken overflaat; willende ieder hunner byna de eerfte zyn, die eenig gewigtig nieuws, betreffende de zaaken van het Hof, verhaalt. Dan deeze geneigdheid word men 't meest gewaar onder hen, die eenigen toegang of betrekking tot de Huizen van Hooge Perfonaädjen hebben. Uit dien hoofde fchynt ieder derzulken, in de openbaare Koffyhuizen of Gezelfchappen, een fchrander Staatsman, of ervaren Staatkundige te zyn. Elk hunner wikt en weegt de plans van allerleie onderneemingen, het zy van oorlog of vrede, in Europa; drukt 'er zig met ernst en vuur over uit, en brengt, naar zyne wyze van denken, nog al eene gegronde redeneering ter ftaavinge van zyn gevoelen te berde. Met dit alles zyn ze nogtans zeer omzigtig in 't fpreeken over zaaken van belang; hoewel vrymoedig en Vaderlandlievend, over alles wat het welweezen van 't Vaderland raakt. Men befpeurt ook

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE,

ten deezen opzichte in hun nog beſtendig, 't geen TEMPLE in zynen tyd reeds aanmerkte, eene zeer ſterke aankleevendheid aan 't Huis van Oranje. Die zugt, welke der geheele Natie, in de dankbaare erkentenis voor de menigvuldige dienſten, door dat Vorstlyke Geſlagt den Lande beweezen, eigen is, heeft hier by uitſtek plaats. De welvaart van zyne Doorlugtige Hoogheid, deszelfs Koninglyke Gemalinne, en Vorstlyke Kinderen, is een hoofdonderwerp hunner dagelykſche nieuwsgierigheid. Voorts maaken zy, een ieder naar zyne betrekking, mede veel werks van de overige Hooge Staatsperſoonen, en vooral van der Stede Overheid, de Colonels, Kapiteins, en verdere Officieren der Burgerye: en mogelyk zyn 'er weinig Steden in ons Land, daar de wederzydſche betrekking, tusſchen de Burger Officieren en de Burgery, met zoo veel eensgezindheid en liefde in agt genomen word.

Wyders heerscht hier, buiten de zugt voor het Staatkundige, daar de omſtandigheden der plaatſe alleszins aanleiding toe geeven, eene ſterke Leesgierigheid, en eene uitgebreide Onderzoeklievendheid, met betrekking tot alle beſchaavende Weetenſchappen. Dit getuigen de Leesbibliotheeken, welken eerst in 's Graavenhage opgerigt zyn, ter onkostelyke voldoeninge van veeler leeslust; en bevestigen de aanzienlyke Boekwinkels, welken ter deezer Stede gevonden worden. Men vind hier een

een aantal beminnaars van verſcheiden Weetenſchappen; en vooral van de Natuurlyke Historie; waarin 's Hage op zynen grooten LYONET, met het hoogſte recht, mag roemen. Ook doet men hier, op het ſpoor der Leidenaaren, de oude zugt tot de ſtreelende Dichtkunde, in meer dan één Genootſchap, herleeven. Onder dit voorſtaan en aankweeken der Weetenſchappen, word verder de Godsdienst, ter deezer Stede, in geenen deele veronagtzaamd. Ondanks de losbandigheid en dartelheid van den Soldaat en 't Gemeen, ſtraalt 'er onder de Aanzienlyken, en by de deftige Burgery, eene beſtendige en bedaarde geneigdheid tot den Godsdienst door. De Leeraars worden 'er bemind, met rechtmaatige hoogagting en eerbied behandeld, en de Leeken zyn over 't geheel in 't Godsdienſtige vry wel bedreeven; zelfs zyn 'er zeer veelen onder, die ten ſterkſten tot de ernſtigſte betragtingen overhellen. En 't verdient zekerlyk zyne opmerking, dat 'er, in eene Plaats van zoo veel afleiding, zulk eene regelmaatige geneigdheid tot den Godsdienst gevonden word. Overeenkomſtig hier mede ontdekt men by hen, als een kenmerk deezer deftige Burgerye, ook eene doorgaande beſchaafdheid van Zeden. Men ontmoet 'er, 't is waar, gemeenlyk wel wat veel zwiers, die by veelen zelfs maar in 't oppervlakkige beſtaat; want het is juist altyd geen Goud wat 'er blinkt. Dog die ſchitterendſte pragt word meest gevonden

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den by de geburgerde Vreemden; een deel Fortuinzoekers, die de rol van kaal en knap ſpeelen; en dezulken die aan de Hofſlyke Huizen verkeeren; daar zoodanig een zwier, als aan 't Hofleeven eigen, eenigermaate vereischt word. Wanneer men derzulker opſchik gadeſlaat, en te gelyk de kleeding der deftige Burgeren beſchouwt, zal men wel dra bevinden, dat 'er over 't geheel een merkelyk onderſcheid, tusſchen deeze Pronkers en de laatstgemelden, plaats heeft. En voorts zal eene gemeenzaame verkeering genoegzaam toonen, dat by dezulken onder hen, die nog al voor wat uiterlyken zwier zyn, het hart egter gemeenlyk niet hoogmoedig is; ſchoon dit anders aan de zugt voor uiterlyke pragt zeer eigen zy. Men kan wyders onze Hagenaars niet beſchuldigen van buitenſpoorigheid in drank; ſchoon 'er hier en daar onder den gemeenen Man gevonden worden, die 'er niet van vry te ſpreeken zyn: min gunſtig zou men wel ligt van veelen moeten denken, ten aanzien der Minneſluikeryen; die in 's Hage al vry ſterk in zwang gaan. Dog hier tegen word by de deftige Burgers des te naauwer agt geſlaagen, op de opvoeding hunner Dogteren en Zoonen. Gelyk het misbruik gelegenheid geeft tot goede Wetten, zoo heeft de verregaande Galanterie ook hier weldenkende Menſchen tot te meerdere omzigtigheid gebragt, waar door de zorg van deftige Ouderen, mitsgaders de eerbied en deugd van braave Kinderen, te ſter-

ſterker opgewekt is. Uit dien hoofde is eene eerlyke Haagſche Burger-Dogter dikwerf minder vatbaar voor gemaakte galante pligtpleegingen, dan een welopgevoed Meisje, in verſcheiden andere Steden: men ontdekt hier eerder, dat 'er eene Slang, onder 't gras verborgen, te vermyden is, dan in eenvoudiger plaatſen, daar men ligter verlokt word door de bloemen, waar onder zy ſchuilt. Onze Hagenaars komen dus in dit, gelyk in andere opzichten, over 't geheel voor als loflyke Landsgenooten; die, in 't midden van alle de verleidingen eener Hofplaatſe, zig tegen grove buitenſpoorigheden weeten te bewaaren; en zig geagt te maaken by de Natie. Wat nu eindelyk nog hunnen Tongval betreft; dezelve klinkt gantsch niet onaangenaam; en zy zouden, indien zy hun *kik* voor *kyk*, en hun *ae* met eenige weinige lispingen wat agterwegen lieten, veelligt den zagtſten en helderklinkendſten Tongval der Hollanderen hebben. Veele Taalkundigen althans, hier op lettende, willen nog al daar heenen, dat men in den Haag en te Rotterdam het beste Hollandsch ſpreekt. Dan wy laaten dit, als tot onze zaak niet doende, voor de Taalminnaaren over; en keeren ons verder ter beſchouwinge van de Delfſche Ingezetenen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Inwoonders deezer Stad, die, in hunnen aart en hunne geſtalte, zeer veel overeenkomst hebben, met de voorheen beſchreeven Binnen-Maaslanders, en de West-

De Inwoonders van DELFT.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

West-of Delflanders, zyn zekerlyk te tellen, onder de bezadigſten, burgerlykſten, en in Zeden minstverbasterden onzer voornaamſte Zuid-hollandſche Stedelingen: en ieder die hen heeft leeren kennen, word bykans bewoogen, om hun den voorrang boven allen te geeven; althans ik voor my ken, in onze dagen, geen bezadigder Stedelingen. De zagte en ſtille Burgerlykheid, benevens de onbeſprokenheid van den aanzienlyken Burgerſtand, in eene geregelde leevenswyze, is hier doorſlaande te beſpeuren. Men ontdekt 'er een nog ſteeds aanhoudenden yver, tot het handhaaven hunner Fabrieken of Platteelbakkeryen, met welker tegenſpoed zy, door den invoer, zoo van Engelſche en Franſche, als andere vreemde Porceleinen, even als de Leidenaars met hunne Manufactuuren, te worſtelen hebben. Hun beſcheiden en geduldig gedrag, in deezen, is een onwraakbaar bewys van hunne lydzaame Gemoedsneiging. Dit heeft, ondanks dien tegenſpoed, by den gemeenen Man, geene de minſte moedelooze uitwerking van uitſpatting; waarin de Delvenaars hunnen ouden roem, van ſtille, eerlyke en getrouwe Vaderlanders te zyn, nog heden ongeſchonden bewaaren. Ook munten zy grootlyks uit in eene ongeveinsde hoogagting, niet alleen voor de vermogende Lieden, welker getal aldaar vry aanzienlyk is, maar tevens wel byzonder voor de Overheid der Stede; waar van ze altoos met de grootſte eer-

eerbied, agting en liefde ſpreeken; dat in veele andere Steden zoo algemeen niet is. En deeze neiging der Burgerye ziet zig volkomen beantwoord, door 't verpligtende gedrag der zoodanigen. Ik heb ten dien opzichte, onder anderen, eenpaarig uit den mond der Delvenaaren, hooren getuigen, dat de Inwoonders der Stad meest altoos den voorrang hebben, boven Vreemdelingen of Uitheemſche Livreibedienden, in het bekleeden der Ampten: hoedanig eene heuſche Burgerlievende behandeling, natuurlyk, eene erkentelyke Overheidsliefde te wege brengt. In hunne uitſpanningen, zelfs die van den gemeenen Man, vind men eene zeer vriendlyke en gemeenzaame ſamenleeving; veelal gelyk aan de oude gewoonte der Leidenaaren. En nademaal zig eertyds, hier, mede veele Franſche Vlugtelingen ter neder gezet hebben, zoo behouden de Delvenaars 'er ook nog iets van; dog veel minder dan die van Leiden. Wyders bezitten de Delvenaars in 't gemeen, en vooral die van den deftigen Burgerſtand, eene zeer groote oplettendheid van geest, met een beſtendig geduld. Dit heeft by uitſtek doorgeſtraald in alle hunne Beoeffenaars van geleerde Weetenſchappen; welken, een ieder in zyne zaak naar de volmaaktheid ſtreevende, met een bezadigd oordeel, en een aanhoudenden yver, tot een zeer hoogen trap gevorderd zyn. En met dit alles weet ik 'er nogtans weinigen, die ſchroomagtiger, of,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

of, om zoo te ſpreeken, minder hooggevoelend zyn, om zig met volle kragt in hunne zaak te doen gelden: welks tegendeel anders den Beoeffenaaren der Weetenſchappen al vry gemeen is. Of deeze byzonderheid voortſpruite uit de geſteldheid der Stad; of uit de geregelde leevenswyze, en voortreffelyke opvoeding der Kinderen; dan of men dezelve hebbe te houden voor een overblyffel van de oude Hollandſche om- en voorzigtigheid, durf ik zoo zeker niet bepaalen, als ik het gezegde wel voor waarheid opgeeve. Veelligt zou ik dit, buiten het bewys, dat my de beroemde Delvenaars, de onvergelykelyke HUIG DE GROOT en LEEUWENHOEK, aan de hand geeven, kunnen verſterken, door my te beroepen op verſcheiden thans nog leevende Stadgenooten; dog zulke perſoonlykheden vermydende, laaten wy 't liever hier by berusten. Nadien deeze Stedelingen voor 't overige grootlyks gelyk zyn aan de reeds beſchreeven Delflanders en Binnen Maaslanders, zoo ſtaat ons, buiten het geene wy van deezen gezegd hebben, van de Delvenaars niets meer byzonders te melden. Even zoo is 't gelegen met de Inwoonders van Schiedam, Vlaardingen, Maaslandſluis en Delftshaven. En dit heeft ook plaats ten opzichte van de kleene Zuid-hollandſche Steden, Leerdam, Asperen, Heukelom, Woudrichem, Gorcum, Vianen, Ysſelſtein, Kuilenburg, Woerden, Montfoort en Oudewater. Het aanmerkelykſte,

raa-

raakende de Geſtalte en Gemoedsneigingen dier Ingezetenen, hebben wy, onder de voorige beſchryving der hooge Zuid-hollanders, al betrokken; te meer, om dat de meeste dier Stedelingen uit de Landlieden zelven beſtaan, of daar van oorſpronglyk zyn. Op eene dergelyke wyze hebben wy, onder de Gooilanders, de Inwoonders van Naarden, Muiden en Weesp genoegzaam beſchreeven, des 't niet noodig zy hier op afzonderlyk ſtaan te blyven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 749.

Om dezelfde reden eischt ook Gouda geen breedvoerig verſlag; nadien wy deszelfs Inwoonders, onder die van 't omliggende Gewest, alrede beſchouwd hebben; wanneer ze ons voorgekomen zyn, als een moedig en arbeidzaam Volk; waarvan wy egter nog eenige weinige byzonderheden hebben te melden. Ze zyn over 't geheel, in de uitmuntende Burgerlykheid, gelyk te ſtellen aan de Delvenaars; dog komen wel wat hooghartiger voor: ook hebben zy in hunne neigingen, buiten eenige geringe eigenſchappen, al vry veel overeenkomst met de Rotterdammers. Men vind deeze Stedelingen zeer gastvry, en Menſchen voor de vuist; Geveinsdheid of Femelaary is 'er bykans niet te beſpeuren; en eene geoorlofde vrypostigheid maakt hen ongemeen ſpraakzaam, waarin zy verre boven hunne Landslieden uitmunten. Onze wakkere Goudenaars ſchynen zeer onverſchillig, omtrent alles, dat geen betrekking heeft tot hunne gewoone zaaken, en eene vaste aankleeving aan hunne Wetten en

De Inwoonders van GOUDA.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vryheids Voorrechten; waarop ze dermaate gesteld zyn, dat het by 't gemeene Volk wel eens tot onbesuisdheid overslaa; van welke al te groote driftigheid het Pypemaakers Volkje zekerlyk niet geheel vry te spreeken is. Meerendeels zyn ze lugtig of vrolyk van geest, en niet ligt vatbaar voor kwynende droefheid: zelfs is 'er onder den aanzienlyken en deftigen Burgerstand gemeenlyk een welgesteld en vrolyk gelaat kennelyk te zien. By den minderen Burger heerscht 'er, als te Haarlem, Leiden en Delft, eene zeer gemeenzaame vriendschap en oprechtheid: ook beminnen zy, even als deezen, zeer de eenvoudige en genoegelykste uitspanningen, die de gelegenheid der omliggende Streeken hun aanbied; in welke uitspanningen het Gemeen nogtans dikwerf al vry brooddronken is. Buiten het speelen in de Kolfbaanen, welken hier juist zoo veel niet zyn als te Rotterdam en elders, is hunne grootste liefhebbery, het Visschen met de Hengelroede, dat ze meesterlyk verstaan. Roemt men wyders Haarlem en Delft als zeer zindelyk en net; Gouda, zeker, behoeft 'er niet voor onder te doen; waarvan de ongemeen reine Straaten een genoegzaam getuigenis verleenen. Ook bespeurt men in de Huizen alomme eene blinkende netheid; en de gemeene Man, zelfs de geringer Gemeente, is 'er over 't geheel gantsch niet slordig, maar al vry knap en helder over 't lyf. Voorts zyn de Goudenaars, als gezegd is, onder de wakkerste, moedigste, en tevens ge-

trouw-

trouwste Inwoonders van de Hollandsche Steden te tellen, waarin wy ze, wat ons betreft, gerust den voorrang geeven.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Inwoonders van DORDREGT.

Eindelyk staat ons, na dit alles, nog een kort woord te melden, raakende de Ingezetenen van het oude, beroemde en voortreffelyke Dordregt, die veelal oveereenkomen, met de reeds beschreeven hooge Zuid-hollanders; van welker Gewest zy de egte en rechte Hoofdburgers zyn. Uit het beloop van eenige omstandigheden, uit den invloed der Scheepsvaart, en dien der Inwoonderen langs de Boven Maaze en Merwe, mitsgaders uit eenige weinige Dortenaars, die ik gekend heb, meen ik deeze Stedelingen te mogen rekenen, onder de stoutste en onderneemendste Bewoonders van Zuid-holland, die gantsch niet vertzaagd noch bloode zyn. In 't eerste voorkomen vind men de Dortenaars niet zeer inneemende; dog by een naderen ommegang bespeurt men wel dra hunne gulhartigheid, edelmoedigheid en milddaadigheid. Althans eenigen der Aanzienlyken, en van den deftigen Burgerstand, die ik van naby gekend heb, zyn my ten minste niet karig, noch inhaalig, maar veel eer wat al te ruimschootig voorgekomen. Hunne Kooplieden schynen zeer veel op te hebben met hunne Handelplaats; en zyn, zoo veel ik weete, gantsch niet hovaardig of overboodig in pragt. Men bespeurt 'er alleszins eene groote deftigheid, en oud Hollandschen weezenlyken zwier. De afkomst der egte oude Zuid-hollandsche Volkeren is 'er, hoe

DE HOLLANDSCHE NATIE.

oud de Stad ook zy, tot heden toe niet verbasterd; en misſchien zyn de Inwoonders van Dordregt mede al onder de minst vermengde Hollanders te tellen. De oude Hollanders, uit die Streek, en vooral dezulken, die langs de Merwe en de Maaze woonen, hebben hier beſtendig den meesten invloed; en ſchoon eenige Franſche Vlugtelingen zig onder hen vermengd hebben, is zulks in Dordregt nogtans op verre na van zoo ſterk eene uitwerking niet geweest, als in andere Steden. Verder mag men, uit de gelegenheid der Stad, die als op een Eilandje ligt, eenigermaate gisſen, dat derzelver Burgers ook vry zuiver, zoo in Geſtalte als Zeden, blyven. De meesten, die ik als rechte Dortenaars gekend heb, waren aan den kloeken kant; en naar 't my, nu en dan aldaar geweest zynde, voorſtaat, had dit zeer algemeen plaats: ook ſtonden zy oudtyds al bekend voor by uitſtek wakkere en kloeke Mannen; welken naam zy nog heden niet verlooren hebben. Wanneer men hunne Schippersgasten, die dagelyks te Rotterdam aan- en afvaaren, met aandagt beſchouwt, ziet men, dat het frisſche, kloeke, gezonde Menſchen, en, om zoo te ſpreeken, recht oude Hollandſche Hagjes zyn; dien de moed en de wakkerheid uit de oogen ſtraalt. De meesten vertoonen het beeld der Gezondheid zelve; en de Dortenaars zyn, volgens de eenſtemmige berigten der Geneeskundigen, een gezond bloedryk Volk. Dit getuigenis komt zeer wel overeen,

een, met de fiere gemoedsneiging die zy bezitten; uit kragt van welke men hen voor wat opvliegende en gramſteurig houd; hunne Schippersgasten en andere Arbeidslieden zyn althans by de Nabuuren vry gevreesd. Voor 't overige zyn ze beſcheiden en vrolyk, ten minſten niet droefgeestig; mogelyk is de mindere Gemeente al wat dartel en onagtzaam; dog vooral niet lui of traag, en eerder ſterk voortvaarende, dan aarſelende. Dit zyn de voornaamſte byzonderheden, welke men ten aanzien der Dortenaars in opmerking heeft te neemen: en met het bybrengen van dezelven zullen wy onze beſchouwing van de Zuid-hollandſche Stedelingen beſluiten: agtende hier mede genoegzaam voldaan te hebben, aan 't geen ons Ontwerp deswegens nog ſcheen te vereiſchen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat verder de Noord-hollandſche Stedelingen te Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik en Purmerende woonagtig, aangaat, hier omtrent hebben wy, ten deezen opzichte, geene byzonderheden mede te deelen; dewyl het ons, in de beſchryving der Noord-hollanders, in hunne verſchillende Streeken, onmogelyk geweest is, buiten de Muurkringen dier Steden te blyven. Derzelver Inwoonders toch zyn over 't geheel niet zoo duidelyk van de Landlieden te onderſcheiden; hunne Geſtalte, Kleeding, Zeden en Gemoedsneigingen, loopen na genoeg onafſcheidbaar in één. Uit dien hoofde hebben wy de Veld- en Stedelingen van Noordholland veelal byna gelyklyk beſchouwd; en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

wy zouden hier althans van de laatften niets kunnen zeggen, dat niet alrede min of meer bygebragt is; of wy moesten ftaan blyven op byzonderheden, welken bepaaldlyk betrekking hebben, op eenigen hunner, die zig boven anderen naar den Zuid-hollandfchen trant fchikken; dat meestal de Kleeding, of het Staatkundige zou raaken: dog het eerfte is van te weinig aanbelang, en 't laatfte is zekerlyk buiten onze taak. Wanneer men 't algemeene hoofdkarakter dier Stedelingen nog wilde fchetfen, zou men veelligt niet geheel mis hebben, wanneer men 't zelve in deezervoege voorftelde. De Alkmaarders zyn de doorzigtigften en befcheidenften; die van Hoorn de onderneemendften en ftoutften; die van Enkhuizen de leevendigften en rondborftigften; die van Edam en Monnikendam de naarftigften en vergenoegdften, die van Medenblik de eenvoudigften en oprechtften; en eindelyk die van Purmerende de weeldrigften, en boven de eerstgemelden gefchikt naar den Landfmaak. Dan, naar 't ons voorkomt, en zoo als wy 't liefst uitdrukken, munten zy allen meerder uit in pryfelyke, dan in laakbaare eigenfchappen; en men heeft hen, in 't algemeen, aan te zien, als weinig verbasterde, met egte en oprechte oude Hollandfche hoedanigheden bezielde, Vaderlanders.

❁ ❁ ❁

Dus zien myne Leezers, die de goedheid gehad hebben, van my, in het door-

kruis-

kruisſen onzer Vaderlandſche Streeken, te vergezellen, ons tochtje ten einde; en ieder mag, t'huis gekeerd zynde, op zyn gemak alles overweegen, en zien wat hy nog verder kan opſpeuren, dat der moeite waardig is, om aan het Gemeen medegedeeld te worden. Dit Reisje, ſchoon 't wat langer geduurd hebbe, dan wy in den beginne ſtaat maakten, is egter, zoo wy vertrouwen, niet verveelend geweest: te minder, daar we nog al dikwerf gelegenheid gehad hebben, om het dorre onderhoud, over 't geen we ſomtyds zagen, te vervrolyken, door bykomende bevalliger voorwerpen. Myne Landkaart inziende, en onzen afgeleiden weg tekenende, komt het my voor, dat wy alle de verſchillende Inwoonders dier Streeken, zoo in Zuid- als Noord-holland en West-Vriesland, genoegzaam beſchouwd hebben. Verder nagaande het geen ik deswegens op het papier gebragt heb, vlei ik my met het denkbeeld, dat de Leezers, die myne aantekeningen gelieven te doorbladeren, onze Natie, in derzelver treffendſte verſcheidenheden, hier onpartydig afgeſchetst zullen vinden; en dat zy nog al een aangenaam uur zullen konnen ſlyten, met deeze beſchouwinge onzer Landsgenooten. Het onderwerp is, zoo ver ik weete, door niemand op deeze wyze verhandeld; de uitvoering is des in die betrekking nieuw; weinigen hebben hier over bepaaldlyk gedagt; en 't ontbrak ons dienvolgens wel eens aan alleszins voldoende berigten, of eene genoegzaame kundigheid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heid van ſommige byzonderheden. Zyn 'er hier door eenige misſlagen ingeſloopen, wy verzoeken deswegens verſchooning, en hoopen, gelyk wy meermaals gezegd hebben, dat wy, zoo deeze onze Verhandeling van eenig nut en belang geagt mogte worden, niet verſtooken zullen blyven van de gunſtige verbeteringen en nadere ophelderingen, welken ervaaren Lieden daar omtrent te berde kunnen brengen. Vermoedelyk hebben wy ons, naar den ſmaak van ſommigen, wat al te breed opgehouden, met het ſtuk der Kleedinge en eenige byzondere Eigenſchappen onzer Landzaaten; dan in 't ſlot van dit *Deel* hoopen wy, van 't een en 't ander, voldoende reden voor te draagen. Genoeg zy het voor tegenwoordig alleen te zeggen, hoe wy grootlyks ſteunen op het gezag, dat de bekende loflyke Antwoorden van de Heeren NOZEMAN en MARTINET, aan de Hollandſche Maatſchappye, aan deeze wyze van verhandelen geeven; en voorts gevolgd hebben de vroegere voorbeelden, die wy des aangaande by de Franſchen, en andere Genootſchappen vinden. Dit nu hier mede laatende berusten, zullen wy ons verder verledigen, tot het in orde ſchikken onzer aanmerkingen, over de leevenswyze en natuurlyke geſteldheid onzer Landsgenooten; ten einde eene Verhandeling mede te deelen, raakende de natuurlyke gezonde geſteldheid onzer Hollanders, en de Ziekten, waar aan men in ons Vaderland byzonder onderhevig is.

NATUURLYKE HISTORIE VAN HOLLAND.

DOOR

J. LE FRANCQ VAN BERKHEY. M. D.

DERDE DEELS, VIERDE STUK.

MET NOODIGE AFBEELDINGEN.

TE AMSTERDAM,
By *YNTEMA en TIEBOEL.*
MDCCLXXIV.

B E R I G T

VAN DE

U I T G E E V E R S.

Na het uitgeeven der twee voorgaande Stukken van dit Werk, is beſtendig ons voorneemen geweest, de twee laatſte Stukken, waar mede dit Derde Deel beſlooten wierd, vóór het afloopen van dit Jaar, beiden nog uit te geeven; maar door buitengewoone bezigheden van den Heer Autheur, veroorzaakt door het aanvaarden van het Lectoraat in de Natuurlyke Historie aan 's Lands Hooge Schoole te Leiden; *het opſtellen en uitvoeren van eene* Latynſche Inaugurale Oratie; *en naderhand eene, in* Nederduitſche Verzen, *by gelegenheid van het* Tweede Eeuwgetyde van het Beleg en Ontzet van Leiden; *hebben wy ons oogmerk in deezen niet kunnen bereiken.* —

Om dan evenwel aan het verlangen van onze Leezers, zo veel wy kunnen, te voldoen, zo besloot men, dit Vierde Stuk, afzonderlyk, uit te geeven; terwyl wy den Leezer kunnen verzekeren, dat met het volgende Stukje allen behoorlyken spoed gemaakt wordt, en werkelyk onder de Pers is; wanneer wy de Algemeene Tytels, enz. 'er zullen byvoegen, om dit Deel te kunnen laaten binden.

AAN DEN

BINDER.

De Geslagtrekening van DIRCK JONGE JAN, enz. te plaatsen tegen over Bladz. 1170.

Plaat VII. ———————— 1198.

—— VIII. ———————— 1251.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ELFDE HOOFDSTUK.

Handelende over de Volksgewoonten, en Landseigen Plegtigheden der HOLLANDEREN: *inzonderheid over dezulken, die by hunne Huwelyken plaats hebben.*

Voornaam bedoelde in dit *Hoofdſtuk.*

Na dat wy dus verre de Natuurlyke Geſtalte, den Aart en de Eigenſchappen der Hollanderen, van hunnen eerſten Volksoorſprong, tot op deezen tyd, voorgeſteld; en 'er niet weinig van de Natuurlyke Zeden, en uitwendige Tooi onzer Natie mede verknogt hebben; zou het beloop van zulk eene Volksbeſchryving eenigermaate vorderen, dat wy ook op die wyze hunne Burgerlyke Zeden en Gewoonten beſchouwden. Dit behoort zekerlyk tot de *Natuurlyke Historie* eener Natie; en word daarom van de Wel Eerwaarde Heeren, NOZEMAN en MARTINET, ook met regt geëischt. Dan, nademaal het voornaamſte, dat hier toe betrekking heeft, of geheel of gedeeltlyk in andere Werken geboekt ſtaat, zo kunnen wy, om, buiten noodzaak, niet te breedvoerig te worden, zeer veele gewigtige onderwerpen van die natuur gevoegelyk met ſtilzwygen voorby-

 gaan,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gaan, of 'er flegts met een kort woord gewag van maaken.

Wat, by voorbeeld, de Burgerlyke en Vaderlandfche Wetten betreft, 'er is mooglyk geen Volk, waar onder dezelven, door gefpitfte Vernuften, zo algemeen voor een ieder opengelegd zyn, als onder de Hollanders. En de beroemde Schriften van GROTIUS, VOET, BYNKERSHOEK en VAN LEEUWEN, zyn alleen genoeg, om Inwoonders en Vreemden de fchrandere Wetten der Hollanderen eerbiedig te doen kennen. Begeert men wyders onderrigting, ten aanzien van de byzondere Wetten, Geregtigheden, manieren van Regtspleeging, Gewoonten en ftyl van Rechten, in deeze en geene Steden, Landfchappen, Dorpen, Diftricten en Heemraadfchappen van Holland, met de daaruit voortvloeiende Gewoonten; men kan zulks ten overvloede vinden in de vry naauwkeurige befchryvingen van dit alles, in den *Tegenwoordigen Staat van Holland*. Dat Gefchrift behelst daar benevens, met opzicht tot het ftuk van Godsdienst, de daar aan verknogte gewoonten van Kerkregeering, de beroeping van Leeraaren, de aanlegging van Kerkvergaderingen, de beftiering van Godshuizen, en wat dies meer is, een zeer naauwkeurig verflag van alles, wat daartoe betrekking heeft: en even zoo verleent het een genoegzaam uitvoerig berigt van den Koophandel, de Zeevaart, de Neeringen en Hanteeringen der Hollanderen. Nadien

nu

nu dit Boek in ieders handen is, zoo twyfel ik niet, of alle bescheiden Leezers zullen my wel willen ontslaan, van de verpligting, om op alle die zaaken van een uitgebreiden aart stil te staan; en 't my ten goede houden, dat ik de nieuwsgierigen naar dat uitmuntende Werk heenen wyze. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Alle byzonderheden van dat slag dan daar laatende, behoort 'er, volgens ons inzien, alleen nog tot onze Zedekundige taak, eer dat wy overgaan tot onze Ziektekundige Verhandeling, eene beschouwing van de natuurlyke en door gewoonte eigen geworden gebruiklykheden onzer Landzaaten; die minder voorbedagtlyk door anderen behandeld zyn. Ik meen zulke Gewoonten, die onafscheidelyk van het natuurlyke beloop des menschlyken leevens zyn; of de Volksgewoonten en Landseigen Plegtigheden der Natie, omtrent het gebooren worden, paaren en sterven. Deeze Gewoonten toch, kan men, in de Natuurlyke Historie eener Natie, zoo min overslaan, als men de Natuurlyke Huishouding der Dieren, in derzelver beschryving, agterwege zou kunnen laaten. Ten einde nu aan deeze verpligting in eene geschikte orde te beantwoorden, zal ik een aanvang maaken, met den Huwelyken Staat onzer Hollanderen; om voorts den loop hunnes leevens, in het verkrygen en opvoeden van Kinderen, tot in den Ouderdom en aan het Graf te vervolgen. Zie boven, Bl. 342.

Wat den tyd van Huwen by hen aangaat, Huwenstyd

DE HOLLANDSCHE NATIE.

der HOLLANDEREN.

gaat, deeze pleeg oudtyds op een vry vasten trap van ouderdom bepaald te zyn; en het wierd, om van de oude Batavieren niet te melden, nog geen Eeuw geleeden, onder onze Natie veelal gelaakt, wanneer eene jonge Maagd voor haar twintigſte jaar in den Echt trad; ook eischte men in de Jongelingen dat ze vier- of vyf-en-twintig jaaren telden. By den Adel, en in Staatlyke Huwelyken, nam men deeze bepaaling, uit byzondere inzigten, wel niet zeer in agt; dan by de Aanzienlyken en den deftigen Burgerſtand hield men 'er zig vry naauwkeurig aan. Men ziet dit overtuigelyk genoeg in de overbekende Werken van den Ridder CATS, die den aart zyner Lands- en Tydsgenooten, in dit opzicht zoo klaar beſchreeven heeft, dat wy 'er niet meer van behoeven te zeggen. In onze dagen is die oude deftige bepaaling onder de Stedelingen bykâns buiten gebruik; en de rypheid van jaaren word weinig gade geſlaagen. De Grooten en Vermogenden trouwen gemeenlyk zeer jong: eene jonge Dogter van vyftien, zestien, meest zeventien of agttien jaaren, word veelal ten Echt beſteed aan een Jongeling van twintig jaaren, of even daar boven: zoo 't in ryper jaaren geſchiedde, heeft men het Huwelyk doorgaans, om reden van beſtaan, of hoop op eenig Ampt, uitgeſteld. De Burgerſtand rekt het veeltyds nog wel wat langer; dan, inzigten van beſtaan ſpeelen ook hier hunne rol.

On-

Onder den Boerenſtand, en by onze Landlieden, evenwel, wordt het al te jong paaren gemeenlyk afgekeurd; de kragt der jeugd en des leevens is by hun eerst de tyd van 't huwen. Men trouwt 'er daarom zeldzaam, voor dat de Knegtjes vier- of vyf- en twintig, en de Meisjes een-, twee- of drie- en twintig jaaren bereikt hebben; dog verre de meeste Knaapen huwen, omtrent de agt- en twintig of dertig jaaren, met eene Wederhelft van ten minſte vier- of vyf- en twintig jaaren. De vastgeſtelde Wet van zoogenoemde Mondigheid heeft een grooten invloed by onze Landlieden: de zorg van Ouders en Voogden blyft tot dien tyd ongemeen naauwkeurig; en de gehoorzaamheid der Kinderen of Pupillen beantwoord 'er zeer ſterk aan. 't Gebeurt wel eens dat een Meisje uit den band ſpringt, met Ouders of Voogden, door haare ontydige Liefde, te dwingen; maar die gevallen zyn op het Land zeldzaamer dan in de Steden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het gaat voorts in Holland vry algemeen door, dat de meeste Huwelyken, ſchoon men 'er op alle tyden van 't jaar trouwe, tegen de maand Mai, of omtrent Allerheiligen, bevestigd worden; ter oorzaake, dat de Landhuuren, Huishuuren en Dienstverbintenisſen als dan eindigen. Hier door kunnen dienstbaare Perſoonen, op eene heuſche wyze van Meesters en Vrouwen ſcheidende, en in 't Huwelyk treedende, zig ook vervolgens in eene wooning begee-

 ven:

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ven: en de Landlieden de zorg voor hun Land, Vee en Have, ter broodwinninge, tevens met het juk des Huwelyks, aanvaarden.

Veelvuldigheid der Huwelyken in HOLLAND.

Het getal der Huwelyksverbintenisſen in Holland is jaarlyks al zeer groot; dat een natuurlyk gevolg is van de volkrykheid des Lands. De Natuurkunde, aangeſpoord door de noodwendigheid der Volkskennisſe, heeft dit aantal van Huwelyken, zoo wel als dat van Gebooren en Overleeden Perſoonen hier te Lande, geduurende deeze en de voorige Eeuw, met opmerkzaamheid beſchouwd; wel byzonder om 'er eene ſoort van kansrekening, betreffende de Lyfrenten en dergelyken, op te vestigen. Onze Voorvaders en wakkere Staatsmannen hebben reeds hunne aandagt op dit ſtuk gevestigd; en ik bezit, onder eenige Papieren, nog eene naauwkeurige uitrekening van die ſoort; door den Raadpenſionaris JAN DE WIT, A°. 1671, aan haar Ed. Groot Mogenden overgegeeven. Dan men heeft 'er bovenal Werk van beginnen te maaken, ſints de berekeningen der Londenſche en Paryſche Maatſchappyen, het nut van 't opſpooren der Huwelyks-, Doods- en Geboortelysten, aan den dag bragten. De voornaamſten, welken zig, ten aanzien van Holland, op dit onderwerp toegeleid hebben, zyn de Heeren STRUYCK, in deszelfs *Ontdekkingen noopens den Staat van het Menſchelyk Geſlagt*, en KERSSEBOOM, in deszelfs *Proeven van Politike Rekeningen.*

Ook

Ook heeft men 'er, zedert eenigen tyd, in de Nieuwspapieren en Couranten jaarlyks melding van gemaakt: en nog onlangs zagen wy, onder de Verhandelingen van de *Hollandsche Maatschappy*, eene naauwkeurige opgave dier Lysten, met welberedeneerde aanmerkingen over dezelven, wegens de Stad Alkmaar, door den met agting meermaals genoemden Heer PALUDANUS. Voorlang had ik reeds een Plan gevormd, om dit Stuk, met opzicht tot Holland, zoo volledig my doenlyk was, uit te werken; en zulks, als tot deeze *Natuurlyke Historie* behoorende, hier ter plaatse in te vlegten. Dan de ongelooovelyke moeite en kosten, om dit, niet alleen van de Steden, maar ook van de Dorpen, gelyk daartoe vereischt word, te verkrygen, heeft my te rug gehouden. En welwikkende Vernuften, daar ik mede geraadpleegd had, hebben 'er my verder van af doen zien; ter oorzaake dat 'er omtrent zulke Lysten, hoe nuttig ook in 't bepaalen van de Vrugtbaarheid, de Sterkte, en den Leeftyd van een Volk, altoos veele zaaken voorkomen, die van ontelbaare wisselvalligheden afhangen. Ook heeft men aangemerkt dat deeze naauwkeurige opneemingen thans meerendeels de Volksregeering, en de kansrekeningen van Lyfrenten of dergelyken betreffen; des eene uitgewerkte behandeling hiervan den meesten myner Leezeren, in dit Werk, verdrietig zoude vallen. Ik heb uit dien hoofde myn

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Plan laaten vaaren; te meer, daar ik hoop, en niet twyfel, of het zal met 'er tyd door eene bekwaamer hand nog wel uitgevoerd worden. Om 'er evenwel iets, voor zoo verre het, kortlyk, en op goede berigten, kan geschieden, van te melden, zal ik telkens een beknopt verslag, van 't geen hier omtrent tot myn onderwerp behoort, aan de hand geeven.

Wat ons tegenwoordig onderwerp, de Huwelyken, betreft; des aangaande kan men, vry gegrond, beweeren, dat 'er jaarlyks in Holland, naar gerade van de uitgebreidheid des Lands, meer Huwelyken geslooten worden dan in andere Gewesten van Europa. De Heer STRUYCK heeft, wegens de Dorpen in Holland, de volgende Waarneeming. „ In twee- en twintig „ Dorpen zyn geteld 25434 Menschen, „ waar onder men vond 4969 getrouwde „ paaren, en Jaarlyks zyn 'er 401 paaren „ getrouwd. Van 64 te gelyk leevende „ Menschen trouwt dan doorgaans Jaarlyks „ één paar. De Huwelyken schynen door „ malkander 12 2/7 jaaren te duuren; of van „ 62 staande Huwelyken, oud en jong „ door malkander, worden Jaarlyks 5, „ door het sterven van Man of Vrouw, ge„ broken" (*).

De Heer SUSZMILCH (†), deeze Waarneeming

(*) STRUYCK, *Nadere Ontdekkingen*, Bl. 85.

(†) SUSZMILCH, *Goddelyke Orde*, I. D. I. St. Bl. 153.

ming bygebragt hebbende, betuigt, onder alle Lysten niet één dergelyk voorbeeld gevonden te hebben. Dat onder 64 Perſoonen jaarlyks één getrouwd Paar zou zyn, is by hem eene zoo groote afwyking van den gewoonen regel, dat het hem verdagt zoude voorkomen, indien 'er de naauwkeurigheid van den Heer STRUYCK geen borg voor ſtond. Het komt hem daar benevens nog al aanneemelyk voor; als hy nagaat, dat men in Holland overvloedige gelegenheid heeft, om een Huisgezin te verzorgen; hetwelk veele hinderpaalen in 't aangaan van een Huwelyk wegneemt. Ook vind hy, zyns agtens, eene voornaame oorzaak van de veelvuldigheid der Huwelyken in de Scheepsvaart, en de daar aan verknogte ongelukken; oordeelende dat hier door veele Huwelyken ſpoediger verbrooken, en 'er meer tweede Huwelyken, in Holland dan elders, aangegaan worden. Met dit alles egter zegt hy: „Ik „ kan dit voorbeeld van de Hollandſche „ Dorpen niet mede onder de regels be- „ trekken, en tot gepaste bewysredenen „ aanhaalen; dewyl 'er maar weinig Lan- „ den in de Waereld zyn zullen, die met „ het wel kleine, maar bloeijende en ry- „ ke Holland te vergelyken zyn zou- „ den".

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Deeze laatſte aanmerking van dien keurigen Schryver, volgens welken hier, van wegens de Volkrykheid van dit Land, eene afwyking van den gemeenen regel plaats

 heeft,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heeft, is zeer regtmaatig. Dog ik twyffel zeer of zyne gisfing, nopens de Scheepsvaart, wel fteek houde. Veelen onzer Ingezeetenen zyn, ik beken het, Vaarensgezellen; dog het getal der zulken, die, gelyk de Heer SUSZMILCH bedoelt, door een lang afzyn en het begeeven naar vreemde Landen, de Huwelykspligten niet betragten kunnen, of wier Huwelyk, door op Zee te blyven, vroegtydig gebroken word, is niet zeer groot; in vergelyking van die geenen, welken men gewoonlyk *Hollandfche Zeelieden*, of *Vaarensgezellen*, noemt. Hier onder zyn ook te tellen onze Visfchers op de Zee-Dorpen, en zulken, die zig in de Zuider-zee, en op de Maaze, met de Vischvangst geneeren; als mede de Beurtlieden en Vragtvaarders, mitsgaders de zoodanigen, die onze Binnenwateren bevaaren. Alle deezen maaken, zoo men ruimfchoots mag gisfen, ten minfte een vyfde gedeelte van onze Dorpelingen uit; en 't is zeer zeker dat 'er onder de zulken, die aan geen ongemeene gevaaren bloot gefteld zyn, geen groot getal van Huwelyken ontftaan kan, door het Zee-gevaar, of het omkomen in de Scheepsvaart, en het uit dien hoofde dikwerf hertrouwen. Ik erken daar benevens, dat deeze onze Landsgenooten gewoonlyk niet lange in den ftaat van Weduw of Weduwenaar volharden: dan zulks is der geheele Natie vry algemeen eigen; en dit hertrouwen heeft by dezelven minder plaats dan men denkt.

Onze

Onze Visſchers en Zeedorpelingen leeven tamelyk lang; en derzelver afweezigheid van hunne Vrouwen is meestentyds voor een korten wyl: ten langſte duurt dezelve vier a vyf of zes Maanden voor hun die ter Walvisch- en Zoute-Vischvangſte vaaren; en twee a drie Maanden voor de Gezellen der Haringvangſte; welker vereend getal, by dat der overigen, niet uitneemend groot is. Wyders weet men dat de bevolking der Schepen, die zig naar de Oost- of West-Indiën begeeven, meer uit Vreemdelingen, dan uit Inboorlingen, en uit weinige Dorpelingen beſtaat: mogelyk zyn 'er van de honderd geen tien Hollanders. DE HOLLANDSCHE NATIE.

'Er legt des in onze Scheepsvaart geen genoegzaame grond voor de veelheid der Huwelyken by onze Dorpelingen. Men mag in tegendeel gegronder ſtaande houden, dat de *coitus rarus*, of de ſpeening deezer Dorpelingen, ter oorzaake van het afzyn der Mannen, ééne der redenen is van de meerdere geduurzaamheid der Huwelyken, de bykans jaarlykſche Vrugtbaarheid der Vrouwen, en het voortbrengen van ſterke gezonde Kinderen, waar door het getal der Huwelyken vermeerderd word. Het komt my derhalven, (behoudens alle hoogagting voor de verdienſten van ſchrandere berekenaars,) als vry zeker voor, dat de Huwelyken, in ons Gewest, onder gezonde en jonge Menſchen, veelvuldiger en te gelyk duurzaamer zyn dan

DE HOLLANDSCHE NATIE.

dan elders. Men vind, niet tegenſtaande het groote aantal der Huwelyken, zeer veele ſaamgehuwden van een hoogen ouderdom. Een vyf-en twintigjaarig Huwelyk is hier al vry gemeen; en een vyftigjaarig Bruiloftsfeest is onder ons niet by uitſtek zeldzaam. Men kent Hollandſche Familiën, die dit verſcheiden maalen beleefd hebben: het Geſlagt der VAN VINKEN en der VAN LOONEN, is deswegens beroemd; nadien het agt maalen op elkander, uit denzelfden, zo Vrouwlyken als Manlyken Stam, het Gouden Bruiloftsfeest gevierd heeft. Getuige van het Zevende Feest is het volgende Penning-Versje:

Zesmaal wel eer is 't Goude Feest
In ons Geſlagt gevierd geweest.
Wy, die dat heden ook beleven,
Beſluiten het getal van zeven,
En danken voor dat zeldzaam lot
Met hart en ziel den goeden God.

En, wegens het agtſte daar aan volgende Gouden Bruiloftsfeest, is bovenal aanmerkelyk, dat de Bruidegom 41 jaaren oud was eer hy trouwde, en dus 91 jaaren, toen hy zyn vyftigjaarigen Echt beleefde, met zyne Bruid kon zeggen:

Zie V. D. SCHELL. *Ned. Displegtigh.* I. D. Bl. 206—210.

Met een kleinzoon, en drie zoonen,
Vieren wy ons Goude Feest,
Agtmaal in 't Geſlagt geweest;
't Zeldzaam Trouwlot der VAN LOONEN.

Voeg

Voeg hier nog by dat het Huwelyk van een Man van zestig jaaren, met een jonge Dogter van twintig jaaren, in Holland meermaals nog met gezonde Telgen bekroond word. En ſchoon men de laatstgemelde byzonderheden, als wat zeldzaams, mogte aanmerken, verleent ons egter al het bygebragte gronds genoeg, om te beweeren, dat de meerderheid der Huwelyken in Holland niet te zoeken is in bykomende oorzaaken, maar in de volkrykheid des Lands, den aart en kragt van 't Volk zelve; en dat wy die, naar uitwyzen van 't volgende, wel mogen raamen, al vry aanmerkelyk te zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Heer STRUYCK, in wiens getrouwheid wy volkomen berusten, zegt, dat 'er in 22 Noord-Hollandſche Dorpen geteld zyn 25434 Menſchen. Als wy nu, de telling van den Heer KERSSEBOOM volgende, het getal der geregelde Dorpen en Heerlykheden, in Zuid- en Noord-Holland, op 553 bepaalen; zullen dezelven, naar evenredigheid der 22 Dorpen, ons 639318 Menſchen uitleveren. Wanneer wy hierop, met den Heer STRUYCK, ſtellen, dat 'er, onder het getal van 25434 Menſchen gevonden worden, 4969 getrouwde Paaren, dan zullen, volgens die Rekening, onder de bovengemelde 639318 Menſchen, ten zynen tyde geweest zyn, 124902 getrouwde Paaren. Dit getal is zekerlyk groot, als men de kleene uitgeſtrektheid van Holland in aanmerkinge neemt; maar

't word

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie het nevensgaande *Tafeltje.*

't word nog zeer veel grooter, indien men 'er de Huwelyken in de Hollandſche Steden by telle, zoo als dezelven door den Heer KERSSEBOOM, in zyne *Proeven van Politike Rekeningen*, opgegeeven worden. Alleenlyk heeft men hier omtrent in aanmerking te neemen, dat het getal der Huwelyken, ten platten Lande, ongelyk hooger klimt dan in de Steden; ter oorzaake dat 'er veel meer Inwoonders ten platten Lande dan in de Steden zyn; te meer, daar verſcheiden Hollandſche Dorpen ſommige Steden hier in evenaaren, en zelfs overtreffen.

Men zal, zo wy vertrouwen, het gezegde, wegens het aantal der Huwelyken hier te Lande, naar ons beſtek, genoegzaam oordeelen; en 't ons niet kwaalyk neemen, dat wy, gelyk boven aangeduid is, eene naauwkeuriger bepaaling van dit onderwerp aan eene verdere oplettende naſpooring aanbeveelende, onze taak vervolgen, en nu verder het oog ſlaan op de gebruikelykheden der Hollandſche Natie, in 't aangaan der Huwelyken, die zoo veelvuldig onder hen plaats hebben.

Gebruiklykheden in 't aangaan der Huwelyken in HOLLAND.

In 't voordraagen hier van zal 't niet noodig zyn ons uit te laaten over het Vryen zelve; nadien dit in 't voorige reeds afgehandeld is. Wy kunnen derhalven hier gevoeglyk een begin maaken, met den tyd, wanneer de Minnaar zig voorſtelt een Huwelyk aan te gaan; en niets heviger wenscht, dan zig openlyk te verklaaren

aan

L Y S T,

VAN HET GETAL DER

H U W E L Y K E N,

In XI Steden van Holland, geduurende verſcheiden Jaaren.

Steden.	Verloop van Jaaren.	Getallen der Huwelyken.	Jaarlyksch gemiddeld getal.
AMSTERDAM. - -	Van A°. 1696. tot 1737.	104288.	2220
DORDREGT. - -	Van A°. 1700. tot 1739.	8081.	202
HAARLEM. - - -	Van A°. 1690. tot 1739.	21910.	438
DELFT. - - - -	Van A°. 1690. tot 1739.	7991.	182
DELFTSHAVEN. -	Van A°. 1690. tot 1739.	1853.	42
LEYDEN. - - -	Van A°. 1690. tot 1739.	27912.	558 $\frac{1}{34}$
GOUDA. - - - -	Van A°. 1696. tot 1739.	7573.	172
GORNICHEM. - -	Van A°. 1696. tot 1739.	3259.	65
SCHIEDAM. - -	Van A°. 1700. tot 1739.	2073.	53
BRIELE. - - - -	Van A°. 1700. tot 1739.	1770.	44
ALKMAAR. - - -	Van A°. 1700. tot 1769.	6849.	137
		193559.	4113. $\frac{1}{34}$

DE HOLLANDSCHE NATIE.

aan 't voorwerp dat hem van Liefde doet branden, en aan 't welke zyne oogen meermaals eene ſtomme liefdetaal aangekondigd hebben. In zulk een geval vervoegt hy zig, naar 's Lands deftige gewoonte, by de Ouders of Voogden zyner Beminde, na ook zyne eigen Ouders of Voogden hier omtrent geraadpleegd te hebben, om derzelver toeſtemming tot een gemeenzaamen ommegang met haar te verzoeken. Men noemt dit in de Steden, *Acces*, en by de Boeren, *Verkeering verzoeken;* van waar ook *Verkeeren*, zelfs by de Stedelingen, meermaals *Vryen* betekent, volgens de bekende ſpreekwyze: *hy verkeert met of by dat Meisje.* Het toeſtaan dier verkeeringe is gemeenlyk de voorbode van Huwelyksſluiting; en ſchoon dit by de Noord-hollanders, gelyk wy gemeld hebben, niet doorgaa, 't is nogthans by de Zuid-hollanders meestal van dat gevolg; en 't Huwelyk word 'er doorgaans, weinig Weeken na dit verlof, door de Ouders of Voogden, onder eene vriendelyke maaltyd, geſlooten. Men bepaalt dan de Huwelyksgiften, en de redelyke Voorbedingen, of de in ſommige opzichten nuttige, maar dikwerf bedriegelyke, Huwelykſche Voorwaarden: welke laatſte oudtyds niet dan om wettige reden gemaakt, en als de zuivere Huwelyksliefde kwetzende, veragt wierden; dog thans maar al te veel met ſlinkſche oogmerken gepaard gaan. De gewoone Voorbedingen der oude Hollanders

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ders hadden alleen betrekking op de wederzydſche Huwelyksgiften, en waren van geen kragt zoo dra het Huwelyk voltrokken was; dewyl dan alles den Getrouwden gemeen wierd. Vaste bepaalingen hier omtrent hadden ſlegts plaats in Huwelyken van Staat, of die de belangen van het Volk betroffen; in welke gevallen zelfs mindere omſtandigheden wetlyk geregeld waren. Dus mogten zelfs Prinſen, Graaven en Vryheeren, tot eene Huwelyks-Morgengifte niet meer geeven dan de waarde van 100 Marck; der Furſten Dienstmannen niet boven de 5 Marck; anderen niet meer dan een best Paard; een eigen Ridder niet meer dan een Os, en zoo vervolgens naar minder rang. En dit alles geſchiedde eer, om den Man in zyne bezittingen te handhaaven, dan om zig, op voorwaarden van Geld, onder het Vrouwlyke gezag te brengen. Ter beſcheiden bepaalinge nu van zulke Huwelyksgiften werd 'er eene gezette byéénkomst der Bloedverwanten aangeleid; die, na dat men omtrent de Voorbedingen overeengekomen was, met eene Vriendenmaaltyd beſlooten werd. Dit gebruik, dat ook nog heden ſtand houd, hebben onze Voorouders veelligt overgenomen van de Romeinen, by welken de Ouders van de Bruid, na de getroffen voorbedingen, gemeenlyk een Huwelyksſluitmaal gaven (*) En op deeze byéénkomst volgde dan

Zie ALKEMADE, *Hollands Tiende-recht*, I. Deel. Cap. XII.

(*) Zie ROSINI, *Antiq. Rom.* L. V. Cap. XXXVII. en

dan weldra de plegtige Ondertrouw; die in vroegere dagen slegts onder de wederzydsche Familie geschiedde, dog in laater tyd door de openbaare Wet bekragtigd moest worden, gelyk ook nu de gewoonte is.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wanneer men deezen tyd van plegtige Ondertrouw vastgesteld heeft, maakt men zulks, naar ieders rang, met min of meer staatlykheid, by monde of by brieven, aan de Naastbestaanden of Vrienden bekend. En de bestemde tyd daar zynde, gaat het Paar ter Ondertrouw, vergezeld van toestemmende Ouders, Voogden of Getuigen, naar den eisch der Wetten. De Bruid word gemeenlyk door haare Moeder, en de Bruidegom door zyn' Vader geleid; by mangel hier van verzoekt men de Voogden en Nabestaanden, of verkiest een' Vriend en eene Vriendin tot getuigen. Zy begeeven zig dus, (naar ieders goedvinden, met meer of minder statie,) in de Steden, naar het Raadhuis, en ten platten Lande naar de Secretarye, of ook wel naar een der Predikanten van de Publieke Kerk. Ter behoorlyker plaatse gekomen zynde, worden zy

en BRISSON, *Selecta ex Jur. Civ. Ant.* p. 532. Ook schynt dit gebruik al zeer oud te zyn; men vind 'er reeds eenig voetspoor van in 't Huwelyksfluitmaal, dat LABAN gaf, toen hy zyne toestemming tot het Huwelyk van REBECCA met ISAAC, aan ABRAHAMS Knegt, verleend had. Gen. XXIV: 32—54.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zy, door de daartoe bevoegde Heeren, na de vereischte ondervraagingen, volgens 's Lands Wetten, in Ondertrouw aangenomen; waarop men hen als Bruid en Bruidegom begroet. Deeze plegtigheid heet *ten Ondertrouw* of *ten Aantekenen gaan*; dog het onderſcheid van plaatſen, daar zulks geſchied, heeft ook aanleiding gegeeven tot de ſpreekwyzen van *op het Stadhuis*, *voor Commisſarisſen*, *voor den Baljuw en Secretaris*, of *by den Dominé te gaan*. Te Amſterdam noemt men het wel byzonder *voor de Roode Deur gaan*; om dat de Heeren Commisſarisſen van Huwelykszaaken aldaar, oudtyds, vergaderden in een Vertrek in de Oude Kerk, dat met eene rood geſchilderde deur geſlooten was (*).

Op deeze Ondertrouw volgt de openbaare afkondiging in een der Kerken van den heerſchenden Godsdienst, voor hun, die tot denzelven behooren; dog voor zulken, die van eene andere Gezintheid zyn, geſchied dit op het Raadhuis; ten einde een ieder, die eenige verbintenis met één der Ondertrouwden, of een anderen grond van tegenſpraak, mogte hebben, zyn recht kunne doen gelden. Dit noemt men *de Geboden ſtuiten*, gelyk men het afkondigen *het gaan der Geboden* heet; en van zulk een Paar zegt, dat het *onder Geboden ſtaat*. Die afkondiging geſchied gewoonlyk drie Zonda-

(*) Zie J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, II. Deel, Bl. 96. in Fol.

dagen agter elkander; en 't Paar heeft dus, gelyk men zegt, drie Proclamatien of Geboden; na welker afkondiging de Trouw vervolgens voltrokken word. Dan, by noodige gevallen, als 'er gewigtige reden voor zyn, vergunt de Overigheid, op een heusch verzoek, wel eens eene ſpoediger voltrekking van 't Huwelyk. — Alle deeze gebruiklykheden zyn over bekend; dog de orde der zaaken eischte eene beknopte melding van dezelven; en ik vlei my nu vervolgens nog wel iets te zullen mededeelen, dat veeler nieuwsgierigheid meer voldoening zal geeven. Het gewaagen van de duuring der drie Huwelyks Geboden naamlyk, leid ons thans tot het beſchouwen der Plegtigheden, die in dat tydsverloop plaats hebben. Dezelven zyn by onze Natie, en vooral by onze Landlieden, vry aanmerkelyk. Men vind hier omtrent verſcheide oude gebruiken, of daarvan ontleende gewoonten, die der aantekeninge wel waardig, en niet algemeen bekend zyn; hetwelk my beweegt, om die plegtigheden, byzonder van onze Landlieden, ter deezer gelegenheid, voor te draagen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wanneer een jong Paar Bruid en Bruidegom word, is het eene algemeene gewoonte elkander wederzyds een geſchenk te doen, of iets, als men zegt, op Trouw te geeven. De Trouwgifte der oude Batavieren beſtond in een paar gekoppelde Osſen, en een opgetuigd Paard; om te kennen te geeven, dat zy een jok van gemeen-

TACIT. *de Mor. Germ.* Cap. XVIII.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zaamheid aangongen, en onderling, lydzaam en kloekmoedig, in vrede en oorlog, in allerleien arbeid en gevaar, wilden deelen. Een zinnebeeld, inzonderheid dat der gekoppelde Osſen, 't welk men naderhand, by veele Volkeren, voor ene juiste ſchildery van het Huwelyk gehouden heeft. By eenigen onzer oude Landzaaten was 't, en 't is vermoedelyk ook hier en daar nog by ſommigen onzer tegenwoordige Ingezetenen, in gebruik, dat men een Penning dwars doorzaagde; waarvan ieder der verloofden een ſtuk behield. Dezelve wierd op zoodanig eene wyze doorgezaagd, dat elk ſtuk nimmer met het ſtuk van een anderen Penning volkomen konde ſluiten; des de wederhelft volſtrekt die der Gelieven moeste zyn. Men maakte ze meestal uit oude Penningen met twee hoofden: en my valt nog in, zulke doorgezaagde Ducatonnen met twee hoofden gezien te hebben. Ook zyn my wel geſchroefde Bruilofts-Penningen voorgekomen; die, van binnen hol zynde, als eene Doos op elkander ſlooten, en waarſchynlyk tot dit zelfde oogmerk dienden. Dit gebruik ſchynt my mede van Romeinſchen oorſprong; om dat men, nu en dan, zeer oude dusdanige tweehoofdige Penningen, overdwars doormidden gezaagd of gevyld, en aan ketentjes hangende, hier te Lande gevonden heeft. Daar benevens weet men dat onze Voorouders, en die gewoonte begint weder te herleeven, ſomtyds Ringen lieten maaken, welken uit

twee

twee opéén ſluitende hoepjes beſtonden, die met eene zekere kunstgreep los of vast gemaakt wierden. Ieder der Verloofden pronkte met de helft van zulken Ring, tot dat de trouw voltrokken was; en vervolgens droeg de Vrouw die beide inéén ſluitende Ringen altoos, of aan haar middelvinger, of, en wel meest, aan den rechter Duim, als een zegel der Rechterhand. En hier uit heeft men het gebruik der Hoep- en Duim-Ringen af te leiden. In laatere dagen, en nog heden, beſtaat dit geſchenk, vooral by de Roomschgezinde Hollanders, in een Gouden Ring, die de Bruidegom aan de Bruid vereert, zelfs wel lang voor dat ze aangetekend worden. Deezen Ring draagt zy aan haare linkerhand, tot op den Trouwdag; wanneer dezelve plegtig aan de rechterhand geſtooken word. Hier mede word de Trouw, welke tot op dien tyd, door het wederſchenken van den Ring, nog afgebroken kon worden, voor onverbreekbaar gehouden. En van daar is het, dat alle de getrouwde Vrouwen den Ring aan de Rechter-, en de Vrysters dien aan de Linkerhand draagen. De Bruidegom ontvangt mede van de Bruid een diergelyken Ring, of eenig ander geſchenk; dog hy blyft den Ring, (wat dit onderſcheid betekent kan ik niet raaden,) zelfs getrouwd zynde, nog aan de Linkerhand draagen. Dit gebruik, zo gemeen ten platten Lande, is in de Steden grootlyks afgenomen; de masſive Gouden Ringen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

 heb-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hebben 'er veelal plaats geruimd voor minwaardige Galanterien van Pinsbek, of Fransch Goud en Engelsch Zilver. Dan, by deftige en vermogende Familiën, of onder aanzienlyke Burgers, zyn de Geſchenken van ſchoone Edelgeſteenten, Oorliëtten, Ringen en Borstſieraaden, nog zeer gewoon. Men maakt ook in onze dagen, als of de goede trouw haare kragt verlooren hadde, ſchriftlyke Verbintenisſen, daar onze Voorvaders niet om dagten. In navolging hiervan ſchryven veelen der Landlieden mede het eene of andere Briefje; waartoe zy zig wel eens, als ware 't met Inkt niet kragtig genoeg, van hun bloed bedienen, ſchryvende daar mede in de eene of andere konſtige Figuur, en veelal in die van een Hart. Dit zweemt eenigzins naar de gewoonte der Indiaanen, die hun Huwelyk, door het wonden van de Armen, of het drinken van hun Bloed, bevestigen. Dan wat doet de Liefde niet? Verſtandige overweegingen zyn dikwils niet beſtand tegen Minnedweeperyen.

Zo dra de Ondertrouw van een jeugdig Paar in een Dorp bekend is, heeft het de gelukwenſchingen der jonge Lieden af te wagten. Op den eerſten Zondag, na den Kerktyd, ſpreeken Knegtjes en Meisjes elkander af; zy gaan gezamentlyk naar het Huis van de Bruid; werwaards de jonge Dogters, door de naaste Buurmeisjes geleid, en niet lang daar na door de Knegtjes gevolgd worden. De Bruid ſchenkt aan de eer-

eerften" een kopje Thee, en de Bruidegom onthaalt de laatften, naar zyn vermogen, met Bier of Wyn: gemeenlyk geeft hy aan dit Gezelfchap, dat niet lang vertoeft, een Gefchenk in Geld; 't welk een der naaste Gebuuren, of der kundigften ontvangt. De blyde Jeugd beraamt vervolgens hoe en waar dit Geld te verteeren; en laat de verdere beftelling aan eenige Knegtjes en Meisjes over, die veelal in eene naastgelegen Herberg, de noodige fchikking tot het *Vetje*, gelyk zy 't noemen, maaken. Een halfvat Bier, benevens Kaas en Brood, is 't gemeene onthaal; dog by ruimer gifte fchaft men ook wel Visch, of Vleesch, en Ham, benevens Wyn; maar men dekt geen Tafel, om kwanswyze niet aan te gaan tegen de oude Keuren; welken alle zoodanige gezette Maaltyden verbooden, of in verfcheiden byzonderheden zeer ftipt bepaald hebben (*). Op den vastgeftelden Teer-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

(*) Men heeft hier te Lande verfcheiden Keuren, die gefchikt zyn, om de kostlykheid en pragt in 't houden van Gastmaalen te beteugelen; 't zy dat dezelven by gelegenheid van Huwen, Gebooren worden of Sterven, voorvallen. Die deeze Keuren begeert na te gaan, kan ze ten overvloede vinden, in de bekende Verzameling van *Nederlands Displegtigheden*; welken genoegzaam alle Liefhebbers onzer Vaderlandfche Historie bezitten; waarom ik het niet noodig agt dezelven hier of vervolgens altoos te berde te brengen. Alleen wil ik den oplettenden nog wel in bedenking geeven; of men niet zou mogen gisfen, dat deeze Keuren, die meestal ook het getal der Gasten bepaalen, tevens het

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Teerdag komt dit Gezelſchap, ter bedoelder plaatſe, byéén; elk vind 'er zyn Lief, volgens afſpraak, of hy kiest 'er een uit den hoop. Men voegt zig, na eenige vrolyke kouteryen, ſpeelen of zingen, aan Tafel; en 't komt veelal zeer wel, dat 'er eene ongedekte Tafel is; alzo die vrolyke Boertjes eene geregelde Tafel wel dra in wanorde zouden brengen. Met den aanvang heeft hy, die het beſtuur van 't Vetje heeft, nog wel iets te zeggen; maar het duurt, onder het leegen van de Fles, niet lang, of elk houd zig even geregtigd tot den Disch; en 't gaat 'er dan zelden recht beſcheiden toe. Als de Schotels en Fleſſen geleegd zyn, dat al vry ſpoedig geſchied, beginnen ze te zingen en te ſpringen; en als het geſchonken geld dus verteerd is, komt hy, die eene goede Beurs heeft,

het ſtaatkundige oogmerk hadden, om veele ſamenrottingen tot muitery en oproer te meerder voor te komen? Van die natuur is, onder veele anderen, tot een voorbeeld, de Keure van Baljuw en Welgeboren Mannen van Rhynland, op den 12. July 1575. In dezelve wordt gekeurd en vastgeſteld: „ Dat „ niemant vermogt eenige vergadering of ſamen„ komst binnen zynen huize te maken, of houden, „ 't zy onder den naam van Kindermaaltyden, Brui„ loften, Doodmaaltyden, Kermisſen, of eenige „ dergelyke Feesten of Maaltyden, om eenige „ vrienden of vreemden chier aan te doen, daar op „ eenen tyd meer dan 12 Perſoonen by den anderen „ zouden zyn, behalven het Huisgezin, ten zy met „ voorgaande conſent van den Officier van de „ plaats". Zie *Keuren van 't Baljuwſchap Rhynland.* Bladz. 487, enz.

heeft, voor aan. Elk houd dan zyn eigen gelag, 't zy in Wyn, Bier of Brandewyn met Suiker. De Geest word hier mede leevendiger, de Keel gladder, en de Beenen vlugger; men danst, en is den geheelen nagt door vrolyk. De Bruid en Bruidegom, zoo ze niet van een laagen ſtand zyn, woonen dit Feest niet by; zy komen wel eens ter loops in 't Gezelſchap, om de juichende gelukwenſching te ontvangen, en drinken 'er eene teug, of zingen en ſpringen een poosje mede; doch ze verwyderen zig wel dra ſtilletjes, en laaten de Gasten in volle vreugd. Dit alles heeft by uitſtek plaats by 't huwen van jonge en nooit getrouwde Perſoonen; ook is 't nog al gebruikelyk, als jonge Weduwen of Weduwnaars een tweede Huwelyk aangaan; dog dan komen 'er mede gehuwde Perſoonen op het Vetje; maar in geval van bejaarde Huwelyken, heeft men doorgaans alleen een vriendlyk Buurbezoek.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Voor 't overige heeft men, geduurende het tydsverloop der Huwelyksgeboden, zoo buiten platten Lande, als in de Steden, buiten de zoogenoemde Gebodemaalen, welken hier en daar nog gebruikelyk zyn, ook herhaalde bezoeken by de Wederzydſche Familiën, om de onderlinge genegenheid te betuigen, tusſchen welken het ondertrouwde Paar ook wel eens een Gastmaal of Voorbruiloft geeft aan de Nabeſtaanden, en goede Kennisſen, met welken zy gemeenzaam verkeerd hebben. En by dit al-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gemeene komen nog al eenige byzonderheden, die wy niet wel met ſtilzwygen voorby konnen gaan; als daar is het maaken van Eerepoorten, Bruiloftskroonen, en dergelyken.

Het opregten van Eerepoorten geſchied gewoonlyk voor de Ambagtsheeren, Baljuwen, Secretarisſen, Predikanten, en andere ſtaatlyke Lieden. Onze Dorpelingen, en vooral de Roomschgezinden, die het verſieren hunner Autaaren en Kerken gewoon zyn; vind men daarin ongemeen handig; en de Noord-hollanders, zoo de ondervinding my niet bedriegt, munten 'er boven allen in uit. Het komt my voor dat de Noord-hollanders, die zoo veel ophebben met hunne Speelhuizen zeer zindelyk te maaken, en door hunne Hout-Zaagmoolens allerlei Latwerk by de hand hebben, door de gewoonte 'er by uitſtek in ervaren zyn; dat hunne Buitenplaatſen en Tuinen ten klaarſte toonen. Nooit ſtond ik, om dit in 't voorbygaan te melden, meer verzet over hunlieder konst en ſmaak in dit opzicht, dan by de laatſte komst van zyne Hoogheid, ter Stede Purmerende. De geheele Stad was een Lustpriëel; de konſtige Eerenpoorten, beſtaande uit Palm en Bloemen, aan Latwerk gevlogten, en de groene Slingers, die men kruiswyze, van huis tot huis, dwars over de Straaten, welken met Palm beſtrooid waren, gevlogten had, maakten, dat men eer onder een doorgaanden Berceau, of eene Gaandery van vrolyk groen,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

groen, dan in eene Stad, ſcheene te wandelen.

Wat nu verder het vlegten der Bruiloftskroonen, die men ſomtyds aan de Huizen, of ook wel in de Bruiloftskamer hangt, aangaat, dat ook by de Huwelyken van aanzienlyke Burgers plaats heeft, dit is veelal het werk der Speelnooten; dog in gevallen van plegtige inhaalingen en ſtaatlyke Bruiloften word zulks door het geheele Kerspel verrigt. Deeze Kroonen beſtaan gemeenlyk uit twee halve Hoepeltjes, die kruiswyze over een geheel Hoepeltje geſpannen, te ſamen verknogt, en met Palm, benevens Roozen of andere Bloemen, naar de tyd geeft, omvlogten worden. Men ſtrikt 'er voorts Waaiertjes van gecoleurd Papier, en Vlaggen van Klatergoud aan. Midden in de Kroon hangen de door één geſlingerde of enkele naamen der Gelieven; ook wel Cupidootjes, en twee veréénigde Harten of Rechterhanden; en ſomwylen hegt men 'er een Wiegje of ander tuig, dat op de Luurmand zinſpeelt, in; wanneer 'er geen kwaadaartige ſchertzery te dugten ſtaat. Deeze toch heeft onder de Landlieden ook wel eens plaats. Als de Bruid of Bruidegom zig te vooren vergreepen hebben, of als 'er wat jongs voor den tyd gekomen is, zyn de Spotters al gaauw op de been, om eene Kroon van gekapt Stroo, of Strooien Poppen, hier of daar aan 't Huis te hangen; gelyk men ook ſomtyds, in de Steden, op derzulker Stoepen gehakt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

hakt Stroo werpt. Is de Bruid of Bruidegom een der Dorpelingen ontvryd, dan ſtrooit men Gras, Stroo, of Zand, langs den weg, van het eene tot het andere Huis. En ſoortgelyke ſchertſeryen gaan onder onze Landlieden veelvuldig in zwang.

Dan laat ons, hiervan afſtappende, de zoete Bruid haar Suiker zien omdeelen. Het is naamlyk eene algemeene gewoonte onzer Dorpelingen, (en die 't niet doet opent de kakelende monden der ſnappende Buurwyven,) de Buurkinderen, in dien tyd, te gedenken. Sommigen verzoeken de Kinderen aan Huis, en onthaalen dezelven op Chocolaad, Saliemelk, Koek en Suiker; dog anderen deelen een Papier met Suiker rond. Zoo was men ook oudtyds in de Steden gewoon, houten vierkante Doozen, met groene ſtrikjes verſierd, en met allerlei Suikergoed vervuld, om te deelen. Dit gebruik is thans genoegzaam afgeloopen; egter ziet men 'er nog eenige overblyfſels van in het uitdeelen van Hypocras, of gecaneelden Wyn, in met Lintjes verſierde Matte Flesſen. Deeze zoogenaamde Bruidstraanen beſtaan, by ons Landvolk, uit Brandewyn, of ook wel Rooden Wyn met Suiker; waarop de naaste Buurvrouwen genoodigd worden; die, by mangel hiervan, de Bruid *eene goore Bruid* noemen, en aan dezelve een treurig Huwelyk voorſpellen.

Onder des nadert de Trouwdag; en men ſchikt zig, een dag of twee voor denzelven,

tot

tot het Palmknoopen. De Speelnooten en de Naastbeſtaanden komen dan byéén, om de Bruiloftstafel met Palm, Lovertjes en Bloemen te verſieren. Men knoopt den Maagdepalm, door zyne ſlingeragtige lange takjes, best hier toe geſchikt, verzilverd en verguld, aan één, en ſlingert denzelven, festoenswyze, op den Tafel, om de Kandelaars, Kannen en Glazen. Nog ſomtyds, dog minder dan voorheen, bedient men zig ook van deeze Palmſlingers, ter oppronkinge van een groot ſtuk Linnen, het *Bruiloftskleed* genoemd; dat met Palm, benevens Gouden en Zilveren Lovers en Bloemen, verſierd, aan den Wand gehegt is, ter plaatſe daar de Bruid en Bruidegom aan Tafel zullen zitten; hebbende dan veelal de opgemelde Bruiloftskroon boven het hoofd hangen. Voorts word de Tafel ook met Lovertjes beſtrooid; men vouwt de Servetten netjes, beſteekt ze met Bloemen, en tekent dezelven met de vergulde Naamen der Gasten, of ſteekt 'er Naambriefjes, met daartoe vervaardigde Printjes, in, die meermaals in de gedaante van een Hart geſneeden zyn. Gewoonlyk worden de Gebuuren, met derzelver Kinderen, verzogt, om deeze opgeſchikte Bruiloftstafel te zien. De Bruiloftstafel dus verſierd hebbende, denkt men om de Strooimande op te ſchikken, met Palm en Lovers, en ſomtyds ook met eenig Suikergoed te voorzien. Oudtyds maakte men veel werks van eene konſtig verſierde Strooimande, die by den

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den Burgerſtand nog in gebruik is; dog in welker plaatſe de Aanzienlyken zig van eene eenvoudige Zilveren Schotel bedienen. Na dit alles brengt men de Slaapkamer in orde; en de Speelmeisjes, die Bed en Deekens aartig weeten te verſieren, ſcheppen niet zelden vermaak in de Gelieven, ten geheimſte, eene geestige poets te ſpeelen; gelyk de Speelknegtjes den Sleutel zoeken te bekomen, om het jonge Paar kwanswyze te plaagen.

Als eindelyk de Trouwdag daar is, word de Bruid, door haare Speelnooten, gepalleerd of opgeſchikt. Oudtyds kleedden zig de Bruid en Bruidegom in eene deftige zwarte kleeding, dat ook nog by veele Burgers en den Boerenſtand plaats heeft; dog by Aanzienlyken verkiest men thans, naar den heerſchenden ſmaak, veelal gecoleurde Stoffen. Onder den opſchik, naar 's Lands wyze, bevind zig veelal een Bouquet van leevende of gemaakte Bloemen, in 't welke de naamen van Bruid en Bruidegom door elkander gevlogten zyn. Men maakte in vroeger dagen, als iets der Natie byzonder eigen, ongemeen veel werks van de Hairen der Bruiden te vlegten, en derzelver Lokken, op eene bevallige wyze, langs de Schouders te laaten zwieren; dan de veelvuldige veranderingen van het Hoofdſieraad hebben deezen opſchik dikwerf doen verwisſelen. Wyders zat de Bruid, ouwlings, wanneer zy in orde gekleed was, in de Bruiloftskamer, te pronk

Vergel. Bl. 560. en 568.

pronk of te pryken, om de Buurvrouwen aldaar af te wagten. En terwyl deezen, op een heuſchen dronk ontvangen zynde, haar begroetten, en met haar een ronden dans deeden, kwam de Bruidegom, die haar een gebloemd Kroontje, dat by Vermogenden zelfs met Paarlen en Juweelen bezet was, aanbood, en 't zelve op haar hoofd zette, om 'er mede naar trouwen te gaan; van waar het ſpreekwoord, *het Kroontje daar de Bruid om danst.* Van dit gebruik vind men hier en daar nog eenig overblyfſel, byzonder in Amſterdam; daar men, in 't midden der nieuwſte Modes, nog zoo veel van de oude gewoonte, als elders, ontmoet. 't Is naamlyk, ten minſte by eenigen van den Burgerſtand, aldaar nog gebruikelyk, dat de twee naaste Buurvrouwen verzogt worden, de Bruid te komen zien, zoo als zy in orde gekleed is; die als dan, vriendlyk onthaald zynde, de Gelieven geluk wenſchen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Op het vertrekken deezer Gebuuren vergadert de Familie; en de Speelnooten vervoegen zig, in Bruiloftsgewaad, by de Bruid en den Bruidegom. Zy geleiden dit Paar ten Huize uit, tot over de Stoep; die reeds voor den dageraad met Palm, Lovers en Bloemen beſtrooid is; waar mede men ook de Huisdeur wel verſiert (*). De Strooi-

(*) Veelligt is dit wel van de Romeinen ontleend; 't was ten minſte by hen gebruikelyk, als blykt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Strooijuffer en Strooijonker gaan vooraf, met de Strooimande; buiten de Deur gekomen zynde, wenden zy zig fluks om, en treeden zagtjes agter uit, terwyl zy de Gelieven tot op eenigen afſtand van het Huis beſtrooien; wanneer de Strooiſter doorgaans de Mande met het overſchot boven beider hoofd omkeert; en met haar Strooijonker agter het Paar volgt. Op het Land gaan ook de Speelnooten ſomtyds met de Bruid en den Bruidegom naar de Kerk; en het Paar word, in 't wederkeeren, op dezelfde wyze ontvangen, als het uitgeleid is: dit noemt men *in- en uitſtrooien.*

Deeze of ſoortgelyke plegtigheden blyven, in eene mindere of meerdere maate, nog al in zwang, by onzen Burgerſtand; maar zyn onder de Grooten bykans geheel buiten gebruik geraakt. 'Er ſchynt by veelen een geest van veragting voor de Huwelykspleg- tig-

blykt uit JUVENALIS, die *Sat.* VI. *v.* 51, 52 en 79. hierop oogende, zegt:

. . . *necte coronam*
Postibus, & denſos per limina tende corymbos.
Ornentur postes, & grandi janua lauro.

Dat is.

Vlegt kranſen aan uwe Deurſtylen, en beſtrooi den dorpel braaf met klimopbladen. Laaten uwe Deurposten met ſchoone Lauwertakken verſierd worden.

tigheden te heerſchen, en 't is als of men 'er eer in ſtelle, dat men zonder eenige ſtaatlykheid huwt. Men gaat, zonder van iemand vergezeld te zyn, ja zelfs Bruid en Bruidegom wel afzonderlyk, in eene dagelykſche kleeding, om in ſtilte te trouwen. En als wilde men zulks nog meerder nieuwigheid byzetten, begeeft men zig, als ter ſluik, naar eene Franſche of Engelſche Kerk, om aldaar in den Echt verbonden te worden; ſchoon men geen woord Fransch of Engelsch verſtaa: zoo dat de Koster genoodzaakt zy hen in 't oor te ſluisteren, als zy *Oui* of *Jes* hebben te zeggen, of knielen moeten, enz. Intusſchen zyn egter onze deftige Burgers, in de Steden, nog al meerendeels voor het houden van een plegtigen Bruiloftsdag. Dit getuigen veele Koetsſleeden te Amſterdam en te Haarlem, benevens een aantal van Koetſen, wier gebruik de Vermogenden den braaven Burger, op deszelfs verzoek, gunſtig toeſtaan, mitsgaders de Huurkoetſen, byzonder in andere Hollandſche Steden, ten overvloede. De zwierige opſchik der Paarden, en de verdere tooi, doet ontegenzeggelyk zien, dat de Burgerſtaat deeze Feestlykheid in hoogagting houd. In Leiden was 't, maar weinig tyds geleeden, (en 't is nog niet geheel buitengewoon,) zeer gebruikelyk, dat de deftige Burgers, met hunne Speelnooten, in een Tentjagtje, een toertje door de frisſche Gragten der Stad deeden, zig vervolgens vrolyk van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van Boord ter Kerke begaven, en, getrouwd zynde, in haare Echthulk weder t'huiswaards voeren. Men kan, om dit ter loops aan te tekenen, na genoeg gissen, hoe gemeenzaam het gebruik van zulke Tentjagtjes voorheenen was, in vergelyking met den tegenwoordigen tyd, als men bezeft, dat 'er, voor dertig a veertig jaaren, wel 100 zodanige Schuitjes gevonden wierden; en dat 'er nu, op zyn meest, 8 of 10 zyn, welker Verhuurders den naam van *gepriviligeerde Schuitevoerders* hebben.

Bovenal houden onze Landlieden het nog voor deftig, een behoorlyken en den Volksaart eigen Bruiloftsdag te vieren. De Boerenſtand gaat ſtaatlyk ter Kerke; en vaart of ryd derwaards, naar de gelegenheid der plaatſe. Het Vaartuig pronkt met eene Kroon aan de Mast, en is wel voorzien van Vlag en Wimpels. Die met zyne Bruid in eene Chaiſe ter Trouwplaatſe rydt, ſchikt het Paard met ſtrikken en kwikken keurig op. De Zweep, met Linten omvlogten, klapt in de hand des Bruidegoms; de Bruid heeft eene mande met Suikergoed op den ſchoot, en ſtrooit hetzelve gulhartig voor de Buurkinderen uit. Als de Boerenſtaatſie zyn volle beſlag heeft, word deeze Chaiſe gevolgd van andere Rytuigen, waarop de Speelnooten zig bevinden, die, mede ryklyk van Suikergoed voorzien, hetzelve in de Buurt rondsomme te grabbel werpen. Als het Paar getrouwd is, ſtygt men

men op het Rytuig, legt de Zweep over het Paard, en ryd lustig rond, onder het gejuich van Hollandſche Minnedeuntjes: Aan heulen en zoenen is 'er dan, volgens eene recht oude Hollandſche gewoonte, geen gebrek; ieder Bruggetje, of Bonte Koe, is voor de zoete Jeugd, en een Geestigen Vryer, de leus voor 't geeven van minzaame poesjes. Intusſchen ſtaat de Buurt al van verre te luisteren, naar het geklater der Zweep, dat de wederkomst van het jonggehuwde Paar aankondigt; en 't duurt niet lange, of zy hooren de Bruiloftsdeuntjes, het gelach en 't gejuich van *Heul*, *Heul*, ja zelfs de klappende kusjes, door de dreeven galmen. Zoo dra het Rytuig ter bedoelder plaatſe nadert, rolt het *veuls geluk Bruidje*, van de welmeenende lippen der Gebuuren; en ieder treed toe, om den Bruidegom de rechterhand toe te reiken; tot dat, het Paar in Huis geſtrooid zynde, de Deur geſlooten word; en zy zig in 't midden der Bloedverwanten en Feestgenooten bevinden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie VAN HEEMSKERK, *Batav. Arcadia*, Bl. 128–143.

Hier worden de zegeningen der Ouderen vervangen door de gelukwenſchingen der Feestelingen; en men ſchikt zig aan den Disch. Zoo 't des namiddags zy, (dat thans genoegſaam algemeen is,) drinkt men Thee of Koffy. Gezeten zynde, bieden de Speelnooten den Bruidegom eene met linten en bloemen beſtrikte Tabakspyp, en eene fraaije Tabaksdoos aan; ook ſchenkt een vermogende Bruid dan ſom-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

tyds eene Zilveren Tabaksdoos aan den Bruidegom. Etlyke Landlieden hebben veel op met deeze zoogenaamde Bruigomspypen; dat gemeenlyk zwierige Monsterpypen zyn; hoedanigen men in de mandjes der fyne Pypen als eene toegifte vind; of wel zoodanige zeer lange Pypen, die onder den naam van *Pruisische Pypen* bekend staan. De Bruidegom bewaart deeze zyne versierde Pyp veelal met groote zorgvuldigheid; en dezelve word naderhand in de beste Kamer opgehangen, of in de Porceleinkas, of elders, by des Bruids Bouquet, weggeleid. Een Veender toonde my eens, uit dien hoofde, als iets zeldzaams, de Pyp, daar hy, dertig jaaren geleeden, op zyne Bruiloft, en ook op zyn Vyf- en twintwigjaarig Feest, uit gerookt had; en ik ken 'er, die deeze hunne Pyp telkens op de Verjaaring van hunnen Trouwdag gebruiken, om dezelve, door den tyd, git zwart te rooken; waarin de Boeren meermaals eene aartigheid stellen.

Wanneer het Gezelschap, onder het Thee of Koffydrinken, en het Tabakrooken, een uur of twee in huis gezeten heeft, staat men op, en de geheele stoet schikt zig tot eene kuiering door het Dorp. De nieuw gehuwden gaan meestal voor op; doch somtyds ook de Strooiers en Strooisters, als ze jonge Kinderen zyn; de overigen volgen paar aan paar. De Knegtjes hebben doorgaans lange Pypen in den mond, en ieder Meisje pronkt met een Bloemtakje

op

op de borst. Dus wandelt men het Dorp rond, tot dat men aan 't Huis, daar de Bruiloft zal gehouden worden, wederkeert. Vermoedelyk is dit nog een overblyffel van een oud Hollands gebruik, dat, ten minſte onder de *Schermers*, in Noord-holland, plaats gehad heeft, na het houden van de Bruiloftsmaaltyd. De Bruidegom, naamlyk, liep dan, met eenen grooten ſleep, naar eene Herberg, en zond van daar eenige jonge Lieden, om de Bruid uit het Huis haarer Ouderen te haalen. Deezen kwamen met de Bruid te rug: voor haar droeg men een overvloed van eeten en drinken, tot een bewys, dat ze haare Ouders niet uit gebrek verliet; en agter haar volgde eene menigte van de Gasten; die, als zegenpraalende, onder Vaandelgezwaai, met Zang en Spel, de Herberg naderde. Aldaar gekomen zynde, werd 'er op nieuw gebruiloft; en na dit alles geleidde de Bruidegom zyne Bruid, als ware hy nu volkomen in den Echt bevestigd, t'huiswaards.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ZOETEBOOM, *Zaanl. Arkadia*, Bl. 419.

Men neeme hier in opmerking, hoe 't niet vreemd voorkome, dat men in dit gebruik der Schermers, benevens in hunne gewoonte van eene Kermisvryster te zoeken, waarvan wy voorheenen gewag gemaakt hebben, den grondſlag der bekende vertellinge vind, raakende de Schermerhornſche Vrystermarkt, of het koopen der Vrysters en Bruiden te Schermerhorn: daar de Ouden niets van melden, en waar omtrent de dertele P. DE NEIN,

Zie boven, Bl. 969.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

in zyn ſchandlyken *Lusthof des Huwelyks*, geen geloof verdient. Wy houden deeze Schermerhornſche Historie, die door de pen van eenen weelderigen Schryver zoo veel beſpottend gerugts gemaakt heeft, voor niets anders, dan voor een eerbaar en vermaaklyk ſpel van jonge Lieden, by welken meermaals ſoortgelyke grappen voorvallen. Dus heb ik, onder andere ſnaakeryen van die natuur, op zeker Dorp, daar een aanzienlyk Bruiloftsvetje gegeeven wierd, eenige Meisjes wat kregel waren om te komen, en het getal der Knegtjes vry groot was, een Jongen hooren omroepen, dat zoo eenige Vrysters genegen mogten zyn om een Vryer te hebben, zy zig in de Herberg hadden te vervoegen. Meermaals zingt men in zulke Gezelſchappen ook wel het verkoopen van eene Vryster of Bruid, naar het bekende deuntje:

Hawaar Boer is 'er een Kermisvrouw, enz.

Alle deeze en dergelyke grappen, waar onder het nog gebruikelyke verkoopen der Bruid, waar van zoo terſtond nader, behooren tot de geoorlofde vermaaken en ſtoeieryen der Jeugd; en zoo iemand, op het bywoonen van zulke gebruiken, 'er terſtond eene daadlyke Huwelyksbevestiging van wilde maaken, zou hy toonen weinig oordeels te bezitten. Het beſchryven van de gewoonten eener Natie, naar derzelver aart, vereischt te veel oplettendheid, om

'er

'er dus los overheen te ſpringen; en hy ſtelt zig zelven ten toon, die aan de eenvoudige zeden van een Volk een belachelyken draai geeft. Dog laat ons wederkeeren tot onze Bruiloftsgasten. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zoo draa het Gezelſchap, na 't voltrekken deezer wandelinge, aan 't Bruiloftshuis gekomen is, geeft de vrolyke Jeugd zig over aan 't zingen en ſpringen; terwyl de bezadigden en bejaarden te ſamen kouten; men drinkt tusſchen beiden eene frisſche teug; en houdt hier mede aan tot dat men ter Tafel gaat. In 't ſchikken der Gasten aan den Disch houden onze Landlieden de trappen van Bloedverwantſchap vry wel in 't oog. Veelal zitten de Speelnooten ter wederzyde van de Bruid en den Bruidegom, en dan worden de Ouders of Voogden tegen over de Gelieven geplaatst; of anders, als men dus niet met Speelnooten aanzit, hebben de Ouders of Voogden hunne plaats ter wederzyde van het Paar, en de overige Gasten volgen in den rang van hun Verwantſchap. Men vind aan Tafel, naar de verſchillende manieren van onthaalen, van alles vol op; en ſchoon de Boerendisch min pragtig zy dan die der Stedelingen, dezelve is egter wel zo voedzaam. De Tafel onzer Landlieden pronkt niet met kunstryk Beeldwerk en Zuikergebak; het welk al van ouds by de Natie zoo overdaadig gemeen was, dat het der Overheid noodzaakte, om die pragt met ſcherpe Keuren tegen te gaan. Zoo

DE HOL-LAND-SCHE NATIE.

vind men nog eene Keure van Amſterdam, van 29. January 1655, tegen de kostlyke Bruiloften; waarin ook wel byzonder verbooden word, „ eenige Gentiljesſen, ge-„ goten of fyne Suiker, op het tweede „ geregt op te zetten, ter boete van hon-„ derd gulden". Laatere tyden egter hebben dat gebruik doen herleeven: en men heeft zulks, ik beken het, ten uiterſte bekoorelyk gemaakt. Men weet, door behulp van Saxiſche Beeldjes, en allerhande gegooten en gebakken Suikergoed, Gaanderyen, Hoven, Paleizen, Zeën met Schepen, Waranden met Dieren, enz. wonderlyk fraai in 't kleen te vertoonen; en vormt, op eene aartige wyze, zinnebeeldige Figuuren, die toepasſelyk zyn op den Handel of de Eerampten der Gehuwden, en de byzondere omſtandigheden van het Feest. Zulks maakt de Bruiloftstafel onzer Aanzienlyken ongemeen pragtig; en 't ſtaat ten uiterſte bevallig voor het oog. Maar met dat alles voldoet dezelve niet meer aan 't oogmerk van eenen gullen Disch, dan eene Bruiloftsmaaltyd onzer Landlieden; op welke het, ſchoon 'er geen vreemde en zonderling toegemaakte Spyzen gevonden worden, aan Visch, noch Vleesch, of dergelyken, mangelt, en daar Hollands Zegen, Boter en Kaas, niet in geringagting is. Wyders hoort men, zoo wel by de Landlieden als onder de Stedelingen, gemeenlyk, terwyl men nog aan Tafel zit, een Huwelyks-Zang opheffen.

Onze

Onze Hollanders, die eene natuurlyke geneigdheid voor de Dichtkunst hebben, toonen zulks boven al op de Bruiloften; en 'er word naauwlyks een Bruiloftsfeest, hoe gering ook, gevierd, of 'er moet een Gedichtje, al ware het nog zo kreupel, opgeneuried worden. Eertyds liep men in dezelven zeer hoog met zinſpeelingen op de naamen der Gelieven; dat heden bykans volſtrekt gewraakt word. Dan, 't zou weinig moeite zyn te toonen, dat men hier, gelyk in veele gevallen, van het eene uiterſte tot het andere overſlaat; maar zulks zou ons te ver buiten ons beſtek vervoeren. Bepaalder ter zaake, hebben wy hier nog te melden, dat men, op het leezen deezer Bruiloftsverzen, of met het afloopen van de Maaltyd, onder de Aanzienlyken, oudtyds gewoon was, fraaie Zilvere Penningen aan de Gasten uit te deelen. Men liet naamlyk zinlyk geſtempelde Penningen, met betrekkinge tot het Huwelyk, ſlaan, en beſchonk hier mede de Gasten; vanwaar 'er nog veele zulke Penningen onder de Liefbebbers berusten. Dit was eenigermaate eene navolging van de Strooipenningen onzer oude Vorsten en Graaven; welken by hunne Huwelyken dergelyke Penningen, onder 't Gemeen, lieten uitſtrooien. Toen in vervolg van tyd de Graveerkunst hier te Lande begon te bloeien, nam het gebruik deezer Penningen af; en men ſneed, op een plat ſtuk Zilvers, de naamen van Bruid en Bruidegom, met een versje, of iets

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

iets anders, dat op de omſtandigheden toepasſelyk was, in een kransje. In laatere dagen, dat ook nog heden min of meer ſtand houd, viel men, in een ſoort van navolging van dit oude gebruik, vooral te Amſterdam, in den ſmaak van Bruiloftsprinten te laaten graveeren; en die, of als eene enkele Gedagtenisprint, op zig zelven te ſchenken, of als eene Tytelplaat voor de Bruiloftsdichten te voegen. Op deeze Printen bedient men zig gemeenlyk van de Wapens, de gevlogten Naamen en Zinnebeeldige tekenen van den Handel, de Geleerdheid, of byzondere Liefhebberyen, naar maate van de verſchillende omſtandigheden der Echtgenooten. Meermaals vertoonen zy een Trouwtempel, met Hymen, Venus, Cupido, en een Huwelyks Altaar, of dergelyken; met verſcheiden veranderingen, naar de kunst en vindingrykheid des Graveerders. De beroemde Graveerder, B. PICART, was een der eerſten, die zig daar op toelei; en naderhand hebben de Konstgraveerders onzer dagen hierin uitgemunt; dog niemand was, myns oordeels, in dit ſtuk aangenaamer, mitsgaders ryker van vinding, en bevalliger in het ſchikken der Beelden, en 't uitdenken der Huwelyks prieëlen, dan de kunstryke JAN PUNT; die eene menigte deezer Printen gegraveerd heeft: welken, in 't rood, blaauw, of zwart gedrukt, in ieders handen zyn. Ik agt my te meer verpligt om dit te melden, nadien ik wel meen te weeten, dat geene an-

andere Natie ons daarin is voorgegaan; 'er zyn my althans, onder de printkonst, geene zodanige Printen vóór dien tyd bekend.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als de Maaltyd geëindigd is, begint men op nieuw te zingen en te danſen, veelal onder het ſpeelen op eene Hobo of Vedel. In de oude Landskeuren, ter ſtremminge van overtollige kosten, vind men ook, met opzicht tot Bruiloften, gewag gemaakt van Pypers, en die met Seyden ſpeelden. Eene der oude Keuren van Groningen bepaalt deswegens, „ dat men niet meer Speellu- „ den en ſel hebben dan twee of vier Pypers, „ of twee of drie die met Seyden ſpeelen, „ by tien marck toe broke; en dat men „ elcke pyper niet meer en ſel geeven dan 15 „ olde Vlaemſche, by tien marck toe broke". De eerstgenoemden, of de Pypers, hadden vermoedelyk een Muziek-Inſtrument, als den Doedelzak; en de laatſten, of Seydenſpeelers, zyn, naar alle waarſchynlykheid, Lierſpeelders (*) geweest; hoedanige Speellieden men overvloedig in de Schilderyen der oude Schilderbaazen vind afgebeeld. Dan de Hobo, en vooral het Veeltje, heeft deeze oude Speeltuigen van de Bruiloften verdreeven. Onder dit danſen, dat by de Boeren meest in een rondendans, in welken het jonge Paar zig ook bevind, beſtaat, danst men, zoo men zegt, de Bruid ter

Zie de Stads Oude Keuren. IX. B. Art. 5.

(*) *Seyde*, zegt KILIAAN, is *Snaere*, Chorda, *Germ. ſeyten. Seyden-ſpel*, Fides, Lyra. *Germ. ſeyten ſpil.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ter bedde; doch ze word midlerwyl, door de Speelnooten en Gasten, als 't ware, met geweld geſchaakt; en de Bruidegom krygt zyne Bruid niet weder, dan op voorwaarde van een Onthaal of tweeden Bruiloftsdag, of andere toezeggingen van die natuur; waar door hy de Bruid van de Speelnooten koopt. Dit noemt men *de Bruid verkoopen*; hoedanig iets ook in de Steden in zwang gaat; alwaar de Koopprys, onder de Aanzienlyken, veeltyds een kostlyk Vischmaal is; des men, door een Bruidegoms Vischmaal, meerendeels het Koopmaal der Bruid te verſtaan hebbe. Men oordeelt den Bruidegom hiertoe te meer verpligt, om dat het al vry een beſtendig gebruik is, dat de Bruid, of haare Ouders, de Bruiloft bekostigen. De Bruidegom beantwoord dan hier aan op zyne beurt; en dit ſlaat vervolgens, by de meeste Huwelyken, tot op de wederzydſche Bloedverwanten en voornaamſte Gasten over; die beurtlings de Gelieven, met meer of minder Gezelſchap, deftig onthaalen. Dit heet in de Steden *de Wederom-Bruiloft*, en by de Boeren, *het Weerom-Vetje*, *den Trouwkoek*, enz.

Wanneer de Bruid verkogt is, word ze door haare Speelmeisjes naar de Slaapkamer gebragt: en intusſchen doet elk der Speeljonkers zyn best, om een ſtrik of kwik van de Bruid te bemagtigen, zelfs tot den Kouſeband toe. Die deezen heeft is de Keuning; draagt denzelven, geduurende de overige Feestpartyen, om de Kuit, en is ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gehouden dien wel te bewaaren. Heeft zulk een kwant een Speelnootje, waar mede hy eenigzins verbonden is, zoo vereert hy haar dien Kouſeband na het Feest, als eene zekere voorſpelling van beider Ondertrouw. De verdere Gasten pronken insgelyks met de veroverde Linten en Bloemen, op den Hoed of den Hemdrok; en hy die niets heeft, tragt iets van den Tafel-opſchik te verkrygen. Dit is mede al van ouden oorſprong. De Bruid gong, in vroegere dagen, als boven gemeld is, met een Bloemkransje, of Kroontje, naar trouwen: en dit Kroontje, dat zy op de Bruiloft bleef draagen, ſtond, als men de Bruid naar bed danste, ten doel der handigſte Knaapen. Dit noemde men, *om het Kroontje van de Bruid danſen.* Nademaal nu deeze Kroontjes, gelyk alvoorens aangeduid is, dikwerf eene merkelyke waarde hadden, zoo ſloeg het wel eens tot krakeelen over; en het Mesje gong by de Boeren van leer; dat mede aanleiding gegeeven kan hebben tot het Plakaat, van het jaar 1589, en 1628; by 't welke een ieder verbooden word, op Bruiloften met Geweer of Wapenen te komen. Ik twyffel zeer, of 'er by deezen dans niet nog eenige byzonderheden plaats gehad hebben, die zulk een prys naar kunst deeden winnen. Hadden onze oude Schryvers, (zoo als ik nu onbeſchroomd, en ondanks eenige berispers, die zulke aantekeningen te laag agten, doe,) de gewoonten hunner tyden geboekt,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

boekt, onze Eeuw zou grootlyks aan hun verpligt zyn; nademaal 'er dan zoo veele duisterheden in de handelingen onzer Voorvaderen niet zouden zyn. Zoo heeft het gebrek van kundigheden, en veelligt eene misduiding der gewoonte van de Bruid te verkoopen, mag men denken, den grond geleid tot het averechtſche denkbeeld van het zoo veel gerugtsmaakende *Jus primæ Noctis*, of het Regt der Dorpheeren op den eerſten Nagt; naamlyk ter vleeſchelyke byſlaapinge by de Bruid, tot hun Regtsgebied behoorende, op den eerſten Bruiloftsnagt; dat naderhand, zoo men wil, met Geld afgekogt wierd. Nooit heb ik my, over dit ſtuk denkende, kunnen verbeelden, dat dit Regt immer indiervoegen by onze oude Landzaaten ſtand gehad zou hebben; of dat een Volk, het welk overal als zeer kuisch en vryheidlievend voorkomt, zig zou hebben kunnen overgeeven, tot zulk eene verregaande ſlaaverny. En wie zal kunnen vermoeden, dat onze Hoog-Adelyke Dames een zoo haatelyk Regt immer zouden gedoogd hebben? Te meer daar het, ſchoon ze anders al niet vreemd waren van Minneſluikeryen, zoo ſtrydig was met derzelver bekende hooghartigheid. Ik voor my althans kan onze Adel van zulk eene laagheid niet verdenken, en ik geloof niet dat dit Regt op die wyze, als men het overbrieft, ooit in onze Gewesten plaats gehad heeft; een Regt, welks uitoeffening in onze groote Dorpen ook al vry wat in ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gehad zou hebben. Aanneemelyker komt het ons voor te denken, dat de Dorpheeren, die over veelerleie omſtandigheden iets te zeggen, en daar uit een baatig Regt hadden, dus ook voor hunne toeſtemming, tot het Huwelyk der Ingezetenen, eene erkentenis in Gelde konden eiſchen. Zulk een Regt van erkentenis is beſtaanbaar; maar een Lyflyk Regt kan 'er niet wel plaats gehad hebben; daar 't den Hollander altoos tegen de borst was, een Lyfeigen te zyn. Uit dien hoofde heeft dan veelligt een Bruidegom, voor en aleer hy zyne Bruid in den eerſten nagt beſliep, eene zekere ſomme gelds aan den Heer moeten geeven, onder den naam van *Bruidgeld*; met welken dit gemeende Regt van byſlaapen ook uitdrukkelyk benoemd word. Het ſtond dus, daar de eerſte nagt byſlaapens voor de weezenlyke voltrekking van het Huwelyk gehouden word, eenigermaate gelyk met de betaaling van 's Lands Regten op het Trouwen, die voor de voltrekking van het Huwelyk betaald moeten worden. Zoo bezitten nog ſommige Heerlykheden het Regt van Steekpenning of Bruidsgifte voor de Vrouwen der Heeren: en in den Dorpe en de Vrye Heerlykheid Warmond, heeft, indien ik 't wel hebbe, nog een Regt van jaarlykſche Nieuwjaarsgifte plaats; moetende ieder Huis, op dien dag, één, twee, of meer duiten, op breuke van eene dagelykſche verdubbeling der ſomme, betaalen. Dat nu wyders de Staaten dit Regt, in laater

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ter tyd, met geld zouden hebben laaten afkoopen, is mede tegen alle waarſchynlykheid. Dog men weet dat de Staaten, zedert de Graaflykheid in hunne handen viel, en zy het hun ontwrongen Gezag weder magtig wierden, de zoogenaamde Regten der Heeren, en derzelver verregaande afperſingen, grootlyks beſnoeid hebben. Het kan dus zeer wel zyn, dat zulks ook plaats gehad heeft met opzicht tot dit Bruidsgeld; en dat zy hetzelve, ter weeringe van misbruiken, die daar omtrent ingeſloopen waren, op een gematigder prys ſtelden. Ook heeft men niet te twyfelen, of de Staaten zullen dit Regt, zoo zy 't al, in onkunde van deszelfs oorſprong, lyflyk verſtonden, en zig naar 't algemeene begrip uitdrukten, volgens het regt van een vry Volk begreepen hebben.

Dan wy ſtappen hier mede van dit onderwerp af, om onze Hollandſche Bruid, welke wy tyd gaven om in de armen haares Bruidegoms te rusten, by het openen haarer Slaapkamer te ontmoeten. Wanneer het jeugdige Paar, na den liefſten ſlaap hunnes leevens, ontwaakt, en van 't Mingenot verzadigd, ter bedde uitryst, vervoegt zig, in de Steden, eene Dienstmaagd, met de Moeder, of ook wel eene der Speelmeisjes, aan de Slaapkamer. Als de Bruid dezelve op het aankloppen geopend heeft, word zy heuschlyk begroet van de blyde Moeder en 't vrolyke Speelmeisje; terwyl de Dienstmaagd een Waschvat met zuiver water en een

een rein Servet den jonggetrouwden aanbied; welke moeite de Bruidegom beloont met de milde gifte van een deftig Kleed, of iets dergelyks. Dit noemt men *het Morgenwater brengen*, en *het Bruidsftuk ontvangen*. Op het Land, daar men minder aan plegtigheden gewoon is, gefchied het openen der Slaapkamer met minder omflags; nogthans is 'er de Morgengroet der Moeder, en het Bruidsftuk voor de Meid, mede in zwang. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vervolgens wagt men de Morgengroet en de Gaven der Bruiloftsgasten; al van oudsher hier te Lande gebruiklyk geweest is; mogelyk wel in navolging der Romeinen, wier Bruiden, nu Vrouw geworden, den Bruidsfluier afleidden, en van een ieder aanfchouwd en begroet wierden. Onder onze Dorpelingen, komen alle de Bruiloftsgasten des anderen daags, of ook wel wat laater, naar elks omftandigheden, om de jonggetrouwden te begroeten. Ieder vereert hun het een of ander ftuk Huisraads; als Tafels, Stoelen, Porcelein, enz.; het welk zy dankbaar ontvangen. Niet zelden voegen de Bouwboeren, ten aandenken van hun Beroep, by hunne giften, een kop frisfchen Room, met een gefchenk van verschgekarnde Boter. En daar benevens gaan, meest overal in Rhynland, ook de Buurvrouwen de jonge Vrouw begroeten. De twee naaste Gebuuren gaan voor, met een groot glas vol Wyn of Brandewyn met Suiker, waarin een geftrikte Kaneelftok

 ftaat.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtaat. Het glas word haar met eene teug toegebragt; men wenscht haar geluk in de Buurt, en dat zy haar Gezin met gezonde Spruiten moge zien vermeerderen; verzoekende tevens dat zy den Kaneelſtok tot het eerstkomende Kindermaal zal bewaaren. De jonge Vrouw neemt dit aan; en als het Glas, rondgaande, ledig word, vult zy het weder; onthaalende haare Buurvrouwen zo wel, dat dezelven met vrolykheid te rug keeren. Hier en daar noemt men dit wel, *de Bruids Lakens opneemen;* doch beſcheiden Leezers zullen my zekerlyk niet vergen, dat ik deeze ſpreekwyze opheldere.

Hier mede zyn de voornaamſte Huwelyksplegtigheden volbragt; op dezelven volgt gemeenlyk het Vischmaal, waar voor de Bruid verkogt is; en naderhand houd men de plegtige wederreizen, met de verdere vrolyke partyen, die deezen vergezellen. Geduurende deezen tyd, zeggen onze Landzaaten niet onaartig, *de Speelman zit nog op 't Dak.* Met deeze ſpreekwyze geeven zy te kennen, hoe alles tot nog in vreugde is; en dat de jonggetrouwden eerst in 't vervolg zullen ondervinden, wat het Huwelyk in heeft; 't welk ons de verdere beſchouwing der Landsgebruiken, by de Geboorte der Kinderen, naar den wensch der Gehuwden, eenigzins zal voordraagen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Betreffende de Vrugtbaarheid, Geboorte en Opvoeding der HOLLANDEREN, *benevens hunne Plegtigheden, daar toe betrekkelyk.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het Huwelyk heeft, naar de wettige oogmerken van welmeenende Echtgenooten, ten gevolge, het voortplanten van hun Geslagt. Dit is eene volstrekt natuurlyke eigenschap van alle dierlyke Weezens; welke men ook, by uitneemendheid, aan het voortreflyk heerschende Weezen, den Mensch, eigen vind: en 't is zelfs eene eigenschap, waaruit de Natuurkundigen de kragtige gesteldheid der Natiën afleiden; weshalven wy dezelven, ten aanzien van onze Hollanders, niet onaangemerkt kunnen laaten. In 't algemeen mag men deswegens wel zeggen, dat het by onze Natie, inzonderheid by de Landlieden, en vooral by de Zeelieden, vry vast gaat, dat de Vrouw, zig kort na het Huwelyk, zwanger bevind; dus binnen het jaar Moeder is, en den Man Vader maakt van een Zoon of eene Dogter. En schoon 't niet wel mogelyk zy, verder eene bepaalde gemiddelde rekening op de Vrugt-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

baarheid der Hollanderen te maaken, heeft egter de weetgierigheid van verſcheiden Liefhebbers dit ſtuk al tot een merkelyken trap nageſpoord. Wy zullen, gelyk wy met de Huwelyken, om reeds gemelde reden, gehandeld hebben, ook omtrent de Vrugtbaarheid ten kortſte te werk gaan; en ons dus wederom van de Lysten der Heeren KERSSEBOOM, STRUYCK en anderen, bedienen; met byvoeginge onzer opmerkingen desaangaande. Gaarne wenschten wy dit ſtuk in zyne volkomenheid te kunnen voordraagen; doch wy zeggen met KERSSEBOOM (*), „ om tot de volkomen zeker„ heid te geraaken van het effectif getal der „ Kinderen, jaarlyks in deeze Provintie „ gebooren, zoude het nodig zyn, dat in „ alle de Steden en Dorpen opgenomen „ wierd, uit de reſpective Registers der „ Gedoopten, en aantekeningen der Ge„ boorenen, het veritabel getal ſederd ee„ nige jaaren: het welk voor een particu„ lier ondoenlyk is". Dit zo zynde, moeten wy zulks agterwegen laaten; en vinden het deswegen best om ons te bepaalen tot de opgave der naastbykomende Tafelen van dien Heer: te weeten, die geenen, welken op de algemeene verdeeling van Zuid- en Noord-holland rusten; die, hoewel ze uit eene calcule opgemaakt, en aan gebreken

(*) *Proeven van Politike Rekeningen*, door KERSSEBOOM, *Eerſte Verzameling*, bladz. 38.

ken onderhevig zyn, egter door daar op volgende proeven bevestigd zyn geworden. DE HOLLANDSCHE NATIE.

De eerste algemeene Hoofdverdeeling deezer Tafelen, met letter A getekend, strekt zig uit over al het Land, gelegen ten Zuid-Oosten van den Hollandschen Ysfel, die over Ysfelmonde in de Maaze valt; en vervolgens ten Zuiden van de Maaze, die langs Rotterdam, by den Briel, in Zee loopt; grenzende aan de Provinciën Utrecht, Gelderland, Brabant en Zeeland.

Die generaale Hoofdverdeeling behelst de Steden Dordrecht, Gornichem en Schoonhoven, met den Briel (*); en vervolgens deeze Onderdeelen.

I. Het platte Land, gelegen tusschen de Rivieren den Ysfel en de Lek; zynde dat van Ysfelstein met den Krimpenerwaard, en de daar in en omstreeks liggende Gehugten; die allen opgeteld zyn in onze Geographische Beschryving, welke na genoeg hier mede overéénkomt.

II. Het

(*) Volgens een getrouw berigt, ons door den Heer KLUIT, nopens den Briel, heuschlyk toegezonden, zyn 'er, van 't jaar 1747 tot 1766, in den Briel gedoopt 2163 Kinderen; welk getal na genoeg strookt met dat van den Heer KERSSEBOOM, die in 40 jaaren 5316 gedoopten telt. Wy hebben dit hier wel in 't voorbygaan willen aantekenen, maar 't naauwkeurige berigt zelve wagt eene betere plaats, wanneer wy over de gezondheid onzer Streeken, als der vrugtbaarheid voordeelig, zullen handelen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

II. Het platte Land, gelegen tusſchen de Lek, de Maaze, de Waal, en het Gelderſche; waarin voornaamlyk het Land van Vianen, het Graafſchap Leerdam, het Land van Gornichem, de Alblasſerwaard, en 't Land van Liesveld.

III. Het platte Land, gelegen tusſchen de Waal, de Maaze, het Brabandſche, den Biesbosch, en het Haringvliet, tot in Zee; behelzende dus Loeveſtein, het Land van Altena, dat van Heusden, de Langeſtraat, en 't geen voorts langs den Brabantſchen Zoom gelegen is; als mede de Eilanden Overflakkee en Goedereede.

IV. Eindelyk, het platte Land, gelegen tusſchen den Biesbosch, de Maaze, die voorby Dordregt en Rotterdam loopt, het Hollands-Diep en Haringvliet, tot in de groote Zee; zynde hiertoe betrekkelyk het Eiland van Dordregt, het Land van Stryen, het Land van Putten en Voorn, dat van Ysſelmonde en Rhoon, met Rozenburg en Blankenburg.

De tweede algemeene Hoofdverdeeling, letter B, bevat de Steden Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Gouda en Rotterdam, met Schiedam, en vervolgens deeze Onderdeelen.

I. Het platte Land, van omtrent het Huis Marquette af, tot Hillegom ingeſlooten; en wyders het geene tusſchen het Y, het Huis Zwanenburg, en 't Haarlemmer-Meer ligt; benevens de Landen aan den Duinkant, en de Zee, in die Streek gelegen.

II. Het

II. Het platte Land, van Lisſe af, tusſchen het Haarlemmer-Meer en de Zee, en voorts geheel Rhynland.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

III. Het platte Land, tusſchen het Y, het Huis Zwanenburg, en 't Haarlemmer-Meer, tot den Overtoom, in den Slooterban; met geheel Amſtelland, het Kwartier van Weesp, Muiden en 't Gooiland.

IV. Het Waterſchap van Woerden, het Kwartier van Oudewater, en 't geene verder tusſchen den Binnen-Ysſel, den Rhyn, en de Gouwe, buiten Rhynland, gelegen is.

V. Geheel Schieland en Delfland, (buiten Haagambacht;) wyders het platte Land, gelegen tusſchen de Gouwe, den Ysſel, de Maaze of de Merwede, de groote Zee en den Rhyn; wordende Rhynland hier uitgezonderd.

VI. Eindelyk, 's Graavenhage, met Haagambagt en Scheveningen.

De derde algemeene Hoofdverdeeling, letter C, bevat geheel West Vriesland en het Noorder-Kwartier; waarin gelegen zyn, de ſtemmende Steden, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikkendam, en Medenblik, met Purmerend, en vervolgens deeze onderdeelen.

I. Het platte Land, van omtrent het Huis Marquette af, tusſchen de Noord-Zee en de Zuider-Zee, de Langereis, den Berkmeerder Dyk, de Noordwester Beemſter Ringſloot, en het Marker-Meer, ten einde van den St. Aagtendyk.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

II. Het platte Land, gelegen tusſchen de voorſchreeven Langereis, den Berkmeerder-Dyk, de Schermer- en Beemſter Ringflooten, met den Oudendyk ter eene, en de Zuider-Zee ter andere zyde.

III. Het platte Land, gelegen van de Zuider-Zee af, tusſchen den voorſchreeven Oudendyk, de Noordwester Beemſter Ringfloot, den Dyk benoorden het Wormerveld, het Marker-Meer en den St. Aagtendyk, aan den eenen, het Wyker-Meer, het Y, het Pampus, de Goud-Zee en de Zuider-Zee aan den anderen kant.

IV. Eindlyk de Eilanden Texel, Wieringen, Vlieland, ter Schelling, Ens, Urk en Marken.

In deeze Verdeelingen nu worden de benoemde getallen van geboorenen, op byzondere ondervindingen, en eene goede menigte van Geboorte Lysten, die wy hier kortheidshalven overſlaan, berustende, tot bepaalende getallen gebragt; welken wy, om ze beknopt in eens te kunnen zien, in een éénbladig Tafeltje hier nevens voordraagen.

Zie de nevensgaande *Tafelen*.

Op den grondſlag deezer tellingen ſtelt de Heer KERSSEBOOM, dat, zo menigmaal als 'er in deeze Provincie een Kind gebooren word, de masſa van 't geheele Volk is 35. Zulks vastſtaande, is het baarblyklyk, dat 'er, zynde het begroote getal der leevendgeboorenen 28000, in deeze Provincie daadlyk 980,000 Zielen leeven; als het product van 28000 met 35 vermenigdvuldigd.

Bl. 11.

STELKUNDIGE TAFEL.

Om met een opflag de naastkomende hoeveelheid der Geboorenen in Holland te kunnen beraamen; volgens den Heer W. KERSSEBOOM.

A.

EERSTE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.

	Jaarlyks gebooren.
In de Stad DORDREGT. - - -	680.
In de Steden GORNICHEM, SCHOONHOVEN en DEN BRIELE. - - -	400.
In de eerfte Onderdeeling op het platte Land. -	340.
In de tweede —— —— —— —— -	620.
In de derde —— —— —— —— -	1000.
In de vierde —— —— —— —— -	850.
Het geheele getal -	3890.

B.

TWEEDE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.

	Jaarlyks geblooren.
In de Stad HAARLEM. - - -	1450.
——— DELFT en DELFTSHAVEN. -	720.
——— LEYDEN. - - - -	1800.
——— AMSTERDAM. - - -	7000.
Onder de Jooden in AMSTERDAM. - -	570.
In de Stad GOUDA. - - - -	570.
——— ROTTERDAM. - - -	1600.
——— SCHIEDAM. - - -	230.
In de eerfte Onderdeeling op het platte Land. -	330.
In de tweede —— —— —— —— -	1280.
In de derde —— —— —— —— -	700.
In de vierde —— —— —— —— -	340.
In de vyfde —— —— —— —— -	1280.
In 's GRAAVENHAGE en HAAG-AMBAGT. -	1200.
Het geheele getal -	19070.

C.

DERDE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.

	Jaarlyks geblooren.
In de Steden ALKMAAR, HOORN en ENKHUIZEN.	1340.
——— EDAM, MONNIKENDAM, MEDENBLIK en PURMEREND. - -	380.
In de eerfte Onderdeeling op het platte Land. -	1100.
In de tweede —— —— —— —— -	520.
In de derde —— —— —— —— -	1400.
In de vierde —— —— —— —— -	300.
C. Het geheele getal -	5040.
B. - - -	19070.
A. - - -	3890.
Het geheele getal der drie Verdeelingen -	28000.

Deeze drie algemeene Optellingen, faamgenomen, geeven het getal van 28000 Kinderen, die, in Holland en West-Friesland, naastftelbaar, jaarlyks zouden gebooren worden.

digd. Deeze berekening heeft na genoeg het gewigt van eene aanneemelyke beraaming: dog nadien men zig, gelyk de Heer PALUDANUS zeer wel aanmerkt, altoos meer of min verlegen vind, met de Vreemden, de Jooden, en zekerlyk een groot getal van zulken, die vóór het toedienen van den Doop gestorven zyn, zoo kan zulk eene beraaming voor niet volledig gehouden worden, en 't is niet waarschynlyk, dat men dezelve immer volledig zal kunnen maaken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Even weinig kan men, uit het voorheen opgegeeven getal der Huwelyken, het naastdenkelyk getal der Geboorenen met genoegzaame naauwkeurigheid bepaalen; alzoo 'er geen regelmaatige gissing, over de vrugtbaare of onvrugtbaare Huwelyken, te maaken is. Edog, indien 't my geoorlofd zy hier omtrent eens te gissen, zal ik, myns oordeels, het getal niet verkleenen, wanneer ik vooronderstelle, dat een vierde van de door ons opgegeeven 124902 getrouwde Paaren jaarlyks vrugtbaar zyn; en dus voortbrengen, 31225, leevende Kinderen, met de Tweelingen door één geslaagen. Naar deeze ruwe rekening zou myn gegiste getal al vry na komen aan de bovengemelde beraaming van 28000 Kinderen.

Zie het voorgaande *Hoofdstuk*, in het *Tafeltje*.

Men moet wyders, dit onderwerp nagaande, hier vooral niet uit het oog verliezen de volkrykheid van ons Land. Deeze zou ons zekerlyk, indien men alle de behoorlyke Lysten by elkander had, zoo

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ik vast vertrouwe, een grondſlag ter berekeninge van eene nog vry grooter menigte van Kinderen, welken hier te Lande jaarlyks gebooren worden, opleveren. Ook twyfel ik 'er niet aan, of men mag onze Landzaaten wel onder de Vrugtbaarſte Volken van Europa ſtellen. De blyken hiervan zyn, met opzicht tot de groote Steden, niet ſchaars: men vind ze ten overvloede in het reeds aangehaalde Werk van den Heer SUSZMILCH; werwaards wy den Leezer wyzen, om dat het van te veel omſlags zou zyn, wanneer wy ons met het nagaan deezer vergelykingen ophielden.

Uit dien hoofde vinden wy ons ook eenigermaate genoodzaakt, om af te zien van eene nadere opgave van 't getal der gebooorenen, in veele byzondere plaatſen van ons Vaderland, ter aanduidinge van de verſchillende Vrugtbaarheid, zo verre men dezelve daar uit zou mogen afleiden. En wy laaten zulks te gereeder vaaren, om dat de weetgierige Leezer het zelve, met weinig moeite kan nagaan, in de bekende aantekeningen van den Heer STRUYCK. Men zal uit dezelven, om dit egter nog kortlyk te melden, gereedlyk kunnen opmaaken, dat ik niet geheel mistaste, wanneer ik, (de hooge Zuid-hollandſche Streeken, met die geenen, welken beneden, dat is, by Noordholland liggen, vergelykende,) beweere, dat 'er Streeken in ons Land zyn, die anderen in deeze vrugtbaarheid overtreffen. Ook zal eene oplettende beſchouwing dier

aan-

aantekeningen, met eene naauwkeurige vergelyking der Lysten van den Heer KERSSEBOOM, den Leezer, overeenkomftig met het geen ik in de voorige *Hoofdftukken*, hier en daar, wegens de Vrugtbaarheid van deeze en geene Streeken bygebragt heb, niet alleen dat verfchil van vrugtbaarheid toonen; maar hem tevens doen zien, dat het vooroordeel, als of onze wateragtige Noord-hollandfche Streeken onvrugtbaarer zouden zyn, dan 't hooger Zuid-hollandsch Gewest, niet beftand is, tegen een naauwkeurig onderzoek. Men zie deswegens nog de in alle deelen leezenswaardige Verhandeling van den Heer PALUDANUS, over het getal der Inwoonderen in en om Alkmaar; welke ons toont, dat Alkmaar geen minder aantal van Kinderen oplevert, dan andere plaatfen. Want terwyl de Heer KERSSEBOOM ftelt, dat 35 Perfoonen 's jaarlyks één Kind voortbrengen; zo heeft de Heer PALUDANUS, uit echte Lysten opgemaakt, dat 29 Perfoonen binnen Alkmaar 's jaarlyks één Kind voortgebragt hebben. Daar benevens wyst ons de Heer PALUDANUS, onder veele andere welberedeneerde aanmerkingen, in die Verhandeling aan, hoe het bykome, dat men, in de Noord-hollandfche Streeken, onder een byna gelyk, of zomwylen een minder, getal van Inwoonderen, een meerder getal van Gebooren en vind. Te West-Zaandam, by voorbeeld, kwamen, volgens de berekening van den Heer STRUYCK, uit 6315 Menfchen jaarlyks

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Holl. Maatfch. XIV. D. Bl. 574.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lyks ter waereld 254 Kinderen; en te Oost-Zaandam gaf een minder getal van 6241 Menschen 282 Kinderen. Zulks schynt in deeze plaatzen, die zo na by elkander liggen, en slegts door de Rivier de Zaan gescheiden zyn, een minderen en meerderen trap van vrugtbaarheid aan te duiden. Dan men heeft dit verschil, gelyk de Heeren STRUYCK en PALUDANUS wel aanmerken, niet toe te schryven aan eene mindere of meerdere Vrugtbaarheid der Vrouwen; of zulks te verklaaren uit meer soortgelyke wonderlyke vooronderstellingen: nadien 't alleen daaruit ontstaat, dat 'er op de eene plaats, onder een zeker getal van Menschen, meer getrouwde paaren gevonden worden, dan op de andere.

Zie *Uitgez. Verhand.* VII. D. Bl. 141.

Wy twyfelen mede in geenen deele, of men het verschil in 't getal der Gebooreenen, dat nu en dan in onze Steden plaats heeft, niet grootlyks hier uit hebbe af te leiden. Wy erkennen dit gereedlyk; maar vorderen tevens, en, naar ons inzien, met het hoogste recht, dat men ons ook toestaa, dat de Zeden, de Gewoonten, de Handel, de Aart, de Spyze en Leevensmanier, te gelyk zeer veel nadeels aan de gemeene Vrugtbaarheid van de eene of de andere plaats kunnen toebrengen. Dit is een natuurlyk gevolg dier omstandigheden; schoon de evenredigheid, ten aanzien van het geheele Volk, of liever, van het Menschelyk Geslagt, bestendig beklyve. 't Kan toch niet missen, als eene byzondere plaats voor

voor een tyd, en dikwerf jaaren agter elkander, aan byzondere Ziekten en Sterften onderhevig is, of zulks moet een nadeeligen invloed op de Vrugtbaarheid hebben. Ingevolge deeze ſtellinge, houde ik het daar voor, ten minſte als Geneesheer ſpreekende, dat de Vrugtbaarheid, onder onze gezondſte Landzaaten, Streeken en Steden, ſterker is, dan in de ongezonde of kwynende plaatſen; 't welk niemand my zal ontkennen, en dat ik in 't vervolg nader hoop te betoogen. Wy geeven derhalven deeze onze aanmerking niet op, tot eene volſtrekte gevolgtrekking over het gantſche Menschdom; waar omtrent wy ten volle overtuigd zyn, dat 'er eene genoegzaame evenredigheid over 't geheel plaats heeft: maar hebben hier mede het oog op de verſchillendheid der Inwoonderen, en der Streeken van ons Gewest: dat in een zoo kleen gedeelte Lands, zoo Volkryk, en zoo digt bewoond, zekerlyk verſcheiden opmerkingen aan de hand geeft, welken de aandagt van Vaderlanders en Vreemden ten uiterſte verdienen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat wyders de Vrugtbaarheid onzer Hollandſche Vrouwen, wel byzonder in het voortbrengen van Twee- en Drielingen, aangaat, het komt my voor, dat zulks hier te Lande zo ongemeen niet is, als men gewoonlyk denkt. Herhaalde opmerkingen ſchynen my grond te geeven, om te denken, dat eene Vrouw, vooral onder 't Landvolk, die eenmaal twee Kinderen te

ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gelyk ter waereld gebragt heeft, in 't vervolg meermaals Tweelingen baart, ja veelligt tot Drielingen overgaat. Ik schryf dit niet toe aan eene byzonderheid der Natie; want het heeft ook elders plaats; maar geef het op als eene aanmerking der natuurkundige overweeginge waardig: voor zoo verre hier uit blykt, dat de gestellen der Vrouwen, en derzelver bezwangering in deeze gevallen, gewis byzonder moeten zyn; het zy men deeze bezwangering gelykstondig, of by overbevrugting, (*superfœtatie*,) wille stellen.

Zie I. Deel. Bl. 248.

De geleerde ZUSZMILCH verhaalt, als iets ongemeens, de byzondere Vrugtbaarheid van een Huwelyk in Berlyn; alwaar eene Vrouw haaren Man, in den tyd van 4 of 5 jaaren, met negen Kinderen verrykte; brengende, in dien korten tyd, driemaal Tweelingen, en eens Drielingen, voort. Het geval is byzonder; dog het is op verre na zoo zeldzaam niet, als het geen ik, met volle zekerheid, hier myne Leezers kan mededeelen. — Ik heb de volgende egte geschiedenis ontvangen, uit den mond van een nog leevend persoon, die 'er betrekking toe heeft, en dezelve is wyders door leevende en zekere Attestatiën bevestigd; ze luid, volgens opgegeeven Attestatie, aldus:

„ *Jacob Kreket*, getrouwd zynde met
„ *Johanna van Rheenen*, toen dezelve den
„ ouderdom had van vier- en dertig Jaaren,
„ zoo heeft bovengenoemde *Johanna*, in
„ het

„ het eerſte jaar van haar Huwelyk, verwekt, t'eener dragt, vier Kinderen, drie Zoonen en eene Dogter; dewelken, by den Heiligen Doop, zyn genoemd *Abram*, *Iſaäc* en *Jacob*. De Dogter dood gebooren zynde, hebben deeze drie Zoonen drie weeken te ſamen geleefd; waar na 'er twee geſtorven zyn; te weeten *Abram* en *Iſaäc*. *Jacob*, de ondertekenaar deezer Attestatie, leeft nog, in den ouderdom van zes- en veertig jaaren, en is thans Gaarder, Schoolmeester en Voorzanger in den Dorpe van Voorhout".

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Na deeze geboorte van vier Kinderen, heeft de gemelde Vrouw, agtervolgende, gebaard, driemaal drie, vyfmaal twee, en tweemaal één, allen Zoonen. Zy heeft haar laatſte Kraambedde gehouden te Voorhout, bereikende den ouderdom van vyftig jaaren. Dus heeft bovengenoemde *Johanna van Rheenen*, binnen vyftien jaaren voortgebragt, vyf- en twintig Kinderen, die meerendeels byéén geweest zyn; en als men de vier eerſte Kraamlegers by elkander neemt, binnen den tyd van vyf jaaren, dertien Kinderen. Ook heeft de gemelde Zoon *Jacob Kreket*, by zyne Vrouw, mede Tweelingen verwekt gehad. Wyders, (en dit is zeer aanmerkelyk) zyn de Zusters van de voorſchreeven *Johanna*, met naame *Petronella*, en, zoo *Jacob Kreket* meende (*), *Geertruid*, alle drie van eenen Va-

(*) Deeze *Jacob Kreket*, uitlandig geweest zynde,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vader en eene Moeder, niet minder vrugtbaar geweest. *Petronella* gaf haaren Man, t'eener dragt, drie Kinderen, en teelde, by vyf Mannen, drie-en twintig Kinderen: dog de laatstgenoemde Zuster baarde ſlegts eenmaal, en bragt te gelyk ter waereld zes Kinderen (*); waarvan 'er vier in 's Graavenhage, in de Protestantſche Gemeente, gedoopt zyn. Deeze drie Gezusters, te gelyk zwanger zynde, hebben met haar drieën, in den tyd van één jaar, dertien Kinderen voortgebragt. Dit alles heeft *Jacob Kreket*, als Zoon van opgenoemde *Johanna*, in tegenwoordigheid van Getuigen, bevestigd; en is, nog leevende, gewillig, om zulks ten allen tyde te bewaarheden. Het geval is daar benevens by veele geloofwaardige Lieden bekend; vooral onder de Haarlemſche en Leidſche Schippery, en anderen, die dagelyks van Leyden en Haarlem met de Trekſchuiten heen en weder vaaren. Ook heb ik zelf de gemelde Vrouw meer dan eens geſprooken, en haar het geval hooren verhaalen; dog het dagt my wel der moeite waardig, my hier nog van het leevende getuigenis haares Zoons te bedienen.

Ter-

de, kan met geene zekerheid op den naam zynner Moeje aan, en heden is deszelfs Familie ver verſpreid.

(*) Dit overtreft nog het geval van *Serapia*, te Alexandrie, die vyf Kinderen te gelyk onder het hart droeg. Caji, *Digest. Lection. Antiq.* L. IV. C. 23.

Terwyl dit blad nog onder de Pers was, vond ik, in een zeer nuttig, onlangs uitgekomen, Werkje, getyteld: *Verzameling van naauwkeurige Lysten, enz. betreffende 's Graavenhage*, een Verhaal van dergelyke geſchiedenis, in 's Graavenhage of Haag-Ambagt, eigentlyk te Scheveningen; welk geval wy, om deszelfs merkwaardigheid, nog by het voorige zullen voegen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

„ *Michiel Willemze Kuiper*, en „ *Geertruy Roozendaal*, nagelatene Kinderen van „ *Kniertje Gerbrands*, zeg„ gen:

„ Dat haare voornoemde Moeder eerst „ is gehuwt geweest met *Willem Jacobs* „ *Kuiper*, en daar by heeft geprocreëert „ drie Kinderen, waar van de twee laatſte „ Tweelingen zyn geweest, en dat eenige „ weeken voor die Verlosſing haar voor„ noemde Man met een Pinkje was veron„ gelukt. Dat haar voorn. Moeder ander„ maal was gehuwt met *Simon Arentze Roo*„ *zendaal*, en daar by hadde geprocreëert, „ eerst Tweelingen, vervolgens op den 5. „ January 1719 was verlost van *vyf vol*„ *drage Kinderen*, zynde Meisjes, en *een* „ *onvoldrage*, 't welk men konde onder„ ſcheiden van wat Sexe 't zelve was, en „ van welke gemelde vyf kinderen, een „ dood, en vier leevendig waren geboo„ ren,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

„ ren, welke laatſte des anderen daags,
„ den 6 dito, ongedoopt, zyn overleden;
„ en dat naderhand dezelfde *Kniertje Gerbrands* nog vier Kinderen gehad heeft,
„ waar van de twee laatſte Tweelingen
„ zyn geweest; zynde haar laatstgemelde
„ Man, mede, gelyk de eerstgemelde, eenige weeken voor haar verloſſing van
„ gemelde twee Kinderen, met een Pinkje
„ verongelukt, waar na gem. Vrouw in
„ het Gasthuis gealimenteert, en aldaar in
„ het jaar 1762, in de maand April, overleden is.

, De voorſz. vyf Kinderen zyn in de Kerk
, op Scheveninge begraven, en 't geval is
, op de Sark te leezen'.

Nadien nu deeze geſchiedenis zeer veel overéénkomst ſcheen te hebben met het verhaal van *Jacob Kreket*, zoo geraakte ik in twyfel, of het niet wel het zelfde geval mogte zyn. Dit bewoog my, andermaal gemelden *Kreket* te gaan zien, om hem myn proefblad, benevens het verhaal uit het opgenoemde Werkje, voor te leezen, en hem deswegens te ondervraagen, in tegenwoordigheid van verſcheiden Lieden. By die gelegenheid betuigde gemelde *Kreket*, dat hem dit geval van Scheveningen zeer wel bewust was; dan dat het geen betrekking tot zyne Familie had; dat zyne Moeder en Moei, uit het hooge gedeelte van Zuid-holland, by 's Hertogenbosch geboortig, met geen Viſchers getrouwd geweest waren. Wyders verhaalde hy ons nog,

hoe

hoe 't hem geheugde, dat hy, een Kind zynde, met zyne Moeder van Delft op Rotterdam gevaaren was, en dat deeze Scheveningsche Vrouw zig toen insgelyks in de Schuit bevond. Beide de Vrouwen, zeide hy, verhaalden elkander, naar de manier der Wyven, hoe 't hun gegaan was, en myne Moeder herinnerde zig toen ook het geval van haare Zuster. De Schipper, dit gesprek dier Vrouwen aanhoorende, onthaalde haar vervolgens met Wyn; als hebbende twee Vrouwen te gelyk scheep, die by uitstek vrugtbaar waren. Voorts zou men, op het berigt van *Kreket* aangaande, uit zyn leeftyd, en zyne opgave, dat zyns Moeders Zuster, in 't zelfde jaar, toen hy gebooren was, ook haare zes kinderen gebaard had, moeten besluiten, dat de gevallen verschillen: want de Berigter nu 44 jaaren oud zynde, en de Scheveninger geboorte in den jaare 1719 voorgevallen zynde, zou 'er een tydsverschil van ongeveer elf jaaren plaats hebben.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wy deelen deeze gevallen mede, volgens de aanneemelykste berigten, en op 't verhaal van de naaste Bloedverwanten; zonder 'er iets by of af te doen; en oordeelen het zeer aanmerkelyk, dat het eene en 't andere geval omtrent denzelfden tyd geschied is.

Gevallen van die natuur, schoon geheel buiten den gemeenen regel, zyn egter van eenig gewigt, en vorderen onze opmerking

DE HOLLANDSCHE NATIE.

in 't beſchouwen der Natie; onder welke zy, gelyk de Heer SUSZMILCH, uit het door hem bygebragte geval, beſluit, „ eene on„ gemeene vrugtbaarheid te wege zouden „ brengen, indien zy, onder een Volk, „ zoo gemeen waren, als zy nu zeldzaam „ zyn". Intusſchen is 't egter met de zaak zoo geleegen, dat, hoewel dusdanige geſchiedenisſen onder de zeldzaamen gebragt moeten worden, de geboorte van Twee- of Drielingen nogthans hier te Lande niet gantsch buitengewoon te noemen zy. Nu en dan valt het, zoo in Zuid- als Noord-holland, nog al eens voor, dat 'er drie, t'eener dragt, gebooren worden; en de Tweelingen zyn, althans in de laatstgemelde Streek, al vry gemeen. Volgens de nadere ontdekkingen van den Heer STRUYCK, mag men redelyk gegrond ſtellen, dat 'er, onder de 72 gedoopte Kinderen, een paar Tweelingen gevonden word. En dat deeze evenredigheid ook na genoeg plaats heeft in andere Gewesten; des men onze Landzaaten, ook ten dien opzichte, niet zwakker of min vrugtbaar, dan veele andere Natien, vinde (*). Het ontbreekt ons tot nog aan volkomen Lysten, om zulks recht naauwkeurig na te gaan; dog het is te vermoeden, dat men het getal der Tweelin-

(*) Zie N. STRUYCK, in zyne *Nadere Ontdekking noopens den ſtaat van het Menſchelyk Geſlagt*, Bladz. 166—168. Men vind aldaar, buiten andere tellingen, byzonder tot ons onderwerp betrekke

lingen, indien men eens behoorelyke Lysten uit alle onze Dorpen by elkander had, nog aanmerkelyker zou vinden; en dat men, op 65 a 70 gedoopte Kinderen, wel een paar Tweelingen rekenen mag. Voorts merkt de Heer SUSZMILCH nog aan, dat deeze Kinderen, voor het grootſte gedeelte, in korten tyd, weder ſterven. En dit is, ten aanzien van de drie- vier- en vyflingen, wel waar; doch ten opzichte der Tweelingen geloof ik niet, dat zulks in Holland doorgaat; ik meen althans, raakende die geenen, welken ik gekend heb en nog ken, te hebben opgemerkt, dat hun ſterflot gelyk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

kelyk, de volgende opgave van vier Noord-hollandſche Dorpen.

	Gedoopt.	Tweel.	Driel.	Vierl.
Te *Oostzaandam*, in 111 Jaaren	17566	230	2	1
Te *Kwadyk*, in 107 Jaaren	1708	39	1	
Te *Broek* in Waterland, in 85 Jaaren	1807	25		
Te *Purmerland*, in 42 Jaaren	515	7		
	21596	301	3	1
Hier by voegt de Heer STRUYCK de opgetelde Kinderen van eenige Hoogduitſche Steden, maakende te ſamen een getal van - -	13092	181	2	
	34688	482	5	1

Waar uit blykt dat de evenredigheid van het getal der Tweelingen, in die Hoogduitſche Steden, zeer na dezelfde is, als in die Hollandſche Dorpen: want 181 met 72 vermenigvuldigd, geeft 13032, en 301 met 72 vermenigvuldigd, geeft 21672, en de getallen ſamengenomen, zynde, geeven 482, vermenigvuldigd met 72, een getal van 34704 Kinderen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lyk ſtaat met dat der eeniggeboorenen. Men kan dus de Twee- en Drielingen niet onder de volſtrekt zeldzaamen rekenen; maar als het getal, volgens de verhaalen, t'eener dragt hooger loopt, dient men wel wat omzigtigheid te gebruiken, eer men 't als geloofwaardig aanneemt. Wanneer LEEGWATER, in zyne *Kleyne Chronycke*, onder eenige notabele ſtuxkens, gewag maakt van eene Overzeeſche Vrouw, welke driemaal agter elkander zeven Kinderen t'eener dragt, en dus, in drie Jaaren, eenen twintig Kinderen, ter Waereld gebragt had; ziet men 't aan voor eene vertelling, welker geloofwaardigheid twyffeling onderhevig is. Op het verhaal, raakende de 365 Kinderen der Gravinne van *Hennenberg*, te *Loosduinen* gedoopt, ſtelt men de geloofwaardigheid ter zyde; en vind het waarſchynlyk, dat hier eene woordſpeeling plaats heeft, gelyk wy alvoorens gezegd hebben. Dan als ALBERTUS MAGNUS ons verhaalt, dat eene Vrouw in Duitschland, door eene Miskraam, 22 Kinderen, wier Lichaamen reeds gevormd waren; eene andere 70, en nog eene andere wel 125 Vrugten, omtrent een vinger lang, kwyt geraakte, bezeft men terſtond dat hier eene ontzaglyke vergrooting, en de loogenzugtige grolziekte, die by ALBERTUS MAGNUS meermaals gevonden word, plaats heeft. Maar met dit alles blyft in bedenking, of niet miswasſen en misgeboorten eenige aanleiding gegeeven mogen hebben,

Zie Bl. 772.

tot

tot zulk ſoort van berigten: 't is zeker niet onmogelyk, dat men daar door eenigzins in de maaling kan geraaken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tot een bewys hier van ſtrekke de misdragt, of de wangeboorte eener Amſterdamſche Vrouwe, welke ons de beroemde Ontleedkundige FREDRIK RUISCH (*) afgebeeld heeft, in zyne derde en vierde Plaat van het Derde Deel, het tweede *Anatomiſche Kabinet.* In de derde Plaat vertoont ons die groote Ontleedkundige een Kind van zes of zeven Maanden, met een Waterhoofd gebooren; en in de vierde geeft hy ons vyf verſchillende Figuuren, welke allen tot één Moederkoek behoord hebben, en te gelyk met het voorſchreeven Kind gebaard zyn. De origineelen beſtonden uit „een byzonder vreemde ſubſtantie, vervult met veele Kinderkens, „ omtrent van drie maanden". Deeze Kinderkens, of liever derzelver overal verſpreide deelen, ſchynen een bewys aan de hand te geeven, voor de mogelykheid van zeer veele Kinderen t'eener dragt. Wy ſtaan hier voor ſtil, en beoordeelen 't niet; doch het ſchynt ons, onder verbetering, toe, dat men zulks hier uit niet te ſpoedig behoort af te leiden. Elk afzonderlyk beentje of armpje is tog geen bewys voor een afzonderlyk Kind; en dus zyn dan alle de

(*) Zie FRED. RUISCH Werken, II. Deel. Plaat III en IV, benevens de Beſchryving.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

de byzondere deelen nog voor zoodanig een aanmerkelyk natuurlyk getal van Kinderen niet te houden. 't Is den Natuurkundigen te over bekend, hoe de verplaatsing der deelen, door ongelukkige omstandigheden, in de bevrugting, of in den aanwas der Vrugten, eene verbaazende menigte van Wanschepsels te wegen kan brengen; waar door niet alleen de voeten, maar ook de vingeren, op verschillende afstanden, uit hunne Gewrigten verzet zynde, de allervreemdste Weezens vormen (*).

Wy kunnen, uit dien hoofde, zulke afleidingen niet onder de geregelde geboorten betrekken; en zullen 'er ons derhalven niet verder mede ophouden; zoo min als met andere misdragten, wanschepsels, en verminkte Kinderen, die nu en dan in deeze Landen gebooren worden. Wy laaten dit over voor de zodanigen onzer Geneesheeren en Ontleedkundigen, die het spoor van den beroemden RUYSCH volgen; en hunne Afbeeldingen van veele wonderlyke Figuuren, met naauwkeurige beschryvingen, als pronkstukken in de Schriften der loflyke Maatschappyen plaatsen. Door deezen hunnen arbeid agten wy ons hier van te meer ontslaagen; en oordeelen het in dit ons Werk te onnoodiger, daar wy ons de Les

(*) Zie FRED. RUISCH, *Brief aan* M. VAN REVERHORST, I. Deel. Plaat XVII.

Les van den grooten ALBINUS herinneren; te weeten; dat, zoo men eens beweezen heeft, dat 'er in de Baarmoeder eenig wanstallig deel kan voorkomen, zulks ook in alle andere Deelen plaats kan hebben.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Liever willen wy, ons by de gezonde en welgeschapen Vrugten onzes Lands houdende, den Leezer, ten bewyze van de uitgestrekte vrugtbaarheid en kragt van voortteeling onzer Landzaaten, nog kortlyk melden, hoe 't voor deezen in Holland, dat ook nu nog wel plaats heeft, niet zeldzaam was, Echtgenooten te vinden, die uit hun echte Zaad, tot honderd, en meer, Telgen beleefden. Het Huisgezin van *Klaas Jansz. Eriks*, en deszelfs Vrouw, *Aagt Willems*, te *Barsingerhorn*, verdient deswegens eene byzondere melding. Dit echte paar, naamlyk, zag het getal der Kinderen en verdere Nazaaten, uit hun voortgekomen, tot honderd agt-en twintig toeneemen. Gemelde *Eriks* overleed, in 't jaar 1683, in den ouderdom van 86 jaaren en 5 dagen, en zyne Vrouw stierf, in 't jaar 1687, oud zynde 89 jaaren en 6 maanden. Een Lykgedicht, op het overlyden deezer oude Lieden diestyds gemaakt, geeft ons het volgende berigt van dit talryke Geslagt.

Wat had hy met zyn Vrouw van God ook wel een
zegen:
Thien Kind'ren hebben zy met vreugde hier verkreegen;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zy leefden in den Egt ruim *drie- en ſestig* Jaar,
In welken tyd in 't huys geen *eene Doode* waar.
Hun Kind'ren te zaam die zagen zy met eeren,
By beyd' *hun leeven* noch zo wonderlyk vermeeren:
Dat ſlegt van deeze *thien* een *tagtig* kwamen voort,
Waar heeft men byna ooit van deez'-gelyk gehoord?
Van deezen wederom zeer veele dat 'er Trouwden,
Die bragten metter tyd, *by 't leeven* van de *Ouden*,
Nog *agt- en dertig* meer, zo dat dit gantsch *Geſlagt*
Tot *honderd dertig* toe alreede was gebragt:
Niet dat dit groot getal toen leefde al te zamen:
O neen! maar ziet, zo veel van hen ter Weereld kwamen.
Dit hebben zy *beleefd*, dit hebben zy *gezien*,
Dat zulk een groote *Vrugt* kwam ſpruiten uit hen *Liën*.

Nog aanmerkelyker voorbeeld hier te Lande, is het geval van *Dirck Jonge Jansz.* van *Zoetermeer*, gehuwd met *Commertje Jans Cocken*; welke Vrouw, na dat zy, in den jaare 1574, Weduwe was geworden, haaren Man, tot in den jaare 1602, overleefde, en, naar luid van zeker daar op gemaakt Versje, byéén gezien heeft, een getal van 181 Kinderen, Kinds-Kinderen, en Kinds-Kinds-Kinderen. Dit talryke nageſlagt, zonder dat hier by de aangehuwde Mans of Vrouwen gerekend zyn, was zoo opmerkelyk, dat het *Pieter Lourisz. van Hoorn*, getrouwd met *Annetje Klaasz. Knynenburg*, bewooge, om de kosten te doen, van alle die afſtammelingen, naar het leeven,

ven, te laaten ſchilderen. Dit is ter uitvoeringe gebragt, door den beroemden Schilder BERKHEYDE; denkelyk door JOB (*), die zig meest op het Pourtretſchilderen toegeleid heeft: de Tronietjes zyn veelal door mishandeling wat geſleeten; dog men ziet 'er den Meester duidelyk in doorſtraalen. Het geheele ſtuk na te volgen, en in ons Werk over te neemen, zou niet wel doenlyk zyn; dan uit overweeging van de zeldzaamheid der zaake, en van 't nut dat men 'er uit trekken kan, heb ik 't raadzaam geoordeeld, de naamen der Familiebeelden, in eene hier bygaande Tafel op te geeven. Ik heb dezelven in die orde geplaatst, zoo als zy in de Schildery ſtaan, en de Versjes, of Byſchriften, letterlyk gevolgd. Men ziet dus de eigen Kinderen, in twee recht opgaande ryen van naamen, aan den oorſpronglyken Stam verbonden; vervolgens, uit ieder byzonderen Zoon of Dogter, de Kinds-Kinderen, ter zyde van hunnen Vader of Moeder, geplaatst; en voorts boven ieder derzelven de Kinds-Kinds-Kinderen, met de letteren *K.* en *M.* getekend. De afbeeldſels der laatſten waren in 't ſtuk niet met naamen voorgeſteld; dog men kon de Sexe klaar genoeg uit de Hulſels afneemen; en dezelve is hier door de bovengenoemde letters K. Knegtje,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

(*) Ik heb deeze Schildery te *Zoetermeer* gezien, dog den Voornaam niet kunnen vinden; 'er ſtond alleenlyk, *Berkheyde fecit.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

je, en M. Meisje, aangeweezen: in alles overéénkomſtig met de ſchikking in het ſtuk zelve.

De reden die ons, na ryp overleg, tot het drukken deezer Tafel bewoogen heeft, is wel byzonder deeze; om dat wy, met betrekking tot de evenredigheid der geboorten van Meisjes en Knegtjes, in dit enkele Geſlagt, by opklimming, de verbaazendſte evenredigheid dier geboorten bevestigd vinden. Indien de geleerde SUSZMILCH, of andere opmerkzaame Schryvers over dit onderwerp, deeze Schildery gezien hadden, of op dit denkbeeld, ten aanzien van een enkel Geſlagt, gevallen waren, zy zouden zulks zekerlyk niet ongemerkt voorbygeſtapt hebben. Men ziet 'er althans, in den eerſten opſlage, vry blykbaar uit, dat, onder de Kinderen, uit de Manlyke Sexe voortgeteeld, dikwerf het getal der Knegtjes dat der Meisjes te boven gaat; waar tegen, onder de Kinderen, uit de Vrouwlyke Sexe van deezen Stam, de Meisjes veelal, in vry merkelyken getale, de Knegtjes overtreffen; zoo, nogtans, dat het nu en dan wel eens eenige uitzondering dulde; gelyk eene nadere beſchouwing zal toonen.

Het getal der Vrouwlyke Sexe, van de eigen kinderen, is, in dit byzonder Geſlagt, juist gelyk aan dat der Manlyke; als beſtaande uit zes gehuwde Zoonen en zes gehuwde Dogteren, dus twaalf in 't geheel; zynde de dertiende, nog Vryer geſtorven, hier

Geslacht Reeckening van DIRCK JONGE JAN ende COMMERTJE JAN COCKEN DOGTER. A°. 1602.

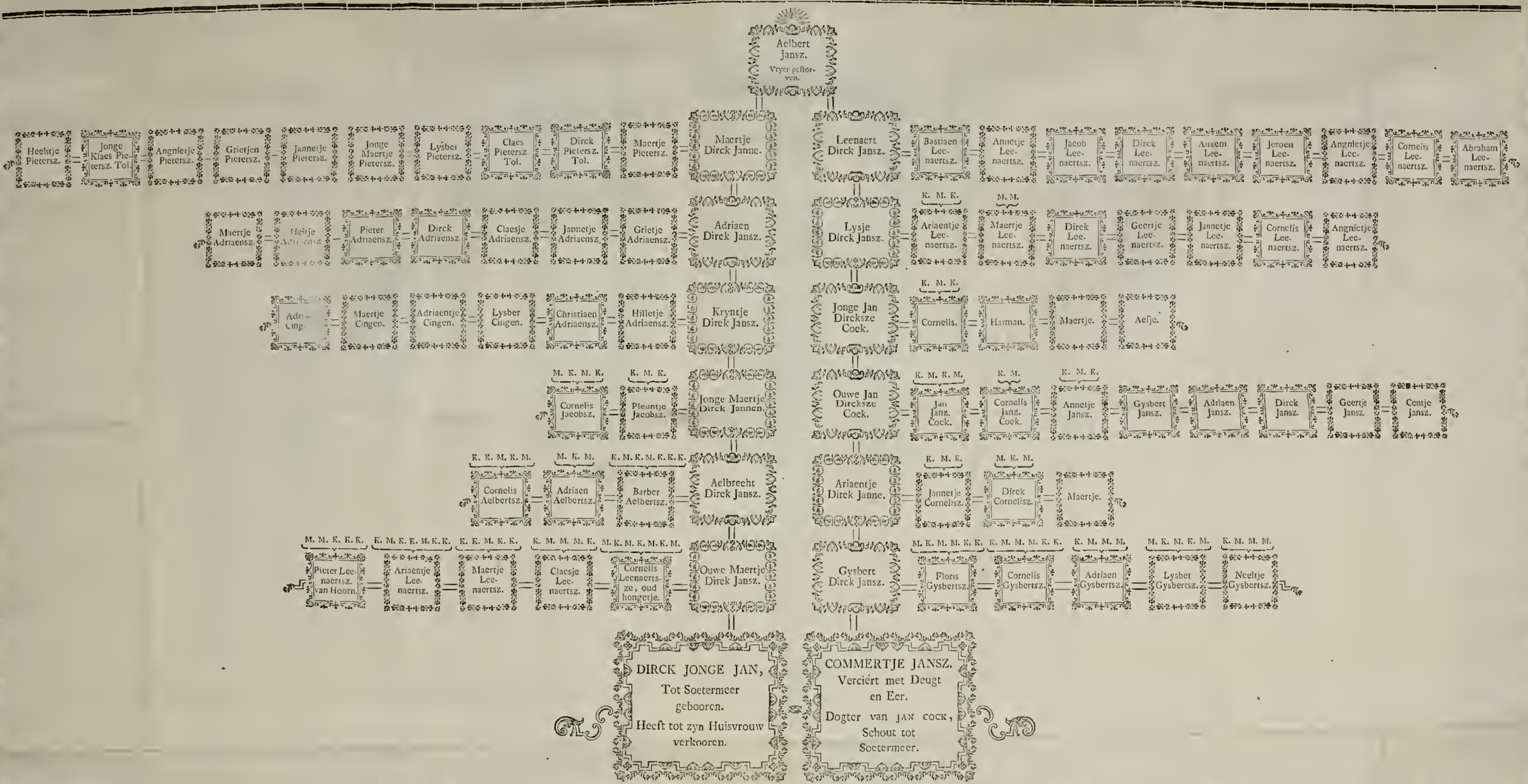

Aensiet de Maen,
Nu vangt ze aen.

Dus 's Menschen gaen.
Op 's waerelds baen.

Nu schyntse plaen.

Daer blyft niet staen.

Nu is 't gedaen dat ze scheen, Dan 't Godlyck graen alleen.

Aensiet dit vry al die hier staen,
Also moet gy al wassende vergaen.

Dit Geslagt van DIRCK JONGE JANSZ. was groot,
Voor COMMERTJE JANSZ. COCKEN zyn Huisvrouwens dood,
181 Menschen, en waeren dien tyd all in levende lyven,
Uitgesonderd drie, die mochten hier soo lang niet blyven,
En COMMERTJE JANSZ. is van all die men hier ziet of leest
Moeder, Bestemoeder, ende over Bestemoeder geweest.
Sulcx dat op den dach, als COMMERTJE van haer pyn genas,
't Getal van dees haer Kindren hondert en taghtig Menschen was.

In 't Jaer 1574 is Overleden ende ter aerde gebracht,
DIRCK JONGE JANSZ., die eerste Vader was van dit geslacht,
En op den 9. Juny, als men 1602 heeft geschreeven,
Soo benam de dood COMMERTJE JAN COCKEN 't leven,
Als zy out geworden was seven en 't negentig Jaren:
Op welkers begraeffenisse; dat men noch sag vergaeren
Elf van haer eyge Kinderen, die van haer Moeder moste scheyden,
Als sy niet meest al dit haer geslagt haer ter aerde geleyden.

's Menschen Leven is niet dan arbeid en woel.

Gy vliegt haest daer heen als een Wevers Spoel.

Berckheyde. fecit. A°. 1602.

Dit Geslacht Reeckening hebbe doen maken PIETER LAURISZ. VAN HOORN en zyn Huisvrouw ANNETJE KLAASZ. KNYNENBURG.

hier buiten gesteld. Ter ophelderinge van 't merkwaardige in derzelver voortplanting, zullen wy gebruik maaken van de volgende vier tellingen, die wy met A. B. C. D. onderscheiden. Van den oudsten Zoon beginnende, heeft men in

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tafel A.

Gysbert Dirck Jansz. en uit hem		3 Knegtjes	2 Meisjes.
Aelbrecht Dirck Jansz.	-	2 ——	1 ——
Ouwe Jan Dirckze Cock.	-	5 ——	3 ——
Jonge Jan Dirckze Cock.	-	2 ——	2 ——
Adriaen Dirck Jansz.	-	2 ——	5 ——
Leenaert Dirck Jansz.	-	7 ——	2 ——
Dus te samen		21 Knegtjes.	15 Meisjes.

Hier onder staat eens by *Jonge Jan Dirkze Cock*, het getal van Knegtjes en Meisjes gelyk, onder 4 Kinderen, en eens staat by *Adriaen*, onder 7 Kinderen, een vyftal van Meisjes tegen twee Knegtjes. Dus overtreft, onder de overige vier van de zes Broeders, het getal der Knegtjes dat der Meisjes ruim de helft, dat is, uit vier Broeders tegen twee, komen 17 Knegtjes tegen 8 Meisjes; en by den vyfden Broeder staat het getal gelyk.

On-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Onder de Vrouwelyke Sexe heeft men in

Tafel B.

Ouwe Maertje Dirck Jansz.		
- -	en uit haar 2 Knegtjes	3 Meisjes.
Ariaentje Dirck Janne. -	1 ———	2 ———
Jonge Maertje Dirck Jannen. -	1 ———	1 ———
Kryntje Dirck Jansz. -	2 ———	4 ———
Lysje Dirck Jansz. -	2 ———	5 ———
Maertje Dirck Janne. -	3 ———	7 ———
Te ſamen	11 Kegtjes.	22 Meisjes.

Hier onder ſtaat eens by *Jonge Maertje Dirck Jannen* het getal gelyk, en onder de overige vyf Zusters is het getal van Meisjes juist nog eens zo veel als dat der Knegtjes; terwyl het getal der Knegtjes ruim zoo veel grooter is by de vier Broeders.

Men kan hier uit niet ongegrond gisſen, dat, onder een gelyk getal Zusters en Broeders, de Manlyke Sexe meerder Knegtjes, en deVrouwlyke meer Meisjes voortbrengt. Men zou dit zekerlyk nader kunnen bepaalen, indien men, ten aanzien van dit Geſlagt, wist, hoe het met de aangehuwde Mans en Vrouwen gelegen was; dat is, hoe veel, al of niet, dezelven ook Broeders en Zusters gehad hadden, en hoe 't met derzelver Vrugtbaarheid ſtond. Dit niet weetende, ſchynt zig hier eene gewigtige zwaarigheid op te doen; dewyl de voortteeling der

Kinds-

Kinds-en Kinds-Kinderen van dit Geflagt niet van deszelfs Telgen alleen afhong; maar de aangehuwde Mans en Vrouwen mede de Vaders en Moeders geweest waren, die tot deeze Voortplanting behooren. Dit heeft zeker zyne zwaarigheid. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dan, dewyl in dit Geflagt een eenflagtige oorfprong ligt, beide in de eigen Zoonen en Kleinzoonen, mitsgaders in de Dogteren en Kleindogteren, zoo kan en mag men, natuurkundig redeneerende, de doorgaande Vrugtbaarheid deezer Geboorten, als eigen en opklimmende, in zyn eigen wortelftam aanmerken. Men mag derhalven de bykomende aangehuwden, zonder derzelver eigen kragt ter voortteelinge te ontkennen, hier houden, voor zulken, die den eigen Stam opwekken en koesteren. Men heeft vryheid om dit ftuk anders te begrypen; maar deeze bedenking, ten dien opzichte, kan, op de voorfchreeven wyze, aan ons niet ontzegd worden. 'Er ftraalt dus, gelyk 'er eene evenredigheid onder de eigen Kinderen van *Dirck Jonge Jan* plaats heeft, eene zeer nabykomende evenredigheid onder derzelver Kinds-Kinderen door; waar onder egter het getal der Meisjes dat der Knegtjes te boven gaat; zynde als 37 tegen 32, en dus vyf meer. Dog dit verfchil fchynt egter maar van één Huwelyk af te hangen, naamlyk van dat van *Jonge Maertje Dirck Jannen;* die, tegen *Ouwe Jan Dircksz. Cock* overftaande, maar twee tegen agt Kinderen geteeld

DE HOLLANDSCHE NATIE.

teeld heeft: of ook van *Jonge Jan Dircksz. Cock*, tegen *Kryntje Dirck Jansz.* overſtaande, die zes tegen vier heeft. Dan allerwaarſchynlykst zullen de laater en vroeger aangegaane Huwelyken 'er mede eenig verſchil in veroorzaakt hebben: ook ſtaan hier de leevende Kinderen ſlegts bekend; en waarſchynlyk zullen 'er, buiten deeze, wel jong geſtorven zyn: dat men met rede mag vastſtellen. Maar 't zy hier mede zoo 't wil, de evenredigheid der Huwelyken neemt, in dit geval, deeze zwaarigheid weder weg; en wy vinden, tot onze verbaazing, hoe de Natuur, het zy dan dat 'er nu en dan eene meerderheid van Dogteren of Zoonen plaats hebbe, gewoonlyk weder keert tot haare wonderlyke evenredigheid, en dezelve meest altoos behoud. Ten bewyze hier van ſtaan de Huwelyken weder na genoeg gelyk; dewyl 'er, onder de 69 Klein-Kinderen in deezen Geſlagtboom, 12 gehuwde Vrugtbaare Kleinzoonen, tegens 11 gehuwde Vrugtbaare Kleindogters voorkomen: dus is 't, op één na, weder gelyk in *Commertjes* derden graad. En onder deezen doet zig in de geboorten der Kinderen, uit beide de Sexen, weder eene opmerkenswaardige gelykheid op, tusſchen de Mannen en Vrouwen.

Vergel. Bl. 1171, en 1172.

De oudſte gehuwde eigen Zoon, *Gysbert*, (*Tafel* A.) en de oudſte gehuwde Dogter, *Ouwe Maertje*, (*Tafel* B.) hebben net elk vyf Kinderen; en juist *Gysbert*

3 Knegt-

3 Knegtjes met 2 Meisjes, en *Maertje* juist 3 Meisjes met 2 Knegtjes.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tusſchen *Aelbrecht* en *Ariaentje* daar aan volgende, ſtaat het even zoo; de eerſte heeft 2 Zoonen met ééne Dogter, (*Tafel* A.) en de laatſte heeft 2 Dogters met één Zoon, (*Tafel* B).

Tusſchen *Ouwe Jan* en *Jonge Maertje* is 't verſchil grooter; nademaal de eerſte verwekt heeft 5 Zoonen en 3 Dogters, (*Tafel* A.) en de laatſte één Zoon en ééne Dogter, (*Tafel* B).

Tusſchen *Jonge Jan* en *Kryntje* is mede verſchil; hebbende de eerſte 2 Zoonen met 2 Dogters, (*Tafel* A.) en de laatſte 2 Zoonen met 4 Dogters, (*Tafel* B).

Dog by *Adriaen* en *Lysje* ſtaan de getallen weder gelyk, hebbende ieder 7 Kinderen geteeld, (*Tafel* A en B.) en wel ieder 2 Zoonen met 5 Dogters; zoo dat ze, ook ten aanzien der Sexe, overéénkomen.

By *Leenaert* en *Maertje*, ten laatſte, is 't op één na weder gelyk: *Leenaert* heeft 7 Zoonen met 2 Dogters, (*Tafel* A.) en *Maertje* 7 Dogters met 3 Zoonen, (*Tafel*. B).

Wanneer men deeze voortteeling der Kleinkinderen verder oplettend beſchouwt, ziet men, dat 'er onder de zes vrugtbaare Huwelyken, denklyk agteréénvolgende voltrokken, vier zyn, in welken het getal der Zoonen tegen de Dogteren gelyk ſtaat. Als mede dat de meeste Zoonen, in deezen Stam, uit de Manlyke, en de meeste Dog-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

teren uit de Vrouwlyke Sexe voortgekomen zyn; wel te verſtaan uit de meest vrugtbaarſte onder dezelven. Daarenboven ontdekt men, dat, uit de vier Broeders en Zusters, *Aelbrecht*, *Ariaentje*, *Ouwe Jan* en *Jonge Maertje*, by welken het verſchil het grootſte is, egter het getal der Zoonen dat der Dogteren overtreft, wanneer men derzelver Kinderen dooréén rekent. Om deeze evenredigheid nog nader aan te toonen, zullen wy wat hooger klimmen, en ons bepaalen tot de Kleinkinderen, uit de vier Zoonen en Dogteren, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben; waar onder, juist weder uit vier Zoonen en een gelyk getal Dogters, de vrugtbaare gehuwde Kleinkinderen gevonden worden. Dit nagaande, vind men, onder 69 Kinds-Kinderen, 12 gehuwde Kleinzoonen, en 11 gehuwde Kleindogters, die vrugtbaar geweest zyn, zoo als ze hier bekend ſtaan. Dus is het getal op één na weder gelyk; één meer in de Manlyke Sexe; en deeze heeft aan *Commertje* een gelyk getal van Kinds-Kinds-Kinderen, van de wederzydſche Sexe, verleend; naar uitwyzen van de volgende *Tafel* der geboorten.

Zie de nevensgaande *Tafel* C.

Dit gadeſlaande, ziet men, dat 'er, uit de vier eigen Zoonen, *Gysbert*, *Aelbert*, *Ouwe Jan* en *Jonge Jan*, geſprooten zyn 8 gehuwde vrugtbaare Zoonen, en 4 gehuwde vrugtbaare Dogters. Verder uit deeze 8 Manlyke Kinds-Kinderen, te ſamen 16 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke,

met

Tafel C.

Eigen Zoonen, die vrugtbaar geweest zyn, en Kinds-Kinds-Kinderen aan de Stam-Ouderen gegeeven hebben.

	1 Eigen Zoonen.	2 Klein Zoonen.	3 Klein-Klein-Zoonen.	4 Klein-Klein Dogters.	5 Klein Dogters.	6 Klein-Klein-Zoonen.	7 Klein-Klein-Dogters.
	Gysbert Dirck Jansz.	*Floris Gysbertz.*	3	3	*Lysbet Gysbertsz.*	2	3
		Cornelis Gysbertz.	3	3	*Neeltje Gysbertsz.*	1	3
		Adriaen Gysbertz.	1	3			
	Aelbert Dirck Jansz.	*Adriaen Aelbertz.*	1	2	*Barber Aelbertsz.*	5	2
		Cornelis Aelbertz.	3	2			
	Ouwe Jan Dirckz. Cock.	*Jan Jansz.*	2	2	*Annetje Jansz.*	2	1
		Cornelis Jansz.	1	1			
	Jonge Jan Dirckz. Cock.	*Cornelis.*	2	1			
Samen	4	8	16	17	4	10	9
						16	17
						26	26

Tafel D.

Eigen Dogters, die vrugtbaar geweest zyn, en Kinds-Kinds-Kinderen aan de Stam-Ouderen gegeeven hebben.

	1 Eigen Dogters.	2 Klein Zoonen.	3 Klein-Klein-Zoonen.	4 Klein-Klein-Dogters.	5 Klein Dogters.	6 Klein-Klein-Zoonen.	7 Klein-Klein-Dogters.
	Ouwe Maertje Dirck Jansz.				*Claesje Leentsz.*	2	3
		Cornelis Leentsz.	3	4	*Maertje Leentsz.*	4	1
		Pieter Leentsz.	3	2	*Ariaentje Leentsz.*	5	2
	Ariaentje Dirck Janne.	*Dirck Cornelisz.*	1	2	*JannetjeCornelisz.*	2	1
	Jonge Maertje Dirck Jannen.	*Cornelis Jacobsz.*	2	2	*Pleuntje Jacobs.*	2	1
	Lysje Dirck Jansz.				*Ariaentje Leentz.*	2	1
					Maertje Leentz.		2
Samen	4	4	9	10	7	17	11
						9	10
						26	21

met 17 van de Vrouwlyke Sexe. En voorts, uit de 4 Vrouwlyke Kinds-Kinderen, 10 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke, en 9 van de Vrouwlyke Sexe. 'Er is dus in 't geheel, uit de 12 vrugtbaare Kinds-Kinderen, die uit de 4 Manlyke eigen Kinderen gesprooten zyn, juist een getal van 26 Zoonen en 26 Dogters, maakende te samen 52 Kinds-Kinds-Kinderen, gebooren. Laat ons nu, ter meerdere ophelderinge van de verbaazende schikking der verborgen Natuure, nog eens nagaan, de nakomelingen der vier Zusters, die Kinds-Kinderen gezien hebben; welken ons deeze vierde opgaaf onder 't oog zal brengen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hier uit blykt volkomen, dat 'er zig, onder de eigen Dogters van *Commertje*, 4 bevonden, te weeten, *Ouwe Maertje*, *Ariaentje*, *Jonge Maertje*, en *Lysje*, waar uit Kinds-Kinds-kinderen gesprooten zyn. Als mede dat uit deeze vier Zusters gebooren 4 Zoonen en 7 Dogters, die, vrugtbaar geweest zynde, Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben. Dit getal staat dus weder op één na gelyk met het getal uit de even genoemde Zoonen. De vier Broeders hadden voortgebragt 8 Zoonen, met 4 Dogters; en de vier Zusters gaven 7 Dogters met 4 Zoonen. Deeze voortgaande evenredigheid over en weder geeft, inderdaad, den Natuurkundigen, stoffe tot eene diepe verwondering en bespiegeling. Dan nog al verder.

Zie de nevensgaande *Tafel* D.

Uit de 4 Kleinzoonen der Vrouwlyke

 Sexe,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Sexe, (*Tafel* D. *Colom* 2.) zyn gesprooten 9 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke, en 10 van de Vrouwlyke Sexe, (*Tafel* D. *Colom* 3 *en* 4). Dit getal staat weder, ter verbaazinge, gelyk aan het getal van de 4 Kleindogters van de eigen Zoonen, (*Tafel* C. *Colom* 5.), daar juist 10 Knegtjes en 9 Meisjes, (*Tafel* C. *Colom* 6 *en* 7.) gelyk hier 10 Meisjes en 9 Knegtjes, geteld worden. Vervolgens zyn uit de gemelde 7 Kleindogters, (*Tafel* D. *Colom* 5.) gesprooten 17 Kinds-Kinds-Kinderen der Manlyke, en 11 der Vrouwlyke Sexe, (*Tafel* D. *Colom* 6 *en* 7). Men zou derhalven, zoo men voor de agt Kleinzoonen der vier eigen Zoonen één Huwelyk meer telle, al zeer na aan eene evenredigheid met de 7 Kleindogters komen. Dan nader komt de geheele somme; want uit de 8 Kleinzoonen en 4 Kleindogters, der vier eigen Zoonen, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben, zyn in 't geheel voortgesprooten, 26 Zoonen en 26 Dogters, (*Tafel* C. *Colom* 3, 4, 6 *en* 7 saamgetrokken). En uit de 4 Kleinzoonen, benevens de 7 Kleindogters der vier eigen Dogters, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben, zyn in 't geheel voortgesprooten, 26 Zoonen en 21 Dogters, (*Tafel* D. *Colom* 3, 4, 6 *en* 7 saamgetrokken). De meerderheid van het voortbrengen der Zoonen schynt hier, in de Vrouwlyke Sexe, van den tweeden graad, te verwisselen; dat mogelyk dient ter versterkinge der gedagten van de zulken, die om het an-

de-

dere Geslagt eene verandering stellen; 't geen in de Vogelen, en de overige redenlooze Dieren, na genoeg doorgaat. Dan dit doet niets tot ons tegenwoordige oogmerk; waarom ik 'er ook niet op staan zal blyven, maar liever tot het besluit treeden, dat wy uit dit alles op te maaken hebben. Wanneer wy alle de dus ver gemelde geboorten van deezen Stam opneemen, zien wy, dat dezelve volstrekt beantwoord, aan alle de algemeen aangenomen berekeningen, en de daaruit getrokken gevolgen; te weeten, dat, onder de evenredigheid der Geslagten, de Manlyke Sexe meerder is dan de Vrouwlyke; zoo nogthans, dat 'er eene verborgene gelykheid blyve; waardoor het Manlyke getal zoo verre niet boven het Vrouwlyke gaat, of het blyft steeds aan en omtrent dat der Vrouwlyke Sexe.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Commertje had 7 eigen Zoonen, en 6 eigen Dogters; dus was 'er één van de Manlyke Sexe meer. Onder de Kleinkinderen waren 'er 32 Kleinzoonen en 37 Kleindogters, dus overtrof het hier de Vrouwlyke Sexe: dog de reden daar van is boven eenigzins vermeld. En die gaaping word door de Kinds-Kinds-Kinderen juist weder gevuld: want onder de gezamentlyke Kinds-Kinds-Kinderen zyn 52 Zoonen tegen 47 Dogters, dat met de laatstgemelde 32 Kleinzoonen en 37 Kleindogteren, een gelyk getal van 84 Knegtjes en Meisjes geeft. Zoo verwonderlyk eene evenredigheid der Manlyke en Vrouwlyke Sexe, hier en elders,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ders, toont ons Menſchen ten klaarſte, de wyze ſchikking van den grooten Schepper en Albeſtierder, tot onderhoud des Menschlyken Geſlagts. En deeze zeldzaame Geſlagtlyst ſtrekt, ten aanzien van onze Landzaaten, tot een overtuigelyk bewys, zoo van de evenredigheid der Geſlagten, ook hier te Lande, als van de vrugtbaarheid zelve der Natie, daar 'er uit de Lendenen van een vrugtbaaren Huisvader, en kinderryke Huismoeder, geſprooten zyn, zeven eigen Zoonen met zes eigen Dogteren, twee- en dertig Kleinzoonen met zeven- en dertig Kleindogteren; en twee- en vyftig Klein-Kleinzoonen met zeven- en veertig Klein-Kleindogteren; te ſamen uitmaakende, een- en negentig van de Manlyke, en negentig van de Vrouwlyke Sexe; dat is in 't geheel honderd één- en tagtig Menſchen.

Wy hebben ons in deeze telling gehouden aan de bovengemelde Schildery, waarop men 181 Nakomelingen afgemaald vind, en welks Onderſchrift ook uitdruklyk dat getal heeft. Doch naar luid van een ander Rymdicht, op den Geſlagtboom van dit Huisgezin, die op verſcheide plaatzen onder de Nazaaten te zien is, liep het getal der Nakomelingen tot op 183. Men vind het dus aangehaald, door S. V. LEEUWEN, in zyn *Rooms-Hollands-Regt;* alwaar men 't, Bl. 297, in deezervoege leest:

Dit geſlagt van *Dirk Jonge Jan Kok* was groot,
Voor *Commertje Jans*, ſyn Huisvrouwen dood,

By

By haar levend Lyf honderd drie-en tagtig perſonen, DE HOLLANDSCHE NATIE.
Waar onder waren even juist ſo veel Dogters als Sonen,
Uitbeſonderd een van al, die men daar in leest,
Daar van *Commertje* Moeder, Groot-Moeder en Over-Grootmoeder is geweest.
Dees waren op *Commertjes* ſterfdag nog al in levende lyven,
Behalven drie, die hier ſo lang niet en mogten blyven,
So dat op den dag, dat *Commertje* van haar pyn genas,
Het getal van haren bloede nog hondert en tagtig was,
Die alle haar Moeders, Groot-Moeders, en Over-Groot-Moeders dood verbeyden,
Tot dat ſy haar in haar agt-en-'t negentigſte jaar ten grave geleyden.

Nademaal het bovengemelde Onderſchrift en dit Versje daarin overeenkomen, dat het getal der afſtammelingen, op *Commertjes* overlyden, 180 was, en dat 'er al vroeger drie overleeden waren, zo ſchynt het getal van 183 wel het echte te zyn. Dan dit verſchil van telling maakt hier geene zwaarigheid; alzo die twee, welken de laatſte telling meer heeft, (indien ze niet beide de overleedene Ouders zyn, dat hier dan wat gebreklyk aangeduid zou worden,) een Knegtje en een Meisje geweest moeten zyn: dewyl 'er waren

- - even juist zo veel Dogters als Sonen,
Uitbeſonderd een van al.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dat ten vollen overeenkomt, met het het geen wy uit deeze Geslagtlyst opgemaakt hebben; des het geen verandering baare, welke telling men volge, en hoe men die ook verstaa.

Jammer is het, dat men hier niet weeten kan, of 'er geen Tweelingen onder dit Geslagt geweest zyn, dat niet onwaarschynlyk is; men zou 'er dan mogelyk ook iets uit op kunnen maaken. Gelyk ons zoo, in 't voorbygaan, niet ontslipt, hoe men, in de navolging der Geboorten, ziet, dat de opvolging meestal in twee van ééne Sexe voorvalt, dat is, in twee volgende geboorten, telkens een Zoon of een Dogter. Dit vindt men hier onder de Knegtjes, zoo uit de Eigen- als uit de Klein-Kinderen veertien maal, en onder de Meisjes tien maal. Zou men hier uit insgelyks niet kunnen afleiden, waarom men, gelyk ik naar myne waarneeming vastftel, meer Tweelingen van de Manlyke, dan van de Vrouwlyke Sexe ontmoet? Zou vervolgens hier uit niet kunnen blyken, waarom men, by Drie- en Vierlingen, veelal een Meisje heeft? Om dat 'er naamlyk, gelyk hier blykt, op de geboorte van twee of drie Knegtjes, meestal het gebooren worden van eene Dogter voorvalt. Wyders vindt men hier zeven maal 3 Meisjes na elkander gebooren, tegen vier maal 3 Knegtjes; en onder de 35 Huwelyken zyn 'er juist weder twee, één uit de Manlyke, daar 4 Zoonen, en één uit de Vrouwlyke, daar

5 Dog-

5 Dogters elkander in geboorte volgen; te weeten, de Huwelyken van *Maertje Dirck Janne*, en *Leenaert Dirck Jansz.* Voorts zou men, in 't nagaan deezer Geſlagtlyste, het oog nog kunnen vestigen op de beurtlingſche verandering der enkele Geboorten; men ziet dikwerf een Meisje op een Knegtje volgen; en ſomtyds worden 'er twee of drie Dogters, na één, twee of drie Zoonen gebooren, en dus gaat het over en weder; dog meest, en al veel, komt 'er, om den anderen, een Knegtje of Meisje ter Waereld. Met weinig moeite zouden wy deeze en verſcheiden andere aanmerkingen van die natuur kunnen uitbreiden; dan wy laaten zulks over voor de geenen die 'er belang in ſtellen, om de Geſlagtlyst met dat oogmerk te beſpiegelen. 'Er heerscht, ten deezen opzichte, onder onze Hollanders nog al vry wat Liefhebbery, en men vind veele Vrouwen, die uit zodanig eene telling, en meer andere nevensgaande opmerkingen, meenen te kunnen raamen, of zy een Zoon of Dogter ter Waereld zullen brengen. Dan wy ſtellen dit by de Maansrekening en meer dergelyken, waar mede wy ons tegenwoordig niet wel mogen ophouden, om den Leezer niet te verveelen, door onze aanmerkingen, buiten noodzaak, te vermenigvuldigen. Intusſchen twyffelen wy geenzins, of onze voorſtelling van dit by uitſtek vrugtbaare Geſlagt; en onze daarop gemaakte natuurlyke aanmerkingen, zullen den kundigen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Leezer welgevallen. Dezelven ſtrekken, inzonderheid, ter bevestiginge van de algemeen aangenomen uitrekeningen der evenredigheid in de geboorten van 't Menschlyke Geſlagt; of liever van de Godlyke orde, zoo als de Heer SUSZMILCH dit onderwerp met recht noemt, in derzelver geſtadige veranderingen. Daar benevens toonen ze, met betrekking tot onze *Natuurlyke Historie*, dat de vrugtbaarheid, in deeze onze Hollandſche Gewesten, vooral niet minder is dan elders; nademaal men zeldzaam, by andere Volken, één eenig voorbeeld zal vinden van een paar Menſchen, die uit hun eigen bloed zoo veele Nakomelingen byéén gezien hebben. Het mededeelen van deezen Geſlagtboom is dus niet ondienſtig; en veelligt kan deszelfs beſchouwing eenig vermaak aan vrugtbaare Huisgezinnen toebrengen; dat ons te meer overgehaald heeft, om 'er dus gebruik van te maaken. Voor 't overige ſtaat ons nu nog maar alleen te melden, dat wy 'er de op zyde ſtaande Versjes, om derzelver aartigheid, by gelaaten hebben: zy verleenen ons een voorbeeld van de toenmaalige manier, van zig door Zinſpeelingen, en zoogenaamde Zinneſpreuken, met Figuuren, uit te drukken; waarin de Zoetermeerſche Redenrykers van dien tyd geen geringe baazen waren. Zy hebben hier, door het wasſen en afneemen der Maane, de toeneeming en afneeming van *Commertjes* Geſlagt willen aanduiden; en het verganglyk

Mensch-

Menschlyke tegen over 't beſtendig Godlyke onverganglyke ſtellen; waar toe ook dient de aftekeningen van de Weversſpoel en 't Horologie, als verbeeldende de verzwinding van den tyd.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het dus ver beſchouwde geval van *Commertje Jans*, is zeker een buitengewoon voorbeeld; dan 'er zyn in Holland egter nog verſcheiden voorbeelden van zeer ſterk vrugtbaare Geſlagten, ſchoon ze op verre na zoo hoog niet klimmen; en men vind 'er meermaals Echtgenooten, die een eigen Gezin van zestig, zeventig, of tagtig Kinderen en Kinds-Kinderen beleeven. In Rhynland ken ik Huisgezinnen, die nog hooger ſtygen; en zoo verſcheiden Vrouwen het geluk hadden van de Kinderen, die zy ter Waereld bragten, in 't leeven te bewaaren, zou men 'er veele voorbeelden van zien; dewyl ik wel in ſtaat ben, om eene geheele Lyst op te geeven van my bekende Vrouwen, die 16, 17, tot 22, ja tot 25 Kinderen toe gebaard hebben. Een Huwelyk, met tien, twaalf, veertien tot zestien Kinderen, gezegend, is ten platten Lande vry gemeen, onder onze friſſche en ſterke Ingezetenen. 'Er zyn onvrugtbaare Huwelyken; dog derzelver getal is op verre na zo groot niet, als men gemeenlyk ſchynt te vermoeden: en zoo ik in myne waarneemingen niet misſe, hebben dezelven hier te Lande wel het meeste plaats, onder de ſterkstgeſpierde bloedryke Vrouwen, of zoogenaamde Mansfelders;

dat

DE HOLLANDSCHE NATIE.

dat zyn de zulken, wier gebeente zeer grof en de boezem vleesig is; die in haar gantsche gestel iets manlyks hebben. By gebrek van opmerking hier omtrent verwonderen zig veelen, vooral onder 't Boerenvolk, wanneer ze bespeuren, dat een paar frissche Menschen, die 'er, naar 't spreekwoord, als melk en bloed uitzien, niet sterk vrugtbaar zyn. 'Er is intusschen gemeenlyk meer verwagting van de lenige en zagter gespierde Vrouwen; waar onder, zoo verre het my voorkomt, de blonde, of wel de blankste en tengerste Vrouwen, in ons Gewest, veelal de vrugtbaarsten zyn. Ook heeft men opgemerkt, dat de zulken, uit hoofde van de lenigheid der Spieren, het gemaklykste baaren. Dan 'er is op 't een en 't ander geen doorgaande regel, en wy schatten het deswegens gezegde niet hooger dan eene algemeene opmerking, welker gegrondheid of ongegrondheid de nadere ondervinding zal mogen toetsen.

Wanneer men, om nog iets bepaalders te stellen van de mindere of meerdere vrugtbaarheid der Hollanders, de Huwelyken, ten opzichte van het getal der Kinderen, door elkander slaat, zal men, op het voetspoor van den Heer STRUYCK, vry gegrond, na genoeg kunnen en mogen rekenen, dat 'er, uit 22 staande Huwelyken, zoo van jongen als bejaarden, die buiten tel, of, op 't recht Boersch gezegd, van den tand zyn, jaarlyks 5 Kinderen gebooren worden; en dat men uit 16 staande Hu-

Nader Ontdekkingen, Bl. 84.

Huwelyken, met Vrouwen die tusſchen de 20 en 45 jaaren oud zyn, in die orde, zoo als de Menſchen gewoonlyk op de Dorpen leeven, 5 Kinderen heeft te verwagten. Deeze rekening rust op eene telling van 35, meest Noordhollandſche, Dorpen, alwaar het jaarlykſche getal der geboorenen, uit 7236 ſtaande Huwelyken, volgens een middental van 10 jaaren, 1644 beliep. Dus had men uit 22 ſtaande Huwelyken jaarlyks 5 Kinderen. En uit de telling, in 't Dorp *Warder*, bleek, dat, onder de 66 getrouwde Paaren, 48 Vrouwen gevonden werden, die tusſchen de 20 en 45 jaaren oud, of ter voortbrenginge van Kinderen geſchikt waren. Nadien men nu aan deeze laatſten de Kinderen heeft toe te ſchryven; zoo brengt dit de bovenſtaande rekening van vyf Kinderen, uit twee-en twintig ſtaande Huwelyken, tot die van vyf Kinderen, uit zestien zoodanige Huwelyken. Dit getal, hoewel 't in den eerſten opſlag gering ſchynt, verdient egter nog al opmerking; te meer, wanneer men nagaat dat deeze telling voornaamlyk gegrond is op de Dooplysten; en dat 'er gevolglyk de doodgeboorenen, als mede de zulken, die vóór den Doop geſtorven zyn, niet onder gerekend worden. Dit is een gebrek in alle de opgemaakte Lysten, dat men niet geheel kan verhelpen; en dus heeft men hier omtrent in agt te neemen, dat men het bovengenoemde getal wel ruim mag ſtellen. Ook twyfel ik niet, of men

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zou,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

zou, indien men naauwkeurige Lysten van geheel Holland had, de agt Hollandſche Huwelyken gerust op drie Kinderen mogen rekenen. Dus rekenende, maak ik nog geene de minſte telling van de veelvuldige Miskraamen; naar welken men geen rekening kan inrigten, alzoo het onmogelyk is, zulks ooit recht te weeten. 't Behoort egter, in dit geval, niet geheel overgeſlaagen te worden, en 't komt by ons vooral in overweeging, om dat wy het aanmerken als een gebrek, dat nog al vry veel onder onze Natie plaats heeft, en de uitwerking der Vrugtbaarheid onze Landzaaten verkleent. Wanneer ik onze Landziekten beſchouw, zal ik 'er breeder van ſpreeken; en derhalven een kort woord deswegens voor tegenwoordig genoeg agten.

Naar myne tot nog gemaakte opmerkingen, en ik meen niet mis te hebben, mag men wel tellen, dat de meeste vrugtbaare Vrouwen, welke hier te Lande tot veertien of vyftien Kinderen voortbrengen, twee of drie Miskraamen hebben; dat dezulken, die agt, negen, of tien leevende Kinderen baaren, niet zelden drie of vier maal aan Miskraamen onderheevig zyn; en dat de Vrouwen, die min kinderryk zyn, byna altoos eenige meerdere of mindere Miskraamen hebben. Ook durf ik over 't geheel wel, als zeer aanneemelyk, beweeren, dat de minſte Miskraamen voorvallen, onder zulke Vrouwen, die de meeste leevende Kinderen voortbrengen. De bloed-

rykste gestellen zyn 'er, hier te Lande, meest aan onderworpen; en men hoort 'er het minste over klaagen onder onze Strandbewoondsters; over welken ik my dikwerf grootlyks verwonderd heb, nademaal zy zig het minste myden. Men ziet althans deeze Vrouwen, zelfs op 't laatste der dragt, de sterkste ongemakken en vermoeidheden doorstaan: zy ryden, in een vollen galop, op hotsende Wagens; en de hevigste schuddingen deeren de Vrugt niet. Voorts hebben de byzondere gestellen, hier te Lande, gelyk elders, ten opzichte der baaringe, byzondere uitwerksels. 'Er zyn my, ten voorbeelde, verscheiden Vrouwen voorgekomen, die alle jaaren wel bevrugt worden, dog nimmer de volle dragt uithouden. Onder deezen heb ik eene deugdzaame en deftige Dame gekend, welke, na drie leevende Kinderen, waar van 'er nog twee leeven, en reeds gehuwd zyn, gebaard te hebben, negenmaal agter een, in den tyd van negen jaaren, is zwanger geweest. Tot zevenmaal toe behield zy de dragt tot niet meerder dan, en dat juist altyd, tot zeven maanden; in de twee laatste dragten had ik het geluk van dezelven, onder myn bestuur, door kleene aderlaatingen en versterkende middelen, tot agt maanden te brengen; dog met de tiende dragt onderging deeze Dame den marteldood haarer ongelukkige vrugtbaarheid.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

't Ware te wenschen, dat men, om de kragt onzer Natie in de voortteeling te

wee-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

weeten, naastſtellig konde bepaalen, hoe 't gelegen zy met de Vrouwen, welken, hier te Lande, in het Kraambedde ſterven: dan dit onderwerp is mede nog in een onvolmaakten ſtaat, ſchoon men het al beginne te onderzoeken. Ik voor my hel zeer over om te denken, (en ik heb 'er, althans op het platte Land, gewigtige reden voor,) dat het getal der ſtervende Kraamvrouwen minder is dan men gemeenlyk wil. Geduurende eene reeks van agt jaaren zyn 'er my te *Warmond*, en daar omſtreeks, hoewel 'er veele Miskraamen voorgevallen zyn, geen twaalf bekend geweest. Het bewuste ſterfjaar onder de Kraamvrouwen, te Haarlem, is een byzonder ongeval, het welk diestyds alleen in deeze Stad heerschte.

Wyders ſtaat hier nog te melden, dat het, in dit Land, ſchoon zeldzaam, wel eens gebeurt, dat eene Vrouw, tot een goeden ouderdom gekomen, en dan eerst huwende, zeer vrugtbaar is; het aangetekende geval van *Johanna Krekèt*, verleent hiervan eene ſterke proeve. Ook is het gansch niet ongemeen, dat eene Vrouw, tusſchen de veertig en vyftig jaaren, ſchoone en wel zeer ſterke Kinderen voortbrengt: als mede dat eene Vrouw, na één of tweemaal gebaard te hebben, ophoud, en, na verloop van eenige jaaren, weder zwanger word. Ik ken meer dan ééne braave Juffrouw, die, eene Dogter en Zoon van 14 en 15 jaaren hebbende, zints derzelver geboorte niet getwyffeld had, en, na 16 jaaren

ren tusſchentyds, een friſſchen Zoon ter Waereld bragt. Ook zyn my verſch iden Landlieden bekend, welkers Vrouwen, na twintig en meerder jaaren tusſchentyds, weder zwanger wierden: en dit ſchryvende, herinner ik my het geval van eene deftige Burgervrouw in Leiden, welker Dogter, twee-en twintig jaaren oud en gehuwd zynde, de Moeder tot het Peterſchap kwam verzoeken; waarop de Moeder haare Dogter het eigenſte verzoek deed, voor derzelver aanſtaande Zusje of Broertje. Deeze en ſoortgelyke omſtandigheden hebben, onder onze Landzaaten, nu en dan plaats; en ze zyn, hoewel ze ook elders voorkomen, onzer opmerkinge wel waardig.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

't Zou weinig moeite zyn, nog een groot aantal van zulke byzonderheden byéén te verzamelen; dog deezen, maar even aangeſtipt, doen genoeg ter zaake; en wy ſtappen anderen van dergelyken aart, om de wydloopigheid te vermyden, liever voorby. Om die zelfde reden zullen wy niet ſtaan blyven, op den invloed, welken de menigte van Uitheemſchen, hier te Lande, op de voortteeling onzer Ingezetenen heeft; te minder, daar wy zulks reeds aangeduid hebben, toen wy over de Volksverandering onzer Natie, door de vermenging met andere Volken, handelden. En wat ten laatſten nog betreft, de evenredigheid, die 'er plaats heeft, tusſchen het gebooren worden der Jongens en der Meis-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Meisjes, daar omtrent kunnen wy alleen zeggen, dat men dezelve, in onze Gewesten, al vry gelyk vind aan de evenredigheid in andere Landen. 'Er worden, naamlyk, doorgaans meer Zoonen dan Dogters gebooren; ſtaande dezelver getal, volgens KARSSEBOOM, als 17 tot 18, dat is, 18 Jongens tegen 17 Meisjes: STRUYCK ſtelt de evenredigheid als 49 tot 52, en SUSZMILCH als 20 tot 21. 't Is onze zaak niet ons hier over in 't breede uit te laaten; alleenlyk merken wy ter loops deswegens nog aan, hoe men, terwyl deeze evenredigheid in Holland gewoonlyk plaats heeft, het volgende niet uit het oog behoore te verliezen. Te weeten; men zal dikwils in eenige plaatſen, en vooral op onze Zee- en Visſchers-Dorpen, by telling, bevinden, dat 'er meer Meisjes, of liever huwbaare Vrysters of Vrouwen, dan Perſoonen van de Manlyke Sexe, gevonden worden: in zoodanige gevallen nu moet men niet denken, dat zulks eenige betrekking heeft, op het getal der meerder of minder geboorenen, of het overgetal der Vrouwen: want de Zeevaart, als meermaals gemeld is, verwydert hier veele Mannen en Jongens van de eigentlyke plaats hunner geboorte. Gelust het iemand verder, nopens dit alles, een nader onderzoek te doen, hy doorbladere dan die Werken, waarvan wy ons, voor zoo verre het ons aan naauwkeuriger berigten ontbrak, bediend hebben; en belyde tevens, dat de God-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Godlyke Orde en Voorzienigheid, ten deezen opzichte, niet minder blykbaar is in Holland, dan elders; nadien God, door zyne wysheid en goedheid, eene bestendige zorg draagt voor ons Vaderland, en de bloeiende vrugtbaarheid van deszelfs Bewoonderen. En laat ons hierop, dit gewigtig stuk, dus verre, naar ons vermogen behandeld, en aan kundiger Onderzoekers aanbevolen hebbende, onze Hollandsche Moeders, in haaren gezegenden staat van vrugtbaarheid, beschouwen; om onze lieve Hollandertjes aan Wieg en Bakermat te bezoeken.

Wanneer eene gehuwde Vrouw haare zwangerheid bespeurt, is niemand nader om zulks eerst te weeten, dan de Man, benevens de Moeders van het getrouwde Paar, of, by derzelver afweezen, eene nabestaande Moei, Nigt, of vertrouwde Vriendin, tot dat eindelyk, de zwangerheid bevestigd zynde, het geval genoegzaam algemeen bekend worde. In zoodanige omstandigheden zyn onze Hollanders gewoon, der bevrugte Vrouwe, in deezen haaren staat, op hunne Maaltyden, Gezelschappen, of vrolyke Byéénkomsten, gedagtig te zyn, door haar te begroeten, en met eene teug te beschenken. De oude drinkconditie in ons Land, by die gelegenheid, was, *Maiken in het Schapraiken*, en dezelve is nog in gebruik by onze Landlieden, dog sterker by de Vlamingen. Men zinspeelt hier mede op den toestand der

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Vrugt, welke zig in 's Moeders Lichaam, als in een voedend Schapraiken, dat eene Eetenskas beduid, bevind: waarom het, in onze Hollandſche taal, veelal veranderd word, in het *Kinnetje in het Spinnetje*; dewyl de Spinde, by onze Boerenlieden, de Eetenskas is. Dus drinkt men, wanneer eene zwangere Vrouw een zoet gezelſchap bywoont, op het welvaaren van het *Kinnetje in het Spinnetje*. Elders in onze Dorpen word ook wel het *Bolletje in het Holletje* gedronken; waar by men, en dit is algemeen, ter aanporringe, om de blyde Moeder te verheugen, aan dezelve eene teug Wyns toevoegt; zeggende, „ kom, „ *Maertje* of *Kryntje*, (zoo als ze dan ge„ noemd word,) ſpoel het Bolletje eens „ af". Van dien zelfden aart is de drinkconditie van *Hansje in den Kelder*; waarop wy, dewyl wy gelegenheid hebben, om de aftekening van een daar toe geſchikten ſtaatlyken Beker mede te deelen, nog wat bepaalder ſtaan zullen blyven.

Het drinken van *Hansje in den Kelder* is mede overoud; ik heb 'er geen geſchikte verklaaring van gevonden, of ze ſtemt overéén met die van *Maiken in 't Schapraiken*. Men bedoelt naamlyk de Vrugt, onder de benaaming van *Hansje*, die nog, als in den Kelder, in de Baarmoeder verborgen ligt. De benaaming van *Hansje* is, myns gevoelens, vast oorſpronglyk van den oudtyds zoo gemeenzaamen naam *Hans*, waar van 't verkleende, voor klee-

ne

ne *Hans*, *Hansken*, of *Hansje*, afſtamt. Deeze naam was, in vroegere dagen, aan de Manlyke Sexe zoo gemeen, als die van *Mai* en *Maike* aan de Vrouwlyke Kunne; des het niet vreemd zy, dat men in zulke gevallen van die naamen gebruik maakte. Daar benevens noemden de Landlieden hunne Maats of Medgezellen veelal *Hans*; en misſchien zinſpeelde men, in dit geval, ook op deeze betekenis van 't woord *Hans*; ter aanduidinge van den verborgen Medgezel der zwangere Vrouwe. Hoe 't zy, het lyd althans geen tegenſpraak, dat het drinken van *Hansje in den Kelder*, door alle tyden heen, hier te Lande, zyne betrekking had, en nog heeft, op het toewenſchen van de welvaart eener zwangere Vrouwe en derzelver Vrugt. Onze Voorvaders lieten daartoe zelfs een zeer byzonder ſlag van drinkbekers maaken; welken van zoo geestig een toeſtel waren, dat wy goedgevonden hebben, eene Afbeelding van zoodanig een *Hansje in den Kelder*, de regte benaaming dier Bekers, ten genoegen van den Leezer, in Plaat te brengen. Deeze Bekers, of liever, Drinkſchaalen, waren van Zilver, en hadden eene breede, platte, ronde, ſchotelswyze gedaante, zynde als eene Schaale of hol Tafelbord. In het midden der Schaale was een halve holronde Bol, die onder de Schaal, op het voetſtuk, rustte. In deeze holligheid was geplaatst een lugtledige Bol, die los tegen of op den bodem van de gemelde holligheid ſtond.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 524-527.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtond. Uit deezen lugtledigen Bol rees opwaards een ſtiftje, op welks top een naakt Kinderbeeldeken gevoegd was. Deeze lugtledige Bol, met het Beeldeken, werd vervolgens toegedekt, door een halven bolronden Bol, die, in het midden der Schaale, over den eerstgenoemden halven holronden Bol een weinig heen ſloot. Voorts waren 'er in den rand, die deeze twee halve Bollen vereenigden, etlyke doorloopende openingen, ten einde den Wyn, om zoo te ſpreeken, een onzigtbaaren doortogt te geeven. Hier benevens had de bovenſte halve bol, op deszelfs top, in 't midden eene ronde opening, die door een klepje geſlooten wierd; en dit klepje, met een ſcharnier aan den bol gehegt, rustte voorts los op den bol, een weinig boven het hoofd van 't Kinderbeeldeken, dat hier onder verborgen zat. Wanneer men nu, den Beker op zoodanig eene wyze ingerigt zynde, den Wyn in de Schaal ſchonk, liep de Wyn in den onderſten halven Bol; en als dezelve vol wierd, rees de lugtledige Bol met het ſtiftje tegen het klepje aan; waarop dan het Beeldje, dat *Hansje* heette, het klepje opende; en dus kwam Hansje uit den Kelder.

Men begrypt dus ligtlyk, dat iemand, die het wel meende, en gevolglyk Hansje voor den dag wilde laaten komen, genoodzaakt was, de Schaal bykans vol te ſchenken; en derhalven, aangezien den breeden omtrek van de Schaal, welke al vry wat Wyns inliet,

Pl. VII.

HANSJE IN DEN KELDER.

HANSJE IN DEN KELDER.

OP DE

BOVENSTAANDE AFBEELDING.

Dit Hansje was in BOONS Geſlagt
Tweehonderd jaaren hoog geagt.
De Stamtelg, nu ruim tienmaal zeven,
Mogt nog den blyden dag beleeven,

Dat hy, uit 's Egâs vruchtbren ſchoot,
Een lieve teedre Spruit genoot.
Men dronk vooraf hem, friſch en helder,
Geluk met *Hansken in den Kelder.*

liet, geen geringe teug had te doen; wanneer hy de Schaal, gelyk dit oudtyds veelal plaats had, ledig moest drinken. Wyders hingen onder aan 't voetſtuk, of het handvatſel der Schaale, gemeenlyk drie Ringetjes of Stiftjes, en ſomtyds ook wel Beeldjes; die dan het getal van Drielingen, of drie Kinderen, wilden aanduiden. Ik heb dit ſlag van Bekers, zo in oude Schilderyen, als in origineelen, beſtendig omtrent van die gedaante gevonden, als dezelve in onze nevensgaande Afbeelding vertoond word. Deeze is getekend naar zulk eene Zilveren Drinkſchaal, die, over de tweehonderd jaaren, geweest is, in het Geſlagt van den Heer CORNELIS BOON, Secretaris te Warmond. Ik heb de eer gehad van dien Heer, nu byna tagtig jaaren oud, nog gezond en ſterk, omtrent vier jaaren geleeden, op de geboorte zyner Dogter te begroeten. By die gelegenheid vereerde ik zyn Ed. dit Vaersje op zyn Hansje, in dank voor zyne gunſtig toegeſtaane Aftekening: DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dit Hansje was in BOONS Geſlagt
Tweehonderd jaaren hoog geagt.
De Stamtelg, nu ruim tienmaal zeven,
Mogt nog den blyden dag beleeven,
Dat hy, uit 's Egâs vrugtbren ſchoot,
Een lieve teedre Spruit genoot.
Men dronk vooraf hem, frisch en helder,
Geluk met *Hansken in den Kelder.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Deeze soort van Bekers zyn genoegzaam in vergeetelheid geraakt, en 'er zyn maar weinige zulke Drinkschaalen bekend; alleenlyk vind men 'er hier en daar nog één, onder oude Familiën. Meermaals ontmoet men, by vermogende buitenlieden, Bekers, met een vast onbeweegbaar Hansje; of ook wel met een Zwaantje; wanneer zy dezelven hun *Zwaantje* noemen. In dit laatste geval luid de wensch, ten opzichte van de zwangere Vrouw; *dat je Zwaantje*, waar mede de Vrugt bedoeld word, *wel zwemmen mag!* Voorts hebben deeze Zilveren Schaalen, in laater tyd, plaats gemaakt voor de Glazen Bokaalen; dan men heeft egter Hansje daar mede niet geheel vergeeten. Zeer veele deftige Hollandsche Familiën hebben nog heden de Hansjes in Glas. Somtyds ziet men ook op de Bokaalen, dog minder welgepast, een Cupidootje in een Wynkelder gesneeden; maar eenigen, dat beter voegt, hebben, op het deksel der Bokaal, in plaats van den Knop, een Kinderbeeldje. Met betrekking tot dit Hansje, heb ik eindelyk nog te melden, dat men hier te Leiden, onder aanzienlyke Familiën, ook gewag gemaakt vind, van *Hansje in de Kool*, of *Hansje op de Schotel.* Men maakte een welbereiden Frikkedil, of een ander stuk Gebraad, in den vorm van een Hart, of een Cupidootje; dat men in een Saladekrop, of gestoofde Kool, verborgen, opdischte; en aan de zwangere

Vrouw

Vrouw voorzettede; welke ook vervolgens met de Schaal beſchonken wierd. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Maar buiten deeze en dergelyke Hansjes, is 'er, ten opzichte van zulke omſtandigheden, in onze Eeuw, wat nieuws, of een ander Zinnebeeld, op de baan gekomen; naamlyk, *het wel afloopen van 't Scheepje.* Men heeft eene Bokaal, die, zoo ze naar den eisch geſneeden is, een van de helling afloopend Bootje of Scheepje, met een Cupidootje aan 't Roer, verbeeld; men leest de bovengemelde Spreuk om den rand van 't Glas, of op het Dekzel der Bokaal. Deeze zinſpeeling is ontleend van den Hollandſchen Scheepsbouw; van een nieuw gebouwd Schip, welks bodem gereed ſtaat, om voor 't eerst te Water gelaaten te worden. Men viert het afloopen van zulk een Schip doorgaans met een Feestlyke Maaltyd; en is gewoon het Schip als dan een Naam te geeven; waar door 't, als 't ware, zyn Doopnaam ontvangt. Dezelve is veelal die van den Eigenaar of Medereeders, of één van derzelver Kinderen; en ook wel van een aanſtaanden Zoon of Dogter van den Eigenaar of zyne Familie. Hierom vind men zoo veele Scheepen met de Naamen van *de Jonge Jan*, *Pieter*, *Cornelis*, of *Johanna*, *Cornelia*, *Maria*, enz.; ook wel met dien van Tweelingen. Somtyds houden de Kooplieden daarenboven een Schip wel eens zoo lang op de Helling, tot dat hunne Huisvrouwen verlost zyn. Uit hoofde van deeze en ſoortgelyke omſtan-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

digheden, verkrygt *het wel afloopen van 't Scheepje* eene eigenaartige betrekkelyke zinſpeeling, op het voorſpoedig baaren van de verwagt wordende Zoon of Dogter; mitsgaders op het wel afloopen der gevaarlyke omſtandigheden van het Kraambedde. Sommige Liefhebbers hebben hier in nog eene byzondere naauwkeurigheid, die bovenal plaats heeft onder de Zeehandelaars; volgens welke zy, naar de driemaandige verdeeling der zwangerheid, geduurende deeze dagen, drie onderſcheiden drinkconditien hebben. De eerſte, welke juist niet algemeen is, maar meest by de Zeehandelaars gehoord word, is, ſtaande de drie eerſte Maanden, *de vrugtbaare Bodem!* of, *de gezegende Laading!* De tweede, onder het verloopen der tweede drie maanden, is, *Hansje in den Kelder!* en de derde, in de laatſte drie maanden, is, *het wel afloopen van 't Scheepje!* — Onder de meeste Familiën, welken op deeze byzonderheden geen agt ſlaan, is *Hansje* algemeen, en het *Scheepje*, inzonderheid by de Zeehandelaars, geduurende de geheele Zwangerheid, in gebruik; op eene dergelyke wyze, als *Hansje*, *Maike* en het *Zwaantje*, hunne kinderlyke bevalligheden by den Landman behouden, en aldaar nimmer vergeeten worden.

De gulhartige wenſchen, by zodanige drinkconditien uitgeſtort, gaan dikwyls verzeld van veelerleie kwinkſlagen, welke niet zelden onder de grootſte vermaaken onzer

Na-

Natie zyn. En ze ſtrekken, zoo ik wel weet, vooral by onze Landlieden, uit den aart tot ſchertſery genegen, inzonderheid tot onderwerpen hunner vreugdebedryven, by allerleie Feesten; des ik 'er veelligt, indien ik alle hunne geestige kneepen wilde aanroeren; een kleen Boekdeeltje mede zou kunnen opvullen. Maar, hier van afziende, zal ik alleenlyk, met opzicht tot dit wenſchen, nog aanmerken, dat deeze manier van gelukwenſchingen, al zeer oud zynde, veel overeenkomst heeft met het gebruik der Ouden, en inzonderheid met de gewoonte der Romeinen, welker Vrouwen veel werks maakten van zulke Plegtigheden. Zelfs hadden ze, niet zwanger zynde, veel op met plegtigheden, die daar toe betrekkelyk waren. Hier omtrent was het bekende Feest van de *Lupercalia* bovenal zeer beroemd. Op het zelve liepen eenige Romeinſche Jongelingen, behalven dat zy eene Broek aan hadden, naakt door de Stad, met een Wolfsvel in de hand, waar mede zy de Vrouwen, die hun op den weg voorkwamen, ſloegen: en men wil, dat de jonge Romeinſche Dames deeze ſlagen geenzins ontweeken; als waanende, dat dezelven haare vrugtbaarheid voorſpelden of bevorderden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Daar benevens is ieder gemeenlyk even oplettend, om, onder een aartige grap, de bevrugte Vrouw het eêlſte en beste toe te voegen. Het begrip, dat de Moeder, door graagte tot het een of ander ſmaaklyk

Ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Geregt, by mangel van 't zelve te verkrygen, eenig nadeel mogte lyden, doet een ieder naauwkeurig letten op de bloozing der beluste Vrouwe; en haar oog valt naauwlyks op eene ſchoone Kers, of friſſche Aardbezie, of de gulhartige Vrienden en Gebuuren reiken het toe; zy zouden het, volgens de gewoone ſpreekwyze, uit hunnen eigen mond ſpaaren, om het de zwangere Vrouw te laaten nuttigen. De gedienſtigheid is, in dit geval, ongemeen groot; en een Man, die, daar omtrent, wegens zyne Vrouw, niet overbodig toeſchietende is, ondergaat wel dra eene algemeene veragting. Ook moet de Vermogende, zoo hy eene onvermogende Vrouw hierin niet behulpzaam zy, een vry bitteren ſchimp verduuren, en niet zelden eene verwenſching aanhooren. De oorzaak van deeze zoo algemeene zorg en inſchiklykheid voor de bevrugte Vrouwen, ligt zekerlyk in de uitſteekende liefde, die onze Hollanders voor hun Kroost hebben; dog dezelve ſteunt vooral op het denkbeeld, dat de Vrugt, wanneer eene zwangere Vrouw belust is op de eene of andere Spyze, en zy dezelve niet erlangt, hier door niet alleen nadeel lyd, maar zelfs aan het Lichaam, door de kragt der inbeeldinge, een uitwendig mismaakend teken ontvangt. Dit gevoelen is, ondanks alle redeneeringen der ſchranderſte Artſen, die zulk eene kragt van inbeelding niet toeſtaan, zoo ſterk onder onze Landzaaten ingeworteld, dat het

geene

geene tegenſpraak gedooge. Ieder zwangere Vrouw, zoo onder aanzienlyken als gemeenen, vind men gewoonlyk, in dit ſtuk, oplettend. De Mannen vieren daar omtrent den teugel, en liggen hier door al dikwerf den grondſlag van de heerſchappy ſommiger Vrouwen; die, de zwakheid der Mannen, ten deezen aanzien, kennende, 'er een misbruik van maaken, en veel meer inbeeldingen invoeren, dan 'er zyn. Dus word de Man, terwyl hy haar viert, ongevoelig een ſlaaf der Vrouwe; en deeze gevestigde gewoonte kan misſchien wel ééne der oorzaaken zyn, dat de Uitheemſchen den Hollanderen ſomtyds toeduwen, dat hunne Vrouwen de broek aan hebben. 't Is ondertusſchen egter zeker, dat eene welgeſchikte viering en zorg voor de zwangere Vrouwen, tot geen gering bewys ſtrekt van die oude oprechte Geſlagt en Familieliefde der Hollanders. En wy zyn, ſchoon we erkennen dat 'er veel malligheden onder loopen, zoo als 't gemeenlyk behandeld word, die men verſtandig en voorzigtig behoort tegen te gaan, egter van gedagten, dat een hevige ſchrik, en eene ongeregelde inbeelding van de Moeder, wat ook anderzins ſchrandere Vernuften daar omtrent mogen denken, zeer veel invloeds op de Vrugt kan hebben. Deeze geheimen der Natuure laaten zig zoo gemaklyk niet verklaaren; de Sexe gevoelt daar omtrent iets, dat zy wel gewaar word, dog niet bepaalen kan, wat het zy, of hoe het toekome; en die

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gee-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

geenen, welken als Geleerden daar over willen redeneeren, doen zulks op evengelyke vooronderſtellingen. 't Is hier de plaats niet, anders zou ik my ſterk maaken, van verſcheiden gewigtige gevallen te kunnen bybrengen, die zoodanige uitwerkingen van de aandoeningen der Moeders op haare Vrugten voldoende bevestigen. Dan, om nader by onze taak te blyven, zullen wy liever nog een kort woord melden van eenige onbetwistbaare bygeloovige denkbeelden, die, ſtaande de zwangerheid, by ſommigen plaats hebben.

Gelyk de Romeinſche zwangere Vrouwen, met veel oplettendheid, de maanden haarer dragt telden, en in ieder maand de Feesten van byzondere Goden of Godinnen vierden; terwyl zy ook onderſcheiden Geniën, of Beſchermgeesten, voor haare Kinderen ſtelden; zo waren onze oude Batavieren insgelyks niet vreemd van iets van deezen aart; en zulks heeft, door alle tyden, min of meer ſtand gehouden. Wel inzonderheid ſchreef onze Natie, in de Veertiende Eeuw, en laater, zeer veele uitwerkingen, ten aanzien der vrugtbaarheid, toe, aan de Jaarlykſche Zonneſtanden, als mede aan den maandlykſchen, ja dagelykſchen ſtand der Zonne, Maane en Sterren. Hier benevens namen ze, den Roomſchen Godsdienst toegedaan zynde, de Heilige Dagen, en de gebeden aan de Moedermaagd, vooral naauwkeurig in agt. Men deed ook wel Bedevaarten naar Haarlem, of het Gasthuis

huis van *Sint Gangolf* aldaar (*); om van dien Heiligen, welke de baarende Vrouwen, zoo men geloofde, wonderdaadig bystond, hulp te erlangen. Het gevoelen van byzondere Geleigeesten, Beschermengels, en wat meer van die natuur zy, was in deeze dagen algemeen; en 't heeft nog heden by veelen plaats. Daar benevens heb ik te over reden, om vast te stellen, dat 'er, in 't geheim, onder de Vrouwen, byzonder ten platten Lande, nog al meer dergelyke beuzelaarytjes plaats hebben. Althans de Almanachen, met de voorzeggingen van de eigenschappen der Geboorenen, het zy in ieder Maand, of op ieder Dag der Weeke, vind men 'er zeer veel in gebruik; en de zoogenaamde Boeren Almanachen, die meerendeels naar den Bredaschen *Schapers Calengier* (†) gevolgd zyn, gaan 'er sterk in zwang. Alle deeze en soortgelyke bygeloovigheden hebben nog steeds een aanmerkelyken invloed op veele zwangere Vrouwen; dan wy zullen de overige byzonderheden van dit slag verder daar laaten, om nu voorts de gewoone gebruiklykheden, met het afloopen der zwangerheid, beknoptlyk voor te draagen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dezelven zyn inzonderheid betrekkelyk tot het toestellen der Luiermand, het bespree-

(*) Zie P. AMPSING, *Beschryving van Haarlem*, pag. 442.

(†) Zie *Schapers Calengier*, geprent tot Breda, in 't Jaer ons Liefs Heeren M. CCCCC ende XVI.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſpreeken van de Baker en Vroedvrouw, mitsgaders het verzoeken tot het Peterſchap. Wat het eerſte betreft, wy zullen de Luiermand zelve niet omver haalen, nog doorſnuffelen, zy ligt te zindelyk in orde; maar merken deswegens ſlegts aan, dat derzelver toeſtel, by 't eerst verwagt wordende Kind, gemeenlyk het werk is van de Mansmoeder, of, by derzelver overlyden, van de Vrouwsmoeder; vooral, wanneer één der wederzydſche Ouderen het Peterſchap zal bekleeden; waar toe nooit, of zeer zelden, by het eerſte en tweede Kind, iemand anders verzogt word. Men draagt meestentyds zorg, dat de Luiermand, met deszelfs toebehooren, tegen, en vooral niet veel na, het begin der zevende Maand opgetooid zy; wanneer ook Baker en Vroedvrouw gewoonlyk aangenomen worden. Men beſchenkt dezelven met een Steekpenning, oudtyds *Godspenning* genaamd; op dat ze te zekerder aan den dienst der Vrouwe verbonden blyven. In deeze omſtandigheden gaat het, onder die Vrouwen, al vry wat drukjes toe, met opneeminge van dezulken, die, zoo als men zegt, reeds tellen; om de eene Vrouw na de andere te kunnen bedienen; en ten deezen einde na te gaan, welken, naar de gewoone ſpreekwyze hier te Lande, *gelyk loopen*, *langer loopen*, *eerder of laater toeleggen*, enz., volgens overeenkomst, of het verſchil der tellingen van eenige Vrouwen, die gelyk, of na of voor elkander, den tyd der vervul-

lin-

linge haarer dragt berekenen. Dit is iets, dat, onder alle Natien, en zoo ook by de onze, tot de Vrouwlyke geheimen behoort, en waarop zy allen zeer naauwkeurig letten; te meer, daar eene Vrouw, die somtyds wat voorbaarig, of te laat, rekent, gezegd word, haar boekje verlooren te hebben; dat, 't geen zy voor een belachelyken misslag houden, indien de misrekening wat groot zy, echter, by ongeluk, wel eens plaats kan hebben.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als deeze eerste drukte voorby is, volgt gewoonlyk de zorg, om het Peterschap, dat men ook Compeerschap en Commeterschap plagt te noemen, staatlyk te verzoeken; 't welk Man en Vrouw, by de Grooten, door belet vraagen, en by de minderen, door een heusch bezoek, verrigten. Wanneer men 't eerste Kind verwacht, slaat men Vader of Moeder bykans nooit over, ten zy uit hoofde van twist, erfenis, of andere belangen; en altoos, of men houd het voor hoonende, word 'er dan nog de tegenwoordigheid der Ouderen by vereischt. Zoo 'er geen byzondere *Peters*, die men ook wel *Gevaders* of *Gevaderlingen*, als mede *Peet-Oom* en *Peet-Moei*, heet, te benoemen zyn, komt den Vader den rang toe, om zyn Vader, als 't een Zoon, en zyne Moeder, als 't eene Dogter is, te benoemen. Doch somtyds, en nog al niet zeldzaam, verkiezen deezen, dat men een lid hooger klimme, en dus den Groot- of Over-groot-Vader- of Moeder van den eigen Va-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

der benoeme. 'Er heerscht, naamlyk, nog al, by veelen, een oud, overgeloovig denkbeeld, dat iemand wel dra ſterft, wanneer hy, gelyk men zegt, vernoemd is. By het tweede Kind heeft de Vrouw het regt, of liever, 't is een vry algemeen gebruik, om één haarer Ouderen, of haar Groot-Vader, of Groot-Moeder, enz. te benoemen. Wanneer 'er voorts meer Kinderen volgen, ſlaan de Peterſchappen tot Oomen, Moeien, Zusters, Broeders, Neeven of Nigten, en dikwils tot goede bekenden, over, met welker naamen de Kinderen dan ook benoemd worden. Men valt daar benevens thans nog al dikwils in den ſmaak, om den jonggeboorenen de naamen der wederzydſche Groot-Vaders- of Moeders te gelyk te geeven. Ook neemt men, zoo 'er, van den eenen of anderen kant, eenige byzondere betrekking, op de verdienſten of middelen van iemand der nabeſtaanden, of zelfs Vrienden, gemaakt word, der zulker naam en Geſlagtnaam wel over; behoudende nogthans altoos tevens des eigen Vaders Van en Bynaam. Nu en dan heeft hier mede een oud gebruik der Romeinen plaats; te weeten, dat zoodanig een Zoon of Dogter, door den Peter, tot zyn Kind word aangenomen, met toeſtemming van den Vader en de Moeder; behoudens het natuurlyk recht der eigen Ouderen.

Onze Natie, en vooral het gedeelte, dat op 't platte Land woont, is ongemeen ver-

TAFEL, om met een opflag de Geflagtsbetrekking en Bloedverwantfchappen in Holland te zien.

					6 Meer - Bet - Oud - Over- Grootvader en Moeder.					
				6 Bet - Over- Oud - Oom.	5 Bet - Oud - Over- Grootvader en Moeder.	6 Bet - Over- Oud - Moei.				
			6 Over - Oud- Ooms - Kinderen.	5 Over- Oud - Oom.	4 Oud - Over- Grootvader en Moeder.	5 Over- Oud - Moei.	6 Over - Oud- Moeis - Kinderen.			
		6 Oud - Ooms- Kinds - Kinderen.	5 Oud - Ooms- Kinderen.	4 Oud - Oom.	3 Over- Grootvader en Moeder.	4 Oud - Moei.	5 Oud - Moeis- Kinderen.	6 Oud - Moeis- Kinds - Kinderen.		
	6 Agter Ooms- Kinds - Kinderen.	5 Ooms- Kinds - Kinderen.	4 Ooms- Kinderen.	3 Oom.	2 Grootvader en Moeder.	3 Moei.	4 Moeis- Kinderen.	5 Moeis- Kinds - Kinderen.	6 Achter - Moeis- Kinds - Kinderen.	
6 Na - Agter- Broeders- Kinds - Kinderen.	5 Agter - Broeders- Kinds - Kinderen.	4 Broeders- Kinds - Kinderen.	3 Broeders- Kinderen.	2 Broeders.	1 Vader en Moeder.	2 Zusters.	3 Zusters- Kinderen.	4 Zusters- Kinds - Kinderen.	5 Agter - Zusters- Kinds - Kinderen.	6 Na - Agter- Zusters- Kinds - Kinderen.
					IK.					
					1 Kinderen.					
					2 Kinds - Kinderen, of Klein - Kinderen.					
					3 Achter - Kinds - Kinderen, of Klein - Klein - Kinderen.					
					4 Na - Agter - Kinds - Kinderen, of Na - Klein - Klein - Kinderen.					
					5 Bet-Na-Agter-Kinds-Kinderen, of Bet-Na-Klein-Klein-Kinderen.					
					6 Meer - Bet Na - Agter- Kinds - Kinds - Kinderen, enz.					

verbonden aan de liefde tot hunne Voorvaderen; ze leggen 't 'er, uit dien hoofde, zeer op toe, om de naamen hunner Stamvaderen leevend te houden, zoo in de opgaande als zylingfche Stamverdeelingen, de naamen der Familie in agt te neemen. Men rekent hier gemeenlyk tot aan den zesden graad, in 't op en nedertellen der Geflagten; waarin dan de Vaders, Grootvaders, Over-Grootvaders, Oud-Over-Grootvaders, Bet-Oud-Over-Grootvaders, Meer-Bet-Oud-Over-Grootvaders, mitsgaders die van de Vrouwlyke Sexe, en zoo ook in de zylinien, de Nabeftaanden geteld worden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wy hebben, ter ophelderinge hier van, een *Tafeltje* deezer rekenwyze opgemaakt; waarin men, zonder dat wy 'er veel omflags van befchryving hebben by te voegen, met een opflag kan zien, de op- en nedergaande, benevens de zylingfche Stamtakken, zoo van de Vrouwlyke als Manlyke Sexe, die elkander in bloedverwantfchap beftaan. Men houde voor IK zig zelven, en telle van 1 tot 6 recht opwaards, tot de Meer-Bet-Oud-Over Grootvader en Moeder, dat de recht opklimmende Bloedverwanten zyn. Vervolgens telkens van 1 aftellende, een graad laager overfpringende, tot de Zylinien, ontdekt men insgelyks de zylingfche Bloedverwanten. En even zoo telt men, in de recht nederdaalende linie, uit zyn eigen Kroost, van 1 tot 6, van zyne eigen Kinderen tot de Meer-Bet-Na-Agter Kinds-Kinds-Kinderen. Zoodanig een

Zie het nevensgaande *Tafeltje*.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tafeltje kan dienstig zyn voor alle de geenen, die gaarne hunne Familie-Naamen en hunne Bloedverwantschap gade willen slaan; dewyl ze, op deeze manier, als zy 'er de eigen Doop-Naamen byvoegen, hunne Familie-Naamen gereedlyk kunnen bewaaren; dat onze oude Lieden zeer naauwkeurig deeden. Veeltyds schreeven zy zulks op de voorbladen van hunne Huis-Bybels, en dit heeft niet zelden groote diensten aan min of meer vergeeten Geslagten gedaan. Dit blyft nog heden, by alle ouderwetsche Burgers, en de Landlieden, vry algemeen in gebruik: men schryft den dag der geboorte van 't Kind, met deszelfs Naam; den tyd wanneer het gedoopt is; benevens den naam der Peters en Meters; mitsgaders dien van den Leeraar, welke het Kind gedoopt heeft, veelal naauwkeurig op.

Onze Hollanders dus hun Geslagt en hunne Stamvaderen, als gezegd is, niet vergeetende, benoemen dan den eenen of anderen, en voegen 'er ook wel den Peetnaam by. Gemeenlyk let men 'er op, om, zoo 't mogelyk zy, een Peet te kiezen, wiens voornaam met een van dien der Voorvaderen, of andere Bloedverwanten overéén komt. Met het aanneemen van dit Peterschap worden de Pillegiften nog niet uitgedeeld; men wagt hier mede tot dat het Kind in de kleêren gaat; waarvan derhalven op zyne plaats nader. Alleenlyk valt in deezen nog met één woord te melden, dat het Peterschap, hier te Lande, na genoeg

noeg van dezelfde kragt is, als dat van een zorgenden Vader en Moeder; ſchoon het heden veelal ſlegts op eene enkele ſtaatlykheid uitkome. Onze Landlieden, en die van den Burgerſtand, houden het egter voor een zaak van gewigt; en men zal in Holland, vooral onder de Roomſchen, zeer algemeen bevinden, dat zy, als de Ouders van een Kind, waar over zy het Peterſchap hebben aangenomen, overleeden zyn, zulk een Kind, zoo 't hunne vermogens toelaaten, ja al is 't 'er al wat ſchraal, met zoo veel zorg tot zig neemen, als of 't hun eigen was. Hierin beſchaamen zy zeker veelen der trotſche Stedelingen; die, na het overlyden der Ouderen, of zelfs by eenige bekrompen omſtandigheden, weinig agt op hunne Doopkinderen ſlaan, en met de Pillegift hunnen verderen pligt vergeeten: dan van 't een en ander nader by de Doopplegtigheden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Onder de opgemelde ſchikkingen, tot het Kraamhouden en het bezorgen van 't Peterſchap, nadert al vast de ſtond der ſmerte en der vreugde. De hoopende Moeder, de verlangende Vader, en de moedgeevende Ouderen, reikhalzen na de uitkomst. Intusſchen worden de bezoeken der Moeders en Vriendinnen verdubbeld; een ieder poogt de zwangere Vrouw met opbeurende troostredenen moed te geeven. Eerlang genaaken de voorbooden der weedommen; de Man, Knegt of Meiden loopen ten adem uit, om de Vroedvrouw te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

haalen; en te maaken dat de Baker by de hand is. De barensſmerten vermeerderen; 't Huishouden geraakt in rep en roer; de Moeders, Meiden en Gebuuren draagen zorg, dat Vuurmand, Bed, Wieg, Luiers, en alles klaar is. De Vrouw begint, het ſpant 'er, de verdubbelde wêen drukken 't benaauwde zweet op het aanſchyn, en men verwagt, naast den byſtand van God en dien der natuurlyke kragten, uitkomst en hulp van de Vroedvrouw.

Deeze, hier te Lande algemeen by dien naam bekend, ontleent denzelven niet, gelyk ſommigen willen, van *vroet* of *vroeten;* maar van het oude woord, *vroede*, dat zoo veel zegt, als verſtandig, kundig. De Vroedvrouw is dus eene vroede Vrouw; 't geen HUIGENS te kennen geeft, als hy zulk een Vrouw dus ſpreekende invoert:

Zie HUIGENS, op 't woord *Vroedvrouw.*

't Is waer, in kindernoot heet ik goe Vrouw gebuur,
Maer een geheimenis, als ik zou blyven eeten;
En mogen Vrouwtjens nu noch emmermeer niet weeten,
De vroedſte Vroevrouw waer de vroede Vrouw Natuur.

Men noemt ze, gelyk HUIGENS hier zegt, mede *Goevrouw;* by de Boeren heet ze *het Wyf*, en al lachende ook wel het *kwaade Wyf*, te Amſterdam, *de Stuurman van de Volewyk*, enz. Ter onderſcheidinge worden ze meestal met haar voornaam, *Marytje*, *Kaatje* of *Geer-*

Geerte Moer, enz. genoemd. Deeze naam ſtaat, met de byſpreuk, *God is myn hulp*, op een Bordetje, met een Kruis, in welks midden een Kindje geſchilderd is, overal in onze Steden en Dorpen aan de wooningen der Vroedvrouwen; op dat ze, zoo by Nagt als by Dag, te gemaklyker gevonden kunnen worden. Verder is het overbekend, dat men, met de toeneemende kundigheden in dit ſtuk, benevens de Stads Vroedvrouwen, ook Stads Vroedmeesters, in alle onze Hollandſche Steden, verzorgd heeft; om de Armen te helpen, of gevaarlyke geboorten te redden. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als deeze Vroedevrouw gehaald is, onderzoekt dezelve den toeſtand der zwangere Vrouwe, en geeft hier van, naar omſtandigheid van zaaken, berigt aan de Moeders, of Naastbeſtaanden. De gevoelens der Vrouwen zyn dan dikwils, naar ieders ondervinding, zeer verſchillend; en 'er gaan niet zelden veele belachelyke Wyvepraatjes om; vooral is 'er by de Boerenvrouwen aan ſnappen en klappen geen gebrek; onder 't welke de Vroedvrouw, als een Profesſor, het hooge woord voert. Intusſchen word de Vrouw ter gemaklyker baaringe geſchikt; het zy door haar op een Stoel, veeltyds een grooten Leuningſtoel, te doen zitten; of haar op een Bedde of Matras, een *Lang-Bed* genoemd, ter neder te leggen. Hier toe is by de Landlieden, en ook hier en daar in de Steden, nog wel in gebruik, een zoogenoemd *Kort-Bed*.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het zelve bestaat uit één of twee Stoelen, die op de Bedstede, of des noods ook wel op den grond, in dien stand geleid worden, dat de Leuningen met het einde op den grond liggen, en de agtereinden om hoog schooren: hier tegen stuwt men dan Kussens of een Bed, waarop, of tegen, de Kraamvrouw zig in een gemaklyken stand bevind. Dog al genoeg hier van; laat ons verder den gelukkigen uitslag beschouwen.

Zoo dra de Vrouw verlost zy, is het eerste werk, bekend te maaken wat 'er jongs is; 't welk het handige Wyf, de geboorte afscheidende, dadelyk meld, door een *geluk met een Zoon of Dogter*; als eene tyding, naar welke het gantsche Huisgezin verlangt. Nu is 't gevaar in zoo ver voorby; men juicht; 'er is een Mensch gebooren! en ieder werkt mede, om het jonggebooren Hollandertje, en der Kraamvrouwe, het noodige te bezorgen. Op het ontvangen van de Vrugt langt men terstond warme Luiers; en brengt dezelve, lugtig ingewonden zynde, in den schoot der Grootmoeder, of der naaste in den bloede, of der Peetemoei, die zulks met een steekpenning beloont. Intusschen brengt men ook de afgematte Moeder, na de vereischte zuivering, en de behoorlyke sluiting der Lendenen, in een warm Bed (*).

Ter-

(*) Oudtyds had men, om het Bed te warmen, een soort van Manden, met Blik beslagen, die men *Mun-*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Terwyl dit geſchied, worden de afgeſcheiden deelen der Geboorte, door de Grootmoeder, de Nabeſtaanden, en eene of andere Buurvrouw, naauwkeurig nagezien; om op te merken, of 'er ook eenig gebrek in de behandeling zy; en nog wel byzonder, om dezelven ten vuure te bezorgen, ten einde alles door 't vuur verteerd worde. Men houd, naamlyk, elkander, hoe ongerymd het ook zy, in den waan, dat het der Kraamvrouwe nadeelig zal zyn; wanneer dat alles, (het welk geen de minſte gemeenſchap met de Kraamvrouw heeft,) niet geheel tot asch verbrande of verteere. Dan dit is 't niet alleen; 'er volgt nog eene tweede zwaarigheid; als men zegt, dat het Kind met een Helm gebooren is. Hier omtrent zyn onze Hollanders veelal overbygeloovig; te weeten; men wil dat zulke Kinderen, indien dit niet verbrand worde, betoverd blyven; dat ze, geduurende hun leeven, zullen kunnen voorzeggen, in welk Huis eerlang een Lyk zal weezen. Zy zien, zegt men, de geheele Lykſtatie van daar komen; kennen de perſoonen, in den rang, in welken zy het Lyk volgen; en 't is hun onmogelyk, dat Huis of de Lykſtatie voorby te gaan; zy moeten, om zig van een doodlyken angst te bevryden, te rug keeren. Dit gevoelen, hoe zeer de re-

Munnik noemde; dog nu buiten gebruik raakende, neemt men de bekende Bedpannen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

reden daar tegen pleite, is hun, althans ten platten Lande, en onder 't Gemeen, niet uit het hoofd te praaten; zelfs niet, ſchoon men ten duidelykſte toone, dat die gewaande Toverhelm niets anders is, dan de verkeerde, of liever eene byzondere, plaatſing van het Vlies, op of om het hoofd van 't Kind. Oudtyds ſprak men ook van betoverde Strengen, en een Nestelknoop by de Gebooite; waarop CATS doelt, als hy zegt:

Zie boven, Bl. 560.

Zy draegt, of twyfelt niet, maer bleef gelykſe was,
Tot dat men aan den man den Nestelknoop genas.

Dog deeze laatſte grollen, gelyk ook het geloof aan het betoveren van 't Wiegbedde, zyn in deeze verlichte Eeuw alrede ter duisternisſe gedoemd; en 't is te hoopen, dat het eerlang ook zoo moge gaan, met het tot nog toe onverwinnelyke Bygeloof, om de Nageboorte, ter afweeringe van Toverkragten, te verbranden. Midlerwyl is 't egter welvoeglyk voor eerbaare en reine Vrouwen, dat zy dit alles wegdoen, zoo 't maar geſchiede zonder bygeloovigheid, en zy zig zelven niet kwellen met inbeeldige hersſenſchimmen, die den Christenen vooral niet betaamen.

Dan laat ons wederkeeren tot het teder Wicht; dat, de Moeder in alles bezorgd zynde, weder op nieuw in handen van de Vroedvrouw geraakt, die het vervolgens rei-

reinigt (*), verzorgt, en, naar 's Lands wyze, opbakert. Overmits 'er nu in dit bakeren, en den verderen toeſtel van 't Kind, nog al eenig onderſcheid tusſchen ons gebruik, en dat van andere Landen, plaats heeft; en zulks mogelyk iets toebrengt tot de natuurlyke geſtalte onzer Natie, zoo ſchynt dit onderwerp hier nog al eenig gewigt te hebben, en onze byzondere opmerking te verdienen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

'Er heerscht, onder de Europiſche Volken, geen gering verſchil, in het zwagtelen of opbakeren der Jonggeboorenen; en de Natuurkundigen beweeren, dat hier uit een zeker onderſcheid in de geſtalte van het Lichaam ontſtaat. De Engelſchen zwagtelen in 't geheel niet, en liggen hunne Kinderen, lugtig in eene Luier gewonden, te rusten. De Franſchen zwagtelen, dog niet heel vast; en de Duitſchers zwagtelen ſterker; dan op verre na zoo ſterk niet als onze Hollanders oudtyds deeden, dat ook hier en daar nog wel plaats heeft. Men is hier te Lande, van oudsher, veelal gewoon, het Kind, na dat het wel digt in eene Linnen, en daar over in eene Wollen Luijer geſlooten is, met een langen zwagtel, zoo ſtyf, tot onder de Oxelen, te omwinden, dat het de Beenen niet kunne beweegen, en als eene ſtyve Pop genoegzaam onbewee-

(*) Over het reinigen en wasſchen der Kinderen in den Rhyn, by de oude Batavieren gebruikelyk, zie men boven, Bladz. 471.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

weegelyk ligge. Dit geschied, zoo men wil, om het Kind voor scheeve Beenen te behoeden; om het zelve eene rechte spiggtige gestalte en breede schouderen te doen verkrygen; dog meest, om het voor eene Lies- of Navelbreuk te bewaaren. Men valt nogthans heden, nu men zoo oplettend word op alles wat de Kraamkamer betreft, allengskens meer in den smaak der Engelschen; en laat de Kinderen aan hunnen natuurlyken Wasdom over. In Amsterdam althans zwagtelt men byna in 't geheel niet meer; en men ziet 'er egter zulke frissche Menschen als elders. Ook neemt het op andere plaatsen, en zelfs ten platten Lande, al sterk af.

Intusschen blyft het styf kappen van het hoofd nog vry algemeen in zwang, vooral in Noordholland; daar men de hoofdjes der jonggebooren Kinderen, zelfs tot een goeden ouderdom toe, aan de slaapen van 't hoofd, styf gesllooten houd. Men schynt, zoo hier, als elders in Holland, door kleppjes en slepjes, zodanig te willen vormen, dat de slaapen van 't hoofd zeer plat worden, als mede dat de Ooren en Oorlellen geheel plat tegen 't Hoofd aan liggen. Kundige Natuuronderzoekers leiden hier uit de langwerpigheid van de Agterhoofden eeniger Inwoonderen van onze Gewesten, boven die van andere Natien, af, en meenen wel byzonder onze Hollanders daar door te kunnen onderscheiden. En 't is zeker, dat de meestvoorkomende gedaante onzer Vader-

derlandſche Hoofdſchedels, vooral in de Kinderen die zoo ſterk gekapt geweest zyn, kennelyk genoeg is, tegen die van andere Natien: dan het gaat zoo algemeen niet door, of 't lyd zyne uitzondering. Dan dit ſtaat vast, en 't is voor de opmerkzaamen volſtandig blykbaar, dat wy Hollanders, en byzonder veelen der Noord-hollanders, de bovenſte Oorſchyf of Oorſchelp veel platter tegens de Hoofdſlaapen aangedrukt hebben, dan eenige andere Volken. 'Er zyn my zelfs veelen bekend, die in 't geheel geen, of ſlegt aan één Oor, den rand van den Oorſchelp gezoomd hebben; dat alleenlyk veroorzaakt is, door 't ſtyf kappen en hullen der Jonggeboorenen. Als men 'er op let, zal men zien, dat de Ooren der Noordſche Volkeren, der Schotten, en der Rusſen, veel meer uitgeboogen zyn, dan de onzen. De Armeniërs en Grieken, die 'er veel werks van maaken, houden ze van jongs op bloot, en tragten dezelven zoo ſterk buitenwaards te gewennen, als wy die tegen het Hoofd aandrukken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wyders meenen wy, in het ſtyf hullen en plathouden der Ooren, mede de oorzaak te vinden, waarom veele jonge Kinderen zeere en ſmecht-ooren, zoo men 't noemt, krygen. Want het zweet en de uitwaasſeming van de Hoofdſlaapen zet zig dan agter de Ooren; dat zekerlyk eene verſtikking, en gevolglyk ettering, te wege brengt. Dus veroorzaakt ook het ſterk broeijen, en het

DE HOLLANDSCHE NATIE.

het hullen met Muts op Muts, wel zeere Hoofden; dat mede niet zelden, door het drukken der Fontanel, of kloppende Fontein, zeer ſchadelyke gevolgen heeft; die de jonge Schepſels voor hun geheele leeven ongelukkig maaken. Dan dit geld alleenlyk agtelooze Menſchen; en wy ſtellen 't geenzins voor als een algemeen gebrek. Onze Hollandſche Moeders zyn gewoonlyk al te bezorgd voor hunne Lievelingen, om haar in 't algemeen van onvoorzigtigheid hierin te beſchuldigen. Zy houden het my, verzoek ik, evenwel ten goede, dat ik haar de misbruiken der oude gewoonten beſcheiden onder 't oog brenge, en haar aanraade, een weinig af te zien, van het al te ſterk en dommelig hullen der jonge Kinderen. Hierby egter wil ik haar tevens gewaarſchuwd hebben, dat ze 't weder aan de andere zyde niet toeleggen, op eene al te verregaande lugtigheid; maar behoorlyk zorg draagen, dat de veranderlykheid van ons klimaat, de guure Noordewinden, geen vat op de tedere Hersſentjes hebben. Men tragte des de gezonde hersſentjes onzer Telgen te behoeden, op dat zy, in manlyken ouderdom, die Hollandſche ſchranderheid mogen betoonen, op welke wy in onze Voorvaderen roemen. Middelerwyl wil ik ook gaarne hier wel wat toegeeven, aan de bevalligheid, welke onze Hollandſche, en byzonder de Noord-hollandſche, Hulſels, mogelyk aan de ſchoone Sexe toebrengen.

Voorts

Voorts is 't by ons zeer gebruikelyk, dat men de Kinderen voor eene Vuurmande bakert; waarin wy mede verschillen van andere Natiën, die zulks veelal voor een open Haard, of eene warme Kachel doen. De Vuurmande is ook inderdaad van geen oud gebruik, en eene byzonderheid onzer dagen, den Hollanderen eigen. Nog geen Eeuw geleeden was de Bakermat gemeen: dezelve bestond uit Teenen, Rysen, of Mandewerk, in die grootte en gedaante gevlogten, dat 'er de Baker ten voeten uit in konde zitten. Hy liep, ter plaatse daar zy zat, van agteren, en aan de linker zyde, met een Ruggescherm, zoo hoog op, dat zy en het Wicht voor togt bevryd wierden. De Moeder, of Baker, zettede zig in deezen Bakermat, die recht dwars voor een frisch gloorend vuur stond, ter neder. Hier door genoot en de Baker, en het Kind, eene gelyke warmte; zy hadden beiden meer gemak, en liepen minder gevaar dan voor de Vuurmande; des het oude gebruik, in dit geval, oneindig beter ware, dan onze tegenwoordige manier; waar van al vry veel ongelukkige gevolgen bekend zyn. De damp der doove Koolen in de Vuurmande is zekerlyk ten uiterste nadeelig voor Baker en Kind; en de benaauwdheid van den Koolsmook, in het beslooten Kraamvertrek, jaagt der Kraamvrouwe wel eens eene Koorts op 't lyf, zoo ze al niet gevaarlyke flaauwten te wegen brengt. Daar en boven zo worden, voor de Mande, meerendeels alleen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

leen de voeten van het Kind gewarmd, en deszelfs bovenlyf ſtaat voor allen togt bloot. Men droogt wyders op zulk eene Mande, de natte en bewaterde Luijers, welker waasſem ook niet weinig nadeelig is voor Baker en Kind. Voeg hier nog by, dat de Baker zelve, verlekkerd op eene heete ſtoof, onder de broeijing der Vuurmande, geheele uuren in den dut zit; en ligtlyk, 't geen meer dan eens gebeurd is, in ſlaap geraakt: by zulk eene gelegenheid vliegt de Vuurmande, met Luijers en al, wel eens in brand; de voetjes van het tedere Wicht worden geſchroeid; en 't geheele Huis ſtaat in gevaar. Alle deeze en meer dergelyke gevolgen in agt neemende, durven wy de herſtelling van 't gebruik onzer ouderwetſche Bakermatten zeer wel aanbeveelen. Te meer, daar zy, behalven het bovengemelde nut in 't bakeren, eene zwakke Moeder zeer veel gemaks in 't verbedden kunnen toebrengen: nadien Moeder en Kind, zonder moeite, met den geheelen Bakermat, vertild kunnen worden. Ze verdienen ook daarom de aanpryzing van alle onze kundige Artſen, die een open Vuur, voor Moeder en Kind, boven de Vuurmande ſchatten: het welk den beroemden Hoogleeraar P. CAMPER zulks insgelyks der Natie doet aanbeveelen; zeggende: „ Des „ Winters is het dienſtig de Kinderen voor „ een open vuur te bakeren, en te bezor„ gen; Kaggels houde ik zeer nadeelig: „ om dat zy dan altoos in eene onzuivere

Zie *Holl. Maatſch.* VII. D. 2de St. Bl. 377.

„ en

„ en vogtige lugt woonen, welke niet gemak- „ lyk ververscht kan worden", enz.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wie lust heeft, om verder na te ſpooren, wat men te denken hebbe, over de beste wyze van het Kraambedde te houden, tot nut der Jonggeboornen; en die belang ſtelt in de lichaamlyke opvoeding zyner Kinderen; die vergeete niet, over dit onderwerp, te leezen, de Antwoorden, welken daar omtrent aan de *Hollandſche Maatſchappye* gezonden zyn. Hy gaa vooral met oplettenheid, na de Verhandeling van den zoo evengenoemden Heer CAMPER; wiens Antwoord geheel en al betrekking heeft op onze Vaderlandſche gebruikelykheden; en dus, onzes agtens, zonder dat wy die van den Heer BALLAXERT, welke als een Fransman ſchryft, te kort willen doen, voor onze Natie bevatbaarder is, en van meerder nut kan zyn.

Zoo dra het jonggebooren Wicht dus (om weder nader ter zaake te komen) op de Vaderlandſche wyze gebakerd is, neemt de Vroedvrouw, die gewoonlyk de eerſte Bakering verrigt, het Kind in den arm, om het den Vader aan te bieden; die het zelve, met de tederſte kusſen ontvangt, en aan de Vroedvrouw een ſteekpenning, welke op deezen tyd niet gering is, vrolyk toereikt. Deeze gewoonte, om het Kind den Vader te overhandigen, is zeer oud, en te aanmerkelyk, om 'er dus ſlegts ter loops van te gewaagen. Men vind, dat het genoegzaam by alle oude Volkeren in gebruik ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

weest is, de Kinderen, met eenige plegtigheid, in het Huisgezin aan te neemen. Zulks geſchiedde by de Jooden door de Beſnydenis, en by de Chineezen, gelyk ook by veele andere Natien, door verſcheiden Huis- en Tempel-offeranden. Onze Voorzaaten, de Batavieren en oude Duitſchers, hadden reeds eene algemeene gewoonte, van den Jonggebooren in handen van den Vader te geeven; die het dan in zyn Schild lei, en in den Rhyn afwiesch. Men wil dat zulks geſchiedde, om de egtheid der Kinderen te beproeven (*); dan wy denken veelëer, dat het eene gebruikelyke plegtigheid was, door welke de Vader het Kind voor 't zyne erkende; met het zelve in zyn Schild te leggen, en, na dat het in den Rhyn, of eene andere Rivier, of in 't water in 't algemeen, gezuiverd was, uit het water of van den oever op te heffen. De reden, welke my hier toe beweegt, ſteunt vooral op eene tweeledige bedenking. Men heeft, aan de eene zyde, geen bewys van eenig gezag, 't welk ons noopt om te ſtellen, dat ze den Rhyn, of eenig Water, als eene Godheid geëerbiedigd hebben. 't Had, ten minſte ten tyde van TACITUS, geen plaats: want toen eerden zy de Godheid in geheiligde Bosſchen; ook maakt TACI-

(*) Onze Batavieren verdagten hunne Vrouwen niet, en gevolglyk kwam zoodanig eene gewoone proefneeming niet te ſtade. Zie CLEFFELII *Antiquit. Germanorum.* p. 97—102.

CITUS van dit Bygeloovige gebruik geen gewag. Aan de andere zyde zoo heeft zulks, uit reden van het Klimaat, des Winters niet wel kunnen geschieden: te meer, daar de Duitschen, en dit zegt TACITUS uitdrukkelyk, „ zig meest wieschen met „ warm water, ter oorzaake, dat het by „ hen een langen tyd Winter was". Is dit waar, ontzagen de bejaarden de koude wateren; zoo is 't niet denkelyk, dat zy 'er hunne jonggebooren Kinderen, in den Winter, aan bloot gesteld zullen hebben. Dog zie hier wat wy 'er van denken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

TACITUS, *Zeden van Oud Duitschland.*

De oudste Volkeren der Waereld hielden de Aarde voor het begin en de Moeder des Menschlyken Geslagts; overéénkomstig met het geen wy uit de heilige Bladeren leeren, dat God den Mensch uit het stof der Aarde geformeerd heeft. Van hier is het by de Ouden in gebruik geweest, dat men, als 'er eene Vrouw gebaard had, het jonggebooren Kind, na dat het gereinigd was, op den grond, als de Moederaarde, ter neder lei; en wel voor des Vaders voeten; die dan het Kind, met een Offergeschenk of aanroeping der Beschermgoden, van de Aarde opnam en voor het zyne erkende; dat eene soort van wettiging van 't Kind was. Hierop doelt PLINIUS, als hy zegt: *Hominem tantum nudum & in nuda humo natali die abjicit [Natura] ad vagitus statim & ploratum.* Dat is. „ De Mensch, als hy „ gebooren is, word alleenlyk naakt op de „ bloote Aarde geleid, daadelyk weenende

PLINIUS, *Hist. Nat.* Lib. VII.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

MACROB. Lib. I. *Saturn.* Cap. XII.

„ en ſchreiende”. Zoo zegt ook MACROBIUS, *quod infantes, partu editi, non prius vocem edant, quam attigerint terram.* Dat is. „ Dat de Kinderen, gebaard zynde, hunne ſtem niet doen hooren, voor dat zy „ op de Aarde nedergeleid zyn”. En OVIDIUS:

OVID. in *Ibim.* v. 223, 224.

> *Qui ſimul impuræ matris prolapſus ab alvo,*
> *Cyniphiam fœdo corpore presſit humum.*

Dat is.

„ Zoo dra hy nog onrein uit het zwangere Lichaam des Moeders te voorſchyn komt, drukt „ hy met het nog onreine Lichaam de Aarde”.

SUETON. in *Octav.* Cap. V.

TERTULL. *de Anima.* Cap. XXXIX.

Hierom werd ook de Aarde, op welke AUGUSTUS gebooren was, en gelegen had, geheiligd. Onder dit leggen werd het Kind der Godinne *Statina* opgedraagen; dat TERTULLIANUS doet zeggen: *Prima conſtitutio infantis ſuper terram Statinæ Deæ ſacrum est.* Dat is. „ Met de eerſte nederlegging van 't Kind op de Aarde, is 't „ der Godinne *Statina* toegewyd”. Vervolgens werd het door den Vader, als zyn eigen Kind, opgenomen; waarom *Myſus*, in de *Andria* van TERENTIUS, ten bewyze dat *Pamphilus* het Vaderſchap erkende, zegt: *Quod peperisſet jusſit tolli.* Dat is. „ Hy heeft gelast op te neemen, 't geen „ zy gebaard heeft”. In dien zin ſchryft ook SENECA; *Conſulti de nobis parentes*

TERENT. in *Andria.* Act. III. Scen. I.

nos-

nostri, qui, cum conditionem vitæ nosſent, in hanc nos ſustulerunt. Dat is. „ Onze Ouders, over ons raadſlaagende, en de geſteldheid des leevens kennende, hebben „ 'er ons toe opgenomen"; dat is, zy hebben ons van de Aarde opgeheeven, en hunnen ouderlyken pligt erkend. Hierin kwam hun de dienst der Godinne *Levana* te ſtade, als welke de Ouders de Kinderen van de Aarde hielp opneemen. Van deeze Godheid gewaagt AUGUSTINUS (*), als hy dezelve in verſchillende betrekkingen beſchouwd. *Ipſe opem ferat nascentibus, excipiens eos ſinu terræ, & vocetur Opis: ipſe in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vagitanus; ipſe levet de terra, & vocetur Dea Levana.* Dat is. „ Dezelfde God hielp de „ in geboorte zynde, ontving ze in den „ ſchoot der Aarde, en wierd *Helper* genoemd: die zelve opende den mond tot „ ſchreien, en droeg den naam van *Schreiverwekker.* Ook hief deeze het Kind van de „ Aarde op, en heette *de Godinne Ophefſter*". Men voege by dit alles nog, dat het aan den wil van den Vader ſtond, om de opneeming al of niet te doen, en dus het Kind al of niet te erkennen; in welk laatſte geval het Kind aan de opvoeding van anderen overgelaaten, of ook wel ter dood

DE HOLLANDSCHE NATIE.

SENECA, in *Conſol. ad Marciam.* Cap. XVII.

(*) AUGUSTINUS, *de Civit. Dei.* Lib. IV. Cap. XI. Zie wyders HOOGSTRATEN, *over de Goden en Godinnen*; inzonderheid over *Levana* de Hefgodin.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

dood gebragt wierd; dat meermaals het lot der Meisjes was; van waar OVIDIUS die taal in den mond van *Lygdus* legt:

OVIDIUS, *Metam.* Lib. IX. v: 679, 680.

Edita forte tuo fuerit ſi foemina partu;
(Invitus mando, pietas ignosce,) necetur.

Dat is.

„ Indien gy een Meisken ter waereld brengt,
„ laat het, (ik gebied zulks myns ondanks, de
„ Vaderliefde vergeeve het my,) laat het omgebragt
„ worden".

In navolginge nu van, of overéénkomſtig met deeze gewoonte der Romeinen, dat de Vaders hunne jonggebooren Telgen van de Aarde opnamen, hebben de oude Duitſchen, en wy na hen, ſchoon op eene andere wyze, de gewoonte nog gehouden, dat het Kind den Vader aangebooden wordt, en hy 't zelve aanneemt. Dus zal het gebruik der oude Batavieren, van hunne Kinderen, aan den oever van den Rhyn, op het Schild des Vaders te leggen, en het zelve vervolgens weder op te neemen, vermoedelyk gediend hebben, om de egtheid hunner Kinderen te ſtaaven, en dezelven dus te wettigen; zonder dat ze daar door eene byzondere kragt aan den Rhyn zelven toeſchreeven. En hier van is vervolgens nog onder ons het tegenwoordige gebruik, dat de Vroedvrouw het Kind, zoo dra het zelve gereinigd is, den Vader aanbied;

bied; en deeze zyn Vaderſchap bevestigt, door het zelve als zyn Kind aan te neemen; dat, by afweezigheid of overlyden van den Vader, door een der naaste Bloedverwanten in deszelfs naam geſchied; waar tegen de aanneeming van het Kind, in gevalle van verdagtheid, of bekende onegtheid, geweigerd word. 't Is ook, uit dien hoofde, naar onze Wetten en Gewoonten gebruikelyk, dat een Kind, 't welk, buiten Egt, is voortgebragt, daadelyk, na de Bakering, den Vader, dien de Moeder benoemd heeft, word aangeboden; waarop men, na zyne weigering van aanneeming, ter procesſe treed. Hier uit ontſtaat mede, dat een ieder, hoe mededoogend hy ook anders zy, vreest een Kind, dat als een Vondeling voor zyn Huis gevonden word, op te neemen; dugtende, dat hy verpligt zou zyn, het zelve te onderhouden, als een Kind, in zyn Huisgezin aangenomen. En van dit gebruik heeft men voorts nog af te leiden, de ſpreekmanier, van het Kind op te heffen als Vader, het zelve ten Doop, oudtyds ter vonte, te heffen, of het zelve te verheffen, als geſchiedende hier door, in gevalle van egtheid, eene herhaalde erkentenis; dan nopens dit ſtuk nader met de beſchouwing der Plegtigheden by den Doop. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Terwyl Vader, (op dat wy na deezen uitſtap weder tot ons hoofdonderwerp keeren,) het Kind dus wettigt, ſtaan Grootmoeder, Moeien, Nigten, Vrienden en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Buuren rondsom den Vader. Elk heeft het oog op het lieve Bekje; deeze, als zag het alrede, zegt: *Wat kykt het my lief aan?* Eene andere, als konde het al hooren, praat 'er mede; en een derde ſchynt zich te verbeelden, dat het reeds lacht. De geeſtigſten der Vrouwtjes tuuren op de gelykenis naar Vader of Moeder. *O!* zeggen ze, *wat lykt dat lachebekje naar Vader! Zie, 't heeft oogjes als gittjes; wat ziet het ſnugger! Het mondje is Moeders proper mondje; het neusje is Vaders neusje*; ja zelfs is 'er Grootjes Voorhoofd in te kyken. De vreugd is dan zoo doordringend, en de ſprookjes zyn zoo aartig, dat de Moeder agter 't Gordyn, ondanks haare ſmerte, zelfs lache; en Vader, hoe verſtandig anders ook, op dien tyd al zeer ligt gelooft, wat men hem zegt. Eindelyk treed de blyde Vader, zoo 't naar 't egte gebruik en de zuivere Hollandſche gewoonte toegaat, met zyn lieve Telgje, naar het Kraambedde, en geeft het Moeder, met een hartlyken kus, over. Zy zegenen beiden hunne Vrugt met een ſtillen Ouderlyken Zegen, en looven God voor de verzagting der ſmerten, en de gelukkige uitkomst. Zoo vertoont zig de Dankbaarheid, gelyk wy onlangs tot haaren lof zongen, by 't Kraambedde. 't Zy my geoorlofd, dit ons dichtlievend Schilderytje hier nog te plaatſen.

Men treede in 't pynlyk Kraamvertrek;
Men hoor' de Vrouw van weêdom kermen;

Men

Men zie hoe zy haer kromme en rekk',
En beeve en trill' met open armen.
Verzagt Gods Almagt deeze ſmart,
De Dankbaarheid woont in heur hart. DE HOLLANDSCHE NATIE.

✽ ✽ ✽

Het zien van 't pas gebooren kind,
De rust der lend'nen en gewrigten,
Haar Kroost, dat ze in heur armen vindt;
Kan al het barenswee verligten.
't Helaas en ach wykt op dien ſtond:
De Vader komt zig by haar voegen,
En drukt den nog beſturven mond,
Met dankb're kusjes van vernoegen.
Men dankt, God gaf, God ſchiep een Mensch,
Zyn Evenbeeld, der Eng'len wensch!

Alles dus gelukkig geſlaagd zynde, zoo eischt de Kraamvrouw voorts ſtilte en rust; de Man verlaat des het Bedde, en beveelt Kind en Egtgenoot aan de zorg der byzynde Vrouwen. — Ieder deezer Vrouwen is even gewillig en vlytig, om het haare toe te brengen, tot behulp der Kraamvrouwe en van het teder Wicht; welk laatſte gemeenlyk eene daar toe geſchikte Wieg tot desze's ligplaats verkrygt. Zoodanig eene *Wieg*, misſchien dus naar het *Wicht* geheeten, of van *wiggelen*, *wiegen*, met deezen naam benoemd, is al van overlang bekend, en veelligt wel van oude Bataafſche afkomst. 't Is naamlyk niet vreemd te denken, dat de Batavieren hunne Kinderen ne-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nederleiden in hunne gevlogten Schilden; die, lang en hol zynde, eene hobbelende beweeging hadden, als zy op den grond lagen: dog wy geeven dit niet hooger op dan als eene gisſing. Zekerder is het, dat de Houten Wiegen al zeer oud zyn; ik heb, met veele anderen, de Houten Wieg, in welken Keizer KAREL DE VYFDE gelegen heeft, en die te Bruſſel bewaard word, gezien. Heden maakt men ze van Mandewerk, in de gedaante van eene langwerpige Bun; welke aan het hoofdeinde een holrond verhemelte heeft. Deeze Bun of Wieg ſtaat op twee afgeronde Schenkels, die, als de Wieg bewoogen word, eene wipperende beweeging verkrygen; welke men, door het heen en weder trekken van eene koord of een touw gaande houd. Van daar noemt men iemand, die dit werk verrigt, een *Wieger* of *Wiegſter*, en wenscht men het jonge Paar, by 't Huwen, gemeenlyk toe, dat ze ſpoedig aan het Wiegtouw mogen zitten; terwyl men een bejaard Man, die uit eene jonge Vrouw een troetelwicht verkrygt, al ſpottende wel eens toeduwt, dat hy met den Bril op den Neus moet wiegen. Thans maakt men, op het Voorſchrift van den beroemden 's GRAVESANDE, ook Wiegen, welken op een veer of met een gewigt loopen, en dus, eens in beweeging gebragt zynde, op zigzelven lang genoeg wiegen; dan men houd de gemeenen egter meerendeels in gebruik. Men vind 'er in ons Land, die dit wiegen, om des-

deszelfs lastigheid, zeer afkeuren; te meer, daar de Kinderen, door geſtadig gewiegd te worden, 'er dermaate aan gewennen, dat zy niet ongewiegd kunnen ſlaapen. Ik voor my heb 'er niets tegen; zoo men buiten 't wiegen om kan, 't is beter. Maar men moet ons geenzins diets maaken, dat het wiegen voor 't verſtand der Kinderen nadeelig is. HUIG DE GROOT en BOERHAAVE, gelyk de Heer CAMPER zeer wel zegt, zyn beiden denkelyk gewiegd, en nogthans Lichten van Europa geweest: het ſchaad derhalven niet. En wat de lastige gewoonte betreft; de Moeder doet het gemeenlyk nog al met vermaak; indien haar het werk niet over de hand loopt. Ook zyn 'er, in een gezegend Huishouden, wel dra Wiegſtertjes by de hand; een aankomend Zusje is van natuure genegen Broertje te wiegen; en Moeder vermaakt zig in 't ſpeelen met de Kinderen. *Een op de ſchoot, een in 't Lyf, en een aan de Wieg, is 's Moeders tydverdryf*, zegt het Hollandſche ſpreekwoord. Zoodanig eene bezigheid is der Moeder natuurlyk eigen; dog 't ſtaat voor een Vader, hoe gaarne hy met zyne Kinderen ſpeele, niet manlyk, en 't moet hem een bittere last zyn, als hy zig aan den Wiegband gebonden vind. Men houd ook een Vader, die zig te veel met de Wieg en Luijermand bemoeit, voor een Jan de Wasſer of Bemoeial; des de Vrouwen 'er de Mannen meerendeels gereedlyk van ontſlaan. Dan al genoeg van 't wiegen;

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gen; laat ons het Kraamgezelſchap verder beſchouwen.

Tegen dat Moeder geholpen, het Kind in de Wieg geleid is, en de Vroedvrouw haaren pligt volbragt heeft, is de ſneege Meid met Kandeel, voor de Vrouw, en de blyde Vader met den Kaneelſtok, in welgeſuikerden Wyn, voor de verheugde Vriendinnen en Buuren, gereed. Hy brengt den Kroes rond, de Vrouwtjes neemen eene hartlyke teug, en de Vreugde begint haar eisch te krygen. By aanzienlyke en bedaarde Lieden houd men hier in maat en paalen. Men geleid het Kraamgezelſchap veelal in eene andere Kamer, om ſtilte voor de Vrouw te hebben; en de Gasten gaan wel dra in eene vrolyke luim naar huis; alwaar zy haare Mannen in de blydſchap der Buurt doen deelen. Onder den Burgerſtand gebeurt het ook wel, dat de Mannen der Bloedverwanten den hoopenden Vader vergezellen, om hem te troosten in het deel, dat hy billyk in de ſmerten zyner Vrouwe neemt; en ſomtyds komen ze, na den gewenschten uitſlag, om hem, op het afhaalen der Vrouwen, te begroeten. By den Boerenſtand zyn die nevensgaande vreugdebedryven, onder en na het bakeren van 't Kind, veelal zoo gematigd niet, maar dikwils uitgelaaten. Naauwlyks ligt de Vrouw te bedde, of alles is in rep en roer; de Koffypot moet aan een kant; de Vader ſchenkt Brandewyn met Suiker vol op; en de Boerinnetjes lepelen dien uit

eene

eene Tinnen of Zilveren Kom. Dit heeft zelfs plaats by minvermogenden, die ook wel een Kraam-anysje schenken. Als de Boeren Vrouwen allengs vrolyker worden, spatten zy somtyds uit, en gaan op de ruime Buitenwerf een rondendans doen. Vader, Knegts en Meiden staan dan aan; zy moeten meê doen; en komt 'er toevallig, zoo 't by dag geschiede, een jonge Knaap of een Manspersoon voorby, hy moet willens of onwillens in den sleep, en word niet losgelaaten, voor dat hy eene fooi geeft, om 't lag te vermeeren. Is 't een bloode, of een Gast, die van der Wyven kneepen onkundig is, zoo strekt hy, voor dien tyd, tot eene speelpop der Vrouwen; die hem, als hy zig wat onguur of stug aanstelt, ter straffe in eene Deeken sollen, en als een Kind opbakeren: dog dan loopt het al wat hoog wild. De meeste Boeren Gasten weeten 't; derhalven vermyden zy de Buurt; en hy die betrapt word geeft de fooi, waar mede hy vry raakt. Men laat zelfs de jonge Vrysters, die by geval daar omtrent komen, niet ongemoeid: met één woord, al wie by zulk eene gelegenheid in Huis, of op de Werf komt, moet den Vader begroeten, het Kindje kyken en meê doen. Men begrypt hier uit zeer ligt, dat het in die omstandigheden al vry losjes toegaat; waar tegen egter by de staatlyksten onder de Huislieden behoorelyke zorg gedraagen word; des men 'er de bescheidenheid beter in agt neeme. Dog hoe 't ook

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ook gaa, de tyd verloopt ten laatſte; het gezelſchap ſcheid, ieder keert vrolyk naar Huis, en de Vrouw krygt rust.

Hierop volgt, in huishoudingen daar Kinderen zyn, (of anders onder de Kinderen der Nabeſtaanden,) een kinderlyk vermaak, dat, hoe eenvoudig, evenwel niet nalaat zyne aartigheid te hebben, en onze opmerking te verdienen. De Kinderen, welken voor dien tyd van de hand gezonden zyn, of des morgens ontwaaken, komen aan 's Moeders Bedde; zy zien een kleen Wicht, en weeten niet wat te denken. Moeder heeft een Broertje of een Zusje; 't heeft Beenen, noch Armen, zegt de onnozelſte; een ander noemt het eene Pop; dog een ouder Zusje, (want de Meisjes zyn oplettend,) vraagt, waar komt dit Broertje van daan? 't Antwoord is gemeenlyk, de Boer heeft het gebragt; 't is uit de Kool gegroeid; Moeder is uit roeijen geweest naar 't Koolland: elders noemt men iets anders, dat met de denkbeelden der Kinderen, naar de omſtandigheden der plaatſen, meest overéénſtemt. In Amſterdam ſpreekt men, van naar de Volewyk te gaan, en in Waterland is 't, naar 't Rietland te vaaren; elders, zegt men, dat de Meisjes uit de Rosmaryn, de Jongens uit de Palm, groeijen, enz. Dan Kool is hier de Kool. De Kinderen ſlaan 'er ligt geloof aan; nadien ze, het waar ben ik van daan, niet weeten, en 'er op zulk een antwoord natuurlyk over denken; waar door deeze ge-

dag-

dagten dermaaten hegten, dat 'er een min of meer ondervindelyke ouderdom toe behoore, om 'er anders over te denken; van waar de onkundigen, vóór dien tyd, zelden een Kooltuin zien, zonder zig te verbeelden, dat 'er Kinderen groeien. Deeze Koolvertelling, benevens het sprookje van het uit roeien gaan, is intusschen van een ouden oorsprong; ten minste men ontdekt by de Grieken en Romeinen gebruiken en afbeeldingen, welken hier mede zeer eenstemmig zyn.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Deeze Volkeren hadden, onder andere Kruiden, veel op met het bereiden van Kool voor zwangere Vrouwen: men wist dezelve op verscheiden wyzen te bereiden en op te disschen, zoo om ze der beluste Vrouwe smaaklyk voor te stellen, als om 'er de bedoelde Vrugt mede aan te duiden. *Apud Athenienses puerperis brassica parabatur*, zegt ATHENÆUS. Dat is. „ By de „ Atheners bereidde men den Kraamvrou- „ wen Kool"; en hy haalt, by die gelegenheid, EPHIPPUS aan, die gewag maakt van de Kool, als eene spyze op het Kinderfeest *Amphidromia;* dat men met eene vrolyke maaltyd vierde, als het Kind vyf dagen oud was; zeggende:

ATHENÆUS, *Deipnosoph.* Lib. IX, Cap. II.

Cum Amphidromia celebrentur, quibus mos est
Assare frusta casei Chersonitæ,
Oleoque brassicam in fasciculos collectam incoquere.

Dat

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dat is.

„ Men was op dat Feest gewoon ſtukken van
„ Cherſoneſer Kaas te braaden, en byééngebonden
„ Koolsbladen in Oly te kooken":

En veelligt lag die Kaas wel in de in éénge-wonden Kool; op eene ſoortgelyke manier, als wy van het Hansje in de Kool of in de Kropſla, melding gemaakt hebben. Zoo zend men ook nog heden, by vermogende Lieden, aan de Kraamvrouwen eene Taart, Pastei, of eenig ander Gebak, in diervoege bereid. Men geeft dit wel eens den naam van *Kindermanſtik*, waar mede men oudtyds zeker Kraamgebak benoemde; dat, ter oorzaake van deszelfs ronde gedaante als eene Maan, gelyk eenigen willen, *Kindermanſtik*, of liever *Kindermaanſtik* heette. Dan ik houde dit Kindermanſtik liever voor het Suikerſtik, dat men den Kinderen of Gebuuren uitdeelde; om dat het Kindermanſtik door den Vader, en niet door de Buuren of Vrienden, uitgedeeld wierd. Dog wat hier van ook zy, gelyk de bovengemelde Koolvertelling eene merkelyke overéénkomst heeft, met het bygebragte gebruik der Ouden; even zoo is 't gelegen, met het ſprookje van uit roeien te gaan. De Ouden naamlyk hielden de twee Argonautiſche Zeehelden, *Castor* en *Pollux*, mede voor begunſtigers der jonggeboorenen, en inzonderheid der Tweelingen; mitsgaders *Lucina* voor de beſchermſter der Kraam-

vrou-

vrouwen; en deezen vertoonen zy meermaals als zittende in eene Schuit, die geroeid word. Ook vind men in andere Afbeeldingen een *Cupido*, alleen in eene Schuit, als roeiende naar den Tempel van *Lucina*, de Verloster. Die begeerig is zoodanige afbeeldingen, en daar toe betrekkelyke Opſchriften op oude Steenen te zien, kan ten overvloede te recht raaken in de Schriften der Oudheidkundigen; waar van wy ons, zonder hier over breeder uit te weiden, in deezen ſlegts bedienen ter ophelderinge onzer Vaderlandſche gebruiken. En 't moet ons, als wy deeze eenſtemmigheid nagaan, vry waarſchynlyk voorkomen, dat die Kool en dat roeien al van ouder dagtekening is, dan men gemeenlyk wel denkt. Dog wy keeren weder tot de Kinderen. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Terwyl men de Kinderen door deeze en dergelyke vertellingen verblind, gebeurt het wel eens dat een aankomend Meisje, wat ſlimmer geworden, begeert mede te mogen roeien; wanneer de eene of andere der Vrouwen, haare nieuwsgierigheid willende bedwingen, haar zulks toeſtaat, onder voorwaarde van een Lantaarn aan haar Neus te mogen hangen; dat het nieuwsgierige Aagje niet gaarne toelaaten zou. En hieruit ontſtaat het vermoedelyk, dat een nieuwsgierig Mensch gezegd word, eene Lantaarn aan den neus te draagen. Voor 't overige weet men de Kinderen, in dit geval, gelyk in verſcheiden anderen, vee-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

le denkbeelden uit het hoofd te praaten, door ze tevens met Suikergoed te paaien, welke kunstgreep vooral plaats heeft in 't Kraamvertrek. Moeder doet zig een Blaadje met lekkers geeven, inzonderheid met ronde Suikertjes, *Annysſuikertjes* of *Muizekeuteltjes* genaamd, die de Suikerbakkers tot dit einde bakken; en zegt: Broertje heeft Suiker in de Luijeren geleid; — Broertje is zoet; — hy heeft Beentjes en Armpjes; — geef Broertje een zoentje, hy zal u Suiker geeven. — De lieve Kindertjes zoenen Broertje; het oudſte Zusje krygt het eens op den arm; Natuur neemt haare trekjes waar, en de lieve Huisgenootjes erkennen van dien ſtond af het jonge Broertje of Zusje voor het hunne; dat zy, even als Vader en Moeder, beminnen. Terſtond is 't een ſtoutert, die Broertje of Zusje mede wil neemen; ze zyn zoo ſtil als muizen voor het zelve, om het niet in den ſlaap te ſtooren. Kortom, Natuur ſpreekt haare taal, buiten in ongeregelde Huisgezinnen, daar men ſtoute Kinderen heeft; en dit is 't grootſte genoegen en vermaak van welgeſchikte Ouderen.

Middelerwyl heeft men, na dat de Huislyke omſtandigheden verzorgd waren, een Knegt of Meid, by alle de Naastbeſtaanden en Gebuuren rond gezonden; om de verloſſing der Kraamvrouwe, en haaren toeſtand, mitsgaders dien van den Jonggebooren bekend te maaken. Aanzienlyke Lieden,

den, in de groote Steden, neemen hier toe een Aanſpreeker; welke dan, zonder rouwgewaad, Mantel of Bef, alleen deftig in 't zwart, en met witte Handſchoenen verſierd, de weet doet. Men zend voorts gedrukte Brieven, meest in proſa; doch ook nu of dan in dichtmaat, aan de Vrienden en Bekenden, die elders woonen. Hier en daar word 'er, by de Grooten, Stroo of Zand, voor 't Huis, op de Straat geſtrooid; ten einde het geraas der Rytuigen niet hinderlyk zy. Men bewoelt de Schel van de Huisdeur, en 'er zit eene Meid of Vrouw in 't voorhuis, om de boodſchappen aan te neemen; want ieder die de weet heeft, zend, zoo hy zig naar de welleevenheid ſchikt, dagelyks iemand, om naar den welſtand van Kraamvrouw en Kind te verneemen. Om de lastigheid hier van, en 't gewoel aan de deur, dat 'er aan vast is, voor te komen, ſchryft men ook wel dagelyks op een briefje, hoe 't met de Kraamvrouw en 't Kind gaat. Dit briefje, voor een der glazen van de Zykamer geſtoken, geeft den desbegeerigen de noodige onderrigting, zonder dat de Huisdeur, of Huisgenooten, 'er mede gemoeid zyn. En zulks ſtrekt ook tot gemak voor hun, die de bekendmaaking ontvangen hebben: want het komt 'er dan zo naauw niet op aan, of men 'er dagelyks na verneemt; daar anders aan de Huisdeur wel agt op gegeeven word. Op ſommige plaatſen, ten platten Lande, bind men ſomtyds een bos Palm aan 't Hek

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

of de Deur, om te kennen te geeven, dat zig aldaar eene Kraamvrouw bevind; dat oudtyds zeer gemeen was, dog nu zeldzaamer in gebruik is. Beſtendiger heeft iets van die natuur plaats te Haarlem, in Zuidholland, als mede te Enkhuizen, in Noordholland; en overmits zulks aan die twee Steden by uitſtek eigen is, kunnen wy niet wel nalaaten, 'er eenig breeder gewag van te maaken.

Het is naamlyk in deeze Steden van oudsher gebruikelyk, dat men, zo dra eene Vrouw bevallen is, een Houten plankje met eene ſtift, een *Kloppertje* genaamd, aan de Huisdeur hegt. Dit plankje, van gedaante als een Tafeltje, is van vooren overtrokken met roozenroode Zyde, waar over eene net geplooide Kant geſpannen ſtaat. Men plooit deeze Kant aan de vier hoeken, waaierswyze, en de Naaister ſchikt dezelve voorts in diervoege, dat 'er zig in 't midden een langwerpig vierkant van fraai gebloemd of geſtoken Kantwerk vertoone, daar zy de bevalligſte inrigting aan poogt te geeven. Onder dit Kantwerk ſteekt zy een wit papiertje, van zulk een grootte, dat het ongeveer de helft van dit langwerpige vierkant beſlaa. Dit papiertje, dat 'er onverhinderd uitgetrokken kan worden, blyft in 't zelve, wanneer de Jonggebooren een Meisje is; maar ziet een Knegtje het daglicht, dan haalt men het papier van onder de Kant, op dat het Kloppertje zig in vollen luister vertoone, en de roode Zy-

de, over 't geheele langwerpige vierkant, gelyk voorts over 't geheele Kloppertje, door het Kantwerk heen ſchittere. Dit onderſcheid van een geheel of half ontdekt Kloppertje ſtrekt dus tot een kenteken der geboorte van een Zoon of eene Dogter. Vermogende Lieden gebruiken tot deeze Kloppertjes zeer kostelyke Kant, en verder doet een ieder daarin naar zyn ſtaat, of wel boven denzelven. Men heeft 'er gemeenlyk zo veel mede op, dat menſchen, van minder vermogen, 'er hunne ſpaarpenningen, om zoo te ſpreeken, aan beſteeden; en 't is onder dezulken al vry gewoon, 'er zelfs zorg voor te draagen, wanneer zy 't Huwelyk zullen aangaan. Het jonge Paar, dat een gegrond vooruitzigt, of ten minſte hoop heeft, op eene aanſtaande Vrugtbaarheid, voorziet zig daar toe van de noodige Kant, of ook, wanneer het Kloppertje vereischt wierd, de Penningen te kort mogten komen, om dezelve te koopen. De Bruidegom vereert de Bruid meermaals, (of de Bruid voorziet zig zelve,) een Kanten Strik met een Roozenrood Lint, om voor de borst van de Bruids-Bouket te ſtrikken, van zulk eene lengte en breedte, dat dezelve toereiken kan, om in 't vervolg voor een Kloppertje te dienen. Anderen ſchikken tot dit Kraamſieraad de min of meer kostlyke Kanten haarer Mutzen of Halsdoeken, enz. In gevalle dat 'er Twee- of Drielingen gebooren worden, hegt men twee of drie zulke Klop-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

pertjes aan de Huisdeur. Een dood gebooren of overleeden Kind maakt hierin geen verandering, om dat men over zulke jonge Wichten niet rouwt; maar als de Ouders in den rouw zyn, draagen de Kloppertjes ook daar van getuigenis; naar evenredigheid der zwaarte van den rouw. En als de Ouders in den zwaaren rouw zyn, neemt men niet alleen, gelyk ook wel in ligter rouw gefchied, in plaats van roode, zwarte Zyde, tot een grond, waarop de Kant affteekt; maar bedient zig daar benevens van Kamerdoek, of Linnen, in ftede van Kant. By de onvermogende Lieden, die zulk een fierlyk toegerigt Kloppertje niet kunnen bekostigen, word den Ring van den klink der Huisdeure flegts met wit Linnen bewonden; ter aanduidinge dat 'er eene Kraamvrouw huisvest; 't welk oudtyds vermoedelyk reeds gefchiedde, om elkëen te waarfchouwen, ten einde hy de Deur met het minfte gerugt opene; waar toe ook de Klink, veelal van Yzer, gemeenlyk met eenig Linnen overtrokken word. En 't is te denken, dat men, in deeze manier van waarfchouwing, den eerften oorfprong dier Kloppertjes, en de rede van derzelver benaaming, heeft te zoeken.

Men bewond, in vroegere dagen, alomme, en dit is zelfs nog heden, door geheel Holland, op zulke plaatzen, daar men Ringklinken aan de Huisdeuren heeft, vry algemeen, den Ring met Linnen, om de Kraam-

Kraamvrouw door geen onbesuisd geweld aan de Deur te ontrusten. In laateren tyde, toen de Ringklinken, aan de Deuren van deftige Burgerhuizen, buiten gebruik geraakten, en de Kloppers aan de Deuren in zwang kwamen, kon een soortgelyk teken aan de Kloppers van denzelfden dienst weezen. De pragt heeft vervolgens dit eenvoudig teken waarschynlyk in een sieraad veranderd, en de zoogenoemde Kraamkloppertjes ingevoerd; welken deezen naam niet oneigen verkreegen hebben; te meer, daar ze gemeenlyk in 't midden der Huisdeure gehegt worden, ter plaatse daar men oudtyds veelal gewoon was de Deurkloppers te hebben. Ze kunnen ook nu, dus op de Huisdeur gehegt, even als te vooren de omwonden Ringen, ter waarschouwinge strekken; als dienende tot een teken dat 'er een Vrouw in de Kraam ligt; 't welk een ieder oplettend moet maaken, om, daar de Schellen in de plaats van de Kloppers gekomen zyn, niet geweldig te schellen, of ander geraas aan de Deur te laaten hooren, ten einde de Kraamvrouw niet te ontroeren (*).

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Is

(*) De Haarlemmer Briefschryver is, in zynen Brief aan den *Hollandschen Spectator*, (X. Deel. No. 273.) ook van die gedagte, „ dat de Haarlemmers „ deeze loflyke prevelegie, van een Kloppertje uit „ te steeken, hebben, om de rust en stilte voor de „ Kraamvrouw te faverizeeren". En dit zo zynde, komt het hem wat belachlyk voor, alom bekend te maaken, dat de Vrouw bevallen is, en de Burgers

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Is deeze gisſing naar den oorſprong der Kloppertjes, en de rede van derzelver benaaming, niet volſtrekt naar waarheid, zy heeft althans het voordeel van zeer natuurlyk te zyn; en wy hebben, niettegenſtaande alle onze navorſchingen, 'er niets gegronder voor kunnen vinden. Sommigen willen wel, dat men dit gebruik te *Haarlem* zou moeten afleiden, van 't voorgevallene by 't inneemen dier Stad, in den jaare 1573; toen de Spaanſche Bevelhebber, gelyk men verhaalt, zyne Krygslieden beval, de Huizen der Kraamvrouwen ongemoeid te laaten. 't Is eene zeer algemeene overlevering, dat men dit ſieraad, ter gedagtenisſe hiervan, ingevoerd zou hebben; doch het heeft geen den minſten grond in eenig oud geſchiedverhaal van dien tyd; en geen der vroege Schryveren, ten minſte zoo ver wy hebben kunnen ontdekken, maakt eenig gewag van deeze inſchiklykheid des Spaanſchen Bevelhebbers voor de Kraamvrouwen. En nademaal een dergelyk gebruik gevonden word te *Enkhuizen*, in Noordholland, daar zulk een voorval geen plaats gehad heeft, is deeze overlevering te min-

gers hier door eenigzins te noodzaaken, om dagelyks naar de Kraamvrouw en 't Kind te verneemen; dat veel geloops aan de Deur veroorzaakt, en der vereischte ſtilte nadeelig is. — Dan deeze zwaarigheid is, door de bovengemelde vinding van een berigtbriefje voor de glazen, niet weinig weggenomen.

minder aanneemelyk. Ook word het te *Enkhuizen* veel eer gehouden voor een middel, dat de Overigheid in zwang gebragt heeft, of in gebruik laat blyven, om de Hoerery, of eenige gevolgen daar van, was 't doenlyk, te meerder voor te komen: dewyl ieder aldaar gehouden is, zoodanig een teken, 't zy dan eenvoudig, of min of meer zwierig, aan de Huisdeur te heggen, wanneer zig eene Kraamvrouw, ze zy dan gehuwd of ongehuwd, in 't Huis bevind.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zoodanig een Kloppertje nu, ('t zy dan van waar ook oorſpronglyk,) word, als het dag is, terſtond uitgeſtoken, zoo dra het Kind ter waereld gekomen is; en blyft voorts, wordende alleen des avonds ingehaald, aan de Huisdeur, tot dat de Kraamvrouw haar Kerkgang doet; wanneer men het, zoo als de Vrouw ter Kerke gaat, afneemt. Gewoonlyk moet dit Kloppertje dien geheelen tyd uithouden; maar keurige en vermogende Lieden maaken wel gebruik van verſcheiden Kloppertjes, nadien ze niet zelden door regen en wind al vry wat verſlenſen. Ook hebben ſommigen wel een gemeen Kloppertje voor ſlegt weer, een beter by mooi weer, en een best op Zondag, of by plegtige Kraamviſiten en dergelyken. Staande den tyd, dat het Kloppertje uitſteekt, mag, gelyk men gemeenlyk zegt, een Schuldeiſcher den Kraamheer, als zyn Schuldenaar, niet met geweld maanen; een Stadsboode hem geen gerechtlyke

DE HOLLANDSCHE NATIE.

insinuatie doen; een Drankpeiler, een Broodweeger, of dergelyke, hem niet moeien, noch een Gerechtsdienaar in zyn Huis eenig exploict doen. Dan deeze en meer soortgelyke zoogenoemde Privilegien van 't Kloppertje, heeft men, naar ons van goeder hand berigt is, niet aan te merken, als gevolgen van eene vastgestelde Wet of Stedekeur; maar ze ontstaan uit eene algemeene Costume, die, om de Kraamvrouw niet te ontstellen, gewoonlyk in agt genomen word; volgens welke zoodanig iets niet geschied, dan om zeer dringende reden. En dit is eene Costume, welke, niet alleen te Haarlem en te Enkhuizen, maar ook elders in Holland, al vry algemeen plaats heeft, om dus het Huis, in 't welk zig eene Kraamvrouw bevind, niet, buiten noodzaak, te ontrusten: waarom ook de Kraamheer, in sommige plaatsen van ons Gewest, vry is van 's nagts ter Wagt te gaan, zoo lang de Vrouw in de Kraam ligt; op dat hy t'huis moge blyven, en zy zig niet verontruste over de afweezigheid van haaren Man. — Zeker Grossier, om dit ter deezer gelegenheid ten slot nog te melden, ondervond, gelyk men ons verhaald heeft, dat zyn Kloppertje hem niet beveiligen zou, ingevalle van misbruik; toen hy zyne Vrouw zoo lang in de Kraam hield, of haar niet ter Kerke liet gaan, dat het den Peiler in 't oog liep, en deeze hem deswegens waarschouwde; aanduidende dat hy al lang genoeg het Kloppertje had laaten uitstee-

N°. VIII.

AFBEELDING VAN EEN KRAAMKLOPPERTJE.

AFBEELDING VAN EEN KRAAMKLOPPERTJE.

ſteeken. Ook hebben wy ons veelligt al lang genoeg met dit Kloppertje bezig gehouden; en 't word tyd 'er een einde van te maaken; met den Leezer verder te wyzen naar de nevensgaande Afbeelding van dit Kraamſieraad, 't welk wy in Plaat gebragt hebben, zo ten gevalle onzer hooge Zuid-hollanders en anderen, wien dit gebruik minder bekend is, als om deeze byzonderheid, (of die Mode, gelyk veele anderen, eens in onbruik mogte komen,) te beter voor de Nakomelingſchap te bewaaren. Men maakt ze of grooter of kleiner; de hier getekende is van de gewoone grootte; en uit het voorgezegde kan men afneemen, dat dit een Knegtjes-Kloppertje is; welks langwerpig vierkant, aan 't bovenſte gedeelte, met een wit papiertje onder de Kant gedekt zou zyn, zoo 't Kloppertje voor een Meisje geſchikt ware.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dit byzonder gebruik dus gadegeſlaagen hebbende, treeden wy weder in de Kraamkamer, terwyl de Kraamdagen al vast haar gang gaan. De tyd der zooginge komt, en men zorgt voor dit zoo gezegende Voedzel. Als de Natuur het zelve gewillig geeft, agt men de Vrouw zeer voorſpoedig; zoo niet, dan heeft men Vrouwen, die men *Zuigſters* noemt, om de Borſten, indien 't mogelyk zy, aan den gang te helpen: waar toe des kundigen van weezenlyken dienst konnen zyn; dog dikwils brengen die Vrouwen, door haare eigenwysheid, met de Borſten te draaien en te wryven, een groot

na-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nadeel te wege. By de Boeren, daar de Mannen niet vies vallen, doen het veele Mannen zelven aan hunne Vrouwen; of eene ſneege Buurvrouw bied haare hulp aan. Voorts ſtellen bykans alle onze Vrouwen, ten platten Lande, alles wat zy kunnen in 't werk, om zelf te zoogen. En men moet daar benevens, tot lof der ſchoone Kunne van ons Gewest, in 't algemeen zeggen, dat deeze pryslyke gewoonte zelfs ſtand grypt in de Huizen onzer aanzienlyke Hollanderen. De gezonde reden heeft, onder de verſtandige Vertoogen van braave Mannen, nopens dit onderwerp, gezegenpraald over eene voorige ſchandelyke geringagting van die gift der Natuure; onze Hollandſche Dames ſtellen 'er, met eene vermaaklyke aandoening, eere in, dat zy zelven hun eigen Kroost de Moederlyke Melk laaten zuigen; en hunne Kinderen niet, buiten noodzaak, aan vreemde Borſten toevertrouwen. Ook zyn onze Hollandſche Vrouwen, in dit ſtuk, teerhartiger dan de Franſche Dames, die haare Kinderen, zoo dra ze gedoopt zyn, veelal naar 't Land ter zooginge en opvoedinge zenden. Men ziet dus in Parys dagelyks Boerinnen, met manden op den rug, de Kinderen afhaalen; of geheele Wagens vol Dorpelingen, met de Kinderen van deftige Lieden, onder het opzigt van eenige Kloosterzusters, ter Stede uitryden. En zoo de Kinderen der Grooten in 't Moederlyke Huis gehouden worden, dan vind men 'er altoos eene Minne-

moe-

moeder, die 't Kind zoogt en oppast. Dit is op verre na zoo algemeen niet onder onze Landzaaten. Zeldzaam zend men de Kinderen buitens huis, en 't geschied bykans nooit, dan in dringende omstandigheden; het Moederlyke hart eener recht Hollandsche Vrouwe is te teder, om de Kinderen, buiten noodzaak, van zig te verwyderen. En wat de Minnemoeders binnens huis betreft, men gaat 'er niet ligt toe over, dan na vergeefsch beproefde kragten, en als derzelver gemis de Minnemoeder noodzaaklyk maakt. In zodanige gevallen neemt men, als men geen betere gelegenheid heeft, zyne toevlugt, in de Steden, tot zekere Vrouwen, die men *Besteedsters van Minnemoeders* noemt; doch thans zoekt men ze meer by Vroedmeesters en Vroedvrouwen. Men raadpleegt dan met den Dokter over de gezondheid der Minnemoeder, en de welgesteldheid van haar zog: alles wel bevonden zynde, neemt men haar aan, en draagt voor haar welzyn geen minder zorg, dan voor dat van de eigen Moeder. Sommige vermogenden hier te Lande, verzot op Uitheemsche gewoonten, neemen zulk eene Minnemoeder nog wel buiten noodzaaklykheid; maar recht oude Hollandsche Familiën, en 't meerendeel onzer gegoede Landzaaten, handhaaven, gelyk wy gezegd hebben, de echte Hollandsche zugt, om de Kinderen zelven te zoogen. Men neemt wel, tot meerder gemak, drooge Minnen en Kindermeiden te hulpe; doch

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

doch de Moeders zoogen haare eigen Kinderen. Dit is den Hollandſchen Vrouwen, mitsgaders dien onzer Nabuurige Provintiën, zoo zeer eigen, dat 'er vermoedelyk geen Land gevonden worde, daar zulks meerder plaats heeft. Hier benevens is de gulhartigheid, byzonder ten platten Lande, in dit opzicht, zo groot, dat eene gezonde zoogende Vrouw, die ryklyk van zog voorzien is, haare zwakke Buurvrouw of Vriendin, als zy haar dienst kan doen, beſtendig byſtaat; vergunnende dagelyks een gedeelte van haar zog aan derzelver zuigend Wicht. Wie zal zig na dit alles verwonderen, dat het zuivere Hollandſche bloed zoo aan elkander verbonden blyft; daar de natuurlyke Moedermelk de Kinderen veréénigt, en zy de onderlinge liefde aan Hollandſche Borſten, in de vroegſte Jeugd, reeds inzuigen? Gaat voorts alles naar wensch, zoo zit de Vrouw nu en dan eens op; eet en drinkt dat haar best geagt word; komt eerlang over huis; voorts eens in de open lugt; doet vervolgens haar Kerkgang, en ſchikt zig op nieuw ter volbrenginge haarer Huwelykspligten. Intusſchen zyn nog de Doopplegtigheden voorgevallen, die wy niet wel onaangemerkt kunnen laaten; waarom wy 'er thans het hoofdzaaklyke van zullen melden.

Men bepaalt, in de eerſte plaatſe, met de Peters en Meters, Gevaders, Gemoeders of Cometers, bevoorens beſcheiden, naar de omſtandigheden, en de gelegenheid van

DE HOLLANDSCHE NATIE.

van den Kerkdag, ten tyd van 't doopen des Kinds. De Roomschgezinden verzorgen, naar hunne Kerkwetten, den Doop dadelyk na de geboorte; de Vader, met de Peetemoeie, of eenen anderen nabeſtaanden, gaat, ryd, of vaart tot den Pastoor. Ook word, in geval van ſtuipjes of flaauwten van 't Kind, en ſoortgelyke omſtandigheden, die 't uitſtel naar de Leer der Kerke gevaarlyk maaken, deeze plegtigheid wel door de Vroedvrouw, den Vader of een ander beſcheiden Lidmaat verrigt. En wat de Doopsgezinden betreft, deezen doopen, gelyk men weet, hunne Kinderen niet, voor dat zy tot jaaren van onderſcheid gekomen zyn, weeten wat zy gelooven, en waarom zy gedoopt worden. Het zyn dan de gemeene Gewoonten der overige Gezintheden, zoo der publieke Kerke, als der andere Gemeenten, die naast met dezelve overéénſtemmen, welken, in dit geval, onze opmerking vorderen.

Den Doopdag verſcheenen zynde, word het Kind netjes gebakerd; en 't beste Speldekusſen, dat tot nu toe met Naamen en Kroonen beſtooken was, word van Bakerſpelden ontbloot. Men ſchikt het Kind, met geſtikte of Chitſe Dekentjes, naar ieders vermogen, zwierig op. Kostbaare Kanten, genaaide Mutsjes, nette Strikjes ontbreeken 'er niet; en 'er is, in 't ſtuk van opſchik, naauwlyks ergens grooter oplettendheid en pragt, dan in een zindelyk Doop-

DE HOL-LANDSCHE NATIE.

Doopſtel. Onze Voorvaders hadden 'er reeds zeer veel mede op. Men maakte een geheelen Kraag, Bef en bovenſtel van Kantwerk, dat by wyze van een wade, het gebakerde Kind, van 't hoofd tot de voeten, beſloeg. Ik heb zoodanig een toeſtel van zeker Adelyk Huis gezien, dat omtrent 25 ellen Kant uitleverde. Heden ſtelt men de pragt meer in het Doopkleed; dat by de Vermogenden van Wit Marſeilje Borduurſel, en ſomtyds ongemeen kostbaar is. De overige tooiſels zyn de bekende Luiers, waar toe men op dien tyd de fynſten en de besten uitzoekt. Voorts neemt men het onderſcheid der Sexe wel in agt, byzonder met opzicht tot de Mutsjes; beſtaande die der Jongens uit zes, en die der Meisjes uit drie ſtukken of inlegſels.

Als het Kind dus netjes opgebakerd is, verzoekt men ſomtyds eenige Buuren of goede bekenden, om het Kind te zien; welken dan op eenige ververſching onthaald worden, en terſtond weder vertrekken. Vervolgens gaat de Baker of Peetemoei, vergezeld van den Vader alleen, of benevens andere Doopgetuigen, met het Kind ten Doop. De gemeene Burger gaat te voet; de Vermogender ryden met eene Koets of of Koetsſlede; en de Buitenlieden met een Chaize, Karre of Wagen, ter Kerke. De ſtaatſie is altoos in 't zwart; in Amſterdam en Haarlem zyn de Mannen dan ſtaatlyk gemanteld en gebeft; dog dit ook raakt thans,

thans, in Amſterdam ten minſten, geheel buiten gebruik. DE HOLLANDSCHE NATIE.

In de Kerk komende, zetten zig de Doopgetuigen gezamentlyk in het Doophek, of de daar toe vervaardigde afſcheiding; welke afſcheiding tevens dient tot zitplaatzen voor de Predikanten, Ouderlingen en Diakenen. Het middenvak deezer afſcheidinge is bepaaldlyk voor de Doopelingen en Doopgetuigen geſchikt: maar men vind het dikwils door vermogende of andere Vrouwen, die gaarne onder den Preekſtoel zitten, zoo bezet, dat een arme Doopgemoeder en Vader meermaals agter af moeten ſtaan, of 'er niet in mogen. Voorts ſtaat 'er binnen in dit Doophek een meer of min ſierlyk Koperen voetſtuk, in 't welke het Doopbekken geplaatst word (*). Het zelve is met laauw water gevuld, en de Leeraar doopt 'er, na 't leezen van het Formulier, het Kind mede. Geduurende de plegtigheid, ſtaat de Vader, of de Gevaders of Peters, met ontblooten hoofde over einde, en de Petemoeder houd het Kind, zoo men zegt, onder den Doop; dat heden ook wel door den Vader zelven verrigt word; dog voorheen nooit anders geſchiedde, dan door

(*) Oudtyds had men hier toe geheiligde Vonten, groote Marmeren of Steenen Waterbakken, en ook wel kleiner Marmeren of Steenen Kommen en Vaazen, welke op een ſoortgelyk voetſtuk rusten, die men mede *Vonten* noemde; hier uit ontſtond de ſpreekwyze, van *te Vont te gaan*, daar men nu voor zegt, *ten Doop te gaan*.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

door eene Vrouw, in 't byweezen van den Vader of Gevader. En dit is de eigentlyke plegtige betuiging van 't Vaderſchap, of de opheffing, waar van wy hier boven gewag gemaakt hebben; ter oorzaake van welke men, zoo oudtyds, als ook nu nog ſpreekt van het Kind ten Doop te heffen. Hier by bezweeren Vader en Getuigen, (in ſtede van op de wyze der Afgodiſche Romeinen, voor de Godinne *Levana*,) hunnen Vaderlyken pligt of trouw voor het alziende Oog van den Waaren God, en in de tegenwoordigheid zyner Gemeente.

Met het ontvangen van den Doop verkrygt het Kind ook zynen Doopnaam; dog 'er word geen toenaam bygevoegd; en het Kind neemt vervolgens gemeenlyk dien des Vaders aan. Onze oude Landzaaten, welken niet van Adel waren, hadden voorheen in 't geheel geene toenaamen; 't was alleen de Adel, die bynaamen ontleende, van hunne Goederen of Heerlykheden; van welken zy vervolgens, by verlei, verkoop, en anderzins, ook tot anderen overgegaan zyn; terwyl die Edelen nogthans te gelyk hunne voorige toenaamen behielden. Hier uit zyn veele verwarringen in de Familiën ontſtaan; iemand van vermogen, ſchoon van geen Adel, nam, zo als billyk was, den naam zyner gekogte Heerlykheid aan; en hy, die ze verkogt had, wilde volſtrekt zyn tytel behouden; 't welk zelfs tot de bastaarden overſloeg. Uit dien hoofde vind men onder onze Hollanders, en wel meest on-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

onder den Boerenstand, zeer veele Adelyke toenaamen. Sommigen behouden dezelven, schoon hun Adelyk Huis in de omwentelingen der Graaflyke Regeeringe, en de Staatsveranderinge, ten tyde van WILLEM DEN EERSTEN, veelal verarmd, en van deszelfs Goederen verstoken zy, met recht nog als overblyffels van hunnen ouden Adeldom; en ten opzichte van anderen, kunnen deeze toenaamen, schoon ze geen blyken van hunnen Adel zyn, ten minsten nog dienen, om hunne herkomst uit die Dorpen en Heerlykheden aan te duiden. Wyders houd men zich, by 't meerendeel onzer Hollandsche Landlieden, nog aan de oude gewoonte, om naamlyk geen toenaamen, buiten den eigen naam der Vaders, aan te neemen. De voorheen opgegeeven Geslagtlyst van COCK levert ons verscheiden voorbeelden van het oude gebruik. Indien des Vaders Vader genoemd was *Jan*, en de Vader *Dirck* heette, dan wierd het Knegtje gedoopt *Jan*, en de toenaam was *Jan Dirckze*. Een Meisje, dat *Maertje* gedoopt wierd, heete *Maertje Dircks*. Had de Vader een dubbelen naam, by voorbeeld dien van *Dirck Jan*, dan was 't *Jan* of *Maertje Dirck Jansz.* Gebeurde het, by aanwas der Kinderen, dat 'er meer met dien zelfden voornaam benoemd wierden, dan deed men 'er by, oud of jong, by voorbeeld, *Ouwe Jan* en *Jonge Jan Dirck Jansz.*, *Ouwe Maertje* en *Jonge Maertje Dirck Jansz.* Op deeze wyze kon men

 door-

DE HOL-LANDSCHE NATIE.

doorgaans de Geſlagten onderſcheiden; dat egter wel eens verwarring leed: dog vermits de eigen naam des Vaders altoos voor *Van* verſtrekte, zoo verſprongen die benaamingen nog al vry veel, en zy bleeven dus bekend genoeg, ten minſte onder hunne Dorpelingen; die 'er dan ook wel Bentnaamen byvoegden; als by voorbeeld, *Cornelis Lenaerts, oud Hongetje*, en *Pieter Lenaerts van Hoorn.* Intusſchen zyn evenwel de bynaamen allengskens ſterker toegenomen, en ze begonden in dien tyd, toen de Geſlagtboom van COCK geſchilderd is, al zeer in zwang te geraaken: dan des niettegenſtaande houd deeze manier van benoeming, in de Veenen en 't hartje des Lands, onder de Boeren nog al ſtand. Dog laaten wy, na deeze tusſchenloopende aanmerking, over de naamgeeving en den toenaam van 't Kind, den Doopeling, nu met een Vaderlandſchen naam benoemd, t'huis brengen.

Als de Doopſtaatſie t'huis komt, zegent de Godsdienſtige Vader zyn Kind, en begroet zyne Egade met het gedoopte Wicht. Men wenscht, dat het gezegend tot vreugde van de Familie moge opwasſen, en de deugden van den benoemden Perſoon navolgen. De Moeder kust haar gedoopte Kroost, en de Baker ontbakert het. Intusſchen gaat de Bokaal met Rhynſchen Wyn, waarin een Kaneelſtok, met geſtrikte Linten ſtaat, lustig rond; men is vrolyk, en zet zig aan het toebereide Doopmaal;

maal; men eet, drinkt; en hier mede loopt deeze plegtigheid ten einde. Veelen maakten die Doopmaalen oudtyds zoo pragtig en kostbaar, dat men 'er, even als ten opzichte der Bruiloftsmaalen, bepaalingen tegens maakte. Men mogt dus, volgens eene Keure der Stad Leyden, Ao. 1445. „ geene „ Kraamvrouwen, die in hoer kinderbedde „ zitten, opdrincken, noch verſameninge „ van werſchap maken, tot genen tyden „ van den dage anders, dan die vader, „ die moeder, die zuster en de twee naaste bueren: op de verbeurte van drie „ pont, en 3000m. ſtiens te verwerken „ aan der Stede vesten" (*). — Deeze Doopmaalen noemde men oudtyds *Kerstenmaalen*, gelyk men het Doopen *Kerstenen* heette, naar het gebruik van 't woord *Kersten* voor *Christen;* om dat het Kind, door den Doop, gekerſtend, gechristend, den Christelyken Godsdienst toegewyd wierd. Zulk een Doopmaal komt mede wel voor, onder den naam van Kinderbier; ter oorzaake, dat men gewoon was, den Gasten ryklyk te beſchenken; waar toe men in vroegere dagen veelal zwaar Bier gebruikte. Hier mede gong verder gewoonlyk gepaard het geeven van 't Vaddergeld, dat nog eenigzins plaats heeft, in 't voorſchreeven ſchenken van de fooi aan de Vroedvrouw.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

(*) Zie van ſoortgelyke Keuren, op verſchillende Gastmaalen, in 't breede. *Nederlands Displegtigheden*, door V. ALKEMADE en V. D. SCHELLING.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

vrouw. Wyders hield men nog, buiten het reeds gemelde Geboortemaal, terstond op de verlossing der Vrouwe, tot eene dankbaare erkentenis aan de Gebuuren, voor haaren beweezen dienst, het Kindermanstikmaal; dat nu insgelyks nog stand houd, onder den naam van *het Kindermaal*, *Kraammaal*, of *de Kraamvisite*. By de Boeren heet dit *het Kraamvetje*, of *op Suikerdenbol gaan*. Tot deezen Maaltyd noodigt men de naaste Bloedverwanten, goede Bekenden, de Buuren, en de Vrouwen, die by de verlossing haare hulp gebooden hebben. De aanzienlyken geeven somwylen op dien tyd een ruimen Disch, alleen onder de Vrouwen; en een hoofdvereischte van denzelven is, dat 'er geen Suiker moet ontbreeken. In eenige Steden, byzonder te Amsterdam, heeft men zelfs hier toe geschikte Suiker, die men *Jongetjes-* en *Meisjes-Suiker* noemt: de eerste is gekarteld, de andere glad rond. Ten platten Lande heeft men meestal slegts Poedersuiker, die, op een dik gesmeerden Boterham, zoo hoog opgestapeld word, dat neus en oogen, by iemand, die geen braaven hap overgaapen kan, 'er mede bestooven worden. In de Steden heeft men eene soort van lugtige Gebakjes, die van binnen hol zyn, en welke holte met Suiker gevuld word: men noemt ze *Krensjes* of *Kransjes*. En deeze Kransjes, by de Boerenlieden de *Suikerdebol*, zyn eigentlyk het Kindermanstik, waarop men gewoon is de Buurkinde-

ren

ren te noodigen. Deeze gaan het Kindje, hun nieuwgebooren Buurgezel, zien; na een kort verblyf, en een weinig kinderlyk vermaak, worden ze elk met een Stuk met Suiker, of een gesuikerden Krens, beschonken, en gaan weder naar huis. Men schynt zelfs, tot meerder jaaren gekomen zynde, met vermaak aan deeze gewoonte te gedenken. Van hier hoort men meermaals in Holland, als iemand een oude kennis ontmoet, tot een der grootste blyken van oude kennis, zeggen: *Ouwe kennis, ik heb by je nog een stik met Suiker gehad.*

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Middelerwyl neemt de Vrouw, zoo 't anders wel gaa, steeds toe in kragten; des zy beginne te denken, en toebereidsels maake, om zig in 't openbaar te vertoonen, en haare openlyke dankzegging in de Kerk te laaten verrigten, of, gelyk men zegt, haar Kerkgang te doen. Men bepaalt zig hierin, (dan alleen by de Jooden, die onder ons huisvesten,) aan geen vastgestelden tyd, maar schikt zig doorgaans naar maate de kragten, het Huishouden, en de verdere omstandigheden zulks toelaaten. De Man, al is hy zelfs anders niet zeer gewoon ter Kerke te gaan, vergezelt egter, in dit geval, gewoonlyk zyne Huisvrouw, geleid haar ter Kerke, en brengt haar ook uit de Kerk weder t'huis. Intusschen heeft de Leeraar, volgens voorgesteld verzoek, eene openlyke dankzegging voor de gelukkige verlossing en her-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtelling der Kraamvrouwe gedaan; met eene nevensgaande affmeeking van 's Hemels zegen, over den nieuwgebooren, en 't verdere Huisgezin; dat, naar 't aanzien der Perſoonen, door de Leeraaren wel eens wat byzonderer, dan voor den gemeenen Man, verrigt word. De Roomsgezinde Vrouwen, althans in Rhynland en Delfland, houden deezen Kerkgang ten hoogſte eerwaardig. Geen Boeren Vrouw deezer Gezintheid, ten minſten geen die haar Godsdienst behartigt, zou, al ware zy nog zoo voorſpoedig en gezond, een voet uit haar Huis, zelfs niet op haar Werf, zetten, voor dat zy haare Kerkgelofte met Dankzegging volbragt heeft. Onze Voorzaaten beſlooten deeze plegtigheid mede gewoonlyk met een Gastmaal, dat men *Begangenismaal* noemde. Zulks is ook heden by ſommige aanzienlyken, onder den naam van het *Kerkgangmaal*, in gebruik; dog het word meest alleenlyk onder het eigen Gezin, of de naaste Bloedverwanten gehouden; en by minvermogenden heeft het genoegzaam geen plaats.

Alle deeze tot dus ver gemelde gebruiken vinden wy meerendeels overéénkomſtig met die der oude Hollanderen; maar het Mannengezelſchap, dat ſamenkomt om den Kaneelſtok te roeren, is een gebruik van laater tyd, den Ouden onbekend. Men had in die omſtandigheden wel Vrouwengezelſchappen; dog de Gastmaalen, daar Mannen toe genoodigd wierden, waren ook voor

de Vrouwen, en men verzogt ze by elkander. Dan heden is 't, dog maar alleen by de Grooten en ryke Burgers, gebruikelyk, dat de Mannen of Vaders, eenige dagen na den Kerkgang der Vrouwe, hunne Vrienden en Kennisſen, met welken zy gezelſchap houden, op een Middag- of Avondmaal verzoeken. Als dan gaat 'er, over den Maaltyd, eene Bokaal met Rhynſchen Wyn en Suiker rond; in denzelven ſtaat, in ſtede van een Lepel, een lange Kaneelſtok, met Linten geſtrikt; waar mede men Suiker in den Wyn omroert. En gelyk, in 't gewoone omgaan der Bokaalen, het Dekſel afgenomen word, door den geenen, dien men de teug aanbied; zo neemt deeze, in dit geval, den Kaneelſtok aan; en als hy den Beker ontvangt, roert hy 'er op nieuw den Wyn mede. Geduurende deezen tyd gaat de Baker met den Jonggebooren, netjes in zyn Doopgewaad opgeſchikt, by allen rond; en der Moeder, die haar dikwils vergezelt, word dan hartelyk geluk gewenscht. Men vergeet in die gelegenheid ook niet den Mannen, van welker Vrouwen de zwangerheid bekend is, of vermoed word, hun Hansje aan te bieden; èn als deeze dien dronk aanneemt, ſluit zulks eene belofte in, om het gezelſchap, op zyne beurt, insgelyks den Kaneelſtok te laaten roeren. 'Er word in deezen mede agt geſlaagen op de Sexe; de Jongens Kaneelſtok is doorgaans langer en van eene vaste pyp; maar die der Meisjes korter en van fyne gerolde

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Kaneel: ook ligt 'er wel eens eene greep in de Strikjes, welke hier op zinſpeelt. Ten platten Lande en by den gemeenen Man, blyft de Kom met Brandewyn, en een Kaneelſtok met Suiker daar in, van 't zelfde gebruik; dog men weet 'er van geen feestlyke Mans-Maaltyden.

Met het afloopen van alle deeze Kraamfeesten, nadert de tyd, om het Kind in de kleeren te ſteeken; dat vroeger of laater geſchied, naar dat het Kind voorſpoedig, en het Saiſoen gunſtig zy: doorgaans omtrent de agtſte, of uiterlyk de twaalfde week. Dit verſchaft der Moeder een nieuw vermaak. Al wat netjes, bevallig is, en wélſtaat, word dan opgemerkt. De byzonderheden van den opſchik zyn naar 't vermogen der Ouderen: de Grooten en Vermogenden zien op geen ſtrik of kwik, noch een el Linnen minder of meer. Wit fyn Linnen of Neteldoek is de gemeene trant. De Buitenlieden neemen veeltyds Chits, Katoen, of Haarlemmer Streep. Die Linnen gebruiken neemen 't fyn en doorſchynend; en laaten de ſlippen zeer lang nederhangen, over een roozerood of blaauw Zyden Onderrokje, welks verwe door 't Linnen heen ſchynt. De lengte der boven Tabbaerdjes is, in de Steden, gemeenlyk geſchikt naar de lengte der Kindermeid, of der Moeder; zoo dat de ſleep, als het Kind op den arm gedraagen word, byna tot aan den zoom van der Vrouwen Schortekleed nederhange. Doch hierin begint men

men thans den Boerenſtand te volgen, welke dien langen ſleep niet bemint: en de lengte van eene elle, of vyf vierendeel, voor lang genoeg houd. In oude tyden maakten onze Grooten deeze Kinderkleedy veelal van kostbaare zyde; met eene nu roode dan witte bandeering. Ik geloof zelfs dat de Adel de hoofdkoleuren hunner Blazoenen in dezelve in agt nam; gelyk ik meen opgemerkt te hebben, in veele Adelyke Huizen, daar men nog Afbeeldingen van zulke jonge Kinderen ontmoet. De verdere opſchik ſtemt overéén met de kleedy en den ſmaak der Vrouwen: en men maakt geen verſchil in de Sexe, dan in de Muts, als boven gemeld is, en eenige byzondere ſtrikken; ook ſteekt men thans den Jongens wel een Pluimpje aan de Muts.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als men het Kind dus in de kleeren ſteekt, ſchenken de Peters en Meters ook gewoonlyk hunne Pupillengiften, of, by verkorting, Pillegiften. Vermogende Lieden geeven dikwils wel, by den Doop, aanzienlyke Pillegiften, 't zy in Geld of Goederen; gelyk zulks by den Doop der Vorſten plaats heeft: dan over 't algemeen geeft men, in den Burgerſtand, en ten platten Lande, meerendeels een geſchenk by het in de kleeren ſteeken. Veelen bekostigen den geheelen opſchik; dog de gewoone gifte is eene Zilveren Bel; welker gebruik zoo oud is, als die van eenig ander tooiſel. Men vind deeze Bellen althans in de alleroudſte Afbeeldingen; maar ze verſchillen merkelyk van de hedendaagſchen. Ik heb Bellen gezien, die

DE HOLLANDSCHE NATIE.

die een Kinderhoofdje, of een gebakerd Popje verbeeldden; anderen weder waren zotjes of zottebeeldjes; dog altoos wierden zy als een Fluitje gemaakt, waar aan dan gewoonlyk Zilveren Bellen hongen: egter heb ik 'er eene gezien, met ronde rinkelende Plaatjes, of Penningen, in ſtede van Bellen. Onze hedendaagſchen zyn meerendeels langwerpige Zilveren Stiftjes, met ingeſneeden Bloemwerk; en ſomtyds hebben zy van onderen een Glazen of Kristallen Steel. Het boveneinde is een Fluitje; en uit het midden van 't Stiftje, ryzen eenige uitſteekende Armpjes, ten getale van zes, agt tot twaalf, naar de grootte der Bel. Aan ieder deezes Armpjes is eene klinkende Bel, met een Ringetje of Ketentje gehegt, zoo dat de Bellen gezaamentlyk in een ronden kring hangen. Voorts is 'er een Ring aan het ſtiftje, om een Lint, of ook wel eene Zilveren Ketting, door te haalen, om dit ſpeeltuig het Kind dus aan 't lyf te hangen. Vermogenden gebruiken ook wel Gouden Bellen; en de gemeene Man, die geen Zilveren Bellen bekostigt, bedient zig van Beenen Fluitjes, met Koperen Bellen. Het eerſte oogmerk hier van is, het Kindje, dat gaarne iets blinkends ziet, daar mede te paaien, en 't zelve, door 't Fluitje, en 't rinkelen der Bellen, te vermaaken, waartoe men 't zeer natuurlyk uitgedagt heeft. 't Is een geliefd ſpeeltuig der nog onkundige Wichtjes, die reeds eene proeve geeven van de wer-

werking van het menſchelyke hart; daar de Mensch toch, boven alle andere bekende Weezens, het oog- en oorſtreelende bemint. Hoe greetig zyn niet alle jonge Kinderen naar een rinkelenden Sleutelring, een tikkend Horologie, of dergelyken; en hoe gaarne rammelen zy met Duiten, Theekopjes en Bakjes? Hoe vreesagtig zyn daar en tegen andere Schepſelen, voor alles wat blinkt en klinkt? De Natuur toont hierin de kragt der menschlyke Zintuigen; en een jong vernuftig Kind doet ons, in deeze zyne onnoozele vermaaken, al vroeg zyn begeerte tot onderzoek beſpeuren. Men geeve hun een Horologie, zy hooren het tikken, en zyn verrukt in gedagten. Zy zien het, kennen het voor geen leevend Weezen. Men doe de Horologiekas eens open, dat zy het nader zien: zy zullen niet rusten, of willen het een en anderwerf bezigtigen. Daar de Kinderen dus geaart zyn, is ook de Kinderbel haar natuurlyk vermaak; dan hier mede paart zig nog eene tweede te gelyk bedoelde nuttigheid. De keveltjes of kaakjes van binnen nog vleeſchig, en aan 't zuigen gewoon, beginnen zig op te zetten; de tandjes ſtuwen zig voort uit de tedere kasjes; zy ſtaan op 't uitkomen; het ſchaapje lurkt geſtadig aan de Bel; het wauwelt 'er mede in den mond, die verhit is, en door de kouder Bel eenige verkoeling erlangt; het knaauwt en byt op de harde Bel; en alles ſtrekt om den voortgang der Tandjes te bevorderen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Oud-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Oudtyds, en 't heeft nog heden ook wel plaats, liet men de Kinderen zekere Kettingjes of gefneeden Kruisjes om den hals draagen, en men gaf hun Brazeletjes of Armringen, om den wasdom van de Tanden en het gebeente te bevorderen. Sints dat men de zoogenaamde Engelfche Ziekte leerde kennen, is dit gebruik niets minder dan afgenomen. Eenige Kwakzalvers maaken 'er geheimen van, en 't Bygeloof vermeerdert hun voordeel. Men gebruikt tot deeze Kettingjes veelal het Zaad der Pœonie-Plant, welker Bloemen men hier te Lande *Stinkroozen* noemt. Deeze Plant heeft een vunzen reuk; maar geeft eene uitmuntend fchoone Bloem; die by rechtfchapen Bloemfchilders nooit vergeeten word; nademaal hy, die een Pœonie wel fchildert, een baas is. Van het Zaad deezer Bloeme, dat als uit Roode en Zwarte Koraalen beftaat, verkiest men de zwarten, die men aan draadjes rygt, en den Kinderen om den hals doet. Deeze bygeloovige gewoonte heerschte reeds by de Ouden. De Romeinen hadden de *Orchis* of den *Satyrion;* en maakten van de wortels deezer Plante Hartjes, en halve Maantjes, in Goud gevat, die de Kinderen, ter bewaaringe van de gezondheid op de borst droegen; ook omwonden zy de armpjes wel met Ringen; of fneeden worteltjes tegen ziekten en betoveringen; die, gelyk PLAUTUS, hier op oogende, te kennen geeft,

PLAUTUS, *Milit.* Act. V. Sc. I.

Quafi puero in colla pendeant crepundia,

aan

aan den hals van het Kind, gelyk Speeltuigjes, hongen. Men noemde deeze Wortels, Ringen, en dergelyken ook wel *Fascini*, zoo veel als Tegentovermiddelen; daar benevens gebruikte men dit alles, om de Kinderen, in geval van verwydering, te kunnen onderkennen, waar toe zy ook zomtyds aan een Arm of Been gebrand wierden. Van 't eene en 't andere vind men hier en daar in onze Gewesten nog al eenige overblyffels. Het draagen van Kruisjes op de Borst tegen eenig ongeval, onder de Roomfchen, is 'er al vry een zigtbaar bewys van. En men is nog in onze dagen, onder eenige Buitenlieden, niet weinig ingenomen met de *Orchis*, in 't Duitsch *Kullekenskruid* geheeten, ter oorzaake van het zweemfel naar de Teeldeelen der Dieren. Men houd dit Kruid, hoewel nu tog minder dan in de voorige Eeuw, voor vermogend om den Nestelknoop te ontbinden, of de Kinderen bekwaamer ter Voortteelinge te maaken. Dan men word allengskens wyzer; verftandige Christenen en weldenkende Hollanders kreunen zig niet meer aan zulke grollen. Alleenlyk behoud eene Ketting van groote Barnfteenen Koraalen aan den Hals, of van eene kleiner foort aan de armpjes van het Kind, nog eene vry algemeene agting, als een dienftig middel in 't krygen van tandjes. Wyders zyn veele Moeders nog heden, gelyk eertyds, zeer oplettend, om eenig verborgen gebrek, een Moedervlekje, of iets van die natuur aan het

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

het Kind te zoeken, waar door het duidelyk van andere Kinderen onderſcheiden kan worden. Men hoore deswegens den Ridder CATS, in zyn verhaal van 't Spaanſche Heidinnetje.

Mevrouw gaet zich in ernst met Pretioſe ſtrekken,
Gaet aen de jonge maegd haer boezem open trekken,
En ziet haer witten borst. Men vond een kleinen vrat,
Die zy ter ſlinkerhand omtrend haer boezem had.
En als men haer den voet ter aerde dede ſetten,
En met een vlytig oog daer op beſtond te letten,
Zoo bleek het met 'er daet, dat twee van haere teên
Zyn als een zwanepoot gewasſen tegen een.
Mevrouw is buiten haer. De teykens hier gevonden,
De vrat op haere borst, de teenen dus gebonden,
En 't gunt men uit het ſchrift met klare woorden las,
Verzekert haer genoeg wie Pretioſe was.

Ter duidelyker onderkenninge van de Kinderen, was het verder in vroegere dagen zeer gebruikelyk, dat men hun, als zy in de kleeren gongen, of begonden te loopen, en nu en dan onder Vreemden geraakten, buiten de gemelde Ketentjes van gezondheid, een Ringetje of Halsſieraad op de Borst hing, of om den Arm deed; ten einde dezelven, in geval van Kinderdievery, welke hier, en in Duitschland, toen zeer

zeer gemeen was, te beter te kennen. Men liet hen meermaals een Zilveren Hartje, met gevlogten Letters, of iets anders, draagen: hoedanig een onderſcheiden teken ik in myne Familie gekend heb; het welk myn Oom gedraagen had, en waar door hy, geſtolen zynde, weder te recht kwam, by oplettendheid van den Zilverſmid: want deezen, in die dagen hier van bewust, ſloegen altoos op dergelyke dingen agt, als ze hun te koop voorgeſteld wierden. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wyders is het een beſtendig gebruik geweest, om de Kinderen, het zy dan uit het eene of andere inzigt, met eene Gouden of Zilveren Medaille, aan een Zyden Lint of Koord, te verſieren. By den Adel miste het nooit, of 'er hing iets dergelyks aan Gouden of Zilveren Ketens; die, naar maate van 't vermogen, ſomtyds wel tot vyf of zes dik gedraagen wierden. Deeze Ketenen en Medaillen waren mede niet zeldzaam Pillegiften; van waar ik nog zoodanig een toeſtel bezit, het welk, van geſlagt tot geſlagt, op my is overgegaan; en dat ik, een Kind zynde, aan een Oranje ſnoer gedraagen heb; ter gedagtenisſe van myn Oud-Over-Bet-Grootvader. Deeze had dit gedenkſtuk, in 't Beleg der Stad Leyden, A°. 1574, verworven; en 't is, benevens eene Zilveren Bel, aan my ter Pillegifte geſchonken.

By dit ſchenken der Pillegiften, en het in de kleeren ſteeken der Kinderen, hield men voorheen mede byzondere Maalty-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den, welken, even als de andere gemelde Maaltyden, aan verscheiden Keuren onderhevig waren, die de kostlyke uitvoering eenigzins beperkten; en zelfs de waarde der Pillegiften bepaalden. By die van Haarlem wierd Ao. 1390 geboden, „ den Kinde „ niet meer te geven tot pillegave, dan „ twee schellingen". In Zwol mogt men alleen schenken, „ eyn toke wynsgeldes „ ende niet meer". Te Groningen „ niet „ meer dan vier olde Vlaemsche, of vyf „ Stad-Kromsterten". De meeste der Ouden schynen Penningen, van eene zekere waarde, geschonken te hebben; dewyl men de bepaaling van een Zilveren Penning, ten deezen opzichte, meermaals gemeld vind. In laatere dagen gaf men meerder vryheid; en vooral wierd eene ruimer gift aan eerlyke nooddruftige Burgers wel eens toegestaan. Onze Voorouders, naamlyk, telden het onder de goede werken, dikwerf Peters en Meters van behoeftigen te zyn; en men begreep, gelyk men 't ook nu gemeenlyk verstaat, dat die giften, schoon den Pupillen gegeeven, den Ouderen toekwamen; ten zy 'er een uitdruklyk beding tusschen de Ouders en Peters plaats hebbe, dat zelden voorkomt (*). Men vreest meerendeels niet meer voor de vervreemding der Pillegiften; dewyl de rechte Hollan-

(*) Zie over dit alles breeder ALKEMADE en V. D. SCHELLING, als boven.

landers, buiten den hoogſten nood, liever alles opofferen, dan de Pillegiften of Bellen en dergelyke Potſtukken hunner Kinderen aan te tasten; waar door zy den Peter of Meter de grootſte ſchande zouden aandoen. Voorts maakt men, zoo veel ik weet, thans geen byzonder werk van eenige Kleeder- of Pillegiftmaalen. Somtyds word 'er nog, by den aanzienlyken ſtand, wel eens een partytje op aangeleid; wanneer het jonggekleedde Kindje in het Salet rond gebragt word. Dan dit is geen heerſchend gebruik; algemeener is 't, dat deftige Burgerlieden 'er in de Buurt mede omwandelen, of 'er al trippelende op de Stoep mede pronken, om dus het Lievelingetje aan de goede Kennisſen te vertoonen: en die dan in Moeders gunst wil ſtaan, heeft wel in agt te neemen, dat hy tog alles pryze, en zig over 't mooije Bekje verwondere.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Als het Kind verder voorſpoedig in wasdom toeneemt, begint men eerlang te denken om de kleederen op te korten, en 't Kind, gelyk men zegt, in de korte kleeren te ſteeken, ten einde het vervolgens te leeren loopen. Dan moet Peetoom en Peetèmoei op nieuw gekend worden, ter bezorginge van een Valhoed met een Leiband, benevens Gouden of Zilveren Haaken en Ringen aan dezelve. Voorts hebben hier omtrent geene Feestlyke Maaltyden plaats, buiten het geen de gemeenzaame kennis en ommegang vordert. De Valhoe-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den der oude Hollanders verſchilden niet weinig van de onzen, en waren, gelyk ook heden, onderſcheiden naar den ſtand der Perſoonen. De gemeene Man en braave Burgers zetten den Kinderen een geweldig dikken Trypten of zwart Fluweelen Valhoed op, die, in de gedaante van een opgevulden Beuling of Krans, om 't Hoofd ſloot: ſomtyds was deeze zoogenaamde Beuling ook overdwars met ribben ingeſtikt. De Kinderen van Adel droegen insgelyks zulke Valhoeden; dog dezelve was dan keurig bedekt met Fluweel of Zyde, in den vorm van een ouderwetſchen Kaproen; daarenboven met Pluimen en Linten verſierd, en verder zoo gemaakt, dat het ſcheene als of het Kind een lugtig Mutsje op had. Heden zyn de Valhoeden nog wel in den eerstgenoemden ſmaak, ſchoon nu ſierlyker, en dan eenvoudiger, met overſlagen uitgehoekt; dog zy zyn veel platter en minder opgevuld dan die der Ouden. Men heeft de Valhoeden zoo plat en netjes gemaakt, dat ze naauwlyks van eenigen dienst zyn; en het neusje of voorhoofd van het Kind, indien het valt, voor geen uitſteekenden Steen, kunnen bevryden. De ondervinding heeft de dwaasheid van dien netten opſchik reeds gade geſlaagen; men begint thans weder te keeren tot het oude gebruik; men maakt groote ſtevige Valhoeden, welken naar ieders ſtaat minder of meerder zwierig zyn; en die der aanzienlyken beginnen al eenigzins te zweemen, naar de oude Adelyke Mode. Men

Zie Bl. 496-500.

hegt

hegt den Valhoed, op 't hoofd gezet zynde, vast met een Lint, dat, om de kin loopende, met eene Gouden of Zilveren Haak of Gesp, een weinig beneden den ſlaap van 't Hoofd geſlooten word: dit Lint heet een *Keeleband*. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Benevens de Valhoeden, ter beſcherminge van 't vallende Kind, als 't eerst begint te loopen, heeft men ook Leibanden en Loopwagens uitgedagt, om het Kind des te vroeger te leeren loopen. De Leibanden, aan welken het Kind als hangt, zyn ſtevige Linten of platte geweeven Koorden; die, by den gemeenen Man, door Ringen, welken agter aan het Keurslyf vast zyn, loopen. Behalven deeze ſoort, zyn nu ook genoegzaam gemeen de Leibanden, die gehegt zyn aan een Gordel van platte Koorden, welke om het Lyf, over het Keurslyf ſluit. En voorts gebruikt men thans niet zelden lederen Keurslyfjes of Lyfjes, die met een Veter of Riemen met Gespen, over het Keurslyf heen geſlooten worden. Het laatſte ſlag van Leibanden is zekerlyk boven eenige andere ſoort aan te pryzen; nademaal dezelve het geheele Lichaam te gelyk ſluiten, en niet zoo zeer naar boven ſchuiven, als de andere Leibandgordels; dan ondertusſchen doen egter de Leibanden, die aan het Keurslyf zelve gehegt zyn, het eigenſte uitwerkſel. De Hoogleeraar CAMPER merkt aan, dat de Sleutelbeenen alleen, in dien ſtand, het geheele gewigt des lichaams draagen; dog

DE HOLLANDSCHE NATIE.

wy meenen, onder verbetering, dat het Borstbeen en de Oxelen 'er mede al vry wat deel in hebben; byzonder als de Leibanden, zoo als by agtelooze Minnen en Moeders gebeurt, wat te los en te veel gerekt zyn; 't welk, onzes oordeels, in de Keurslyven en Engelſche Lyfjes zoo ſterk geen plaats heeft. Met dit alles ligt 'er evenwel een groot gevaar in derzelver gebruik, als men 'er onagtzaam mede omgaat; dog tevens ſteekt 'er, aan de andere zyde, geen kwaad in, zoo ze met omzigtigheid gebruikt worden. 't Zou, ik erken het, vermoedelyk beter zyn, dat men, zoo veel men kon, de natuur volgende, de Kinderen wat ouder liet worden, eer men ze leerde loopen. 't Is natuurlyk te denken, dat de Mensch van zelven zou leeren loopen, zonder eenig Werktuig; dan zulks kan men, naar 't ſchynt, onzen Landslieden tot nog niet beduiden: en 't is zeker dat de leevenswyze, nu de kunsthulpmiddelen ingevoerd zyn, den Leiband zoo noodzaaklyk maakt, als de Luuren, de Wieg, de Bakermat, en de tegenwoordig zoo verheven kunst van Vroedemeesteren; welke allen, indien men de Natuur liet begaan, zoo hoognoodig niet zouden zyn; dewyl Adam en Eva, mitsgaders hun eerſte Nageſlagt, denkelyk van dit alles niets geweeten hebben. Voorts mag men met den Hoogleeraar wel zeggen, dat de Leibanden onbetwistbaar zeer nuttig zyn, om de Kinderen op hunne ſtoelen te verzekeren; en 'er

'er byvoegen, dat wy 'er niet ſterk voor hebben te ſchrikken; nademaal onze grootſte Mannen waarſchynlyk aan een Leiband, of in een Loopwagen, geloopen zullen hebben.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Deeze zoo evengenoemde Loopwagens, waar van wy by den ſchranderen CAMPER geene melding vinden, mogen wy hier nogthans niet geheel vergeeten; dewyl ze van oudsher by de Hollanders algemeen bekend waren, en nog heden in gebruik zyn. Men vind ze van tweeërleie ſoort; de eene is plaatsveranderende, en de andere is plaatshoudende. De eerſte beſtaat uit gedraaide Sporten, welken indiervoegen verbonden zyn, dat de opſtaande Schenkels, van onderen en boven, in dwarsliggende Sporten ſluitende, bovenwaards ſchuins toeloopen, en, om zoo te ſpreeken, de gedaante van een geknot kegelagtig of ſchuinstoeloopend Vierkant uitmaaken; waar door de zwaarte van het Kind, of deszelfs beweeging, den Loopſtoel niet kan omwerpen. Het kleene bovenſte Vierkantje beſtaat uit vier dwarsſportjes, welks eene geopend en geſlooten kan worden, om het Kind in en uit te laaten of vast te zetten. Dit vierkantje is maar weinig ruimer, dan de omtrek van des Kinds bovenlyf; of, zoo 't merkelyk ruimer zy, dan maakt men 'er twee uitgeholde plankjes in, die om 't bovenlyf ſluiten; zoo dat het Lichaam zig kunne omdraaien, en geen gevaar hebbe van door te zygen. Van dit vierkantje loo-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

pen vier ſchuinsſtaande ſchenkels, die onder aan verknogt zyn, met vier dwarsſtaande ſporten, die een vry groot vierkant uitmaaken. En aan deszelfs vier hoeken zyn rollen met beweegbaare ſchenkeltjes gehegt, waar door de Loopwagen zig op allerleie wyze kan keeren en wenden, naar de begeerte en loopſtreek van het Kind. Met zoodanig een Kunstwerktuig loopt het Kind het gantſche Vertrek over naar alle zyden; en 't weet 'er zig zeer wel van te bedienen, als 't wat ſterkte bezit, en den ſlag weg heeft, om 'er het vereischte gebruik van te maaken. Buiten deeze is 'er nog een tweede ſoort van Loopwagens, welke uit een langwerpig ſamenſtel van dunne Ribbetjes of ſtevig Latwerk beſtaat, en de gedaante van een doorlugtigen voet eener langwerpige Tafel heeft. De twee bovenlatten hebben eene doorloopende groeve, en ſtrekken tot geleiders van twee uitgehoolde plankjes, die om het bovenlyf van het Kind ſluiten, als 't in deezen Loopwagen geplaatst word; en welken, langs deeze groeve, van het eene naar het andere einde van den Loopwagen verſchooven kunnen worden. Het geheele ſtelzel, dat niet, gelyk het voorige beweeglyke, van plaats verandert; maar ſtil ſtaat, rust op vier pootjes, en is van die hoogte, dat het Kind op zyne voetjes kunne ſtaan; en tevens met het bovenlyf op de plankjes rusten; om, als het kragts genoeg hebbe, al trappelende met die plankjes langs de gelei-

leiders voort te ſchuiven. Aan ieder einde van zulk een Loopwagen, of, gelyk men ook wel zegt, Loopbank, is een bakje, geſchikt om 'er ſpeelgoed in te leggen, waar door het Kind van 't eene naar 't andere einde gelokt word; en 't weet zig, door dat middel, heen en wederkeerende, daar 't zig tusſchen de uitgehoolde plankjes, even als in den voorgemelden Loopwagen, kan wenden, zeer wel te vermaaken. Beide deeze Loopwagens beſchermen het Kind voor vallen en ſoortgelyke rampen: ook hebben ze, boven de Leibanden, nog dit voordeel, dat de Borst minder gedrukt word. In 't eerſte begin, 't is waar, hangt het Kind al wat ſterk op de plankjes; dog het voelt wel dra het ongemak van dat leunen; hier door leert het ſtaan, en 't vermaak van zig naar zyne begeerte te kunnen beweegen, leert het, zoo 't anders welgeſteld zy, ſpoedig loopen. Wyders heeft men nog in deeze Eeuw, byzonder voor zulke Kinderen, die, zoo men vermoed, de Engelſche Ziekte hebben, een Loopſtok of Slingertouw uitgedagt. Men hegt een lat, of ook wel eene Yzeren roede, met eene loopſchyf, aan 't zolder; met zoo veel tusſchenruimte, dat de ſchyf een vryën loop op de lat of roede hebbe. Aan 't blokje dier ſchyve knoopt men een touw, dat ten Leiband verſtrekt; waar aan 't Kind vervolgens op eene ſoortgelyke wyze als aan den Leiband hangt; zoo dat de tedere voetjes naauwlyks den grond raa-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

 ken,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ken, en 't Kind meer flingere dan loope; zoo lang de voetjes te zwak zyn. Deeze manier is uit Engeland overgewaaid; dog dezelve neemt reeds af; als zynde om meer dan éene reden ſchadelyk; voor al is het geſtadig hangen, ſlingeren, draaien en zwaaien niet zonder gevaar. Dan 't is hier onze zaak niet, om geneeskundig te handelen; egter mag 'er eene kleene aanmerking in 't voorbygaan wel eens doorſluipen: waar toe ook de zoogenaamde Kakſtoel, dien wy, om onze beſchryving van 's Lands gewoonten te agtervolgen, niet wel kunnen overſlaan, veelligt aanleiding zal geeven.

Deeze Kinderſtoel, meermaals ook Tonneſtoel geheeten, is veelal een zeshoekig ſtelzel van houten planken, waar van het agterſtuk, by wyze van eene Leuning, wat hooger uitſteekende, van vooren door zyne vleugels vervangen word; om het Kind voor togt te bewaaren, en het tevens ter aanleuninge te dienen. Het onderſte gedeelte van den Stoel verſtrekt tot eene Stoof, ter verwarminge van het Kind, dat dus veeltyds met eene wel, of te ſterk gewarmde Stoof zit. In 't midden van den Stoel is eene plank met een rond gat, en dezelve is met een naar die opening gemaakt Kusſentje bedekt; op dat het Kind zagt zitte, en, als 't noodig is, onverhinderd zyn gevoeg doe. Wyders is 'er voor aan eene plank, met een opſtaanden rand, die het Kind voor eene Speeltafel gebruikt,

en

en gemeenlyk met een ſtevig Koperdraad, waar aan een Schelletje en veele Ringen hangen, tot tydverdryf van 't Kind, voorzien is. De voorzyde heeft daar benevens een deurtje ter ingang; dat men ſluit, als het Kind 'er in zit: men legt 'er dan ook de Speelplank, die wat uitgehoold is, naar 't Lichaam van 't Kind, op, en ſteekt dezelve met een pennetje vast. Voorts ſlaat men den Leiband, die aan des Kinds lyf is, om de agterleuning; op dat het Kind, het deurtje en de plank los maakende, niet uit den Stoel valle; dat anders al dikwils geſchieden zou; nademaal het kleene goedje al vry handig de pen weet los te krygen, en het deurtje te openen. Men bedient zig van deeze Stoelen, om de Kinderen aan reinigheid te gewennen, en hen op 't ſekreet te leeren gaan. Ze zyn ook ten dien einde ten platten Lande in gebruik; dog de meeste onzer Landlieden, die zulk een Stoel niet bekostigen kunnen, of 't gebruik niet willen volgen, hebben ſlegts kleene Matte Leuningſtoeltjes, welker zetel in 't midden open is; of ſlegts een houten zeteltje, van vyf plankjes, met eene dergelyke opening, waarop zy de Kinderen hier aan gewennen. Dit is vermoedelyk nog de oude gewoonte onzer Landzaaten; en men mag dezelve inderdaad wel boven het algemeen opgemelde gebruik ſtellen. Zy toch beneemt den Moeders en Minnen de gelegenheid, om hunne Voedſterlingen te lang in een geſlooten Stoel te laaten zitten, waar uit groote onge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gemakken ontſtaan kunnen. Ik meen zelfs op goeden grond te mogen beweeren, dat het misbruik deezer Stoelen eene hoofdreden is, waarom men te Amſterdam, en elders in de groote Steden, onder veele Kinderen eene verlamming, aan de eene of andere zyde, beſpeurt. Wy durven het des aan 't Genootſchap, dat eene premie op de beste beantwoording der hier omtrent gedaane vraage geſteld heeft, wel in bedenking geeven, of te Amſterdam, waar toe de vraag betreklyk is, de oorzaak niet ten minſte grootlyks ligge, in de enge bewooning van 't gemeene Volk, en 't daar mede gepaard gaande misbruik dier Stoelen? Zy bevinden zig in een zeer kleen beſtek, op eene Kamer, of in een Kelder; en hebben dus weinig gelegenheid, om hunne Kinderen te laaten loopen, dan op ſtraat, daar 't niet zelden gevaarlyk is, door 't gewoel van Volk, Paarden, en Sleeden. Dit doet hen, inzonderheid als de broodwinning der Moeders daar toe medewerkt, de Kinderen dikwils, jaar in, jaar uit, meerendeels in die Stoelen laaten zitten. De tedere Schepſeltjes gewennen hier door meer aan 't zitten, dan aan 't loopen; ze hangen veeltyds over de eene of andere zyde, vooral wanneer men ze, gelyk meermaals gebeurt, dat ten uiterſte nadeelig is, dus hangende laat ſlaapen. Wanneer men dit nagaat, zal men geen reden vinden, om 'er zig over te verwonderen, dat de Heupſpieren van zulke Kinderen, aan de eene of an-

andere zyde verſtyfd of verlamd worden. 't Zou my geen moeite kosten, om verſcheiden gevallen des aangaande aan te roeren; dan het ſtuk zelve is den Amſterdamſchen ervaaren Genees- en Heelkundigen bekend genoeg: maar 'er zullen overtuigelyker gevallen, dan ons tot nog bekend zyn, noodig weezen, om de oorzaak dier verlammingen in de Kinderziekte te vinden: mogelyk zullen ſchranderer hersſenen aan 't zeer loflyke Genootſchap hier omtrent meer voldoening geeven. Eindelyk hebben wy, ten deezen opzichte, nog te melden, dat aanzienlyke Lieden eene ſoort van Kinderſtoelen hebben, die Leuningſtoelen zyn, aan welker Leuningen eene ſpeelplank gehegt wordt: men hangt wyders aan 't onderſte gedeelte een Stoofje, voor 's Kinds voeten; en ſomtyds word dat onderſte gedeelte in 't geheel als een beſlooten Kasje gemaakt; wanneer deeze Kinderſtoelen, hoewel wat zwieriger, na genoeg overéénkomen met de zoogenaamde Tonneſtoelen. Dog wy zullen hier mede alle die ſoorten van Loopwagens en Zitſtoelen laaten ſtaan; om nu voorts met ons Hollandertje wat te gaan drentelen, en 't zelve te ſpeenen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Het Kindje loopt van de hand; het dribbelt af en aan; Moeder en Vader vermaaken 'er zig mee, en Zusje ſpeelt, *Kindje kan me niet krygen*. Midlerwyl bevind zig de vrugtbaare Moeder eerlang weder in een gezegenden ſtaat, en is bedagt om het Kind, dat men trapswyze gewent aller-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lerleien kost te eeten, te ſpeenen. Voortyds rigtte men ook Speenmaaltyden aan; als blykt uit de oude Keuren tegens derzelver misbruik; dan heden zyn zy gantsch onbekend; ten zy men eene byzondere huislyke uitſpanning hier voor wille houden. Onze Hollandſche Moeders zoogen vry lang, indien 't onverhinderd kan geſchieden. De Franſchen, Duitſchen en Engelſchen bepaalen zig hier omtrent nog al aan eenigen tyd; maar onze Hollandſchen zoogen gemeenlyk zo lang ze maar kunnen. De Stedelingen ſpeenen dikwils op het jaar, of als het Kind alleen begint te loopen; dog de Vrouwen der Landlieden zien op geen vierendeel jaars langer. Ik heb 'er gekend, en ken 'er nog, die de Jongens, tot ſchaamens toe, laaten zuigen; ja ik heb eene Moeder gezien, welke een Jongen had loopen van elf jaaren oud, die nog dagelyks, na wel gegeeten en gedronken te hebben, om een tet kwam; maar zulke buitenſpoorigheden beſpotten alle verſtandige Vrouwen.

Op het ſpeenen van 't Kind volgt eerlang de verdere bepaalde of verſtandiger opvoeding, naar 's Lands wyze. Zoo dra het Kind in ſtaat is om wel te kunnen loopen, en ſomtyds eerder, zend men het zelve, op zekere uuren, naar een der Kinderſchoolen; die veeltyds beſtierd worden door bejaarde Vrysters of Weduwen; als zynde de Vrouwlyke Sexe natuurlyk geſchikt tot behulp der jonge Kinderen. Deezen, onder

der den naam van *Maitresſen* of *Matresſen* bekend, verrigten thans hier te Lande, 't geen oudtyds de Bagynen, Nonnen, of andere Geestlyke Dogters, als een werk van weldaadigheid deeden, en nog heden doen in de Roomſche Landen, daar men de opvoeding der Kinderen meest aan de Geestlyken toevertrouwd. In deeze Schoolen leeren de Kinderen het A, B, C. Men geeft hun hier toe zekere houten plankjes, op welken een gedrukt papier, behelzende de letters van 't Alphabeth in de gewoone orde, gehegt, en met hoornglas bedekt is. Op deeze A, B bordjes, gelyk ze genoemd worden, ſtaat het Alphabeth, met Duitſche en Latynſche Letters, in verſchillende grootte; voortyds hadden ze ook het nu bykans vergeeten oud Hollandsch loopend, en rondloopend Alphabeth. De Kinderen draagen zulk een Bordje aan een bandje op zyde, om 't zelve niet te verliezen. Men geeft hun zoodanig een bordje in den aanvang, om 't veelvuldig ſcheuren der A, B, C Boeken voor te komen; dog zoo dra ze eenige vordering maaken, krygen zy een A, B, C Boek; wanneer het prentje met Haanepik, en dat met den Schoolmeester, gewoonlyk nog al vry wat van dat kleene goedje te lyden hebben. Op verſcheiden dier Kinderſchoolen raaken de A, B bordjes in onze dagen geheel buiten zwang; men geeft den Kinderen terſtond een A, B, C Boek, dat op grof zwaar papier gedrukt is, en wel wat mishandeling kan doorſtaan. Wanneer

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

neer nu het Kind, met behulp van dit bordje of boek, de Letters heeft leeren kennen, vervolgt de Leermeesteres haar onderwys, met het zelve te leeren ſpellen, en ſomtyds ook leezen; welk laatſte egter dikwils voor een grooter School uitgeſteld word. Intusſchen leert zy de Kinderen daar beneven het Onzen Vader, de Formulieren van Morgen-, Middag- en Avondgebeden, het Geloof, de Tien Geboden, de kleene Vraagjes, behelzende een kort begrip der Bybelſche Historie, mitsgaders den eenen of anderen Pſalm, en dit of dat gedeelte der Heilige Schriften; zy herhaalt dit alles zoo menigmaal met deeze Kinderen, dat dezelven het ten laatſte van buiten kunnen opzeggen, of bidden, gelyk zy ſpreeken, om dat de Matresſen hen meermaals alles in een biddende geſtalte doen opzeggen; eer zy nog in ſtaat zyn, om een woord te leezen. Voorts leert men de Meisjes hier mede breien; dat anders ook wel in afzonderlyke Breiſchoolen geſchied.

Onder dit Schoolgaan worden de Kinderen reeds opgeleid, tot de eigenaartige uitſpanning der Natie, in 't houden van gulhartige Vrienden-maaltydjes; dat den naam draagt van *Oorlof bidden*. De Ouders, naamlyk, geeven, als zy een nieuwlingetje ter Schoole beſtellen, een Steekpenningje, om de medeſcholiertjes te onthaalen: dit heeft insgelyks plaats, wanneer het Kind afſcheid van 't School neemt; en ſomtyds ook

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ook wel by het betaalen van 't Schoolgeld, op ieder vierendeel jaars. Men bid dan oorlof, dat is, men verzoekt aan de Leermeesteresſe vryheid te hebben om te ſpeelen; dat nu eens wat ruimer, dan eens wat bepaalder toegeſtaan wordt. Somtyds liggen alle de Kinderen iets toe, en de Schoolhoudſter voegt 'er iets by, om het kleine gezelſchap, op deszelfs oorlof bidden, te vermaaken. Ook verkrygt de Maitres, buiten het gewoone Schoolgeld, en de betaaling der dagelykſche ſnoeperyen, nu en dan eenige vereeringen. Wel byzonder heerscht 'er, ten dien opzichte, in deeze Schoolen, in verſcheiden Steden, een aanmerkelyk overblyfſel van de oude Roomſche gewoonte, om op Paaſchen, of na Palmzondag, Paaschgeſchenken te geeven. Het Paaschfeest toch heeft by alle Volkeren, die de Mozaïſche en Christen Wetten eerbiedigen, den ſterkſten invloed. Terwyl de Jooden het vieren als het gedenkfeest van hunnen optogt uit Egypten, zonderen de Christenen het zelve af, ter plegtiger gedagtenisſe aan de vervulling van Gods aloude beloften, door het Lyden en de Opſtanding van den Mesſias: en het is onder veelen der laatſten zeer gebruikelyk, elkander op Paaſchen Eieren te vereeren (*); en Paascheieren, gelyk men zegt, te

(*) De Griekſche Christenen vereeren elkander op Paaſchen een Ei, met een Kus, zeggende: „Chris-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

te eeten. Mogelyk is dit gebruik, zoo men naar deszelfs oorſprong raaden mag, ontſtaan uit den verloopen vastentyd, geduurende welken het eeten van Eieren verbooden is; dat juist op Paaſchen weder toegelaaten word (*). Hoe 't zy, 't is zeker, dat deeze Paaschgeſchenken by onze Hollanders plaats hebben; en dat de Ouders, op dien tyd, een geſchenk van Eieren, Koek, en dergelyken, aan de Kindermeesteresſen zenden. De Kinderen gaan hierop ter Feest, en worden, ter aandenkinge van Palmzondag, met Palm en Bloemen opgeſchikt. Zy ſpeelen dan wel inzonderheid Bruid en Bruidegom; en men geeft hun hier veelligt de eerſte denkbeelden van het Huwelyk. Elk Vryertje heeft zyn

„ Christus heeft voor ons geleeden"; en op Hemelvaartsdag weder een Ei, met de woorden: „ Christus is voor ons opgeſtaan".

(*) Het gebruiken van dit woord *toelaaten* herinnert ons eene dubbelzinnigheid, waar van men zig in de Vasten, in Holland, wel voor eene aartigheid bedient. De Paus, zegt men, heeft de Eieren in de Vasten *toegelaaten*; dat een eenvoudige dan neemt in den zin van verlofgeeving; dog de Spotter wil 'er mede zeggen, hy heeft ze *toe*, dat is, digt, of ongeopend gelaaten. Even zo vertelt men den Kinderen, dat de Pastoor of Dominé, op Palmzondag predikt, met een *Palm* in de hand, bedoelende den Handpalm, terwyl het Kind denkt op een Palm of Palmtak. Die dit verder opſieren, geeven den Dominé te gelyk een roozenkoleurigen Bef, en kriekenkoleurigen Mantel. In zulk een ſoort van grappen met de Kinderen ſchept de Natie gemeenlyk vermaak.

zyn Vrystertje; en Matres ſchikt de Paartjes naar de vermogens, en de overéénkomst der Ouderen, die 'er ſomtyds wel naauw op letten, welk een Vryer of Vrystertje hunne Kinderen krygen. Verder heeft men voor de Kinderen Paaschpalmen, of lange ſtokjes, met Palm verſierd, waar aan Krentebrooden, Appels, Haanepikken, Goude Vlaggetjes, Goudpapieren Bloemen, enz. geſtoken zyn. Men weet ook de Eieren, blaauw, rood, groen, of geel geverwd, en hard gekookt, aan zulke Stokjes te ſteeken. Zelfs zyn de markten voor bejaarden vervuld met dergelyke Eieren, en de Bakkers bakken Paaschbrooden, waarop de Burgers elkander onthaalen. Het is ook, om dit ter deezer gelegenheid nog te melden, een vry algemeen gebruik, vooral ten platten Lande, dat men zyne nieuwe beste Kleederen tegen Paaſchen laat maaken en zich op Paaſchen opſchikt; dat aanleiding gegeeven heeft tot het woord *Paaschpronk*. Men neemt dit wel byzonder in agt, omtrent de Kinderen; en de Jongens werden veelal, omtrent dien tyd, in de Broek geſtoken; om dat de zoete tyd, zoo als men zegt, aankomt. Dog laat ons wederkeeren tot het Schoolonderwys.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Tegen dat de Kinderen de dus ver beſchouwde Kinderſchooltjes ontwasſen zyn, denkt men aan Schoolen van verdere oefening, die door Meesters beſtierd worden. Op deeze Schoolen leert men de Jeugd leezen, ſchryven en rekenen; dog de Meis-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

jes blyven 'er zelden lang; het uitvoerig onderwys in de Rekenkunde, dat tyd vereischt, bepaalt zig gemeenlyk tot de Jongens. De Meisjes, tot huislyk werk geſchikt, worden, zoo ze maar behoorelyk leezen, ſchryven en wat rekenen kunnen, op het Naaiwerk beſteld; het zy op 't Linnen- of Wollen-Naaien, naar de onderſcheiden keuze der Moeders. Op deeze Naaiſchoolen gaan de Wellekomst- en Afſcheidsmaalen mede in zwang; en de Naaivrouwen houden, buiten andere inrigtingen, haare Meisjes grootlyks in orde, door 't ſtellen van Geldboeten, op deeze en geene verkeerdheden. De langs dien weg inkomende Penningen worden, benevens het Verval, (want iemand, die iets nieuws laat maaken, geeft, op het thuis brengen, den Naaimeiden een Steekpenning, dien men *Verval* noemt,) byéén vergaderd, om 'er een Pot van te maaken; dien men 's jaarlyks op een vrolyken Dag verteert. Deeze Potverteering ſchikt zig naar de Penningen, of ieder ligt 'er wat by; men ryd, men vaart, of houd den pret op de plaats zelve. Hierin munten de Amſterdamſche Naaiſchoolen byzonder uit, en 'er is geen andere plaats in Holland, daar deeze Potverteeringen zoo openlyk geſchieden, als in Amſterdam; alwaar het aan geen de minſte opſpraak onderhevig is, dat eene party jonge Meisjes, reeds tot jaaren van onderſcheid gekomen, paar aan paar, met één of twee Speellieden voor op, ende Naai-

vrouw

DE HOLLANDSCHE NATIE.

vrouw agter aan, al danſende en zingende langs ſtraat laveien. Evenwel heeft dit meest plaats onder den middelbaaren Burgerſtand; anderen vinden hier in, en niet zonder reden, zwaarigheid voor de Meisjes; die dus, in het gevaarlykſte hunner jeugd, openlyk aan dartelheid overgegeeven worden. Het ſtryd ook zeker wat ſterk tegen de oude Hollandſche eerbaare deftigheid; ſchoon men 't anders mogelyk, met een inſchiklyk oog beſchouwd, eene geoorlofde vrolykheid zoude mogen noemen; dog dan wilde ik de Speellieden, welken gewoonlyk weelderige Gasten zyn, thuis laaten. De Meisjes toch weeten onder zig aartige Liedjes en kneepjes genoeg; en dan blyft het, volgens het Hollandſche Spreekwoord, onder haar Meisjes. Dit begrypen ook de meesten van onze andere Stedelingen en Landlieden zeer wel; die 't voor genoeg houden, dat hunne Kinderen zig in die tedere jaaren met een ouden Hollandſchen Rondendans, van een *Govertje*, of *'t was in de Mey zeer bly*, en dergelyken vermaaken.

Wat verder de Jongens, of Schoolkinderen onder den Meester, betreft, de Schoolmeesters hebben zeldzaam eenige byzondere feesteryen voor hun. De verbeurde boetens zyn gemeenlyk voor de Armen der plaatſe; en de aart der Jongens eischt veelal gevoeliger ſtraffen. De Plak en Roede moet 'er by; zy moeten in 't School blyven, eene taak ſchryven, een Pſalm of

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Kapittel leeren, en wat dies meer is. Egter hebben zy, op Kermis, Paaſchen, Pinkſteren en Kerstyd hunne vacantie, of laveidagen; mitsgaders eens of tweemaal ter week een halven vryen dag. Men bedient zig, in 't Leesonderwys, nog meestal van Boeken met de oude Spelling; die veele Schoolmeesters, 't geen jammer is, niet dan gebreklyk verſtaan en onderwyzen. De Jeugd leert genoegzaam niets van de gronden der Spelkunst; en 't is ten platten Lande al vry wel, zoo ze een *Catechismus*, *de Spreuken Salomons*, en *de Historie Davids* kunnen leezen. Met de Schryf- en Rekenkunde is het dikwils niet beter geſteld. Ondertusſchen ligt de ſchuld van dit gebrek, dat zeer algmeen is, op verre na niet geheel aan de zyde der Leermeesteren; om dat de meeste Ouders van den Boerenſtand, gelyk ook de geringe Burgers, hunne Jongens al vroeg tot eenig beroep, handwerk, of den Landbouw ſchikken; waar door zy ontydig aan de zorg der Meesters ontnomen worden. En nademaal dit in een Land, vòl van onderſcheiden takken van Konſten en Handwerken, natuurlyk ſtand grypt; zoo moet men zulks, naar onze gedagten, niet al te ſterk met een berispend oog beſchouwen. Indien men van alle onze Landzaaten eene keurige Taal-, Schryf- en Rekenkunst eischte, zou men wel dra de kunde in, en den iever voor den Landbouw, in een heerſchenden Letterkundigen ſmaak veranderen willen.

De

De Hollandſche Waereld zou geleerder worden in ſtukken van beſpiegeling; maar dommer in zoodanige werkzaamheden, die ter inſtandhoudinge van de Maatſchappy volſtrekt noòdig zyn. Uit dien hoofde kan men het Gemeen en den Landlieden niet wel kwaalyk neemen, dat ze zig voldaan agten, als kunne Kinderen het leezen, het ſchryven, en een weinigje rekenen, maar tamelyk verſtaan. De overigen, die 't zoo ver niet kunnen brengen, tekenen een kruisje, als zy hun naam zouden moeten ſchryven; en leeren voorts van de Ouders, zich met een Boeren Almanach, en een Boeren krytje behelpen. Veelen hunner zyn ook, ten aanzien van dit laatſte, zoo byzonder gaauw, dat ze, door het vaardig verdubbelen en halveeren, waarin hunne meeste rekening beſtaat, groote Rekenaars wel eens beſchaamen. Wyders maakt men op onze voornaame Dorpen, en in de Steden, meer werks van 't onderwyzen der Kinderen van deftige Burgerlieden; en ik durf wel zeggen, dat der zulker Kinderen in geen Land, op de openbaare Schoolen, een beter onderwys in 't leezen, ſchryven en rekenen, erlangen. Ook mogen onze Hollanders, zonder grootſpraak, op de grootſte baazen in 't rekenen en ſchryven roemen. Als daar zyn geweest een VAN DEN BROEK, BARTJES, en VAN LINTSZ, in 't rekenen; als mede VAN VIANEN, SCHOREL, met HEEMSKERK, en anderen, in 't ſchryven. Ook zal ik niemand te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

te kort doen, wanneer ik in deezen nog gedenke, aan mynen ouden Leermeester, den Katwykſchen Feniksſchryver, JAN DEKKER; wiens pen by allen, die zyne kunst gekend hebben, beroemd is, en dien men onder de eerſte Schryfmeesters deezer Eeuwe rekent. Voegt hier by dat 'er, zelfs onder onze Jufferſchap, geweest zyn, die met lof de Schryfpen gevoerd hebben. Bekend ſtaan deswegens, boven anderen, des Drosſaards Vriendinne TESSELSCHAEDE, de Leydſche Mejuffrouw CRAMA, en de vindingryke ANNA KOERTEN, van welker papieren Snykunst een gantsch Boekdeel van Lofdichten voorhanden is.

Men had dus al van ouds veel op met deeze kunst; en onze tegenwoordige Schoolmeesters leggen 'er zig nog heden op toe; waar door ook onze Jongelingen by uitſtek hierin geoeffend worden; dat zyne nuttigheid in onzen uitgebreiden Handel heeft, en aan onze Koopmansboeken geen gering ſieraad byzet. Ter aanmoediginge hier van, is 't op de meesten onzer Schoolen gebruikelyk, dat de Kinderen op Nieuwejaar, Paaſchen, Pinkſteren, of Kerstyd, Kermisſen, en ook wel by verjaaring der Ouders, Oomen, Moeien, Peetoomen, enz. deezen en geenen van de Familie, met fraaie, of ten minſte op hun best geſchreeven, Prysgedichten, begroeten, en hun zoodanige Schriften, met trekken van den Meester verſierd, overgeeven; wanneer 'er gewoonlyk, naar maate van de vordering, eene

eene aanſpoorende vereering op volgt. Men heeft hiertoe zelfs gedrukte en afgezette Krans- of Lyst-Printen, in welker midden, of opengelaaten gedeelte, de Kinderen die Prysſchriften ſchryven. Deeze ſoort van Printen is my nog nooit onder de Franſche of Engelſche, maar wel onder de Duitſche en Brabantſche Printkunst voorgekomen: waarom ik denk dat dit aan onze Natie, boven andere Vreemden, eigen is. Eenige onzer Schoolmeesters moedigen hunne Leerlingen daar en boven ook nog wel aan, door hun Prysprinten of Boekjes te ſchenken; in navolging van 't geen op onze Latynſche Schoolen loflyk plaats heeft. Voorts ſtaat hier, ten opzichte der Schryfkunſte, nog aan te merken, dat de gewoone ſchryftrant onzer Hollanders, daar ieder Natie zekere trekken heeft, waar aan derzelver hand als te kennen is, zig grootlyks onderſcheid, door deszelfs leevendige losheid, en vallende Letters, met vlugge Trekletteren. De Engelſchen ſchryven net, dog veel rechter op dan wy, hebben eene vette Letter, met weinig trekken. De Franſchen ſchryven insgelyks zeer net, maar ruimer, en vry gelykſneedig. Dan hunne Geleerden, en dit is overal bykans zoo, ſchryven ongemeen broddig. De Duitſchers ſchryven zeer fyn; dog hunne Schryfletters zyn hun byzonder eigen; en het Italiaanſche Schrift, dat by ons, en de meeste Europiſche Volken, in zwang is, word onder hen niet gebruikt. Zy bedienen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

nen zig van Schryfletters, die veel overéénkomst hebben met ons oud loopend Schrift; dat, gelyk het meerendeel der Natie, vermoedelyk van Duitſche afkomst is; ons Hollands loopend volgt 'er althans het naaste op. 't Was te wenſchen, dat men dit Schrift niet geheel uit onze Schoolen verbande; daar 't van zoo veel dienst is, ter rechter kennisſe van 's Lands oude Archiven, en Brieven, die allen in loopend Schrift geſchreeven zyn: en 't is te dugten, dat men dezelven, de beoeffening deezer Letteren verwaarloozende, eene halve Eeuw laater niet meer zal kunnen leezen.

Dit Schoolonderwys houd gemeenlyk met de Jongens, (want met de Meisjes loopt het, als gezegd is, reeds vroeger af,) aan, tot den ouderdom van tien, twaalf, of veertien jaaren; wanneer ze van 't School afgenomen, en tot het eene of andere beroep geſchikt worden; waar toe ze dan ook het verdere noodige onderwys ontvangen. Dog eer ik hier van bepaalder ſpreeke, heb ik nog te melden, dat welgeſchikte Ouders, ſtaande dien tyd, welke met het onderwys in de gemeene Schoolen verloopen is, niet nalaatig zyn, om het hart hunner Kinderen te vormen; dat ze ook vervolgens daar mede aanhouden. Men boezemt hun doorgaans, een ieder naar zyne denkwyze over den Godsdienst, Godsdienſtige denkbeelden in; en maakt veelal gebruik van Vraagboekjes, die de Godgeleerden ge-

gepoogd hebben naar de vatbaarheid der Kinderen te ſchikken. Men legt het 'er op toe, om hun een indruk te geeven van hunne pligten, mitsgaders om hunne zeden te beſchaaven, en verzuimt niets, om hen geſchikt te maaken, tot eene heuſche en vriendlyke ſamenleeving; die hun, welk een beroep zy ook mogen aanvaarden, altoos ten uiterſte nuttig kan weezen. Daarenboven zyn onze Hollandſche Moeders, wanneer de Meisjes tot den ſtaat der Vrysterſchap naderen, zeer zorgvuldig, om haare Dogters in de Vrouwlyke geheimen te onderwyzen, en de noodige onderrigtingen, ter beſcherminge haarer eerbaarheid, mede te deelen. De Vaders letten ook over 't algemeen naauwkeurig op alle uitſpattingen der Jongelingen in dartelheid en ongebondenheid, die ze ten ſcherpſte beſtraffen. Maar het ſchynt voorts der Natie eigen te zyn, de Zoonen onkundig te houden, of ten minſte hun weinig of niets te melden, nopens het ſtuk der natuurlyke driften, en de gevaarlyke gevolgen van derzelver misbruik. Men houd het zelfs voor zeer verſtandig, hen niet te waarſchuwen, tegen de natuurlyke Wellust; 't geen ik egter oordeele, dat onze Hollandſche Vaders wel in agt mogten neemen. Veele Jongelingen, hier omtrent onkundig en onnoozel, worden dus onvoorzigtig bloot geſteld, aan de Godlooze ſchoffeering van eervergeeten Vreemdelingen; welken dergelyke misdaaden, by onze Voorzaaten onbe-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

bekend, met de beklaaglykfte gevolgen, ten koste van de bloem onzer Jongelingen, invoeren: zonder dat de begrippen der Jeugd voor het haatlyke hier van vatbaar zyn, of zy eens weeten, welk eene bitterheid zulks na zig fleept. Dan dit in 't voorbygaan.

Men verleent dan voorts der Jeugd, nu van 't School afgenomen zynde, als boven gezegd is, het noodige onderwys in 't Ambagt, Handwerk, of eenig ander Beroep, waar toe men dezelve gefchikt heeft; waarin verftandige Ouders, zoo veel 't gevoeglyk gefchieden kan, de neigingen hunner Kinderen, en hunne omftandigheden, gadeflaan. 'Er worden dan, in gevallen daar zulks noodig is, byzondere Leermeesters voor hun opgezogt; die de Wis- Bouw- en Tekenkunde, het geen tot de Zeevaart en den Koophandel behoort, of tot andere verhevener Kunften betrekking heeft, onderwyzen. En onze Natie behoeft, in bekwaamheid van onderwys, in dit flag van Weetenfchappen, wat ook anders de vittende Taalkundigen, of de Franfchen met hunne *beaux mots*, en de Engelfchen, met hunne *radiculs*, onze Landzaaten fomtyds mogen toeduwen, voor geene anderen te wyken. Wel byzonder mag men onze Hollandfche Clasficaale en Hooge Schoolen wel houden voor de Zaalen der Wysheid van Europa; en beweeren, dat de oude Griekfche, Latynfche en Oosterfche Spraaken, benevens andere Taalen, en allerleie Weeten-

tenſchappen, hier zoo zuiver geleerd worden, als elders. Ook vreezen we niet geleugenſtraft te zullen worden, wanneer we zeggen, dat onze Hollanders, die van eenig vermogen zyn, en hunne Kinderen boven de gemeene beroepen verheffen kunnen, niet verzuimen, alles aan te wenden, wat dienen kan, ter bevorderinge van alle zoodanige Weetenſchappen, welken een volſtrekten invloed op 's Lands algemeene welvaart hebben. Dit houd ieder rechtſchapen Hollander, naar zyne omſtandigheden, beſtendig in 't oog. Een Koopman laat zyn Zoon alles leeren, wat den bedoelden Handel, dezelve zy dan min of meer uitgebreid, betreffen mag; en de Kinderen onzer aanzienlyke Kooplieden, ſchoon zy niet veel werks maaken van beſpiegelende Weetenſchappen, zyn egter door en door kundig in de zetten ('k zal 't zoo eens noemen) van den Handel. Zy weeten zeer wel, hoe andere Natien deswegens denken; en houden, hoe ſlim ook de nayver zy, tot nog toe, God dank! de Beurs van Europa vol. Schikken de Kinderen zig beter tot het beoeffenen der Weetenſchappen, het beſtier der Ouderen, ten hunnen opzichte, is niet minder ingerigt, tot nut der Maatſchappye. 't Ontbreekt ons in Holland aan geen goeffende Christen Leeraars, ſchrandere Rechtsgeleerden, welonderleide Geneesheeren, en doorzigtige Wis- en Werktuigkundigen; allen Weetenſchap-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſchappen, welke eene geregelde Maatſchappy niet ontbeeren kan.

Hy, die zig naar de zulken wilde ſchikken, welken voor 't vermogen der Uitheemſchen boven onze Landzaaten voöringenomen zyn, zou zig zelven zekerlyk geweld aandoen; indien hy toeſtaan wilde, dat de Hollanders nalaatig zyn, om aan hunne Kinderen de behulpzaame hand te bieden, als ze genegen zyn, om zig op de Weetenſchappen toe te leggen. Men weet toch dat verſtandige Ouders, wier vermogen en ſtaat zulks gehengt, meerendeels bereid zyn, om den Kinderen hier omtrent te gemoet te komen, zoo dra zy zulks in hun beſpeuren: en mogelyk is 'er geen Natie die daar in ſterker uitmunt. By andere Volken dwingt men de opvoeding, naar de hooge denkbeelden van Adel, Geboorte, of Rykdom: maar in Holland moeten deeze denkbeelden buigen voor 't nut der Maatſchappye, door de uitvoering van weezenlyke zaaken. De Schilders VAN DER WERF, en de Leydſche DE MOOR waren Edellieden. De Rechtsgeleerde HUGO DE GROOT; de Geneeskundige BOERHAAVE en VAN ZWIETEN; de Hemelmeeter HUIGENS; de Natuuronderzoeker MUSSCHENBROEK; de Wiskundige 'S GRAVESANDE, en veele anderen, waren uit aanzienlyke Ouderen voortgeſprooten.

Men verwyt onze Hollanders, dat ze hunne Kunſtenaars, of liever aankweekers van Kunſten, niet ryklyk genoeg beloonen.

nen. Dan dit is eene algemeene klagte over de geheele Waereld; die veelligt, zoo alles wel gadegeslaagen wierd, niet gegronder in Holland, dan elders, bevonden zou worden. Waare verdiensten geld in Holland zoo veel, als by eenige andere Natie; indien de Maatschappy 'er een weezenlyk belang in heeft (*). En zoo men al eens bondige reden mogte hebben, om hier over te klaagen, zou het misschien grootlyks daar aan toe te schryven zyn; dat de Hollanders het misbruiken hunner belooningen, door Windmaakers op Ledige- en Lekkeblaazen, ten koste hunner beurze, maar al te veel ondervonden hebben. Zy zien wel, inzonderheid in onze dagen, hoe alle die fraaie, uitvoerige, zintuigregeerende, weldenkende en welleevende opvoedingen, met alle die Wiskundige nieuwe uitheemsche regelen, slegts erbarmelyke middels zyn, om een goeden Hollander te maaken. Dit worden zy ten duidelykste gewaar in den

DE HOLLANDSCHE NATIE.

(*) Hier van heeft men thans een versch Voorbeeld, omtrent eene *Nieuw-Uitgevonden Sluis*, *met In- en Uitschuivende Deuren*, die, van eene wezenlyke nuttigheid bevonden zynde, de attentie van 's Lands Vaderen niet ontsnapt is, alzo den *Inventeur*, de Heer C. REDELYKHEID, in 's Hage, (mynen geagten Medeleerling by den voorschreeven DEKKER,) voor *de Uitvinding*, *en de Executie van een Modél deezer Sluis*, *ingerigt tot het neemen van Proeven*, *en daar aan voldaan zynde*, door haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, beschonken is met eene Premie van 1000 Gouden Ducaaten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

den aanwas der menigvuldige Fransche Kostschoolen, die men thans op alle plaatsen ontmoet. Een ryk Koopman, een welbemiddeld Burger, zend zyn Zoon ter Schoole, om de Fransche Taal, het Schryven, het Rekenen, en goede manieren te leeren: het oogmerk is waarlyk nuttig, en ik weet dat de uitslag 'er by veelen aan beantwoord. Maar ik weet ook tevens, dat verscheiden zulke Kostschoolen doolhoven voor de Jeugd worden. Een Fransch Kostschoolhouder leert het Fransch, Engelsch, Hoogduitsch, Latyn, en de Hollandsche Taal, (let wel!) in den grond; verder het Dansen, het Schermen, de Muziek, het Schryven, Rekenen, Boekhouden, de Wiskunst, de Aardrykskunde, de Geslagtrekenen de Geschiedkunde, enz. enz. Kortom, zoodanig een Fransch Kostschool is eene Academie, daar men *de tout quelque chose, & rien en effet*, van elks wat en niets zaaklyks onderwyst. Men leert 'er vyf Ambagten, en heeft dertien ongelukken. Als de Kinderen thuis komen, weeten zy naauwlyks wat geradbraakt Fransch, gemeen Latyn, slegt Hollandsch, en op zyn best goed schryven, met een *bon compliment d'entrée*. De Ouders zien zig dan genoodzaakt, om hunne Zoonen nog door byzondere Meesters aan Huis te laaten leeren; en dit is, wat men 'er ook van zegge, waarlyk schande. Dog zulks raakt alleenlyk eenige Windmaakers, die ik bedoel, en welken ook al gedaan krygen; om dat de uit-

uitkomst het armhartige geleerd heeft. In tegenoverſtelling van dezulken mogen wy tevens gewag maaken van veele aanzienlyke Schoolen, in onze Steden, alwaar de Kinderen onder het oog der Ouderen opgevoed worden; des oplettende Ouders, van dag tot dag, de waarde van het gegeeven onderwys kunnen nagaan. 'Er zyn ook, boven dien, op eenigen onzer Hollandſche Dorpen, byzonder die van Noortwyk, Warmond, Voorburg, Nieuwendam, en elders, ongemeen wel ingerigte Schoolen, daar de Kinderen eene geregelde opvoeding genieten, en zeer wel onderweezen worden. Men zou het bovengezegde gantsch misduiden, indien men 't op de zodanigen toepaste. Het dient veel meer, om derzelver waarde te doen gelden; en onze Vaderlandſche Ouders, die genegen zyn om goede Hollanders te maaken, tot te meerder omzigtigheid op te wekken: gedagtig, dat wy Hollanders niet geſchikt zyn, om van alles wat te weeten; maar om eene gegronde onderrigting te verkrygen, van 't geen weezenlyk tot ieders zaak behoort. Dit is ook, eenige ontaarte weelderige Familiën uitgezonderd zynde, het hoofddoelwit onzer voornaamſte en gegoede Ingezetenen: die hunne Kinderen al vroeg den Handel leeren oeffenen; of dezelven, na het doorloopen der laagere Schoolen, in hunne jonge jaaren, ter hoogere Schoole ſchikken, om tot verhevener Weetenſchappen opgeleid te worden; waar

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

toe ze hier te Lande de gunſtigſte gelegenheid hebben.

Men mag van onze Claſsicale Schoolen, daar de Jeugd in de Latynſche en Griekſche Taalen, en eenige voorbereidende Weetenſchappen onderweezen word, met nadruk betuigen, dat zy boven veele anderen te roemen zyn; 't is ook even zoo geſteld met alle onze Provinciaale Hooge Schoolen; en Hollands Hooge School te Leyden, ('t zy zonder wangunst gezegd!) heeft een aanmerkelyk deel in deezen roem. Dezelve heeft toch, zoo ten aanzien der gelegenheid, als ten opzichte der aldaar gehouden Leerwyze, nimmer voor eenige andere Hooge Schoole onder gedaan; en behoeft 'er althans in deeze Eeuw nog niet voor te zwigten. Wat verder de manier aangaat, volgens welke onze Hollandſche Jeugd, en zelfs de Uitheemſche, met alle mogelyke zorg en iever, op deeze Hooge Schoole onderweezen word; 't zal niet noodig zyn my daar mede op te houden; de manieren, wetten en voorrechten der Hooge Schoole ſtaan geboekt, en zyn gereedlyk te vinden; des ik my billyk van eene breede voordragt ontſlaagen houde. 't Zy genoeg deswegens in 't voorbygaan te zeggen, dat ſchoon onze Academie, door het ſtigten van byzondere Provinciaale Hooge Schoolen, en andere Seminariums, tegenwoordig zoo talryk niet zy, als voor deezen, dat egter de goede zorg voor de zeden der Jongelingſchap, de vrye en tevens regelmaatige

DE HOLLANDSCHE NATIE.

tige wyze van leeren, het ontvouwen van nuttige Weetenſchappen, en 't voordraagen van dezelven, met een manlyk, weldenkend, en voortreffelyk Verſtand, in deeze Hooge Schoole heden zoo luisterryk plaats heeft als ooit; en dat dit alles, volgens een gegrond vooruitzigt, nog beſtendig ſtaat toe te neemen. Zelfs kunnen vermogende Lieden, die hunne Kinderen voor Leydens Hooge Schoole ſchikken, dezelven nu, in hunne eerſte jeugd, al derwaards zenden; om, onder het opzigt van eerlyke en braave Rectoren, Meesters, of Beſtierders, in allerleie voorbereidende Weetenſchappen, en Europiſche Taalen, zoo wel onderweezen te worden, als denkelyk in eenige byzondere Kostſchoolen kan geſchieden.

En hieraan heeft men 't, zoo ik vermoede, toe te eigenen, dat veele verſtandige Ouders hunne Zoonen, al vroeg, aan Leydens Hooge Schoole brengen: 't welk, indien men ze van trap tot trap, by eene wel ingerigte opklimming, ter aanhoudende oeffening, opleid, niet ontkend kan worden zeer geſchikt te zyn, om verſtandige en geleerde Mannen aan te kweeken. Men verwagt natuurlyk van zulke Jongelingen grootere voortgangen, dan van de zoodanigen, die eerst in ryper, of manlyke, jaaren derwaards gezonden worden. Wanneer ze ouder tot de Academie komen, verlaaten zy dezelve ook bejaarder; en dan werken de inzigten van beroepen of Huwe-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

lyken meermaals zoo ſterk, dat hun de gelegenheid benomen worde, om naar andere Academiën te reizen, of meerder voorraad van Geleerdheid op te doen. Een Jongeling, die met den ouderdom van twintig of twee-en twintig jaaren op de Academie komt, en ten minſte zes jaaren noodig heeft tot een welgeleerde Promotie, (ik zwyg nu nog van de verhaasting, die men 'er dan ſomtyds mede maakt,) heeft geen lust, om, na derzelver voltrekking, nog een jaar twee of drie te reizen, of zig, tot zyn agt-en twintigſte à dertigſte jaar, op eene uitgebreider oeffening toe te leggen. In jonger jaaren heeft men meerder tyds overig, om zig dus te volmaaken. Ook ben ik van gedagten, dat Jongelingen van agttien jaaren, of daar omtrent, veel gedweeër zyn, om zig, ten aanzien hunner zeden en oeffeningen, naar den wyzen raad der Ouderen en Hoogleeraaren te ſchikken: Heeren, die verder in jaaren gevorderd zyn, toonen zig, volgens den natuurlyken aart der Mannen, veelal hooggevoeliger. Ik zeg dit te vrymoediger, nademaal ik het dienſtig oordeel; om de vooringenomenheid, die men ſomwylen den Ouderen inboezemt, ware 't mogelyk, weg te neemen; en te gelyk tegen te gaan, de geringagting, die ouder Studenten ſomtyds voor jongere Leerlingen betoonen, met te zeggen, dat men Kinderen ſchool ſtuurt. Dit immers is meer ſchempen op hunne mindere ſtoutheid, in zekere Studentenpartyen, dan wel op hunne

ne ongeschiktheid tot de Studie. Egter beschouwen de bejaardere Heeren Studenten, in onze dagen, deeze jongere Nieuwelingen met meerder bescheidenheid, dan misschien wel voorheen. De naam van *Groentje*, daar men zo veel Ouders en Nieuwelingen eertyds voor deed vreezen, is nu in eene gulhartige welkomst, bescheiden onderrigting, en broederlyke heusheid veranderd, die veel eer strekt om Nieuwelingen te helpen, dan te veragten; ten zy de ingebeeldheid der Jeugd wel eens een weinigje onderwys vereischt, dat onder Jongelingen, die zelfs met de plak niet zitten, natuurlyk, door een geoorloofd schertzerytje, wel eens door den beugel mag. De Heeren Studenten verschoonen myne vryheid, die ik hier niet gebruik om te schertzen; maar om de eere van myn Leydsche Hooge Schoole voor te staan. Intusschen, hoe men hier over ook moge denken, 't is althans zeker, dat het den Hollanderen van ouds eigen geweest is, hunne Zoonen zeer vroeg naar de Hooge School te zenden; en dezelven, naar maate van hunne vorderingen of inzigten, langer aldaar te laaten blyven. 't Zou my aan geen Inlandsche voorbeelden ontbreeken, indien ik een aantal van Jongelingen wilde optellen, die met hun agttiende a twintigste jaar blyken gaven van Manlyke Vernuften te zyn: het noemen van een HUIG DE GROOT alleen strekt voor duizenden; hy was naauwlyks elf jaaren, toen hy op Leydens

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Hooge School kwam, had op zyn vyftiende jaar zyne Studien aldaar voltrokken, en wierd te Orleans tot Doctor in de Rechten gepromoveerd. Voor 't overige, om van deeze Eeuw te gewaagen, en in zoo verre ik rondborstig, zonder vooringenomenheid voor myn Leyden, spreeken mag, beleeven wy tans een tyd, waar in, (ik neem alle Hoogleeraaren tot getuigen,) de leergierigheid der Jongelingen, en de nayver, om uit te munten, zoo sterk bloeit, als ze immermeer, in myne dagen, gedaan heeft. Die vroegere wilde ongebondenheid der Jeugd, daar zoo veele Ouders voor beefden, is, door de verbetering der zeden, onder goede Wetten, thans niet meer te vinden. 'Er heerscht tegenwoordig eene vriendlyke gemeenzaamheid, in onderzoeklievende Genootschappen; daar men 'er op toelegt, om elkander, door bondiger redekavelingen te scherpen; 't welk de Leydsche Hooge School alleszins roemwaardig maakt. En 't is uit dien hoofde, dat wy dezelve aan alle oplettende Ouderen aanbeveelen, als eene by uitstek wel ingerigte Academie, die 't Vaderlandlievendste en getrouwste Leyden ter eere strekt.

Wyders kan ik niet afzyn van nog een kort woord te melden, wegens den smaak onzer Aanzienlyke Lieden, om hunne Zoonen, als zy dezelven jong ter Hooge Schoole zenden, onder 't opzicht van een bejaarden Pedagoog, Gouverneur, of Bestierder te stellen. Deeze hooglofiyke handel-

delwyze is, inderdaad, van een onwaardeerlyk nut: dog jammer is het, dat bykans aller keuze van zoodanige Leidslieden der Jeugd op Uitheemſchen valt. Sproot zulks voort uit een gebrek van braave en onbeſproken Mannen, of bedaarde Jongelingen, hier te Lande, zoo viel 'er niets op te zeggen; dan 't tegendeel is waar. Daar zyn 'er nog genoeg in ons Land te vinden, die deezen post met lof zouden kunnen waarneemen; en zekerlyk, met eene Hollandſche leerwyze, een Hollandsch Hart zouden vormen: waar tegen onze tedere Jeugd nu maar al te dikwils door Uitheemſchen, eene veragting voor al wat Vaderlandsch is, word ingeboezemd. Men neemt dit waarlyk te weinig ter harte; en veele Ouders bezeffen niet, hoe zulke vreemde Gouverneurs niet zelden op hunne beurs ſtudeeren, en de Jongelingen verzuimen. Ik zou 't zoo ronduit niet zeggen, wanneer ik niet wist, dat het maar al te waar zy. Egter zonder ik hier van uit verſcheiden braave Heeren, die ik gekend heb, en nog ken; welken, den edelmoedigen aart der Natie doorgrondende, zig bevlytigen, om onze Jeugd, door hunne ondervinding en kennis van 't Menschlyke hart, ook het voortreffelyke van andere Volkeren in te boezemen, en onze Jongelingen tot uitmuntende weldenkende Hollanders te maaken. Ik zou my ſchaamen, indien ik zoo dom goed Hollandsch ware, dat ik het nut en de waardye van zulke Vreemdelingen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

over 't hoofd zage, en hen allen met eene zwarte kool van vooroordeel affchetfte. Een wyze en geleerde Vreemde vordert, buiten tegenfpraak, de liefde van ons Vreemdelingkoesterend Land. Maar deeze kunnen wy, als we wel beraaden zyn, niet over hebben voor de galanterie en den ondraagelyken hoogmoed, van eene party blaaskaaken, die meer de parfums der Saletten, dan den wierook van Pallas kennen; die de Jongelingen meer in de Comedien van VOLTAIRE, dan in de Rechtsgeleerde Schriften van DE GROOT; in de *Histoires Galantes*, dan in de Historie der Volkeren, benevens die van 't Vaderland, onderwyzen; en die eindelyk de verftandige Lesfen van alle onze fchrandere Hoogleeraaren, als *un peu de chofe*, leeren geringagten. Wanneer ik dezulken boven onze braave, hoewel min galante, Hollanders moest ftellen, zou ik my zelven geweld moeten aandoen; en als ik 'er van zweege, zou ik te kort doen aan de oprechtheid en trouwe myner *Natuurlyke Historie*. Hoe wenfchelyk ware 't, dat myne aanmerking maar eenigen invloed op onze vermogende Hollanders mogte hebben! Wilden zy dezelven ernstig ter harte neemen, 't zou hun maar weinig moeite kosten, mynen raad op te volgen. 'Er zyn in ons Vaderland genoeg gepromoveerde Perfoonen, in veelerleie takken van Weetenfchappen, die hun van grooten dienst zouden kunnen zyn. Men heeft zig, ter zekerder onderrigtinge, flegts

ſlegts te vervoegen, by de Beſtierders onzer Schoolen, in de Steden, of by de Hoogleeraars onzer Academiën, en men zal de gunſtigſte getuigenisſen ontvangen, raakende keuſche, braave, eerlyke, doorgeoeffende, en in 't Vaderland bekende Perſoonen; die ruim zoo wel in ſtaat zyn, om onze Jongelingen op de Academie van nut te weezen, als Vreemden, die van verre komen, en hun hart met hun klatergoud bedekken. En dit zy genoeg, betreffende de Jongelingen, die men ter Hooger Schoole ſchikt.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Anders is 't geſteld met onze Hollandſche Jongelingen, die tot den Koophandel opgeleid worden. Deezen, tot de vereischte jaaren gekomen zynde, en de Schooltaak afgedaan hebbende, blyven onder het oog van hunne Ouders of Voogden, of onder dat van deftige Kooplieden, op welke Kantooren zy beſteld worden. Zoo 'er ergens aanhoudende ſpooren tot nyvere werkzaamheid, en gegronde kundigheden in gebruik zyn, 't is by onze Kooplieden. Van den vroegen morgen tot den laaten avond, is 'er, naar den verſchillenden tak van Negotie, ſteeds te arbeiden, 't zy met het hoofd, het zy met de handen, in 't Kantoor, op de Beurs, aan de Haven, in 't Pakhuis, by de Werklieden, en wat dies meer zy. Een Jongeling, ten zy men 'er wat mal mede is, dat zekerlyk nog al hier en daar plaats heeft, krygt zelden ander lavei, dan in zulke uuren, die geſchikt zyn, om hem kundig te maaken in eenige

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Weetenſchappen, welken betrekking tot den Handel hebben. Men vergunt hun, nu en dan, als de omſtandigheden het gehengen, nog wel eene uitſpanning; en ſtaat hun toe, dat zy zig op eene geoorlofde wyze vermaaken, of hunne Liefhebbery voor byzondere Kunſten en Weetenſchappen opvolgen; dog men draagt wel zorg, dat het hoofdoogmerk niet verlooren gaat. Langs dien weg worden onze Jongelingen het geen zy moeten weezen; arbeidzaame en verſtandige Kooplieden; en dit maakt in ons Land die Kooplieden, by welken de Handeldryvers van andere Natiën ter Schoole komen. De Uitlanders zeggen, dat onze Kooplieden hunne Zoonen te weinig buiten 's Lands doen reizen. 'Er is mogelyk iets aan; dog 't is ook tevens egter zeker, dat onze groote Kantooren hier zeer wel voor zorgen; en dat de Aanzienlykſten hunne Zoonen, daar 't noodig is, wel degelyk de Koopbeurzen van Europa laaten bezoeken. Voorts zou men hier veelligt niet ongegrond mogen aanmerken, dat dit buiten 's Lands reizen, voor andere Natiën, in 't algemeen van meer gewigt is, dan voor onze Landzaaten. Het weezenlyk belang onzer Koopkantooren toch, moet niet by Vreemden gezogt worden; en 't is by byzondere Natiën niet te vinden; dan alleen voor zoo verre het vertier van Goederen uit en naar die Landen daarop betrekking heeft: en de kennis van de welgeſteldheid der Uitheemſche

ſche Kantooren ons noodig is. Want wat den Handel zelven betreft, deeze word meerendeels hier te Lande gedreeven; de kundigheden, daar toe betrekkelyk, zyn meer by ons, dan by de Uitheemſchen, te zoeken; daar zy zelven ons Land tot eene ſtapelplaats van hunnen Handel maaken. Gevolglyk kunnen de Kinderen onzer Kooplieden den Handel, in 't algemeen, in hun eigen Land zeer wel leeren; en 'er zelfs ſomtyds onderrigtingen in ontvangen van zoodanige byzonderheden, daar de Uitheemſchen, in hunne eigen Gewesten, naauwlyks iets van weeten. Uit dien hoofde is des het ſterk reizen hunner Kinderen niet zeer noodig; en 't zou, wanneer de jonge Lieden niet voorzigtig genoeg zyn, wel eens nadeelig kunnen weezen, en meer ſtrekken, om andere Natiën kundiger te maaken, dan onze weezenlyke kundigheden te vermeerderen. Ook trekken de Uitheemſchen niet altoos het voordeel, dat zy van hun reizen verwagten. De Kinderen van andere Natiën, welken herwaards reizen, met ſtapels van recommandatiebrieven tot ons komen, en zig ſomwylen één, twee a meer jaaren by ons ophouden, om onzen Handel te doorſnuffelen, neemen dikwils niet meer mede, dan de overtuiging van het beleefde en gulhartige onthaal onzer Kooplieden. Zy bedriegen zig, zoo zy meenen, dat ze vollèerd thuis komen; onze Kooplieden houden, en zy hebben gelyk, wel omzigtig, zoo veel zulks doenlyk is,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

is, de Kaart voor zig en voor hunne Kinderen; zonder die aan reizende of vreemde Kantooren over te geeven, dan als men hen noodig heeft, en zy genoegzaam zoo ſlim geworden zyn als hunne Leermeesters. Voorts gaat het in den Handel, gelyk in alle andere zaaken; het ontbreekt hem, die ſlim en oplettend is, aan geene gelegenheid, om, zoo als de Hollanders zeggen, te ſteelen, en ieder het zyne te laaten; dat is, den Baazen af te zien, 't geen ze, gevraagd zynde, niet zeggen zouden. Terwyl onze Hollanders hunne Zoonen dus tot den Handel opleiden, weeten zy tevens zulk een nuttig gebruik van hunne uitſpanningen te maaken, en hunne Kinderen zodanig eene opvoeding te geeven, dat zy zeer wel in ſtaat zyn, om in de Waereld te verkeeren. Van daar komen de Kinderen onzer aanzienlykſte Kooplieden zoo welgevormd in 't Salet, op een Bal en Dansparty, of in de Manege, als de best gefatſoeneerde Edelman; en ze behoeven voor den vermogenden Burgerſtand, in Burgerlyke welleevendheid, niet onder te doen. Maar 't geen hun nog meer ter eere ſtrekt, is, dat zy den ledigen tyd, die hun van hunne noeste bezigheden overſchiet, niet zeldzaam vlytig beſteeden, ter aankweekinge van nutte Letteroefeningen. Dit heeft vooral plaats, in deeze Eeuw; Taal- en Dichtlievende uitſpanningen gaan ſterk in zwang; men ſchept veel vermaak in het Tooneelkundige, en in de Tekenen

DE HOLLANDSCHE NATIE.

en Schilderkunst; leest met gretigheid Spectatoriaale bedenkingen; en verledigt zig meermaals tot het onderzoeken der Natuurkunde, en 't navorſchen der Natuurlyke Historie. Alle deeze en ſoortgelyke oeffeningen bloeien, onder de Zoonen der Kooplieden, thans zoo ſterk, als zy misſchien ooit gedaan hebben: men weet dus wyslyk nuttige uitſpanningen met de zorg voor den Handel te paaren; ſteeds gedagtig aan het Versje van zeker beroemd Amſterdamsch Dichter:

> Alles heeft zyn tyd en uur,
> Dan de Dichtkunst, dan Mercuur.

Na ons dus lang opgehouden te hebben met de Jongelingen, en derzelver opvoeding, 't zy ze ter Studie, of tot den Handel geſchikt zyn; zal het tyd worden, om der Hollandſche Jufferſchap te gedenken. Daar ik onze jonge Heeren vergezelde, tot hunnen Manlyken ouderdom, en openbaare verkeering in de Waereld; zouden onze jonge Dogters gewis reden hebben, om op my verſtoord te zyn, zoo ik haar in het Naaiſchool liet zitten, en haar, met myne Hollandſche welmeenendheid, niet in den kring onzer loflyke Jufferſchap geleidde. Dog om hier van, zoo veel myn beſtek vordert, het noodige te melden, moet ik een wel degelyk onderſcheid maaken, tusſchen die geenen, welken tot de allerhoflykſte manieren der Franſche Waereld, en die

DE HOLLANDSCHE NATIE.

geenen, welken tot onze deftige Hollandsche Waereld, om zoo te spreeken, behooren. Wat de eersten betreft, deezen, geheel en al afgezonderd van den eigenlyken Hollandschen deftigen trant, houden zig in geenen deele aan eene bestendige, maar aan eene *a la modische* opvoeding, die met de Mode aan veelvuldige veranderingen onderhevig is. De Hollandsche Schoolen voor derzulker opvoeding niet goedgekeurd zynde, worden zy aan eene Uitheemsche Gouvernante aanbevolen; welker behandeling zoo veranderlyk is, en welker grillige denkbeelden dermaate onderééngehaspeld zyn, dat geen geregelde penne het weezenlyke dier wyze van opvoeding kunne beschryven. Men mag 'er met een kort woord in 't algemeen van zeggen; dat dezelve maar al te dikwils veel eerder strekt, om der Jufferschap de denkbeelden van galante liefdehandelingen, veragting voor haare, schoon dikwerf aanzienlyker, mede jonge Juffers; benevens hoogmoedigheid op adel, geboorte en rang, met meer dergelyken, in te boezemen, dan om haar weezenlyke verdiensten te leeren kennen, of haar op te leiden tot eene vriendelyke gemeenzaamheid, Vaderlandliefde, agting voor eene braave Hollandsche Vrouwe, en alle onze heusche zeden. 't Is 'er even zoo mede gelegen, als met dat bovengenoemde slag van Gouverneurs der jonge Heeren: 't moeten ook Françaises zyn; schoon men hier te Lande genoeg eerlyke Weduwen, welden-

ken-

kende, onopſpreeklyke bejaarde Vrysters, zoo onder de oorſpronglyke Hollanders, als onze genaturalizeerde Hollandſche Franſchen, vinde; aan welken men de opvoeding onzer Dogters zeer wel zou mogen vertrouwen. Men ziet ook dat onze deftige Burgers en vermogende Kooplieden, hunne Dogters, met een gewenschten uitſlag, onder 't opzigt van zulke braave Juffers, die veelal Hollandſche Franſchen zyn, geeven. 'Er zyn hier toe in meest alle onze Steden, en op veelen onzer Dorpen, zeer goede Kostſchoolen; in welken de jonge Juffrouwen ruim zoo wel onderweezen worden, als de Jongelingen in de hunnen. 't Schynt als of de Vrouwlyke Sexe, door de natuur ter opvoedinge geſchikt, zig ſteeds genoopt gevoele, om ook hierin uit te munten. Men geeft den jongen Jufferen, in deeze Schoolen, gemeenlyk eene goede onderrigting in alle Vrouwlyke bezigheden en kundigheden; terwyl men haar tevens de Franſche welleevendheid in een goeden ſmaak zoo leert beoeffenen, dat ze te gelyk de eerlyke denkbeelden van een zuiver Hollandsch hart, en ongeveinsde Godsvrugt, beſtendig koesteren. En ik ſchroom niet, na alles wat ik deswegens opgemerkt heb, te zeggen, dat 'er zelden, (ſlegte Schoolen en weerbarſtige Leerlingen reken ik niet,) eene jonge Juffer onkundig en ongemanierd uit onze Juffer-Kostſchoolen komt. Men begrypt uit dit alles zeer wel, dat ik geene partydigheid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

heid hebbe, tegen eene welleevende opvoeding; en aan onze deftige Juffrouwen het Toilet geenzins ontzegge: dit ware der bevalligheid haare bloempjes, en der aanminnigheid haare bekoorlykheden ontneemen. Maar ik kan niet goedkeuren, dat onze geestige Jufferſchap voornaamlyk opgeleid zou worden, om voor den Spiegel te zitten, Jonkers aan 't Toilet op te wagten, en zig van een welgemaakten Poeder-Baron te laaten krullen. Indien ik zodanig eene handelwyze toeſtemde, zouden de hedendaagſche verſtandige Hollanders, en derzelver Nakomelingen, deeze myne Schriften rechtmaatig tot papillotes of krulpapiertjes veroordeelen. Zulks mag nu, daar ik my dus rondborſtig verklaare, hier of daar eens door eene kwaadaartige hand geſchieden; maar over 't geheel vlei ik my met een beter lot deezer bladeren, en hoop nog te mogen zien, dat ze aan deezen en geenen van onze Hollandſche Moeders, en haare beminnelyke Dogters, ten ſpoore mogen ſtrekken, van eene rechtgeaarte Hollandſche, vrye, verſtandige, deftige en Godvrugtige opvoeding.

Verder is de opvoeding van den Burgerſtaat ingerigt naar de omſtandigheden van 't Huisgezin. De Moeders houden haare Dogters, na dat zy in 't Brei- en Naaiſchool volleerd zyn, gemeenlyk by zig; om haar ten dienſte te ſtaan, of behulpzaam te weezen, naar dat het Huishouden zwaar zy. De Meisjes van gemeene Lieden zien naar

een

een Dienst om; dog dit heeft meest betrekking tot zulke huishoudingen, welker gewin het niet anders toelaat: want buiten dit vermyd eene Burgervrouw de dienstbaarheid haarer Dogteren, meerendeels, zoo lang het mogelyk is. Intusſchen haaten onze Hollandſche Vrouwen egter eene laffe en ſchaadelyke ledigheid. Het is ter dier oorzaake geen ſchande; maar men rekent het alleszins lofwaardig, dat eene jonge Dogter, zelfs van tamelyke gegoede Ouders, zig toelegt op het maaken van Mutſen, Tabbaarden, Japonnen, en dergelyken; op het Borduuren, en andere Vrouwlyke Handwerken, of het verkoopen van eenige Winkelwaaren, en wat meer van die natuur zy. Men tragt haar, terwyl zy, door dit middel, een goeden Spaarpot maaken, dus in ſtaat te ſtellen tot het aanhouden van eene eerlyke kostwinning; ten einde zy, in gevallen van tegenſpoed, ongehuwden ſtaat, of weduwſchap, in haare eigen kundigheid en bekwaamheden een beſtaan mogen vinden; 't geen de dartele hoogmoed, en weelderige opvoeding, aan den vervallen Adel, en den verloopen Rykdom, ontzegt. 't Zal, is de taal der wyze Burgermoeder, myne Dogter nooit ſchaaden, en 't kan haar ſomtyds te pas komen, een Ambagt of Hanteering geleerd te hebben: een Hollander ſchaamt zig geen eerlyke winst; hy noemt het loflyk, ieverig te zyn om te winnen, en het gewonnen door eene welbeſtierde ſpaarzaamheid te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

bewaaren. Anderen beſtellen haare Dogters, in den eenen of anderen Koopwinkel, of eenig Vrouwlyk Beroep, als Winkel-of Kantoor-Dogter; ten einde haar, langs deezen weg, bekwaam te maaken, om vervolgens, op dien voet, insgelyks voor haar en haar Huisgezin te kunnen zorgen. Hier door vind men in Holland zoo veele deftige Burger-Huizen, daar Man en Vrouw byzondere takken van Koopmanſchap hanteeren; ja ook wel, daar de Vrouw voornaamlyk de winst aan brengt. Dit hebben onze Hollanders met de Inwooners der nabuurige Gewesten gemeen; en zulks heeft bovenal plaats by de Brabanders en Vlaamingen; alwaar de Vrouw meermaals den Handel dryft, en de Man Boekhouder is. Kortom, de opvoeding by onzen Burgerſtand is gemeenlyk van dien aart, dat de jonge Dogters bekwaam gemaakt worden, om, ongehuwd zynde, of, na 't aangaan van een Huwelyk, Weduwe wordende, zig zelven te kunnen geneeren. Ze kunnen langs dien weg, zoo wel als de Mannen, dikwils Kooplieden zyn, en de plaats der Vaderen, omtrent de Kinderen, vervullen: uit welken hoofde alles, ook in deezen zin, gelyk TACITUS van de oude Batavieren zeide, by Man en Vrouw gemeen is.

Eindelyk ſtaat ons nog, ten beſluite van dit onderwerp, met een kort woord gewag te maaken, van de opvoeding in 't ſtuk van Godsdienst. Het is hier omtrent algemeen

meen gebruikelyk, dat men de Jongelingen en jonge Dogters, beiden al vroeg in den Godsdienst onderwyst, of laat onderwyzen. Ieder ſchikt dit onderwys naar de gronden dier Gezintheid, tot welke hy behoort, of de leiding, die hy voor de beste houd. In onze Hervormde Kerk bedient men zig meestal van daar toe geſchikte Catechizeermeesters; dog onder de zogenaamde Ernſtigen worden de Meisjes veeltyds onderweezen door Vrouwen, welken zig hiertoe verledigen. Oudtyds maakten de Leeraars zelven, in de Steden, zeer veel werks van dit Catechizeeren der aankomelingen, en 't heeft ook nog nu en dan plaats: dan men laat zulks meerendeels voor de Catechizeermeesters over; en de Leeraars neemen de onderweezene vervolgens, na een vooraf-gaand onderzoek, aan. Ten platten Lande ontmoet men dit gebruik van Catechizeermeesters minder; en op veele Dorpen zou een Predikant ergernis geeven, indien hy dit Catechetiſche Onderwys niet zelf behartigde. De jonge Dogters geeven zig al vry beſtendig eerder aan, en worden jonger tot het Lidmaatſchap aangenomen, dan de Jongelingen. Dit ſpruit, naastdenkelyk, hier uit voort, dat de Meisjes zulks aanzien als iets, dat betrekking heeft tot den ſtaat van huwbaarheid; en haar eenigermaate nader in den Vrouwlyken rang brengt. Zy worden dan door de Ouders in deftiger gewaad geſtoken; men begiftigt haar met zwarte Zyden Kleederen, of eene voor den

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

openbaaren Godsdienst geschikte nette Japon; daar by komt een zet van Pronkjuweelen, waar mede min of meer vermogende Hollandsche Vrouwen, zelfs dezulken, die anders geen Juweelen draagen, zig versieren, wanneer zy aan 's Heeren Tafel zullen gaan. Dus schikt zig de jonge Juffrouw, om, het Kinderlyke en jeugdig Optooisel afgeleid hebbende, met eene Vrouwlyke staatigheid, in 't openbaar te verschynen. De Jongelingen, minder belang stellende in zoodanig eene onderscheiding, en veelligt meerder tot eene uitgestrekter oeffening genegen, wagten veeltyds langer met Leden der Kerke te worden. Intusschen houden zy ook egter deeze plegtigheid, als eene Manlyke intrede in de beschaafde Christlyke samenleeving, onder hunne Medeburgers. Wat nu nog het gemeene Volk betreft, dit maakt, (als men 'er de Roomschen, die in 't stuk van Godsdienstige Plegtigheden nooit zuinig zyn, van uitzondert,) in deeze Eeuw, zoo weinig werks van 't openbaare Lidmaatschap der Kerke, dat men weezenlyk rede hebbe, om 'er over te klaagen. De schikkingen onzer Godshuizen, om de Kinderen niet te laaten vertrekken, of geen uitzet te geeven, voor dat ze Ledemaaten geworden zyn, en de onderscheiden manieren van de armen te onderhouden, wanneer ze al of niet Ledemaaten der Kerke zyn; hebben nog al eenigen invloed op het geringe Gemeen; maar met dit alles staat een groot getal der zul-

zulken 'er geen agt op. Zy houden zig veelal wel vergenoegd, met wat te kunnen leezen en schryven, met te arbeiden, om voor hun tydelyk bestaan te zorgen, en van hunne overwinst te teeren. Dog dit betreft meest de groote Zuid-hollandsche Steden en Vlekken. In Noord-holland maakt men 'er, tot nog toe, meer werk van, gelyk ook in 't Overmaassche. Voor 't overige zyn zy egter, in de gewoone omstandigheden, niet balstuurig; maar hebben gemeenlyk eene ingewikkelde eerbied voor den Godsdienst, de Wetten en het Vaderland. DE HOLLANDSCHE NATIE.

Dus hebben wy schetswyze, (want uitvoerigheid zou hier verveelend zyn,) de Hollanders in hun Huwelyk en tyd van paaring, beschouwd; mitsgaders hun Kroost, van de Wieg en Bakermat af, tot dien zelfden trap van ouderdom nagegaan. Hier aan zouden wy nu nog kunnen hegten, eene overweeging hunner byzondere Zeden, met betrekking tot de Wetten, den Handel en den Godsdienst: dan wy oordeelen zulks onnoodig, om dat wy de voornaamste byzonderheden, welken daar omtrent aanmerking verdienen, reeds voorgedraagen hebben; toen wy gewag maakten van den toestand en de leevenswyze onzer Ingezetenen, in verschillende Streeken van ons Vaderland, en, by den aanvang van dit Stuk, de redenen hier van hebben opgegeeven. Dit derhalven tegenwoordig daar laatende, schiet 'er, volgens ons voorge-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ſtelde Plan, in deezen niet meer overig, dan dat wy, in 't volgende *Hoofdſtuk*, 't oog nog vestigen op eenige natuureigen gewoonten der Hollanderen, met opzicht tot hunne Spellen, en den gemeenzaamen ommegang der Natie, onder elkander; als mede op hunne ſtaatlyke gewoonten van Begraaven; ten einde dus onze Hollanders, na hen van de Wieg af vergezeld te hebben, deftig ten grave te geleiden.

NA-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

NABERIGT.

Na dat dit *Hoofdstuk* genoegsaam afgedrukt was, is ons toevallig, by het doorbladeren van IDSINGA's *Staatsrecht der Vereenigde Nederlanden* (*), eene aantekening van dien Heer voorgekomen, met betrekking tot het beveiligen der Kraamvrouwen, in onze Gewesten; welke eenigermaate dienen kan, ter nadere opphelderinge van 't geen we des aangaande gezegd hebben, by gelegenheid dat we gewag maakten van de Kraamkloppertjes en derzelver zogenoemde Voorrechten. Wy zullen het voornaamste dier aantekeninge, zoo ver ze tot ons onderwerp betrekkelyk is, daarom hier nog kortlyk mededeelen.

Zie boven, Bl. 1244—1251.

Volgens het aldaar bygebragte, heeft men al van oudsher byzondere zorg gedraagen, voor de beveiliging der Kraamhuizen en Kraamvrouwen. In den Zoenbrief der Friezen, met Hertog JAN VAN BEIEREN, van den eersten September 1421, word wel uitdruklyk bepaald, dat men ter wederzyde alle *dyeven — — craemschenderen*, enz. *sal vervolgen;* en in den Verbondsbrief der Schieringers en Vetkoopers, van den eersten Fe-

(*) Zie J. H. V. IDSINGA, *Staatsrecht*. II. D. Bl. 325—328.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

February 1422, verbinden zy zig insgelysk onderling, om *de craemschenders over te senden en te vervolgen.* Men vind wyders meermaals gewag gemaakt van Duitsche Wetten, daar toe betrekkelyk; en 't blykt dat de Wet, ter beveiliginge der Kraamvrouwen en der Kraamhuizen, ook zelfs in tyden van openbaare tweespalt en kryg, over geheel Duitschland, in 't jaar 1442, algemeen gemaakt is. Uit dien hoofde waren de Kraamhuizen, gelyk de Kerken en Godshuizen, hier en daar, onschendbaare *Azyla*, of toevlugtplaatsen. Dit nagaande, bezeft men terstond, dat de gezegdens van verscheiden oude Schryvers, wanneer ze verhaalen, dat in den kryg, somtyds *noch Kerk, noch Kraam*, gespaard wierd, niet slegts te kennen geeven, eene verregaande wreedheid, maar tevens aanduiden, dat zulk een bedryf tegen de algemeene Wetten, of ten minste gewoonten, aanliep. De Heer IDSINGA tekent verder aan, hoe deeze voorzorg voor de Kraamvrouwen, ook in de laatere Landrechten, stand gehouden heeft; wel byzonder meld hy, dat, volgens de Landrechten, in de Provinciën en Landen over de Lauwers, geene Mans, welker Vrouwen in de Kraam liggen, op gerichtlyke daagingen, in de Gerichten behoeven te verschynen; en dat zulke Huizen, zo lang van recht en *rechtsexecutien*, en na dat van Wedde en Westwoldingerland, op halsstraffe, bevredigd en vry zyn.

„ Zoodanige Wetten en Gewoontens, „ zegt hy eindelyk, zyn, zoo in andere „ na-

„ nabuurige Landen, als in Holland, immers hier en daar, ſchoon 'er de oorſprong altyd zoo klaar niet van te ontdekken is, in gebruik. Waar van zeer vermoedelyk afkomſtig is, de gewoonte, om de Kloppers van de deuren der huizen, waarin een Kraamvrouw is, met een linnen doeck, ofte met eenig ander teecken, te bewinden en te onderſcheiden; als 't welcke niet ſlechts geſchiedt, om de zulcke, die na den toeſtandt van Moeder en Kindt zouwden willen verneemen, ofte om andere reedenen, aan zulck een huis mogten koomen, bedachtzaam te doen zyn, om zachtjes aan te kloppen of te bellen, gelyk zommigen 't ſchynen te neemen, maar ook voor Gerichtsdienaars, om 'er in dien tyd geen *exploicten* te verrichten, gelyk oock, zoo ons bericht is, hier en daar in Holland, geen onderzoek op het broodt, of 't gewigt van 't zelve, in zulke backers huizen, daar de Vrouwen in de kraam liggen, gedaan wordt".

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Overéénkomſtig hier mede heeft men ons intusſchen het volgende berigt ook nog uit Enkhuizen ter hand geſteld.

„ Den oorſprong van 't teken aan de Kloppers der Huizen, daar Kraamvrouwen zyn, weet men niet: 't is een gebruik van onheuchelyke tyden herkomſtig. — In de voorige Eeuw werd het agtergelaaten by ſommige Vrouwen, die van onegte Kinders bevielen, waarom de Regeering,

„ daar-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

„ daarin willende voorzien, goedvond te „ ſtatueren, dat de Vroedvrouwen zorg „ moesten draagen, dat het teken aan de „ Kloppers der zodanigen geſteld wierdt op „ eene geldboete. — Ten tyde der Pagteren „ mogt in een huis, daar men zulk een te- „ ken aan zag, geen onderzoek geſchieden. „ — Thans worden aan die Huizen geen „ Exploicten, Dagvaardingen of Geldmaa- „ ningen gedaan; doch men vindt geen „ Keuren, die zulks verbieden. — En ein- „ delyk zyn, volgens de Brandordonnan- „ tien, en die van den Burger-Krygsraad, „ de Mannen der Kraamvrouwen, geduu- „ rende den tyd van dat teken, vry van „ togt en wagt”.

SPECIAL 88-B
34034
v. 3
pt. 3